ROMANUL SECOLULUI XX

GONZALO TORRENTE BALLESTER

bucurii și umbre

✶

UNIVERS

GONZALO TORRENTE BALLESTER

Traducere
de
DARIE NOVĂCEANU

Bucurii și umbre

I. Sosește stăpînul

Editura
UNIVERS
București, 1988

Gonzalo Torrente Ballester,
LOS GOZOS Y LAS SOMBRAS, vol. I, EL SEÑOR LLEGA,
Alianza Editorial, Madrid
© Gonzalo Torrente Ballester
© Alianza Editorial, S.A., Madrid, 1971

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
Editurii UNIVERS

ISBN 973-34-0025-4
ISBN 973-34-0024-6

I.
Soseşte stăpînul

Celeł care îmi pricinuieşte mai multă durere

SOSIREA LUI CARLOS DEZA LA PUEBLANUEVA DEL Conde, dacă ne gîndim bine, n-a fost sosire, ci întoarcere. Au precedat-o veştile şi chiar prezicerile, un fel de înţelegere între trîmbiţe şi surle, prin care s-a încercat să i se dea mai multă importanţă ; şi totul ar fi fost frumos dacă speranţele trezite cu atîta muzică n-ar fi fost risipite chiar de cel interesat. Dar muzica şi fastul au fost peste măsură. Carlos a plecat, mai bine zis l-au dus, cînd era un copil, iar mai tîrziu s-a întors. Numărul celor care se întorc nu e niciodată la fel de mare cu numărul celor care pleacă, şi nu se poate spune că toţi cei care se întorc sînt consideraţi drept oameni de vază. Unii se întorc cu bani, automobil şi ceas de buzunar cu lanţ de aur ; alţii, mai modeşti, cu o pălărie de paie şi un acordeon ; cei mai mulţi, cu o boală de care nu scapă pînă la moarte ; dar toţi, absolut toţi, cu vorbirea schimbată şi cu o anume plăcere de a trăncăni despre cei care au mai rămas în străinătate, despre cei care trebuie să se întoarcă şi despre cei care nu se vor mai întoarce, fiindcă le e ruşine de nenorocul pe care l-au avut, ori pentru că au murit. Într-un anume fel, toţi aceştia se adună în grupuri ; în stradă, în zilele de sărbătoare, sau la Cazinou, dacă sînt membrii acestuia ; pentru că au trăit departe şi au văzut lumea, sînt respectaţi, iar pentru că se consideră că au experienţă, sînt consultaţi asupra alegerilor, asupra locului unde trebuie făcută o nouă fîntînă, dacă într-adevăr e bine să se păstreze linia de autobuz cu Coruña, ori să i se ceară Guvernului să facă odată calea ferată promisă. Carlos, însă, nu a trăit atît de departe, nu şi-a adus automobil, nici ceas cu lanţ şi nici măcar acordeon ; iar dacă i se cere părerea despre construirea noii fîntîni, dă din umeri, surîde şi tace.

Rămînem, aşadar, la părerea că sosirea lui a fost mai degrabă întoarcere şi nu-şi avea rostul atîta zgomot. Dar dacă veştile şi prezicerile au fost atît de multe, trebuie să recunoaştem că nu era deloc greu să fie făcute. Căci, chiar dacă nu făcea parte dintre cei care pleacă în America, unde trebuie să-ţi înfrunţi norocul şi moartea, şi alţii asemenea lui au plecat şi-apoi s-au întors. De unii dintre ei abia de-şi mai aminteşte cineva : de pildă, de don Fernando, tatăl lui Carlos, cel care a ajuns deputat şi într-o zi s-a întors, s-a căsătorit şi a trăit în conacul lui pînă cînd a plecat din nou, fără să se mai ştie unde, cum şi de ce. Chiar şi doña Mariana a plecat, căci s-a întors, dar asta-i poveste veche, cunoscută de toată lumea. Că tatăl lui Carlos şi doña Mariana au plecat şi s-au întors, nu-i motiv de discuţie. Dar a plecat şi s-a întors şi Eugenio Quiroga, iar mai apoi Juanito Aldán ; şi asta înseamnă ceva. Aşa că nu era nimic deosebit să spui : se va întoarce şi Carlos. Era chiar foarte simplu. Şi nu exista nici un motiv să se facă atîta zgomot.

Prima care-a tulburat apele, scoţîndu-le din matcă, a fost doña Matilde, mama lui. Dar în asta nu e nimic ciudat. Erau destui care veneau la ea, împuindu-i capul cu poveşti despre Cayetano Salgado. De pildă, îi spuneau : „Cayetano a făcut, a dres sau poate să facă asta şi asta". Iar ea le răspundea : „O să vedeţi voi, cînd s-o întoarce băiatul meu". Alţii îi vorbeau despre frumuseţea deosebită a lui Cayetano, şi-atunci ea le arăta portretul lui Carlos, care întotdeauna a fost urît, pînă şi în poze. Alteori îl lăuda pe Cayetano pentru că trăise la Londra, iar ea vorbea despre Viena ca despre cel mai important oraş din lume, în care nu fusese nimeni din Pueblanueva şi nici nu auziseră nimic despre el ; căci a spune că valsurile erau de la Viena, era ca şi cînd ai spune acelaşi lucru despre pîine. Ceea ce i-a făcut pe unii să creadă că Viena era o brutărie, astfel că atunci cînd doña Matilde le arăta cărţile poştale cu palate, biserici şi parcuri, rămîneau cu gura căscată : „Aha, deci de aici vine pîinea ?"

Biata doña Matilde şi-a petrecut ani în şir vorbind de întoarcerea băiatului ei, ameninţîndu-i pe mulţi cu aceasta, şi a murit fără s-o vadă, dar sigură că într-o zi se va produce. Toate dispoziţiile testamentului o în-

credinţau că aşa se va întîmpla. Şi Carlos ar fi fost un fiu nerecunoscător dacă ar fi rămas în străinătate sau s-ar fi dus direct la Madrid, fără să se oprească în Pueblanueva. Căci pînă şi locul din cimitirul în care zăcea doña Matilde era provizoriu, lăsîndu-i-se lui să-i aleagă mormîntul definitiv. Ah, prea multe griji pentru ceea ce avea să se petreacă după moarte !...

Că-i ameninţa pe mulţi cu întoarcerea lui Carlos e purul adevăr. Dar, deşi lucrurile în Pueblanueva nu mergeau atît de bine încît să se poată spune că erau perfecte, ameninţările nu-şi aveau rostul. E drept că cel care poruncea era Cayetano, numai că cineva tot trebuia să poruncească. Dacă tuturor mamelor le-ar fi trecut prin cap că fiii lor erau cei în drept să poruncească, certurile dintre ele nu s-ar mai fi terminat niciodată. Doña Matilde stăruia însă în acest gînd, ca în oricare altul : îmbătrînise. Deşi, pe de altă parte, nu era un gînd chiar întîmplător. Cel care poruncise în Pueblanueva fusese întotdeauna un Churruchao : Deza sau Sarmiento, Aldán sau Quiroga, iar acum, pentru prima dată, cel care poruncea era din afara clanului. Poruncea prin putere, nu prin moştenire ; prin forţa banului, nu pe degeaba, pe gratis ; poruncea din rărunchii lui şi nimeni nu se mişca. Bîrfa a sporit pe măsură ce sporeau veştile şi profeţiile, dar n-a durat mult. „Băiatul meu o să vină foarte curînd, spunea doña Matilde. şi-o să vedeţi voi cum o să pună lucrurile la punct.“ Şi cîte cineva cobora de la conac cu povestea asta, o trecea din gură în gură, astfel că ameninţarea a prins, iar bîrfa şi-a avut şi ea partizanii ei. Pentru că niciodată nu lipsesc amatorii de noutăţi, nici nemulţumiţii gălăgioşi şi nici cei tăcuţi : pentru aceştia, orice ocazie era binevenită, chiar şi schimbarea stăpînului. Dacă cineva i-a ciomăgit pe-o parte, caută pe altul ca să-i ciomăgească şi pe cealaltă şi sînt mulţumiţi.

Eugenio Quiroga s-a întors acum aproape douăzeci de ani ; a vrut să picteze o fată dezbrăcată şi i s-a făcut un scandal de pomină ; mai apoi s-a dus la mănăstire şi s-a făcut călugăr. Nimănui nu i-a trecut prin cap că ar fi vrut să poruncească el, luîndu-i locul lui Salgado. Iar Juanito Aldán s-a întors atît de compromis, că atunci cînd a început să vorbească despre anarhism şi tot felul de

lucruri de acelaşi fel, l-au trimis la plimbare. Amîndoi continuă să predice, unul în biserică, altul în cîrciumă, dar nimeni nu ia în serios ceea ce spun. Pentru că Pueblanueva nu va fi capitală de provincie, nici centru de judeţ, dar nu-i lipsesc, la Cazinou, oamenii învăţaţi şi înţelepţi : don Lino, învăţătorul republican de toată viaţa, sau don Casto, cel care, la Buenos Aires, a fost preşedintele Societăţii Fiilor din Pueblanueva, iar acum, chiar dacă trăieşte în Coruña, îşi petrece toate verile aici ; şi ei nu sînt singurii. Fără a mai vorbi de Cayetano.

Ştiind toate acestea, doña Matilde ar fi trebuit să-şi ţină gura. Dar nu şi-a ţinut-o şi asta a fost greşeala ei. Cei care pierdeau la cărţi au trecut de partea lui Carlos, căci Cayetano cîştiga întotdeauna. Proprietarii de prăvălii fără clientelă au făcut acelaşi lucru pentru că şantierul naval al lui Cayetano era o afacere de milioane. Cei care aveau fete nemăritate s-au dat şi ei de partea lui Carlos, căci Cayetano se culcase cu ele, iar dacă n-o făcuse, mai avea timp s-o facă. Şi, tot aşa, mulţi alţii. Nimeni nu ştie ce aşteptau, nici pentru ce. Dacă ar fi fost vorba de un inginer sau de un bogătaş, ar mai fi avut un motiv, dar Carlos era doctor de nebuni şi atîta tot. Un doctor de nebuni e una şi aceeaşi persoană, fie că a studiat la Viena sau la Santiago de Compostela. El va putea să-i vindece pe imbecili, dar vătafii din Pueblanueva sînt altă poveste, mult mai dificilă. Pentru a porunci în Pueblanueva, mai ales acum, e nevoie să ai rărunchi şi mulţi bani.

Doña Matilde vorbea despre băiatul ei aşa cum se pricepea ea, cei care o ascultau înţelegeau cum puteau, iar spusele ei, ajunse în stradă, se transformau în ceea ce vroia fiecare. Aşa cum se întîmplă cu toate poveştile. Şi cum ceea ce doña Matilde povestea despre fiul ei, inventat de ea însăşi, se apropia de miracol, Carlos a început să fie socotit drept un vindecător, căci cu aceeaşi uşurinţă putea să scoată dintr-unul apendicele sau pe diavolul. Treaba asta ultimă nu le-a căzut prea bine preoţilor, căci, dintotdeauna, diavolii nu ies decît din trupul celor ce merg în pelerinaj la mănăstirea Sfîntu Andrei, care se află în partea dreaptă, cum părăseşti malul apei. Or, dacă diavolii erau scoşi din trup de către Carlos fără

ajutorul sfîntului, mănăstirea rămînea fără clientelă. Astfel că nu-i de mirare că preoții sînt cei care au născocit povestea despre puterea vrăjitorească a lui Carlos. În ziua cînd don Julián s-a contrazis cu don Lino, acesta a trecut de partea lui Carlos și a științei, chiar dacă părintele i-a răspuns că, în afară de Dumnezeu și de sfinții săi, numai diavolul mai poate să vindece, iar dacă și Carlos o putea face, asta însemna că avea legături cu însuși diavolul. În ziua aceea, don Lino a avut puțini adepți. Lumea a înclinat să-i dea dreptate părintelui Julián, astfel că dacă pînă atunci reputația lui Carlos rămînea într-un anume mod destul de vagă, din momentul disputei celor doi ea a început să capete forme concrete, acesta fiind considerat drept un vraci învățat. Și nu-i de mirare că unii se așteptau să-l vadă făcîndu-și apariția îmbrăcat într-o mantie neagră brodată cu stele, cu un cornet pe cap, iar în mînă cu bagheta magică. Așa sau altfel, bîrfitorii nu se mai îndoiau că putea să-l înfrîngă pe Cayetano și să poruncească el în Pueblanueva.

Pînă și părintele Eugenio și-a avut partea sa în această tărășenie. Părintele Eugenio, de cînd fusese hirotonisit, venea în toate duminicile să predice Evanghelia, în afară de Săptămîna Mare, cînd rămînea la mănăstire. Începuse să se spună că sosirea lui Carlos avea să se producă odată cu Crăciunul. Cu o lună mai înainte, părintele Eugenio a prins să-și rostească profețiile chiar de la amvon, și chiar dacă nu l-a numit pe Carlos pe numele lui niciodată, toată lumea a înțeles de la bun început că nu putea fi vorba decît de el. „Și atunci o să-l vedeți pe Fiul Omului sosind pe un nor, investit cu putere și maiestate." Oamenii se priveau între ei, aproape uimiți, iar don Julián, pe jumătate adormit, a ridicat capul, înfricoșat. Din cauza tonului cu care părintele Eugenio rostise aceste cuvinte ; căci ele, după cum s-a dovedit mai apoi, erau din Evanghelie. În duminica următoare, cuvintele pe care le-a rostit și au fost comentate după aceea de către toți, au fost acestea : „Întărește, Doamne, inimile noastre, să pregătească drumul sosirii Fiului Tău", continuînd apoi să vorbească numai despre speranțe și izbăviri, ca și cînd Carlos, cînd avea să vină, s-ar fi pus să dea pămînt la toți, să-i vindece

pe tuberculoşi şi să ne facă pe toţi egali. După această duminică, lumea umbla tulburată şi taciturnă, şi chiar dacă prea puţini îşi vorbeau, toţi, numai privindu-se, se înţelegeau ; mai mult sau mai puţin ca atunci cînd venise Republica, nimeni neîndrăznind să vorbească despre aceasta în mod clar, dar comunicîndu-şi speranţele prin cît mai puţine cuvinte ; şi dacă în cazul lui Carlos s-a întîmplat acelaşi lucru, asta se explică prin puţinul timp de la Republică, pentru că oamenii nu erau foarte mulţumiţi şi credeau că ceea ce nu le dăduse Republica avea să le dea Carlos. Bineînţeles, vinovaţi erau cei care obişnuiesc să promită lucruri pe care mai apoi nu le puteau îndeplini. În a treia duminică, părintele Eugenio a vorbit despre Precursor, începînd prin a spune cum era, şi toţi ne-am dat seama că-i făcea portretul lui Juanito Aldán, înalt şi uscăţiv ca însuşi părintele Eugenio, iar cînd a trecut la discipolii acestuia, nu era foarte limpede că se referea la pescari, căci acestora le vorbea Aldán în cîrciumă despre revoluţia socială şi alte asemănătoare bazaconii. Pînă atunci, zăpăceala şi nedumerirea nu intraseră şi în cîrciumi, dar, deşi pescarii nu veneau la biserică, n-au lipsit cei care să le vorbească despre cele predicate, astfel că au intrat şi ei în joc. Pe deasupra, se bucurau de faptul că cineva conta pe ei, chiar dacă acesta era părintele Eugenio. Iar Aldán, chiar în ziua aceea, le-a predicat despre noua lume, cea care nu putea face nimic fără proletariat. În sfîrşit, în cea de a patra duminică, părintele a repetat de mai multe ori că „Domnul e aproape de toţi cei care-l cheamă, de toţi cei care-l cheamă cu adevărat" şi le-a explicat că în alte vremuri credincioşii îl salutau, rostind : „Sosește Domnul. Stăpînul sosește", adăugînd că pentru aceştia Domnul sosea cu adevărat, iar că acum avea să sosească la Pueblanueva, odată cu el, împărăţia şi dreptatea sa.

Într-o astfel de situaţie, Cayetano n-a mai putut rămîne nepăsător, spunînd la Cazinou că părintele Eugenio era nebun şi că dacă avea să meargă pe drumul ăsta, va sta de vorbă cu autorităţile. Însuşi don Lino, cel care pînă atunci se păstrase în expectativă, în primul rînd pentru că, fiind vorba de Carlos, era vorba de un om de ştiinţă, a trecut în tabăra lui Cayetano, căci el nu putea să stea

de partea aţîţătorilor la înşelăciune. Cuvinte care au avut un mare efect la Cazinou, pentru că don Lino îi purta o ură veche lui Cayetano, de pe vremea cînd acesta îşi petrecuse cîţiva ani cu soţia lui ; reputaţia lui don Lino a crescut mult, membrii Cazinoului şi toţi ceilalţi văzînd cum îşi sacrifica mîndria proprie în favoarea convingerilor. Astfel că, în după amiaza aceea, învăţătorul a cîştigat mai mult decît oricînd la cărţi, în parte pentru că a avut noroc, întrîndu-i de două sau de trei ori un ful de aşi, dar poate şi pentru că ceilalţi, ca o recunoaştere a sacrificiului făcut, l-au lăsat să cîştige. Că la puţ ne zile după aceea fiul său cel mai mare, un pierde-vară fără nici o meserie şi nici un cîştig, avea să intre ca funcţionar meritoriu în birourile fabricii lui Cayetano, n-a fost decît o atenţie din partea acestuia. Adevărul e că, dacă n-o făcuse mai înainte, vina nu era decît a lui don Lino, căci Cayetano se purtase foarte bine întotdeauna cu femeile, fabrica lui fiind plină cu taţii, fraţii şi soţii iubitelor lui. Dar Lino se purtase cu destulă şcmeţie la vremea aceea, înfruntîndu-l pe Cayetano, convins că fiind lefegiu al statului putea să rămînă independent, iar cînd a venit Republica, a trecut de partea acesteia, sigur că trece împotriva lui Cayetano ; numai că acesta, în vremea călătoriilor lui, se dezicea de Rege, iar puţin înainte de alegeri, le-a poruncit muncitorilor lui să voteze pentru republicani. Mai mult, el însuşi s-a făcut socialist, reuşind să-i desemneze ca deputaţi-consilieri pe cine a vrut el şi lăsîndu-l pe don Lino în aer. Neînţelegerea dintre cei doi era un motiv de mare tristeţe, împărtăşită de toată lumea şi nu-i de mirare că s-au găsit unii — cel puţin aşa se vorbeşte — care au susţinut că dacă Cayetano se culcase cu nevasta acestuia, vina nu era decît a ei. Din fericire, sosirea lui Carlos şi, poate mai sigur, trăznăile părintelui Eugenio, i-au împrietenit din nou pe cei doi, astfel că lumea a respirat uşurată, căci ar fi fost păcat ca don Lino să devină iarăşi motiv de bîrfă. Nu-i lipsit de importanţă să ne aducem aminte că în zilele acelea, cu puţin înaintea Crăciunului, vremea se înrăutăţise neaşteptat de mult, şi că se pierdură două vase cu tot echipajul : unul, chiar lîngă mal, celălalt, scufundat Dumnezeu ştie unde, fără nici o urmă ; împrejurările patetice care sporeau nedumerirea, mai cu seamă

în rîndul celor loviți de nenorocire, dar și în al celor ce se temeau că aceasta se putea repeta. Din fericire, în ultima duminică dinaintea Crăciunului, furtuna s-a îndreptat spre nord-est și s-a așezat ceața și moina, cu temperaturi mai ridicate, și mare calmă. Dar furtuna din suflete a mai durat un timp pînă să se potolească. Și asta din cauză că toți care ar fi putut cîștiga ceva, și nu aveau nimic de pierdut, umblau ca niște lunateci dintr-o parte într-alta, ca atunci cînd sosesc misionarii Domnului și umplu cerul cu amenințările iadului. Cum pescuitul fusese foarte bun, cîrciumarii au vîndut vin din abundență. Dar în toate locurile acestea iscoadele lui Cayetano au reținut tot ceea ce se vorbea și împotriva cui : la șantierele navale au fost dați afară zece pînă la doisprezece muncitori, acuzați de trădare.

Nimeni nu va ști niciodată care a fost rolul doñei Mariana Sarmiento în toată aiureala asta. Deși rudă îndepărtată cu Carlos, ea era cea care îi trimitea scrisori, după moartea doñei Matilde, și tot ea îi administra pămînturile și îi încasa rentele. Că părintele Eugenio nu i-a vorbit în duminica aceea, e un lucru dovedit. Că adormise în timpul slujbei, a văzut-o toată lumea și nu era nimic nou, pentru că așa se întîmpla întotdeauna. Nici despre ziua sosirii lui Carlos n-a suflat o vorbă nimănui, dar asta s-a înțeles după vizita făcută într-o după-amiază la conacul acestuia, după timpul petrecut aici și după ordinele pe care le-a dat pentru a-l face curat și primitor. Deși nu mai putea fi vorba de așa ceva, chiar dacă ar fi venit treizeci de femei și ar fi frecat timp de cincisprezece zile toate ușile și ferestrele, căci conacul nu avea nevoie de treizeci de femei, ci de treizeci de zidari și tîmplari și de cîteva luni de lucru. Ceea ce a și făcut-o pe doña Mariana să închidă conacul și să-i pregătească lui Carlos o cameră în casa ei. Fapt petrecut cam cu o săptămînă înaintea sosirii. Veste care s-a aflat de la Aurora la Rucha, *fata Manuelei* la Rañesa *și a unui căpitan de vas numit Rucho* [1], *care lăsase copii peste tot. Manuela era bucătăreasa doñei Mariana, iar Aurora era fată în casă și nu putea s-o sufere pe stăpîna sa pentru că o obliga să se*

[1] *Rucho, rucha,* măgăruș, porecla însemnînd încăpățînat, încăpățînată ; *rañesa,* mucoasă.

îmbrace în negru, cu boneţică şi şorţ, ca în marile oraşe, fără dreptul de a se schimba cînd ieşea în stradă, astfel că toată lumea ştia că era servitoare. Dar aproape că nimeni nu a dat importanţă celor spuse de Rucha, *pentru că era firesc să fie aşa, judecînd după hainele ei. Mai ales că între ea şi doña Mariana existau unele antipatii. Aurora se născuse în casa doñei Mariana şi aceasta se purtase foarte atentă cu Manuela, cînd rămăsese însărcinată. Numai că, pe cînd împlinise cincisprezece, şaisprezece ani,* Rucha *a început să umble cu băieţii, întîrziind nopţile. Doña Mariana, care afla totul, a pus-o la punct cu destul scandal, ameninţînd-o că dacă nu se potoleşte, o aruncă în stradă şi pe ea şi pe maică-sa. Situaţie în care lumea a fost de partea* Ruchei, *căci doña Mariana n-avea nici un drept să se amestece în astea, nu ea îi era mamă şi nu avea nici autoritatea morală s-o facă pentru că toată lumea ştia că, pe cînd era fată, şi ea avusese un copil. O femeie nu le poate reproşa celorlalte femei propriile ei păcate.*

Rucha *era purtătoarea de veşti dintre casă şi stradă. Aşa au aflat oamenii cum s-a aranjat camera şi cum s-au ales cearşafuri fine şi cuverturi de damasc ; cum s-a comandat vin de La Coruña, vin de masă, îmbuteliat, şi coniac din cel mai bun ; cum bătrîna nu mai avea linişte pentru că pianul era dezacordat şi nu găsea pe nimeni care să-l aranjeze, că n-avea nici o încredere în Paquito Ceasornicarul, cel care acorda celelalte două sau trei piane din Pueblanueva. Toate acestea şi multe altele le-a povestit* Rucha. *Şi orice om cu un strop de minte se întreba ce rost aveau atîtea pregătiri şi atîta dragoste pentru Carlos, pe care doña Mariana, chiar dacă-l cunoscuse, nu şi-l mai putea aminti. Carlos plecase din Pueblanueva acum cincisprezec ani, să studieze la Universitate. A stat la Santiago, după aceea la Madrid şi în cele din urmă plecase în străinătate. Timp în care doña Matilde a fost să-l vadă de cîteva ori, dar doña Mariana nu l-a văzut niciodată şi nu se ştie că i-ar fi trimis vreo scrisoare înainte de moartea mamei lui.*

La mijloc trebuie să se fi aflat o taină şi toţi cei cu capul pe umeri încercau s-o dezlege. Pentru că se ştia că doña Matilde o ura pe doña Mariana şi că în ultimii treizeci de ani nu s-au văzut decît de două-trei ori şi asta doar ca să

se certe și să facă scandal. De ce plecase Carlos și nu se mai întorsese niciodată ? Că nu venise de la Viena, treacă de la noi, pentru că Viena era departe și călătoria trebuie să fi fost foarte scumpă ; dar Santiago e la doi pași și nici Madridul nu-i prea departe. Că se ducea mama lui să-l vadă, cheltuielile erau aceleași dacă ar fi venit el. Și ar fi putut să fi venit în vacanță acasă, să-și vadă mama. Așa fac toți copiii cu educație. Cînd cineva îi vorbise despre asta doñei Matilde, ea se tulburase și spusese că fiul ei n-o să vină pînă nu-și va fi terminat studiile și că ea era cea care nu vroia să vină. Numai că după ce-și terminase studiile, Carlos plecase la Viena și nu trecuse pe acasă. Și tot cam pe atunci, dovadă că se schimbase ceva, doña Matilde își începuse prevestirile și amenințările : „O să vedeți voi cînd s-o întoarce Carlos !"

„Aiurelile neamului Churruchaos", se spunea mereu de către oricine, ca și cînd ar fi spus „treabă de nebuni". Numai că toți cei din neamul Churruchaos nu au fost și nu sînt nebuni. Doña Matilde fusese o femeie la locul ei, deși poate prea mîndră ; se chinuise pînă la moarte pentru ca fiul ei să învețe și dacă i-ar fi stat în puteri, i-ar fi lăsat toată bogăția de pe lume și nu doar un conac și patru moșii secătuite, căci asta-i lăsase. Nici doña Mariana nu-i nebună ; orice, dar asta nu. Atîta tot că doña Matilde l-a oprit pe fiul ei să se întoarcă la Pueblanueva, iar doña Mariana, care nu-și poate aminti nici cum arată, face pregătiri pentru a-l primi, ca și cînd i-ar fi fiu sau bărbat. Cearșafuri de in, cuvertură de damasc, pian acordat. La Cazinou am da oricît ca să știm care-i adevărul.

— Dumneata ți-l amintești pe Carlos, don Cayetano ?

— Sigur că mi-l amintesc. E de vîrsta mea, cîteva luni mai puțin sau mai mult. Ne-am jucat de multe ori împreună.

— Înseamnă că sînteți prieteni.

— Prieteni, da ; așa cum sînt prietenii.

Cayetano a surîs și și-a aprins țigara.

— Vezi dumneata, Carlos și cu mine, și cu lihnitul ăsta de Juanito Aldán ne jucam împreună cînd eram copii. Erau niște încrezuți fără pereche. De multe ori ne urcam pînă la ruinile castelului și, atunci, Aldán și Carlos

începeau să cheme duhul contelui don Fernando, cel executat în piață din porunca Regilor Catolici. Se prefăceau că apărea contele și începeau să stea de vorbă cu el, iar pe mine nu mă lăsau să ascult ce spuneau, pentru că eu eram un servitor.

— Un servitor ? Dumneata un servitor ?

Un servitor, auzi ! Don Cayetano un servitor ! Omul cel mai bogat, stăpînul Pueblanuevei !

Cayetano Salgado îi cunoaște mai bine decît oricine pe cei din neamul Churruchaos. Nu-i de mirare că, uneori, fără să-și dea seama, spune ceva nou despre ei.

Cînd Carlos Deza a plecat la facultate, mama sa a vrut să vîndă pămîntul soțului ei lui don Jaime Salgado, tatăl lui Cayetano. Doña Mariana s-a vîrît între ei și a împiedicat vînzarea.

Adevăr pe care Cayetano nu l-a spus niciodată așa. Fiindcă ar fi trebuit să recunoască faptul că tatăl său se poartă ca o slugă față de doña Mariana și așa ceva Cayetano n-ar face niciodată.

Doña Matilde nu a putut să vîndă pămîntul și, cîțiva ani buni după aceea, ea și doña Mariana nu s-au mai văzut. De unde și-a procurat doña Matilde banii de care avea nevoie Carlos ? Și dacă erau de la doña Mariana, de ce-o făcuse ?

Nu, în nici un caz. Carlos nu era copilul doñei Mariana. Copilul ei se afla în America. Carlos e băiatul doñei Matilde și al lui don Fernando Deza. Îl știm de cînd s-a născut, l-am văzut crescînd, mergînd la școală și plecînd după aceea la Universitate. Paquito Ceasornicarul, poate unde-i nebun, are cea mai bună memorie din Pueblanueva și își amintește cu precizie toate datele : cînd a venit doña Mariana de la Madrid și cînd s-a întors aici, cînd s-a căsătorit doña Matilde cu don Fernando Deza și cînd l-a născut pe Carlos.

Doña Mariana și don Fernando erau prieteni, dar don Fernando n-a fost iubitul doñei Mariana. Iubitul doñei Mariana a fost don Jaime Salgado. Copilul doñei Mariana e frate vitreg cu Cayetano.

Asta o știe toată lumea și nu-i vorba de simple bîrfe. Chiar dacă Paquito Ceasornicarul, judecînd după datele lui, nu-i de acord. Lucrurile s-au petrecut de mult, copilul născîndu-se la începutul secolului. S-a născut în străinătate și a fost crescut în Astorga, de niște țărani care i-au dat și numele. Mama lui i-a plătit studiile, l-a făcut inginer și l-a trimis în Argentina.

Nimeni nu-și poate explica prea bine cum s-au aflat toate astea. Pe atunci lumea era mai înapoiată ca azi, chiar dacă unii erau mai isteți. Oricum, nu existau motive de îndoială. Doña Mariana trăise întotdeauna la Madrid și nu venise la Pueblanueva decît la moartea tatălui. Atunci o cunoscuse don Jaime.

Ea avea să rămînă la Pueblanueva timp de patru luni, după care se întorsese la Madrid. La un an după aceea, într-o zi, a reapărut la Pueblanueva și și-a aranjat casa pentru a rămîne. Copilul se născuse. Nu și-a adus cu ea vreo servitoare care ar fi știut cum se petrecuseră lucrurile și ar fi putut să fie trasă de limbă, și nici doña Mariana nu a spus nimănui nimic. S-au făcut doar unele presupuneri, deși nimeni nu-și amintește de ce. Oricum, acestea plecaseră de la o femeie. Pentru că femeile află ceea ce bărbaților nici nu le trece prin cap. S-a bănuit, și bănuiala a cuprins toată suflarea. Dar nu fusese nici un fel de scandal. Pînă atunci, mai toți bărbații din neamul Churruchaos avuseseră copii din flori cu fetele celor ce lucrau pe pămînturile lor, dar nici una dintre soțiile lor nu se plînseseră de asta. Din lipsă de obișnuință, ori din lașitate, nimeni n-avea curajul s-o bîrfească pe doña Mariana. În anii aceia, cei din neamul Churruchaos însemnau ceva. E adevărat, începuseră să decadă, nu mai aveau bani, își vindeau moșiile, iar pe don Enrique Quiroga nu-l mai scotea nimeni de prin cîrciumi. Totuși, chiar dacă nu mai erau respectabili, erau respectați din obișnuință. Cei născuți în Pueblanueva se mai simțeau oarecum niște servitori. Nu mai aveau nevoie de un Churruchaos pentru a-și scăpa copiii de la armată, își dădeau votul celui ce plătea mai mult și știau că un proces se aranja acolo, la judecătorie, nu prin mijlocitori ; numai că cei din neamul Churruchaos erau stăpînii. Astfel că scandalul doñei

Mariana a fost un scandal pe şoptite ; bărbaţii li-l povesteau soţiilor, în pat, acestea li-l spuneau fetelor, în bucătărie, şi acestea îl şopteau logodnicilor în faţa porţilor. Pînă cînd Peix, negustorul de postavuri, un catalan, îndrăznise să-l spună cu voce tare.

Doña Mariana trimitea bani la Astorga şi de la Astorga primea scrisori. Un mandat şi o scrisoare în fiecare lună. Ne-a fost foarte greu să-l convingem pe poştaş să ne dezvăluie numele destinatarilor acelor mandate lunare. A trebuit să-i garantăm o slujbă la Primărie, slujbă care pînă la urmă i s-a şi dat. Cînd Peix a aflat despre cine-i vorba, un prieten de al său, comis-voiajor care lucra la Astorga, s-a angajat să descopere adevărul şi tot felul de amănunte. Timp de o săptămînă, Peix a fost cel mai important personaj din Pueblanueva. Cunoştea toate datele secretului şi nu le încredinţa nimănui.

Cîtă cruzime şi la Peix ăsta ! Sau cît talent ! Prăvălia sa era o continuă sărbătoare. În cincisprezece zile a vîndut postav cît nu vînduse un an întreg. I-au devenit prieteni chiar şi cei care nu şi-ar fi dorit-o în ruptul capului. I s-au făcut toate chefurile. S-a improvizat un Comitet general extraordinar al Cazinoului şi el a fost ales secretar. Societatea Fiicele Mariei, ca să-l aduleze, au numit-o pe soţia lui Peix trezoriera lor. Avea o încurcătură de taxe cu Primăria şi s-a aranjat totul cum a vrut el. Vecinul său, un leonez vînzător de ultramarine, ca să nu-şi piardă negoţul, şi-a trimis nevasta să-l descoasă pe catalan şi se crede că acesta i-a pus coarne leonezului, fără să se fi scos ceva de la el. „Bine, domnii mei, dar de ce presupuneţi că aş şti ceva nou ? Pe cuvîntul meu de onoare că nu ştiu mai mult decît ştiţi dumneavoastră !" Nefericitul de el, la urmă s-a dus în Ceruri şi va fi plătind acum pe lumea cealaltă ceea ce a făcut pe lumea asta, dacă există undeva dreptate. Căci în zilele acelea Pueblanueva şi-a plătit cu pielea curiozitatea, înţelegînd tîrziu că Peix era o pasăre de pradă cu mulţi ochi. Povestea doñei Mariana a stat la temelia averii lui Peix, o avere bunicică, pe care copiii lui n-au terminat încă s-o facă pulbere. Cînd n-a mai putut să ţină taina în el, ori poate cînd obţinuse ceea ce dorise, Peix a cîntat. S-a aflat că o

familie din Astorga creştea un copil pe care-l botezase cu numele ei şi că aici soseau banii doñei Mariana în fiecare lună. Mai rămînea să se afle şi cine era tatăl copilului.

Don Fernando Deza n-a intrat în discuţie. Se căsătorise şi, cînd s-a născut copilul doñei Mariana, el îl aştepta pe Carlos. Mai mult, mai înainte ca doña Mariana să se stabilească în Pueblanueva, plecase ca să nu mai vină niciodată. Nu însemnă că ar fi fost imposibil ca în căsătoria lui don Fernando cu Matilde şi în dispariţia sa de după aceea, doña Mariana să nu fi avut nici un amestec, dar că ar fi fost amanţi, asta n-o credea nimeni. În plus, nimeni nu vroia s-o creadă. Scandalul n-ar fi avut nici un haz. Un adulter între cei din neamul Churruchaos nu însemna nimic deosebit.

Don Jaime Salgado, în schimb, o vizitase foarte des. Se împrieteniseră la moartea lui don Pedro Sarmiento, cînd doña Mariana venise să-şi ia moştenirea în primire. Familia Salgado îşi instalase pe atunci şantierul naval şi afacerile îi mergeau din plin. Don Jaime venea s-o vadă pe doña Mariana la ea acasă. Don Jaime era însurat şi avea deja un copil, pe Cayetano. Venea însă la doña Mariana. Şi tot pe atunci Manuela a intrat bucătăreasă la doña Mariana. N-o născuse încă pe Rucha. Manuela povestea ceea ce vedea : don Jaime venea la doña Mariana, lucau cîte o gustare împreună şi stăteau mult timp la taifas. Nimic altceva ? Manuela, ca să nu intre în cine ştie ce belea, jura că nimic altceva.

Dar în casa lui don Jaime lucrurile nu mergeau prea bine. Nu că doñei Angustias i-ar fi lipsit ceva, dar de cînd îl născuse pe Cayetano, soţul ei nu se mai culcase cu ea. Şi doña Angustias, care fusese destul de frumoasă, acum se îngrăşa văzînd cu ochii, îşi petrecea după-amiezile în biserici şi era mereu tristă. Duminicile se ducea la slujba de la nouă, iar don Jaime la cea de la unsprezece : la ieşire, o însoţea pe doña Mariana cu multă grijă. Iar dacă se întîlneau, înainte de prînz, ori după-amiază, pe plaja sau pe strada de lîngă mare, pe unde obişnuia ea să se plimbe, o însoţea şi, atunci, întotdeauna respectuos şi amabil, mai respectuos şi mai amabil decît s-ar fi cuvenit.

Servitoarele doñei Augustias nu-şi prea ţineau gura şi certurile dintre ei şi don Jaime se aflau repede. Odată, ieşindu-şi din fire, doña Angustias ţipase : „M-ai părăsit pentru curva asta !" Dar Jaime a bătut-o. Aşa spuneau servitoarele. Nu văzuseră, dar au auzit-o pe stăpîna lor cum plîngea. Au auzit-o plîngînd şi închizîndu-se în camera ei, cu Cayetano, care şi el plîngea. „M-ai părăsit pentru curva asta !"

Era amănuntul care lipsea. La Cazinou, în prăvălii, în case, peste tot lumea a răsuflat uşurată. Nici atunci, nici după aceea nu s-a putut dovedi, cu amănunte demne de crezut, că don Jaime ar fi fost iubitul doñei Mariana şi, mai ales, că ar fi fost tatăl copilului acesteia ; dar o anume siguranţă morală o avea toată lumea. Siguranţă şi bună dispoziţie. Pentru că dacă ar fi fost vorba de un Churruchaos, ori de un necunoscut oarecare, lucrurile ar fi stat cu totul altfel. Căci don Jaime era omul nostru. Bunicul său fusese pescar ca şi noi, iar puţina avere cu care îşi pusese în mişcare fabrica îi venise de la tatăl său, după mulţi ani petrecuţi în Cuba. Şi chiar şi acum, cînd era atît de bogat, îi trata pe toţi cu multă atenţie, şi încerca să nu supere pe nimeni cu averea lui, lucru care se petrecea foarte rar.

Faptul că don Jaime s-ar fi putut culca cu doña Mariana era foarte important. Era ca şi cînd ar fi făcut-o toţi oamenii cinstiţi din Pueblanueva. Că ar fi avut un copil cu ea, era ca şi cînd l-ar fi avut cu toţii. Pe lumea asta dreptatea vine tîrziu, dar tot vine. Sute de ani bărbaţii din neamul Churruchaos avuseseră copii cu cine vroiseră. La zece sau la douăsprezece, ori de cîte ori don Jaime se ducea în vizită, ne gîndeam : o să se culce cu ea. În cîte după-amiezi, la Cazinou, mereu gălăgioşi, ne închipuiam : acum don Jaime, aşa şi aşa. Ca şi cînd noi înşine am fi fost în locul lui. Dar fericirea ţine puţin, şi acum, din zilele acelea, n-a mai rămas decît amintirea.

Povestea doñei Mariana continua însă să se spună şi azi. Este ca bucăţile muzicale care apar în toate programele. Ca „Ţiitoarea", pe care trebuie s-o ştie toată lumea. Mai ales că şi acum doña Mariana îşi continuă

plimbările pe strada de lîngă mare, în toate după-amiezile frumoase, mîndră și impunătoare, însoțită de cîinii ei și de Rucha care vine în urmă. Se plimbă ca și cînd ea ar fi stăpîna. Și, în aparență, este. O salutăm cu mult respect : „Bună ziua, doamnă !“ și chiar „Bună ziua, doamnă, să ne trăiți !“ Deși toți rostim cuvintele cu un surîs ascuns, ca și cînd am vrea să-i spunem „curvă“, iar insulta ne rămîne pe buze.

I

TRENUL CU CARE CARLOS DEZA SE ÎNTORCEA DIN Germania l-a lăsat în gara de Est, la nouă dimineaţa. S-a informat. Plecarea cea mai bună pentru Spania era cea de la aceeaşi oră, din Austerlitz. Avea în faţă o zi întreagă, fără nici un program, căci vizita la don Gonzalo Sarmiento nu putea să-i ia prea mult timp. Şi-a lăsat bagajele la „Primiri" şi, doar cu o servietă în mînă, a intrat în oraş. Şi-a amintit de o cafenea unde pe vremuri obişnuia să ia micul dejun şi, calculînd distanţa, a luat-o pe jos, să mai piardă din timp. La dejun a cerut un ziar şi s-a pus la punct cu ceea ce se petrecea în Franţa, în lume şi în Spania Nimic nou. După aceea s-a dus la un hotel pe care-l cunoştea, lîngă Sorbona, şi a luat o cameră pentru o singură noapte.

— Voi pleca pe la unsprezece.

Mai avea timp. A intrat într-o librărie, a căutat puţin prin rafturi, şi şi-a cumpărat două cărţi de specialitate. L-a atras un volum de poezie, cu o panglică ispititoare, dar n-a avut curajul să-l răsfoiască. S-a gîndit, totuşi, că nu era prea informat asupra poeziei franceze din ultimii ani, după cum nu ştia mai nimic nici despre progresul ştiinţei din Franţa, din aceeaşi perioadă. Din obligaţie morală a mai cumpărat o carte, despre localizările cerebrale, şi a ieşit. În metrou a început să citească. Erau cercetări germane explicate în franceză ; aproape toate amănuntele erau mai clare decît în germană. S-a gîndit că dacă ar fi studiat chiar pe textele acelea, acum ar fi un foarte bun psihanalist.

Sarmiento locuia în Montmartre. Îşi însemnase adresa pe undeva. „Şi dacă am pierdut-o ? Şi-a scotocit buzunarele, uitîndu-şi de ştiinţa germană şi de claritatea fran-

ceză. De ce locuiește don Gonzalo în Montmartre ? În Montmartre nu mai locuia *nimeni*. L-a întrebat pe un polițist pe unde venea strada căutată și acesta i-a dat toate explicațiile, arătîndu-i cu mîna. Sus, aproape de Bazilică, pe o parte a pieței. „Lîngă casa pictorului Utrillo", a mai adăugat polițistul. Carlos a început să urce, fără grabă, uitîndu-se la ceas. Vroia să ajungă la unsprezece. Poate că nu era ora cea mai potrivită, dar, oricum, va găsi pe cineva care să-i spună cînd se afla don Gonzalo acasă. Trăia la Paris de la începutul secolului, pe cînd toți artiștii locuiau în Montmartre. În mod sigur, don Gonzalo a făcut parte din cei care n-au emigrat.

„Te rog să treci prin Paris și să cauți să-l vezi pe vărul meu Gonzalo. N-o să fie o vizită prea plăcută, pentru că Gonzalo e o catastrofă, trebuie să fie foarte bătrîn și niciodată n-a fost prea deștept. Nu mă interesează nici cît o ceapă degerată, dar vreau să-ți aud părerea despre fiica lui. Cred că stă la un cămin, deși are douăzeci de ani, dar, dacă-i posibil, mi-ar face plăcere s-o vezi și să-i vorbești." Așa suna scrisoarea de la doña Mariana.

A descoperit casa, înfiptă în pantă, cu ferestrele spre oraș. Era un loc foarte frumos, de unde se vedea tot Parisul, învăluit într-o pîclă roșietică. Înainte de a suna a mai contemplat o dată priveliștea. Poate că nu era o întîmplare faptul că artiștii se adunaseră aici. De pe înălțimile acestea, lumina te obliga să pictezi într-un anume fel.

— Ei și ? Ce mă privește pe mine povestea asta ?

Și totuși a mai întîrziat cîteva clipe, privind Parisul ; era prea devreme și s-a îndreptat spre piață. Era plină cu americani curioși, așezați pe terasele din centru. Un bătrîn bărbos cînta la vioară valsul din *Văduva veselă*. Carlos a surîs. Cu ani în urmă, cînd se aflase aici pentru prima dată, i se explicase că violonistul acela bătrîn care cerșea de la o masă la alta, pe notele unui vals vienez, nu era un cerșetor adevărat. „Face parte din decor. Primăria din Montmartre îi dă o leafă lunară, îi asigură locuința și-l lasă să cerșească atîta timp cît își păstrează înfățișarea respectivă. Dacă-și rade barba va fi dat afară". Mont-

martre își plătea „păsările rare", păstrîndu-și astfel farmecul revoluționar și romantic. Americanii dădeau buzna în autocare uriașe, emoționați de falșii boemi, falsele prostituate și falșii cerșetori. „La urma urmei, e ceva admirabil", s-a gîndit Carlos. Și s-a îndreptat din nou spre casa lui don Gonzalo Sarmiento.

Se ajungea la intrare pe o mică scară exterioară, pornind dintr-o curte în miniatură. Casa, mică și veche, avea un aer pitoresc, prea pitoresc, ca și cînd ar fi fost o cochetărie căutată anume. De ușă atîrna un inel gros, de fier. A tras de el și, undeva, destul de departe, s-a auzit clinchetul unui clopoțel. Printr-o fereastră, pe deasupra ușii, puțin mai sus de înălțimea lui Carlos, a apărut un cap de femeie brunetă, cu obrazul prelung. Carlos a rostit numele lui don Gonzalo Sarmiento.

— A doua ușă, pe stînga.

Scara de piatră se continua dincolo de intrare, urcînd destul de întunecată, pînă sus, unde se lumina în mod misterios.

— A doua ușă, pe stînga.

„Ce fel de om o fi ?" Lumea cu care se întîlnise pe stradă părea o lume de meseriași. Gonzalo putea să fie un artist ratat, fidel timpului său. Ce poți să știi ? Unii oameni rămăseseră în Montmartre și își aduceau aminte că auziseră vorbindu-se de cineva, un pictor, din Puebla-nueva, care locuise la Paris. Dar nu părea să fi fost vorba de un Sarmiento.

A doua ușă, la stînga, nu avea ciocănel de chemat. S-a folosit de degete și, după cîteva clipe de așteptare, a ciocănit din nou. Dinăuntru venea un miros puternic de legume fierte. Miros de varză. Cineva se mișca prin cameră. S-a auzit un glas, în franceză : „Poftiți, intrați".

A intrat. Un coridor și o cameră mare, inundată de lumină. La capul coridorului, un bărbat cu un șorț de bucătărie ținut de un colț. N-a întrebat nimic. A privit și a rostit, simplu și vesel, un „ah !", dîndu-se în lături.

Carlos, însă, nu a înaintat, rămînînd lîngă ușă.

— Îl caut pe don Gonzalo Sarmiento, a spus în spaniolă.

— Da, sigur ! Eu sînt Sarmiento. Poftim, vă rog să intrați. Poftiți !

Avea un tremur în glas, între surpriză și satisfacție. Carlos a intrat în camera plină de lumină. Nu era atît de mare cît i se păruse din coridor, dar era totuși mare, cu două ferestre care dădeau spre ceața Parisului.

Gonzalo Sarmiento s-a retras puțin, să-i facă loc, întinzîndu-i mîna și surîzînd.

— Să nu-mi spuneți cine sînteți. Sînteți Quiroga, frate cu Eugenio sau vărul lui. Oricum, Quiroga.

Carlos i-a strîns mîna, înclinîndu-și puțin capul.

— Nu. Nu sînt Quiroga. Sînt Deza, Carlos Deza.

Sarmiento n-a mai surîs.

— Dar sînteți din Pueblanueva ?

— Asta, da.

— Trebuia să fie așa.

L-a împins spre un fotoliu îmbrăcat în catifea verde, foarte uzată.

— Mi s-a părut că sînteți un Quiroga. Nu-l cunoașteți ? Trebuie că-l cunoașteți. Și el e din Pueblanueva.

— Îmi pare rău, dar nu-l cunosc, nici nu știu cine e. Lipsesc din Pueblanueva de peste cincisprezece ani.

— Atunci, cum de ați venit să mă vedeți ? Dacă nu v-a trimis Eugenio, cine altcineva ?

Carlos i-a explicat de ce a venit și cine îl trimisese.

Firește, pe Sarmiento numele verișoarei sale l-a bucurat mai puțin decît cel al lui Eugenio Quiroga.

— Da, da, Mariana. Nu te pot întreba ce face, pentru că dumneata nu vii de la Pueblanueva. Dar am primit scrisoare de la ea, acum cîteva zile. Scrie în fiecare lună și eu îi trimit scrisorile fiicei mele.

A început să-i explice că Germaine stătea într-un cămin de călugărițe, în Normandia ; un cămin foarte bun și mai ieftin puțin decît cele din Paris. Pe deasupra, nici nu era departe, a mai adăugat. Se ducea s-o vadă în fiecare duminică, petrecîndu-și după-amiezile împreună.

Carlos n-a dat prea multă atenție sporovăielii lui don Gonzalo. Din moment ce Germaine era absentă, dispărea și importanța vizitei. A cercetat mai atent încăperea. Mobile uzate ; masa, cu tapet înflorat ; pe pereți, fotografii de mari cîntăreți, decupate din reviste și înrămate în casă. Caruso, Anselmi, Tita Ruffo și Conchita Supervia, toți în haine croite după o modă rămasă mult în urmă ;

tăieturi din reviste vechi, pline de praf, montate în paspartú-uri pătate. În mijlocul lor, un portret în ulei : nu-l putea vedea prea bine de unde se afla. Mai era o litografie a Fecioarei, destul de îngălbenită, şi o stampă religioasă modernă. Pe una din uşi, întredeschisă, pătrundea mirosul de varză călită.

Sarmiento se aşezase pe un scaun, fără să-şi scoată şorţul de bucătărie. Continua să vorbească despre fiica sa şi despre cămin : Germaine avea să rămînă acolo pînă la împlinirea vîrstei de douăzeci şi unu de ani. Carlos l-a examinat în treacăt, aproape distrat, dar cu ochi de medic specialist. Examenul nu a fost deloc favorabil.

Brusc, don Gonzalo a renunţat să mai vorbească despre fiica sa şi despre cămin.

— Să ştii că mă bucur foarte mult că pot să te cunosc. Eugenio Quiroga a fost prietenul nostru. Îl iubeam mult şi el s-a purtat foarte bine cu noi. M-am gîndit că ai putea să fii fratele lui pentru că fiul lui n-ai fi putut să fii. Eugenio a plecat acum douăzeci de ani şi era neînsurat. Era un pictor bun.

S-a ridicat, ca şi cînd ar fi căutat ceva, dar s-a aşezat imediat la loc.

— Dumneata eşti tot din neamul Churruchaos, nu-i aşa ?

Carlos i-a răspuns afirmativ, dînd din cap fără prea multă convingere.

— Te-aş fi recunoscut oriunde te-aş fi întîlnit, aşa cum l-am recunoscut pe Quiroga, acum douăzeci şi cinci de ani. E mare lucru să faci parte din familia noastră.

Glasul lui suna fals. Spunea toate astea ca şi cînd ar fi vrut să-i facă plăcere lui Carlos, dînd garanţii asupra unor lucruri de care Carlos trebuia să fie convins dinainte.

— O mare familie. Nu mai sîntem rude, dar ne recunoaştem între noi. Acum douăzeci şi cinci de ani, Eugenio era ca dumneata, la fel de înalt, la fel de blond şi plin de pete şi cu părul de culoarea morcovului, ca al dumitale.

A rîs.

— Şi eu am fost la fel, iar în Paris mă credeau scoţian. Într-o zi, într-o cafenea, am dat peste Eugenio. Ne-am privit. Şi i-am spus : „Dumneata eşti un Churru-

chaos !" S-a pus pe rîs. „Bineînțeles, domnule, sigur că sînt." Din clipa aceea am devenit prieteni. A asistat la căsătoria mea, fiindu-mi martor, și i-a făcut un portret soției.

A tăcut cîteva clipe, privindu-l pe Carlos.

— Vrei să-l vezi ?

S-a dus pînă la perete, a desprins portretul și i l-a pus în brațe. Carlos l-a potrivit în lumină, ca să-l vadă mai bine. Mînă sigură, stil șovăielnic. Un impresionism care vrea să scape de impresionism, dar nu știe ce să facă.

— N-ar fi putut să-mi facă un cadou de nuntă mai de preț ca ăsta. Suzane a murit la puțin timp și nu avem alt portret de-al ei.

A luat portretul înapoi, l-a șters de praf cu șorțul de bucătărie și l-a pus la locul lui, pe perete.

— Eugenio era un pictor bun. Mă mir că n-ai auzit de el. A plecat de aici cînd a început războiul, promițîndu-mi să se întoarcă, dar nu mi-a scris nici măcar o carte poștală. Nu cumva o fi murit ?

Carlos i-a răspuns că, pe cînd era copil, și-amintește că a auzit vorbindu-se de cineva care era pictor și care venise de la Paris. Da. Probabil că era la începutul războiului.

Gonzalo a continuat să vorbească despre Eugenio, de Churruchaos, de soția lui și de multe lucruri apuse. Din cînd în cînd, se uita la ceas. Iar Carlos, ca să facă ceva, îi cerceta chipul, mîinile, mișcările. Mai întîi, după criterii biologice ; apoi, după cele psihologice și chiar morale și sociale. Era un om prematur senilizat, care nu fusese niciodată puternic ; nici caracterul nu-l ajutase prea mult. Părea fricos și nesigur. Trăsături delicate, distinse. De neam ales. Mai important prin ceea ce însemna decît prin ceea ce era.

— Și fiica dumneavoastră ? Doña Mariana m-a însărcinat s-o vizitez la cămin. Pot s-o fac ?

Don Gonzalo s-a reașezat pe scaun, ca și cînd cuvintele acelea l-ar fi înfricoșat.

— Nu, nu-i posibil ! Ea e în Normandia. Ar însemna să-ți întîrzii prea mult întoarcerea. Sigur, Germaine s-ar bucura să te cunoască, dar vizita n-ar fi deloc ușoară. Regulamentul căminului e foarte sever și nu îngăduie decît

părinților sau celor însoțiți de părinți să facă vizite, iar eu nu te pot însoți înainte de sîmbătă.

S-a ridicat din nou de pe scaun și s-a îndreptat spre un birou, de unde s-a întors cu o fotografie.

— Tocmai mă gîndeam să-i trimit Marianei fotografia aceasta. N-ai vrea să i-o duci dumneata ?

Spunîndu-i acest lucru, îl privea într-un mod ciudat, aproape înspăimîntat. Ca și cînd un nu al lui Carlos ar fi putut provoca o catastrofă.

— Sigur că i-o voi duce. Cu multă plăcere.

— E cea mai recentă. A făcut-o acum cîteva săptămîni, la cămin. Vezi ? Aceasta e Germaine.

Nu încăpea nici o îndoială. Înaltă, astenică și cam scheletică. I se putea bănui roșul părului. Avea douăzeci de ani, era îmbrăcată în pantaloni de călărie și purta în mînă o cravașă. Numai că fotografia era făcută în Paris, *rue de la Sorbonne 24*, de F. Millet. Gonzalo nu luase seama de astfel de amănunte.

— Mariana are multă grijă de noi, mai ales de fiica mea. Îi plătește studiile și, firește, vrea să ne ducem să locuim împreună. Și ne vom duce. Nu mai e mult.

A privit din nou ceasul, pe furiș, ușor îngrijorat.

— Trebuie să plec. Nu vrei să ieșim împreună ? Așteaptă-mă un moment. Arunc un ochi în bucătărie și mă schimb.

În timp ce-l aștepta, Carlos s-a plimbat prin cameră, inspectînd-o atent. Acolo trăiau două persoane. Existau semnele a două vieți diferite. S-a apropiat de pian și i-a atins clapele. Pe stativ, piese muzicale pentru voce și acompaniament la pian, compoziții de studiu. S-a așezat și a deschis una din ele, începînd s-o cînte, cu glas prost, acompaniindu-se. Gonzalo și-a făcut apariția gata îmbrăcat, cu un pardesiu pe braț și o sacoșă în mînă.

— A, cîntați și la pian ? E normal. Noi avem multă sensibilitate. Eugenio era pictor, iar eu am vrut să ajung scriitor. E firesc ca dumneata să fii muzician.

Rostise *noi* cu multă emfază, fals, și totuși satisfăcut.

— Nu sînt muzician. Sînt medic.

— Da, dar cînți foarte bine.

— Îmi place.

Gonzalo i-a arătat bucățile pentru pian și voce.

— Au fost ale soției mele. Era soprană, știi ?... adică ar fi putut să fie, dacă nu s-ar fi îmbolnăvit tocmai la corzile vocale.

A făcut un gest de „s-a terminat", iar Carlos nu și-a dat seama dacă se referea la vocea Suzanei sau la vizita sa. Au ieșit împreună. La capătul scărilor, Gonzalo i-a strigat portăresei, în franceză :

— Mă întorc îndată, *madame* !

Începuse să plouă.

— Pleci repede la Pueblanueva ?

— Mîine dimineață.

— Aha ! În cazul ăsta nu mai îndrăznesc să te rog să mai treci pe la mine. Poate că ai treburi în Paris.

— Da. Trebuie să fac cîteva lucruri.

— Te rog să-mi scrii. Și dacă mai treci vreodată prin Paris, nu cumva să nu vii să mă vezi. Am s-o aduc pe Germaine pentru cîteva zile acasă, ca s-o cunoști.

— Nu cred să mă pot întoarce prea curînd.

Gonzalo ieșise la cumpărături. S-au despărțit repede. Salutări Marianei și numai bine ! Germaine merge bine și-i foarte frumoasă. E o fată deosebit de distinsă. O să-i placă mult Marianei.

Carlos l-a urmărit pierzîndu-se în josul unei străduțe, văzîndu-l cum, îndată ce s-a îndepărtat, și-a pus pardesiul și și-a îndesat pălăria pe cap. O pălărie de iască, cenușie, cu boruri mari. Și pardesiul care, de fapt, era un macferlan făcut din mai multe pelerine. Un macferlan adevărat, dintr-un material în pătrățele. Abia de și-a putut stăpîni rîsul și gîndul de a-l urmări îndeaproape pentru a descoperi adevărul acelei deghizări. Era gata s-o facă, sub un impuls de răutate. Dar, în piață, s-a auzit vioara cîntînd valsul acela pentru americani, și valsul l-a iluminat dintr-o dată : don Gonzalo *era* și el un tip curios din Montmartre ; probabil că primea și el o leafă de la Primărie și autorizația de a locui în casa aceea atît de ciudat luminată, atîrnînd deasupra Parisului. Pentru asta trebuia să iasă în stradă cu pălărie de iască pe cap și îmbrăcat în macferlan. De ce o făcea ? De ce atîtea minciuni și ce vroia să ascundă ? O fi avut o amantă tînără pentru care gătea și făcea pe paiața și nu vroia să se afle ? Dacă nu

ăsta era adevărul, ce altceva putea să fie ? S-a lăsat învins de o duioşie tristă faţă de don Gonzalo.

S-a îndreptat spre oraş, coborînd străzile, închis în sine, amintindu-şi sporovăiala lui Sarmiento, culoarea casei, fotografiile, compoziţiile pentru pian şi voce, mirosul de varză călită, spaima, minciunile, deghizarea, încercînd să facă o legătură între toate astea şi să le dea un sens. Nici nu şi-a dat seama că, la capătul acelei străduţe în pantă, şi-a încrucişat paşii cu o fată cu părul roşu, slăbuţă şi cu chip prelung, care ar fi putut foarte bine să aparţină neamului Churruchaos. Sub braţ avea o mapă mai mare decît una obişnuită.

A mîncat destul de tîrziu, într-un restaurant de pe chei, pe *Rive gauche*, şi după aceea s-a îndreptat, pe *Pont Neuf*, spre *Palais Royal*. Îşi uitase de Gonzalo, de minciunile lui şi de Germaine, dar ceva ce se petrecuse în căsuţa din Montmartre continua să-l urmărească. Ajunsese la unele concluzii logice, absolut coerente şi în acord cu profesia sa, însă mersese şi mai departe : „Trăsăturile lui erau delicate, distinse. De neam ales. Mai important prin ceea ce însemna decît prin ceea ce era."

Dacă i-ar fi scris lui Zarah Krämer : „Azi am cunoscut o specie pe jumătate rudă cu mine", iar după aceea, cu toată descrierea necesară, i-ar fi vorbit de trăsăturile sale deosebite, Zarah ar fi rîs şi i-ar fi răspuns fără să şovăie : „Dragă Carlos, ori ne trădezi, ori, mai exact, începi să ne trădezi", adăugînd în continuare că ştiinţa impunea concluzii biologice, psihologice şi sociale, exact în această ordine, şi nimic mai mult. „Tu nu eşti un artist, nici un om de lume, ci un psiholog care a încercat să treacă de la şcoala lui Freud la cea a lui Jung."

Zarah nu însemna puţin lucru. Însemna revolta împotriva Şcolii de la Viena şi invitaţia de a emigra în Germania. Era unguroaică, îşi ascundea originea ei evreiască, şi propovăduia speranţa în izbăvirea oamenilor prin ştiinţa germană. Se prezentase într-o zi în camera lui, pregătită pentru călătorie, cu geamantanul în mînă. „Nu mai suport. Plec." S-a aşezat, totuşi, pe pat, şi a început să vorbească. Noaptea trecută şi-o petrecuse cu nişte prieteni care sărbătoreau terminarea studiilor. Doi dintre ei, sîrbi, îi vor-

biseră de proiectele lor profesionale. „Trebuie s-o recunoşti, Carlos, că tipii ăştia doi nu sînt decît nişte cercetători de latrine. Eu nu sînt dispusă să devin aşa ceva. Plec în Germania."

S-a dus. În cîteva zile i-a scris cum îi merge. „În sanatoriul unde lucrez există un loc pentru tine. Aici e altă viaţă, Carlos. Mult mai serioasă şi mult mai curată decît în Viena. Ştiu că tu n-ai să gîndeşti niciodată ca sîrbii aceia, dar Viena e periculoasă. Te laşi tîrît prea mult de sensibilitate, iar pregătirea ta profesională te obligă să sacrifici muzica, poezia şi toate celelalte înclinaţii. Aici se lucrează cu rigoare şi metodă, aproape ca sub asceză. De ce nu vii ? Mai ales că am nevoie de tine."

Trebuia să-i scrie lui Zarah. Îi promisese s-o facă de la Paris, în afară de telegrama obişnuită. „Dragă Zarah, sînt la Paris, de cîteva ceasuri, şi cele care-mi mai rămîn îmi sînt absolut în plus." Astfel ar fi putut începe scrisoarea şi ar fi fost foarte sinceră. A intrat într-o cafenea, a cerut un coniac şi a început să-i scrie.

„Dragă Zarah, sînt la Paris, de cîteva ceasuri, şi cele care-mi mai rămîn or să fie o mare plictiseală. Adevărul e că totul îmi aminteşte de ultima noastră călătorie."

Dar de ce să fi început astfel, din moment ce nu era adevărat ? Nu-şi amintise de ea nici măcar o clipă. Poate că doar o dorinţă a inconştientului îi cenzura amintirea. Pentru că ar fi trebuit să şi-o amintească.

„Adică nu. Dacă e să fiu sincer, nu mi-am amintit de tine pînă în clipa de faţă. Azi-dimineaţă am cumpărat într-o librărie o carte despre *Localizările cerebrale,* care s-ar putea să te intereseze : nu m-am gîndit la tine cînd am cumpărat-o. Am să ţi-o trimit, pentru că pe mine nu mă prea interesează, dar ţie îţi va fi de folos. Trebuie să ştii însă că nu am cumpărat-o pentru tine. Şi acum mă întreb eu singur : de ce nu mi-am amintit de tine ?

Ascultă-mă : adevărul e că ai fost prezentă în amintirea mea din clipa în care ne-am despărţit în gara Postdam şi pînă cînd am adormit. Cred că în momentul acela treceam de Leipzig. Cînd m-am trezit, a început să mă obsedeze o amintire din copilărie, pe care ţi-o povestesc ca s-o analizezi şi să văd dacă îmi vei descoperi un complex : casa mea e foarte bătrînă şi are un turn : de mulţi ani,

ușa care dă în turn era închisă cu cheia și, în plus, cu un zăvor. Dar cu toate astea, cînd am împlinit zece ani, mama a poruncit să fie zidită. De ce ? Presupun că ceea ce mi se ascundea nu era peștera lui Barbă Albastră. Numai că de cînd m-am trezit în tren, nu mă gîndesc decît cum să dărîm zidul și să intru în camera din turn. Iar acum, dacă mă gîndesc bine, îmi dau seama că tot modul meu de comportare din ultimele luni a stat sub imperiul acestei dorințe. Am încercat să mă înșel pe mine însumi, făcînd totul pentru a mă convinge că mă întorc în Spania pentru a mă ocupa de drepturile de moștenire, rămase de izbeliște de la moartea mamei ; că mă întorc pentru a deveni profesor la Universitate ; sau că o fac pentru a înființa un ospiciu. Numai pretexte. Căci, în realitate, nu mă interesează decît ușa zidită. Nu pot să scap de această obsesie. Mă chinuiește din clipa în care, nu mai știu nici cum și nici de ce, mi-am amintit de ea. Ce crezi de asta ?

Probabil că te simți dezamăgită. N-am încotro. Au fost suficiente cîteva ceasuri și cîțiva kilometri de depărtare între noi pentru ca toate planurile comune să nu mă mai intereseze. Chiar mă întreb : cum de au putut să mă intereseze ? Amintește-ți : o să plecăm în Brazilia și o să înființăm un sanatoriu. O să trăim atîta timp cît trupurile noastre vor fi capabile de plăcere. Apoi, ne sinucidem.

E cu putință ca tu, atît de perspicace, să nu-ți fi dat seama cît de puțin mă interesează plăcerea ? La fel de puțin cît mă interesează știința pe care n-am reușit să mi-o însușesc în atîția ani. Te miri ? Și eu mă mir, acum, cînd înțeleg că așa stau lucrurile. Pînă acum două femei m-au purtat pe drumuri care nu erau ale mele. Mai întîi, mama mea : ca să-i fac pe plac, m-am făcut doctor. După aceea, tu : am fost amantul tău, fără să știu de ce.

Acum, mă gîndesc că bănuiai ceva. Altfel, de unde efortul tău pentru a mă reține și de a mă angaja la lucru ? Dacă aș fi primit slujba pe care mi-o ofereau la spital — pe care *tu* mi-o aranjaseși — mă așteptau cîțiva ani în Germania, împărțiți între cercetare, spital și patul tău. Care din aceste lucruri mă interesează mai mult ?

Cum mi-am pierdut timpul ! Și cît de gol mă simt ! Am treizeci și patru de ani și sînt ca un adolescent pe care-l sfătuiesc cu toții ce trebuie să facă, numai că pe

mine nu mă sfătuiește nimeni, iar eu nu mă pot hotărî, pentru că nu știu ce aș putea alege. Acum, de cîteva ore, destul de puține, m-am lăsat în voia simțurilor. Te vei îngrijora dacă-ți spun că nu mi-am făcut nici un fel de plan, că nu știu ce voi face peste cîteva minute, cînd voi simți că am obosit scriindu-ți. Scrisoarea asta pe care nu o aveam în plan, cu atît mai puțin cuvintele ei. Și e probabil că nu ți-o voi trimite.

Ceea ce pare a fi o hotărîre, nu este. Iar, dacă este, e una negativă. Sau fără cumpănire și alegere. Consider că a alege înseamnă că, dintre mai multe lucruri care te atrag într-o măsură mai mică sau mai mare, te hotărăști pentru unul din ele, renunțînd la celelalte. Eu, însă, hotărîndu-mă să nu mă mai întorc, nu am ales. N-am pus nimic de la mine și, decî, nu e vorba de un act voluntar. A fost ca și cînd tu, și tot ceea ce însemni pentru mine, ar fi fost doar o crustă care mă acoperea, iar acum s-a desprins. Să nu crezi că, astfel, mă simt mai ușor. Nu. Sînt același, dar sînt fără tine.

Partea plăcută a lucrurilor este că nici lumea spre care mă îndrept nu mă interesează prea mult. Azi-dimineață l-am cunoscut pe un țicnit mincinos care, într-un fel, îmi e pe jumătate rudă, și care mi-a vorbit tocmai despre această lume. Oare spre aceasta mă îndrept ? Vreau să știu ce se află dincolo de ușa zidită ; sînt curios ca un copil. Da, pentru că este curiozitatea copilului cea care izvorăște acum în mine, întocmai ca atunci, fără nici o schimbare. Nu știu dacă mai zac în mine multe lucruri precum acesta, uitate și pure. Nu știu dacă vor izbucni vreodată și ce voi face cu ele. Firesc ar fi fost ca toate să fi crescut odată cu mine, să se fi maturizat, să aibă vîrsta și culoarea mea, dar anii scurși nu le-au putut schimba. Sînt aici, intacte, și oarecum mi-e frică de ele.

Încep să cred că ușa zidită nu-i decît un simbol și că, de fapt, ceea ce mă atrage este libertatea. De cînd am părăsit Pueblanueva nu am fost niciodată liber. De atunci, dacă socotesc bine, au trecut șaisprezece ani. Mama nu mi-a îngăduit să mă întorc niciodată. Îmi scria în fiecare săptămînă, iar în timpul vacanțelor venea să mă vadă. Fiecare dintre scrisorile sale era un decalog și eu m-am supus ; pînă cînd a murit. Dar cînd a murit ea, apăruseși

tu. Ce asemănare ciudată între tine şi mama ! Amîndouă doreaţi să faceţi ceva din mine, iar pe mine nu m-a interesat niciodată acest lucru. Nu ştiu nici acum ce vroia mama şi n-am reuşit să aflu niciodată care erau scopurile tale. Pentru ea, ca şi pentru tine, trebuia să însemn ceva care nu ţinea de profesia mea, sau, mai bine spus, profesia mea trebuia să însemne ceva, fiindu-vă de folos, ceva pe care eu nu l-am ştiut niciînd. Fapt e că tu mi-ai ordonat viaţa precum mi-o ordonase mai înainte mama. Decalogurile tale erau chiar mai aspre şi mult mai exclusive.

Din pricina asta presupun că ceea ce mă îndepărtează de tine este nevoia de a fi liber. Dacă înţelegi, liber ca un animal. Uşa zidită a ridicat o stavilă împotriva libertăţii mele, libertate care pe atunci exista cu adevărat. Oare de aceea vreau s-o deschid ? S-ar putea să nu ascundă decît o cameră pustie şi s-ar putea ca şi libertatea să nu fie decît acelaşi lucru.

În orice caz, simt nevoia să gust această libertate. Dacă acest gust se afla undeva, în adîncul subconştientului meu, acum îl recunosc şi-l accept ; conştient. N-am nici cea mai palidă idee asupra a ceea ce mi se va întîmpla, dar voi vedea ce are să se întîmple.

Ştiu că vei rîde. Tu nu crezi în libertate, nici n-o iubeşti : pentru tine nu-i decît un cuvînt care defineşte o iluzie ştiinţificeşte distrusă. Dacă nu eşti furioasă, poate vei încerca să analizezi ce înseamnă dorinţa mea în lumina ştiinţei şi e posibil să găseşti un cuvînt mai exact pentru a o defini. Eu voi continua s-o numesc gustul pentru libertate. Ştiinţa mea este aceeaşi cu a ta şi ştiu că dacă mă voi gîndi ceva mai mult, voi găsi acelaşi cuvînt ca şi tine, dar renunţ. Pentru moment nu mă consider interesant ca subiect de cercetare.

Iată la ce a ajuns scrisoarea aceasta, pe care am început-o cu cele mai bune intenţii. Încă nu mă gîndeam să-ţi scriu, în nici un caz în aceşti termeni, ci înşelîndu-te. Şi nu în una, ci în mai multe scrisori. Mai întîi ţi-aş fi spus că mi-e dor de tine ; după aceea că o serie de lucruri mă reţin în Spania. Eram sigur că între timp voi găsi pe cineva dispus să colaboreze cu tine cîţiva ani şi, în acelaşi timp, dispus să se sinucidă împreună cu tine, cînd totul se va fi terminat. Oricum, pe acest cineva ai să-l găseşti.

Îmi permit să-ți amintesc de doctorul Motcha. E evreu ca și tine și fiindcă te iubea, cînd ai plecat din Viena, a rămas foarte amărît. El nu are curajul să vină la Berlin, nici să renunțe la disciplina freudiană, dar îl cred dispus să emigreze în Brazilia. Și tu va trebui s-o faci : nu-ți va folosi la nimic admirația ta pentru prusaci, nici înfiorătorul tău complex de inferioritate în fața lor, nici dorința de a trece drept o prusacă ; îți vor tăia capul sau te vor da afară din Germania din cauza numelui tău, a urechilor și călcîielor tale ; o știi foarte bine. Doctorului Motcha i se va întîmpla ceva asemănător dacă naziștii vor intra într-o zi în Viena. Și o să fugă. Știe multă psihiatrie și va cîștiga bani frumoși. Și e mult mai dotat decît mine, din punct de vedere sexual, ca să-ți țină companie. De ce nu-i scrii ?

Mă simt obosit, Zarah. Aș putea să-ți spun mult mai multe lucruri, dar nu mai am chef. Adio."

A vîrît scrisoarea în buzunar, a plătit coniacul și a ieșit în stradă. Începuse să plouă și cîtva timp a înaintat pe sub colonadele străzii Rivoli. În cele din urmă s-a îndreptat spre hotel : tocmai trecea pe *Pont Neuf* cînd a izbucnit în hohote de rîs amintindu-și că îi scrisese lui Zarah în spaniolă. A rupt scrisoarea în bucățele și-a aruncat-o în apele Senei. „O să-i trimit cartea despre *Localizările cerebrale.*"

II

ERA O ZI DE SĂRBĂTOARE. AUTOBUZUL ÎNCEPEA să se umple de țărănci cu coșuri de legume și saci cu purcei. Au încercat să urce în el pînă și o viței de lapte. Afară și înăuntru, o larmă violentă în grai autohton, sporită de țipetele animalelor. Se luptau între ele, se luptau cu taxatorul și s-ar fi luptat și cu luna dacă li s-ar fi pus împotrivă. Carlos, instalat pe cel mai înalt și mai expropiat scaun, rîdea la fiecare nouă întîmplare. În dreapta lui, o bătrînă cu fața ca rădăcinile unui copac nu încetase din țipete nici un moment ; în stînga, o femeie tînără, înfășurată într-un șal gros, nu deschisese gura tot drumul, deși bătrîna i se adresa numai ei. Doar cînd a început să plouă, tînăra i-a întins lui Carlos un capăt de șal și a vorbit pentru prima dată :

— Domnul o să se ude.

Cum Carlos n-a vrut să primească, bătrîna a intervenit prompt :

— Dă-i șalul, fato. Asta mai lipsea.

A preferat să-l împartă, pentru a n-o lăsa pe ea în ploaie. Vîrîți sub șal, s-au simțit izolați de cei din jurul lor. Larma rămînea afară, ca ceva depărtat, iar răpăitul ploii o îndepărta din ce în ce mai mult, pînă au rămas în liniște. Fata era blondă ; două cozi mari, bine strînse, îi cădeau peste sîni.

— Domnul e don Carlos Deza, nu ? a întrebat tînăra după un timp.

— Da. De unde știți ?

— Domnul nu trebuie să-mi vorbească cu dumneavoastră. Eu sînt Rosario, fata lui *Galán* [1], îngrijitor al casei domnului. E ca și cînd aș fi servitoarea dumneavoastră.

[1] *Galán*, flăcău, ori cu sens de mîndru, fudul.

— Adică dumneata locuiești în casa mea ?

— Nu. Tatăl meu are în arendă niște pămînt de-al dumneavoastră și o căsuță. De multă vreme, de pe cînd trăia bunicul. Femeia de alături e mama mea.

Șalul nu-i fusese, deci, oferit din caritate, ci ca un semn de recunoștință. A fost ispitit să renunțe la el, rămînînd în ploaie : nu înțelegea prea bine astfel de gesturi.

Rosario nici nu-l privise în ochi. Vorbea fără să-și întoarcă fața, într-o spaniolă chinuită, pronunțînd cuvintele cu grijă. Carlos a cercetat-o mai atent, analizîndu-i profilul. Blondă, cu obrajii prelungi și colorați, ar fi putut să fie o franțuzoaică. Hainele de pe ea erau de bună calitate, croite frumos ; doar șalul acela și basmaua bine strînsă pe cap îi vorbeau de o țărancă. Între sîni i se legăna un medalion mare, din aur. Mîinile, deși vînjoase, nu erau înăsprite, nici murdare din cauza lucrului, ci foarte curate, cu unghiile tăiate îngrijit. A întrebat-o pe ocolite :

— Așa că dumneavoastră lucrați pămîntul meu...

— Eu nu, domnule. Tatăl meu. Eu sînt croitoreasă. Și i-am spus domnului să nu-mi vorbească cu dumneavoastră.

Și-a scos capul de sub șal și a vorbit cu mama ei. I-a vorbit în galiciană. Carlos n-a înțeles prea bine ce i-a spus, dar și-a dat seama că era vorba de el. Din clipa aceea, bătrîna a început să-l copleșească cu tot felul de atenții umile, iar Rosario s-a scufundat în mutismul ei. Își ținea mîinile încrucișate pe piept. Brățări de aur fin, groase și cu lucrătură modernă, îi înconjurau încheieturile. Bătrîna începuse să depene un șir nesfîrșit de nemulțumiri : pămîntul producea puțin și doña Mariana le urcase renta la patru poli pe an. Patru poli, stăpîne, pentru niște hîșcuri de pămînt și o casă gata să cadă. Nici tatăl stăpînului, nici mama sa, odihnească-se-n pace, nu se atinseseră de renta cea veche, doi poli pe care-i plăteau de peste cincizeci de ani.

Autobuzul urca o pantă lungă și începuse să gîfîie, oprindu-se de cîteva ori. Șoferul a luat apă dintr-un pîrîiaș și a turnat în motorul care scotea aburi. Cînd au ajuns sus, la capătul pantei, Rosario i-a spus :

— Sîntem ca și ajunși, stăpîne.

I-a arătat, întinzîndu-și mîna, valea adîncă și prelungă care se deschidea în fața ochilor. Pueblanueva del Conde,

învăluită într-o ploaie măruntă și cenușie, se ridica pe o colină domoală, între două rîuri. Cel din dreapta avea apele limpezi ; cel din stînga curgea tulbure, încărcat cu gunoaie. Apele lor se împreunau în josul colinei și înaintau astfel, pe un vad din ce în ce mai larg, înconjurînd poalele unui munte și pierzîndu-se mai apoi, departe, în marea deschisă.

Coborau pe un drum pietruit, cu multe curbe. La una din ele, Rosario l-a atins pe Carlos cu cotul.

— Priviți, stăpîne. Casa dumneavoastră.

Carlos a descoperit în dreapta drumului, deasupra unei stînci uriașe care părea cioplită cu tîrnăcopul chiar la malul mării, casa lui. Un pîlc de copaci îi ascundea jumătate din fațadă. Un colț din turn era acoperit de iederă.

— O să-nduraţi destul frig înăuntru. De mulți ani n-a mai locuit nimeni în ea.

— Dumneata ai fost vreodată acolo ? a întrebat-o Carlos doar ca să nu tacă.

— Cînd a murit stăpîna. Am fost la priveghi. Sînt aproape patru ani de-atunci.

Terminată coborîrea, autobuzul a trecut mai întîi pe un pod larg, apoi a luat-o pe o uliță cu case sărace, sprijinite cu spatele pe resturile unor ziduri. Cealaltă parte a uliței era însoțită de o balustradă din piatră pe lîngă care trecea apa. La ferestre sau rezemați de balustradă oameni curioși. L-au privit, la trecerea autobuzului prin fața lor, și au continuat să-l privească și după aceea, dar el n-a băgat de seamă, atras de un zgomot îndepărtat, ca de fierărie sau mașini de tăiat, un zgomot care acoperea toată așezarea. La colțul unei uliți, zgomotul a crescut dintr-o dată și Carlos a vrut să afle despre ce-i vorba.

— E șantierul naval, stăpîne, i-a răspuns Rosario. Și, răspunzîndu-i, și-a întors pentru prima dată fața spre el. În glas și în lumina ochilor a deslușit un fel de mîndrie, ca și cînd ar fi spus : fabricile mele.

Autobuzul a intrat în piață și s-a oprit. Cei de sus și cei de jos își vorbeau tare, aproape strigînd. Carlos a reușit să coboare, gata să dea cu capul într-un sac cu purcei. Rosario n-a vrut să coboare înainte și, ferindu-l pe Carlos, și-a desfăcut picioarele, făcînd loc sacului plin de guițături. Cîteva clipe, fără să-și fi propus asta, a

observat că avea pulpe frumoase, iar ciorapii și pantofii erau foarte fini, nepotriviți pentru o croitoreasă, fiică de țărani. A ridicat din umeri, gîndindu-se că în ciuda acelor chipuri aproape mongolice care umpluseră piața, Pueblanueva nu era atît de medievală pe cît crezuse întotdeauna ; toate fețele întoarse spre el, absolut toate, privindu-l cu atenție, ca un cerc de curiozitate și liniște în jurul gălăgiei pe care-o făceau călătorii ; ca un cerc de speranță care începea să se strîngă. Deși de scurtă durată, o cercetare adîncă. Apoi, surîzînd încă, toate fețele acelea s-au întors de la el. Numai omul care părea o sperietoare a continuat să-l privească tăcut, cu ochi șașii dar vioi, și pleoapele înroșite. Era îmbrăcat neglijent, fără palton, arătîndu-și cu mîndrie cravata verde și potrivindu-și cu cochetărie stîngace pălăria din paie, veche și murdară. Era scund, plăpînd, uscățiv. Își sprijinea mîinile pe un baston gros, din trestie, cu toate nodurile strînse în niște inele largi din metal. Făcea figură aparte. Carlos a improvizat un diagnostic de urgență : paranoie. L-ar fi studiat mai îndeaproape ; poate l-ar fi și salutat. Dar femeia cu umbrelă îi făcea semne și l-a pierdut din vedere pe nebun.

Și femeia cu umbrelă făcea figură aparte. Nu ea ducea umbrela, ci o servitoare care, în spatele ei, o ținea cît mai sus, ca să n-o deranjeze. Carlos a identificat repede în această prezență pe doña Mariana. Stătea mai departe de autobuz, lîngă peretele unei case, ca și cînd ar fi căutat adăpostul inutil al streșinii, cu un surîs larg, vizibil. Cîteva clipe, Carlos a rămas nemișcat, amintindu-și cîte ceva din ceea ce, cu zile în urmă, vorbise cu Gonzalo Sarmiento. Era limpede, acel „din neamul nostru", spus fără chef, între două mințiuni, însemna ceva, chiar dacă ar fi fost doar un amănunt biologic. În fața lui, doña Mariana făcea parte din acel „al nostru". Precum Carlos, era înaltă, osoasă și roșcată. Precum Carlos, precum Gonzalo însuși, ori precum Germaine, sau celălalt Churruchao cu care Carlos fusese, cîndva, confundat. Cel puțin într-un loc din lume acest „de al nostru" părea să aibă un sens. Nu la Paris ; bineînțeles, Gonzalo exagerase. Cu atît mai puțin la Berlin sau Viena : pentru Zarah, Carlos era un roșcovan astenic. În Pueblanueva însă era altceva.

Doña Mariana i-a simțit șovăiala. A renunțat la umbrelă și s-a îndreptat spre el, cu un gest hotărît. Într-un anume fel, era ceva firesc. Și-a deschis brațele, iar expresia feței era de o afecțiune neprefăcută. De ce ? Nu se cunoșteau decît din scrisorile pe care și le trimiseseră în ultimii patru ani. Afecțiunea adevărată pentru cineva nu se poate naște decît dacă-l cunoști direct măcar cîteva zile.

— Carlos, dragul meu Carlos !

Îi tremura vocea. Carlos s-a lăsat îmbrățișat și a îmbrățișat-o la rîndul lui. A răspuns cum s-a priceput mai bine la avalanșa de întrebări fără noimă prin care doña Mariana părea că vrea să afle într-un minut tot ce se petrecuse în treizeci de ani de viață.

Sigur că făceau grup aparte. Oamenii care-i priveau, vînzătorul din piață, cei din preajma lor sau cei mai îndepărtați se comportau altfel și, bineînțeles, aparțineau altei lumi : veseli, gesticulînd mereu, gălăgioși. În haine simple, din bumbac, cu batiste colorate și vorbire rapidă și de neînțeles, într-o galiciană șuierătoare și, totuși, dulce, melodioasă. În schimb, doña Mariana se mișca încet și întreba cu voce scăzută. Nu era doamna de provincie, ușor patriarhală, pe care Carlos se aștepta s-o cunoască, ci o ființă care aparținea unei lumi moarte și îngropată de mult, dar plină de strălucire și distincție.

— Ce vreme rea ai adus, băiete ! De unde nebunia să călătorești în autobuzul ăla descoperit ? Cu frigul ăsta !

Nu erau niște complimente vulgare, nici măcar observații pentru a umple tăcerea dintre ei, ci cuvinte absolut sincere.

— Aș, frigul ăsta nu-i cine știe ce și apoi m-a înfofolit femeia aceea cu șalul ei.

A arătat-o pe Rosario, care rămăsese lîngă autobuz și primea bagajele pe care i le dădea mama ei, de sus.

Doña Mariana a surîs.

— S-a făcut frumoasă Rosario !

Cele două femei s-au privit cîteva clipe cu subînțeles. Carlos a observat cum croitoreasa o saluta cu sfială și supunere, ascunzîndu-și după aceea chipul sub șal. Totul foarte repede, căci imediat Rosario a încetat să mai existe pentru doña Mariana.

— Să mergem. Nu-ți face griji de bagaje.

L-a apucat de braţ, împingîndu-l în faţă. Servitoarea i-a dat lui Carlos umbrela şi a pornit-o în spatele lor.

Au coborît pe o străduţă îngustă, plină cu prăvălioare care-şi expuneau mărfurile la intrare. Doña Mariana continua să-l asalteze cu întrebările ei, iar Carlos se străduia să-i răspundă cît mai exact. În trecere, a putut să observe cîte un chip care-i pîndise apropierea pentru ca imediat să se retragă în penumbră, unde discuta cu altcineva. Au ajuns lîngă mare şi, după ce au trecut pe un pod lung, s-au abătut de la bulevard, apucînd-o pe o străduţă pietruită.

— Îţi mai aminteşti casa mea ? l-a întrebat doña Mariana.

— Nu. Aproape că nu-mi mai aminteam nici de a mea, i-a răspuns Carlos, arătînd spre conacul care se ridica pe stînca aceea uriaşă, în faţa lor. Aş fi trecut pe lîngă ea fără s-o observ, dar mi-a arătat-o fata aceea din autobuz.

— Casa ta e o paraginâ. Cît o să rămîi aici eşti oaspetele meu.

Carlos s-a înfiorat. Oare şi doña Mariana, precum mama lui şi precum Zarah, se gîndea să-i conducă paşii şi să-l supună ordinelor ei ? Instinctiv, s-a smuls de la braţul ei şi a privit-o atent. Părea energică şi inteligentă. Trăsăturile feţei, puţin cam aspre ; dar poate că în tinereţe fusese frumoasă. Semăna cu fotografia nevăzutei Germaine, pe care o avea în geamantan ca să i-o dea.

— Cred că n-o să rămîn multă vreme aici. Aşa că...

— E firesc. Ce să faci tu în Pueblanueva ? Abia aştept să-ţi aud planurile. Acesta-i capătul pămîntului : numai o bătrînă nebună ca mine poate trăi aici, unde mai am multe de făcut.

Ajunseră. Carlos a privit casa şi a rămas surprins. Era o clădire mare, cu faţadă din piatră cioplită, destul de franceză şi de neoclasică în liniile ei, bine proporţionată : toate ferestrele erau vopsite în alb şi terasa de la intrare, foarte mare, se lăsa continuată pînă în stradă de un zid văruit cu grijă, deasupra căruia se înfipseseră cioburi de sticlă. Din spatele zidului se vedeau pe jumătate coroanele magnoliilor. O clădire care nu-ţi amintea deloc provincia, cu atît mai puţin satul. În adîncul terasei străluceau alămurile uşii de la intrare. Un uriaş covor de iută acoperea

mozaicul. De o parte și de alta a intrării, două felinare de bronz.

Servitoarea s-a grăbit să deschidă și doña Mariana l-a împins cu blîndețe în față. Își făcuse apariția o altă servitoare, tînără, care s-a oprit pe prag și l-a primit cu „Bine ați venit, stăpîne", așa cum o învățaseră. Carlos s-a privit într-o oglindă enormă instalată în vestibul. S-a văzut modest și sărăcăcios, cu pantalonii lui șifonați și haina ponosită, alături de doña Mariana, elegantă și ușor vetustă. Tot ceea ce-l înconjura era solid și frumos. Nimic din ceea ce-și amintea din casa lui nu i se putea asemăna. În oglindă, chipul lui, alături de cel al doñei Mariana, contrasta, și, totuși, aveau ceva care-i apropia foarte mult. Și ea cerceta oglinda.

— Ești ca taică-tău. Sigur, el se îmbrăca mai bine ca tine, dar semănați.

— Dumneata știi că nu mi-l amintesc.

— N-ai cum să ți-l amintești. Abia aveai un an cînd... a murit.

— Cînd a murit ?

Era gata să adauge : nici dumneata, nici eu nu știm cînd a murit tata. Dar a tăcut. Dacă ar fi vorbit, însemna să se poarte față de doña Mariana într-un mod care n-ar fi fost deloc potrivit ; care nu era deloc potrivit în clipa aceea, cînd ea îi surîdea din oglindă cu o dragoste adevărată.

— Ți s-a pregătit baia și camera care dă spre mare. Are să-ți placă. Cît timp te îmbăiezi, or să vină și bagajele. Poartă-te în casa mea ca și cînd ai fi la tine. Nu este o atenție, ci o rugăminte.

Gestul de mulțumire pe care l-a făcut vroia să spună fără ocol : de ce atîta deranj pentru mine ? Sînt aproape un necunoscut.

— Da, sîntem rude îndepărtate — a rostit ea —, dar am fost prietenă bună cu tatăl tău și tu ești singura ființă de pe lumea asta care mă interesează.

Să-i spui lui Carlos : „Ești singura ființă de pe lumea asta care mă interesează", nu putea fi o formulă de politețe ; dar pe Carlos, mai mult decît cuvintele, îl surprinsese tonul cu care doña Mariana le rostise, ca și cînd

l-ar fi îmbrăţişat din nou — cu glasul, căci era un glas pe care nu-l pot avea decît iubitele şi mamele. Nu avea nici o îndoială că, într-adevăr, el era singura fiinţă care o interesa pe doña Mariana, dar nu ştia de ce. S-a gîndit la asta în timp ce se bălăcea în apa fierbinte şi, după aceea, cînd se masa şi se ştergea cu prosopul. Dar tot n-a înţeles nimic. Dragostea doñei Mariana trebuie să fi venit din timpuri îndepărtate, datorată unor fapte şi întîmplări necunoscute, dintr-o viaţă apusă de mult, dar care răsărea acum, în lumina ochilor şi în tremurul vocii. „Eşti singura fiinţă de pe lumea asta care mă interesează."

Cineva a bătut uşor în uşa băii şi mîna servitoarei a introdus cu pudoare înăuntru costumul proaspăt călcat, un schimb de rufe noi şi o cămaşă curată. În timp ce se îmbrăca, şi-a dat seama că pereţii erau îmbrăcaţi în lemn de caoba şi nu în marmură sau faianţă. „O baie veche, baie a celor care nu ştiu că duşul rece este izvor de sănătate, iar igiena e o obligaţie morală, baie pentru cei pentru care apa caldă e o slăbiciune asemănătoare plăcerii." Carlos obişnuia să-şi facă duşul într-o încăpere cu patru tonuri de alb, destul de grăbit pentru că la nouă trebuia să fie la spital şi pentru că Zarah, care lenevea mai întotdeauna în pat, ţipa să-i lase locul liber. Apa rece şi graba nu-i îngăduiau să gîndească. Să gîndească într-adevăr liber, aşa cum se cuvine, nu i se îngăduise niciodată, nici de către mama sa, nici de către Zarah, nici de către profesorii săi. Toţi se comportaseră ca nişte duşuri reci şi grăbite. Tot ceea ce era important fusese separat de nimicuri şi i se spusese limpede : pe aici, numai pe aici, pentru a ajunge la concluzia aceasta care e singurul adevăr. Adevărul sub formă de duş rece. Poate că sub un duş rece cuvintele doñei Mariana nu i-ar fi revenit în memorie şi nici nu le-ar fi analizat, găsindu-le fără sens sau, cel puţin, îndeajuns de neobişnuite. A conchis că o baie fierbinte nu era atît de rea cum i se spusese : simţea cum i se odihneşte trupul şi putea să gîndească, chiar dacă nu ca de obicei, de data aceasta gîndurile plecînd şi venind, curgînd în voia lor, niciodată pe un drum anume.

Îmbrăcat în aceleaşi haine de drum, singurele lui haine, dar care păreau altele după ce fuseseră periate şi

călcate cu grijă, nu-i stătea deloc rău. S-a privit în oglindă. Somptuozitatea lemnului de caoba părea să caute pe altcineva : o persoană în halat de mătase, cu lavalieră, ferchezuit, cu mustăţile încleiate şi, poate, cu monoclu. Dar şi el arăta destul de bine. Şi-a făcut nodul la cravată puţin mai jos, ascunzînd partea ponosită, şi a ieşit în vestibul. Servitoarea cea tînără, al cărei nume nu-l ştia, îl aştepta lîngă uşă.

— Stăpînul nu mai are nevoie de nimic ? Vorbea într-o spaniolă chinuită, cu sunete deschise şi aspre, precum Rosario, fata din autobuz.

— Doamna vă aşteaptă.

A intrat în sufragerie. Şi a rămas pironit locului, aproape uimit. Era o încăpere mare, luxoasă şi bine îngrijită. Pe pereţi atîrnau tablouri de valoare, iar în vitrine strălucea, abundentă, argintăria. Deasupra mesei, o lampă mare de cristal. Totul franţuzesc şi foarte vechi. Amintirile sale despre Pueblanueva nu aveau nimic comun cu această somptuozitate.

— Parcă ai fi altul.

A încuviinţat, dînd din cap. Doña Mariana se aşezase la masă şi l-a poftit alături de ea. Surîdea larg, luminos, surîs prin care vroia parcă să suprime cuvintele şi discuţiile plictisitoare. Carlos s-a supus, luînd loc şi încercînd să spună prin gesturi că-i încîntat de toate, deşi nu prea înţelegea de ce atîta atenţie faţă de el.

— Eşti prea amabilă cu mine.

— Nu, băiete ! Deocamdată nu-i vorba de tine, ci de tatăl tău.

Carlos a surîs.

— Moştenitorul ?

— Tatăl tău a fost cel mai bun om din lume.

Toate acestea se puteau reduce la nişte simple formule, dar lumina feţei doñei Mariana l-a făcut să amîne pentru alt prilej orice cumpănire a cuvintelor. Ea îi surîdea, îl privea şi-i vorbea cu toată căldura. Era sinceră şi simpatică şi glasul ei păstra acea căldură. „Cîndva, s-a gîndit Carlos, tot aşa i-a vorbit şi tatii." S-a hotărît să fie mai atent şi să-şi pună la punct un sistem de prevedere, dar n-a reuşit.

— Desigur, tu n-ai de unde să știi. Probabil că nu știi nimic despre tatăl tău, iar ceea ce ai putut să afli nu-i în favoarea lui. E firesc. Tatăl tău a dispărut cînd erai foarte mic și nu s-a mai știut nimic despre el. Mama ta...

— Mama aproape că nu mi-a vorbit despre el.

— ...avea toate motivele să-l urască și n-o să fiu eu cea care să spună altceva. Totuși, tatăl tău a fost cel mai bun om din lume. A dispărut dintr-un exces de bunătate.

Servitoarea intrase cu supa. Cînd a ieșit, doña Mariana și-a reluat vorba.

— Tu n-ai știut nimic niciodată. Și poate că a fost bine așa, mai ales cînd erai mic, pentru că n-avea rost s-auzi cuvinte urîte spuse de mama ta împotriva tatălui tău. Ea a știut să tacă, înțelegînd că era de datoria ei să procedeze astfel și întotdeauna am prețuit-o pentru asta. Dar de la un timp s-ar fi cuvenit să cunoști adevărul. Nu i se poate tăia nimănui legătura cu trecutul. Nimeni nu poate fi trimis în lume fără rădăcini, așa cum a vrut mama ta. Chiar dacă trecutul e ceva dureros, chiar dacă ne-am rușina de el, ne aparține așa cum îi aparținem și noi, și avem dreptul să cunoaștem.

A luat o lingură de supă.

— Mama ta n-a vrut să vii aici niciodată. Și, în felul ei, avea dreptate. Nu trebuie să vii pentru a rămîne. Dar eu, acum, mă bucur că ai venit, pentru că ceea ce ai să poți să cunoști și să afli aici te va face mai bărbat.

L-a privit, veselă, pe deasupra ochelarilor.

— Poate că în felul acesta pentru mine n-o să mai fii fiul lui Fernando, ci doar Carlos.

Don Carlos nu-i surîdea, nici măcar nu se uita la ea. Își lăsase ochii în jos și umbla inutil cu lingura prin supă. Sistemul lui de prevedere nu-i servise la evitarea unei discuții pe o temă imprevizibilă și ale cărei cauze nu și le putea imagina.

— Nu te-așteptai la asta, e-adevărat ? Sau, cel puțin, nu atît de repede.

— Sigur, nu mă așteptam.

— Poate că m-am grăbit puțin. Trebuia să las discuțiile serioase pentru mai tîrziu, peste cîteva zile, dar,

vezi, nu mi-am dat seama, s-au rostit singure. Deşi n-ar trebui să vorbim despre aşa ceva tocmai acum.

— Cu toate astea, am început.

— Am început eu, pentru că tu n-ai spus nimic.

— Sînt cam nedumerit. Nu-i surprinzător numai faptul că îmi vorbeşti de părinţii mei. Dumneata însăţi eşti o surpriză.

Doña Mariana a rîs.

— În patru ani de corespondenţă ai avut vreme să-ţi dai seama că sînt o bătrînă nebună. Dar, nebună sau nu, sînt singura supravieţuitoare care cunoaşte nişte lucruri cărora le datorezi viaţa. Dacă ţi le-aş ascunde, ai umbla prin lume ca un copil al nimănui. Pentru că eu cred că nu-i de-ajuns să ai un nume şi să apari într-un registru ca fiu al lui Cutare şi al Cutăreia, care sînt ceva mai mult decît nişte simple nume şi tocmai datorită acestui ceva sîntem adevăraţii fii ai părinţilor noştri. Restul...

S-a întrerupt. A luat în grabă cîteva linguri de supă, dar nu supa era lucrul cel mai important în clipele acelea.

— Eu, de pildă — şi-a reluat firul vorbelor —, am avut un copil care nu are de la mine decît viaţa fizică şi banii.

Rucha şi-a făcut apariţia cu peştele şi doña Mariana a amuţit din nou. Cînd au rămas singuri, Carlos a spus :

— Credeam că eşti nemăritată.

— Sînt nemăritată.

Carlos şi-a scăzut vocea.

— Nu cred că am dat loc, n-am vrut aşa ceva, la motive care să te obligc la astfel de mărturisiri.

— Primul lucru pe care ţi-l vor spune în Puebla-nueva — l-a întrerupt ea, ca şi cînd nu ar fi dat nici o importanţă acestui lucru — este că doña Mariana a avut un copil din flori. Simt nevoia s-o spună întregii lumi şi cu atît mai mult ţie. Şi-or să ţi-l spună înzorzonat şi cu tot felul de minciuni. Dar, chiar dacă nu s-ar întîmpla aşa, eu tot ţi-aş fi spus-o. Ai să-ţi dai seama că între noi lucrurile trebuie să fie clare şi e firesc ca eu să încep.

Rucha a intrat din nou în sufragerie.

— Bineînțeles, am fi putut lăsa totul pentru mai încolo. Încep să cred că m-am pripit. Trebuia să te fi întrebat despre tine. Nu știu nimic despre tine și vreau să aflu totul, poate că e nevoie să te cunosc.

Și-a pus tacîmurile în farfurie și, în timp ce *Rucha* strîngea masa, a rămas tăcută, cu fruntea ușor aplecată.

— Nu ți s-a întîmplat să te gîndești vreodată că ai putea să fii atît de important pentru cineva care abia te cunoștea, e adevărat ?

Carlos a dat din cap aprobator.

— Și, totuși, înțeleg că nu sînt important prin mine însumi. Interesul pe care dumneata mi-l porți, așa cum am spus mai înainte, l-am primit ca moștenire. Am dreptate ?

A rîs, deloc forțat, dar fără rezerve. Doña Mariana a rîs la rîndul ei și a adăugat mai mult în șoaptă ceva care ar fi putut să însemne „O să mai discutăm despre asta". A ridicat paharul cu vin și, în timp ce bea, îl privea pe Carlos, invitîndu-l să facă la fel.

— Nu știu de ce, dar mi se pare că o să ne înțelegem foarte bine. Și mă bucur, drace, bineînțeles că mă bucur. Aveam o oarecare teamă la sosirea ta. Să fii doctor de nebuni e ceva important și s-ar fi putut să-ți dai o astfel de importanță, sentimentele mele deranjîndu-te.

Pentru a-și bea cafeaua, l-a dus într-o cameră la fel de elegantă ca și sufrageria, dar mai puțin solemnă și mult mai cochetă. Aprinseseră focul în cămin, dar s-au așezat mai departe, la o masă rotundă. Abia acum Carlos și-a dat seama că n-avea lumină electrică, ci candelabre cu lumînări și lămpi de petrol. Doña Mariana i-a explicat că nu-i plăcea lumina electrică, simțindu-se mult mai bine cu lumînările și gazul de lampă.

— N-am nici un motiv să renunț la ceea ce îmi face plăcere. Pe de altă parte, așa era casa aceasta cînd am moștenit-o și așa o să rămînă și după mine. Singura noutate este gramofonul pe care-l vezi acolo, cu pîlnia aceea verde, oribilă. Știu că distonează, dar mie mi-au plăcut întotdeauna opera italiană și cupletele deocheate. Cînd vreau să le aud, cum nu merg la teatru, le ascult la gramofon și-mi ajunge.

S-a ridicat brusc, a luat un disc la întîmplare și l-a așezat cu grijă sub diafragmă. Gramofonul a început să cînte :

Vai, ce bărbat fără rușine !
Cum s-a tot lipit de mine !
Și cum m-a mai ciupit de undeva,
că mă durea de nici n-am mai știut
cine eram, cine era,
dar după-aceea mi-a trecut...

— Nu te-amuză ? i s-a adresat, rîzînd, doña Mariana.

Carlos i-a mărturisit că da.

— Să nu crezi că ascult numai frivolități. Tot în discurile astea se află Anselmi, Caruso, Tita Ruffo, *Toreadorul* și *Sufletul Gingaș* și tot ceea ce ne entuziasma la Operă, pe cînd eram tînără. Însă nu trăiesc din amintiri. Sînt încîntată de vîrsta mea, am o groază de lucruri de făcut și-mi rămîne prea puțin timp pentru nostalgie.

Numele tenorilor îi amintiseră lui Carlos de vizita pe care i-o făcuse lui Gonzalo Sarmiento, mai ales de fotografiile unor celebrități decupate de prin reviste.

— Curios. Înclinația pentru operă e o moștenire de familie ?

— De ce ?

— Pentru că toți cîntăreții pe care i-ai numit și mulți alții i-am văzut în fotografii în casa rudei dumitale.

— Vrei să spui în casa lui Gonzalo ? Doamne ! Îl și uitasem ! L-ai văzut, așadar ? Cum arată Germaine ?

— Nu știu. E la un cămin din Normandia și n-am reușit s-o văd, dar am adus o fotografie. Un moment.

A ieșit să caute fotografia și i-a dat-o doñei Mariana. Ea a privit-o îndelung, cu ochelarii căzuți pe vîrful nasului.

— E frumoasă, nu ?

Carlos a fost de acord.

— Dacă tatăl-său n-ar fi un încăpățînat, fata asta s-ar afla la mine de mulți ani. E singura mea moștenitoare.

Carlos i-a povestit despre întîlnirea din Montmartre.

— Gonzalo e un tîmpit. Stă de treizeci de ani la Paris. A vrut să ajungă scriitor şi n-a ajuns decît un cerşetor. A trebuit să-şi toace averea şi acum trăieşte din ce-i trimit eu. O fac pentru fată, nu pentru el. Şi chiar şi în situaţia asta are neobrăzarea să mă refuze. Ce crezi ? Ce, eu n-aş fi fost în stare să-mi educ o nepoată sau crede că Pueblanueva nu înseamnă nimic pentru ea ?

— Am senzaţia că unchiul dumitale e încurcat cu cineva. Nu se simţea deloc la largul lui şi a făcut totul ca să mă expedieze cît mai repede. Sînt sigur că vroia să-mi ascundă ceva...

— Poate că s-a recăsătorit sau...

A ridicat din umeri.

— Treaba lui. Cu cît se va lăsa mai repede prins în laţ, cu-atît mai bine pentru fiică-sa.

A schimbat discuţia. L-a întrebat pe Carlos despre viaţa lui la Viena şi la Berlin. Viena, mai ales, o interesa.

— Am fost la Viena demult. Era un oraş frumos şi vesel. E tot aşa ?

Doña Mariana se referea la locuri pe care Carlos nu le văzuse niciodată.

— E frumoasă, da, dar e şi tristă. A distrus-o războiul.

— Şi-atunci, băiete, ce viaţă duceai acolo ?

— Viaţă de student sărac.

— Şi nu te-a ispitit niciodată gîndul să scapi de sărăcie şi să trăieşti altfel ? Tatăl tău era altfel de om.

A arătat gramofonul şi discurile.

— Cînd locuia la Madrid, am fost de zeci de ori la Operă. Era un tip mare taică-tău. Şi-i stătea foarte bine în frac.

— Mărturisesc că şi pe mine, cînd am ajuns la Viena, mă atrăgea o astfel de viaţă şi că de cîteva ori am închiriat un *smoking* ca să merg la concertele de gală, dar după aceea...

— Nu-ţi ajungeau banii ?

— Nu m-au mai interesat.

— Şi cum de te-ai hotărît să te întorci ?

Era gata să-i spună că a făcut-o din curiozitatea de a afla ce se ascunde dincolo de o ușă zidită, dar a preferat să mintă.

— Am nevoie să mă retrag un timp. Dacă o să fiu profesor...

— Ești logodit ? l-a întrebat doña Mariana dintr-o dată.

Carlos a șovăit dinadins.

— Logodnică sau iubită sau ceva așa. Nu te sfii să mi-o spui, că eu n-am prejudecăți.

— O femeie de care doream să mă despart.

— O iubești ?

— Nu. Cred că n-am iubit-o niciodată.

Chipul doñei Mariana s-a umplut de o lumină veselă.

— Unul din lucrurile de care mă temeam era că o femeie ar fi putut să tragă de tine. Deși e lucrul cel mai firesc cu putință.

III

A FOST IDEEA DOÑEI MARIANA SĂ FACĂ O VIZITĂ la casa lui Carlos, pentru a vedea în ce stare se află. A poruncit să-i pregătească trăsura, veche şi demodată, dar care-l încînta pe Carlos, şi după ce-au făcut un ocol pe şosea, s-au oprit în faţa conacului. Porţile cele mari erau zăvorîte şi abia le-a deschis, cu ajutorul vizitiului, sub un zgomot strident de fiare ruginite. Trăsura a pornit, înaintînd cu greu pe aleea noroioasă, pînă în faţa porţilor casei, deschise tot cu pricepere vizitiului. Carlos a cercetat grădina năpădită de buruieni şi tufe de soc răsărite peste tot ; iedera cotropise tulpina pomilor şi se răsfăţa liberă pe pereţii clădirii ; în jgheaburile de sub streşini crescuseră smocuri de iarbă şi printre rosturile pietrei înverzise muşchiul.

Prispa, ca întreaga casă, mirosea a muced. Cîteva ferestre nu mai aveau geamuri, iar perdelele se desprinseseră, ici-colo, din cîrlige, lăsîndu-se în voia vîntului. Scîrţîiau pardoselile, iar uşile, rotindu-se în balamalele ruginite, scoteau un ţipăt leneş, monoton. Mobila, greoaie, fără luciu, cu tapiseria ponosită. Sticla din rama tablourilor îşi pierduse orice transparenţă. Peste tot, pereţii coşcoviţi şi pete de igrasie. A urcat la etajul de sus. Pianul l-a atras pe Carlos ca un magnet : l-a deschis şi a însăilat un solfegiu. Suna prost. S-a întors spre doña Mariana.

— Totul e o paraginã.

— Oricum, dacă te gîndeşti să te retragi pentru a studia, nu mi se pare locul cel mai potrivit. Ai avea nevoie, măcar, de puţină căldură, şi aici e un frig de-ţi îngheaţă sufletul.

A suflat în palme, cu mănuşile puse.

— Trebuie să fii foarte trist, amintindu-ți cum arăta casa asta cînd erai copil.

— Nu-mi aduc aminte de nimic. Adică...

A privit în jurul lui.

— Undeva exista o ușă închisă. Mama a adus un meșter și l-a pus s-o zidească. E tot ce-mi amintesc.

Doña Mariana a izbucnit în rîs.

— N-are cum să fie camera cu moroi. În Pueblanueva n-a existat așa ceva, cu atît mai puțin în casa ta. Mai degrabă poate fi vorba de o trăznaie de a mamei tale.

I-a arătat o parte din pardoseală.

— Dacă totul era așa, n-a fost decît o măsură de prevedere binevenită.

Carlos a dat din umeri.

— Tot ceea ce știu e că era camera din turn.

Doña Mariana se așezase, cu multă grijă, într-un fotoliu. Și-a înălțat fața și l-a privit ușor surprinsă.

— În cazul ăsta — a spus ea cu un ton grav —, înseamnă că mama ta a vrut să-ți ascundă locul în care taicătău și-a petrecut zece ani din viață, înainte de a se căsători și aproape tot timpul cît a fost căsătorit. A fost o măsură dreaptă. Mai ales pentru că te-a îndepărtat din Pueblanueva cînd erai la liceu și nu ți-a îngăduit să te mai întorci nici după aceea.

Carlos s-a instalat, la rîndul său, într-un fotoliu și a rămas pe gînduri.

— E curios. De cîteva luni, camera zidită nu-mi iese din gînd. Nu mi-ar fi fost greu, amintește-ți că pe atunci lucram într-un spital din Berlin, să-l rog pe un coleg să mă asculte și să mă ajute să înțeleg motivele acestei aduceri aminte, cea care, după atîția ani, îmi umplea gîndurile. Și de ce neapărat această amintire și nu alta ? Nu-mi dau seama care ar fi fost rezultatul, dar nu mă temeam de el. Dimpotrivă, din motive profesionale, eram obligat să analizez totul și să încerc să mă vindec, căci unui psihanalist în exercițiu îi este interzis să sufere de orice fel de complexe. Totuși, n-am făcut-o, nici nu m-am gîndit s-o fac ; și nu pentru că mi-ar fi fost teamă că descopăr o lume a unor amintiri monstruoase, ci pentru că am preferat ca amintirea aceasta să învieze și să înainteze prin ea însăși, ca să văd unde mă va duce. Într-un anume

fel, a fost o experiență pe mine însumi. Și iată unde m-a adus.

A scos o țigară și și-a aprins-o.

— Eu am crezut dintotdeauna că există o categorie de oameni care merg unde vor ei și o alta în care oamenii merg încotro îi aduc împrejurările. M-am considerat mereu abulic și așa sînt. Dar în situația de acum sînt obligat să mă gîndesc la Destin.

Doña Mariana a făcut un gest de refuz.

— Nu te îngrijora, a continuat Carlos. O femeie care-și făcuse niște planuri în ce mă privește, îmi trasase drumul în care îmi prevăzuse pînă și moartea, o moarte cu termen aproape fix. Dacă eu nu mi-aș fi amintit de ușa pe care mama a poruncit să fie zidită, aș fi rămas alături de Zarah și peste cîțiva ani aș fi murit împreună cu ea. Te asigur că eram foarte uniți, nu din dragoste, nici măcar din obișnuință, ci dintr-o supunere tacită pe care eu nu o puteam discuta ; voința lui Zarah era mai puternică decît mine și dacă m-aș fi hotărît în mod conștient s-o părăsesc, nu aș fi izbutit. Și totuși, un lucru atît de neînsemnat, precum o amintire, ne-a putut despărți. Și-acum, rezultă că această amintire îmi reînvie un trecut care nu m-a interesat niciodată, fără de care aș fi putut trăi liniștit ; exact ceea ce mama a vrut să-mi ascundă, iar dumneata vrei neapărat să cunosc. Nu-i ciudat ? Pe mine, cel puțin, mă umple de uimire. Sînt un om de știință ; pot să cred sau nu în libertate, dar în Destin nu am crezut niciodată. Destinul nu e un factor științific.

A tras de cîteva ori din țigară. Doña Mariana amuțise și-l asculta cu atenție. Parcă ar fi vrut să-i scoată cuvintele cu privirile.

— Nu spui nimic ?

— Ce vrei să spun ? a făcut o pauză și a surîs. Vorbești de lucruri pe care nu le înțeleg.

— Dar, cel puțin, poți înțelege că mă aflu la strîmtoare. Poate că în spatele acestei uși nu există decît o cameră goală. Știu măcar atîta, că în ea nu se află cadavrul tatălui meu și nimic melodramatic. Vor fi existînd, cel mult, urme ale vieții lui, ori nici atît, ci doar niște haine

şi nişte încălţări, adică ceea ce a lăsat cînd a fugit şi ceea ce mama mi-a ascuns ca să n-o supăr cu întrebările mele. Mai rămîne ceea ce ştii dumneata. Aşa că am de ales între a deschide uşa şi a te asculta pe dumneata, ori între a lăsa uşa aşa cum se află şi să te rog să nu-mi spui nimic. Trebuie să aleg şi nu mă simt în stare s-o fac, pentru că acum, chiar în clipa asta, curiozitatea e mai puternică decît mine. Dacă vrei, o curiozitate ştiinţifică. Simt nevoia să-mi explic ceea ce, deocamdată, e inexplicabil.

— Eu n-aş scotoci atît în raţiunea lucrurilor.

— Sau în neraţiunea lor. Rezultă însă că nu mă pot comporta altfel.

— Din cauza mamei tale ?

— Ceea ce sînt, şi cum sînt, i se datorează ei, voinţei ei neabătute, constante şi neîndurătoare. Dar, te rog, vreau să fiu înţeles exact. Mama n-ar fi dorit în ruptul capului ca eu să mă ocup cîndva să disec lucrurile în felul acesta. Niciodată nu s-ar fi putut gîndi că, dîndu-i ascultare, ar fi putut veni o zi în care eu, înainte de a trăi, m-aş apuca să meditez asupra vieţii, astfel că aş fi putut să mi-o fac de netrăit, numai din pricină că m-aş fi gîndit la ea. Mai înainte ţi-am vorbit despre o femeie. Dacă nu mi-aş fi analizat relaţiile cu ea şi realitatea sentimentelor mele, aş fi fost fericit alături de ea. Mă tem că, inevitabil, sînt în stare să distrug orice sentiment sau orice situaţie care m-ar putea face fericit. Mama nu a vrut asta, dimpotrivă. Dorea ca eu să fiu fericit, dar a crezut că fericirea mea constă în ceea ce ar fi făcut-o fericită pe ea. Dorea ca eu să fac o carieră strălucită şi să ajung un om important. N-a reuşit, dar m-a pus pe drumul pe care aş fi putut ajunge, devenind ceea ce sînt şi aşa cum sînt. A făcut-o cu cea mai mare dragoste maternă de pe lume, dar fără a îngădui vreo abatere.

— Ai idee de sacrificiile pe care le-a făcut ca să înveţi carte ?

— Îmi închipui.

— Sînt de neînchipuit. Au fost..

S-a înfiorat, frecîndu-şi umerii şi dînd de înţeles că era foarte frig.

— Dacă vrei dumneata, putem să plecăm, a zis Carlos.

— Nu. Pot să mai rezist puțin dacă deschizi dulapul din camera de alături și îmi aduci o pătură să-mi învelesc picioarele.

S-a supus și doña Mariana s-a acoperit cu multă grijă.

— Ascultă. Înainte de a se însura tatăl tău, am fost de multe ori în casa asta. După căsătorie, cît a trăit mama ta, am mai venit de trei ori, numai din cauza ta. Mama ta mi-a fost prietenă înainte de căsătorie. Cînd a dispărut tatăl tău, am venit s-o văd și m-a dat afară pe ușă. În ce mă privește, n-avea dreptate, dar din punctul ei de vedere poate că da. După aceea, cînd te-a trimis la școală la Santiago, am revenit. Vroia să-ți vîndă toată moștenirea pentru a-ți plăti studiile : pămîntul, pădurea și, dacă era cazul, pînă și casa asta. Iar eu, cum aflasem ce vroia să facă, am venit să-i spun că nu-i bine. I-am oferit banii de care avea nevoie, cîți ar fi vrut, dar m-a refuzat. M-a dat din nou afară din casă, cu aceleași cuvinte și din aceleași motive ca mai înainte cu cinsprezece ani. Dacă n-ai fi fost tu, puțin mi-ar fi păsat, aș fi lăsat-o în pace : dar tu, din cauza mîndriei sau al unui simplu capriciu al ei, erai pe punctul de a rămîne fără nimic. Dă-ți seama : nu m-ar fi interesat, dacă ar fi fost vorba de altfel de bunuri : dar acestea, casa ta, pămîntul tău, pădurea ta, tot ceea ce fusese al tatălui tău, tot ceea ce iubise el pe lumea asta, nu puteau să nu mă intereseze. Trebuia să fac orice pentru ca bunurile acestea să nu ajungă în mîinile familiei Salgado pe un preț de nimic, așa cum se gîndise mama ta. Și cum puteam s-o împiedic, am împiedicat-o. În cele din urmă, am revenit din nou, pentru a treia oară. Am făcut-o să priceapă că nu ar fi cîștigat cine știe ce bani și că a te fi lăsat fără averea ta, chiar dacă ar fi fost ca să înveți carte, era o nebunie. Chiar aici, în camera asta, am avut o discuție violentă cu ea, iar la sfîrșit a trebuit să cedeze. Înțelege-mă. N-a primit banii pe care am vrut să i-i dau, dar a fost de acord să lucreze pentru mine. Ani în șir, pînă aproape de moarte, mi-a lucrat așternuturile pentru pat, mi-a brodat fețele de masă, toată lenjeria, și au plătit-o ca pe oricare altă brodeză, pentru că nu accepta nici un ban în plus. Cu banii aceștia și cu ce aduceau

pămîntuile tale, ai putut studia la Santiago şi la Madrid şi a reuşit să-ţi mai trimită cîte ceva şi la Viena.

A făcut o pauză.

— Dacă acum mi-ai spune că nu-i eşti îndatorat, te-aş dispreţui.

Carlos ascultase cu capul plecat, de parcă i-ar fi fost ruşine.

— Am iubit-o mult, a răspuns el. Aş fi iubit-o şi mai mult dacă nu m-ar fi îndepărtat de ea atît de repede. Şi aş fi iubit-o şi mai mult dacă nu m-ar fi convins, de pe cînd eram copil, că dragostea se dovedeşte prin supunere. Am iubit-o, supunîndu-mă. Am făcut tot ce mi-a cerut, am învăţat medicina pentru că aşa a vrut ea, iar plecarea mea la Viena, chiar dacă o vroiam eu însumi, am făcut-o pentru că aşa a vrut ea. Cînd a murit, n-o văzusem de mult timp, dar în fiecare săptămînă îmi trimisese cîte o scrisoare. Îmi dădea porunci şi reguli, numai porunci şi reguli, iar eu le îndeplineam cu sfinţenie. Le-am îndeplinit multă vreme şi după ce n-a mai fost. Îi mulţumesc mamei pentru ce a făcut pentru mine, mă înduioşează, dar...

S-a întrerupt o clipă şi a ridicat capul, privind-o pe doña Mariana.

— ...dar trebuie să mă întreb dacă sacrificiul ei a fost bun la ceva.

— Pe ea a făcut-o fericită.

— Da. Ceea ce mi-ai povestit dumneata îmi sfîşie sufletul, dar e neîndoielnic că dacă mama ar trăi şi m-ar auzi cum vorbesc, în caz că aş reuşi să fiu la fel de sincer cu ea cum sînt cu dumneata, s-ar simţi înşelată. Dezamăgită. Nu numai că nu sînt ceea ce şi-a dorit, nici cum a dorit, dar nici nu pot să fiu. În plus, a adăugat, nici nu mă interesează.

S-a ridicat şi a făcut cîţiva paşi prin cameră, cu mîinile vîrîte în buzunarele hainei şi ţigara stinsă între buze. S-a apropiat de fereastră şi a privit afară, tăcut. Apoi s-a întors grăbit.

— Pentru asta nu trebuie să mă dispreţuieşti. Ar fi nedrept. Eu am iubit-o pe mama şi m-am supus ei, dar ea s-a înşelat. Acum am treizeci şi patru de ani şi mi se pare tîrziu pentru a începe din nou. Singurul lucru care mi-a rămas din anii care au trecut e ceva care pe dum-

neata te surprinde : mania de a analiza totul. E o obișnuință de care n-o să mă pot debarasa niciodată, oricît aș dori-o. Și partea proastă e că întotdeauna ajung la concluzii în care nu cred.

A scos a doua țigară, a aprins-o, a stins chibritul și a rămas pironit locului, urmărind fumul.

— Da, și totuși...

A aruncat chibritul.

— N-are importanță faptul că dumneata nu înțelegi întrutotul ceea ce am să-ți spun. Simt nevoia să gîndesc și să mă exprim, iar dumneata te afli aici, mai mult, dumneata m-ai pus în situația aceasta, și...

S-a întrerupt și a surîs.

— ...Dumneata ești bine acoperită cu pătura. Poți să mă asculți. Am nevoie să judec, din situația mea de acum, o întîmplare petrecută demult.

— Poate că — l-a întrerupt doña Mariana — nu știi încă îndeajuns de multe lucruri despre mama ta ca s-o poți judeca. În ceea ce ți-am povestit eu există și alte capitole.

— Dar nu-i vorba de ea. Mai mult, nici nu trebuie s-o judec. Încă nu. E vorba doar de faptul că în situația aceasta în care am ajuns, o întîmplare măruntă capătă o importanță neașteptată și un sens inexplicabil. Iartă-mă dacă revin la ușa zidită. Așa cum ți-am explicat, m-aș fi putut adresa unui coleg de spital sau profesorului, pentru a le spune : „Mi se întîmplă povestea asta", și oricare din ei ar fi descoperit care e cauza și totul s-ar fi terminat. Aș fi uitat de ușă. Dar n-am făcut-o. Astfel că, pentru mine, această hotărîre mi s-a părut a fi un exercițiu liber de voință, într-un teren incontrolabil. Nici chiar Zarah nu mă putea obliga să mă psihanalizez, pentru că ei nu i-am spus nimic. Am cultivat această amintire, așa cum se cultivă o plantă, și am așteptat. Acum patru zile, la Paris, am început să cred că datorită ei mi-am recîștigat libertatea, dar acum rezultă că actul meu de voință e legat nu de viața mea personală, nu cu ceea ce știu despre viața mea, nici cu ceea ce am așteptat de la ea, ci cu viața dumitale și cu ceea ce dumneata dorești de la mine, și eu nu știu ce este, dar, în orice caz, nu este ceea ce am dorit eu. Exact

acest lucru este inexplicabil. E ușor să spui : s-a întîmplat asta din cauză că ; dar eu nu cred în întîmplare.

Doña Mariana îl ascultase cu aerul că înțelege absolut totul. Cînd Carlos a terminat, a ridicat din umeri.

— Ceea ce nu-mi explic, dragul meu, e de ce îți faci atîtea probleme din asta. Ce importanță au întrebările acestea, din moment ce ele există ? Important, după părerea mea, e doar faptul că, dacă îți vorbesc despre tatăl tău așa cum doresc, viața ta ar putea să se schimbe ; și acum, dacă tot ai vorbit puțin despre tine, vreau cu tot dinadinsul să te schimbi, pentru că nu-mi placi așa. Asta-i singura problemă. De ce să-ți spargi capul cu atîta glagorie ? Te asigur că mă uimești cu gîndurile tale. Bineînțeles, în capul meu nu încap atîtea.

— Totuși, pentru mine, a lămuri ceea ce nu înțeleg poate să însemne tot o schimbare a vieții. Ceva asemănător, să zicem, cu cazul cuiva care nu crede în Dumnezeu și, dintr-o dată, îl întîlnești stînd la o masă.

— Tu crezi în Dumnezeu ?

Mîna lui Carlos, gata să aprindă o nouă țigară, s-a oprit la jumătatea drumului.

— De ce mă-ntrebi ?

— Pentru că eu nu cred.

Carlos s-ar fi așteptat să primească un astfel de răspuns de la oricine altcineva, în afară de doña Mariana. Dintr-o dată, însă, l-a fulgerat gîndul că abia acum începea s-a cunoască : nu era ființa care să facă o mărturisire publică de ateism. Surpriza i s-a citit pe chip.

— Oricum, a îngăimat el, asta nu contează.

Doña Mariana și-a smuls pătura și s-a ridicat în picioare.

— Să mergem.

A rămas totuși pe loc, în fața lui, privindu-l și punîndu-i o mînă pe umăr.

— Dar eu cred că, totuși, contează foarte mult. Tocmai pentru că nu cred în Dumnezeu am nevoie să mă judeci.

— Eu ?

— Tu, Carlos Deza, fiul lui Fernando și al Matildei, cărora le-am făcut rău. S-a îndreptat spre ușă sub scîrțîitul

supărător al pardoselii. Carlos a urmat-o cîteva clipe după aceea.

Restul zilei s-a scurs ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, ca şi cînd anumite cuvinte nu s-ar fi rostit, şi asta nu pentru că, atent, Carlos ar fi trecut cu vederea consecinţa lor, ci pentru că doña Mariana părea să le fi uitat sau se făcea doar că le uitase. Pe drumul de întoarcere spre casa ei, doña Mariana i-a vorbit despre situaţia proprietăţilor lui, a căror rentă ea o dublase cu mult efort, deşi rezultatul nu era cel pe care-l scontase. „Tatăl tău — i-a spus ea — n-avea simţul banului. Valoarea unor rente e ridicolă, iar acum, cu legile pe care le dau republicanii, mărirea lor e foarte dificilă." Au ajuns acasă şi a poruncit să se pregătească o gustare. L-a întrebat pe Carlos dacă prefera ceai sau ciocolată; Carlos a ales ceaiul şi, ca de obicei, au fost serviţi de *Rucha*. Au continuat să vorbească despre venituri, mai exact spus, doña Mariana a fost cea care a continuat să vorbească, referindu-se la veniturile lui Carlos şi la lipsa de pricepere cu care îi erau exploatate pămînturile. După gustare, a pus gramofonul. „Cînţi la pian, nu ?" Carlos i-a răspuns că da, şi ea l-a rugat să cînte. În timp ce cînta, o observa atent. Nici măcar o singură clipă nu s-a lăsat pradă gîndurilor şi nu s-a închis în ea, atrasă numai de muzică. Întreba şi Carlos răspundea. Ceea ce-i plăcea mai mult decît orice erau valsurile vieneze. „Ce vrei, băiete, sînt de pe vremea mea." Carlos le-a interpretat pe cele mai cunoscute şi alte cîteva mai noi, de care îşi amintea destul de vag, reconstituindu-le cu mult efort. „Dacă nu mă înşală memoria, pianul l-ai învăţat fiindcă aşa a hotărît mama ta." Da. „Şi nu-ţi place ?" Ba da : lui Carlos îi plăcea muzica.

— Vezi că am dreptate ? Dacă mama şi-ar fi propus să mă facă muzician, ar fi reuşit. Pianul, însă, l-am învăţat pentru că, spunea mama, e ca un fel de podoabă frumoasă pentru un bărbat. Nu sînt un mare pianist, nu o să fiu niciodată, dar pentru cît am nevoie, îmi ajunge.

— E curios, a spus doña Mariana. Din cîte ţin eu minte, nici unuia din bunicii mei, şi nici din ai tăi, nu le-a venit ideea să se ocupe cu altceva în afară de politică şi avere.

Taică-tău, însă, a fost un om ciudat : ar fi putut face o mare carieră politică și n-a vrut. Ultimii ani din viață și i-a petrecut scriind. După aceea, Gonzalo, vărul meu, și-a sacrificat viața pentru literatură și gazetărie. În sfîrșit, fiul lui Quiroga s-a făcut pictor, tu ești un muzician ratat, iar despre băiatul lui Remigio Aldán, care umblă acum prin Pueblanueva, se spune că e poet, ori că vrea să fie. Nu găsești că-i un lucru curios ?

— În ce mă privește, nu. Dacă mă gîndesc bine, nu sînt un muzician rata, ci un psihiatru ratat. Asta-i tot, un psihiatru ratat. Mama a poruncit să învăț muzica pentru ca la unele petreceri să mă pot așeza la pian și să interpretez un vals, iar unele doamne să spună „Ce frumos cîntă băiatul Matildei !", cel mult pentru ca o fată cu zestre să se îndrăgostească de mine. Pînă acum, însă, am cîntat doar pentru mine, pentru că-mi place, și din cînd în cînd pentru cîte cineva care află în muzică aceeași plăcere ca mine. Te asigur, însă, că n-am întîlnit deocamdată o partidă bună ca să mă-nsor.

— Nu ești ambițios, nu-i așa ?

— O, cum să nu fiu ? Am ambițiile mele. Dar îmi lipsește pasiunea pentru a le realiza.

— Ți-amintești de Cayetano Salgado ?

— Un copil bogat care se juca împreună cu noi, nu ?

— Mai mult decît un copil bogat ; și e adevărat, vă jucați împreună, tu, el și Juanito Aldán. Acum însă, el e stăpînul din Pueblanueva. Și el a fost, ca și voi, în străinătate. Se pare că toți plecați și toți vă întoarceți. Numai că el s-a întors altfel. A stat în Anglia și în Statele Unite, s-a făcut inginer și acum conduce șantierul naval. E foarte bogat, știi ? Mai bogat decît mine. Oricine altcineva, în locul lui, și-ar fi ales alt loc pentru a trăi. Șantierul ar fi putut să-l conducă din Coruña, de exemplu. Și totuși, el trăiește aici, aici își are casa și părinții, pe maică-sa și pe taică-său...

S-a întrerupt, reluînd după aceea :

— Și ăstora le-am făcut rău, dar judecata lui Cayetano nu mă interesează.

N-a așteptat ca, după această paranteză, Carlos să revină la discuția din timpul vizitei la casa lui, continuînd să-i vorbească despre Cayetano și despre șantierul naval, precum și despre părinții lui. „Oricine care se gîndește să rămînă în Pueblanueva mai mult de douăzeci și patru de ore, trebuie să știe la ce se poate aștepta din partea familiei Salgado, pentru că, oricum, va avea de-a face cu ea."

— Am impresia că nu-i prea iubești.

— Ba da ! Don Jaime mi-e prieten bun și, chiar dacă lui fiu-său nu convine, e administratorul meu. O să-l cunoști într-una din zile. Primul lucru pe care ți-l va spune lumea de aici e că Jaime Salgado e tatăl copilului meu. Și nu-i adevărat. Acum treizeci și cinci de ani, cînd a murit tata și, ca moștenitoare, a trebuit să mă ocup de toate, neamul Salgazilor începuse să urce, aveau bani, puseseră la punct o mică fabrică pentru bărci de lemn. Don Jaime era un om de afaceri foarte priceput, dar pe Augustias, nevastă-sa, n-o interesau numai banii. Ori de cîte ori cineva din neamul Churruchao vinde ceva, ea îl trimite pe bărbatu-său să cumpere.

Carlos a întrerupt-o :

— Churruchao ? Am auzit numele acesta de mai multe ori, dar nu știu ce vrea să spună.

— Băiete, Churruchao sîntem noi ; tu, eu, Juanito Aldán și părintele Quiroga, precum și cîte un roșcovan bastard care se ocupă cu munca pămîntului.

— O familie importantă. Cel puțin așa mi-a spus Gonzalo, cînd l-am văzut la Paris. Și mama mi-a scris de cîteva ori, despre asta. Nu punea numele Churruchao, dar acum îmi dau seama că la asta se referea. Am impresia că obligația mea de a deveni un om important are o strînsă legătură cu părul meu roșu și cu nasul.

— Îți dai seama că de cînd ai sosit aici abia acum vorbești cu ironie ?

— Iartă-mă, dar nu pot lua în serios astfel de lucruri. Vin dintr-o lume în care nu mai există așa ceva.

— Totuși, ai părul roșu și nasul mare, ești înalt și osos, ca mine și ca taică-tău. Și așa cum sînt și au fost mulți alții.

— N-am avut prilejul să-mi impun criteriile mele biologiei.

Doña Mariana s-a ridicat în picioare.

— Vino cu mine.

Au ieşit. Pe coridor, i-a spus :

— Tatăl tău n-a fost niciodată în străinătate. Pe atunci erau alte timpuri. Şi-a cheltuit mulţi ani din viaţă scriind istoria neamului Churruchao. Am să-ţi arăt cîte ceva.

A deschis o uşă şi au intrat. Era un salon mare şi întunecos. Doña Mariana l-a străbătut şi a deschis obloanele : abia de-şi făcea loc lumina înserării. Totuşi, Carlos a putut să vadă cîteva portrete, zece sau douăsprezece, atîrnînd pe pereţi. Doña Mariana s-a oprit lîngă cămin şi i l-a arătat pe cel care părea că prezidează. Era al unei femei.

— Aceasta e Mariana Quiroga. Era pe punctul de a se căsători cu străbunicul tău, dar pînă la urmă s-a măritat cu al meu. E o poveste frumoasă din cele scrise de taicătău. El susţinea că datorită acestei femei noi, familia Sarmiento, am fost energici, realişti şi siguri pe ce facem.

Carlos a scăpărat un chibrit şi l-a ridicat deasupra capului, luminînd portretul. A privit cîteva clipe chipul palid, dîrz şi dispreţuitor al Marianei Quiroga.

— Seamănă cu dumneata.

— Cu asta vrei să spui că sînt urîtă, nu ? a rîs doña Mariana.

Carlos şi-a cerut iertare.

— Acuma sînt urîtă, că am îmbătrînit, dar cînd eram tînără, nu eram de lepădat. Poţi să vezi singur.

S-a dus pînă în partea opusă a salonului şi i-a arătat lui Carlos un portret aşezat pe o măsuţă lipită de perete.

— Aşa arătam eu la treizeci de ani.

Carlos a scăpărat iarăşi un chibrit :

— Pot să folosesc unul din sfeşnicele acestea ? Dumneata o meriţi.

Doña Mariana i-a întins unul. La lumina lui, Carlos a putut privi pictura mult mai bine.

— E un Sorolla [1], l-a lămurit ea.

---

[1] Joaquim Sorolla y Bastida (1863—1923), pictor valencian, impresionist, cunoscut mai ales prin portrete şi peisaje marine (n. tr.).

Lumina sfeșnicului descoperea, dacă nu nuanțele, cel puțin figura : o Mariana tînără, cu chipul puternic pronunțat, autoritar și plin de sine. Să spui că era drăguț ar fi însemnat prea puțin pentru ceea ce reprezenta portretul acela. Chipul nu atrăgea prin perfecțiune, ci prin vitalitatea lui, mărturisită și, în același timp, ascunsă în surîs.

Carlos s-a întors și a luminat fața doñei Mariana.

— Nu compara, i-a spus, surîzînd. Acum sînt o ruină.

— Dacă ceea ce vrei să-mi povestești despre tata e să-mi spui că s-a îndrăgostit de dumneata, acum mi-e limpede ; dar dacă, peste asta, ai să-mi spui că a renunțat la totul pentru dumneata sau din cauza dumitale a fost laș sau curajos, am să te cred și mai mult.

Doña Mariana a clătinat din cap și a surîs cu duioșie.

— Nu-i chiar așa, băiete, nu.

— Dumneata mi-ai spus de mai multe ori că semăn cu el, iar eu încep să cred că asemănarea aceasta e chiar mai mare decît bănuiești. Poate că, exact ca mine, tata a fost lipsit de voință. În cazul ăsta, pentru el ar fi fost o binefacere să ți se dăruiască și să-ți fie supus.

— N-ai dreptate.

— Eu spun ceea ce simt că aș fi făcut dacă te-aș fi întîlnit, și asta nu-i ceva imaginat, ci un lucru trăit. Zarah e o femeie la fel de energică, iar eu, lîngă ea, am fost un laș, pentru că ea m-a făcut astfel.

— Și, totuși, ai reușit să te desparți de ea.

— Nici eu nu știu cum.

— Taică-tău, era slab, dar numai în aparență. Ca și tine, a fost în stare să renunțe la ceva ce-l interesa, poate și la ceea ce iubea, și asta i s-a întîmplat de două ori în viață. De multe ori am încercat să-i înțeleg slăbiciunea aceasta, care poate că nici nu era slăbiciune, ci doar lipsă de entuziasm pentru ceea ce-i oferea viața. Ca și tine, taică-tău gîndea prea mult.

Carlos lăsase sfeșnicul pe măsuță. Doña Mariana a aprins lumînările din cel de alături, pereche cu primul.

— Dar eu nu vroiam să-ți vorbesc acum despre asta. Te-am adus aici ca să vezi dacă e important să porți în vine un anume sînge și nu un altul. Nu mă refer, îți dai

seama, la importanța socială. Nici la faptul că tu și eu și noi toți, datorită acestui sînge, ne-am putea mîndri ca cine știe ce noblețe, pentru că așa ceva nu se mai poartă. Dar e neîndoielnic că a te naște din anumiți părinți, și nu din alții, îți oferă cîteva lucruri de-a gata, iar pe altele le face imposibile. Cînd te naști, ți se dăruiește chipul și temperamentul : ești frumos sau urît, după cum ți-au fost părinții ; ești puternic sau slab, ești isteț sau prostănac. Eu cobor din Mariana Quiroga, care a fost făcută dintr-o bucată, așa cum sînt și eu. Dacă s-ar fi căsătorit cu străbunicul tău și nu cu al meu, poate că acum tu ai fi cel puternic, iar eu n-aș fi decît o biată femeie, săracă și neputincioasă.

S-a așezat într-un fotoliu.

— Dar nu merită să te bucuri sau să te întristezi din cauza trecutului. Lucrurile sînt așa cum sînt și e bine că sînt așa. Voi sînteți slabi și gîndiți prea mult. Sînteți inteligenți și abulici. Dacă vi se dă o pară coaptă, în loc să o mîncați, vreți să știți de unde e și de ce nu mai e în păr, ci în mîinile voastre. Lui taică-tău, ceea ce i-ar fi plăcut ar fi fost să afle dacă, mîncînd para, era sau nu o faptă bună. Niciodată n-a știut să profite de ceea ce i-ar fi făcut plăcere, și a avut totul la îndemînă...

Carlos rămăsese sprijinit cu o mînă de măsuța pe care se afla portretul doñei Mariana, privind cînd la ea, cînd la portret.

— Cu puțin înainte de căsătorie, a continuat ea, cînd am venit eu la Pueblanueva, taică-tău o și descoperise pe această altă Mariana și era preocupat să-i scrie biografia. Venea aici în toate după-amiezele, răvășea tot felul de hîrtii și rămînea să luăm cîte o gustare împreună. Îmi vorbea cu entuziasm despre ceea ce descoperea mereu. Rezulta, între altele, că nu numai străbunicul tău, ci mulți alți străbunici o doriseră de soție. Mariana Quiroga ar fi trebuit să se mărite pe rînd cu un Aldán, ca un Sarmiento, cu un Deza și cu unul din verii Quiroga, dăruindu-i fiecăruia cîte un băiat de nădejde ; în felul acesta, poate că astăzi voi toți ați fi fost puternici și cu picioarele pe pămînt. Nu v-ați fi pierdut plăcerea de a porunci și n-ați

fi lăsat să vă scape din mîini Pueblanueva. Dar nimeni n-ar fi văzut cu ochi buni o fată care se transforma într-un fel de incubator, condiție care nu i-ar fi plăcut nici ei. De aceea voi sînteți cum sînteți, iar eu sînt una singură care luptă în toată așezarea ca să nu fim dați la fund.

L-a apucat pe Carlos de un braț, obligîndu-l să stea lîngă ea.

— Ascultă. Pe mine, ceilalți Churruchaos mă interesează prea puțin. Fiecare cu viața și destinul său. Dar de tine îmi pasă. Nu vreau să te văd dat în lături de Cayetano. Mama ta bănuia că acest lucru are să se întîmple cîndva și, tocmai de aceea, te-a îndepărtat de aici și a vrut să te facă un om cu multă putere. S-a înșelat în ceea ce privește mijloacele. Oh, dacă ar fi dat la o parte mînia și m-ar fi lăsat să-ți îndrum eu viața ! I-a fost frică. Tuturor le e frică de mine, pînă și prostănacului de Gonzalo. Și frica asta a făcut mult rău, lipsindu-ne de multe lucruri. Acum însă, singurul lucru de care-mi pare rău e că mama ta s-a înșelat. Înțelegi ? Trebuia să vină și ziua în care aveai să-ți iei moștenirea în primire și acum, că a venit, descopăr că nu ai armele prin care să ți-o aperi. Cum o s-o faci, din moment ce îmi dau seama că nu te interesează ?

— Acum, că am ajuns aici — a întrerupt-o Carlos — nu înțeleg prea bine ce vrei să spui. Dacă te referi la moștenirea de a porunci în Puelblanueva și la puterea pe care ne-a subjugat-o Cayetano...

— Nu, nu-i chiar așa. Eu mai poruncesc încă destul aici.

— Chiar și așa. A porunci, nu mă interesează absolut, și, aproape sigur, nu mă interesează nimic dintr-o astfel de moștenire. Încep să înțeleg ceea ce vroia mama de la mine, numai că mama nu avea în vedere propria mea viață și dreptul de a mi-o face cum vreau eu.

A făcut o pauză.

— Noi, bărbații din neamul Churruchao, ne-am schimbat mult. Recunosc că părul și nasul meu aparțin acestei lumi dispărute, admit chiar și că dacă această femeie s-ar

fi căsătorit cu străbunicul meu, eu aș fi altul, poate mai puternic decît sînt. Dar, și într-un astfel de caz, aș folosi această putere pentru a-mi face propria mea viață.

— Ești exact ca taică-tău : slab și încăpățînat.

I-a strîns cu căldură una din mîini :

— ...și foarte simpatic. Presimt că o să te îndrăgesc foarte mult.

IV

AU CINAT, ASCULTÎND LA GRAMAFON MUZICĂ flamenco demodată, fără a relua discuţia de mai înainte. La rugămintea doñei Mariana, Carlos a vorbit despre Viena şi despre modul în care se trăia acolo, despre distracţiile oraşului şi despre oamenii săi mai importanţi. Despre aceştia însă, Carlos nu prea avea multe de spus, pentru că el nu-i cunoştea decît pe oamenii de ştiinţă, pe politicieni şi pe cîţiva artişti. Doña Mariana nu fusese niciodată la Berlin şi Carlos l-a comparat cu Viena, ca oraş şi ca lume. A intrat *Rucha* cu un mesaj din partea lui Xirome care vroia s-o vadă pe stăpînă. Doña Mariana i-a spus să-l poftească imediat şi Xirome, din uşă, i-a cerut îngăduinţa să-i vorbească. Era un flăcău tomnatic, cu faţă aspră şi părul roşu, îmbrăcat în nişte haine ponosite, cu cizme de cauciuc în picioare, o scurtă groasă şi un basc pe care-l tot învîrtea în mîini. Părea foarte grăbit. Doña Mariana i-a poruncit să spună ce avea de spus şi el i-a vorbit despre încăierarea care era în toi în taverna Cubanezului, între nişte marinari de pe vasul său şi muncitorii de la şantier. Tărăboiul fusese provocat de muncitori, pe jumătate beţi, legîndu-se de „domnul Aldán", care le vorbea marinarilor, ca de obicei, despre revoluţie.

— Şi noi sîntem mai slabi ? l-a întrebat doña Mariana, foarte îngrijorată. Xirome i-a răspuns că, în mare parte, marinarii se retrăseseră şi că tot scandalul, încă fierbinte şi cam la jumătatea lui, pare să se reducă la cîte doi oameni din fiecare tabără.

— Trebuie bătuţi ! a strigat doña Mariana. Cum staţi cu vinul ?

Xirome i-a răspuns că prost.

— Ia bani şi plăteşte-le cîte un rînd sau două, sau cîte e nevoie, la ai noştri, iar dacă unora le e foame, să mănînce.

S-a ridicat foarte hotărîtă, a dispărut cîteva clipe şi s-a întors cu banii în mînă.

— Poftim.

Xirome i-a luat cu mirare vizibilă.

— Nu-s prea mulţi ?

— O să-mi dai restul, dacă mai rămîne. M-aş supăra să aflu că au cîştigat cei de la U.G.T. [1].

Xirome şi-a dus dreapta la frunte şi a ieşit ca din puşcă, urmat de *Rucha*. Doña Mariana, înainte de a se aşeza la loc, în fotoliu, a luat o sticlă de lichior de pe bufet şi a umplut două pahărele.

— Asta trebuie sărbătorită.

I-a întins un pahărel lui Carlos.

— Ce trebuie să sărbătorim ?

— Bătaia pe care oamenii mei o vor da celor ai lui Cayetano.

— Nu înţeleg nimic. Mai ales povestea cu U.G.T. n-o pot înţelege.

— Simplu, cei de la şantier sînt înscrişi în U.G.T. numai pentru că pescarii mei ţin de C.N.T. [2].

— Pescarii dumitale ?

— Toate vasele de pescuit din Pueblanueva sînt ale mele. O afacere proastă, poţi să mă crezi, mai ales că nu prea mai este peşte. Dacă lichidez anul ăsta la zero, fără pierderi şi fără nici un cîştig, o să fiu mulţumită. Căci, chiar dacă mă costă, nu am de gînd să trag vasele la mal.

În ciuda explicaţiilor primite, Carlos continua să nu înţeleagă mare lucru. Rămăsese cu paharul în mînă, fără să-l guste, privind-o pe doña Mariana. A îndrăznit s-o întrebe, oarecum în glumă :

— Din filantropie ?

— Nu, băiete. Ca să nu-i fac jocul lui Cayetano. Ţine cu orice preţ să lichideze cu pescarii, nu pentru că i-ar încurca afacerile, ci numai pentru că e stăpînul din

[1] U.G.T., Uniunea Generală a Muncitorilor (n. tr.).

[2] C.N.T., Confederaţia Naţională a Muncitorilor (n. tr.).

Pueblanueva şi vrea ca nimeni să nu cîştige un ban care să nu fie de la el. Iar eu n-am chef.

A luat o înghiţitură din lichiorul pe care-l servise.

— Ştiu — a spus după aceea — că în cele din urmă o să cîştige, dar asta se va întîmpla după ce mor eu. Îmi pare rău de pescari. O să-i facă să îndure foame şi-i va umili mult înainte de a-i primi la şantierele lui. Dar n-au ce să facă, vai de ei ! Cel care mă va moşteni n-o să fie dispus să-şi arunce banii pe fereastră numai din respect pentru încăpăţînarea mea.

L-a privit pe Carlos cu toată seriozitatea.

— Tu, de exemplu, n-ai face-o, nu-i aşa ?

— Eu ?

— Poate că nu înţelegi că eu, cu banii mei, cu pămînturile şi cu vasele mele, aş putea să-i las celui ce mă va moşteni şi unele obligaţii morale, pe care, ca legatar, trebuie să le îndeplinească. Deşi nu cred că s-ar găsi un notar care să fie în stare să le menţioneze în testamentul meu.

S-a ridicat în picioare şi, ca să facă ceva, a pus sticla de lichior pe bufet. Cu spatele la Carlos, a continuat :

— Lumea-i tîmpită. Dacă mi-ar trăzni să-mi las banii unui spital, tuturor li s-ar părea firesc ; dar dacă-i las ca să-l împiedice pe Cayetano Salgado să poruncească aici şi să-şi impună voinţa lui, care nu-i deloc sfîntă, m-ar socoti nebună. Şi, totuşi...

S-a întors spre Carlos. Mîinile ei se mişcau încet, convingătoare.

— Tatăl lui Cayetano e prietenul meu. Nu mi-a fost niciodată amant, iar acum e un boşorog căruia îi curg balele, dar e prietenul meu, prieten cum poate să-ţi fie numai un cîine credincios. Pe Jaime îl doare duşmănia dintre mine şi fiul lui, că numai de duşmănie e vorba. Jaime trage nădejde ca lucrurile să se aranjeze, ca la teatru, printr-o căsătorie. Cayetano Salgado şi Germaine Sarmiento. Nu sună frumos ? Mama lui Cayetano s-ar simţi în al nouălea cer, pentru că întotdeauna a visat ca băiatul ei să fie proprietarul acestei case şi a tuturor lucrurilor care se află în jurul ei, pe mai bine de zece leghe. Mie mi se pare ceva monstruos. Dacă nepoata

mea s-ar căsători cu Cayetano, cred că m-aș scula din mormînt numai ca s-o omor.

A strîns pumnii, hotărîtă.

— Cayetano e un scîrbos. O să fie prima persoană despre care îți vor vorbi oamenii de aici, înainte de a-ți vorbi de mine, pentru că pe mine mă urăsc, dar de el se tem. Or să-ți spună că e un cuceritor fără pereche, că nu există femeie care să-l refuze, și cine îți va spune așa ceva are motivele lui să te convingă, pentru că e foarte posibil ca nevasta lui, dacă mai e tînără, sau fata lui, dacă are vreo fată, să se fi culcat cu Cayetano. Mă-ntreb ce dracu' are un om ca el în suflet de se poartă în felul ăsta ?

A surîs stins.

— Fata care a venit cu tine în autobuz, Rosario, *La Galana, Frumoasa,* cum i se mai spune, e în mîinile lui. I-a venit rîndul. Se ține cu ea de o lună, o lună și ceva. Și-o s-o mai păstreze pînă cînd or să i se aprindă călcîiele după alta.

S-au auzit două împușcături, undeva, departe, înăbușite de răpăitul ploii ; apoi s-au auzit țipete și un val de voci agitate. Carlos s-a dus și a deschis fereastra. La capătul străzii, în partea cealaltă a așezării, se vedeau oameni alergînd, la strigătele lor adăugîndu-se țipetele femeilor.

— Asta-i, cei de la șantiere, a zis doña Mariana.

— Vrei să mă duc să văd ce s-a întîmplat ?

— Nu vreau să te bagi în vreo încurcătură.

— Totuși..., a îngăimat el, și ca să-și întărească dorința, a adăugat : amintește-ți că Aldán e acolo.

Doña Mariana s-a apropiat de fereastră și a privit la rîndul ei. Larma părea că se stinsese, femeile nu mai țipau, iar oamenii, mai mult niște umbre, dispăreau undeva, pe o ușă.

— E la taverna Cubanezului. Acolo e un fel de cartier general al pescarilor. Ai grijă cum mergi.

Carlos a ieșit mai mult în fugă. Și-a luat, în trecere, paltonul din cuier și s-a îmbrăcat coborînd scările. N-avea nimic pe cap și ploaia era rece. Depărtîndu-se de casa doñei Mariana, și-a încetinit pașii, și s-a apropiat de tavernă ca unul aflat în plimbare. Nu se întîlnise cu

nimeni în drum, dar dinspre şanticre se auzeau glasuri întărîtate. S-a oprit în faţa tavernei. Cineva vorbea tare, înăuntru, iar figura unei femei trecea mereu prin faţa geamurilor de la uşa de la intrare. A intrat. Taverna era mică. Un grup de marinari se îngrămădiseră în jurul unei mese din fund. Fata care trecuse mereu prin faţa uşii venea cu un lighean cu apă şi un prosop. Descoperindu-l, s-a oprit pe loc şi toţi au tăcut. Grupul de la masa din fund s-a desfăcut : între ei se afla Xirome, cu basca pe cap şi o rană pe frunte.

— Bună seara. Sînt medic şi m-am gîndit că... S-a întîmplat ceva ?

Un bărbat care stătea la masă cu spatele, s-a ridicat şi s-a dus spre el. Era înalt, slab şi roşcovan. Îşi ţinea strîns cu stînga, în jurul capului, un prosop înroşit de sînge. I-a întins dreapta :

— Carlos ! Carlos Deza ! Eu sînt Aldán. Ţi-aminteşti ?

Carlos a dat din cap că da.

— Eşti rănit ?

— Oh, mai nimica, nu-ţi face griji. Ce mai faci ? Am aflat că ai sosit.

Aldán îl privea cu afecţiune, vrînd parcă să facă publică această dragoste, bucurîndu-se că-l poate îmbrăţişa de faţă cu marinarii. S-a întors spre ei şi le-a explicat că el era „Doctorul Deza", despre care le vorbise de atîtea ori. Şi-au dat mîinile, unul cîte unul, în tăcere, cu o lumină caldă în ochi, cu un respect sincer, plini de iluzii. Între ultimii s-au aflat *Cubanezul* şi fata cu ligheanul. Aldán îşi uitase de ea, aşa că fata i s-a adresat cu o voce clară, aproape veselă :

— Eu sînt Carmiña. Iar el — l-a arătat pe *Cubanez* — e tatăl meu.

Răsărită frumos, brunetă, cu obrajii plini şi rotunzi ; portul de ţară îi venea bine şi tulpanul care-i cădea pe umeri se înnoda în faţă, potolind îndrăzneala tinerească a sînilor.

— Bravo, a zis *Cubanezul*. Acum du-te şi lasă-l pe domnul în pace.

— Sigur ! Şi rana lui Juan ?

Fără să se sinchisească de taică-său, a lăsat ligheanul pe masă şi l-a tras pe Juan de o mînă, pînă l-a făcut să stea jos. I-a desfăcut rana.

— Vreţi să vă uitaţi ? Mi se pare că nu-i nimic grav.

Carlos s-a apropiat. Era o tăietură mică, bine spălată. Carmiña se străduia să-i şteargă sîngele, iar Aldán îi lămurea că îl loviseră cu o piatră şi că încăierarea se produsese între muncitorii de la şantiere şi marinari.

— Am aflat. Cei de la U.G.T. împotriva celor de la C.N.T.

— Ca să fim mai exacţi, sclavii împotriva oamenilor liberi, a adăugat Aldán cu multă emfază, arătîndu-i printr-un gest al mîinii cine erau oamenii liberi.

Cubanezul i-a întărit spusele, pasionat :

— Aşa e. Sclavii împotriva oamenilor liberi. Noi apărăm libertatea.

Carmiña nu era de acord. În timp ce storcea prosopul, l-a corectat pe taică-său :

— Nu le daţi atenţie, domnule. Nişte nebuni şi unii şi alţii. Le place să ne amărască pe noi, femeile. Sclavi şi oameni liberi ! Dacă fiecare şi-ar vedea de treburile lui şi nu s-ar mai încăiera...

A înfăşurat capul lui Aldán cu prosopul, ca un turban.

— Acum să stai aşa pînă vine farmacistul. Sigur, dacă domnul nu e de altă părere. Am putea să-i punem nişte rachiu ?...

Carlos a înţeles că i se cerea un consult medical şi că i-ar fi făcut plăcere Carmiñei dacă i-ar fi răspuns : „Da, pune-i puţin rachiu", dar s-a mărginit în a-i spune :

— N-are nimic.

— Farmacistul s-a dus după tinctură şi faşe.

Carmiña a ridicat din umeri şi s-a retras. Aldán, ţinîndu-şi prosopul pe cap, a început să povestească totul, în felul lui.

— Dar asta-i o agresiune, a intervenit Carlos. De ce nu-i reclami ?

Aldán şi marinarii l-au privit, surîzînd.

— Să-i reclamăm ? Poate nu ştii că birjarul lui Cayetano lucrează la Tribunal.

— Nu uita, a intervenit *Cubanezul,* că domnul nou-venit şi n-are de unde să ştie...

I-au explicat cum Cayetáno îşi avea un om al lui, de încredere, la Primărie, un altul la Tribunal şi încă unul la parohie. Oameni supuşi, bine plătiţi. Ar face să dispară reclamaţia şi, pe deasupra, într-o noapte oarecare i-ar mai trage şi o bătaie reclamantului.

— Noi, a adăugat *Cubanezul,* sîntem împotriva unor astfel de lucruri. Nu sîntem salariaţii nimănuia. Eu am muncit în Cuba şi ştiu ce-i libertatea.

Şi-a bătut cu palma unul din picioare : era de lemn.

— Apărînd libertatea mi l-am pierdut.

Pescarii îl ascultau cu atenţie şi-l aprobau, ca şi cînd ar fi fost martorii acestei întîmplări. Trebuia să fi fost o poveste foarte cunoscută, care-l înzestrase pe *Cubanez* cu autoritate şi eroism.

— Da, a fost în nouă sute patrusprezece, an de război. Eram şef de echipă la „Sarita", o fabrică de zahăr.

S-a deschis uşa şi-n prag şi-a făcut apariţia un omuleţ bine intrat în ani, cu o umbrelă din care curgeau şiroaie de apă, pe umeri cu un fulgarin negru zdrenţuit, iar pe cap purtînd o şapcă ponosită, cu cozorocul în pătrăţele. S-a dus direct la Aldán.

— Poftim. Tinctura. Plouă cu găleata.

Aldán i l-a arătat pe Carlos. Noul-sosit s-a întors spre el.

— Aha ! Dumneata eşti ? Înseamnă că nu mai e nevoie de tinctură. Şi-a şters mîinile şi s-a îndreptat spre Carlos.

— Sînt Piñeiro, Baldomero Piñeiro, farmacist. Ce mai faceţi ? L-am cunoscut pe tatăl dumneavoastră. Sigur, pe atunci eram doar un puştan, dar mi-l amintesc foarte bine, elegant, un domn adevărat, frumos şi mereu singur. Nu mai sînt oameni ca el.

Carlos i-a mulţumit atent, dar Piñeiro continua să-i ţină mîna între mîinile sale.

— Ehe, dacă s-ar mai găsi astfel de oameni, n-am fi aşa cum sîntem, sub papucul unui tiran.

S-a întors spre Aldán.

— I-ai explicat cum stau lucrurile ?

Aldán a dat din cap că da.

— Şi asta se cheamă libertate, a continuat Piñeiro. „Libertate, cîte crime se săvîrşesc în numele tău !“, cum a spus nu ştiu cine. Dumneata trebuie că ştii cine e.

— Nu-mi aduc aminte.

— N-are importanţă. Nici eu nu mi-l amintesc. Dar avea dreptate. Sigur că avea dreptate.

Şi-a dus mîna la frunte.

— Ascultă. Eu nu sînt ca ei — i-a arătat pe marinari. Eu nu sînt înscris la C.N.T. Sînt monarhist. Dar, în ciuda deosebirilor politice, sîntem prieteni şi aliaţi împotriva duşmanului comun.

Mirosea a rachiu. Carlos îi cerceta chipul zbîrcit, dar expresiv, nasul roşu, de om căruia îi place să tragă la măsea, şi ochii albaştri, uşor umbriţi de vîrstă. În ciuda acestei înfăţişări şi a şencii care-l făcea să semene cu o pasăre, în omul acela descoperea un caracter pasionat şi inteligent.

— Monarhist. Din cei de demult, bineînţeles. Absolutist.

Şi cum Carlos părea că nu înţelege, l-a întrebat :

— Ştii ce-i absolutismul ? N-ai auzit niciodată vorbindu-se despre asta ?

Era gata să-i explice, dar intervenţia lui Aldán, care a cerut tinctura, l-a lăsat pe Carlos într-o ignoranţă provizorie. Don Baldomero a curăţat din nou rana, i-a pus un pansament şi l-a strîns bine cu o faşă. Carlos se aşezase la masă şi cineva i-a oferit un pahar cu vin. Carmiña a ieşit din bucătărie şi i-a pus în faţă o farfurie cu sardele prăjite.

— Altceva ne-o lipsi, dar vin şi sardele vom avea întotdeauna în casa asta.

Don Baldomero le explica celor prezenţi conţinutul absolutismului şi aportul acestuia în mîntuirea claselor sărace. Pe vremea adevăraţilor regi, monarhia s-a unit cu poporul împotriva tiranilor, şi au învins.

A existat un moment în care prezenţa lui Carlos în public a părut să-şi piardă din efectele ei. Cîteva clipe în plus şi s-ar fi putut să ajungă la un grad de familiaritate prea mare cu pescarii aceia. Dintr-o dată, Aldán şi don Baldomero şi-au exprimat dorinţa de a pleca şi s-au oferit să-l conducă pe Carlos pînă acasă, ridicîndu-se fără

a mai aştepta răspunsul său. Xirome şi-a aruncat ochii în stradă, să vadă dacă nu sînt duşmani ; i-a asigurat că nu, şi a ţinut uşa deschisă pînă ce au ieşit cu toţii. Marinarii s-au ridicat în picioare, ca şi cînd ar fi vrut să dea mîna cu Carlos, dar Carmiñe a intervenit cu promptitudine :

— Gata ! Spune-le la revedere, şi cu asta basta. Aşa s-au purtat şi cu deputatul. Ca şi cînd n-ar mai avea nimic de făcut pe lumea asta decît să umble şi să dea mîna cu toată lumea.

Şi-a să fie autoritară, aşa că marinarii, şi pînă şi taică-său, şi-au retras mîinile. Puţin jenat, Carlos i-a bătut pe cîţiva pe umeri, i-a mulţumit *Cubanezului* pentru vin şi sardele, promiţînd să revină altădată, mai devreme şi cu mai multă poftă de mîncare.

Xirome mergea înainte, iar Carlos, în spate, între Piñeiro şi Aldán, vîrît sub umbrela farmacistului. Peste răpăitul ploii se auzea, ritmic, lovitura valurilor în parapetul de piatră. Carlos era mai atent la foşnetul lor decît la pălăvrăgeala lui Piñeiro, cam limbut şi repetînd ceea ce aflase despre Cayetano şi tirania lui.

— ...fapt e că în ţara asta, de cînd au venit liberalii, nu mai există autoritate.

— Mai bine spus ar fi că liberalii n-au ştiut să respecte statul.

— Un stat liberal ? Prefer anarhia, pentru că asta, cel puţin, e dezordinea în persoană, fără mască.

Carlos se simţea străin şi totuşi îşi dădea seama că problemele acelea trebuiau să-l intereseze. A încercat să urmărească raţionamentele lui don Baldomero, dar n-a reuşit.

— Sigur, a spus la un moment dat, dar de ce aici nu se guvernează în pace, ca în restul lumii ?

Baldomero s-a oprit în loc.

— Pentru că noi nu facem parte din restul lumii.

A spus-o cu emfază, iar Carlos n-a înţeles nici acum care era motivul acestcia.

— Cum adică ?

— Simplu : Spania nu face parte din lume. Spania e o lume prin ea însăşi, înţelegeţi ?

Oprindu-se în loc, Aldán rămăsese fără umbrelă. Şi-a apropiat capul lui de pajeră de ceilalţi.

— În ultimii ani, Carlos n-a trăit în Spania şi nu ne poate înţelege. Dar, poate că...

A tăcut, reluînd după aceea :

— Sîntem ca Rusia. Înţelegi, Carlos ? O ţară ca Rusia. De aceea, aici mai avem absolutişti, ca Piñeiro, sau anarhişti, ca mine.

— Dumneata eşti nebun, Aldán. Nu-mi veni mie cu pologhia asta. Dumneata eşti anarhist nu pentru că Spania e ca Rusia, ci pentru că nu mai există Inchiziţie.

L-a apucat pe Carlos de braţ şi l-a strîns puternic.

— O să-ţi explic... Dar nu aici... De ce nu mergem la mine acasă ?

— La ora asta ?

— Ce importanţă are ? Hai. Luăm un păhărel şi ai s-o cunoşti şi pe nevastă-mea.

Carlos a pretextat spunîndu-i că, dacă întîrzie, doña Mariana s-ar îngrijora.

— Îl trimitem pe Xirome, care tot merge în partea aceea, să-i spună. Hai, hai să mergem.

A tras de el, pe stradă în sus, o stradă în pantă, peste ale cărei pietre apa curgea ca pe vadul unui rîu provizoriu.

— Şi dumneata, Aldán. Mergem la mine. E cald şi se mai găseşte şi cîte o sticlă.

Totuşi, don Baldomero n-a putut să dea explicaţiile promise. Au ajuns la farmacie şi au intrat în camera din spate. O femeie, îmbrăcată neglijent, cu bigudiuri, citea, într-un şezlong, la lumina unei lămpi cu abajur verde. Nici nu s-a clintit cînd l-a simţit pe Piñeiro, dar cînd l-a observat pe Carlos, a dat un ţipăt puternic şi a dispărut pe una din uşile din fund.

— Vai ! Cum m-a prins !

— Cred, a zis Carlos, că nu trebuia să venim neanunţaţi.

— Nu-ţi face griji. Ştii cum sînt femeile.

Farmacia era o încăpere lungă şi umedă, cu rafturi pe care medicamentele se îngrămădeau alături de cărţi prăfuite şi pachete de ziare. Cîteva portrete — mai întîi, cele ale Regilor Exilaţi — şi o stampă veche, decolorată,

reprezentîndu-l pe Isus, acopereau pereții, în locurile neocupate de rafturi.

— Biata Lucia e cam bolnavă, a spus Piñeiro. Își petrece zilele între lecturi și biserică. E foarte credincioasă, dar, ca orice femeie, ușor cochetă.

Lucia și-a făcut apariția pe neașteptate. Se pieptănase și se dichisise cu mare atenție. Aducea o tavă cu biscuiți și vin dulce. După ce a așezat-o pe masa rotundă, sub care pîlpîia vasul cu jeratec, i-a întins lui Carlos o mînă plăpîndă și și-a cerut scuze pentru că dispăruse atît de repede :

— Soțul meu are obiceiul de a sosi pe neanunțate cu oaspeți și...

Să tot fi avut treizeci de ani. Paloarea feței se ghicea sub pudra pe care și-o pusese în grabă. Drăguță și ușor vulgară. Vorbind, nu-și ducea gîndul pînă la capăt, ca și cînd prezența lui Carlos ar fi intimidat-o.

— Dacă te simți obosită, poți să te culci. Noi am venit să facem politică.

— Doamne ! Mă lași singură toată ziua și tocmai acum, cînd...

S-a întors spre Aldán :

— Te-au lovit cu o piatră, nu ? Mi-a spus Baldomero...

Și, imediat, s-a întors spre Carlos :

— Cred că acum știți cine e Cayetano. I-ai explicat, Baldomero ?

Și, ca și cînd explicația lui Baldomero n-ar fi fost suficientă, a adăugat :

— O rușine. Mai ales pentru femei. Nu respectă pe nimeni.

— Femeie, tu, din fericire, nu poți spune asta.

— Ce știți voi, bărbații ? Credeți că numai pipăitul și vorbele urîte sînt o lipsă de respect ? Mai există și felul de a privi, iar de privirile lui Cayetano n-a fost scutită nici o femeie, nici chiar eu. Exact ieri...

S-a oprit, dîndu-și seama că ar fi spus un lucru nepotrivit.

— Adică tocmai acum, că de cînd umblă cu *Galana* pare mai potolit. Pentru el, zilele cele mai nenorocite sînt cele în care bîntuie între o iubită și alta. Atunci ne pri-

veşte pe toate de parcă s-ar afla în piaţă şi nu ştie pe care s-o cumpere.

Carlos a întrebat ce-i cu *Galana*.

— Poftim : o fată la locul ei. Croitoreasă. S-ar fi putut mărita cu un bărbat de condiţia ei. A văzut-o Cayetano, i-a spus vorbe dulci şi i-a angajat pe taică-său şi pe frate-său la şantier. Ce putea să mai facă ea ?

— Cum ce putea să facă ? Să-l trimită la plimbare. Aşa se cuvine să facă o fată la locul ei. Numai că aici, la noi, nu mai există morală.

— De unde ştii tu ?

— Ştiu. O aşezare unde oricine îşi are preţul lui şi unde singurul care poate să cumpere e Cayetano, e o aşezare fără morală. Înţelege-mă, Carlos. Dumneata ai picat aici, unde totul e de vînzare şi unde nu există decît un cumpărător.

— Nu chiar totul, Baldomero. Pe mine nu mă poate cumpăra Cayetano, a spus Lucia, aproape ofensată.

— Nu mă gîndeam la tine. Tu...

— Ştiţi de ce nu se gîndea la mine ? Nu pentru că sînt o femeie decentă, ci pentru că mă consideră trecută ca să mai plac cuiva şi pentru că sînt puţin cam bolnavă.

L-a privit pe bărbatul ei, surîzînd.

— Şi totuşi, ştii foarte bine că lui Cayetano i-ar face plăcere... Adică, s-ar bucura să te facă de rîsul lumii. Dacă n-aş fi eu aşa cum sînt... Carlos, dumneata îl cunoşti pe părintele Ossorio ?

— Abia am sosit. Pentru prima zi, am cunoscut multă lume.

— Părintele Ossorio e un om extraordinar.

— Un ţăcănit, a intervenit Aldán.

— Taci, ereticule ! Ştii prea bine că e un sfînt. Cînd ai să-l auzi, don Carlos ! Dacă ai şti ce plăcută e religia explicată de el ! El e duhovnicul grupului de doamne şi fete de care Cayetano nu îndrăzneşte să se apropie. Mulţumită părintelui, care... În sfîrşit, Aldán poate să-ţi explice mai bine ca mine. Inés, sora lui, face parte din grupul nostru.

— Dar şi eu pot să-i explic, a sărit Baldomero. E un călugăr care nu-mi place. A trăit în străinătate şi înţelege

religia în felul lui. Şi, orice fel de înţelegere a religiei altfel de cum o înţelegem noi, înseamnă erezie.

— Habar n-ai tu.

Au discutat, soţ şi soţie, despre părintele Ossorio, întrerupţi doar de intervenţiile glumeţe ale lui Aldán. Carlos i-a ascultat, luptîndu-se cu somnul. Conversaţia nu reuşea să-l intereseze. Aldán i-a observat căscatul şi le-a propus să lase subiectul acela pentru o altă zi. Carlos, între timp, încerca să desluşească, dincolo de cuvinte şi de răpăitul ploii, zgomotul valurilor, din ce în ce mai puternic. Cînd au ieşit, dinspre mare bătea un vînt mînios, acoperind Pueblanueva cu un şuier mai puternic decît maşinile de nituit. Valurile loveau în parapetul de piatră, trimeţîndu-şi horbote de spumă direct în stradă. Au trecut pe lîngă un om care, nepăsător la ploaie şi vînt, cînta la flaut, retras într-un colţ. Cînta ceva vesel, poate că un cuplet de ultimă modă, auzit la vreun teatru de revistă. Cînd au trecut prin dreptul lui, i-a salutat, şi Carlos a recunoscut în el pe prima persoană pe care o văzuse cînd sosise în Pueblanueva, omul cu pălărie de paie şi baston.

I-au explicat că se numea Paquito, *Ceasornicarul*, faimos prin memoria şi priceperea lui mecanică, încă o victimă a lui Cayetano, deşi nu i-au spus de ce.

Despărţirea a fost lungă, sub pretextul ploii ; dar nici Aldán, nici farmacistul nu s-au lăsat convinşi să urce pînă la casa doñei Mariana, cum a insistat Carlos, să ia un păhărel, aşa că au rămas mult timp în faţa intrării, la adăpostul porţilor. Fericit de reîntîlnirea cu Carlos, Aldán vorbea fără întrerupere, dar nu de politică, ci de trecutul lor : despre verile petrecute împreună, în timpul vacanţelor ; despre jocurile din anii aceia şi despre cei pe care-i cunoscuseră sau fuseseră prieteni cu ei. Carlos îşi amintea perfect anii de-atunci şi de multe ori o lua înaintea lui Aldán, completîndu-i amintirile cu amănunte peste care acesta ar fi putut să treacă. Ascultîndu-i, don Baldomero se convingea din ce în ce mai mult că în trecutul acela cei doi fuseseră prieteni cu adevărat, trup şi suflet, iar Cayetano Salgado, deşi copil de oameni bogaţi, nu era decît un puşti sfios şi neîndemînatic, fericit să se afle în preajma lor în

timpul jocurilor sau în călătoriile pe mare. Şi-a uitat Aldán, şi nu şi-a amintit nici Carlos, că în ultima vară petrecută împreună, Cayetano îşi făcuse apariţia într-un splendid vas de plimbare, un adevărat iaht, un dar din partea tatălui său, şi că din acel moment el a fost cel care a luat frîiele în mîini şi a început să poruncească, fără ca Aldán sau Carlos să îndrăznească să i se opună.

În cele din urmă, don Baldomero şi Aldán s-au despărţit, profitînd că ploaia încetase. În drum însă, picăturile s-au înteţit iarăşi, ceea ce l-a făcut pe Aldán să primească invitaţia lui don Baldomero de a se adăposti în farmacie, la un pahar de rachiu. Au intrat cu grijă să nu facă zgomot şi să-i audă doña Lucia. Primul pahar l-au băut în picioare. Aldán i-a lăudat tăria şi culoarea frumoasă obţinută din plante. Don Baldomero s-a simţit obligat să umple iarăşi paharele, pe care de data asta le-au băut aşezaţi. Căldura din vasul cu jeratec era numai bună să-şi scoată încălţările.

— Cum ţi se pare Carlos ? a întrebat Aldán.

— E un tip simpatic, om de lume. Fără îndoială.

— Crezi că l-ar putea da în gît pe celălalt ?

— Să-l dea în gît ? Ce vrei să spui ?

— Să devină el stăpîn aici.

Don Baldomero a înălţat din umeri.

— Nu poţi să ştii. Poate că nici nu rămîne mult timp în Pueblanueva.

Aldán şi-a întins mîna dreaptă peste faţa de masă şi a lovit puternic.

— Să ne înţelegem, nu ? Eu, din principiu, nu vreau ca cineva să poruncească aici ; dar în situaţia dată, îl prefer pe Carlos Deza. E un intelectual şi nu şi-ar ieşi din fire.

— Mie tocmai faptul că e un intelectual, cum spui dumneata, îmi dă de gîndit. Intelectualii au fost plaga acestei ţări. Îi includ în asta, bineînţeles, şi pe cei de dreapta. În rest, mi se pare un om excelent.

— Nu-ţi împărtăşesc prejudecăţile astea.

— Pentru că ai altele.

— Exact. Dar n-o să le cîntărim acum, nici n-o să discutăm care sînt mai îndreptăţite. Eu sînt un politician

și nu recunosc ca drepte decît principiile care, în cele din urmă, ies învingătoare. Adică, principiile mele.

— Dumneata n-o să învingi niciodată.

— Rămîne de văzut. Acum, așa cum ți-am spus, nu discutăm despre asta. Ceea ce ne interesează e să clarificăm dacă e mai bine ca stăpînul să nu mai fie Cayetano Salgado, ci Carlos. Și nu numai atît : trebuie să vedem și cum și dacă e posibil. Asupra acestui lucru noi doi ne putem pune de acord.

— Dumneata crezi că ai să-l convingi ușor pe Carlos ?

Aldán a băut din pahar, plescăind din buze.

— Ceea ce o să-i propun eu e o problemă de etică și nu de politică practică. În nici un caz de politică imediată. E vorba să stabilim, teoretic, care e diferența între a fi conduși de un intrigant sau de o persoană decentă.

— Măi, să fie !

— Atunci, noi o să găsim mijloacele...

— Noi ?

— Da, noi.

Don Baldomero a rîs, a tras o înghițitură de rachiu, s-a înecat și a început să tușească.

— Nu spune prostii ! Ce putem face noi ? Dumneata și cu mine. Dumneata ești ascultat de cîțiva pescari, care ar putea să reprezinte șaizeci-șaptezeci de voturi. Eu n-am pe nimeni de partea mea. Și chiar dacă am dispune de toate voturile din Pueblanueva, ce am putea face ? Acum, în Spania conduce, cum i se spune, dreapta republicană, dar la Primăria de aici consilierii municipali ai lui Cayetano au majoritatea. Cît timp are bani, el o să poruncească.

— Cît timp o să trăiască, a replicat Aldán.

Farmacistul l-a privit înfricoșat.

— Ce vrei să spui ?

— Nimic. O spun cu toată claritatea : Cayetano va porunci cît timp o să trăiască. Deci, pentru ca să nu mai poruncească, trebuie ucis. Nu mi-am închipuit niciodată că ar putea fi, pur și simplu, înlocuit de Carlos. Nu sînt nici visător, nici imbecil. Pentru a nu mai fi conduși de Cayetano și pentru ca altul să poată face acest lucru, e nevoie de o tragedie.

— Dumneata ești nebun.

— Nu. Spun ceea ce trebuie. Trăiesc cu picioarele pe pămînt şi văd limpede care-i realitatea. Şi dacă realitatea este asta, de ce să ne amăgim ? Cayetano trebuie ucis.

S-a rezemat de spătarul scaunului şi a început să-şi răsucească o ţigară, în timp ce-l observa pe don Baldomero cu o privire dîrză, aproape teribilă, umbrită uşor de băutură. A încercat să-şi însoţească privirea cu un surîs la fel de crud, sarcastic, dar n-a reuşit, sfîrşind într-o strîmbătură de buze.

— Cayetano trebuie ucis, dar nimeni nu e în stare s-o facă în afară de dumneata şi de mine.

Don Baldomero a schiţat un gest de protest, dar din tonul cu care vorbea se putea ghici, nedisimulată, satisfacţia de a fi socotit în stare să ucidă pe cineva. S-a gîndit, că ar fi fost bine ca Lucia să fie de faţă. Ea, care l-a considerat un mototol, incapabil să taie o găină.

— Ca să vezi ! Înseamnă că ai multă încredere în mine. Vreau să zic... Nu că n-aş avea curajul să omor pe cineva dacă cred că e drept. Dar despre ceea ce e vorba acum... În sfîrşit, nu poţi să fii mai limpede ?

— Mai toarnă-mi un pahar. E foarte bun rachiul ăsta. Ca om de acţiune şi presupus călău al lui Cayetano, beau puţin şi gîndesc mult, şi poate că nu-i bine. Un om ca mine ar trebui să bea mai mult, dar...

A făcut un gest de lehamite.

— ...nu am bani şi nu-mi place să plătească alţii.

Don Baldomero i-a umplut paharul şi nu l-a lăsat nici pe al lui gol.

— Spuneai că...

— ...că atunci cînd am venit aici, acum mai bine de doi ani, mi-am dat imediat seama de două lucruri : că era absolut necesară moartea lui Cayetano şi că numai eu pot s-o fac. După aceea, cînd te-am cunoscut pe dumneata...

— Dar de unde ţi-ai dat seama că şi eu aş putea s-o fac ? În sfîrşit, vreau să zic că şi eu aş avea curajul ăsta.

— Nu ştiu, dar asta n-are importanţă acum. Importante sînt motivele dialectice pentru care dumneata şi cu mine putem să omorîm, precum şi împrejurările deosebite care nu ne permit să facem dreptate.

Don Baldomero l-a privit îngrijorat.

— Şi atunci cum rămînem ?

— Una e puterea morală şi alta... Nu ştiu cum să-ţi explic. Dacă dumneata ai ieşi acum în stradă şi l-ai lichida pe Cayetano, ai fi atît de ager ca să-l convingi pe judecător că ai săvîrşit o faptă dreaptă ?

— Eh, dacă ne gîndim la judecător...

— Fă abstracţie de el. Gîndeşte-te la ce va spune lumea. Crezi că există cineva care să nu se bucure de moartea lui Cayetano ? Şi, totuşi, care om ar aproba moartea pe care dumneata şi eu, aşa, de bunăvoie...

— Nu, nu, nu ! De bunăvoie, nu. Dumneata ai spus că există motive morale.

— Şi dumneata, şi eu avem astfel de motive. Şi dumneata şi eu sîntem anarhişti. Dumneata de dreapta, eu de stînga. În plus, dumneata eşti teolog şi ştii foarte bine cînd Regele poate fi ucis în mod licit ; aceleaşi motive sînt valabile şi în cazul nostru, aşa că nu mai avem ce discuta. Eu sînt în aceeaşi situaţie ca şi dumneata. Pentru mine, uciderea lui Cayetano nu este numai un act de dreptate, ci şi o faptă exemplară şi absolut necesară din punct de vedere politic. Cu toate astea, eu sînt lipsit de tot ceea ce ar putea să mă justifice în faţa opiniei publice. Pentru că nici nu aparţin, de fapt, partidului anarhist. Nimeni n-o să poată spune că l-am omorît din supunere faţă de partid. Aşa că, într-o astfel de situaţie, ce putem face noi, dumneata şi cu mine ?

— Nimic. Să discutăm şi să ne punem de acord cel puţin într-o anume privinţă. Eu rămîn cu conştiinţa împăcată, gîndindu-mă că, dacă ar mai fi Inchiziţie, Cayetano ar fi ars pe rug.

— Dar Cayetano e viu şi băţos şi-şi bate joc de dumneata, de mine şi de toţi ceilalţi, zi de zi.

— Ne rămîne să ne consolăm cu gîndul că o putem birfi pe maică-sa. Eu o fac zi de zi.

— Şi ?

— Asta mă linişteşte foarte mult.

— N-ajunge.

Aldán s-a ridicat de pe scaun, regăsindu-şi cu greu echilibrul. Instinctiv, s-a sprijinit de raftul cu cărţi.

Ţinea paharul în mîna stîngă şi îşi mişca dreapta într-un gest oratoric.

— Şi dumneata nu te-ai gîndit la motivele particulare ?

— Care anume ?

— Persoanele, adică domestice. Spania e o ţară în care nu este legal să-l ucizi pe rege dacă guvernează prost, dar eşti îndreptăţit s-o faci dacă ţi-a sedus soţia, sora sau fiica.

Don Baldomero a pălit.

— Ce vrei să spui ?

— Că dumneata ai o soţie şi că dacă îl ucizi pe Cayetano pentru că ţi-a sedus-o pe Lucía, lumea o să spună că e lucrul cel mai natural de pe lume.

Don Baldomero s-a agitat pe scaun, neliniştit.

— Bine, bine, dar el nu mi-a sedus soţia.

— O s-o facă. E ca o fatalitate. Cayetano s-a născut pentru asta.

— Eu am onoarea mea, şi dacă soţia m-ar înşela, aş omorî-o.

— Şi pe Cayetano nu ?

— Aş omorî-o pe ea. Cea care păcătuieşte este femeia adulteră. Despre el vom vorbi după aceea.

Aldán l-a privit dezamăgit.

— În cazul ăsta, dacă dumneata nu eşti în stare s-o faci dintr-un principiu de onoare, trebuie ca eu să-l ucid pe Cayetano.

A dat cu paharul de pardoseală. Ţeapăn, cu solemnitatea pe care i-o dădea rachiul, s-a bătut în piept de cîteva ori.

— Aşa că o să fiu eu ! Numai dumneata ai fi putut să mi-l iei de pe cap. Dar, dumneata te dai la o parte. Perfect. Îţi mulţumesc. O s-o fac eu. Mai rămîne să stabilim dacă o să-l ucid cu parul, cu pistolul sau cuţitul.

Don Baldomero, fără a-i da prea multă atenţie, strîngea în grabă cioburile paharului.

— Of, nu-mi sparge paharele ! O să ţipe nevastă-mea.

— Aşa-i că ţi-e frică de ea ?

— Frică ? Mie să-mi fie frică ?

S-a ridicat, cu cioburile în mînă.

— Dumneata nu eşti însurat şi n-ai de unde să ştii că o femeie, cînd şi-o pune ceva în cap, e mai rea decît rîia.

A pus cioburile într-un colţ şi s-a aşezat din nou pe scaun.

— Dumneata, Aldán, eşti un băiat de treabă. De ce ţi-ai băgat în cap o astfel de idee ? Viaţa e frumoasă pentru cine ştie să şi-o trăiască ; pentru dumneata, cum nu eşti credincios, viaţa ar putea să fie frumoasă şi înfloritoare ca o grădină.

— O porcărie.

— Dumneata nu lucrezi. Perfect. Dumneata nu umbli cu femei. De ce ? Dumneata nu ai făcut niciodată un chef ca lumea. Cum îţi cheltuieşti tinereţea ? Trebuie să mănînci, să bei, să te distrezi cu femeile şi să nu mai gîndeşti atîta. Gîndurile îţi fac rău. Dacă dumneata nu te-ai gîndi atîta, nu te-ar mai bîntui ideea de a-l ucide pe Cayetano.

— Şi dacă nu m-aş mai gîndi la asta, ce rost aş mai avea eu pe lume ? Poţi să-mi spui ? Nici un rost. Aş fi exact ca maimuţoii ăştia care vin la Cazino ca să bîrfească şi să-şi încerce norocul, cheltuindu-şi ultima leţcaie. Nişte sclavi în vacanţă. Dacă tuşeşte stăpînul, pe toţi îi apucă tremuriciul. Dar eu...

S-a apropiat de măsuţa rotundă şi şi-a întins braţele într-o mişcare circulară, de parcă ar fi vrut să înconjoare întreaga lume.

— Dumneata îmi cunoşti viaţa şi mă poţi judeca. Sînt neprihănit şi cumpătat. Nu muncesc pentru că nu vreau să colaborez cu un sistem economic ruşinos. Dar mi-am închinat viaţa unui scop precis. Toate faptele mele merg în această direcţie : moartea lui Cayetano. Acum mă consideră un rătăcit ; cînd o să-i scap din mîinile tiranului, or să înţeleagă. Şi dacă nu vor înţelege, cu atît mai rău pentru ei.

Şi-a sprijinit mîinile de tăblia măsuţei, l-a privit îndelung pe don Baldomero şi l-a întrebat :

— Înţelegi ? Înţelegi ce vreau să spun ?

— Nu.

Cînd a ajuns acasă, Aldán era ud leoarcă, pe cap nu mai avea nimic, îşi pierduse pînă şi bandajul, şi o parte din faţă îi era plină de sînge. Înroşită de sînge, apa îi

curgea pe gît şi-i păta cămaşa. Cu toate astea, ploaia îi făcuse bine, trezindu-l. Îşi uitase, puţin cîte puţin, discuţia avută cu farmacistul şi se gîndea la Carlos cu bucurie, căci Carlos îl recunoscuse, se purtase atent cu el, făcînd să reînvie prietenia de odinioară.

N-a intrat imediat înăuntru. S-a oprit sub marchiză, şi-a şters mîinile de paltonul ud şi şi-a aprins o ţigară. În bucătărie, lumina era aprinsă încă, dar casa era tăcută, învăluită în răpăitul monoton al ploii. Surorile lui nu-l aşteptaseră la cină şi mîncaseră.

Şi-a amintit din nou de Carlos. Se gîndise la el de multă vreme, mai exact din clipa cînd înţelesese care urma să fie rolul lui personal în Pueblanueva, rol pe care-l cumpănise bine, aşteptîndu-i întoarcerea. Avea nevoie de Carlos nu aşa cum credeau unii, ca părtaş sau colaborator, nici măcar ca un complice, ci doar ca martor. Era limpede că nimeni din Pueblanueva — poate că nici mai departe — nu ar fi înţeles ce trebuia să se întîmple. Aveau să spună, de exemplu : „Aldán l-a omorît pe Cayetano pentru că şi-a bătut joc de Clara". Sau altfel : „L-a ucis din invidie : Clara e doar pretextul". Părerile astea şi multe altele apropiate, încărcate cu amănunte imaginare, amestecate mai mult sau mai puţin cu ceea ce se cheamă realitatea socială, aveau să se publice în ziarele din Coruña şi Madrid, unde nimeni nu-şi va aminti de el, nerecunoscîndu-l ca autor al nenorocirii. Nici măcar pescarii care-l ascultaseră vorbindu-le în taverna *Cubanezului* nu-l vor înţelege, poate nici *Cubanezul* însuşi, cel care, amintindu-şi tot felul de amănunte obscure, le va spune prietenilor săi : „Nu-i prea limpede povestea asta, există ceva ce noi nu putem înţelege". În schimb, Carlos va înţelege foarte bine. Va fi singurul care va înţelege totul ; dînd la o parte motivele aparente şi rămînînd cu cele adevărate, el va înţelege foarte bine cum şi de ce s-au petrecut lucrurile, dîndu-şi seama de întreaga lor măreţie. Pentru Carlos, Juan avea să devină omul care îşi acceptă destinul, îndeplinindu-şi-l fără să şovăie şi fără să se grăbească, aşteptînd în fiecare zi îndeplinirea unei etape noi, cea care avea să o desăvîrşească pe următoarea, într-un proces inexorabil. Cu toate astea, pentru ca să

înțeleagă, Carlos trebuia să știe mai dinainte care era situația și să-i cunoască pe oameni : să știe cine era Cayetano și cine era Clara. Mai ales, să știe cine era el, Juan. Să știe ce fel de om era și care erau împrejurările adevărate. Toate astea trebuiau să-i fie făcute cunoscute puțin cîte puțin, absolut metodic, pînă avea să ajungă la chipul său cel adevărat, trup și suflet. Carlos trebuia să afle, de exemplu, că el era poet. Și mai trebuia să-și facă o idee limpede despre Clara, o idee personală. Trebuia să ajungă s-o disprețuiască pentru a nu avea după aceea față de ea un sentiment de milă. Da, asta era foarte important. La momentul potrivit, Carlos trebuia să înțeleagă că dacă ușurătatea Clarei o transforma în instrument — Clara era ușuratecă, se va vinde oricînd lui Cayetano — pusă într-o altă situație, s-ar fi vîndut la fel : așa că el, Juan, nu a împins-o în brațele lui Cayetano, n-a provocat-o în nici un fel în acest sens, ci doar a știut să aștepte. Ca și cînd și-ar fi spus singur : un nod de împrejurări dramatice și de persoane libere între care desfășurarea relațiilor s-a terminat cu uciderea uneia dintre ele de o alta. Faptele fiind identice — ușurătate, seducere, moarte — valoarea lor morală depinde de cel ce le înțelege. Nu-i același lucru să-l ucizi pe Cayetano dintr-un simplu motiv de onoare — cum l-ar ucide, poate, farmacistul, dacă ar avea mai mult curaj — ca atunci cînd faci lucrul acesta, salvînd lumea de tiranul ei și-ți îndeplinești, în același timp, cu fidelitate, destinul moral. Adică exact ceea ce nimeni nu ar înțelege, și foarte mulți, dacă ai încerca să le explici, ar considera că e vorba de o glumă, exact asta va trebui să înțeleagă Carlos Deza. Restul, începînd cu discursurile sindicale din taverna *Cubanezului* și terminînd cu refuzul său de a accepta o slujbă care să-i limiteze libertatea de acțiune, nu avea importanță.

A intrat în casă prin ușa de la bucătărie. Clara, cu spatele, spăla pe jos. Inés, într-un colț, cosea la lumina lămpii. Fără a se întoarce spre el, Clara i-a răspuns la bună seara, dar Inés, văzîndu-l, s-a ridicat brusc de pe scaun :

— Doamne, ești plin de sînge !

El a încercat să surîdă.

— Nu-i nimic grav. Un fleac. O piatră rătăcită. Dar mi-a căzut bandajul.

— Vino să-ţi pun ceva acolo.

A început să scotocească prin coşul de croitorie. Clara s-a întors spre el.

— Te-au bătut ? a întrebat ea.

— Ţi-am spus, o piatră rătăcită.

— Într-o zi or să te-aducă mort.

Inés descoperise o bucăţică de pînză albă şi a început s-o sfîşie.

— Nu te grăbi, i-a spus Clara. Trebuie să-i punem puţin rachiu.

— Aveţi la îndemînă ?

— Întotdeauna avem rachiu în casă, i-a răspuns Clara cu amărăciune.

A ieşit din bucătărie, ştergîndu-şi mîinile pe şorţ.

— S-a întors Carlos Deza, ai aflat ? a spus Juan.

— Cine-i ăsta ?

— Carlos Deza. O rudă îndepărtată. Cel cu conacul din Penedo.

— Aha.

Inés aştepta în picioare, cu fîşiile din percal în mînă.

— E un tînăr extraordinar. S-a întors de la Viena, unde a studiat medicina. E doctor. Doctor de nebuni. Seamănă puţin cu mine şi m-a recunoscut la prima vedere. Cînd eram mici, eram prieteni foarte buni.

Clara a revenit în bucătărie cu o sticlă în mînă.

— Ne-am adus aminte cum ne jucam întotdeauna împreună.

— De cine vorbeşti ? a întrebat Clara.

Juan i-a explicat, în timp ce-l bandajau. Nici Clara nu auzise vorbindu-se despre Carlos Deza.

— Vrei să mănînci ?

— Nu. Am luat ceva în gură pe unde am umblat.

— Miroşi ca dracu. Asta-ţi mai lipsea. Să ajungi un beţiv.

Clara s-a dus la chiuvetă şi s-a spălat pe mîini cu mult săpun. Juan s-a aşezat pe scaun, lîngă Inés şi, în timp ce aceasta cosea, a început să-şi amintească de verile în care Carlos şi el se jucau toată ziua împreună.

— Venea la noi de multe ori și se juca și cu voi. Pe tine, Inés, te iubea foarte mult.

— Nu-mi aduc aminte.

Clara l-a întrebat, stînd cu spatele :

— Și pe mine mă iubea ?

— Nu foarte tare.

— M-ar fi mirat să mă iubească, a răspuns ea, fără să dea prea multă importanță acestui lucru ; părea mult mai preocupată de spălatul mîinilor.

— Porcăria asta de funingine ! a spus ea. Oricît te-ai freca, nu se mai ia de pe degete.

A pus șorțul de bucătărie într-un cui de lîngă chiuvetă.

— Gata. Mă duc s-o culc pe mama. Noapte bună.

Din ușă, privindu-l pe Juan, a mai adăugat :

— Probabil că-l iubești mult pe Carlos ăsta, pentru că niciodată nu te-am văzut mai vesel și mai vorbăreț ca acum, în ciuda pietrei.

Și, de pe coridorul întunecat, a continuat :

— Să vedem cît ține.

Juan a dat să-i răspundă, dar pașii Clarei se auzeau îndepărtîndu-se în întunericul casei. Inés nici nu ridicase capul : cosea o căptușală la o haină roșie.

— E un băiat de nădejde și de viitor. Știi, dacă într-o zi mi-ar spune că ar vrea să se însoare cu tine...

Inés s-a înțepat la un deget.

— Cu mine ? Nu mă gîndesc să mă mărit.

— Ce știi tu ? !

Inés își sugea degetul înțepat.

— E bine s-o știi, Juan. O să mă călugăresc.

S-a oprit din cusut și și-a privit fratele îndelung, cu o privire fermă, dar plină de dragoste.

— O să plec de aici în clipa cînd îmi voi da seama că nimic nu mă mai reține.

A luat mîinile lui Juan în mîinile sale, privindu-l.

—Ei îi spun că o să plec după ce-mi strîng banii de zestre, dar adevărul nu-i chiar așa. Nu vreau să spună nimeni că am părăsit-o pe mama și nici tu nu vreau să te gîndești că te-am părăsit.

— Față de mine nu ești obligată cu nimic.

— Nu-i vorba de asta. Şi să nu mai discutăm, pentru că noi ne înţelegem foarte bine fără cuvinte. Trebuie să-ţi spun însă că am înţeles la timp importanţa datoriei fiecăruia, şi-ţi mulţumesc.

S-a ridicat şi şi-a strîns lucrul. Înainte de a pleca, a mai adăugat :

— Dacă aş pleca acum, ar fi ca o dezertare, şi Dumnezeu nu pune preţ pe un sacrificiu care, de fapt, e altceva.

Inés s-a retras, nu înainte de a-l întreba dacă nu are de gînd să se culce ; Juan i-a răspuns că nu-i era somn şi că vroia să citească puţin, simţindu-se bine la căldură. În bucătărie s-a făcut linişte. Undeva, în casă, se-auzeau paşii Clarei, care o îngrijea pe mama lor.

Acele trei femei erau viaţa lui particulară ; femeile şi casa. Trăiau împreună de mai bine de trei ani, cînd el se adunase de pe alte drumuri. Cînd se întorsese, casa era la fel de veche ca acum, dar avea mai multe mobile. Vînduseră aproape tot, ca să aibă ce să mănînce, pînă cînd Inés găsise de lucru.

Mai bine de trei ani. În august se împliniseră trei ani, exact pe treisprezece, două zile înaintea Sfintei Marii, sărbătoarea cea mai importantă de aici. cînd piaţa se umplea de chioşcuri multicolore şi cerul de jocuri de artificii, iar lumea se îmbrăca frumos şi curat, cu tot ce avea mai bun, aşteptînd sosirea autobuzului pentru a vedea că, în ciuda Republicii abia instaurate, străinii mai erau atraşi de sărbătoarea Sfintei Fecioare.

— Cine sînt ăştia, mamă ? întrebase un copil, arătînd cu degetul ; iar mama îi răspunsese :

— Trebuie să fie saltimbanci care vin la petrecere.

Juan auzise totul. Le privise pe mama sa şi pe surori, apoi se privise pe el însuşi : erau îmbrăcaţi în negru, plini de praful drumului străbătut, cu puţin bagaj în spinare. Puteau să fie saltimbanci, dar erau Churruchaos. Lumea şi-a dat seama de asta în clipa cînd s-au îndreptat spre conacul lui Aldán şi i-a privit din nou, cu mai multă atenţie, între batjocură şi compătimire.

— Trebuie să fie de-ai lui Aldán, a mai auzit încă o dată Juan. Bătrînul a murit acum două luni.

— Vai de capul lor !

Îmbrăcaţi în haine de doliu, plini de praf, obosiţi etc.

Tatăl murise în urmă cu două luni. „Don Remigio Aldán y de Saavedra a încetat din viaţă, la Madrid, pe 27 mai 1931. Soţia nemîngîiată, doña Dolores Muiño şi fiica lor, Clara, anunţă prietenilor pierdera ireparabilă..."

Numai Clara.

— De ce eu singură ? Şi voi ?

A trebuit să-i explice el pentru ce mama lor a refuzat s-o facă, pentru că se retrăsese în altă cameră, se ascunsese să plîngă sau, poate, să bea anason, iar el încerca să-i explice de ce numai ea.

— Pentru că noi, Inés şi cu mine, nu sîntem fiii ei în urma căsătoriei.

— Dar ce, nu sînteţi ca şi mine, născuţi din aceiaşi părinţi ? Nu sîntem fraţi ?

— Sîntem, dar altfel. Cînd te-ai născut tu, mama şi tata erau căsătoriţi, dar cînd ne-am născut noi, tata era însurat cu altă femeie. Sîntem fii adulteri.

— Şi ce importanţă are asta ? Indiferent cum, nu sînteţi fiii lui ?

El fusese un sălbatic, o fiinţă primitivă, josnică şi fără caracter, care nu reacţiona decît la foame, la sex şi la mîndrie. Vorbea neruşinat, ca în cea mai prăpădită mahala, folosind cele mai neaşteptate cuvinte şi gesturi. Singura lui morală se rezuma la detestarea sărăciei şi la protestul plîngăreţ în faţa datoriilor.

— Exact de asta am vrut să se ştie, acum cînd nu mai e printre noi, că sîntem fiii lui, dar nu aşa cum eşti tu. Şi Inés e de acord.

Inés nu scosese un cuvînt. Se retrăsese într-un colţ şi se rugă, tristă dar împăcată. Ar fi părut o minciună să crezi că ar fi ieşit din acelaşi pîntec. Dar pe Inés el o făcuse să fie aşa. Deosebirile dintre Inés şi Clara le crease el, cu răbdare şi mult curaj. Le crease după voinţa lui, să fie deosebite, pentru ca nimeni să nu le poată confunda.

Sufletul lui Inés strălucea : era de-ajuns să-i priveşti ochii, s-o contempli, dulce, senină, pe deasupra ei însăşi. Juan se gîndea că dacă el nu era perfect, dacă se vedea obligat să se prefacă, uneori să mintă chiar, fusese capa-

bil, cel puțin, să creeze perfecțiunea : Inés era opera cuvintelor lui, a răbdării și dragostei, dar și a mîniei. Inés era răspunsul lui în fața dreptății. Că pe deasupra era și credincioasă, nu era vorba decît de un accident inevitabil.

A intrat Clara cu niște rufe, aruncîndu-le în coș.

— N-ai de gînd să te culci ?

— Ba da. O să mă culc.

— Ai să răcești. Să mai pun niște lemne pe foc ?

— N-ar fi rău.

În timp ce aținea focul, a adăugat :

— Mama nu se simte prea bine. N-ar trebui s-o vadă un doctor ?

— La ce bun ? N-are leac, pentru că de băut n-o să se lase.

Focul nu se-aprindea. Clara a tăiat cîteva bucăți de brad cu cuțitul cel mare și le-a pus jeratec, începînd să sufle.

— Cîți ani are prietenul tău ?

— Care prieten ?

— Cel care abia s-a întors.

— E aproape de vîrsta mea.

— Și-i neînsurat ?

— Da.

— Nu s-o fi gîndind să se însoare în Pueblanueva.

— Nu. Nu cred.

Și, în caz că Clara și-ar fi putut face vreo iluzie, a adăugat :

— Aici nu există femeie pentru el. E un om de știință. Toate fetele de aici sînt proaste și needucate.

Clara l-a privit cu răutate și i-a spus :

— Noapte bună ! și a ieșit.

Cele spuse de Inés îl întristau pe Juan. Dar, într-un fel, avea dreptate să se călugărească. Pentru ea nu se găsea un bărbat în Pueblanueva. Oh, nu concepea s-o vadă măritată cu unul din ereții aceia care jucau cărți la Cazinou și-și ucideau plictiseala punînd la cale glume nesărate. Dar acum, la Pueblanueva, sosise Carlos.

Inés ar fi putut să se mărite cu Carlos, şi poate că ar fi fost suficient să-l vadă pentru a renunţa la mănăstire. Lui Carlos trebuia să-i placă Inés, trebuia să-şi dea seama imediat că era o femeie aparte, nu doar frumoasă, ci excepţională.

Inés şi Juan Aldán erau copiii lui don Remigio, cel care ar fi putut să fie conte şi n-a fost pentru că a umblat toată viaţa îmbrăcat ca un fante, şi ai Lolei Muiños, coruneză (din Coruña), căreia i se mai zicea şi *Tabachera,* pe cînd don Remigio era căsătorit cu Eulalia Montenegro. Nici Juan, nici Inés nu ştiau că venirea lor pe lume a depins de nişte puşti.

Cam pe la sfîrşitul veacului trecut, faima lui Remigio Aldán în Madrid se datora în principal costumelor făcute la Londra şi puştilor lui de vînătoare. Trăia pentru a se mîndri cu hainele lui şi pentru a-şi arăta puştile la prieteni întîmplători, treabă în care cheltuia peste puterile lui. Aşa că, pentru a-şi echilibra bugetul, a căutat pe cineva cu bani.

După patru sau cinci ani de la căsătorie, şi-a petrecut cîteva ierni în Coruña. Jucînd de cîteva ori la Bursă şi neavînd pic de noroc, îşi cheltuise tot ce mai avea şi s-ar fi văzut obligat să economisească.

Dar în Coruña numărul celor ce se îmbrăcau de la Londra era mult mai mare decît la Madrid şi, pe deasupra, aceştia mai aveau şi prostul obicei de a aprecia calitatea puştilor după numărul de porumbei vînaţi. E drept, Remigio Aldán omora puţini porumbei, dar ştia să-şi păstreze faima de bun vînător, asigurîndu-i că specialitatea lui erau raţele.

În general, nu-l credea nimeni. El îşi da seama de asta, suferea mult şi-şi făcea planuri să se întoarcă la Madrid cu banii nevestei, căci acolo lumea credea ceea ce spunea, ori, cel puţin, se făcea că-l crede. Numai că socrusău trăgea să moară de mai bine de trei ani şi a mai zăcut încă doi pînă cînd a murit cu-adevărat.

A fost o aşteptare lungă, doi ani în care Remigio se simţea umilit ori de cîte ori călca pragul Cazinoului şi ci-

neva îl întreba cîte raţe avea de gînd să vîneze în următoarea perioadă.

Pe această stare, deodată, un expert a descoperit-o pe Lola *Tabachera*. Cazinoul nu ducea lipsă de specialişti în astfel de descoperiri, adevăraţi vulturi adulmecători de pradă, tineri paznici ai ieşirilor din diverse ateliere sau neobosiţi vrăjitori ai străzilor populare. Intra, de exemplu, unul din ei la Cazinou şi spunea :

— Fata lui Cutare s-a făcut bună de cules. Trebuie să ne gîndim la asta anul viitor.

Imediat, auzindu-l, toţi cei de faţă o aveau în vedere şi îşi propuneau s-o ţucerească pe fiica lui Cutare, la prima ocazie.

Astfel le-a fost relevată celor de la Cazinou existenţa Lolei. I-au fost descrise cu lux de amănunte, aproape în mod ştiinţific, deşi cu multă bănuială, meritele. Numai că *Tabachera* s-a ţinut tare la primele încercări, ceea ce i-a făcut pe vînătorii săi, din ce în ce mai puţini, s-o considere drept o piesă ispititoare prin dificultatea de a pune mîna pe ea.

Cum s-a întîmplat ca Remigio să aibă mai mult noroc decît ceilalţi nu-i decît o presupunere. A urmărit-o pe Lola, care n-avea decît douăzeci de ani : a urmărit-o, mai întîi, pentru a-i apăra reputaţia şi pentru că nu avea altceva de făcut ; după aceea, a urmărit-o pentru că îi plăcea ; în sfîrşit, pentru că se îndrăgostise de ea. Şi într-o noapte, Lola, care locuia aproape de piaţă, l-a lăsat să intre în casă.

A păstrat taina cîteva zile. S-a dovedit capabil să tacă o săptămînă întreagă, dar în următoarea n-a mai încăput în el, îi ieşea prin pori şi nu ştia ce să mai facă. La urma urmei, astfel de lucruri trebuie spuse. În afară de satisfacţia personală de a arăta de ce a fost în stare, lumea trebuia să ştie acest lucru. A nu mărturisi un astfel de secret era ca şi cînd ai fi avut un costum nemaipomenit de frumos, păstrat în dulap. Costumul nefolosit şi aventura nemărturisită pot cădea pradă moliilor. Nu mai avea încotro, chiar şi cu riscul că putea să afle şi Eulalia. I-o cerea buna lui reputaţie. Aşa că s-a hotărît şi şi-a deschis sufletul în faţa celui mai indiscret dintre prietenii săi. Şi

cum n-a fost crezut, l-a invitat să se convingă cu proprii săi ochi.

Cînd s-a ştiut totul la Cazinou, Remigio a început să fie respectat. L-au întrebat cum a făcut şi el a răspuns printru-n surîs de superioritate. I-au propus s-o dea pe Lola în schimbul unui teren plin de potîrnichi, şi cel care i-a făcut propunerea a ajuns sub masă dintr-o singură lovitură. Scandalul a constituit motiv de taifasuri cîteva săptămîni. Reputaţia lui Remigio a urcat mereu, ca niciodată.

Cînd Lola i-a spus că era însărcinată, a privit adevărul ca pe o fatalitate dintre cele mai neplăcute, dar inevitabilă.

S-a născut Juan. Doña Eulalia a aflat imediat. Era la fel de mîndră pe cît era de proastă şi nu putea îngădui ca cineva s-o umilească, nici chiar bărbatul ei. După ce a rumegat bine situaţia, a descoperit un motiv care a liniştit-o : „Bietul de el vroia atît de mult să fie tată, iar eu nu pot să-i fac copii !" Timp de zece-doisprezece ani a rămas credincioasă acestei idei, justificînd deopotrivă purtarea soţului şi a ei proprie.

Au trecut cele două ierni, a murit tatăl Eulalici şi s-au găsit bani pentru a se întoarce la Madrid. Sporită mult capacitatea sa financiară, Remigio a luat-o pe Lola cu el şi i-a cumpărat o locuinţă modestă în strada Sombrerete.

Existenţa lui Juan o interesa din cînd în cînd, dar interesul faţă de Inés a fost ceva neaşteptat. Imediat ce s-a născut fetiţa, a început să se gîndească la viitorul ei, la pericolele care aveau s-o pîndească în clipa cînd va fi mărişoară, la tot felul de necazuri posibile, şi nu mai avea linişte. S-a dus şi s-a spovedit, şi cum răspunsul părintelui confesor n-a mulţumit-o, s-a spovedit altuia, apoi unui al treilea, pînă în clipa cînd un preot sentimental i-a dat de înţeles că avea obligaţia morală de a-i îndepărta pe cei doi copii de atmosfera în care trăiau, de a se ocupa de educaţia lor şi chiar de a le salva sufletele, pentru care avea să fie răspunzătoare în faţa Tribunalului Divin.

Într-o noapte, Eulalia l-a chemat pe soţul ei, a dat cărţile pe faţă şi i-a cerut să i-i aducă pe Juan şi pe Inés

din strada Sombrerete în casa lor, sub tutela ei. Lui Remigio i s-a părut o treabă urîtă, dar comodă, pentru că Eulalia nu-i ceruse s-o părăsească pe Lola, şi asta-i convenea. A găsit, totuşi, unele dificultăţi : „Ce-o să zică lumea ? Şi servitorii ?" Eulalia i-a răspuns că se gîndise la asta şi nu era o problemă, pentru că prietenii lor n-aveau de ce s-o trîmbiţeze, totul rezolvîndu-se prin schimbarea servitorilor şi mutarea într-un alt cartier.

Mutarea s-a făcut în septembrie, imediat după întoarcerea Eulaliei de la Pueblanueva, unde îşi petrecuseră lunile de vară. Remigio rămăsese aici, la conac, cu douăzeci de prieteni şi cu speranţa unei vînători de raţe ca niciodată. Eulalia, ea singură, s-a dus în strada Sombrerete, i-a îmbrăcat pe copii în haine noi, de sus pînă jos, şi i-a luat cu ea, ducîndu-i în casa pe care abia o închiriase în strada Lista, spunîndu-le noilor servitori că erau copiii ei. N-a interesat-o dacă au crezut-o sau nu, după cum n-a interesat-o, în anii pe care avea să-i mai trăiască, nici faptul că prietenele ei şi toţi cei care veneau în vizită ar fi putut să-i ştie taina, compătimind-o sau admirînd-o.

A început să trăiască numai pentru copii, mai ales pentru salvarea lor. În ceea ce o privea pe Inés, era liniştită, pentru că acesteia îi ajungea credinţa. Juan, însă, avea nevoie de mai mult. Costumele lui Remigio, puştile lui de vînătoare, gesturile şi felul lui elegant de a se comporta cu oamenii, au reprezentat pentru Juan, uimit, semnele externe ale unei personalităţi umane pe care era obligat s-o urmeze, îndeplinind-o printr-o neabătută admiraţie imitativă. Pe Remigio îl încînta devoţiunea fiului său atît de mult încît, cel puţin în aparenţă, încerca să-şi acordeze purtarea cu exigenţele Eulaliei. Astfel că, ori de cîte ori ceva neprevăzut constituia motiv de discuţie şi amărăciune, încerca să se consoleze cu ideea că, cel puţin în ochii lui Juan, era un om fără pată.

Între timp, Eulalia a avut grijă să se consulte cu un avocat, pentru a cunoaşte condiţia legală a copiilor. Avocatul i-a citit legislaţia în privinţa fiilor adulterini şi Eulalia a găsit-o foarte crudă. S-a hotărît să adopte copiii îndată ce ea şi Remigio aveau să ajungă la vîrsta cerută ;

dar n-a avut vreme, pentru că, într-o toamnă, la Red de San Luis, a răcit, s-a îmbolnăvit de pneumonie şi a murit neaşteptat de repede.

Nu ducea cu ea pe lumea cealaltă decît grija copiilor. Remigio a fost nevoit să jure că, după ce va trece doliul, se va căsători cu Lola. N-a aşteptat prea mult pentru că Lola, trecută de acum de treizeci de ani, rămăsese iarăşi însărcinată, şi cum aveau cale liberă, ce rost ar fi avut să mai aducă pe lume un copil din flori ?

Astfel încît Clara María Eugenia a fost unica fiică legitimă a lui Remigio şi a Lolei. Cînd s-a născut fata, *Tabachera* a început să se îngraşe şi să fie tristă, pentru că Remigio n-o mai iubea ca altădată, mai exact, n-o mai iubea deloc. Se căsătorise cu ea din cauza jurămîntului făcut defunctei, a cărei purtare, virtute şi generozitate, acum, că nu mai era, îl emoţionau pînă la lacrimi. Dar nu se căia prea mult pentru că o înşelase, nu simţea nevoia unei remuşcări totale, pentru că lui, aşa cum o recunoscuse chiar Eulalia, îi plăceau foarte mult copiii, iar ea nu putuse să i-i dăruiască, fiind sterilă.

Cu toată dragostea pentru copii, înainte de a se căsători cu Lola, a renunţat la casa din strada Lista, închiriind alta, mult mai modestă, în Conde Duque, chiar în faţa Garnizoanei. Aici a venit Lola şi cei doi copii şi o servitoare pentru toată casa. La rîndul său, Remigio s-a mutat în Peña Grande şi n-a spus nimănui că se recăsătorise.

Acum, cînd Lola era soţia lui, o vizita mai fără chef şi mai rar decît o făcuse pe cînd aceasta locuia în strada Sombrerete. Era mîndru de ea ca amantă, se ruşina acum, cînd îi era soţie. Puţinele dăţi cînd se gîndea la el însuşi, nu-şi putea înfrînge un uşor sentiment de vinovăţie faţă de Eulalia. Se bucura pentru copii, în felul lui chiar îi iubea, dar pe Lola o găsea prea necioplită, plîngăreaţă şi neprezentabilă.

Inés şi Juan învăţau la cele mai bune şcoli din Madrid, pentru că aşa poruncise Eulalia şi pentru că lăsase pînă şi în testament o astfel de poruncă. Inés nu-i dădea bătaie de cap, pentru că pe vremea aceea fetele de familie bună nu urmau liceul şi, în nici un caz, facultatea. Pe Juan, însă, a trebuit să-l înscrie la Universitate, şi în clipa

cînd Remigio a avut în mîini certificatul de naştere — „fiu natural al Lolei Muiños Salgueiro, de douăzeci de ani..." —, şi-a dat seama că pentru copil nu era bine să afle cum stăteau lucrurile. A inventat nişte motive pentru a nu-l înmatricula la Madrid şi l-a dus la Alcalá de Henares. O scenă patetică, jucată în faţa directorului Institutului, şi cîţiva poli strecuraţi în buzunarele secretarului au fost tot ceea ce a trebuit să facă pentru ca în documentele cu pricina numele lui Juan Alvaro Muiños Salgueiro să se transforme în Juan A. Muiños şi nimic mai mult, nume care putea fi interpretat favorabil. Dar în anul următor a trebuit să plece din Alcalá de Henares din cauza unei indiscreţii — cine să fie ? un portar nenorocit, un profesor fără inimă, un birocrat nemulţumit ? — care dăduse în vileag condiţia bastardă a băiatului. Aşa că s-a dus la Cuenca, în chiar preziua examenelor, a jucat o scenă şi mai patetică, a plătit de două ori mai mult la înscriere şi Juan A. Muiños şi-a luat examenele din primul an, cu condiţia să aducă actele de la Alcalá de Henares. În felul acesta, repetînd trucul, Juan şi-a terminat al doilea an la Avila, cel de al treilea la Ciudad Real, al patrulea la Valladolid şi pe cel de al cincilea la Guadalajara. Aici, la Guadalajara, a mai dat peste un hop, pentru că Remigio a fost recunoscut de un funcţionar care lucrase mai înainte la Cuenca, iar acum locuia la Madrid şi lucra trei zile pe săptămînă la Guadalajara. S-au întîlnit în tren şi Remigio n-a mai avut încotro, încredinţîndu-i întreg secretul. Temîndu-se că acesta ar putea abuza de sinceritatea lui, l-a invitat la masă, i-a dat mită, i-a făcut cadouri şi a intervenit pentru el la minister, obţinîndu-i mutarea definitivă la Madrid... În felul acesta, Juan şi-a putut termina liceul în Logroño.

— „Acum, cel mai bun lucru ar fi să pleci în Argentina", i-a zis el ; „nu prea stăm bine cu banii şi nu există nici un alt loc pe pămînt mai bun decît America pentru a te îmbogăţi. În cîţiva ani ai să te întorci milionar." Vroia să şi-l ia din spinare, dar Juan era atras de Universitate şi Remigio nu se simţea în stare să-l expedieze cu vorbă bună la Buenos Aires. „Îm pare foarte bine că vrei să studiezi mai departe, dar ce vrei să te faci ? La vîrsta ta,

nu poţi să-ţi dai seama la ce ai fi mai bun. Uită-te la mine, sînt avocat ca şi cînd n-aş fi. Oh, dacă aş fi fost inginer !" Aşa că cel mai bine era să asiste cîţiva ani la cursuri, doar audiind, pentru a vedea dacă-i place mai mult Dreptul sau Medicina... Totul era să cîştige timp. Cînd Juan s-a hotărît să-i spună că Dreptul şi Literele îl atrăgeau în aceeaşi măsură şi că putea să urmeze în acelaşi timp amîndouă facultăţile, Remigio s-a arătat nemulţumit de faptul că nu-i plăcea Chimia, pentru că Ştiinţele Chimice, cu progresul pe care-l făceau, aveau un mare viitor. Pînă la urmă s-au împăcat. Şi totuşi, cînd a trebuit să se înmatriculeze, stăteau aşa de prost cu banii, că au amînat totul pînă în septembrie, şi din septembrie pînă în vara următoare, din motive misterioase care începuseră să-l înfurie pe Juan. „Ascultă, cel mai bine ar fi să te duci la Universitate şi să înveţi fără a te înmatricula. După ce îţi vei face armata, îţi dai examenul în cîteva sesiuni şi n-ai pierdut nimic." Aşa că Juan studia ceea ce-i plăcea, ori nu studia deloc şi se ducea la Ateneu, unde citea şi asista, retras într-un colţ, adunările politice şi literare, întotdeauna singur. Începea să fie conştient că se întîmpla ceva cu el, dar nu ştia ce ; ceva cunoscut de tatăl său, mumai de tatăl său, care îl înşela în mod evident, fugea de el şi îşi ascundea privirea cînd încerca să-l privească în ochi. „Nu-i nimic, băiete, absolut nimic în afară de ceea ce cunoşti dintotdeauna : nu stăm prea bine cu banii şi trebuie să ai răbdare."

Juan însă nu-l credea. Dimpotrivă, bănuia mai demult că în spatele înfumurării lui impresionante se ascundea o fiinţă nefericită, pe cît de laşă, pe atît de înşelătoare, înşelătoare, poate, din cauza laşităţii : o fiinţă neliniştită şi hărţuită, care nu privea în faţă nici oamenii, nici viaţa, fiindu-i teamă atît de adevăr, cît şi de creditori, apărîndu-se în ambele cazuri prin cuvinte goale. Astfel că Juan a început să-şi piardă respectul pe care i-l purta şi a renunţat să-l mai iubească : se simţea înşelat şi simţea nevoia să-şi ia revanşa. Şi Inés îl iubea. Trebuia să-i distrugă iubirea aceea, s-o facă să-şi dea seama că Remigio nu era demn de ea. Trebuia să reuşească acest lucru, mai

ales pentru ca Inés să-l iubească numai pe el, pentru a se simți în felul acesta solidari în dragoste și în dispreț.

În clipa cînd a fost chemat la armată, Juan a aflat care era secretul. Tatăl său a trebuit să-i mărturisească tot adevărul și să se explice, ruşinat. A încercat chiar să se dezvinovățească, dar n-a reuşit : „Aveai de-acum douăzeci și cinci de ani și la vîrsta asta... Dacă ai ști cît am plîns în tot timpul care s-a scurs !" Juan nu-i spunea nimic, nici măcar nu-l privea, dar tocmai tăcerea era ucigătoare. „Dar o să se aranjeze totul cît de curînd. O comisie studiază reforma Codului Civil. Și cum o să se schimbe guvernul..." Pînă atunci, Juan a plecat în Africa, unde și-a petrecut toți anii de război. Remigio se gîndea, aproape împăcat, că un glonț venit la timp avea să-l ferească de multe suferințe și exact așa gîndise și Juan, o bucată de vreme. Dar războiul s-a terminat și Juan s-a întors la Madrid cu galoane de sergent și un aer trist, necruțător. Tatăl său i-a sugerat să rămînă în armată, unde ar fi putut face carieră, dar Juan l-a privit cu dispreț, și-a smuls galoanele aurii și i le-a aruncat la picioare. Bun...

Juan avea o mutră plăcută, deși dură și neîngrijită. Îi privea pe oameni în față cînd le vorbea, spunea adevărul fără ocolișuri și știa să poruncească : cei doi ani ca sergent îi dăduseră această siguranță de sine. Remigio a început să se gîndească la Juan ca la un om important. În adîncul sufletului său, îl admira, poate chiar îl iubea. I-ar fi plăcut să-l vadă mulțumit.

„Ai răbdare. Cei care vin acum cu Dictatura, or să transforme totul. Reforma Codului Civil e ca și făcută. După cum știi, eu sînt un prieten cu Generalisimul și mi-a promis că..." Juan ridica din umeri și pleca să se vadă cu poeții din avangardă sau cu studenții comuniști. Alteori ieșea și se plimba ore în șir cu Inés, singura ființă din familie pe care o iubea. „La urma urmelor, e firesc..."

Evident, Juan renunțase să-l mai respecte. Admirația copilărească, devoțiunea aceea pentru vînătorul ireproșabil, pentru bărbatul elegant, incomparabil, cel care-l crease și-l cultivase Eulalia, se transformase în dispreț, într-un sarcasm mut. Remigio ar fi fost în stare să facă

orice pentru ca Juan să-l stimeze din nou. Se vedeau din ce în ce mai rar : Remigio critica Guvernul numai pentru că Juan avea idei radicale ; dar Juan surîdea... Cînd au început să vorbească despre Republică şi a aflat că Juan era amestecat în diverse conspiraţii, s-a făcut puţin republican. Într-o zi, Juan a fost arestat şi a rămas trei zile în închisoare. Cînd a ieşit, tatăl său l-a chemat, i-a dat o scrisoare şi un pachet. „Ia asta, citeşte scrisoarea şi du totul la Palat." În scrisoare, cu o obrăznicie studiată, Remigio îi restituia Regelui cheia de gentilom. Juan a izbucnit în hohote de rîs şi a lăsat pe masă, fără explicaţii, scrisoarea şi pachetul. La plecare, i-a spus : „Du-te tu !" Şi continua să rîdă. Totuşi, Remigio, cu o scrisoare mai respectuoasă, a trimis cheia aurită şi în ziua următoare a fost rugat să renunţe şi la dreptul de a mai locui în Peña Grande. Atunci s-a făcut un adevărat republican şi s-a retras într-o pensiune ieftină din strada Grădinilor, faţă în faţă cu redacţia ziarului „Pămîntul". Juan dispăruse din Madrid ; s-a aflat că s-a răsculat în Jaca şi că se refugiase în Franţa. Republica s-a proclamat a doua oară. Remigio se afla printre cei din Gara de Nord, aşteptînd sosirea sa şi a altor studenţi, dar Juan s-a făcut că nu-l cunoaşte.

— „Acum, cînd republicanii or să reformeze Codul Civil, o să-mi facă o mare plăcere să-i arunc în obraz certificatul lui de naştere cu un nume şi două pronume !" Dar n-a avut timp. Într-o zi, cineva i-a spus că Juan se afla alături de cei ce incendiau bisericile şi chiar el însuşi l-a văzut, din balcon, amestecat printre cei care dădeau foc bisericii Sfîntul Luis. S-a simţit vinovat şi n-a mai putut rezista. A început să-l doară inima, a rămas în pat, şi în cîteva zile a murit.

În portofelul lui au găsit cîteva pesete cu care i-au plătit înmormîntarea şi anunţul decesului în ziarul ABC. Familia lui rămînea fără nici un ban. Juan a fost nevoit să facă rost. Cu merite revoluţionare recunoscute, ceruse să intre în Partidul comunist şi aştepta să-l primească, dar nu i s-a părut cuvenit să ceară înainte de primire nici măcar o pesetă, cu atît mai mult o slujbă. I-a făcut o vizită unui ministru radical, prieten cu Remigio, şi a

obţinut cîţiva poli în schimbul unor articole semnate, în apărarea republicanismului radical. Articolele au fost publicate, dar Juan n-a fost primit în Partidul comunist. Atunci s-a simţit învins şi trist, şi mai singur decît oricînd. Ideea de a pleca în Galicia cu toţii i s-a părut o soluţie bună, chiar dacă însemna o renunţare. În timpul călătoriei a meditat îndelung asupra anarho-sindicalismului şi asupra posibilităţii de a trece de partea lui, ca o ultimă barcă de salvare.

V

DOÑA MARIANA ŞI CARLOS AU CĂZUT DE ACORD să apeleze la ajutorul unui zidar pentru a da jos cărămizile care făcuseră uşa de la Turn. Uşor zeflemitoare în cuvintele ei, ca şi cînd hotărîrea lui Carlos, pe care i-o satisfăcea în felul acesta, ar fi fost un capriciu copilăros, doña Mariana a plecat să caute zidarul, iar el s-a dus la conac, unde urma să aştepte sosirea acestuia. Prevăzătoare, mai ales că putea să fie frig înăuntru, i-a dat ceva de mîncare, pentru ora unsprezece, un urcioraş cu vin şi un termos cu cafea fierbinte. L-a rugat stăruitor să nu lipsească de la masa de prînz. Cum ziua continua să fie ploioasă, iar vîntul dinspre miazăzi nu slăbise, l-a sfătuit să renunţe la pălărie şi să-şi pună un basc, trimiţînd-o pe *Rucha* la prima prăvălie să i-l cumpere. Cu bascul pus pe cap şi un fular mare, Carlos a ieşit în stradă şi, în loc să ocolească pe şoseaua principală, a luat-o pe scara îngustă de piatră, tocită de timp, cea care pornea chiar de lîngă ţărm şi urca, lipită de stîncă, pînă sus, în grădina din faţa conacului. A lăsat uşa de la intrare larg deschisă şi a pătruns în încăperile pustii, străbătîndu-le dintr-o parte într-alta, fără alt scop decît acela al aşteptării zidarului. Trecînd dintr-o cameră într-alta, a ajuns în cea care fusese dormitorul mamei sale, unde se mai afla patul cel mare, din lemn de caoba, şi o saltea acoperită cu o pînză de sac. Alături, un birou închis. Carlos a încercat pe rînd cheile pe care i le dăduse doña Mariana, reuşind să deschidă sertarele pline cu hîrtii. Nu erau decît însemnări privind cheltuielile pe care le făcuse : tot ceea ce mama sa cîştigase şi cheltuise de la căsătorie pînă la moarte ; socoteli amănunţite, însemnate cu cifre mărunte şi clare, parcă desenate. Soco-

teli ciudate, pentru că notau veniturile şi cheltuielile, dar nu confruntau, însumîndu-le, cele două partide, chiar dacă erau clasificate cu toată scrupulozitatea : ceea ce încasase din arendă, valoarea fiecăreia, ceea ce primise de la doña Mariana pentru brodatul lenjeriei, menţionîndu-se preţul fiecărei broderii. Într-un alt caiet însemnase ceea ce cheltuise cu şcolarizarea lui Carlos, începînd cu plecarea lui la Santiago de Compostela, apoi la Madrid şi, în cele din urmă, la Viena. Cum atît la venituri, cît şi la cheltuieli, se trecuseră datele respective, Carlos a putut să-şi dea seama că nu numai banii primiţi de la doña Mariana, ci şi o mare parte din arendă îi fuseseră destinaţi lui, doña Matilde păstrîndu-şi pentru cheltuielile personale o sumă înspăimîntător de mică. Parcă n-ar fi trăit decît cu porumb şi cu legumele pe care le lua din grădina conacului, din porcul pe care-l creştea în fiecare an, cu puţin peşte şi foarte puţin lapte. Pentru că ouăle le vindea întotdeauna.

Zidarul a venit înainte de prînz. Avea în mînă un tîrnăcop şi era însoţit de un puşti. Carlos i-a condus pînă la capătul coridorului şi le-a arătat zidul pătat de umezeală.

— Trebuie dărîmat, ăsta.

— Se face.

Zidarul şi-a scos haina şi a pus-o într-un colţ. A ciocănit zidul cu coada tîrnăcopului şi a dat prima lovitură. Carlos a tresărit. Tencuiala s-a desprins şi puştiul a adunat-o într-un sac şi a dus-o afară.

— O să dureze mult ?

— Un ceas, un ceas şi jumătate.

Carlos s-a retras în salon. Era foarte frig, iar vîntul lovea puternic în ferestre şi uşi, zgîlţîindu-le şi şuierînd printre crăpături. A căutat cîteva lemne, a aprins focul şi s-a aşezat lîngă şemineu. Din adîncul coridorului, înfundat, ajungeau pînă la el loviturile tîrnăcopului.

După toate astea, *faptul* acesta nu era un act transcendental. Poate că îi dăduse o importanţă mult prea mare. „L-am mitificat", îşi spuse, surîzînd, pentru că asta ar fi fost expresia lui Zarah. „Şi, ce importanţă are părerea ei? De ce mi-o fac judecătorul actelor mele ? Şi mama m-ar judeca la fel." L-ar fi judecat, ca şi Zarah, în mod defa-

vorabil, dar din alte motive. Mama lui i-ar fi spus : „Deschizînd ușa aceasta, nu-mi dai ascultare și îmi ofensezi memoria". În schimb, Zarah i-ar fi vorbit despre complexul de supunere ; poate că ar fi invocat Geneza și Păcatul originar și ar fi fost posibil să-l întrebe din ce cauză subconștientul său realiza identificarea Jahwe-Mamă. „Gîndește-te puțin, iubitule. Analizează. Jahwe-Mamă și nu Jahwe-Tată. Ce se întîmplă cu tatăl și cu mama ta ?"

Zidarul și-a făcut apariția în ușa salonului.

— Am terminat. Veniți să vedeți.

Avea în mînă o cheie mare, de fier. I-a explicat că atîrna de un cui, bătut chiar în tăblia ușii zidite. „Am vrut să deschid, dar e foarte ruginită. Trebuie să ungem broasca." Ușa, eliberată de zid, era destul de mare, solidă și întărită cu mult fier. Fusese vopsită în verde.

I-a plătit zidarului, l-a însoțit pînă la ieșire și a mai stat puțin cu el de vorbă, aprinzîndu-și cîte o țigară. Zidarul se plîngea din cauza vremii urîte. „Cu atîta ploaie nu mai cresc decît bureții." A plecat, adăpostindu-se împreună cu puștiul sub o umbrelă enormă. Înainte de a urca, Carlos a căutat în bucătărie o bucată de fier pe care se gîndea s-o întrebuințeze ca pîrghie. N-a găsit nimic. Și-a amintit de cleștele cu care învîrtea lemnele în șemineu. Cu ajutorul lor a putut să deschidă ușa.

Mirosea a mucegai, a praf stătut, a șoareci, a umezeală. Lumina pătrundea înăuntru prin crăpăturile unui oblon de la singura fereastră aflată în partea opusă ușii. S-a dus pînă la ea, a căutat pe pipăite foraiberele, a dat la o parte obloanele și a deschis fereastra, respirînd aerul umed de afară. Se vedeau, de aici, orașul și țărmul, învăluite în ploaie ; munții, pădurea de pin, golfurile cu apă întunecată și agitată, aproape neagră, valurile cu spumă alb-murdară. Și-a sprijinit coatele pe tocul ferestrei și a așteptat să se aerisească încăperea, nerăbdător să vadă ce se afla în cameră. Și-a amintit încă o dată de Zarah și de mama sa, dar și le-a îndepărtat din gînd printr-un efort de voință educată. Afară continua să plouă puternic, violent. A ascultat murmurul ploii și și-a ridicat fața, lăsîndu-se stropit de picăturile reci, pînă nu s-a mai gîndit

nici la Zarah, nici la mama sa. S-a întors şi a privit camera.

Era o încăpere mare, cu tavanul foarte înalt, coşcovit, plină de praf şi păianjeni în toate colţurile. O canapea veche, cu arcurile desprinse din chingi, sfîşiind damascul cu care fusese tapiţată. Un vas mare de jeratec, din bronz, într-un colţ. Un birou cu călimară din porţelan — foarte frumos ogarul cu picioarele din faţă ridicate, tronînd între cele două mici recipiente pentru cerneală ! —, un ceas cu cuc, o icoană, două dulapuri şi un covor ponosit.

— Nici un schelet !

A spus-o cu glas tare, mărturisindu-şi în mod comic decepţia. În broasca unuia dintre dulapuri, o legătură cu cinci sau şase chei ruginite. A deschis uşile şi sertarele. Hîrtii peste tot : hîrtii ordonate, clasificate, aranjate în dosare cu şnurul putrezit sau desprins. Pe fiecare dosar, o etichetă scrisă cu litere mari şi clare. Lăzi cu documente şi fotografii : pachete de scrisori, ziare, „Ziarul Senatului", din 1882 pînă la 1900, şi tot ceea ce e în stare să scrie un om, îndelung, cu răbdare. Cîteva cărţi de istorie, de religie şi politică ; mai multe romane : Galdós, Pereda, *Conacul din Ulloa,* Clasicii în colecţia *Rivadeneyra.* Dar nici unul din dosare nu se intitula *Memoriile mele,* ci *Întîmplări din 1808, Viaţa Marianei Quiroga, Neamul Churruchaos în secolul XVII, Istoria privilegiilor seminţiei Churruchaos.* De asemenea, nu exista nici un plic pe care să se fi aflat scris cu litere tremurate : „Pentru fiul meu, Carlos, cînd va ajunge la majorat".

A închis totul, surîzînd dezamăgit : din tot mormanul acela de hîrtii n-a păstrat decît un pachetel înfăşurat în hîrtie fină, pe care se afla scrisă o etichetă mică : *Scrisori de la Mariana Sarmiento.* A pus pachetelul în buzunar, a închis fereastra şi s-a întors în salon. Fără nici o grabă, şi-a pus paltonul şi bascul ; şi-a luat umbrela şi, cu ea în mînă, s-a aşezat în faţa focului. Cîteva clipe a rămas nemişcat, privind flăcările care scădeau treptat. După aceea, a ridicat din umeri şi a dat scaunul la o parte.

— Nici lui Adam, nici mie nu ne-a servit la nimic păcatul.

S-a întors la casa doñei Mariana ud leoarcă. Aceasta l-a obligat să-şi schimbe panţofii şi ciorapii şi să se încălzească puţin înaintea mesei de prînz. I-a adus ea însăşi un pahar de vin de Jerez şi s-au aşezat la masă numai în clipa cînd Carlos a încetat să mai tremure.

— Şi acum, să vedem — a zis ea — cum stau lucrurile ?

— Mai nimic. Sau, mai exact, absolut nimic. Numaï hîrtii mucegăite şi mirosul greu de umezeală. Cîteva mobile frumoase, dar ca vai de ele. Camera e foarte mare şi are o vedere foarte frumoasă. Un loc bun pentru a munci... bineînţeles, cu altă mobilă şi cu mai multă căldură.

— Pentru a munci ? Cine ? Tu ?

— Cum adică eu ? Nu mă gîndeam la mine.

— Mi-ai spus că de povestea asta a deschiderii camerei din turn ar putea depinde rămînerea ta aici pentru totdeauna.

— A fost o prostie. Nu mă gîndesc să rămîn aici. O să-mi schimb viaţa în urma unei decepţii ?

— O decepţie ?

— Sigur. Părinţii mei au fost lipsiţi de umor. Nu am dat peste nimic care să mă intereseze în mod deosebit. După toate cele, nici măcar o scrisoare de la taică-meu, prin care să-mi explice de ce ne-a părăsit.

— Nu pot să-ţi garantez că ar fi scris aşa ceva. Dar dacă ar fi făcut-o, mama ta ar fi distrus-o şi ar fi făcut foarte bine.

— S-ar fi putut gîndi că eu aş fi vrut să ştiu, într-o bună zi, dacă se cuvenea să-l iubesc sau nu pe tatăl meu.

— Ea n-a vrut să-l urăşti, dar nici să-l iubeşti.

— Dar dumneata...

— Eu l-am cunoscut pe tatăl tău mai bine decît mama ta.

— Înseamnă că tot ceea ce a făcut mama mea a fost inutil.

A luat o înghiţitură de vin şi a privit-o îndelung.

— Inutil şi greşit, pentru că dacă eu trebuie să iubesc amintirea tatălui meu, asta o voi face în baza a ceea ce ai să-mi spui dumneata, iar dumneata eşti parte interesată.

A aruncat pe masă pachetul cu scrisori de la doña Mariana și aceasta le-a privit fără să le-atingă.

— Le-ai citit ?

— Oh, nu ! Sînt ale dumitale.

— Dar destinatarul a fost tatăl tău.

— N-are importanță.

Doña Mariana a desfăcut șnurul și a rupt hîrtia care le proteja.

— Trebuie să le citești, chiar dacă și asta te va dezamăgi. Nu sînt ceea ce crezi tu, sînt scrisori ale unei mari prietenii ; zece ani de prietenie, poate tot o greșeală. El aici, în turn ; eu, la Madrid sau în lumea largă. Trebuie să le citești.

A împins pachetul spre Carlos.

— Sînt ale tale. Dar aș dori să le citești și pe cele care mi-au fost trimise de tatăl tău. Le păstrez pe toate și, uneori, le citesc cu plăcere. Apoi ai să le judeci singur.

— Și de ce trebuie să le judec ?

— Pentru că aici ai să-l găsești pe tatăl tău.

— Așteaptă, a spus ea.

S-a ridicat și a ieșit grăbită. Pînă să revină, Carlos a răsfoit plicurile decolorate, în care putea să ghicească o scriitură cu litere mari, hotărîte. Doña Mariana s-a întors îndată ; ținea în mîini un plic umflat. I l-a întins.

— Poftim. După ce ai să le citești și ai să mă asculți și pe mine, ai să poți să ne judeci.

Carlos a pus, unul peste altul, cele două pachete.

— Am treizeci și patru de ani și pînă acum am trăit fără să mă gîndesc prea mult la tatăl meu. Și pot să mai trăiesc...

— Sigur să poți. Poți să rupi orice legătură de sînge cu ai tăi, chiar și cu morții tăi, și să pleci liniștit. Dar ai fi un laș :

A spus-o cu violență, aproape enervată. Carlos a fost surprins.

— Iartă-mă. Nu voiam să... — a șovăit. În sfîrșit, dacă vrei neapărat...

— N-are importanță ce vreau eu ; importantă este obligația ta. Ești obligat să știi cine a fost tatăl tău, și cum a fost, de ce te-a făcut și de ce te-a părăsit. Și mai ești

obligat, după ce afli asta, să-l judeci. Un om ca tine nu are dreptul să rămînă nepăsător la astfel de lucruri. Doar în cazul cînd nu ai nici o morală.

— Ce vrei să spui ?

— Cred că am vorbit clar : o morală. Adică lucruri pe care trebuie să le faci şi lucruri pe care nu trebuie să le faci niciodată.

— Ca toată lumea.

Doña Mariana s-a aşezat şi l-a privit cu asprime.

— Tu nu eşti toată lumuea. Tu nu ai aceleaşi obligaţii ca toată lumea, ci doar pe acelea pe care le-ai moştenit, cele care te-au făcut să fii ceea ce eşti. Ca şi mine. Aşa că tu trebuie să iei asupra ta această răspundere a ceea ce au fost şi au făcut tatăl şi mama ta şi să ţi-o îndeplineşti cum se cuvine, spre binele sau spre răul tău.

Ajunsă aici, a părut să se mai liniştească. A surîs, chiar.

— Să nu mă dezamăgeşti, te rog.

— Încep să înţeleg că tata te-a dezamăgit.

— Oh, nu, nu în sensul ăsta. Tatăl tău îşi cunoştea foarte bine îndatoririle ; defectul lui a constat în aceea că a fost prea mărginit, adică prea exigent cu sine însuşi.

— Şi-a părăsit soţia şi copilul din exigenţă morală ?

— Nu putea face altceva. Atunci...

A părut gata să spună un lucru deosebit, dar s-a oprit.

— Nu, nu. Acum, nu. Încă nu meriţi s-o afli. Tu nu ştii cine a fost tatăl tău, nu ştii ce om integru a putut să fie.

I-a arătat scrisorile.

— Trebuie să le citeşti. Chiar azi. Şi dacă, după ce ai să le citeşti, n-ai să-l înţelegi, mă vei dezamăgi pentru totdeauna, ca şi fiul meu.

A făcut o pauză.

— Vrei să-mi pui puţin vin ?

Carlos i-a umplut paharul.

— Nu atîta — a luat cîteva picături. Şi fiul meu m-a dezamăgit şi trebuie s-o ştiu. N-a fost în stare să-şi înfrunte condiţia. Am făcut totul pentru a-i da un nume şi o educaţie aleasă. A studiat ceea ce a vrut, dar a venit clipa în care trebuia să aleagă între a se numi Cutare sau

a fi fiul meu. M-a respins. Înțelegi ? M-a refuzat și a refuzat tot ceea ce eu puteam să însemn pentru el, mai puțin banii pe care i-am dat pentru a pleca în America și a-și face un rost acolo. Îi era teamă că o să-i spună copil de curvă, ca bastarzilor neguțătoarelor sau vînzătoarelor de pește. A băut iarăși puțin vin.

— Nu-mi pare rău. Nu l-am iubit niciodată prea mult, dar mi-am îndeplinit toate obligațiile față de el. L-aș fi iubit mult dacă mi-ar fi fost credincios. Dar el nu poate înțelege astfel de sentimente. Face parte din rîndul oamenilor slabi, cei care cred că pentru o femeie ca mine un copil din flori e o mare nenorocire. Mi-a făcut o scenă urîtă, de comedie, ca și cînd eu aș fi fost o femeie sedusă și abandonată, iar cînd i-am explicat că nu-i așa, că l-am făcut fiindcă așa am vrut eu, fiindcă mi-a făcut plăcere, mi-a spus că sînt o „femeie ușoară". Ce tîmpit ! Acum s-a căsătorit. Îți imaginezi cît de greu i-a fost să-i spună soției că e copil din flori sau, dacă nu i-a spus, cîtă teamă îl apasă la gîndul că aceasta ar putea s-o afle singură ?

A luat iarăși paharul și l-a băut tot.

— Copilul acesta a fost singura greșeală din viața mea. Mai exact spus, nu singura. Pentru că mai există una, despre care o să vorbim mai tîrziu.

S-a ridicat.

— Acum mă duc să mă odihnesc. Rămîi aici ?

Carlos i-a răspuns că se va retrage în camera sa.

— O să-ți aduc o pătură ca să te învelești. E foarte frig. Sau preferi să ți se aprindă șemineul ?

Carlos nu s-a culcat, ci s-a trîntit pe pat așa cum se afla, cu hainele pe el. A fumat o țigară. Se gîndea la vorbele doñei Mariana, le întorcea pe amîndouă părțile, încercînd să le accepte. Se simțea, încă o dată, condus, și vroia din tot sufletul să reziste. Grămada de scrisori, pusă la îndemînă, aștepta lectura și asta i-ar fi putut încerca voința. Ca și în cazul deschiderii ușii de la turn, imaginația sa mistifica totul în mod conștient. „Și dacă mistific ?", s-a întrebat el. „Nu cumva dau o importanță prea mare unor lucruri care n-au nici o valoare ? Să presupunem că, citind scrisorile acestea, o să descopăr că tatăl meu a fost un adevărat cavaler sau o mare canalie.

Şi ce ? De ce trebuie ca acest lucru să-mi influenţeze neapărat viaţa ? Şi, de ce, dacă îi dau o dată ascultare doñei Mariana, trebuie să-mi pierd libertatea ? Iar, dacă nu o ascult, de unde să ştiu că voi fi definitiv liber ? În definitiv, acum se joacă, într-adevăr, viaţa şi destinul meu ? Şi, dacă-i aşa, nu am acceptat dinainte tot ceea ce mi s-ar putea întîmpla, întorcîndu-mă aici şi părăsid-o pe Zarah ? Atunci da, a fost o alegere liberă. Ceea ce fac acum e un act liber, dar în funcţie de alegerea iniţială. Se acceptă sau se respinge, ca un singur tot, un fapt şi consecinţele lui : nu poţi merge pe părţi, bucată cu bucată, analizînd-o pe fiecare, întrucît ai ajunge să-ţi faci o problemă pînă şi dintr-o simplă respiraţie."

Şi s-a gîndit în continuare : „Dacă o să analizez şi mai mult, o să descopăr că mă înşel pe mine însumi şi că totul nu-i decît un sofism, un raţionament fals. Perfect. De ce mă înşel ? Ce anume, din subconştientul meu, mă determină să doresc să mă înşel ? Teama de a fi liber ? Ori, poate, doresc să fiu supus încă o dată voinţei cuiva : ceea ce ar însemna că libertatea, în clipa în care o pot avea, nu-mi serveşte la nimic din cauza laşităţii."

Şi mai departe : „Ar fi frumos ca, supus voinţei Marianei, să ajung un om important... !" În acest timp, mîinile sale ordonau scrisorile după date. Corespondenţa începea cu o scrisoare a doñei Mariana, datată Madrid 1892. „Dragă Fernando, ce prostie ai mai făcut şi de ce ? Am aflat acum de renunţarea ta la scaunul de deputat şi de plecarea ta de aici, mai exact de fuga ta, fără să te desparţi de nimeni. Tata e furios foc şi mă întreabă dacă nu cred că eşti nebun. Asta l-a întrebat şi Ministrul, azi-dimineaţă, şi asta se întreabă toată lumea. Întoarce-te imediat ! O să vedem după aceea cum aranjăm lucrurile. Chiar dacă nu-ţi mai poţi recîştiga mandatul, o să găsim ziarul care să învăluie totul în aşa fel încît să-ţi păstrezi renumele şi să devii iarăşi deputat în Cortesurile următoare. Nu trişa : fă-ţi bagajele (dacă ai avut timp să umbli la ele) şi întoarce-te cît mai curînd. O să-mi fie greu să nu te zgîrii cînd o să te am din nou în faţa ochilor. Te urăsc. Mariana." Urma imediat o altă scrisoare, cu aceeaşi dată : „Fernando, îţi cer iertare. N-au trecut decît cîteva ceasuri de cînd ţi-am scris şi acum

mă căiesc. Papá, cînd ne-am aşezat la cină, mi-a povestit totul. A aflat în Congres şi a aflat tot Madridul. Dragă Fernando, ce aş putea să-ţi spun ? Nu am plîns pentru că nu obişnuiesc s-o fac, dar sînt mîhnită de vinovăţia mea involuntară. Papá a spus : «Nu poţi să faci carieră în Madridul ăsta de şmecheri, cînd eşti un cavaler ca Fernando». A spus-o cu durere şi a adăugat : «Astfel de chestiuni se aranjează acum plătind cîţiva haldăi care să-i dea o mamă de bătaie clevetitorului şi nu prin duel. De ce dracului Fernando n-a vorbit cu mine înainte de a se băga în porcăria asta ?» Şi are dreptate : dacă mie nu mi-ai spus nimic, lui papá trebuia să-i spui. Nu l-ai fi amărît, pentru că orice femeie riscă să fie calomniată, iar eu, prin firea mea, mai mult ca oricine. Mai mult, în cazul acesta *ştim* că totul a fost urzit ca să te pună în încurcătură, şi să-ţi ruineze cariera politică. Fără să ştii, ai făcut jocul duşmanilor tăi. Adică le-ai făcut jocul pe jumătate, căci în clipa aceasta nimeni nu e mai popular în Madrid ca tine — după cum mă asigură papá — şi te-ai putea însura cu oricare fată ai dori tu, făcînd o bună căsătorie şi refăcîndu-ţi averea. Blegule ! De ce eşti impulsiv ? Şi, mai ales, de ce eşti atît de bun ? Puţină viclenie, şi cariera ta e asigurată. Întoarce-te la Madrid : papá şi eu te aşteptăm. Folosind doar momentul acesta prielnic putem face din tine un mare personaj. Întoarce-te îndată. Te iubesc, Mariana." Răspunsul lui Fernando la cele două scrisori era lung, amănunţit şi „sofisticat", a gîndit Carlos. Însuma tot felul de motive pentru a-şi justifica retragerea. Motive morale. Sfîrşind printr-un refuz categoric : „Nu mă voi mai întoarce niciodată la Madrid".

Zece, cincisprezece, douăzeci şi ceva de scrisori, hărţuieli dintr-o parte într-alta, că trebuie să vii, că nu pot, cu reproşuri şi rugăminţi pe toate tonurile. Urma o pauză de două luni de vară. Din scrisorile următoare, Carlos a descoperit că atît Mariana cît şi tatăl ei renunţaseră la vacanţa din Deauville, pentru a-l însoţi pe Fernando la Pueblanueva, în intenţia de a-l convinge să-şi schimbe hotărîrea. N-au reuşit. De multe ori, Mariana îşi începea scrisorile următoare prin „Dragul meu încăpăţînat", mică aluzie la un proces pierdut. În rest, îi vorbea

despre călătoriile ei sau despre diferite petreceri, îl informa despre scandalurile sociale și manevrele politice, despre îmbogățiți peste noapte și ruinări neașteptate sau despre căsătorii și funerarii. Iar el îi vorbea despre munca sa și despre viața monotonă pe care o ducea. Mariana se arăta surprinsă de faptul că își pierdea vremea cercetînd viața și minunile neamului Churruchaos. „Ce ne interesează pe noi trecutul ? — îl întreba ea. Trebuie să trăim în viitor." „Pe tine, dragă Mariana — îi răspundea Fernando —, te stăpînesc impulsurile, elanul vieții și nu speranța. Eu, cum nu sînt impulsiv, sînt disperat. Dacă ai ști cît de puține lucruri mă interesează și cît sînt de convins că nici pe astea n-o să le am ! În timp ce tu mergi înainte, eu mă opresc. Și ca să nu mă gîndesc la viitor, mă retrag în trecut. Știu, e o renunțare. Oricum, noi doi, împreună, formăm o ființă completă. Mie îmi lipsește iluzia, ție amintirea."

Fernando avusese nevoie de hîrtiile pe care le păstra familia Sarmiento. Don Pedro, tatăl Marianei, îi dăduse cheile și libertatea de a intra și a ieși cînd vroia din casa lor. „Dragă Mariana, te-am întîlnit în chip și caracter, așa cum ești, dar cu o sută de ani mai bătrînă. Te-ai uitat vreodată la Mariana Quiroga, femeia din portretul care se află așezat deasupra șemineului ? Știi că a fost asemenea ție și că tot ceea ce ești îi datorezi ei ? Ca să-mi mai spui după aceea că trecutul n-are nici o importanță ! M-am întrebat de multe ori de unde ai ieșit și cu cine semeni. Acum știu. Porți în sînge același foc pe care l-a purtat tiza ta." Mariana îi răspundea : „Dacă străbunica mea a fost ca mine, sînt fericită că-i sînt strănepoată. Nu am deplîns niciodată nimic din caracterul și chipul meu. Mulțumește-i portretului pentru tot ceea ce îi datorez."

Din tot felul de date de acest fel, descoperite în scrisori, Fernando părea să fi fost un bărbat singuratic, care-și purtase sărăcia cu o demnitate extremă. Nu se interesa de pămînturile lui, cele mai multe arendate pe mai nimica, celelalte, lucrate de oameni cu ziua, atît cît stăpînul să poată supraviețui. Nu se interesa de terenurile necultivate, nici de pădurile pe care țăranii le prădau în voie. „Administratorul nostru îi scrie lui papă că din pădurea ta din Frouxeira au mai rămas zece-doisprezece

castani, de unde erau peste o sută. Ce faci, ființă neajutorată ? De ce-i lași să te fure în halul ăsta ?“ La astfel de întrebări, Fernando nu răspundea direct, ci printr-o apologie a vieții modeste. După cum nu răspundea deloc la insinuările, repetate, că ar fi trebuit să se căsătorească. „O să împlinești patruzeci de ani. Vrei să mori flăcău ?“ „Am atîtea lucruri de făcut, ca să mă mai gîndesc și la mine ! Știi că în 1808, cînd au venit francezii, în Pueblanueva s-au petrecut întîmplări extraordinare, de care și-a uitat toată lumea ? Știi că străbunica ta Mariana i-a obligat pe localnici să reziste și că, tocmai de aceea, Comandantul francez a respectat-o, prețuindu-i curajul și locuind în casa ta, de unde n-a luat nici măcar o lingură ?“ „Fernando, nu reușesc să mă intereseze ce i s-a întîmplat străbunicii mele, cînd cu francezii : mă interesezi tu.“

Corespondența se sfîrșea în 1899. Între timp, don Pedro venise la Pueblanueva pentru afacerile lui. În ultima scrisoare, Fernando îi scria : „Tatăl tău nu se simte bine. Poate muri în orice clipă. Trebuie să vii cît mai repede.“

S-au auzit bătăi în ușă. Servitoarea i-a spus :

— Aveți o vizită.

Doña Mariana, care îl aștepta pe coridor, l-a lămurit :

— E Rosario, fata administratorului tău.

— Și ce trebuie să fac ?

— S-o primești, firește. Aici, în sală, că-i focul aprins. Între timp eu o să fac o scurtă plimbare.

— Nu mă lăsa singur. N-am vorbit niciodată cu țăranii.

— Fie cum vrei tu.

Rosario a apărut și a rămas în prag. Era îmbrăcată frumos, în roșu închis. Un șal negru, îmbibat de ploaie, îi acoperea capul și umerii, atîrnîndu-i pe spate. De cotul unei mîini, atîrnat, un coș de răchită, strălucind de curățenie, acoperit cu grijă cu o pînză albă.

Era frumoasă, bine făcută, atrăgătoare : stătea țeapănă în tocul ușii : țeapănă și pe cît de voinică, pe atît de sigură de ea însăși.

— Se poate ?

— Intră, Rosario, i-a spus doña Mariana.

După un „bună seara" abia îngînat, Rosario s-a îndreptat spre Carlos, fără s-o privească pe doña Mariana, ca şi cînd ar fi evitat-o.

— Ia loc.

Cu o mişcare bruscă, Rosario s-a întors spre ea.

— Eu ?

— Fireşte.

Rosario l-a privit pe Carlos, parcă cerîndu-i aprobarea lui : dar Carlos nu pricepea nimic.

— Pe scaunul acesta, Rosario. Hai, aşază-te.

— Bine, doamnă, a îngînat ea.

S-a sprijinit de marginea scaunului şi, cu trupul puţin răsucit, i s-a adresat lui Carlos. Îşi pierduse siguranţa de sine. Vorbea foarte grăbită, ca şi cînd ar fi vrut să termine cît mai repede. Trupul ei trăgea de ea, în sus ; trebuia să se forţeze în mod vizibil ca să rămînă pe scaun.

— Mama m-a trimis să-l văd pe domnul, pentru că ea nu poate ieşi, suferă de reumatism şi stă la pat. Nici tata nu poate să vină pentru că lucrează la şantier. Mama îl roagă pe domnul ca, atunci cînd o să poată, să vină să vadă locul. Totul e curat şi bine lucrat. Mama mea...

A vorbit cu aceeaşi grabă despre ceea ce făceau, ce puneau în pămînt şi cît scoteau. — ...şi domnul să nu-i dea mamei atenţie dacă se plînge, pentru că renta e dreaptă şi o putem plăti. Dar bătrîna nu face decît să se plîngă. Asta o spun nu din partea mamei, ci dintr-a mea.

I-a întins lui Carlos coşul de care nu se desprinsese.

— Dar ăsta vi-l trimite mama, de Crăciun. Mai nimica. E ceea ce îi aduceam în fiecare an doamnei. Dumnezeu s-o aibă în paza sa ! În fiecare an, în aceleaşi zile.

Carlos a privit-o pe doña Mariana, întrebător.

— Primeşte-l.

— Bine. Mulţumesc foarte mult ! Lăsaţi-l aici şi spuneţi-i mamei dumneavoastră că o să vin să văd locul.

— Trebuie să-l rog pe domnul, încă o dată, să nu-mi vorbească cu dumneavoastră. O servitoare...

S-a ridicat şi s-a dat cîţiva paşi înapoi. Din uşă, a salutat din nou şi a adăugat :

— O să trec mîine să iau coşul.

A dispărut ca o umbră : i s-au auzit doar galenţii, tocănind înfundat pe linoleumul de pe coridor.

— Ai putea dumneata, Mariana, să-mi explici despre ce este vorba ?

— E foarte simplu. Ai primit primul tău cadou de Crăciun — a umblat prin coș. Privește : o cană cu untură topită, un pui fără pene, foarte curat, ouă. Cel puțin două duzini de ouă.

— Dar... restul ? De ce nu vroia să ia loc ? Și de ce atîta ceremonie ?

Doña Mariana a izbucnit în rîs.

— Dragă Carlos, tu poți face ce vrei, poți să fii prieten cu ei, să-i furi sau să le faci daruri, să-i respecți sau să te culci cu fetele lor. Ei, în schimb, vor păstra distanța cuvenită dacă vei sta pe scaun și ei în picioare ; dacă îi tutuiești și-i lași să ți se adreseze cu domnule.

— Și-atunci, de ce i-ai poruncit să ia loc ?

— Am făcut o probă. Am vrut să aflu dacă fetiței ăsteia i s-a urcat la cap că este iubita lui Cayetano. După cum ai văzut, nu s-a simțit deloc bine. De-acum se bucură de toată simpatia mea. Și, după cît înțeleg, și de a ta.

— A mea ? De ce a mea ?

— O spun după ce te-am văzut cum o priveai. Recunosc că e destul de frumoasă, dar îmi făcea impresia că n-ai mai văzut o femeie de o lună de zile.

— Simplă curiozitate. Și acum cîteva zile. în autobuz, m-a surprins. Parcă-i franțuzoaică.

— Nu știai că, pe aici, pe la noi, cînd cineva vrea să laude o fată spune despre ea că e înaltă și blondă ca o franțuzoaică ? Există multe ca Rosario. O să ai timp să le vezi de aproape. Cel puțin o jumătate de duzină din cei care au în arendă pămînturile tale au fete tinere. Dacă n-au venit încă să te vadă, e din cauză că le e teamă de mine. Dar cum n-o să rămîi aici decît cîteva zile, procesiunea o să înceapă și, odată cu ea, și lamentațiile : că pămîntul nu dă mai nimic, că cinci poli înseamnă mulți bani... Totul numai minciună, ca să te înmoaie.

— Rosario n-a spus astfel de lucruri.

— Rosario e mîndră ; ceilalți, nu. Punîndu-ți fata în față, ca pe o ofertă, or să-ți înșire tot felul de necazuri și, dacă te înduioșezi, te lasă fără un ban ; dar dacă-ți place fata, ți-o lasă. Or să vadă ei după aceea cum or

să se aranjeze pentru a-ţi smulge, în schimb, o bucată de pămînt. E modul cel mai obişnuit pentru a se alege cu pămîntul luat în arendă. E mai ieftin decît dacă l-ar cumpăra.

— Şi dumneata crezi că e moral aşa ? Te întreb din acelaşi motiv din care m-ai întrebat dumneata mai înainte dacă am sau nu o morală.

Doña Mariana a ridicat din umeri.

— Puţin îmi pasă. Morala, aşa cum o înţeleg eu, nu serveşte în cazul unor prostii de acest fel. Dar dacă un bărbat nu ştie să-şi stăpînească pasiunile cele mai josnice şi se ruinează, înseamnă că o merită.

— Şi Cayetano, din pricina asta, se va ruina ?

— Oh, nu. El e un om aspru şi crud. Plăteşte cu sclavia. Procedeul e aparent acelaşi ; numai că în loc să dăruiască pămînturi, Cayetano le dă de lucru la şantier ; ia oamenii de la cîmp şi-i bagă în clădirile acelea de ciment pe care le-a construit pentru muncitori ; în acest fel, o familie depinde de el pentru totdeauna. Pentru că dacă se revoltă careva, îl aruncă în stradă şi-l lasă muritor de foame.

— Şi totuşi, Rosario...

— Rosario se află doar la început. Ai să vezi cum peste cîteva zile o să vină tatăl ei să te vadă, ori să mă vadă pe mine dacă tu ai să pleci, şi să-ţi spună că renta e prea mare, că nu are cu ce să plătească, că iese tîrziu de la şantier şi nu-i mai rămîne timp să lucreze pămîntul şi că, dacă nu se poate altfel, lasă pămîntul. Asta se va întîmpla în clipa cînd o să i-o ceară Cayetano. Dacă nu s-ar întîmpla ca...

A făcut o pauză.

— Nu. Ar fi prea ciudat.

Gustarea de după-amiază a trecut fără ca subiectele de discuţie să depăşească unele bagatele sau comentarii vulgare ; şi cum doña Mariana nu părea dispusă să revină la convorbirea de la prînz, Carlos i-a făcut pe plac, astfel că în clipa cînd au ajuns la frivolităţi, s-a aşezat la pian şi a interpretat pentru ea trei-patru cîntece. Ea i-a spus că dacă vroia să iasă, să nu-şi facă griji că o lasă singură, căci avea de răspuns la cîteva scrisori. Carlos i-a apreciat cuvintele ca o invitaţie.

— Atunci o să mă duc să iau puţin aer.

S-a gîndit mai întîi să se ducă pînă la tavernă, să vadă dacă cumva Aldán s-ar fi aflat acolo, vroind să-i lase impresia că prietenia din copilărie nu fusese uitată ; dar după ce a trecut podul şi a ajuns la Poarta Fecioarei, unde începea partea veche a orăşelului, s-a simţit atras de o străduţă înclinată şi solitară, cu caldarîmul din pietre strălucitoare, şi a apucat-o pe ea în sus. A trecut prin dreptul cîtorva prăvălioare semideschise, din care răzbăteau crîmpeie de conversaţii obişnuite ; în cîteva cazuri au ieşit să-l vadă, şi a singură dată a auzit glasul unei fete care se întreba : „Unde s-o fi ducînd ?“, urmat de un „taci din gură“ autoritar. N-ar fi putut să răspundă, pentru că nu ştia nici el încotro merge şi, totuşi, înainta cu pas hotărît şi sigur, ca unul care ştie ce caută. După o bucată de drum, s-a aflat într-o piaţă, luminată de patru felinare din fier, şi a recunoscut locul. A recunoscut luminile şi faţada clădirilor. În fund, sub umbra unor castani, se înălţa Biserica Sfintei Marii de Argint, cu turnurile ei ascuţite, pierdute în ceaţă, şi cu pridvorul lucrat din piatră neagră, frumos cioplită. Cînd era copil — amintirile veneau năvală — îi plăcea să privească figurile de la intrare, fără capete, imaginîndu-şi — pe trupurile sfinţilor — capetele dispărute. Din nou în faţa lor, s-a jucat cu amintirile de altădată, făcînd să renască din penumbră chipuri nevinovate pline de surîsuri, chipuri cu barbă sau fără, cu coroane pe cap şi nimburi strălucitoare, în afara unuia singur, dintr-un colţ, pe care, fiind vorba de o sfîntă, şi-l închipuia întotdeauna cu părul buclat acoperit de un voal transparent. Cu douăzeci de ani în urmă, acele închipuiri îl făceau fericit ; retrăite acum, s-a simţit fericit pentru o clipă.

Dinăuntrul bisericii, monotone şi îmbătrînite, răzbăteau cîteva glasuri intonînd un cîntec religios. Cîntau fără entuziasm, obosite. Cînd au terminat, pridvorul s-a iluminat uşor şi-au început să iasă puţinele persoane care se aflaseră înăuntru. Se îndepărtau grăbite, lipite de ziduri, făcînd să se audă tocănitul saboţilor de lemn. În trecere, cîteva chipuri s-au întors spre el. O singură persoană, un bărbat cu o umbrelă mare, s-a oprit în faţa lui.

— Ca să vezi ! Ce făceai dumneata aici ? Poţi să capeţi o pneumonie.

Don Baldomero, într-un impermeabil negru şi cu un basc vîrît pînă peste ochi, l-a luat de braţ.

— Vino cu mine. Te invit la un păhărel. Cu frigul ăsta... !

Coborînd strada, i-a explicat că în fiecare seară venea la slujbă.

— Ascultă, adevărul e că vin pentru a-i face în necaz soţiei. Ea, cu moda asta nouă, adusă de părintele Ossorio, nu mai ţine la slujbele obişnuite. Nici acatiste, nici mătănii. În schimb, în toate zilele se duce la liturghia de dimineaţă, de la mănăstire, chiar dacă ar fi să plouă cu foc. Eu nu sînt de acord. Tocmai de aceea vin aici. Sigur, vin şi ca să-mi uşurez sufletul, căci simt nevoia asta.

Îşi închisese umbrela şi se adăpostea sub cea a lui Carlos.

— Dumneata îmi inspiri încredere. Pot să-ţi spun multe alte lucruri, şi într-o zi am să ţi le spun.

Şi, imediat :

— Spune-mi, e adevărat că dumneata ştii cum să faci ca să-l linişteşti pe cineva scoţîndu-i din cap tot felul de griji ?

Carlos a rîs.

— Ce vreţi să spuneţi ?

— Ascultă, din clipa în care am aflat că ai să vii, am vorbit mult despre dumneata. Cum e şi firesc. Bineînţeles, cu Aldán. El, după cum ştii, nu-i dintre ai mei şi nu-i prea dau atenţie. Dar, de multe ori mi-a spus că obiceiul nostru de a ne spovedi nu serveşte la nimic şi că, în loc de asta, acum se caută un doctor, mai exact un doctor ca dumneata. E adevărat ?

— Da. Într-un fel e adevărat.

— Şi serveşte la ceva ? E ca şi cum l-ai absolvi pe unul de păcate ?

— Nu, e altceva.

Ajunseseră în dreptul farmaciei.

— Intră, te rog. Înăuntru e cald. Bineînţeles, dacă n-ai altceva de făcut.

Au intrat. Don Baldomero şi-a pus impermeabilul într-un cuier şi l-a ajutat pe Carlos să şi-l scoată pe al său. Apoi şi-a schimbat bascul cu o şapcă mare, cu cozoroc.

— Dacă n-ai nimic împotrivă, o să stau cu asta pe cap. Sufăr de frig. De ce nu-ţi pui pălăria ? Simte-te ca la dumneata acasă.

Şezînd în genunchi, a răscolit jeratecul din vasul de bronz ; apoi a pus la loc două scaune.

— Imediat ne-aduce de băut. Dacă vrei, într-adevăr, să m-asculţi...

— Sigur că vreau. De ce nu ?

— Ceea ce am să-ţi spun te poate plictisi. Dar m-am gîndit de mult timp : cînd o să vină don Carlos, o să-i vorbesc. Vinovat de toată povestea asta, bineînţeles, este Juan, dar te rog să nu-i spui. Şi-ar rîde de mine, îndreptăţit, pentru că eu susţin dintotdeauna că invenţiile astea moderne nu-s bune de nimic.

Şi-a aranjat şapca pe cap şi şi-a scos tutun dintr-un săculeţ ponosit.

— Fumează. Să nu-mi iei în nume de rău ceea ce-ţi voi spune. Eu cred că în spatele a tot ce este modern se află diavolul, dar...

A coborît privirile în pămînt, adăugînd aproape în şoaptă :

— ...uneori, pentru a trăi în pace, e nevoie şi de dracu.

A intrat servitoarea : tava cu pahare, vinul, pîinea prăjită, ca în noaptea trecută, resturi din ceea ce oferise, poate, mai înainte. Don Baldomero a umplut paharele : pe al său l-a dat peste cap şi l-a umplut la loc.

— E frig al dracului. Dar şi cînd e cald bem la fel. Nu sînt beţiv, dar beau. Ajută, înţelegi ? Dumneata, dacă vei rămîne aici, ai să bei ca şi mine. Ce poţi să faci într-un orăşel ca al nostru, unde nu ai nici un fel de distracţie ? Ori te duci la tavernă, ori cumperi vin ca să-l ai în casă. Bineînţeles, se şi mănîncă. O să te invit într-o zi, cu cîţiva prieteni. Există nişte creveţi minunaţi. În zile ca acestea, între ceea ce se spune şi se face, nu te gîndeşti la nimic. Dar cînd mă retrag, aici, singur, ce pot

face decît să mă gîndesc ? Știu că nu fac bine. Tot răul vine de la gînduri. Dacă păcătuiești și după aceea te căiești, și iar păcătuiești, și nu te gîndești la păcate, totul e în ordine. Dar dacă începi să te gîndești...

S-a întrerupt, privindu-l pe Carlos cu neîncredere.

— Nu te plictisesc ?

— Nu. Continuă.

— Dumneata ești un cavaler, știu. Dar nu-i frumos că te lași așa, de bunăvoie, ca primul întîlnit în stradă să te ia de braț, să te bage în casa lui și să-ți spună : ia loc aici, bea cît vrei și ascultă-mă.

— Dumneavoastră nu sînteți un oarecare, ci un prieten.

— Într-adevăr ?

Carlos i-a răspuns printr-un gest.

— Dumneata, pentru noi — a continuat don Baldomero — ești mai mult decît un prieten. Nici n-ai idee cum ai fost de așteptat ! Din clipa în care s-a aflat că te întorci, n-am mai vorbit decît despre dumneata, de parcă ai fi fost un Mîntuitor. Și în ce mă privește pe mine, din motive particulare, chiar mai mult. Asta nu înseamnă că aș fi nebun. Nu, nu de asta. Înțelegi ? Pentru că...

A șovăit.

— Mai întîi de toate vreau să știu, dumneata crezi în Dumnezeu ? Ești credincios, ca mine, catolic, apostolic, roman ?

— Pentru ce toate astea ?

— Pentru că, dacă ești, se schimbă lucrurile. Iar dacă nu ești, va trebui să-ți explic cîte ceva mai dinainte.

I-a arătat cărțile aranjate pe policioară.

— Eu cunosc bine religia. Vezi cărțile astea : le-am citit pe toate. Poate că dumneata nu le cunoști, dar eu le știu pe dinafară. Și totuși, nu tot adevărul se află în ele. Adevărul, uneori, nu se spune pentru că nu-i bine ca lumea să-l știe. Există un adevăr pe care n-ai să-l găsești în nici o carte, dar eu pot să ți-l spun. E cel care mă interesează cel mai mult pentru că se referă la propria mea salvare. Știu că n-o să mă salvez și nici dumneata n-ai s-o poți face. Partea cea mai urîtă și mai îngrozitoare e că mă voi condamna fără nici o vină.

— Nu înţeleg prea bine. Vreţi să spuneţi că vă veţi condamna pentru păcatele altora ?

— Nu. Pentru păcatele mele, da ; dar nu şi pentru vina mea. Pentru păcatele mele şi pentru vinovăţia celorlalţi.

— Şi acesta-i adevărul care nu stă scris în cărţi ?

— Nu.

S-a ridicat, s-a apropiat de policioară, a luat în mîini o carte dintre cele mai ponosite, a răsfoit-o cu buricele degetelor şi a pus-o la loc.

— Ascultă, eu m-am vîrît singur într-o belea. Aşa că nu trebuia să încep de aici, nici măcar atîtica. Există lucruri pe care dumneata nu le poţi înţelege pentru că ai trăit în străinătate şi cunoşti prea puţin Spania. Ca s-o înţelegi, trebuie să fii spaniol cu ouă cu tot, iartă-mi expresia : ca mine ; şi să simţi ca mine.

S-a aşezat şi a băut cu sete. „Mai vrei vin ?“ A muşcat dintr-un biscuit.

— Vroiam să-ţi citesc predica unui francez de demult, despre care poate că ai auzit vreodată vorbindu-se. Un anume Bourdalone. Vorbeşte „Despre foarte puţinii ce se vor salva“. Groaznic ! Nu-mi explic cum puteau cei care se aflau în afara Spaniei să trăiască liniştiţi. Ce speranţă poate să existe, cînd însuşi Cristos a spus : „Mulţi vor fi cei chemaţi, dar puţini cei aleşi“ ? Îţi vine să laşi totul baltă, să stai cu burta la soare şi să-ţi faci de cap cu oricine. Pentru că a mai spus Isus : „Dacă vrei să te salvezi, fă aşa şi aşa“. Dar, prietene, cine-i în stare s-o facă ? Dumneata ştii ce înseamnă să vezi o puştoaică din astea, ca o vulpe, legănîndu-şi ţîţele sub bluză, şi în loc să te uiţi la ea ca la o minune, să te întorci cu spatele şi să-ţi faci semnul crucii ? Asta, ca un exemplu de ceea ce nu poţi să faci. Aşa că, ori renunţi dumneata la tot ce-i mai frumos în lumea asta nenorocită, ori te condamni singur. De aici vine conflictul. Cine-i capabil să renunţe ?

S-a auzit zgomot de paşi şi voci la intrare. Dar Baldomero s-a ridicat, ager, şi a răsucit cheia în uşă.

— Nevastă-mea. Ea nu trebuie s-audă astfel de lucruri. Ea — a arătat la întîmplare cu mîna înainte — e dintre cele ale mănăstirii. Nefericitul ăsta de călugăr

le vrăjește și le vorbește de speranță. Speranță ! Crezi că mai e vreo speranță după Republică ? Dumnezeu ne-a întors spatele și ne-a părăsit. Ne-a...

Carlos a ridicat o mînă, întrerupîndu-l :

— Iertați-mă, dar iar nu înțeleg. Ce legătură are Republica cu speranța, cu disperarea și toate lucrurile acestea despre care îmi vorbiți ?

— Asta-i durerea, don Carlos ! a răspuns Piñeiro, aproape strigînd : și a repetat cu voce scăzută : Asta-i durerea. Nu poți înțelege pentru că dumneata nu ești propriu-zis un spaniol. Dumneata, aproape sigur, începi prin a ignora istoria Spaniei. Ca toată lumea. Dumitale ți s-a vorbit despre regi, bătălii și monumente. Asta-i ceva secundar : o consecință a adevăratei Istorii, care începe în ziua în care Dumnezeu a căutat, între toate popoarele, poporul care să fie cel mai capabil să apere Biserica, și ne-a găsit pe noi, gata să murim dintr-o prostie. De-atunci ne-a ales pe noi și ne-a trimis pe Santiago și Pe Sfîntul Paul și pe Sfînta Fecioară Maria. A fost ca și cînd ne-ar fi spus : „Sînteți cei aleși pentru a muri". Firește, prietene, că, întotdeauna cu soldații trebuie să ai bunăvoință și Domnul a avut-o cu noi.

A băut din nou. Carlos a încercat să-l oprească printr-un gest, dar Piñeiro i-a îndepărtat mîna.

— Lasă-mă. Simt nevoia. O singură dată am mai spus ceea ce îți spun dumitale și te asigur că pentru aceasta nu-i îndeajuns curajul unui singur om. Vinul te ajută.

L-a privit de sus pînă jos.

— Nu te-ai întrebat niciodată de ce anumiți spanioli, oricît de păcătoși, se salvează în cele din urmă ? Lope de Vega, de exemplu.

— Vă cer iertare, dar, cum e și firesc, nu știu dacă Lope de Vega s-a salvat.

— S-a salvat, te asigur. Și e drept să te întrebi cum a putut să se salveze un om ca el, un curvar și un păcătos ca nimeni altul. Și la fel de drept e să te întrebi, cu mai multă uimire, cum se face că omul acesta a crezut întotdeauna în salvarea lui. Pentru că a crezut. Despre aceasta avea toate dovezile. A crezut, a spus-o, și a fost cel dintîi care s-a întrebat de ce credea acest lucru.

S-a dus la policioara cu cărți și, de data aceasta fără a șovăi, a scos o carte mare, o ediție ieftină din Lope de Vega. A deschis-o și Carlos a putut vedea, la pagina deschisă, unul din poemele lui Lope subliniat cu linii roșii.

— Poftim, aici se află totul. Citește.

Carlos s-a aplecat peste carte și a citit :

Și ce am eu, de-mi cauți prietenia ?,

pentru ca, imediat, să-și aducă aminte versurile următoare, și, cu acestea, orele de Literatură din timpul Școlii Iezuite din Vigo. A pus cartea deoparte și a continuat să recite :

Ce interes te mînă, Isuse, către mine ?
În fața ușii mele, iarna, pentru cine
îți treci nopțile lungi, acoperit de brumă ?

— O știi pe dinafară ?

— Bineînțeles. Din vremea liceului.

— Și nu ți s-a întîmplat niciodată să te întrebi cum de au putut să fie scrise aceste versuri ?

— Vă mărturisesc că nu.

— În răspunsul la această întrebare se află multe taine. Ah, a adăugat, luînd cartea de pe masă. Și totuși, totul e foarte limpede. Nu trebuie decît să te pui în locul lui Dumnezeu.

Carlos a făcut un gest de refuz, categoric.

— Te surprinde sau ți-este frică ?

— În cel mai bun caz, mă surprinde. Pentru că, cine poate să se pună în locul lui ? Personal, nu aș avea curajul nici măcar să mă gîndesc la asta. Puteți s-o faceți dumneavoastră, căci sînteți credincios...

S-a întrerupt, șovăind.

— În sfîrșit, mi-e și puțin teamă.

— Nu-ți face griji. Nu-i nici un păcat. Dacă aș putea s-o știu !... Am mulți prieteni teologi. Cardinalul de la Santiago este prietenul meu și am discutat despre aceasta de multe ori. Bineînțeles, el îmi spunea că am început să devin un eretic, dar o spunea în glumă. N-are importanță,

însă trebuie să ne lămurim bine : nu-i vorba să te pui *realmente* în locul lui ci doar în mod teoretic. E ca un exerciţiu de şcoală.

— Aţi făcut cumva Seminarul ?

— Da, sigur. De ce mă-ntrebi ?

— Nu ştiu. Mi s-a părut aşa, dintr-o dată, că aţi învăţat.

— Sigur că am învăţat. Am făcut tot Seminarul şi am renunţat la preoţie cu două luni înainte de hirotonisire. Îmi plăceau femeile.

S-a aşezat, şi-a luat capul în palme şi a rămas tăcut preţ de cîteva clipe. A continuat după aceea, cu un glas sumbru :

— Dacă n-ar fi fost femeile, aş fi putut să fiu un sfînt. Ele sînt păcatul meu. După aceea vin şi altele. Îmi plac femeile. Mai ales cele cu sînii ascuţiţi şi tari. E ca o obsesie.

L-a privit pe Carlos cu ochii împăienjeniţi de vinul băut.

— E o tragedie, don Carlos. Nevastă-mea n-are sîni. Ai văzut cum arată ? Da, dar sînt falşi. Nişte cîrpe. M-a înşelat. M-a făcut să mor după ea din cauza a două grămezi de bumbac. Cînd mi-am dat seama, nu mai aveam scăpare.

Carlos, jenat de o astfel de mărturisire, l-a întrerupt :

— Vorbeam despre nişte versuri.

— Ah, da, sonetul. Sonetul lui Lope. Dumneata ai putea să crezi că un lucru nu are de-a face cu altul : dar nu-i aşa, toate se leagă. Îmi plac femeile, mă îndrăgostesc de a mea, îmi pun veşmintele în cui, mă căsătoresc cum a lăsat Dumnezeu, în speranţa că o să trăiesc ca un virtuos şi, hop ! păcăleala. Şi atunci mă gîndesc : Baldomero, ţie ţi-a intrat diavolul în trup. Pentru că, deşi însurat, femeile continuă să-mi placă. Pe una o privesc, pe alta o pipăi. Şi, într-o bună zi, calc alături şi, îţi dai seama, după un păcat vin altele o sută. Şi remuşcarea începe să mă chinuiască. Mi-e frică de iad. Teologia nu mă lasă să trăiesc. Beau, şi vinul mă face să mă gîndesc şi mai mult. La dracu ! De ce avem creier ? Beau, mă gîndesc şi păcătuiesc. Şi, într-o zi, descopăr că încă mai există o speranţă a salvării, ca în sonetul lui Lope, şi cu

asta încep să mă liniştesc. Numai că, pe negîndite, apare Republica. La dracu cu speranţa.

S-a ridicat cu mare greutate.

— Dumitale ar putea să ţi se pară o prostie, dar sînii falşi ai nevestei mele şi Republica se supun unuia şi aceluiaşi scop inescrutabil al Domnului. Şi ce poţi face ?..

S-a clătinat. Carlos l-a prins de umeri.

— Luaţi loc.

— ...ce poţi face... dacă...

Şi-a trecut mîna peste frunte, a închis ochii şi s-a lăsat să cadă pe scaun ca o păpuşă de cîrpă.

Carlos a deschis uşa camerei şi a cerut ajutor. S-au auzit paşi grăbiţi în camerele de sus. Apoi, glasul Luciei întrebînd îngrijorată :

— S-a întîmplat ceva ?

— Vă rog să coborîţi.

Lucia n-a coborît. Paşii ei s-au retras de la capul scării şi, după cîteva clipe de tăcere, s-au auzit din nou, mai puternic, ca un tropăit.

„S-a dus de şi-a pus pantofii", s-a gîndit Carlos.

Lucia a apărut îndată.

— Cred că soţul dumneavoastră e cam bolnav.

— Doamne !

Sprijinită de tocul uşii, l-a privit pe don Baldomero trîntit pe pardoseala de pămînt bătut, murmurînd cuvinte de neînţeles. Lucia nu s-a mişcat. Şi-a ridicat spre Carlos ochii în lacrimi.

— Doamne, ce ruşine ! Ce o să credeţi dumneavoastră ?

— Nimic, doamnă. Asta i se poate întîmpla oricui.

— O dată, mai merge. Orice bărbat se poate îmbăta o dată. Dar al meu se îmbată în toate nopţile. Credeţi că asta-i viaţă ?

Şi-a scos o batistă şi şi-a şters ochii.

— În toate nopţile, don Carlos ! Beţiv, ca ultimul marinar ! Şi eu, suportîndu-l, an după an, numai pentru că sînt decentă şi nu vreau să ne facem de rîs...

S-a apropiat de scaun. Carlos a ajutat-o să se aşeze.

— ...numai pentru că am principiile mele şi sînt o doamnă. Dar, vă daţi seama, de cînd m-am căsătorit, m-am retras în lumea asta nenorocită, fără nici o altă ilu-

zie decît că mă pot duce la film duminica după-amiază : şi, pe deasupra, în fiecare noapte să-mi culc bărbatul ca şi cînd ar fi un sac de cartofi.

A sughiţat violent.

— Asta nu-i viaţă, în nici un caz !

Carlos nu ştia ce să facă. Zguduită de plîns, Lucia se sprijinise cu coatele pe masă, ascunzîndu-şi faţa în palme.

— Nu doriţi puţină apă ? Vreţi să chem pe cineva ?

Ea a părut că nu-l aude. S-a întrerupt din plîns şi l-a privit.

— Colac peste pupăză, mă mai şi înşală. Un mujeratic. Mă înşală tocmai pe mine, cea mai fidelă dintre toate soţiile ! Şi dacă aţi şti cu ce fel de femei umblă !

— De ce nu taci odată ? s-a auzit, din uşă, o voce femeiască, puternică.

Carlos s-a întors. Era servitoarea. Nu părea stînjenită de prezenţa lui Carlos. O privea, furioasă, pe Lucia.

— Dumneata eşti vinovată, pentru că eşti o limbută. Iar el, săracul, e atît de bun.

S-a adresat lui Carlos :

— Nu vedeţi ? În loc să pună mîna să-l ajute pe don Baldomero, începe să plîngă şi să povestească tot felul de bazaconii. Dacă le-ar spune măcar pe toate ! Deşi rufele murdare...

Lucia încetase brusc să mai plîngă. O privea pe servitoare cu teamă, retrăgîndu-se uşor în umbră.

— Ajutaţi-mă, domnule, a continuat servitoarea. Vă rog.

Împreună au reuşit să-l adune de jos pe don Baldomero.

— Unde-l ducem ? a întrebat Carlos.

— Nu vă faceţi griji. Acum pot singură.

L-a luat în spinare pe farmacist şi a ieşit din cameră.

— Şi dumneata, doamnă, e bine să nu te mai văicăreşti atîta, că sînt destule de spus, — a zis ea, începînd să urce treptele scării.

S-a auzit cum urca, suflînd greu. Lucia a reînceput să plîngă, de data aceasta cu un plîns înfundat, abia auzit. „Vedeţi, don Carlos, cum îşi bate joc de mine ? Ea e cea care porunceşte aici, de parcă ea ar fi stăpîna casei. Eu nu mai contez. Servitoarea mea ! Cine m-ar

crede ? Şi asta pentru că nu am un frate care să mă apere, nici o mamă la care să mă duc. Şi cum în bîlciul ăsta nu există nici un cavaler..."

A tresărit, dintr-o dată.

— Iertaţi-mă, nu mă refeream la dumneavoastră, ci la ceilalţi, la cei de aici. Dumneavoastră abia aţi sosit şi de-abia acum îmi cunoaşteţi viaţa. Dacă asta se mai poate numi viaţă !...

A părut că se ridică foarte greu. Carlos a ajutat-o.

— Mulţumesc.

S-a îndreptat spre uşă cu paşi teatrali.

— Dumneavoastră încă nu sînteţi ca ceilalţi. Dumneavoastră, dacă într-o zi am să vă cer ajutorul, o să mă înţelegeţi, fără să rîdeţi de mine. Pentru că povestea asta, orice ar fi, trebuie să se termine odată...

De pe prima treaptă a scării i-a întins mîna. Carlos i-a sărutat-o.

— Noapte bună.

— Vă rog, închideţi uşa cînd ieşiţi, cea de la stradă. Mulţumesc mult.

A început să urce, cu faţa întoarsă spre Carlos, privindu-l cu nelinişte, pînă ce acesta a ieşit din casă. Imediat după aceea, a urcat scara tot într-o fugă, a străbătut coridorul şi dormitorul în care don Baldomero sforăia împăcat, şi s-a apropiat de ferestre, rămînînd în spatele perdelelor şi spionînd strada în sus şi în jos. Carlos cobora fără grabă ; strada era lungă şi felinarele o luminau din cînd în cînd, pe bucăţi, astfel că, din zona de lumină, Carlos se ştergea în cele de întuneric. Lucia l-a urmărit pînă l-a pierdut din vedere, scufundat în umbră şi chiar şi după aceea a rămas cu fruntea lipită de geamul rece şi umed, păstrînd pe retină amintirea lui Carlos şi rezumîndu-şi în gînd calităţile acestuia : mergea cu pas elastic, ca englezii din filme ; era urît, distins şi manierat. Şi învăţat. Un învăţat care venea din străinătate, de la o Universitate străină ! Dintr-o singură privire, atît cît reuşise s-o vadă, descoperise — aproape sigur, iar dacă nu, cel puţin intuise — întreaga ei intimitate. S-a cutremurat, de parcă ar fi fost dezbrăcată. Da, dar n-avea de unde să-i ghicească bătăliile ei, din somn, cu un demon

desfrînat, care avea faţa, mîinile şi ochii reci ai lui Cayetano Salgado — îngrozitoarele încleştări din care se trezea sfîrşită, gîfîind — acele periculoase momente de pierzanie pe care le îndura (în vis), noapte de noapte, fără ca soţul ei să-i vină în ajutor. Şi cîtă nevoie avea de acest ajutor, fără de care se pierdea (numai în vis ?) de atîtea ori ! Dacă nu cumva, în sfîrşit, ar dori s-o ajute ; bineînţeles, un ajutor sufletesc, ajutorul unei prietenii nevinovate şi elevate.

Trebuia să şi-l atragă, să şi-l facă prieten. Dar ea nu era deloc atrăgătoare.

S-a gîndit la prietenele ei, la tinerele fete pe care le îndruma, la cele care o însoţeau la slujba de la mănăstire. Inés Aldán ? Nu. Inés, dacă ar fi iubit un bărbat, l-ar fi vrut numai pentru ea însăşi. Aşa că Inés, nu. Poate Rubita sau Julia Mariño. Acestora le-ar fi fost de-ajuns trupul elastic al lui Carlos şi i-ar lăsa ei sufletul, pentru un exerciţiu de pură prietenie. Erau supuse şi însetate să ştie cum e viaţa. O să le înveţe. Şi dacă una din ele ? Ea ar învăţa-o şi după aceea avea să-i asculte mărturisirea nupţială : „Sînt atît de fericită !", ar spune cea care ar fi să fie ; şi i-ar explica cum a fost, fără să ştie că o făcuse în numele ei. Pentru că...

I s-au strecurat în suflet imagini teribile şi flacăra păcatului i-a străbătut tot trupul. S-a închinat şi şi-a îndepărtat fruntea de geamul rece.

— Sfîntă Fecioară, nu ! Ajută-mă !

VI

CÎND S-A TREZIT CARLOS A DOUA ZI, DESTUL DE tîrziu, casa se umpluse de lume şi doña Mariana era ocupată cu împărţirea darurilor pentru nevestele pescarilor. Îngrămădite la intrare şi pe trotuarul din faţa casei, acestea sporovăiau între ele, aşteptînd să fie chemate de Xirome. Intrau, îşi primeau partea de la doña Mariana, şi ieşeau mulţumind, bocănindu-şi galenţii, grăbite. Îndată ce ajungeau afară, îşi numărau banii şi le întrebau pe celelalte lor cît li se dăduse. Cîte una, nemulţumită, se plîngea pe tăcute, blestemîndu-le pe cele linguşitoare sau intrigante, cele care, de obicei, primeau bani în plus.

Carlos a vrut s-o ajute, dar doña Mariana i-a spus că n-avea rost, pentru că tot n-ar fi ştiut cum să se comporte cu femeile acelea, aşa că era mai bine să iasă la plimbare pînă la ora mesei, că era zi frumoasă, ori, dacă nu, să se retragă în salon, sau în altă parte, unde zgomotul nu l-ar fi deranjat. Carlos a preferat să iasă, dar, odată ajuns în stradă, a şovăit între a se duce la conacul lui, în a-l căuta pe Aldán la tavernă, sau în a se abate pe la farmacie. Încă mai sta pe gînduri, cînd cineva, gălăgios, l-a strigat pe nume şi l-a apucat de umeri, bucuros şi afabil.

— Carlos ! Tinere Carlos ! Nu-ţi mai aminteşti de mine ? Sînt Cayetano.

S-a cutremurat. Cayetano Salgado, cu un impermeabil englezesc, pipă şi basc, îl îmbrăţişa.

— Am aflat că te-ai întors, dar n-am venit să te văd pentru că nu prea mă am bine cu bătrîna. Speram să te-ntîlnesc pe stradă, într-una din zilele astea. Drace, ce bine arăţi ! Pari încă un băieţaş, deşi cred că ai trecut de treizeci ; ca şi mine.

Carlos şi-a dat seama din prima privire că exista o deosebire între Cayetano şi ceilalţi : emana din el, prin toţi porii, senzaţia de putere, de siguranţă de sine şi de satisfacţie. Era înalt cît el, dar mai vînjos şi mai bine legat, fără nimic care să amintească de un provincial. E drept, era îmbrăcat ca un marinar, în haine de culoare albastru-închis şi cizme de cauciuc ; cizme şi haine de o calitate excepţională, însă, precum impermeabilul şi mănuşile.

— Nu ne-am văzut de-o viaţă, nu ? Cel puţin cincisprezece ani. Cîte s-au întîmplat de-atunci !

Îşi terminase îmbrăţişarea, dar nu-l slăbea, ţinîndu-l încă de umeri, interesat, desigur, ca cei ce i-ar fi putut vedea în trecere, dar atenţi la o astfel de întîlnire — să-şi dea seama de prietenia lor şi de bunăvoinţa sa.

— Cine ar fi putut bănui ?! Tu ai ajuns un om învăţat, eu...

A făcut un gest ca şi cînd ar fi vrut să prindă ceva din aer.

— Auzi ? Sînt maşinile de nituit de la şantierele mele. Te duceai undeva anume ? Că, dacă nu, te invit la mine. Să vezi vasele pe care le fac. Adevărate vapoare de o mie de tone, totul din fier. Asta, deocamdată. Mai încolo...

Carlos s-a lăsat dus ; s-a lăsat invitat la ţigări *Capstan*, aduse direct din Anglia. „Am şi trabuce, făcute pentru mine anume, cu fotografia mea, la Havana. O să-ţi dau o grămadă." S-a lăsat condus prin şantier, ascultînd lungi explicaţii despre maşinile de nituit, despre tipurile de sudură şi despre muncitorii specialişti pentru atari operaţii. „Îi trimit la arsenalul din Ferol, pe timp de doi-trei ani, plătiţi cu banii mei." Au vizitat unul din vasele gata să fie lansat la apă şi a asistat la un dialog în engleză, între Cayetano şi un maistru din Southampton, îmbrăcat în salopetă şi pe cap cu o pălărie de iască. „Îl plătesc cu o mie cinci sute de pesete pe lună. Mai mult decît un inginer."

— Şi-acum să mergem acasă. Întîlnirea noastră trebuie sărbătorită.

Au intrat într-o clădire uriaşă, veche, ridicată pe un promontoriu care închidea spre sud micul golf de unde începeau scările.

— E o casă foarte bătrînă, dar ţin mult la ea, pentru că aici şi-a început afacerile. Bineînţeles, am renovat-o de sus pînă jos.

Au trecut prin nişte birouri mari, unde lucrau cinsprezece douăzeci de funcţionari. Cayetano s-a oprit ici-colo, interesîndu-se de unele lucruri ; i s-a răspuns în mod respectuos. În spatele unei uşi pe care stătea scris „Director", fizionomia clădirii se schimba cu totul : sistem de încălzire, covoare groase pe coridor, mobilă din lemn de caoba. O uşă de dimensiuni mici, solidă însă, şi aproape misterioasă, neaşteptată prin linia ei englezească, îngropată în peretele gros.

— Intră. Numai ca să vezi.

A împins-o, rămînînd în faţa unei încăperi uimitoare. Un birou imens, cu tavanele înalte ca pentru două etaje, căptuşite cu lemn de stejar lăcuit ; în fund, o fereastră uriaşă, în pur gotic englezesc. Ah ! Pe şemineu, o pînză în ulei înfăţişîndu-l pe Cayetano în costum de călărie şi cravaşă : mîna o strîngea cu o putere vizibilă.

— Ce zici ? Îţi place ?

Carlos a întîrziat cu răspunsul.

— Îţi mărturisesc că sînt uimit. Aici, în tîrgul ăsta...

Cayetano l-a bătut pe umeri.

— Tîrgul ăsta nu mai e cum ţi-l aminteşti tu, şi o să arate şi mai şi. Dar îţi dau dreptate : biroul te poate surprinde.

A privit în jur, mulţumit de el însuşi şi de birou.

— *Chippendale*. L-am cumpărat aşa cum îl vezi de la un lord scăpătat ; am pus să fie demontat, bucată cu bucată, şi l-am reconstituit aici. La fel cum era în castel. Singura diferenţă e portretul meu. Avea un altul, un bătrîn cu perucă, dar îţi dai seama că n-avea rost.

Printr-un gest, a încercat să explice totul.

— Restul l-am păstrat intact. Sînt lucruri de valoare. Acesta-i un Reynolds.

Uşor jenat, Carlos a îngînat :

— Da. Acela de acolo.

— Cunoşti pictură ?

— Puţin.

— E normal. Tu eşti un învăţat.

L-a condus, împingîndu-l uşor, pînă în faţa tabloului.

— Vrei să-l vezi mai de-aproape ? Pun imediat pe cineva să-l dea jos.

— Nu-i nevoie. Îl văd foarte bine. E frumos.

Pentru a compensa printr-o curtoazie răspunsul prea brusc, a întîrziat în faţa pînzei, contemplînd-o şi făcînd unele observaţii. Cayetano îl asculta atent, surîzător.

— Eu nu înţeleg mai nimic, dar îmi place să am lucruri de preţ. Sînt un om de afaceri şi, în orice caz, un tablou cu o semnătură ca aceasta este o investiţie, o investiţie sigură.

Şi, ca şi cum capitolul acesta s-ar fi terminat aici, s-a dus spre canapea.

— Să bem ceva. Ce preferi, un *Sherry*, un *Wisky* ?

A apăsat pe butonul unei sonerii. Şi-a făcut apariţia un servitor care a primit ordinele fără a clipi şi s-a întors îndată cu sticla de *sherry*. Cristal de Boemia, firește. Înainte de a turna, Cayetano a ciocănit paharele pentru ca oaspetele să-şi dea seama după sunet de calitatea lor.

— În sănătatea ta ! Şi să te simţi bine în mijlocul nostru ! Căci, aşa cum îţi spuneam...

A luat o înghiţitură şi şi-a aprins o ţigară.

— ... sînt un om de afaceri. Ceea ce mă interesează este să măresc industria, adăugînd în fiecare an o hală nouă şi angajînd alţi cincizeci de muncitori. Pueblanueva are un mare viitor.

Carlos i-a mărturisit că nu cunoştea puterea economică a aşezării şi că i se păruse dintotdeauna un loc sărac, dar frumos.

— Sărăcie ! Nimic altceva decît sărăcie ! Oamenii de aici trăiau din pescuit şi din munca pămîntului. Pînă cînd lui taică-meu nu i-a venit ideea unui mic şantier naval, nimeni nu s-a gîndit că ar putea să cîştige un ban dacă acesta n-ar fi fost plătit pentru arat sau pescuit. Dar ceea ce a gîndit el n-a fost decît începutul, iar ceea ce vezi acum nu-i cine ştie ce. Zece ani de aici încolo şi toată Pueblanueva va trăi de pe urma fabricii mele. Am proiecte măreţe şi am şi banii cu care să le îndeplinesc.

Și s-a explicat : redeschiderea minelor părăsite, un atelier pentru caroserii, poate — dacă reușea să convingă niște bancheri — niște cuptoare de siderurgie. „Pentru că există un cărbune foarte aproape, un cărbune de calitate superioară." Construirea centrului metalurgic ar fi reprezentat încununarea operei sale.

— Dar, înainte de asta mai sînt încă multe de făcut. Cît timp o sută cincizeci de oameni își pierd vremea cu pescuitul... Așa nu se poate. Sînt un exemplu rău. Pescarul e nepăsător și intră prea des în cîrciumă. Crede că dacă stă pe mare, punîndu-și viața în pericol, are dreptul să fie bețiv și anarhist. Pe de altă parte, înmulțirea proprietarilor îi dă senzația că poate fi independent. Ei sînt plătiți acum de doña Mariana și asta-i face să se revolte din te miri ce. Întreg orășelul acesta trebuie să se constituie într-o unitate economică unică. Pescuitul este o industrie ruinată, iar pămîntul nu mai dă decît porumb și varză și cere mai multă muncă decît oricînd. N-are sens să cheltuiești energia, chiar și a unei singure persoane, într-o muncă antieconomică. Eu voi da salarii bune, astfel că se va putea aduce totul din afară. Voi organiza un economat, în care orice muncitor va găsi tot ce-i trebuie, fără să mai fie nevoie de susținerea unui comerț mizerabil. Eu...

Concepea Pueblanueva ca pe o fabrică imensă, condusă de el din biroul cumpărat de la un lord scăpătat.

— Nu trebuie să-ți mai spun că și pentru tine există un post.

— Pentru mine ? Păi, eu nu sînt inginer. Nici măcar maistru.

Înainte de a-i răspunde, Cayetano a umplut iarăși paharele.

— Ascultă, Carlos : Cred că-ți dai seama că eu cunosc bine situația economică a tuturora și știu că a ta nu-i deloc strălucită. Tot ce poți scoate tu de la pămînturile și pădurile tale, îngrijindu-te de asta, vreau să spun trăind numai pentru a te ocupa de ele, nu trece dincolo de cinci sute de pesete pe an. Și asta dacă-i anul bun. Adică o nimica toată. Dar tu nu ai de gînd să te ocupi cu așa ceva. Un om nu învață timp de cincisprezece ani ca după aceea să se bată cu țăranii angajați cu ziua sau cu administratorii.

— Niciodată nu m-am gîndit să fac acest lucru.

— Eram sigur. Dar, în cazul ăsta, cîştigul tău se va reduce la jumătate. Pentru că aici, ca oriunde, lumea fură cît poate. Ce poţi să faci cu două sute cincizeci de pesete ? Asta, dacă nu ai o slujbă.

— Nu am. Abia m-am întors în Spania.

— Eu îţi pot oferi una. Doctorul şantierelor.

Carlos a surîs.

— Te asigur că nu ştiu nici măcar să pun un picioar în ghips. Sînt doctor de nebuni.

— Şi ce ? Mi-e indiferent. Aici, dintr-o parte cu vîntul, dintr-alta cu vinul, toată lumea-i nebună. Exact un doctor de nebuni ne trebuia ; dar nimeni nu-l poate pune la dispoziţia oamenilor decît eu.

S-a ridicat, a făcut cîţiva paşi şi s-a sprijinit de şemineu.

— Îţi fac o ofertă serioasă, dacă ai de gînd să rămîi aici. Pentru început, un salariu de o mie de pesete şi o sută de mii de pesete la dispoziţia ta pentru a-ţi organiza clinica, biblioteca şi tot ce-ţi trebuie. Pe deasupra, în fiecare an o călătorie în străinătate pe contul casei şi un buget extraordinar pentru materiale şi medicamente. Bineînţeles, toată libertatea de mişcare. Eu nu înţeleg nimic din profesia de doctor de nebuni şi nici nu mă interesează nebunii. Avem unul pe aici, foarte distractiv, pe Paquito *Ceasornicarul*. Trăieşte în casa mea şi-l folosesc ca bufon. Nu cred că se va face bine. Dar nu-i singurul. Dacă lumea n-ar fi nebună, n-ar face atîtea prostii. O să ai pacienţi cu grămada.

Şi-a scos pipa din buzunar şi şi-a umplut-o, continuînd să vorbească.

— Sigur, poţi să te instalezi pe socoteala ta, dacă asta vrei. Dar tu, dacă nu-ţi vinzi averea, n-ai bani ca să deschizi o clinică, şi n-ai să cîştigi măcar o pesetă, pentru că oamenii de aici plătesc cinci pesete pe lună pentru asistenţă medicală, şi cum îl avem pe don José, nimeni nu va fi dispus să plătească de două ori pentru acelaşi lucru. În afară de asta, lumea de aici nu ştie ce e psihiatria. Dacă cineva înnebuneşte, e dus la balamucul din Conjo.

— Nu m-am gîndit niciodată să mă stabilesc aici.

— Ah, asta-i altceva. Putem discuta și în sensul acesta, dar încearcă să judeci rațional. Ai bani ca să deschizi un sanatoriu în altă parte ? Te gîndești să-ți vinzi moștenirea ? Dacă da, eu ți-o cumpăr. Dau cincisprezece la sută peste cel mai bun preț de vînzare. Îți atrag atenția că e o ofertă care-ți convine, pentru că nimeni, dacă află că cumpăr eu, nu îți va cumpăra un cui.

— O să am în vedere. E tot ce pot să-ți răspund în clipa asta.

— Nu mă grăbesc. Dar, fiindcă tot veni vorba, de ce vrei să pleci de aici ? În Pueblanueva se trăiește bine și condițiile pe care ți le ofer eu nu le vei găsi în altă parte. În locul tău, înainte de a refuza, m-aș gîndi bine. Sigur, îmi dau seama că te-am luat pe nepregătite...

Și-a încrețit fruntea și l-a privit pe Carlos cu asprime.

— Pînă acum n-ai stat de vorbă decît cu dușmanii mei. Cu bătrîna, cu nefericitul de Aldán, cu găgăuță ăla de farmacist, cu *Cubanezul* și cu cei din taverna lui păduchioasă. Sînt bine informat. Invidioși, ratați, cerșetori. Ceea ce ți-au spus te-a făcut să n-ai încredere în mine. Dar tu ești deștept și înțelegi ușor că un om ca mine nu poate să nu aibă dușmani.

S-a așezat din nou alături de Carlos. Acesta își aprinse o țigară și nu-l pierdea din ochi nici măcar o clipă pe Cayetano, urmărindu-i fiecare gest și analizîndu-i fiecare cuvînt. Întreaga sa ființă, cu sutele ei de antene, întrase în alarmă și-l urmărea studiindu-l.

— Aldán era prietenul *nostru*. Un invidios de la cincisprezece ani, ți-aminteșți ? Invidios pe hainele tale frumoase și pe barca mea ! Dar astea se uită cînd te faci mare și eu le-am uitat. Aldán și ai săi s-au întors aici, acum doi sau trei ani, înfrînți și muritori de foame. Tatăl lor nu le-a lăsat decît datorii. S-au retras în conacul lor, unde plouă ca în stradă, și nu mănîncă decît pește și mămăligă. L-am chemat pe Aldán și i-am oferit un post. E deștept, știu, și are studii. N-aveam nici un fel de nevoie de un tip ca el, palavragiu și pierde-vară, dar i-am oferit un salariu decent. Știi ce mi-a răspuns ? Că preferă să moară de foame, el și familia lui, decît să mănînce din pîinea mea. Asta, în primul rînd, e o mojicie...

A lovit cu pumnul în masă.

— E o mojicie fără pereche ! Preferă să mănînce din cusutul surorilor lui şi ar mînca la fel de liniştit dacă acestea ar fi nişte prostituate. Ceea ce-l interesează pe el e să umble prin circiumi, vorbind despre revoluţie şi dreptate socială, adică vorbindu-mă pe mine de rău, eu, care i-am scos pe toţi din sărăcie. Pînă cînd o să mă satur de el şi o să-i dau o mamă de bătaie, să vedem cine îi sare în ajutor. Cred că ţi-a vorbit de mine ca de dracul gol — a adăugat el, schimbînd tonul iritat într-unul de dispreţ.

— Te asigur că nu. Nu am vorbit despre tine absolut deloc.

— O să-ţi vorbească. Nici unul dintre ai săi nu ar vrea să fim prieteni.

— Lasă-mi măcar dreptul de a putea să mi-i aleg eu pe ai mei.

— Bineînţeles. Pe mine nu mă poţi uita. Eu ştiu cine eşti şi cît eşti de valoros. Eu respect inteligenţa. Dovada ţi-am şi făcut-o. Dar pe ei nu-i interesează aşa ceva.

— Dar pe tine te interesează ei ?

O clipă, Cayetano a şovăit.

— Ce vrei să spui ?

— Nimic decît ceea ce am spus : că pe tine ei te interesează.

— Nici cît negru sub unghie. Sînt ca nişte purici. Te interesează pînă îi prinzi. Dar, de ce să discutăm despre asta ? Avem atîtea. Hai să ne întoarcem la ale noastre.

— Îmi spuneai de exemplu, că aici, în Pueblanueva, se trăieşte bine.

— Te cred ! Uită-te la mine. Aş putea trăi în La Coruña, la Madrid, sau oriunde aş avea chef. Dar aici găsesc tot ce vreau. Pînă şi femei.

L-a lovit pe Carlos cu palma peste genunchi.

— Femei extraordinare, tinere ! Şi uşor de cucerit. Nici n-ai idee... Un om ca tine se poate culca oricînd cu cine pofteşte. Ţărăncuţe şi din celelalte. Le îmbăiezi, le dai haine noi şi sînt ca de la Madrid.

A scăzut glasul, ca pentru a-i spune un secret, privindu-l cu viclenie şi surîzîndu-i.

— Ascultă. Poate că n-o să ajung să mă bat cu imbecilul de Aldán, dar, într-o bună zi, o să mă culc cu

sora lui, cu Inés, care, bineînțeles, o foarte frumoasă și, în ciuda aparențelor, a religiozității ei, abia așteaptă să mi se bage în pat. Farmacistului o să-i pun coarne cînd o să vreau eu. Nu pentru că nevastă-sa ar fi bună de ceva, că nu-i bună și mai e și tuberculoasă, ci pentru a-i închide gura.

Și a adăugat, ca pe o concluzie :

— În Pueblanueva del Conde nu există femei decente, în afară de mama mea.

Surprins, Carlos nu și-a putut ascunde uimirea și a făcut o mutră de parcă l-ar fi fulgerat. Dar Cayetano n-a băgat de seamă.

— N-am vrut să te ofensez, crede-mă.

— Pe mine ?

— Mama ta a fost o femeie deosebită. O știe toată lumea. Nu mă referam și la ea, bineînțeles, odihnească-se-n pace. Mă refer la celelalte și, ce ți-am spus, așa rămîne.

S-a ridicat iarăși în picioare și a rostit sentențios :

— Nu exclud nici una. Și cum ceea ce-ți voi spune acum o s-o auzi într-o zi de la oricine, prefer s-o știi de la mine. Prima dintre ele, cea mai vicleană, e bătrîna. A fost iubita tatălui meu timp de douăzeci de ani și are un copil, în America, care pe jumătate e frate cu mine.

O spunea cu mîndrie. Carlos și-a dat seama că, pentru Cayetano, aceasta era triumful conversației sale. Că tocmai de aceea îl adusese aici, îl invitase să bea și-i oferise un post de medic.

— Numai din cauza asta, înțelegi, numai de asta am tolerat ca foarte multe dintre acțiunile de bancă ale șantierului să se afle în mîna bătrînei. Or să treacă în mîinile fratelui meu vitreg, cînd o să moară ea. Dar rușinea pe care i-a făcut-o mamei sale, n-o să i-o iert în veci.

Vorbea cu emfază, dramatic, dar sincer. Și totuși, lui Carlos i se părea că lucrul cel mai important și mai semnificativ din tot ceea ce-i spusese nu era acesta, ultimul, ci ceea ce rostise mai înainte : „Nu există femei decente, în afară de mama mea". Carlos le reținuse exact și le rumega atent, preferînd să uite tot ceea ce auzise, pentru a rămîne numai cu vorbele acestea, contemplîndu-le, ana-

lizîndu-le, desfăcîndu-le în bucăţi, pentru a vedea sub lumina lor sufletul lui Cayetano.

— Sînt lucruri diferite. El este fratele meu şi, la urma urmelor, nu vrea să audă de mama sa. Asta mi-l face simpatic.

S-a auzit, puternică şi prelungă, o sirenă, iar ceasul de pe şemineu — bineînţeles, englezesc autentic şi foarte vechi — a bătut ora douăsprezece.

— Iartă-mă. Trebuie să plec...

N-a spus unde.

— Vino şi tu. Acum, toţi muncitorii care locuiesc departe, în loc să se ducă acasă să mănînce, şi să-şi piardă vremea, au la dispoziţie săli de masă foarte curate. Li se aduce mîncarea aici, iar dacă vreunul vrea vin, îl poate cumpăra ieftin de la bar, astfel că le rămîne mai bine de o jumătate de ceas pentru odihnă. Foarte curînd o să le fac un mic cazinou, ca să joace cărţi sau domino. Vino cu mine. Eu mă duc să-i văd în fiecare zi, ca să-mi dau seama că au grijă de ei.

A ieşit din birou pe o pajişte strălucitoare şi, pe o potecuţă cu prundiş alb şi mărunt, au ajuns în faţa unei barăci uriaşe, proaspăt văruită, cu ferestre mari, în care începuseră să intre muncitorii. Femei şi fete, formînd o coadă destul de lungă, îi aşteptau afară cu coşurile cu mîncare.

— Ca să nu fie prea multă vînzoleală, mai întîi intră ei şi iau loc ; după aceea femeile, care ştiu fiecare locul unde trebuie să meargă. Totul organizat.

La trecerea lui Cayetano şi Carlos, femeile care sporovăiau între ele au tăcut brusc. Au intrat în sală pe o altă uşă, de lîngă bar, de unde se vedea dintr-o privire încăperea largă şi rece, cu mese mari de pin, albe şi curate. În tăcere, muncitorii se îndreptau spre locurile lor, nu înainte de a-şi fi umplut cu apă o cană de aluminiu. Cîţiva, foarte puţini, cereau cîte o litră de vin roşu, servit în nişte ceşti albe de o fată foarte grăbită. Cayetano îi explica tot felul de fleacuri organizatorice, în timp ce Carlos, aprobînd fără să ştie ce, privea muncitorii, oprindu-se la un chip sau altul, mai vioi, mai furios sau mai trist. Imediat, cu gălăgie, deşi în ordine, au intrat femeile. Scoteau mîn-

carea din coşuri sau săculeţe, o puneau pe masă, în faţa bărbaţilor, şi aşteptau în picioare ca aceştia să mănînce.

— E una pe care vreau s-o cunoşti. Vino înăuntru.

L-a dus într-o cămăruţă goală, din spatele barului, şi i-a spus fetei care servea vinul să cheme pe cineva.

— Ai să vezi ce mai bomboană. Douăzeci şi trei de anişori, ca douăzeci şi trei de flori culese de mine.

A rîs cu subînţeles.

— Ţi-am spus. Nimic mai uşor.

Pe Carlos nu l-a surprins glasul care întreba :

— Se poate intra ?

L-a surprins, în schimb, tonul cu care întreba, uşor agresiv, aproape obraznic. Carlos s-a întors s-o privească. Prea tîrziu, pentru că, intrînd şi descoperindu-l, Rosario îşi schimbase atitudinea.

— Bună ziua, a spus, şi s-a oprit.

— Vino încoace, mititico. — Cayetano a luat-o de braţ şi a apropiat-o de Carlos. Acest domn este doctorul Deza. Dă mîna cu el.

— Să-i dau mîna ? Eu să dau mîna cu domnul ?

Instinctiv şi-a ascuns mîinile : în privirile ei se putea citi o anume nelinişte, iar în cele ale lui Cayetano fulgere de ură. Carlos i-a scos din încurcătură :

— Ne cunoaştem. Am venit împreună, acum cîteva zile, în autobuz.

Şi i-a întins mîna. Rosario, şovăind, i-a strîns-o.

— Trebuie s-o ierţi. Nu ştie încă să se poarte cum se cuvine. Dar e frumuşică, nu ?

A lovit-o cu palma peste fund, zgomotos. Rosario a tresărit, ca muşcată de şarpe.

— Astîmpără-te ! Păstrează-ţi glumele !

— Ia te uită ! Du-te la taică-tău şi învaţă să dai mîna ca o domnişoară.

Îndreptîndu-se spre uşă, fără a-şi întoarce capul, Rosario a spus :

— Du-te la dracu !

Cayetano se prefăcea că-l distrează, dar mînia nu-i dispăruse din ochi.

— Cam arţăgoasă în public, dar foarte bună la pat.

Şi, după aceasta, ca şi cînd nu l-ar fi interesat :

— Dacă nu mă înşel, locuieşte în una din casele tale.

— Da ? Ca să vezi !

— O căsuță veche, cu cîteva palme de pămînt : în Freanes. Dar n-o să mai stea mult acolo. Luna viitoare o să fie gata alt grup de case pentru muncitori și o să stea în una din ele, cu familia ei. Îmi convine să-i scot pe oameni de unde se află acum și să-i am aproape de mine. Pe aceștia, din două motive.

A izbucnit iarăși în rîs, zgomotos și desfrînat, împingîndu-l pe Carlos spre ieșire.

— Acum știi totul. Gîndește-te la oferta mea, dacă te hotărăști să rămîi aici. Nu trebuie să te grăbești cu răspunsul. Ah, și nu-i povesti nimic bătrînei. Dacă află, i-o spune lui taică-meu și avem scandal. Nu-i vorba de el, ci de mama. Ea e o sfîntă.

În timpul mesei, Carlos n-a scos o vorbă. Abia cînd își beau cafeaua, doña Mariana l-a întrebat :

— Ți s-a întîmplat ceva ?

— Nu, dar sînt cam îngrijorat. Știi că azi de dimineață m-am întîlnit cu Cayetano ? M-a luat cu el să-i văd șantierul și apoi m-a invitat la un pahar.

Și i-a spus cum s-au petrecut lucrurile.

— Și asta te îngrijorează ? Te gîndești să primești oferta lui ?

— O, nici vorbă ! Nu asta mă preocupă. Însă...

A făcut un gest cu mîna dreaptă, nedeslușit, ca o bătaie de aripă.

— Dumneata ai dreptul s-o știi : încep să-mi lipsească banii. Bineînțeles, asta mi se întîmplă din cauza maniei mele de a-mi imagina o realitate necunoscută în loc de a aștepta s-o cunosc cu adevărat. Pueblanueva nu e cum presupuneam eu : nici dumneata nu ești așa cum îmi închipuisem. Dar dacă totul s-ar reduce la Pueblanueva și la dumneata, n-ar fi nici o problemă. Ei bine : ieri, un om cam trăznit și bețiv îmi face tot felul de mărturisiri, iar astăzi, Cayetano Salgado îmi arată puterea și, în același timp, fără să-și dea seama, slăbiciunea lui. Între don Baldomero și Cayetano aproape că nu există nici un fel de legătură. Din ceea ce mi-au spus și unul și altul nu poate exista o legătură. Și totuși, amîndoi mă interesează foarte

mult ; ceea ce, la urma urmelor, nu-i deloc ciudat, pentru că profesia mea începe de aici, de la interesul meu față de oameni.

— Asta înțeleg, dar ce găsești la ei ca să te intereseze ?

— Nu la ei, la mine. Asta mă interesează. Mai exact, mă interesează legătura dintre mine și ei, dintre mine și dumneata. Am trăit mulți ani ignorînd astfel de lucruri. Acum, dintr-o dată, descopăr că viața mea, existența mea, își are un loc în existența tuturora ; loc la fel de mare pe cît îl am în existența dumitale. Din motive diferite, pe care nu mi le-aș fi putut imagina, toți mă așteptau. Nu m-ar surprinde dacă, în fiecare zi, cunoscînd alți oameni, voi descoperi că și pentru aceștia însemnam ceva. Oameni necunoscuți. De ce oare ? Ce legătură au aceste lucruri cu viața mea ? Încep să mă întreb iarăși ceea ce mă întrebam acum cîteva zile : ăsta-i destinul meu ? Și dacă-i acesta, de ce l-am ignorat ? De ce m-am pregătit și mi-am organizat viața pentru altceva ?

Doña Mariana îl ascultase foarte atentă, cu ibricul de cafea în mînă, uitînd să toarne-n cești. Nu a răspuns întrebării lui Carlos, dar lumina din privirile ei îi spunea să continue.

— Acum simt nevoit să vorbesc cu dumneata despre tatăl meu. Ți-am respectat tăcerea de ieri. Mă gîndeam să ți-o respect cît timp ai dori acest lucru, dar nu cred că-i necesar. Am citit scrisorile.

— Și ?

— Mi-e limpede că tatăl meu te-a iubit toată viața și nu ți-a spus-o niciodată, din motive pe care nu le cunosc, poate din pricina timidității lui. Și mi-e la fel de limpede că dumneata nici nu i-ai înțeles iubirea, nici nu l-ai iubit. Ăsta-i un lucru nou. Judecîndu-te după cîte mi-ai spus, eu aș fi crezut nu numai că l-ai iubit, ci că îl mai iubești și acum.

Doña Mariana turnase cafeaua în cești și l-a invitat pe Carlos să bea. Ea și-a luat ceașca ei și a pus-o pe masă, fără să guste.

— Există, totuși, lucruri pe care nu le știu. Aștept să mi le spui.

— L-am iubit mult pe tatăl tău, însă în felul meu de a iubi. Nu am fost sentimentală niciodată, și nici îndrăgostită. Am avut pentru el o mare prietenie ; dacă preferi, o prietenie de la om la om.

— Și totuși, dumneata ai avut o dragoste sau, cel puțin, o aventură de dragoste.

— Asta-i altă poveste despre care avem să vorbim. L-am iubit pe tatăl tău și, mai ales, l-am admirat. Merita să fie admirat pentru că era un om bun și dintr-o bucată. Niciodată nu mi-a putut trece prin cap că el m-ar fi iubit : mi s-ar fi părut ridicol ca el, admirabil, să se îndrăgostească de mine, din moment ce eu însămi aveam o părere foarte proastă despre mine. Eram o nebună. Dar, înțelege-mă bine : n-am făcut, în anii aceia, nimic rușinos, și nici ceea ce am făcut după aceea nu-i un motiv de rușine. Îl iubeam și-l respectam pe tata și pentru nimic în lume n-aș fi făcut ceva care să-l supere. Bravurile și nebuniile mele au fost destul de îndrăznețe într-o societate care încerca, puțin cîte puțin, să se elibereze de bigotism și ipocrizie. Să călărești, să joci tenis și să ieși în stradă pe bicicletă, în pantaloni. Astea au fost marile mele nebunii.

Carlos a rîs.

— Acum îți vine să rîzi. Și mie îmi vine. Dar în o mie opt sute nouăzeci și atîta, nu se glumea cu astfel de lucruri. Am avut o reputație proastă, dar fără temei. Tatăl tău, după cum știi, s-a bătut o dată pentru mine ; mă tem însă că, în afară de faptul că s-a bătut, a crezut în calomnia aceea și, crezînd-o, pentru el totul s-a prăbușit. Altfel n-am cum să-mi explic fuga lui. De ce a trebuit să renunțe la o carieră cu un viitor extraordinar ? Ar fi ajuns Președintele Consiliului. Valora mai mult decît toți tinerii din vremea aceea luați împreună.

— Asta lămurește o parte din lucruri.

— Încă nu. Tu nu știi că tatăl meu mi-a spus : „Băiatul ăsta te iubește", iar eu nu l-am crezut ; și, totuși, nopți în șir m-am gîndit la acest lucru și i-am scris zeci de scrisori, întrebîndu-l dacă-i adevărat, dar n-am avut curajul să i le trimit. Nu-mi intra în cap. Mi se părea că dacă tatăl tău m-ar fi iubit, era mai puțin admirabil decît îl socoteam

eu ; și nu eram capabilă să renunț la asta, să nu-l mai admir. A fost o tîmpenie.

— De ce ?

— Pentru că dacă tatăl tău mi-ar fi spus că mă iubește, m-aș fi căsătorit cu el ; aș fi făcut același lucru zece ani mai tîrziu, cînd a murit tata și am venit la Pueblanueva. Atunci eram convinsă că dacă mă iubise cîndva, trebuie că-i trecuse această iubire. Și l-am găsit singur, posomorît, cheltuindu-și timpul în preocupări inutile sau care mi se păreau inutile. Eu împlinisem treizeci de ani. I-am spus : „Fernando, trebuie să te însori", iar el nu mi-a răspuns. Dar cînd i-am găsit de nevastă o fată demnă de el și cu ceva zestre, a acceptat. Eu sînt vinovată că s-a căsătorit cu mama ta.

A făcut o pauză. În priviri i se putea citi emoția puternică.

— Am știut întotdeauna cînd un bărbat mă dorea, dar nu cînd mă iubea. Poate că îmi era teamă s-o aflu. Nu mă interesa nimic altceva decît libertatea mea, și știam că dacă m-aș fi căsătorit, indiferent cu cine, mi-aș fi pierdut-o.

Carlos a surîs.

— Văd că la treizeci de ani semănai foarte mult cu mine.

— Da. Dar tot atunci s-a întîmplat ceva care m-a făcut să mă schimb, dar nu mi-am dat seama decît mult mai tîrziu.

— Aventura ?

— Nu ! a răspuns ea cu dispreț. Aventura a fost o greșeală. Eu însămi, cînd mi-o amintesc, nu o înțeleg prea bine.

S-a ridicat și a mișcat lemnele în șemineu.

— Testamentul lăsat de tata m-a făcut să rămîn în Pueblanueva aproape un an de zile. La început mă gîndisem să vînd totul și să nu mă mai întorc aici niciodată. I-am spus lui taică-tău. El n-a zis nimic. Venea în fiecare după-amiază să mă vadă, sub pretext că studiază documentele și hîrtiile vechi din casa noastră. De cîte ori nu i-am spus : „De ce nu le iei cu tine ? Eu nu vreau să mai știu de ele." Într-o zi m-a rugat să-l ajut și am făcut-o. Am lucrat împreună două sau trei ore, am luat o gustare

și după aceea am discutat, veseli, despre ceea ce descoperisem. În felul acesta, în cîteva luni am cunoscut oameni și fapte pe care le ignorasem și, fără să-mi dau seama, am început să-i iubesc pe cei morți pentru ceea ce făcuseră sau pentru ceea ce lăsaseră în urma lor ca amintire. Astfel că, într-o zi, cînd au venit să-mi propună să vînd casa aceasta și pămînturile și tot ceea ce moștenisem de la tata, m-am întrebat cu uimire dacă într-adevăr mă gîndisem cîndva să fac acest lucru. Tatăl tău mi-a spus : „Nu-ți amintești ? Nu vroiai tu să vinzi totul ?“ Am înțeles că el, numai prin faptul că mă făcuse să cunosc ceea ce nu știam, îmi schimbase felul de a fi.

— Adică a făcut exact ceea ce vrei să faci dumneata cu mine acum.

— Poate. În orice caz, nu vreau decît să dau înapoi ceea ce am primit sau, dacă preferi altfel, să restitui. Pentru mine e un lucru de cea mai mare importanță. Îi datorez tatălui tău, răbdării și iubirii lui nemărturisite, tot ceea ce prețuiesc astăzi în mine mai mult decît orice.

— Și nu s-ar putea ca tatăl meu să fi încercat în acest fel să nu te piardă, să te lege de lucrurile și de pămînturile acestea ca să te aibă aproape, chiar dacă avea să se însoare cu altă femeie ?

— Și dacă ar fi fost așa, ce ? Nu m-am gîndit la asta niciodată și e posibil să fie adevărat.

A închis ochii, ca și cînd ar fi făcut un efort de aducere aminte :

— Dar nu, nu. N-a fost așa. Cînd am plecat din Puebla-nueva, tatăl tău, căsătorit de-acuma, a primit vestea ca pe ceva firesc și așteptat. Eu mă gîndeam să mă întorc. Nu știam cînd, dar credeam că destul de repede. Mă simțeam, într-adevăr, legată puțin de locurile acestea. Moștenirea de la tata cerea multă bătaie de cap. El renunțase s-o facă, astfel că, dacă vroiam s-o păstrez, trebuia să mă îngrijesc de toate. Numai că viața pe care o dusesem mai înainte trăgea încă de mine. Îmi făceam iluzii să mă duc la Paris, la Expoziția Universală și m-am și dus. Acolo, într-o zi, am cunoscut un bărbat...

A făcut iar o pauză : un rictus amar i-a mișcat buzele.

— Un rus. Militar. Ce vrei ? Pentru prima dată m-am jucat de-a dragostea. El era însurat. Cînd m-am întors la Madrid, mi-am dat seama că rămăsesem însărcinată. Dacă ar mai fi trăit tata, ar fi fost o nenorocire. Acum, că era mort, am încercat să iau lucrurile în glumă. Aveam bani suficienți și o părere prea bună despre mine ca să nu mă las pradă disperării. Poziția și banii îmi permiteau să păstrez secretul acesta, fără teamă de un scandal. Am lăsat să se creadă că sînt bolnavă de ficat și am plecat să mă vindec la o stațiune balneară din străinătate. A venit, totuși, momentul în care aveam nevoie de ajutorul și încrederea cuiva. I-am scris tatălui tău, eram la Bordeaux, spunîndu-i că mă găseam într-o situație foarte gravă și că vroiam să fie lîngă mine. A venit de îndată, m-a ascultat și nu mi-a spus decît : „Dacă nu m-ai fi împins la căsătorie, acum m-aș fi putut însura cu tine". Nimic altceva. Dar cu un glas atît de sfîșiat, și cu un chin atît de mare în priviri, ca și cînd ceva s-ar fi prăbușit în el pentru totdeauna : o iluzie sau o speranță. A rămas lîngă mine, tăcut. M-a însoțit cînd s-a născut copilul și a găsit pe cineva care să și-l ia asupră-și, să-i dea un nume, iar cînd totul a fost aranjat, s-a întors la Pueblanueva. Eu m-am întors la Madrid, total schimbată în felul meu de a fi. Nu pentru că avusesem un copil din flori, ci pentru durerea pe care i-o pricinuisem tatălui tău. Mă învinovățeam pe mine însămi pentru prostia care mă făcuse să nu fi înțeles sentimentele celui mai bun om de pe lume. Cît de clare îmi erau acum dovezile iubirii lui, adunate, an de an, în scrisori, în fapte, în cuvinte ! Simțeam că înnebunesc și, într-o zi, m-am hotărît să mă întorc la Pueblanueva, unde, dacă el ar fi dorit-o, aș fi fost amanta lui. Nu fi surprins și nu fă mutra asta ! Nu-mi păsa de nimic și de nimeni, dacă el ar fi putut găsi în mine puțină fericire. I-am trimis o scrisoare. Nu-i spuneam ce aveam de gînd, dar cuvintele mele erau destul de limpezi pentru a ști la ce să se aștepte. Am vîndut pe nimic tot ceea ce în casa mea de la Madrid mi se părea inutil și demn de dispreț. Restul l-am expediat la Pueblanueva și, puțin după aceea, am venit aici definitiv. Numai că, în clipa cînd am sosit, am aflat că tatăl tău dispăruse. Nimeni nu știa din ce cauză. Mama ta bănuia

că eu eram principala cauză şi aşa mi-a şi spus-o. M-a învinovăţit pe drept. Totuşi, nu înţelegea că soţul ei fugise ca s-o scutească de umilinţa şi durerea de a-l vedea îndrăgostit de mine.

Din stradă s-au auzit zgomote şi voci de copii care cîntau colinde. Ochii doñei Mariana se umeziseră şi faţa ei, mîndră de obicei şi mai întotdeauna aspră, se îndulcise, cerînd parcă îndurare. A intrat *Rucha* şi le-a spus că elevii de la clasele de religie veniseră după daruri.

— Iartă-mă, Carlos. Obişnuiesc să-i primesc chiar eu.

S-a ridicat şi a ieşit. Carlos s-a apropiat de fereastră şi a privit valurile mării, indiferent la veselia copiilor care se îngrămădiseră la intrare. Cerul se mai limpezise puţin, dar vîntul bătea crestele albe ale valurilor şi legăna bărcile mari de pescuit, ancorate în faţa casei. Cu fruntea lipită de geamul rece, încerca să se gîndească, fără a izbuti : un sentiment nelămurit, dar puternic îi bîntuia sufletul, întunecîndu-i înţelegerea, ca şi cînd ani în şir ar fi stat ascuns în el, fără s-o ştie, iar acum îi umplea întreaga-i fiinţă. Ceva asemănător cu valurile acelea care se ridicau din mare, creşteau şi se desfăceau în dantelă de spumă. S-a îndepărtat de fereastră, a băut o ceaşcă de cafea şi un pahar de coniac. S-a aşezat, s-a ridicat din nou, a încercat să-şi distragă atenţia, privind bibelourile din vitrină, pînă cînd, puţin cîte puţin, tălăzuirea aceea sufletească s-a potolit şi a reuşit să gîndească din nou. S-a gîndit la el însuşi, descoperind că valurile care se retraseseră lăsaseră în el ceva nou : ceva ca o certitudine înspăimîntătoare, că niciodată nu se va putea desprinde de cei care-l aduseseră pe lume ; că un sentiment necunoscut îl făcea să se simtă solidar cu păcatele acestora, şi că în această solidaritate îşi găsea un fel de odihnă, de eliberare şi împăcare cu sine însuşi.

VII

ÎN ZIUA DE CRĂCIUN, DE DIMINEAȚĂ, I-A CERUT s-o însoțească la biserică : arătîndu-se surprins, i-a explicat că aceasta era una din obligațiile ei sociale, pe care, bineînțeles, o îndeplinea cu cea mai mare plăcere.

— Există un loc în care Cayetano nu ne va putea învinge niciodată, pentru că niciodată n-o să poată să stea acolo unde stăm noi.

I-a explicat pe drum cum, în virtutea unui vechi privilegiu, nu numai bărbații din familiile Churruchaos, ci și femeile aveau dreptul să ia loc, în biserică, pe o bancă din prezbiteriu, chiar lîngă Evanghelie.

— Că bărbații iau loc în prezbiteriu, nu-i ceva neobișnuit ; dar că o putem face și noi, femeile, e un lucru extraordinar, mai important chiar decît dreptul nu știu cui de a intra călare în Catedrala de la Santiago de Compostela. Tatăl tău mi-a citit cîndva textul acestui document, pe care îl păstrez cu sfințenie. Nu mai știu care din cei ai lui Suárez Deza l-a ajutat pe arhiepiscop împotriva altui Suárez Deza, care-l asediase în propria sa biserică. Asediul s-a ridicat grație intervenției unei femei, soția celui dintîi. Arhiepiscopul, pentru a-i mulțumi, a autorizat-o să ia loc în prezbiteriul bisericii noastre — căci biserica Sfînta Fecioară Maria este a noastră —, pe ea și pe toți descendenții ei și pe soțiile copiilor ei ; astfel că mama ta, cît timp a trăit, a ascultat slujba alături de mine, așezată pe aceeași bancă, deși nu mi-a adresat niciodată vreun cuvînt. Mama și surorile lui Aldán au același drept, dar nu au curajul s-o facă. Se duc la slujba de la altă biserică.

— Bine, dar preoții ?

— Biserica, aşa cum ţi-am spus, e a noastră, mai exact, a mea ; şi îmi păstrez toate drepturile şi prerogativele. Mai înainte de a fi numiţi, preoţilor li se pare că e un privilegiu binevenit ; după aceea, obişnuiesc să-mi sugereze că dacă aş renunţa la acest drept, în numele meu şi în numele tuturor celor care ar putea să-l revendice, aş face dovada unui act de umilinţă faţă de Cel de Sus.

A făcut o pauză şi a adăugat :

— După cum vei fi observat, poate, nu sînt umilă. Şi chiar dacă aş fi, tot n-aş face-o, pentru că singura persoană care se sçandalizează cînd mă vede aşezată pe bancă este doña Angustias, şi tot ea e şi cea care protestează. Cum face multe pomeni şi dă bani cu pumnii pentru biserică, preoţii vor să se pună întotdeauna bine cu ea.

Ajunseseră la biserică. Grupuri de oameni aşteptau în faţă să bată clopotul de intrare. S-au salutat. Doña Mariana, bătoasă şi gravă, a trecut în faţă, intrînd înăuntru ; Carlos o urma la cîţiva paşi. A îngenuncheat alături ; s-a închinat asemenea ei şi după aceea s-a aşezat pe bancă, lîngă ea.

— Altădată, cînd ai să vii cu mine — î-a spus doña Mariana în şoaptă, —, ai grijă să-mi oferi vasul cu apă sfinţită.

Preotul, ieşind, după ce s-a închinat în faţa altarului, s-a întors spre ei şi a făcut o plecăciune, la care doña Mariana a răspuns destul de solemn. A început slujba. Carlos, care-şi uitase totul, o privea atent pe doña Mariana. Se ridica în picioare, se închina şi îngenunchea exact cum făcea ea. După Evanghelie, preotul s-a aşezat pe o bancă din faţă, iar un cleric înalt, cam nătîng, cu nasul mare şi părul roşu, a îngenuncheat în faţa altarului şi s-a rugat cîteva clipe ; purta stiharul peste un veşmînt alb şi cenuşiu. L-a salutat pe Oficiant şi pe doña Mariana. Carlos a avut impresia că, în afară de aceasta, i-a surîs şi lui, surîs ca un salut aparte, personal.

— Acesta-i Eugenio Quiroga.

Fratele Eugenio a vorbit cîteva minute despre Venirea lui Cristos, cel care se şi afla în mijlocul nostru ; avea un glas plăcut, uşor dramatic, iar cuvintele folosite erau dintre cele mai rafinate, astfel că — s-a gîndit Carlos —

nimeni nu îl putea înțelege. Rafinate și, totuși, simple. Modest și sobru în gesturi, fără urcări de ton, fără amenințări, curgător și cu multă eleganță.

— Cum ți se pare fratele Eugenio ? l-a întrebat doña Mariana.

— Sînt uimit.

— Mulți cred că-i nebun.

După terminarea slujbei, cînd credincioșii se îndreptau spre ieșire, un ministrant plăpînd s-a apropiat de Carlos :

— Părintele vă roagă să fiți bun și să-l așteptați, că vine imediat.

— Cît timp o să vorbești cu el, fiindcă tot nu plouă, eu o să mă învîrt puțin prin piață. Nu ne-am vorbit de mulți ani.

Doña Mariana a ieșit. Biserica rămăsese pustie. Fratele Eugenio a apărut în fundul prezbiteriului și s-a îndreptat grăbit spre Carlos.

— Iartă-mă că te-am oprit din drum, dar trebuia s-o fac. Mai întîi de toate, fii binevenit. Sînt foarte fericit că te-ai întors.

I-a întins mîna, pe care Carlos i-a strîns-o. Părintele părea cam grăbit ; privea în spate, neliniștit.

— Vino încoace, alături, într-o capelă. O să ne vedem în altă zi mai pe îndelete. Dar acum trebuie să-ți spun neapărat ceva. Ascultă, fii atent.

A spionat din nou în jur, să vadă dacă nu cumva ieșea cineva din sacristie.

— Te rog, caut-o pe doña Mariana și spune-i să-ți arate capela familiei Churruchaos. Chiar acum. N-o lăsați pe mîine. Mergeți acum. Te rog.

L-a strîns de umăr, în semn de despărțire, și s-a îndreptat la fel de grăbit spre partea din spate a bisericii, umbră fantastică plutind prin penumbră.

Carlos a șovăit o clipă, apoi, a ieșit. Doña Mariana îl aștepta într-o parte a pieței. I-a povestit ceea ce-i spusese părintele și s-au dus la capelă. Se ajungea la ea pe un coridor boltit, în spatele baptisterului. La intrare s-au împiedicat de niște saci îngrămădiți chiar lîngă ușă.

— Ce dracului e asta ?

Doña Mariana a lovit cu umbrela unul din saci şi a ieşit un praf cenuşiu.

— Să mergem în sacristie.

A străbătut biserica fără a privi într-o parte sau alta, cu paşi repezi. A deschis uşa sacristiei şi a intrat, trufaşă, furioasă, de nestăvilit.

— Don Julián !

Un preot la cincizeci de ani îşi bea ceaşca de ceai. Auzind-o, şi-a ridicat capul.

— Doña Mariana !

— Ce dracului caută sacii aceia de ciment în capela noastră ? S-a prăbuşit ceva ?

Preotul s-a ridicat şi s-a apropiat de ea.

— Nu, doamnă. Nu s-a prăbuşit nimic.

— Şi-atunci ?

— Facem un altar pentru Sfînta Fecioară din Lourdes.

— Şi cine a permis asta ?

— Doña Mariana, nu cred că trebuie s-o permită cineva.

— Aţi uitat că Sfînta Maria de Argint este a mea ?

— Dar e şi a Bisericii.

— Dar mai întîi e a mea. Şi n-o să-i permit nimănui să ridice un altar peste morţii mei.

S-a aşezat într-un scaun, cu un calm brusc, rece.

— Don Julián, cine plăteşte altarul acesta al Fecioarei din Lourdes ?

— Credincioşii, bineînţeles.

— Dar care credincioşi ?

Preotul a şovăit.

— Hai, spune-o !

— Cea mai mare parte din bani o dăruieşte doña Angustias. Ea este preşedinta Cofradiei.

— O bănuiam. Şi dumneata crezi că o interesează altarul ? Ceea ce vrea ea e să acopere statuile morţilor mei, să pună pămînt peste ei, să vadă dacă, în sfîrşit, lumea o să-i dea uitării.

S-a ridicat şi s-a apropiat de preot.

— Dumneata ştii ce faci.

— Altarul, bineînţeles. Asta, dacă nu-mi interzice Sfinţia sa Episcopul.

— În acest caz, poţi conta pe faptul că Sfinţia Sa Episcopul o să-ţi interzică. Biserica este a mea, iar capela familiei Churruchaos e a mea mai mult ca orice altceva.

— Dacă biserica este a dumitale, de ce nu-i repari acoperişul şi de ce nu pui să-i consolideze zidurile, care stau să cadă ?

Doña Mariana a tăcut o clipă.

— Şi dumneata de ce nu mi-ai spus-o ?

— Niciodată nu mi-am dat seama că te-ar interesa atît de mult.

— Ceea ce mă interesează e treaba mea. Şi acum, fă bine şi însoţeşte-ne. Vreau să-i arăţi capela lui don Carlos Deza.

— N-o să mă puneţi să dau sacii la o parte.

— Nu, dar găseşti dumneata un paracliser care s-o facă.

Părintele a înghiţit în sec.

— Şi, firește, poţi să-ţi termini ceaiul — a adăugat doña Mariana. Te aşteptăm.

S-a ridicat şi l-a luat pe Carlos de braţ.

— Hai.

A sosit, în grabă, paracliserul ; s-a dus la capelă şi, după cîteva clipe, a ieşit.

— Se poate intra, doamnă.

— Să vină don Julián.

Don Julián a venit. Doña Mariana s-a aşezat pe prima bancă.

— Fă-mi plăcerea şi arată-i capela lui don Carlos. Eu sînt obosită.

Don Julián nu-şi ascundea proasta dispoziţie. A luat-o înainte, bombănind, cu paşi mici. L-a dat la o parte pe ministrant printr-un brînci şi l-a expediat pe paracliser aproape ţipînd.

— Poftim. Aceasta este. Priviţi-o cum vă place.

Carlos a intrat. Era o capelă romană, rotundă, după legile Templarilor, vizibil mai veche decît biserica. În centru, un sarcofag sprijinit de doi mistreţi de piatră ; alte sarcofage, din diverse epoci, lipite de pereţi : toate cu statuile lor, busturi mai mult sau mai puţin întregi. Într-o parte, deasupra unui mic altar, un Crist de dimensiuni

mari, luminat cu două lumînări potrivite şi o candelă cu ulei. Carlos şi-a amintit că, pe cînd era copil, ieşind din biserică, mama lui venea şi se ruga aici.

— Cum ? Aţi terminat ?

— Nu-i nevoie să mă însoţiţi, dacă aveţi atîta grabă — i-a răspuns Carlos, cu blîndeţe. Înţeleg că nu-i cea mai potrivită oră.

— E nebună, a spus părintele, arătînd spre ieşire. Şi-l mai are şi pe diavol în trup.

— Poate că-i numai puţin aspră la vorbă.

— E un tiran, asta e ! Nu-i dă prin cap că după ce ţi-ai luat micul dejun ai avea poftă de o ţigară.

— Eu credeam că eraţi furios din cauza altarului.

— Eu ? Treaba lor, a doñei Mariana şi a doñei Angustias ! Dar dumneata înţelegi că dacă există credincioase care adoră Fecioara din Lourdes şi vor să-i facă un altar, trebuie să-l facem.

Carlos i-a arătat, surîzînd şi arătînd cu mîna, lapidele cu numele celor îngropaţi.

— Aş ! Oameni ca ea sau şi mai răi. De ce să le păstrăm atît respect, dacă sînt în iad ? N-a existat un Churruchao cumsecade.

— Mi se pare că eu sînt unul din ei.

— Atunci aveţi grijă la ce vă curge prin sînge.

— Credeţi treaba asta ?

— Cel puţin nu se ştie de nici unul care să fi fost om bun şi bun creştin.

— Mi-ar plăcea să ştiu ce trebuie să fac ca să nu fiu ca ei.

Fără să vrea, Carlos şi-a dat seama că avea un glas grav şi devenise foarte serios. Părintele l-a privit fără să clipească.

— O spuneţi de-adevăratelea ?

— Sigur...

— În cazul ăsta, plecaţi de aici. Nici unul din neamul dumneavoastră n-are ce căuta aici. S-au schimbat vremurile şi acum altcineva e stăpîn în Pueblanueva. Porunceşte altcineva.

— Eu n-am venit să poruncesc.

— Da, știu. Dumneata ai venit să-i îngrijești pe nebuni și pe cei care-l au pe diavolul în ei. N-aș vrea să fiu în pielea dumitale.

— Nu de asta am venit.

— Și-atunci ? La ce ?

L-a lăsat pe părinte fără răspuns. Sub pretext că doñei Mariana îi este frig, s-au întors în biserică. Părintele a îngînat un salut de despărțire și s-a strecurat în sacristie. Au ieșit. În piață, doña Mariana a izbucnit în hohote de rîs, bătîndu-și joc de don Julián și de clipele neplăcute prin care-l făcuse să treacă.

— Și totuși, chiar mîine dimineață plecăm la Santiago. Nu vreau ca Angustias să-și facă altărașul ei.

A tocmit, în trecere, o mașină care să-i ducă, a doua zi, la Santiago și, după ce au mîncat, s-a întors cu un braț de hîrtii și pergamente catalogate cu grijă, transcrise și traduse de tatăl lui Carlos. A pus într-o servietă tot ce se referea la proprietatea bisericii și la drepturile pe care le avea asupra acesteia. Rezulta că avea dreptul să fie îngropată în oricare loc din biserică, nu numai în capelă.

— Vezi, de asta uitasem. O s-o discut cu Arhiepiscopul.

— Din cîte știu, autoritățile civile interzic îngroparea cuiva în biserică.

— O să aranjez și asta. Un guvernator republican e mai ușor de cucerit decît un prelat.

A doua zi, foarte devreme, a sosit mașina comandată. Doñei Mariana îi mai era somn și a adormit de cum s-a urcat. Carlos, în lipsă de altceva, s-a pus să privească peisajul : mai întîi, resemnat ; apoi, cu plăcere ; în cele din urmă, fermecat. La Santiago au tras la un hotel scump. iar Carlos s-a însărcinat să obțină întrevederea cu Înaltul Prelat. După-amiază, în timp ce doña Mariana își făcea siesta, s-a pierdut pe străzi, în dorința de a recunoaște ceea ce cunoscuse și de a retrăi ceea ce trăise cu mulți ani în urmă.

A hoinărit cîteva ceasuri și, la un moment dat, cînd a trecut iar prin fața Spitalului, s-a gîndit să intre și să întrebe de adresa unui fost coleg de facultate. I-au dat-o și i-au explicat cum poate să ajungă mai ușor. S-a trezit în afara orașului, în fața unei case noi, cu aer de opulență,

grădină frumos îngrijită, grilaje de fier forjat la ferestre și terasă de piatră. Și-a spus numele și l-au rugat să aștepte puțin, foarte puțin, căci imediat, gălăgios și vesel, prietenul de altădată l-a îmbrățișat, neascunzîndu-și mirarea.

— Suflete, Deza, Carlos Deza ! De unde-ai răsărit ?

Înalt, gras, opulent, elegant îmbrăcat, mulțumit de sine. L-a condus în cabinet, l-a întrebat ce face și, mai înainte ca acesta să-i poată răspunde, i-a vorbit despre ce face el.

— După cum vezi, tinere ! Am învățat în Germania chirurgia plămînului și acum trăiesc din asta. Santiago e un loc încă bun pentru doctori.

Insista asupra veniturilor lui. I-a arătat casa, pusă la punct, cu picturi și multe porțelanuri ; i-a prezentat soția ; i-a vorbit despre operațiile dificile pe care le făcuse.

— Sînt asistent la Universitate ; bănește, nu înseamnă nimic. Totuși, îți dă prestigiu și-ți deschide drumul spre o catedră, cînd ar rămîne vacantă. Don Remigio o să-și dea duhul foarte curînd.

Terminîndu-și informațiile despre el însuși, l-a întrebat iarăși :

— Și tu ? Care ți-e viața ?

— Nici una.

— Te pregăteai să ajungi un mare învățat și am auzit că ai studiat la Viena pînă și cu Freud. E adevărat ?

— Da. Am fost și la Viena.

— Psihiatria nu-i încă o afacere, deși începe să fie la modă și în Spania. De cînd cu Republica, se vorbește mult de psihanaliză. Te gîndești să vii la Santiago ?

— Încă nu mă gîndesc la nimic.

— La noi, deocamdată, nebunii sînt îngrijiți ca pe vremuri. Dar dacă vine un tip bine pregătit și descurcăreț... Bineînțeles, trebuie să-și deschidă o clinică...

A spus-o ca și cum ar fi păstrat pentru el, ca inutilă, continuarea : „... și tu nu pari că ai avea prea mulți bani".

— Da sigur. Trebuie clinică.

— O să ți se pună destule piedici. La catedră, acum, că e Republică, poți spune tot ce-ți trece prin cap, chiar și că nu crezi în Dumnezeu ; în oraș, însă, tot clerul porun-

ceşte. Şi nu cred că preoţilor le-ar face prea multă plăcere psihanaliza. E ca şi cînd le-ai lua clientela.

— Nu-i chiar aşa.

— Totuşi, nu strică să-ţi iei toate măsurile de prevedere. Eu, de cînd cu povestea cu don Roberto, sînt foarte atent. Chirurgia, din fericire, n-are nimic comun cu teologia. Sigur că nu cred în Dumnezeu, dar mă duc în toate duminicile la biserică, iar soţia mea, care-i foarte credincioasă, se roagă la toate icoanele ca să fiu lăsat în pace. Trebuie să ştii să trăieşti.

La despărţire, l-a invitat la o cafea, a doua zi, dar Carlos nu l-a asigurat că o să poată veni. S-a dus la hotel. Doña Mariana îl aştepta în vestibul. Luase o mică gustare şi acum tricota. Carlos a băut o ceaşcă de ceai şi i-a povestit despre vizita la prietenul său.

— Deschiderea unei clinici nu mi se pare deloc rea, a spus doña Mariana.

— Da, dar ar trebui să vînd totul şi, chiar şi aşa, începuturile ar fi foarte modeste.

— Te pot ajuta.

— Într-o afacere nesigură ?

— Şi ce-i cu asta ? Acum treizeci de ani, cînd am băgat banii în afacerea lui Salgado, aş fi putut să-i pierd. În afară de asta, ai în vedere faptul că nu-ţi dau un împrumut. Eşti destul de mîndru ca să primeşti şi faci foarte bine. Dar am putea înfiinţa o societate.

Carlos, cu mîinile în buzunare, se rezemase de pian şi-şi lăsase ochii în pămînt.

— Ascultă, Mariana : călătoria aceasta la Santiago mi-a fost de mare folos.

S-a aşezat pe bancheta pianului, cu faţa spre ea.

— Mi-am petrecut aici şapte ani. Eram un student ca oricare altul, făceam ceea ce făceau toţi ceilalţi, iar dacă studiam puţin mai mult decît ei — de aici îmi vine faima de învăţat — o făceam pentru că doream să am bani, să am o poziţie socială bună, să ajung profesor. Cu acest scop am plecat la Viena. Dar timpul pe care mi l-am petrecut aici probabil că a fost hotărîtor : au fost anii cînd ţi se formează personalitatea. Azi ar trebui ca eu să nu fiu decît prelungirea tinerelului de atunci, cel care plătea

patru pesete pe zi pentru masă și casă și care, pentru a studia peste noapte, își punea în spinare paltonul și toate paltoanele pe care i le împrumutau prietenii săi, căci era un frig de-ți tăia răsuflarea. Prelungirea acestuia ar trebui să fiu ; desigur, îmbunătățit, mai înțelept. Ei bine, în această după-amiază am descoperit că între mine și tinerelul de atunci nu mai există nimic comun. Cred că dacă mi s-ar putea șterge dintr-o dată toate amintirile de atunci, dacă s-ar face un gol în memoria mea, aș fi tot ceea ce sînt acum, ca și cînd nimic nu mi s-ar fi smuls.

Doña Mariana îl asculta cu atenție, își întrerupsese tricotatul și mîinile ei se jucau cu andrelele.

— Înțelege-mă. Nu e numai faptul că mi-am petrecut un ceas cu un vechi prieten, cu care am descoperit că nu avem ce vorbi. A fost, în primul rînd, orașul. Am trăit șapte ani aici și, totuși, azi mi s-a părut că e un alt oraș, un oraș nou. L-am descoperit altfel, l-am simțit cu alți ochi și alt suflet. Nu m-au împiedicat amintirile unor întîmplări de demult, nici oamenii ; n-am vrut să mă întîlnesc cu nimeni și, mai ales, cu un vechi prieten. Mi s-a întîmplat ca acum doi sau trei ani, cînd am petrecut un sfîrșit de săptămînă la Salzburg. Eram cu Zarah, și am lăsat-o într-un hotel, așa cum te-am lăsat pe dumneata, pierzîndu-mă în oraș, exact ca acum, iar cînd m-am întors, i-am vorbit despre ceea ce văzusem și simțisem. Lucruri care au făcut-o să mă judece cu asprime, ca o mamă care descoperă că fiul ei face ceva pe care nu-l prevăzuse. Am impresia că și dumneata mă judeci la fel. Dar cum poți să crezi că aș accepta să deschid o clinică și să-ți risipesc banii, dacă nu mă interesează ?

— Iar eu am impresia că-l aud vorbind pe tatăl tău.

Carlos s-a cutremurat.

— Ciudat. Toată ziua mi s-a părut că simțeam ca el. Iar în clipa asta sînt convins că destinul meu e foarte asemănător cu al lui.

S-a așezat pe canapea, lîngă doña Mariana, luîndu-i mîinile într-ale sale. Ea l-a privit ca pe o surpriză plăcută.

— Acum cîteva zile, cînd i-am citit scrisorile și mi-ai vorbit despre el, nu pe el l-am descoperit, ci pe mine

însumi. Încercam să mă conving că nu era adevărat, că aveam doar iluzia asta sau că, mai știu eu ce să spun, că dumneata mă sugestionai și mă făceai să simt ceea ce vroiai să simt. Acum nu mai am nici o îndoială. Tatăl meu ar fi văzut și ar fi simțit ceea ce am văzut și am simțit și eu și ar fi făcut exact ceea ce am făcut eu însumi. Ar fi renunțat.

— La ce ar fi renunțat, blegule ?

— Deocamdată la profesie. Simt că-i atît de falsă, precum a simțit tata că e fals mandatul lui de deputat. Se făcuse politician pentru că știa că-ți face plăcere și, dacă s-ar fi căsătorit cu dumneata, ori, cel puțin, ar fi avut această speranță, ar fi rămas om politic. Singura deosebire între tatăl meu și mine este rolul pe care dumneata l-ai avut în hotărîrea lui și cel pe care îl ai în cazul meu. Știu că atunci ai fost furioasă și mă tem că și acum ai să fii la fel, dar nu văd altă soluție. N-o să deschid nici un spital în Santiago și n-o să ajung profesor la Universitate.

Și-a eliberat mîinile din cele ale doñei Mariana și și-a luat capul în palme.

— Nu știu ce voi face.

— În primul rînd, să-ți cauți o femeie și să te însori.

— Vrei să repet întocmai viața tatălui meu ?

— S-ar putea să-ți meargă mai bine.

— Nici tata și, din cîte încep să înțeleg, nici eu nu aparținem acestei categorii de bărbați normali, dacă vrei dumneata, care se căsătoresc cu o fată bună, își pun la punct o afacere și au un cămin liniștit. Tata s-a îndrăgostit de dumneata. Poate că și eu o să mă îndrăgostesc, dar, te rog, nu-mi căuta dumneata o soție. Poate că n-aș fi în stare să zic nu...

S-a întors spre ea, dintr-o dată, cu o expresie nouă în priviri.

— Știi de ce am chef în clipa asta ? N-ai să-nțelegi și e posibil să-ți rîzi de mine. Am chef să cînt la pian.

Ea nu i-a răspuns nimic, dar i-a surîs cu duioșie.

A însoțit-o pe doña Mariana pînă la Palatul Arhiepiscopal și a așteptat-o afară, plimbîndu-se. Marea doamnă a întîrziat aproape un ceas, dar a ieșit triumfătoare.

— Nu-i prost deloc Arhiepiscopul nostru de acum. E un andaluz mîndru, dar foarte isteţ. Dar şi eu fusesem prevenită. Am intrat liniştită şi, mai înainte de a-l saluta, i-am spus : „Nu am vorbit niciodată cu un Prelat. Ce trebuie să fac, să îngenunchez sau să spun bună ziua ?". Şi atunci el a început să rîdă, m-a luat de mînă şi mi-a spus să iau loc. Mai întîi m-a lăsat să-mi spun tot oful şi n-a scos o vorbă. Cînd am terminat, a scos nişte hîrtii pe care le avea pregătite din vreme, s-a uitat peste ele şi mi-a răspuns : „Într-un fel, dumneata ai dreptate ; într-alt fel, nu. Bineînţeles, preotul a cam sărit peste cal, aşa că altarul nu se va face, nici chiar în cazul cînd nu ar fi vorba de o capelă particulară, pentru că are o valoare artistică pe care n-avem dreptul s-o distrugem. Dar, ce-i cu biserica ? Pentru că şi ea e o valoare artistică şi, totuşi, e gata să cadă. Asta nu vă interesează ?" M-a luat prin surprindere şi m-am dezvinovăţit cum am putut. „Dumneavoastră sînteţi datoare s-o restauraţi, dacă aveţi bani s-o faceţi desigur." „Sigur că am." „În cazul ăsta, eu vă promit că voi interzice în mod expres să se ridice altarul pentru Fecioara din Lourdes, dar numai dacă dumneavoastră îmi promiteţi să restauraţi biserica în aşa fel încît să mai reziste încă şase sute de ani." „Promit, dar cu o condiţie." „Care ?" „Ca atunci cînd va fi gata, să veniţi s-o inauguraţi." „Bisericile nu se inaugurează, doamnă, se sfinţesc sau se consacră." „Atunci, s-o consacraţi, că sună mai solemn." „Nu vă pot promite, pentru că sînt bătrîn şi astmatic, şi cum restaurarea o să ia mult timp, s-ar putea să mor." „Dar dacă veţi fi viu ?" A surîs şi mi-a spus : „Dacă aşa va fi, vă promit." Am dat să mă ridic, dar mi-a făcut semn să rămîn pe loc. „Nu am terimnat încă. Dacă nu am fost informat greşit, dumneavoastră şi femeile din familia dumneavoastră beneficiaţi de un privilegiu extravagant, care ofensează obiceiurile de azi ale Bisericii." „Pînă acum nu s-a ofensat decît o doamnă bogată, care, cum nu se poate aşeza în prezbiteriu, are în schimb asigurat un scaun în primul rînd de bănci, şi ar vrea ca toţi să se aşeze în spatele ei." „Chiar dacă ar fi aşa, Biserica trebuie să termine cu obiceiurile astea feudale. Nu mai sînt la modă." „Tot aşa zice şi capelanul şi mi se pare ciudat că sînteţi de

acord cu el." „Noi, arhiepiscopii şi capelanii, sîntem de acord de mai multe ori decît se poate crede. Aţi adus cu dumneavoastră documentul ?" I-am dat copia. „E tradus exact ?", m-a întrebat el. „Presupun că da. Eu, cum e firesc, nu ştiu latina." Şi-a pus ochelarii şi a citit foarte atent. „Îndepărtatul meu premergător şi purtător al Mitrei, Dumnezeu să-l aibă în pază printre cei drepţi, a acordat acest privilegiu pentru că îi stătea în putere, dar a făcut-o cu atîta scrupulozitate, încît eu, umilul său succesor, nu-l pot anula. Şi totuşi, Roma o să-l anuleze." „Ah, aşa stau lucrurile ?", am întrebat eu, adăugînd : „Dacă e vorba de Roma...". „Da, la Roma o să-l anuleze, vă asigur." „Şi o să dureze mult ?" „Dumneavoastră ştiţi că la Roma totul se eternizează, aşa că..." „Perfect, faceţi cum doriţi. Eu mă declar mulţumită că în ziua cînd se va consacra biserica, o să pot să mă aşez, ca şi acum, în prezbiteriu." A început să rîdă şi, acum, iată-mă aici.

VIII

SCRISOAREA ARHIEPISCOPULUI CĂTRE DON Julián a sosit în ziua Inocenţilor ; şi prima persoană căreia i-a citit-o — căci se afla în sacristie, ocupîndu-se de treburile ei, iar dacă nu s-ar fi aflat aici, preotul ar fi dat fuga s-o caute — a fost doña Angustias.

— Asta-i o glumă, de ziua Inocenţilor [1] — a zis ea ; dar don Julián a asigurat-o că scrisoarea venea de la Santiago, cu sigiliu în regulă şi că Arhiepiscopul era Arhiepiscopul lor şi trebuiau să i se supună. Drept pentru care doña Angustias a plecat scoţînd flăcări şi chiar în aceeaşi după-amiază a adunat în casa ei întreaga Cofradie şi pe conducătoarele altor Cofradii. A spus tot ce i-a venit la gură, e drept, respectîndu-l în orice clipă pe Arhiepiscop ; dar Arhiepiscopul li se părea demn de respect numai în măsura în care se putea presupune că fusese înşelat, astfel întreaga responsabilitate, datorată prea multei sale priceperi în arta ipocriziei şi a amăgirii, a fost atribuită, în proporţii mai mult decît generoase, doñei Mariana. Soţii participantelor la adunare au aflat povestea abia la ora cinci, iar Cayetano puţin mai înainte. S-a vorbit despre asta pînă noaptea tîrziu, în toate casele, chiar şi la mesele de joc de la Cazinou, considerîndu-se că era vorba de o insultă adusă doñei Angustias. Astfel că în clipa cînd Cayetano şi-a făcut apariţia la Cazinou, toată lumea a fost de părere că doña Mariana era o persoană insuportabilă şi că acest lucru nu mai putea fi tolerat în nici un fel. Ca o primă măsură, s-a hotărît o comisie a Forţelor Vii ale Republicii să se deplaseze la Coruña

[1] De ziua Inocenţilor, 28 decembrie în calendarul catolic, se fac diverse glume şi păcăleli, precum la noi în ziua de 1 aprilie (n. tr.).

pentru a se întîlni cu Guvernatorul și a-l determina să dispună deportarea ei. Cayetano s-a opus însă oricărei colaborări în acest sens de revanșă, nespunînd nimănui ce avea de gînd să facă, deși toți l-au auzit cînd a spus, amenințător : „gloaba asta bătrînă și destrăbălată o să mi-o plătească cu vîrf și îndesat". Furia lui era atît de mare, încît a pierdut la cărți cinci poli dintr-o singură mînă. Don Lino, cel care-i cîștigase, s-a simțit dator să-l însoțească pînă acasă, cînd aproape se luminase de ziuă. Cayetano pășea tăcut. Don Lino, ori de cîte ori pipăia în buzunar banii cîștigați, devenea tot mai limbut. Între altele, i-a dat mai multe explicații cu caracter sociologic asupra supraviețuirii tiraniei și, în caz că încă nu-și dădea seama, i-a analizat, pe îndelete, intervenția, deloc înțeleaptă, a Arhiepiscopului. „Asta te va face să înțelegi că orice fel de colaborare între Biserică și Republică e o minciună. Biserica nu se schimbă, prietene. Prin natura ei, rămîne monarhică și feudală. " L-a surprins, totuși, cînd l-a auzit pe Cayetano :

— Pentru început, o să fac o capelă chiar lîngă șantiere.

— O capelă protestantă ?

— Nu fă glume. O biserică catolică pentru ca mama mea să-și aibă altarul său închinat Fecioarei din Lourdes.

— Eu credeam că dumneata nu ești catolic.

— Eu, nu ; dar mama este.

Don Julián i-a făcut o vizită doñei Mariana, a doua zi, și a rămas uimit cînd a aflat că biserica va fi restaurată de sus pînă jos.

— Vreți să spuneți că o restaurați în întregime ?

— Exact. Ca și cînd am construi-o din nou.

— Dar asta-i o nebunie. Cu cîteva grinzi de beton, o tencuială nouă de var și un alt acoperiș, n-o mai poate clinti nici un uragan.

— Așa m-am înțeles cu Arhiepiscopul. Biserica are o valoare artistică pe care trebuie s-o păstrăm cu tot respectul.

— Prostii. Și asta înseamnă ca biserica va fi închisă.

— Rămîne cea parohială.

Știrea aceasta a pus alte paie pe foc ; lumea s-a indignat și mai mult, dar, împotriva oricăror așteptări,

uncle poziții intransigente au fost abandonate. Astfel, după ce s-a declarat convins în continuare că bătrîna era un personaj mai mult decît odios, de-a dreptul primejdios, don Lino n-a avut încotro și a recunoscut ca binevenită restaurarea bisericii. În primul rînd, biserica Sfînta Maria de Argint, pe care guvernele monarhice n-o declaraseră monument național din cauza neglijenței, merita întreaga atenție și îngrijire din partea poporului. „Căci, la urma urmei, poporul este adevăratul proprietar și dacă azi nu i se recunoaște acest drept, ziua prejudecății n-o să întîrzie. În același timp, capitalul își îndeplinește una din funcțiile lui, participînd la conservarea patrimoniului național. Biserica aparține celui mai pur stil romantic, iar capela familiei Churruchaos, cum bine se știe, este unul din cele mai alese exemple de stil templar. Are o foarte mare valoare și trebuie să uităm că oasele care zac în ea sînt ale unor bandiți. O să vină ziua cînd poporul va da vîntului cenușa lor, dar în ziua aceea eu voi apăra cu trupul meu pietrele cele sfinte. Sfinte nu pentru că au fost sfințite de Biserică, ci de mîna sfîntă a celor ce le-au cioplit." Don Lino a fost aplaudat cu căldură. Și pentru că în timp ce vorbise i se serviseră cărțile, a jucat cîștigînd din nou.

Don Baldomero l-a căutat înadins pe Carlos. Cum era o după-amiază plăcută, deși cam frig, s-au plimbat pe bulevardul de pe țărm, pustiu la orele acelea, în afara cîtorva marinari care-i salutau în trecere. Don Baldomero vroia să afle cum decurseseră lucrurile, iar Carlos i-a povestit ceea ce știa.

— Și nu v-a spus dacă Arhiepiscopul i-a dat o bulă sau o iertare anume ?

— Nu cred.

— Mi-ai luat o piatră de pe inimă.

A spus-o cu toată sinceritate, deși cam dramatic, suspinînd adînc.

— Da, dar nu cred că trebuie să faci atîta caz, don Baldomero. În definitiv, de ce te interesează atît de mult relațiile doñei Mariana cu Biserica ?

— Nu mă interesează decît într-o singură privință. Biserica *nu poate* s-o ierte. Înțelegi ? *Nu poate,* iar dacă

ar face-o, dacă o va face într-o bună zi, convingerile mele despre Dreptate s-ar prăbuși brusc.

Era îmbrăcat într-un palton strîmt și lung, cu reverele ridicate și mîinile în buzunare. Le-a scos și a suflat în degete.

— S-ar putea să ți se pară urît că vorbesc așa despre ea, pentru că ești prietenul ei. Dar eu sînt un om cinstit și nu știu să umblu cu ipocrizii. În plus, ai în vedere că nemulțumirile mele față de bătrînă n-au nimic în comun cu nemulțumirile celorlalți. Dacă ea este Sarmiento, eu sînt Piñerio, și mai mult : există un punct în care noi, absolutiștii, sîntem democrați. Că a făcut un copil din flori e foarte bine, zic eu, căci averea pe care o are îi dă acest drept. Așa că, dacă vrei să mă înțelegi, nu mă confunda cu Cayetano, nici cu învățătorul și nici cu nimeni altcineva din toți aceștia care fac atîta gălăgie în legătură cu capela și cu altarul Fecioarei din Lourdes.

Carlos, spionat de privirle neliniștite ale lui Baldomero, n-a îndrăznit să surîdă.

— De ce nu-mi răspunzi ?

— Sîntem prieteni, nu ? Dumneata mi te-ai destăinuit din fir în păr și știu la ce să mă aștept.

— Despre asta o să vorbim altădată. Acum e vorba de doña Mariana, despre care sînt obligat să vorbesc urît : dintr-un motiv de conștiință, înțelege-mă bine, și nu din rațiuni morale. Dacă ar fi să țin cont de moralitate, ar trebui să vorbesc rău despre toată lumea, începînd cu mine. Fetele credincioase Celui de Sus susțin că a dat un exemplu urît, iar cînd una apare însărcinată, o învinovățesc pe ea. Și nu-i drept. Înainte de a se naște Bătrîna, fetele aveau copii din flori pentru că le făcea plăcere. Iar acum, de cînd cu cinematograful, ce să mai vorbim ! Să ne întoarcem, deci, la ale noastre. Morala e morală, iar omul e păcătos. Asta n-ai cum s-o schimbi. Să nu crezi cumva că sînt împotriva cinematografului. Mai cu seamă că, într-un anume fel, e de-ajutor. S-o luăm pe nevastămea. Mulțumită cinematografului, în nopțile de duminică e foarte drăgăstoasă. Sigur, nu se gîndește la mine, ci la un tip frumos care se cheamă nu știu cum, dar pentru mine e același lucru.

S-a oprit și l-a luat pe Carlos de braț.

— Îţi spun asta pentru că, de la ultima noastră întîlnire, te consider confesorul meu. Vorbesc despre lucrurile intime. Dumneata poţi crede că sînt un prostănac şi că atunci cînd nevastă-mea se culcă cu mine, în realitate se culcă cu tipul din film. Îţi pot demonstra că te înşeli. Treaba ei dacă există adulter mental. Însă eu, între tipul din film şi Cayetano, îl prefer pe primul. Pentru că păstrează convenienţele. Nu eşti de acord ?

— Nu.

— Cum adică nu ?

— Din punctul meu de vedere, nu.

— În cazul ăsta poţi să-ţi păstrezi punctul de vedere.

În mod neaşteptat, don Baldomero părea îngrozit brusc, ori, cel puţin, îndurerat.

— Păstrează-ţi-l. Nu vreau să discut despre asta acum. În definitiv, e o superstiţie a mea. N-am nici o dovadă că nevastă-mea se gîndeşte la cineva anume duminică noaptea. Nici măcar dacă se gîndeşte. Dar dacă dumneata ai să mă convingi că, indiferent cum, nevastă-mea îmi pune coarne, trebuie s-o omor.

Şi-a înclinat capul, privind marea. Dansa, pe valuri, o barcă mică din cauciuc. Singur în ea, un puşti încerca s-o îndrepte spre mal, ajutîndu-se cu nişte cutii de conserve.

— În definitiv, îmi iubesc soţia şi cînd mă culc cu alta, mă gîndesc tot la ea. Ai ţigări ?

Carlos l-a invitat să fumeze.

— Eşti un om dificil, Carlos. Mă laşi să vorbesc de unul singur, mă faci să-mi pierd şirul gîndurilor, iar eu termin prin a scoate în stradă rufele murdare. De ce mă laşi să vorbesc singur ?

— Dacă dumneata crezi că iertarea doñei Mariana de către Biserică e o nedreptate, ce pot să fac decît să te ascult ?

— Ai putea să fii de acord cu mine.

Carlos a dat din umeri.

— Nu m-am gîndit niciodată la iertarea doñei Mariana, nici măcar la propria mea iertare.

— Serios ? Atunci înseamnă că nu eşti credincios. E adevărat ?

— Nici la întrebarea aceasta nu-ţi pot răspunde. Dar dumneata, acum cîteva zile, mi te-ai mărturisit tocmai pentru că presupuneai că nu sînt.

— Acum cîteva zile — i-a răspuns don Baldomero, melancolic — îmi convenea să nu fii credincios. Dar azi, dacă într-adevăr nu eşti, cum ai să poţi înţelege că iertarea doñei Mariana ar fi o nedreptate ? Dumitale puţin îţi pasă... Dar poate că într-o zi o să-ţi pese şi ai să-ţi aminteşti de ceea ce ţi-am spus. Pentru că trebuie s-o ştii : tatăl Bătrînei a adus liberalismul în Pueblanueva. El e vinovat că a apărut Cayetano, că muncitorii sînt socialişti şi că don Lino îi învaţă pe copii la şcoală ateismul. El şi numai el ! Dar fiica lui ar fi putut să pună lucrurile la locul lor. Dacă ea ar fi vrut, am fi ridicat un zid peste munţii aceştia, ne-am fi închis aici şi răul nu ne-ar mai fi putut ajunge. Acum ne-am închis, în schimb, porţile raiului. Sîntem la fel de răi şi de blestemaţi ca toţi spaniolii.

A făcut o pauză.

— Sîntem, poate, chiar mai răi decît ceilalţi, iar cu mai rău decît toţi. Mai rău pentru că ştiu drumul salvării, dar nu am curajul să merg pe el.

— Acum cîteva zile îmi spuneai că drumul acesta nu-i deloc uşor. Aminteşte-ţi. Atunci cînd Cristos a spus...

— Nu, nu ! Nu-i vorba de asta. Pentru a mă salva, nu trebuie să fiu virtuos, ci doar să merit salvarea printr-o faptă a mea, ca o ultimă căinţă. Să ne întoarcem, deci, la ceea ce am spus atunci.

— Mi-ai spus, dar nu mi-ai explicat pînă la capăt.

— Ce importanţă are ? Pot s-o fac acum. Marele secret pe care nimeni n-are curajul să-l rostească este că noi, spaniolii, pînă acum, ne-am salvat graţie meritelor Spaniei : Spania *merita* salvarea pentru toţi şi a tuturora. Dar astăzi Spania nu mai e virtuoasă, iar noi am decăzut, ajungînd în condiţia mizerabilă a oricărui creştin. Dacă vrei să te salvezi, trebuie să fii virtuos. Dacă vrei să te salvezi, nu fura, nu umbla după femei şi nu invidia pe nimeni. Fii bun şi vei intra în paradis. Nu găseşti că e ceva groaznic de greu ?

A făcut un gest de lehamite.

— Așa nu se poate, prietene. Și nu ai să-mi poți spune că lucrul acesta n-ar fi fost prorocit la timp. Străbunicul meu, după cum l-am auzit pe tata, o spunea încă de pe vremea cînd Sfînta Fecioară a apărut în Franța și nu în Spania, cum s-ar fi cuvenit. A fost un avertisment. Nu i-am dat atenție : așa că a venit liberalismul, apoi a venit prima Republică și acum vine cea de a doua... Unde-o să ajungem ?

Carlos a ridicat din umeri.

— Nu mă-ntreba. Îți repet că nu înțeleg nimic din ceea ce îmi spui, deși mă interesează.

— Îți spun eu unde o să ajungem. O să devenim o țară de disperați. O națiune disperată cu toată suflarea ei. Pentru că, prietene, trebuie să știi că viața e suportabilă atîta timp cît speranța de salvare nu te-a părăsit. Cum o să putem trăi fără asta ? Citește și dumneata ziarele. Ai să vezi : muncitorii din cutare loc se lasă să fie uciși, cei din alt loc dau foc fabricilor, iar alții, ici și colo, incendiază bisericile. E normal. De ce să le lași în picioare dacă tot nu servesc la nimic ?

— Perfect. Dar dacă-i așa cum spui dumneata, înseamnă că nu mai rămîne nici o scăpare, nici un drum.

— Ca întotdeauna, mai rămîne muntele — a răspuns, cu triumf, don Baldomero ; și, răspunzînd, a împietrit pentru o clipă într-o atitudine rigidă, ca de soldat. Ne pierdem speranța numai dacă acceptăm situația de față, resemnîndu-ne ; dar dacă ne revoltăm, s-ar putea ca speranța să ne umple iarăși inimile.

— Într-un anume fel, dumneata chiar ești un revoltat.

— Ce știi dumneata despre revoltă ? Crezi că revoltă înseamnă să bîrfești pe unul sau pe altul și să vorbești guvernul de rău ? Nu, prietene. Revolta trebuie să fie eficientă și publică. Să te retragi în munte, dar cu o pușcă bună.

— Și de ce n-o faci ?

— Pentru că diavolul a pus stăpînire pe mine ; m-a făcut ticălos și bețiv. În plus, pentru că în munte nu există femei. Și presupun că-ți dai seama, nu-i deloc ușor să găsești una căreia să-i placă viața de soldat. S-au dus vremurile acelea.

— Să înţeleg că morţii din războiul acesta ar avea deschis drumul la ceruri ?

— Da. Dar cine are curaj să riște ? Să te gîndeşti e foarte uşor. Eu însumi, cu cîteva carabine vechi ascunse în curte, mă gîndesc uneori. Dar nu fac decît atîta : mă gîndesc. Îmi lipseşte curajul oamenilor de altădată. Am degenerat ; liberalismul ne-a făcut pe toţi nişte fricoşi. Ca iepurii.

A arătat, cu pumnul strîns, casa doñei Mariana, pierdută pe jumătate în pîcla umedă a înserării.

— De asta o urăsc. Dacă n-ar fi fost ea, eu aş fi fost stăpîn aici, eu aş fi ridicat ziduri împotriva răului, aş fi fost căpitanul unei puzderii de răsculaţi şi toţi am fi fost fericiţi. Acum, nici ea, nici noi n-avem pace. Cayetano se îmbogăţeşte cu fiece zi ce trece, iar noi ne urîm unii pe alţii pentru că e bogat. Ne seduce femeile, ne dezonorează, şi noi ne urîm pentru că nu o putem seduce şi dezonora pe fiica vecinului. El ne calcă drepturile în picioare, iar noi ne urîm pentru că nu putem călca în picioare drepturile vecinului. Ai mai văzut vreodată o astfel de situaţie ? Sîntem victimele lui Cayetano şi ne detestăm pentru că nu putem face ce face el şi nici să fim ca el.

— Din tot ce-mi spui, rezultă că pentru dumneata răul e Cayetano.

Don Baldomero şi-a luat şapca de pe cap şi s-a închinat.

— Dumnezeu să mă ierte, e Anticristul.

Ziua următoare era ultima zi din anul acela. Carlos s-a trezit mai devreme ca de obicei şi, de la fereastră, a privit cerul senin şi marea liniştită. În faţa porţii, strînşi în jurul lui Xirome, mai mulţi pescari îmbrăcaţi ca şi cînd ar fi fost gata să plece în larg. Aproape de ţărm, două ambarcaţii, cu motoarele puse-n mişcare, lansau semnale de sirenă. Marinarii au coborît în bărci şi s-au îndreptat spre cele două vase. De la ţărm, cîteva femei îşi luau la revedere. A intrat *Rucha* cu micul dejun.

— V-au trimis vorbă să treceţi pe la Primărie.

L-a cam supărat noutatea. Își făcuse planurile lui pentru ziua aceea.

— Ce-or fi vrînd de la mine ? a întrebat-o pe doña Mariana.

— Impozitele și contribuția, pesemne.

S-a așezat alături și s-a uitat în grabă peste ziare.

— E departe de-aici casa *Galanei* ?

— De ce-ntrebi ?

— I-am promis să trec pe acolo și mă gîndeam s-o fac astăzi.

Doña Mariana a surîs.

— Dacă ici trăsura, ajungi în zece minute.

— Mai bine pe jos.

— Trebuie să urci cam mult.

Carlos și-a aruncat ochii peste paginile cu previziunile anului viitor și bilanțurile celui care se stingea.

— Ce daruri aș putea să duc ?

— Cui ? *Galanei* ?

— Părinților ei. Cred că așa se cuvine, după ce ea mi-a adus coșul acela.

— Te referi la pui și la ouă ? Asta, băiete, face parte din rentă. Nu trebuie să le răspunzi la fel. Dacă o s-o faci, nu mai scapi de ei niciodată.

— Vreau să-i fac să înțeleagă că nu sînt un stăpîn feudal. Nu trebuia să-mi aducă nici un fel de daruri.

— Atunci or să creadă că ești un tont.

— Nu mă interesează.

Doña Mariana a ridicat din umeri.

— Treaba ta. Cumpără o boștea pentru *Galana* a bătrînă. O cîrpă să-și pună pe cap. Găsești cîte vrei în prăvăliile din fața Primăriei.

Carlos a ieșit în grădină, a înhămat calul la trăsură și a ieșit pe porțile din spate. Străzile erau pline de lume care se ducea sau venea de la piață. S-a oprit în fața Primăriei și l-a pus pe un puștan să aibă grijă de cal. A dat să urce, dar s-a oprit :

— O să trec la întoarcere.

Era grăbit. Se gîndea că pînă la casa unde locuia Rosario mai era mult și dacă întîrzia, n-o mai găsea, căci s-ar fi putut să plece ca să-i ducă mîncarea de prînz lui

taică-său. Nu ţinea neapărat s-o vadă, dar avea nevoie de ea ca tălmace, căci *Galana* cea bătrînă nu vorbea spaniola.

A cumpărat basma, fără să descopere uimirea pe care a produs-o vînzătoarei şi femeilor din prăvălie. După ce a plătit, a mai cumpărat o batistă de dantelă, pentru buzunar. I-a dat cîţiva bani ţîncului care avusese grijă de trăsură, a tras de hăţuri şi ieşind din tîrg, s-a îndreptat spre şosea. Numai cînd s-a îndepărtat suficient, a întrebat nişte femei de casa unde locuia Rosario. I-au arătat drumul — o şosea laterală, cu multe hîrtoape ; casa se afla după prima cotitură, chiar lîngă marginea rîului.

Era o casă cu etaj, acoperiş de ţiglă, văruită în alb strălucitor, o grădină de legume cu gard înalt şi un pătul pe stîlpi înalţi, chiar lîngă intrare. A legat calul de un pom şi a chemat :

— E cineva ?

S-a deschis pentru o clipă o fereastră de la etaj. După alte cîteva, Rosario a apărut în faţa uşii, şi s-a îndreptat spre poartă, uşuind găinile, liniştită, dar îngîndurată.

— Bună ziua, stăpîne. De ce n-aţi trimis vorbă că veniţi ? — a deschis poarta şi s-a dat la o parte, în timp ce Carlos intra înăuntru.

— Nu-s acasă părinţii ?

— Mama este, stăpîne. Tata, la orele astea, lucrează.

— Pot s-o văd pe ea ?

— Da, stăpîne. Intraţi.

A alungat iarăşi găinile care se ţineau după ea. Carlos s-a lăsat condus. A intrat în bucătărie, unde ea l-a poftit să ia loc pe o canapea de brad.

— Aşezaţi-vă. Mama vine imediat. Serviţi o lingură de ciorbă ?

Mirosea a mîncare şi a fîn cosit de curînd. Rosario s-a retras lîngă vatră, pe un scăunaş scund şi a luat dintr-un coş de nuiele o bucată de pînză albă. Carlos a privit-o atent, dar ea s-a aplecat asupra lucrului, cu acul în mînă.

— Îmi daţi voie să-mi continui lucrul...

A început să coasă. Oala cu mîncare clocotea la o palmă în spatele ei. O vacă apăruse în uşa grajdului, cu viţeluşul lîngă ea. Totul era curat : masa de brad, vasele, scaunele, pardoseala din pămînt bătut. De tavan atîrnau

cîțiva știuleți de porumb auriu și un dîrmon cu brînză și slănină. Carlos nu văzuse niciodată așa ceva.

— Ce e ăsta ?

— Dîrmonul, stăpîne, i-a răspuns ea, adăugînd ca să înțeleagă : ca să nu poată să vină șoarecii și să mănînce brînza.

S-a aplecat iarăși asupra lucrului. S-au auzit pași pe scară, greoi și înceți, pași de reumatic neputincios.

— De ce coboară mama ta ? Pot să urc eu, dacă-i bolnavă. Sau pot să vin altădată.

— Nu, stăpîne, nu e bolnavă. Așa e ea.

Bătrîna a intrat în bucătărie și-a salutat în limba ei, cu glas scăzut, neascunzîndu-și mirarea că stăpînul venise în vizită. Carlos s-a ridicat s-o ajute, dar *Galana* cea bătrînă nu i-a dat voie :

— Asta mai lipsea, stăpîne ! Dacă am nevoie de ajutor, e aici fata mea.

— Lăsați-o. Se ajută și singură.

Galana cea bătrînă, așezată la celălalt capăt al mesei, și-a început șirul lung al vorbelor despre vreme și ploile care nu mai încetau, despre munca pămîntului care dădea mai nimic, despre mărirea arendelor și scumpete, despre boli și moarte. Tăcută, Rosario a pus un șervet alb pe masă, o lingură de lemn și o bucată de mămăligă.

— Beți și puțin vin, nu ?

Vin roșu pe care l-a turnat dintr-o glajă ; apoi, o strachină mare de ciorbă aburindă. Carlos a încercat să refuze, spunînd că-i prea multă.

— Serviți, stăpîne, nu ne refuzați. Ciorba e rădăcina trupului.

— Cartofii, porumbul, fasolea. Porcii au scăzut din preț, iar ouăle le dai pe mai nimic...

— Nu te mai văicări atîta, mamă, că de foame nu murim noi.

— Nu murim pentru că taică-tău și băieții, să-i mulțumim Celui de Sus, vin cu bani de la șantier. Că dacă ar fi după ce scoatem din pămînt...

— Ți-am spus să nu te mai plîngi, mamă.

Părea supărată și, în același timp, resemnată. Nu i-a mai dat atenție și s-a apucat să pregătească mîncarea pe

care trebuia s-o ducă la şantier lui taică-său şi fraţilor ei.

— Vroiam să vă spun — Carlos a profitat de o clipă de tăcere a bătrînei — că mi-a plăcut mult darul de Crăciun şi că v-am adus şi eu daruri de Anul Nou.

A pus pe masă cele două pachete.

— M-am gîndit că dumneavoastră...

Rosario s-a schimbat brusc, neliniştită.

— De ce faceţi asta ? Stăpînul nu trebuie să ne facă nici un dar.

— Basmaua asta pentru mama ta, şi asta pentru tine.

— Nu trebuia.

— Ce te bagi tu ? Dacă aşa vrea...

Bătrîna luase basmaua în mîini şi o mîngîia, apreciindu-i calitatea.

Rosario a întins mîna după darul pentru ea.

— Mulţumesc, stăpîne.

Bătrîna a vrut să afle dacă stăpînul nu avea haine pe care să nu le mai poarte, pentru că bărbaţii le rup repede la şantier şi la lucrul pămîntului şi că Rosario era obosită de atîta cîrpit şi acum trebuia să cîrpească ea însăşi.

El nu înţelegea nimic despre hainele vechi şi nici nu-l interesau. Stînd în genunchi, Rosario acoperea coşul cu mîncare cu un prosop de in. Carlos şi-a amintit de vorbele doñei Mariana : „Înaltă şi blondă, ca o franţuzoaică". Dacă nu era înaltă, era voinică, bine legată, cu linii frumoase şi mişcări încete. Galenţii de lemn lăsau să se vadă călcîiele şi gleznele subţiri, iar poziţia în care stătea încă îi desena, sub rochie, coapsele şi sînii.

— Dacă vrei, te iau în trăsură.

Rosario şi-a întors faţa, uluită :

— Pe mine ?

— Dacă vrei... eu mă întorc acasă.

Roşie toată, şi-a ascuns faţa. Bătrîna a răspuns în locul ei :

— E aici, aproape. Ajunge cît ai clipi din ochi.

— Bine...

S-a ridicat.

— Şi spuneţi-ne, stăpîne, de-acum încolo arenda v-o achităm dumneavoastră sau stăpînei ?

Carlos a făcut un gest vag.

— Ah, arenda ? Știu eu unde o să fiu...

Rosario s-a ridicat și a pus coșul cu mîncare pe masă.

— Eu plec, mamă.

A trecut pe lîngă Carlos și a deschis o ușă pe care acesta n-o văzuse. S-a întors imediat cu un palton pe umeri. A privit-o din față și a observat batista pe care i-o dăduse ascunsă între sîni.

— La revedere, stăpîne. Mamă, vrei ceva de la piață ?

A ieșit cu coșul atîrnat de braț. Din ușă, l-a privit pe Carlos și i-a surîs.

— O să mă luați altădată cu trăsura, stăpîne.

Era limpede că bătrîna nu vroia s-o ajungă din urmă. S-a pus să-i arate casa.

— Aici, în camera de jos, doarme Rosario. Camera era pardosită cu scînduri, avea un pat nou-nouț — mai mirosea a lac proaspăt —, un dulap cu oglindă, noptiere, Sfînta Fecioară și cîțiva sfinți mai mici, pe perete.

— Aici doarme ea.

Cayetano — s-a gîndit Carlos — cînd vine la ea, intră pe fereastră. Mobilele din cameră, pătura galbenă — portugheză — covorașele colorate de pe jos sînt darurile lui Cayetano.

A reușit, în cele din urmă, să plece. A biciuit calul cu furie. La cotul drumului, ferită de a fi văzută din acasă, aștepta Rosario.

— Mamei nu-i convenea să urc în trăsură... Mama mea, știți...

A spus atîtea fără să ridice ochii din pămînt.

— Nu trebuie să-mi explici nimic.

— Ba da, stăpîne. Mamei mele îi e teamă ca nu cumva...

A tăcut.

— ...nu știu dacă stăpînul știe asta.

— Hai, urcă dacă vrei.

— Nu, stăpîne. Dar vreau să spun...

S-a sprijinit de trăsură.

— E adevărat că stăpînul o să fie doctor la șantiere ?

— Nu.

Şi-a adăugat ca un prost :
— Cine ţi-a spus-o ?
— El.
— Nu-i adevărat.
L-a privit, bucurîndu-se.
— Ştiam eu. Mulţumesc pentru batistă.
S-a îndepărtat. Carlos şi-a dus mîna la şapcă.

Îşi uitase de Primărie şi de intenţia de a trece pe aici, la întoarcere. A lăsat trăsura la adăpost şi a urcat fluierînd. Doña Mariana lipsea din salon ; s-a aşezat s-o aştepte, cu ziarul în mînă, fără să-l deschidă. Ea a sosit imediat.

— Te-am auzit suind scările. Te-ai întors foarte mulţumit, nu ?
— E firesc.
— N-ai fost la Primărie.
— Am uitat.
A dat să se ridice.
— Mă duc chiar acum.
— Nu. Nu te mai duce. Nu mai e nevoie.
I-a arătat un plic albastru, burdușit de hîrtii.
— Impozitele ? a întrebat Carlos.
— Nu.
S-a aşezat în faţa lui, cu plicul în mînă.
— Să vorbim despre tatăl tău.
A spus-o pe un ton aparte, care a şters lumina bucuriei din ochii lui.

— Trăieşte ? — şi fără a mai aştepta răspunsul : dă-mi plicul.

— Nu. Nu trăieşte. Dar a trăit pînă de curînd. Poftim, citeşte. Consulul din Santiago de Chile ne anunţă sfîrşitul lui. A murit ca un emigrant, sărac şi necunoscut.

Carlos citea scrisoarea prin care Primarul îi aducea la cunoştinţă anunţul oficial primit din Chile.

— Pe şapte octombrie, acum mai puţin de două luni.
A privit-o neliniştit.
— E absurd.
— Numai atît îţi trece prin cap ?

— Pentru moment, numai atît.

S-a ridicat, a făcut cîțiva pași cu mîinile în buzunare și s-a răsucit pe loc : anunțul oficial căzuse pe covor.

— Și ce vrei dumneata, să plîng ? Nu pot plînge pe cineva care abia acum începe să existe pentru mine, acum, cînd a murit. Tot ceea ce am discutat în aceste zile, dragostea care a răsărit în mine față de amintirea lui, atît de puternică, solidaritatea pe care am început s-o simt față de el și față de păcatele lui, greutatea cu care mă apăsa destinul lui, toate acestea presupuneau moartea lui de mai demult, nu acum, ca o întîmplare imediată care, ca fiu ascultător, ar trebui să mă doară. Te rog încă o dată să încerci să mă înțelegi.

— Te înțeleg. Nici eu nu am plîns.

— Și-atunci ?

— Știu eu ? Ca și ție, mi s-a părut de neînțeles. De neînțeles, dar nu absurd. Trebuie să fie o deosebire.

— Sigur că e. Și cred că știu care-i. Pentru dumneata, felul în care a murit și modul de viață pe care l-a dus pînă acum, acești treizeci și trei de ani de tăcere sînt de neînțeles. Mie mi se pare absurdă moartea unui mort. Asta e tot. Și, totuși...

— Ce ?

— Mai e ceva de care nu-mi pot da seama în clipa asta, căci mi se-ntunecă mintea ; ceva pe care-l simt, dar nu-l pot pricepe...

S-a așezat lîngă doña Mariana, pe brațul fotoliului, luîndu-i capul în mîini și așezîndu-l pe pieptul lui.

— Dumneata și cu mine l-am iubit, fiecare în felul lui, dar nu știm să-l plîngem.

— Poate că nici el n-ar fi vrut să-l bocim.

— Poți să bănuiești, măcar ce a vrut, într-adevăr, dacă e sigur că a vrut ceva ? Am încercat să-i înțeleg fuga și, după ce te-am ascultat, am avut impresia că i-am înțeles-o. Dar înțelegerea mea presupunea moartea lui, o moarte de demult, aproape imediat după ce-a dispărut. Nu înțeleg tăcerea aceasta atît de lungă, și asta mă face să cred că nu am înțeles nimic din toată viața lui.

— Și e atît de necesar să înțelegi ?

— Da, Mariana. Dumneata mi-ai cerut să-l judec ; a-l iubi este o judecare. Tocmai de aceea, acum, mai mult ca oricînd, vreau să știu adevărul asupra a ceea ce iubesc și de ce.

S-a plimbat din nou, tăcut ; s-a oprit în fața ferestrei, contemplînd marea ca un lan de grîu verde, bătut de vînt. Stoluri de pescăruși, în zbor, retezau crestele valurilor.

— Brusc, și pe neașteptate, viața mea capătă alt sens. Eu aș fi putut să-l caut și să-l găsesc, aș fi reușit, poate, să-l readuc la matca lui și să-l cîștig de partea noastră. N-am făcut nimic, n-am bănuit niciodată că ar fi de datoria mea, nici măcar că aș face-o pentru mine însumi. Dacă tata s-ar fi ocupat de mine, viața mea n-ar fi o mare greșeală, o rătăcire ca acum.

— Ăsta-i un reproș pe care i-l faci ?

— Nu. Nu i-l fac lui. Mie mi-l fac. Nu voi ști niciodată adevăratele motive ale fugii lui și n-am să-i înțeleg nici motivele tăcerii, dar, oricum, i le respect.

Și-a trecut degetele prin păr, apoi și-a lăsat mîinile să cadă în jos, pe lîngă trup, neputincios.

— Cum pot să fiu convins de cinstea lui ? Mai mult, cum pot să pun în aceeași balanță tăcerea și sacrificiul lui ? Cum să pot pricepe că modul lui de a fi cinstit a constat exact în ceea ce a făcut, în dispariție și tăcere, în a muri fără a muri, în a muri pentru mine, în a mă lăsa să trăiesc ca și cînd el ar fi murit ? Asta vreau să înțeleg și tare mi-e teamă că n-o să ajung să înțeleg niciodată.

S-a aplecat, a luat hîrtia de pe covor și a recitit-o :

— „Fernando Deza Montenegro, internat în Spitalul General, mort în vîrstă de 72 de ani ; nu a lăsat nimic în afară de îmbrăcămintea personală." Umilință, sărăcie, o viață la întîmplare și o singurătate înspăimîntătoare.

A îndoit hîrtia și a vîrît-o în buzunar.

— Pe 7 octombrie. Pînă la 7 octombrie, eu aveam tată și trăiam ca și cînd nu l-aș fi avut. Pe 7 octombrie, Zarah și cu mine ne-am dus la mare pentru două săptămîni. Mă tîrîse împotriva voinței mele, sub pretextul că aerul de mare îmi făcea bine, dar, de fapt, pentru a mă îndepărta de München, unde vroiam să merg pentru a mă

vedea cu un prieten poet. Două săptămîni de plictiseală igienică lîngă Marea Baltică. Oh, Mariana, dumneata pricepi ce îngrozitor e să faci totul din igienă, din igienă fizică şi mentală ? Să dormi, că aşa este igienic, şi să te culci cu o femeie, tot fiindcă aşa este igienic ? Cînd stăteam la soare, eu închideam ochii şi mă făceam că dorm ; în realitate, îmi imaginam lungile conversaţii cu prietenul meu, poetul münchenez. Sau, pur şi simplu, visam. Şi atunci sufletul meu scăpa de Zarah şi nu-mi amintisem nici de uşa de la camera din turn.

A pălit şi s-a rezemat de zid ca să nu leşine. S-a uitat la Mariana cu o privire înfricoşată şi pustie, ca şi cînd ar fi privit în gol.

— Şi-atunci mi l-am amintit. Chiar în zilele acelea. S-ar fi putut să fie chiar în 7 octombrie.

— Carlos, ce vrei să spui cu asta ? pînă şi vocea doñei Mariana începuse să tremure.

— Nimic. Vreau doar să subliniez un fapt pe care iar nu-l înţeleg.

A rămas sprijinit de perete, aproape împietrit. Şi o privea din nou ca şi cînd n-ar fi văzut pe nimeni. Nu-şi revenise. Doña Mariana s-a ridicat şi s-a dus lîngă el, l-a privit fix, vrînd parcă să umple cu privirile ei privirile lui Carlos. A vrut chiar să meargă şi mai repede, să afle la ce se gîndea sau simţea, ori, poate, ce presimţea fără să aibă curajul s-o spună. L-a luat de umeri şi l-a zgîlţîit cu putere. Într-un tîrziu, cu destul efort, el şi-a revenit.

— Lucrul acesta e foarte important, Mariana. Dar nu te înşel şi nici pe mine nu vreau să mă înşel. Tatăl meu a murit pe 7 octombrie şi, poate cu o zi mai înainte sau cu o zi după aceea, mi-am amintit de uşa pe care mama a poruncit să fie zidită, în prezenţa mea. Şi această amintire a tras de mine, la un mod de neînţeles, şi m-a adus aici, lîngă dumneata, făcîndu-mă să regăsesc amintirea tatălui meu şi să-l iubesc. Îmi este cu neputinţă să nu încerc să stabilesc o legătură între una şi alta. O legătură a cărei existenţă nu-mi intră în cap.

IX

DOŃA MARIANA SE ÎNCĂPĂŢÎNA SĂ-L CONVINGĂ că se bătea prea multă monedă în jurul unei chestiuni arhicunoscute, despre care se trezeau că discută mereu, chiar dacă şi unul şi celălalt îşi propuseseră să nu mai facă vreo aluzie la ea, nici măcar în treacăt. Carlos, în schimb, încerca să-i demonstreze că nu era deloc cunoscută, nici fără importanţă, căci subzista în orice temă, şi oricare ar fi fost cuvintele rostite, oricînd unul dintre acestea servea drept momeală, astfel că, odată spus, ca un peşte prins în undiţă, se-auzea întrebarea : au, oare, vreo legătură între ele aceste fapte ? Pentru doña Mariana, totul nu era decît o întîmplare ; uneori, vorbea chiar de hazard, dar Carlos, care nega valabilitatea întîmplării, îi acorda hazardului o importanţă tragică, pe care doña Mariana o găsea exagerată, căci pentru ea întîmplare şi hazard erau acelaşi lucru. Carlos le complica.

— Există o deosebire şi, acum, că o simt, mi-e foarte clară. Întîmplarea este o simplă coincidenţă în timp — adică în acelaşi timp — a două evenimente care n-au nici o legătură între ele, fiecare fiind efectul unor cauze particulare ; coincizînd, se influenţează unul pe altul, iar după aceea fiecare îşi continuă cursul lui, fără ca momentul în care au coexistat şi s-au influenţat reciproc să afecteze în mod profund destinul fiecăruia dintre ele. Dar cînd coincidenţa şi influenţa reciprocă le modifică destinul, deci, operează în fiecare dintre cele două sisteme de cauze ca o cauză nouă care alterează forţele anterioare, iar cursul evenimentului rămîne evident schimbat, spunem că avem de-a face cu hazardul, pentru că nu ştim să-i spunem altfel. Hazard sau destin nu e acelaşi lucru, prin ur-

mare. Eu însumi, din propria mea experienţă, pot da exemple foarte clare. Întîlnirea mea cu Zarah, într-o dimineaţă de ianuarie, la ieşirea de la Universitate, a fost o întîmplare. Am fost amanţi timp de doi ani de zile, apoi n-am mai fost. Sînt doi ani care au lăsat în mine multe amintiri, poate chiar şi obişnuinţe, dar nu şi urme profunde. În ansamblul vieţii mele, legătura cu Zarah e un episod fără importanţă. Simplificînd puţin, pot lua acest episod ca pe ceva care s-a petrecut pentru ca după aceea să aibă loc altă întîmplare, deci ca pe un instrument al cuiva care vrea ceva de la mine şi, cînd obţine acest lucru, dispare. Altceva ar fi fost dacă ne-am fi iubit. Aşa că ceea ce se petrece acum nu-i o întîmplare. E, dacă vrei să-i spui aşa, un hazard ; căci, fără nici o discuţie, mi-a schimbat viaţa, a început să mi-o schimbe chiar mai înainte de a o fi ştiut. Nu-mi rămîne altă explicaţie decît să consider că moartea tatălui meu a acţionat asupra mea de la o distanţă enormă ; fără ca eu s-o ştiu ; m-a făcut să mă îndrept către un scop anume, folosindu-se de un lucru de nimica, precum poate fi o amintire din copilărie, un simplu amănunt care, oricît de simplu, a acţionat asupră-mi cu o forţă suavă, energică şi constantă, smulgîndu-mă din felul meu de viaţă, anulîndu-mi orice planuri şi aducîndu-mă aici. Cît timp nu voi afla cum de a putut moartea tatii să acţioneze asupra mea în acest mod, trebuie să cred că e vorba de hazard. Aşa că n-o să cred niciodată că e o întîmplare. Dincolo de hazard există întotdeauna o forţă misterioasă. Şi, deşi nu ştiu care, ea există şi în cazul de faţă.

Atari raţionamente, rostite, uneori, în termeni mult prea specializaţi, o nedumereau pe doña Mariana ; poate de aceea, treptat, Carlos s-a mulţumit să judece în tăcere, numai pentru el. Totuşi, le analiza într-un mod polemic, inventa motive contrarii şi discuta cu sine însuşi, într-un dialog care nu ducea la nici o concluzie mulţumitoare. Într-o zi s-a hotărît să scrie la Santiago de Chile pentru a cere mai multe amănunte în legătură cu moartea tatălui şi, mai ales, cu viaţa sa. Doña Mariana l-a povăţuit s-o facă pe hîrtie cu antet, unde să apară, de tipar, numele şi profesiunea sa, consulul putînd să ţină cont, în acest caz,

de calitatea petiționarului. A cumpărat hîrtie și s-a dus la o mică tipografie să comande antetul, amănunt de unde a circulat imediat zvonul că don Carlos Deza își va deschide cabinet de consultații pentru că își tipărise formulare pentru rețete în care apărea ca fiind al său domiciliul doñei Mariana. Dar cum, pe de altă parte, știrea că i se oferise un post de către Cayetano la șantierele sale nu se stinsese și nimeni nu credea — în afară de clienții *Cubanezului* — că ar fi refuzat un loc de muncă unde era plătit bine pentru a nu face nimica, după cîteva zile de discuții, membrii Cazinoului au conchis prin a considera că își comandase formularele de rețete (cei mai bine informați știau că era vorba doar de hîrtie pentru scrisori) tocmai pentru că acceptase pleașca lui Cayetano, în timp ce *Cubanezul* și clienții săi interpretau semnul ca pe o dovadă că se pregătea să lucreze pe socoteala sa.

Vestea că don Fernando Deza decedase în Chile nu a interesat prea mult, și chiar dacă însuși Carlos nu și-a pus decît cravată de doliu, pînă și cele mai exagerate femei în respectarea riturilor funerare, cele care, orice s-ar fi întîmplat, se îmbrăcau, ani de zile, în negru, din cap pînă-n picioare, după soț sau tată, au judecat atitudinea acestuia drept foarte firească. Pe neașteptate, Carlos încetase de a mai fi subiectul la ordinea zilei ; nu mai era decît temă de discuție de a doua mînă, ori de umplutură, pentru că ceea ce le pasiona într-adevăr pe femei și, deși prin opoziție, pe bărbați, era renovarea pe care doña Mariana se hotărîse s-o facă bisericii Sfînta Maria de Argint. Și cum, din clipa în care se aflase acest lucru trecuse mult timp — mai mult de o săptămînă, poate chiar două — și nu se știa dacă doña Mariana căutase zidarii și meșterii necesari, și nici în biserică nu exista nici un semn că s-ar începe lucrările, iar don Julián nu avea nici o idee despre așa ceva, întîrzierea a fost pusă în seama doñei Mariana, care și-ar fi putut schimba hotărîrea, îngrozită, probabil, de cheltuielile foarte mari. Astfel că dacă la început, cu excepția lui don Lino, o blestemaseră că, pentru un timp, lăsa lumea fără biserică, acum o blestemau și mai tare pentru că nu se grăbea să ajute la salvarea unui

edificiu de atîta valoare, edificiu care putea să se prăbuşească oricînd.

Adevărul e că doña Mariana îşi uitase de biserică şi de promisiunea făcută arhiepiscopului, preocupată, în primul rînd, de obiceiul lui Carlos de a se închide, ore în şir, în camera lui, trîntit în pat, şi de a cădea tot mai des în tăcere, chiar şi cînd erau împreună. O tăcere care, după unele indicii, părea să fie rezultatul unei obsesii. Nu-l întrebase nimic despre vizita făcută Rosariei, dar într-o dimineaţă, întîlnind-o în stradă, a ştiut cum s-o ia ca să afle ce cadou îi făcuse şi despre ce vorbiseră. Doña Mariana se temuse că Rosario i-ar fi plăcut lui Carlos şi că, din cauza ei, ar fi intrat într-un conflict cu Cayetano ori. şi mai rău, că Rosario nu-i plăcuse atît de mult încît să-l distragă de la gîndurile lui. Nepăsarea lui Carlos faţă de tot ce-l înconjura o neliniştea peste măsură : sosiseră cîteva lăzi cu cărţi pe care şi le expediase înainte de a pleca din Germania şi, fără să le deschidă, le trimisese la conacul lui. Doña Mariana l-a întrebat dacă şi le expediase doar pentru atîta şi Carlos i-a răspuns că toate cărţile acelea aparţineau unui trecut pe care, cu fiecare zi care trecea, îl înţelegea tot mai puţin, iar faptul că şi le expediase la Pueblanueva fusese o greşeală.

În ziua Bobotezei au fost împreună la biserică ; aşezaţi pe banca din prezbiteriu, păreau că ascultă foarte atenţi predica fratelui Eugenio, deosebit de frumoasă, caldă şi plină de triumf, despre Isus printre oameni, dar Carlos abia de prindea cîte un cuvînt, iar doñ Mariana nici nu şi-a dat seama că acesta se afla pe amvon. Se gîndea cum să-l smulgă pe Carlos din marasmul acela, astfel că, după ce a întors lucrurile pe toate feţele, cînd s-a ajuns la *Ite, misa est* [1], a început să creadă că găsise o soluţie, cel puţin pentru moment. În loc să plece, i-a cerut lui Carlos s-o însoţească pentru a vizita împreună biserica ; au descoperit că, ici-colo, bolta se crăpase, iar în alte locuri se deschisese de-a binelea, ca şi cînd pietrele de susţinere cedaseră. Doña Mariana însă părea interesată mai mult de restaurarea bisericii în puritatea ei primitivă decît de re-

[1] *Ite, misa est,* Mergeţi, slujba s-a terminat : în ritualul catolic (n. tr.).

paraţia generală, astfel că, pe drumul de întoarcere n-a vorbit decît despre asta, continuînd s-o facă şi în timpul mesei de prînz şi chiar şi după aceea. Chiar dacă în tot timpul conversaţiei Carlos s-a apărat, recunoscîndu-şi lipsa de pregătire în domeniul arheologiei, la căderea serii doña Mariana i-a comunicat că i-a venit o idee straşnică şi, fără a-i cere să fie de acord, i-a spus că nici nu îi trece prin cap să nu conteze pe sprijinul său. Aşa că, a doua zi, după micul dejun, Carlos s-a dus la mănăstire cu sarcina de a-i cere fratelui Eugenio sfaturi tehnice.

— Mergi tot timpul pe lîngă mare. N-ai cum să te pierzi.

A pus pe căluţ, sub şa, să-l apere de frig, o pătură în pătrăţele, iar cu alta asemănătoare, dar tivită cu piele, Carlos şi-a înfăşurat picioarele. Dimineaţa era rece, dar luminoasă, iar marea, albastră şi calmă.

A luat-o pe drumul pe care fusese povăţuit să meargă, înaintînd ca pe un coridor lat, mărginit într-o parte de un zid înalt acoperit cu iederă, iar pe cealaltă, de un gard viu de mărăcini uriaşi. S-a oprit o clipă, aprinzîndu-şi pipa, apoi, continuîndu-şi drumul, a ocolit prima colină. Pueblanueva rămînea în spate, învăluită într-o ceaţă subţire şi albastră, ca fumul coşurilor de la casele trezite în zorii zilei. Şi-a întors capul de mai multe ori pentru a o privi, dar în cele din urmă, cotind într-o parte, drumul i-a ascuns-o definitiv. O mică pădurice i-a adus aminte de copilărie : în locurile acestea, cînd era mic, venea cu mama sa în unele după-amiezi de vară. Doña Matilde aducea mîncarea într-un coş de nuiele şi se aşezau sub un castan de lîngă marginea drumului, un castan cu o coroană imensă, care-şi arunca crengile peste şosea, umbrind-o. Acum, castanul nu mai era : pe locul unde se înălţa mai rămăsese, aproape putred, un ciot din tulpina tăiată. Şi-a amintit de asemenea că pădurica aceea era a lui. A oprit calul şi s-a dat jos să vadă mai bine locurile acelea, descoperind cu uimire că nu numai castanul de lîngă drum fusese tăiat, ci mulţi alţii, jur-împrejur. Fuseseră furaţi, bineînţeles. A ridicat din umeri. Ca tot ceea ce rămăsese în trecut, nici pămînturile acelea nu-i mai aparţineau.

Înaintînd la trap, căluţul făcea un zgomot plăcut, sunîndu-şi zurgălăii ; deşi micuţ la trup, era puternic şi vioi. A urcat la fel de uşor o costişe, iar cînd a ajuns sus, Carlos a tras de hăţuri.

— Hoo !

A socotit că pentru căluţ era binevenită o clipă de odihnă. A coborît din trăsură şi şi-a umplut pipa cu tutun. Cînd şi-a aprins-o, din cealaltă parte a costişei a văzut urcînd un grup de femei.

— Doña Lucia !

— Vai, Carlos ! Bună ziua ! Nu fi atît de ceremonios.

Interesul pe care ar fi putut să-l simtă faţă de soţia lui Piñeiro s-a destrămat brusc, descoperind-o pe una dintre însoţitoarele ei, una dintre toate celelalte. I s-a adresat de îndată, aproape lipsit de politeţe faţă de doña Lucia şi de celelalte.

— Dumneata... trebuie să fii sora lui Juan.

— Sigur, este Inés. Nu vă cunoaşteţi ?

În întreaga ei făptură, Carlos descoperea o energie pe care n-o mai văzuse decît pe chipul doñei Mariana, numai că aceasta era ceva aparte, total diferită. Ca şi cînd o forţă din adîncul ei încerca şi, uneori, reuşea, să-i îmblînzească liniile feţei, barba şi buzele, dar nu şi felul de a privi. Inés avea ochii negri, învăpăiaţi, dar îi ţinea în pămînt, cu excepţia unei singure clipe, cînd l-a privit scurt timp şi i-a surîs.

— Te-aş fi recunoscut oriunde ar fi fost să te întîlnesc.

Să fi avut douăzeci şi cinci de ani, ori puţin mai mult. De pe chip se înţelegea uşor că moştenirea maternă învinsese, parţial, sîngele neamului Churruchaos. Părul ei nu mai era roşu, ci blond cu reflexe roşietice, iar trupul nu mai respecta înălţimea deşirată a amintitului neam. Atîta doar că anumite trăsături ale feţei, cele mai puternice şi nedelicate, continuau să-l amintească.

Lucia, între timp, ţinea să-i explice că, în fiecare dimineaţă, ca şi grupul de fete care o însoţea mergeau la slujba de la mănăstire, insistînd asupra entuziasmului ei faţă de fratele Ossorio şi asupra modului de a înţelege religia. Inés a corectat-o cu blîndeţe :

— Nu-i vorba doar de înţelegerea fratelui Ossorio, ci de cel al Bisericii, în general. Părintele Ossorio nu inventează absolut nimic. El nu face decît să repete cuvintele Domnului şi ceea ce Biserica ne-a învăţat dintotdeauna.

S-a întors spre Carlos şi l-a privit din nou.

— Să nu crezi, aşa cum cred foarte mulţi, că e un nebun sau un eretic.

— Vai, fata mea, eu n-am vrut să spun aşa ceva. Dar n-ai să negi faptul că părintele Ossorio nu e un preot deosebit.

I s-a adresat lui Carlos :

— Ai să-ţi dai seama cînd ai să-l cunoşti. E un sfînt.

— Sfinţenia nu este o profesie, Lucia. Toţi trebuie să fim sfinţi.

— Of, Inés ! Cînd e vorba de tine, trebuie să ne măsurăm fiecare cuvînt.

Inés repeta, probabil, ceea ce auzise, dar siguranţa şi tonul cu care o făcea îi aparţineau. Cuvintele păreau numai ale ei, lăsîndu-ţi senzaţia că ştia totul şi că putea să pună stăpînire pe orice.

— Transmite-i salutări mamei tale. Într-una din zilele următoare o să vin s-o văd. Şi pe fratele tău, de asemenea.

Şi-a continuat drumul, impresionat. Inés făcuse să-i dispară din minte preocupările şi amintirile. Dar nu lăsase nimic în locul lor. Era ca şi cum n-ar mai fi rămas decît chipul, flacăra ochilor şi ecoul senin al glasului ei. Ca şi cînd privirile şi glasul acela l-ar fi împiedicat pe Carlos să reţină ceea ce, de obicei, observa şi îşi amintea, după aceea, privind femeile. Nu putea, de exemplu, să-şi aducă aminte dacă Inés avea sîni frumoşi.

L-a întrerupt din şirul gîndurilor un zgomot îndepărtat, auzit la puţin timp după ce îşi îndemnase căluţul la drum; şi-a ridicat privirile şi a descoperit la capătul drumului, dincolo de curbura ţărmului, un promontoriu pe care se înălţa mănăstirea : părea că înaintează în mare, aşezată pe nişte stînci de care valurile se spărgeau furioase. A urcat pe un drum greoi, cioplit chiar pe dunga prăpastiei în care valurile, albe şi verzi, se îmbrăţişau, aruncînd peste parapet horbotele de spumă, pînă peste pietrele din mica

piață care înconjura mănăstirea. Marea, mănăstirea și iarăși marea.

A coborît din trăsură și a bătut în poartă. Un călugăr, apărut ca din pământ, i-a deschis, invitîndu-l să intre. Un altul, după numai cîțiva pași, l-a rugat să-l urmeze. A străbătut curtea, a urcat o scară și a înaintat pe un coridor lung și îngust. La capătul lui, călugărul a deschis o ușă, făcîndu-i loc să intre într-o chilie mare, situată în colțul clădirii, cu ferestre ce dădeau spre mare pe doi pereți : la ceasul acela lumina care intra prin ferestre, tremurînd pe tavanul chiliei, avea o strălucire verde, aproape vie. Nu părea să fie o chilie de călugăr, ci atelierul dezordonat al unui pictor boem. În mijlocul lui, în fața unui șevalet, cu un șorț mare peste rasă, fratele Eugenio picta cu mișcări iuți, aproape furioase. Lîngă el, indiferent la mînia acestuia, un novice freca vopselele.

Cînd a intrat Carlos, fratele Eugenio a pus penelul jos.

— Carlos ! Dragă Carlos !

S-a apropiat de el și l-a îmbrățișat. Apoi, cu mișcări bruște, s-a întors spre călugărul cel tînăr și i-a cerut să aștepte afară.

— Ia loc. Uite aici, pe taburetul acesta. Cred că nu-i murdar. Mă bucur foarte mult că ai venit.

Vorbea repede, cam fără șir, ca și cînd l-ar fi surprins făcînd ceva rușinos. Nu s-a așezat : în picioare, cu fața spre Carlos, părea că vrea să ascundă cu trupul său pictura de pe șevalet. Avea picturi peste tot, pînze mai mici sau mari, unele terminate, altele nu, în care se repetau, cu mici modificări, Isuși și Fecioare, lucrări slăbuțe, executate la modul industrial. Cînd ochii lui Carlos alunecau spre picturi, fratele Eugenio ridică tonul, încercînd să-i distragă atenția. L-a dus la fereastră și i-a arătat marea, îndepărtatul Finisterre — „în diminețile senine se vede foarte clar" —, iar cînd nu a mai avut ce să-i arate, l-a scos din atelier pentru a vedea mănăstirea și curiozitățile ei. Ajunși în galeria închisă din jurul zidurilor, a părut mai liniștit, lăsîndu-l pe Carlos să-i pună unele întrebări și să-i vorbească. Dîndu-și seama că nu vroia să discute deloc despre pictura sa, Carlos s-a li-

mitat la cîteva întrebări banale şi la cuvinte de circumstanţă.

Cînd i-a spus motivul pentru care venise la mănăstire, fratele Eugenio a recunoscut că ştia prea puţine lucruri despre tainele arheologiei, dar avea noroc pentru că părintele Ossorio era foarte avizat în materie. S-au dus să-l caute în chilia sa, aflată în cealaltă parte a galeriei. Părintele Ossorio era un călugăr tînăr, vînjos : probabil că femeilor, ca bărbat, li se părea frumos. L-au surprins cufundat, printre teancuri de cărţi, în traducerea unui text din germană. L-a salutat pe Carlos cu o bucurie reţinută, lăsînd să înţeleagă din cîteva cuvinte că şi el îl aştepta. Carlos încerca să pară atent la cuvintele sale, dar, de fapt, mai mult îl observa, ajungînd treptat la convingerea că descoperise motivele care-l făceau încîntător pentru unele femei. Faţă de fratele Eugenio, fratele Ossorio ar fi putut să pară cam primitiv în unele trăsături, dar această primitivitate era îmblînzită de o puternică viaţă spirituală, poate chiar şi de asceză. Conversaţia s-a transformat pe nesimţite într-un dialog intelectual. Cunoaşterea de către amîndoi a limbii germane stabilea între ei o relaţie distinctă, excluzîndu-l în mod tacit pe fratele Eugenio. Faptul că trăiseră în Germania îi apropia şi mai mult, astfel că dacă părintele Ossorio a fost interesat de studiile lui Carlos, domeniu care nu-i era străin, Carlos a vrut să afle amănunte despre teologia pe care o învăţase. S-au învoit să facă schimb de cărţi, în clipa cînd Carlos avea să-şi deschidă lăzile abia sosite.

Redus la condiţia de simplu auditor, fratele Eugenio a profitat de un moment de tăcere pentru a-i aminti lui Carlos dorinţa doñei Mariana, dorinţă pe care Carlos i-a spus-o de îndată părintelui Ossorio.

— Restaurarea bisericii e un lucru foarte uşor. Ajunge să se dea jos podoabele inutile şi toate nimicurile cu care a fost încărcată, readucînd-o la starea ei de la început. Dacă sînteţi de-acord, o s-o vedem împreună în una din dimineţile următoare şi o să-i explic arhitectului ce trebuie să facă. Deşi nu ştiu dacă, restaurînd-o, va mai fi pe placul preotului.

— Am impresia că doña Mariana nu contează deloc pe el în privinţa aceasta. Şi nici ea însăşi nu ştie ce vrea. De aceea m-a trimis pe mine.

Fratele Ossorio a început să-i explice cum trebuie făcută ornamentarea unei biserici romane şi tocmai asta făcea în clipa cînd s-au auzit bătăi în uşa chiliei şi şi-a făcut apariţia un călugăr bătrîn, mărunţel, cu părul alb şi faţa vicleană. Cei doi s-au apropiat de el, sărutîndu-i crucea de pe piept şi prezentîndu-i-l lui Carlos ca prior al mănăstirii, fratele Fulgencio.

— Am aflat că ai venit la mănăstire şi am vrut să te salut.

Înaintea priorului, cei doi călugări au tăcut, dîndu-se puţin la o parte, fără a se privi şi fără a-l privi. Priorul a luat loc pe scaunul pe care stătuse pînă atunci părintele Ossorio.

— Cum merge munca, părinte Ossorio ?

— Am terminat cele douăzeci de foi pe care mi le-a dat Sfinţia Voastră.

— Aici văd că sînt numai cincisprezece.

— Pe celelalte cinci le-am rupt. Le-am greşit.

— Încearcă să nu greşeşti. Sînt cinci foi care costă şi noi sîntem foarte săraci. Nu ne putem permite luxul să aruncăm hîrtia, părinte Ossorio.

— Prea bine, Sfinţia Voastră.

Arătîndu-i un scaun pe care să ia loc, priorul i s-a adresat lui Carlos :

— Poate să vi se pară ciudat că socotesc hîrtia pe care i-o dau unui părinte pentru lucrul său, dar nu pot face altfel. Mănăstirea e foarte săracă ; mîncăm prost, abia de ne ţinem pe picioare, iar doi dintre băieţi sînt bolnavi de tuberculoză. E foarte trist, crede-mă, pentru cel care-i are în seamă şi trebuie să răspundă de ei.

A surîs.

— Nu bănuiai aşa ceva, nu ? Se zice că Biserica tezaurizează bogăţiile naţiunii. Vă asigur că acestei mănăstiri i s-a dat prea puţin. Trăim, trebuie s-o recunosc, graţie muncii fratelui Eugenio şi a fratelui Ossorio. Nu sînt singurele noastre venituri, dar sînt cele mai importante. Chiar dacă în ultima vreme au coborît puţin.

Fratele Eugenio stătea cu fruntea plecată, aproape ascuns în spatele capelei.

— Nu ei sînt vinovaţi. De cînd a venit Republica, lumea a început să se îndepărteze de noi.

L-a întrebat pe Carlos dacă văzuse picturile pe care le făcea părintele Eugenio. Carlos a negat.

— E posibil să nu le fi văzut ? Nu v-au dus direct la atelier ?

— Ba da, numai că n-am stat acolo decît cîteva clipe.

— Trebuie să le vezi neapărat.

Părintele Eugenio a intervenit cu sfială :

— Poate într-o altă zi. Azi nu am nimic care să merite să fie văzut.

— Asta, don Carlos, din cauză că fratelui Eugenio îi este ruşine că pictează ceea ce o să vedeţi. E un romantic. I-ar fi plăcut să-şi organizeze un atelier mare, ca în Evul Mediu, şi să picteze catapetesme minunate pe care să nu le cumpere nimeni.

— Eu nu vreau decît să formez gustul credincioşilor pentru un anume fel de reprezentări religioase.

— Frumos gînd, sigur că da ! Dar ce facem între timp ? Se spune că Biserica nu are nici o grabă, dar o mănăstire săracă trebuie să se grăbească. Trebuie să vindem picturile, părinte Eugenio. Trebuie pictat ceea ce caută lumea. Dacă nu, o să murim de foame.

S-a întors spre Carlos.

— Cel puţin mănăstirea ai putut s-o vezi ?

I-a răspuns că da, că i-o arătase fratele Eugenio.

— Mi-ar face mare plăcere să te văd mai des pe aici, să te consideri ca unul de al casei, pentru că... — a şovăit o clipă şi a încercat să surîdă, privindu-i pe cei doi călugări —, pentru că, într-un anume fel, chiar aşa şi eşti. Ştiai că mănăstirea a aparţinut familiei dumitale şi că, în caz că această Comunitate se dizolvă, ea se întoarce la vechiul proprietar ?

Carlos a făcut ochii mari.

— Nu, nu ştiam.

— Caută în hîrtiile dumitale şi ai să găseşti copia după documentul de cesiune. A fost întocmit de antecesorul meu în Priorat, cînd s-a restaurat Ordinul şi tatăl dumitale n-a făcut decît să accepte. Nu ştii nici cum a fost

restaurant Ordinul şi de ce ni s-a dat tocmai această mănăstire ? Nu ţi-a povestit fratele Eugenio ?

Carlos a spus că nu.

— O să-ţi povestească. Şi după ce vei afla totul, să stai de vorbă cu mine. E o poveste frumoasă şi e bine s-o cunoşti sub toate aspectele.

Oarecum jenat, părintele Eugenio contempla marea, iar părintele Ossorio îşi vîrîse nasul în paginile unei cărţi.

— Într-un fel sau altul, dumneata ai chiar şi nişte drepturi asupra mănăstirii. De exemplu, dacă vrei să trăieşti aici, ai dreptul la o chilie şi la mîncare pe răspunderea noastră. Nu-i vorba de un privilegiu care îţi revine în mod exclusiv dumitale, ci un drept care vine de foarte demult şi îi are în vedere pe toţi din neamul Churruchaos.

L-a privit pe fratele Eugenio.

— Astfel a venit aici fratele Eugenio şi astfel a rămas aici, cu noi.

— Nu m-am gîndit să mă călugăresc.

— De unde poţi s-o ştii ? Aşa că, dacă într-o zi te gîndeşti s-o faci, să nu uiţi şi să-l laşi afară pe omul care eşti acum. Dacă l-ai citit vreodată pe Sfîntul Paul, trebuie că-ţi aminteşti ce spune despre omul vechi şi cel nou. Aici nu trebuie să intre decît omul nou.

L-a cercetat din nou pe părintele Eugenio.

— A-l aduce cu sine pe omul vechi nu-i decît un izvor de durere.

S-a ridicat şi i-a întins mîna lui Carlos. Acesta a şovăit : nu ştia dacă se cuvenea doar să i-o strîngă sau să i-o sărute. Priorul l-a scos din încurcătură, strîngîndu-l de umeri.

— Mă bucur că te-am cunoscut, don Carlos.

Ieşind, i s-a adresat părintelui Ossorio :

— După aceea să treci pe la mine. O să-ţi mai dau hîrtie.

Cei doi călugări au aşteptat să iasă, înclinaţi. Cînd s-a închis uşa, au respirat uşuraţi.

Dar din clipa aceea îşi pierduseră din naturaleţe. N-au mai schimbat decît cîteva cuvinte, se priveau între ei, iar fratele Ossorio a spus ceva în legătură cu ora mesei.

Carlos s-a grăbit să-şi ia la revedere, iar părintele Eugenio l-a însoţit, în tăcere. În uşă i-a spus :

— Să mai vii. Avem mult de vorbit... Să vii chiar mîine.

Carlos nu s-a întors direct în oraş, trecînd mai întîi pe la conacul lui. A lăsat calul şi trăsura la întîmplare, sub un început de burniţă, şi a urcat scara din trei în trei trepte, pînă sus, la turn, unde a început să răsfoiască hîrtiile din dulap. A dat, într-adevăr, peste copia documentului de cesiune la care se referise priorul, iar alături de ea a descoperit un pachet de scrisori pe care le-a citit pe nerăsuflate. Unele erau scrise în franceză, altele în spaniolă, şi fuseseră expediate din Santiago, din Paris şi Roma. Le semna un cleric francez, pe nume Hugo şi toate se refereau la un Ordin care se stinsese cînd cu dezamortizarea — un Ordin spaniol întemeiat în secolul al XV-lea şi care nu trecuse niciodată dincolo de regatul Castiliei. Prima dintre scrisori se referea la întîlnirea dintre părintele Hugo şi Fernando Deza, în Santiago, şi la discuţia care avusese loc între ei. Abatele Hugo căuta o mănăstire părăsită pentru a repeta bravura lui Dom Guèranger în Solesmes [1], dar într-un mod diferit ; fără a se supune disciplinei unei Instituţii existente, ci cu libertatea de a funda o disciplină nouă. Totuşi, nu pretindea să creeze un Ordin nou, considerînd că nu era necesar : se mulţumea cu restaurarea unui Ordin stins, un Ordin cu tradiţie intelectuală, ale cărui legi i-ar fi permis să facă din mănăstire un centru de spiritualitate modernă. În acelaşi timp, căuta o mănăstire care să se găsească în apropierea unui sanctuar, unde credinţa şi pietatea poporului erau încă vii : de aceea venise la Santiago de Compostela şi tot din acest motiv alesese mănăstirea Sfîntului Andrei, a cărei capelă, bătută de valurile mării, era căutată de peregrini încă din primele secole ale Creştinismului. „Ceea ce vreau eu — scria părintele Hugo — nu se poate clădi pe nisip : trebuie să se nutrească din regiliozitatea vie a poporului, oricît ar fi de coruptă. Noi o s-o purificăm, iar ea ne va păstra în interiorul realităţii, ne va împiedica să devenim nişte

[1] Solesmes, localitate franceză unde se află o celebră abaţie benedictină înfiinţată în secolul al XI-lea (n. tr.).

intelectuali solitari, străini de această lume în care trăim cu toții."

În scrisorile expediate de la Roma, dădea amănunte despre cum decurgeau formalitățile : povestea totul fără disperare, cu bucurie și chiar cu umor. Descria cu meticulozitate persoanele cu care trebuia să trateze restaurarea Ordinului și, mai ales, pe cele care trebuiau convinse să-și dea aprobarea : le descria în cuvinte alese, cu o caritate veselă, dar cu foarte multă pătrundere. Într-o scrisoare observa : „Dacă ar fi să tratez acest lucru cu îngerii, n-ar avea nici un haz. Cei cu care stau de vorbă sînt oameni, dintre care unii își rîd de mine, iar alții îmi pun piedici nebănuit de mari. Sînt închistați și plăpînzi în credința lor. Principalul lor argument este mereu același : «La ce bun ?» Și cînd încep să le explic, nu mă înțeleg." Astfel se adăugau scrisorile, una după alta, trei ani la rînd, fără să obțină nimic, dar fără să renunțe. În sfîrșit, în ultima scrisoare spunea : „Am reușit. Cred că nu i-au pus nimănui, niciodată, niște condiții mai aspre ca mie. Îmi acordă un interval de cinci ani ca să creez o comunitate de douăzeci de călugări, iar în momentul cînd acest număr va deveni mai mic va trebui să se dizolve. Sper ca în cinci ani să-i pot aduna. Acum plec în Franța, unde trebuie să-mi vînd averea. Am doi, chiar trei preoți care mă vor însoți. Cît de curînd vom fi alături de dumneata."

Erau scrisori redactate frumos, pasionante. Se putea deduce din ele o mare personalitate, năvalnică. Ținîndu-le încă în mîini și lăsîndu-și privirile să rătăcească peste crestele munților și peste mare, Carlos și-a amintit de părintele Rancé [1], abatele din Trappe. Abatele Hugo, mai apoi prior la Sfîntul Andrei, trebuie să fi fost o ființă asemănătoare : un om de lume străbătut de credință pînă la ultima fibră. Adică exact contrariul a ceea ce era părintele Fulgencio.

Pe Carlos îl aștepta o scrisoare de la Cayetano, în care îi cerea, avînd în vedere că nu se puteau vedea în casa doñei Mariana, să vină la Cazinou pentru a discuta

[1] Abatele Jean de Rancé (1626—1700), reformator al Ordinului cistercian, stabilit în mănăstirea Trappe, aproape de Mortagne, în Normandia.

despre un lucru care-i privea pe amîndoi. I-a dat scrisoarea doñei Mariana. Aceasta s-a uitat peste ea în fugă şi i-a restituit-o.

— Nu-mi pot închipui ce vrea de la tine, aşa că du-te şi află. Să nu creadă că ţi-ar fi cumva frică de el.

Neaşteptată, apariţia lui Carlos în Cazinou a suspendat partidele de cărţi şi dominou şi l-a smuls din scaunul în care dormita pe don Baldomero Piñeiro. Repus pe picioare, s-a îndreptat spre Carlos şi l-a salutat ostentativ, nelăsîndu-le celor prezenţi nici o îndoială cu privire la prietenia dintre ei. Apoi, ca o gazdă atentă, i-a prezentat pe ceilalţi.

Cayetano a sosit la puţin timp şi s-a retras cu Carlos într-un colţ, lîngă gramofonul care scrîşnea, obosit, un tangou.

— Cît ceri pentru pămîntul şi casa pe care o ai dată în arendă lui Galan ? Mă refer la casa din Freame.

Luat prin surprindere, Carlos nu ştia nici despre ce vorbeşte.

— Nu te face că nu înţelegi. Galant e tatăl Rosariei, amanta mea.

— Ah !

— Vreau să-ţi cumpăr proprietatea aceea.

— Nu m-am gîndit s-o vînd.

— N-are importanţă. Îţi dau pe ea douăzeci şi cinci de mii de pesete. E o ofertă ca între prieteni, pentru că nu cred să merite nici pe jumătate. Şi n-ai să găseşti pe nimeni care să-ţi dea un ban mai mult. Te asigur că faci o afacere foarte bună. Ea îţi achită drept rentă, în fiecare an, doar şaptezeci de pesete. Cele douăzeci şi cinci de mii de pesete pe care ţi le dau eu, puse la bancă, doar cu trei la sută, îţi aduc un venit de zece ori mai mare.

Carlos a ridicat din umeri.

— Nici cele şaptezeci de pesete pe care mi le dau ei, nici cele şapte sute pe care le-aş putea cîştiga vînzîndu-ţi ţie, n-or să mă scoată din sărăcie.

— Ăsta nu-i un motiv, nici un răspuns.

— Vreau să-ţi spun că nu mă gîndesc să vînd nimic.

— Nici măcar un schimb ? Avem cîteva proprietăţi vecine şi poţi să-ţi măreşti una din ele.

— Nu, nici măcar un schimb.

Cayetano a tăcut. Şi-a scos tabachera, şi-a răsucit o ţigară şi, fără să-i ofere şi lui Carlos, şi-a aprins-o.

— Am motivele mele să vreau proprietatea asta. Presupun că nu le bănuieşti.

— Nu.

— Sînt foarte simple. Rosario locuieşte în casa asta, iar tu eşti proprietarul.

— Rosario trăieşte acolo de cînd s-a născut şi pînă acum nu ţi-a trecut prin cap s-o cumperi.

— Să presupunem că vreau să i-o fac cadou.

— Din cîte mi-ai spus, la banii ăştia cred că poţi cumpăra altceva.

— Da, dar eu vreau asta.

Cu aceeaşi lipsă de grabă şi la fel de tăcut, Carlos şi-a scos tabachera şi şi-a făcut, la rîndul lui, o ţigară.

— Nu voi vinde nimic din ceea ce a fost al părinţilor mei.

— Asta-i o tîmpenie. Dacă nu vrei să mori de foame, trebuie s-o faci. Ştii foarte bine că din arende n-ai să poţi trăi.

— Ai făcut tu calculul ?

— Pînă la ultimul sfanţ. Plătindu-ţi impozitele, îţi rămîn pe lună doar trei sute de pesete.

— Este exact ceea ce-mi propun : să trăiesc numai din aceşti bani. Să zicem că e o experienţă...

— O experienţă de sărăcie ?

— De libertate.

— Nu te-nţeleg.

— Dacă-mi organizez viaţa după suma aceasta, pot să fac ceea ce am chef, ori să nu fac nimic.

— Şi asta numeşti tu libertate ?

Cayetano a lăsat capul în jos, ca şi cînd ar fi meditat.

— Şi tu eşti tot un anarhist. Oameni ca tine sînt în plus pe lumea de acum. Cît de curînd n-o să mai rămînă nici picior din voi, nici măcar ca exemplu prost.

— Şi cei care sînt ca tine ?

Cayetano l-a privit cu un fel de mînie amestecată cu orgoliu.

— Eu mă scol în fiecare dimineaţă la şapte, iar la opt sînt la lucru. Numai aşa pot face ca întreprinderea să funcţioneze cum trebuie şi să pot da de mîncare la cîteva sute de familii. După opt ore de muncă sînt liber, dar e vorba de o libertate pe care mi-o cîştig eu însumi.

— Nu vreau să cîştig nimic. Mi-ajunge ce am.

— Proprietăţile tale ?

— Să vorbim de libertate.

— De asta ai refuzat acum cîteva zile oferta mea ?

— Nu. Atunci încă nu ştiam la ce să m-aştept şi ce trebuie să fac. Dar acum ştiu. Dacă-ţi reînnoieşti oferta, am să te refuz iarăşi, pentru că, dacă aş accepta, mi-aş pierde libertatea.

— După tine, numai cerşetorii sînt liberi.

— Fără discuţie.

— Nu vă-nţeleg. Dar mă bucur că nu mai sînteţi voi cei care să poruncească pe lumea asta. Oameni ca mine vor face lumea mult mai fericită.

Şi-a scuturat mîinile ca şi cînd ar fi vrut să-şi îndepărteze gîndurile inoportune.

— Dar nu te-am chemat aici ca să-ţi dau lecţii, ci pentru a-ţi face o favoare. Credeam că-ţi face plăcere să mi-o acorzi, că te bucuri chiar. În ce mă priveşte, cred că ţi-am făcut dovada bunelor mele intenţii faţă de tine. Şi vreau să-ţi mai spun că nu obişnuiesc să cer favoruri, dar că oricine din cei de aici, dacă le-aş cere ceva, ar sări în sus de bucurie.

S-a ridicat.

— Cred că o să te coste.

— Stai o clipă.

Carlos s-a ridicat la rîndul lui.

— Vreau să-ţi fie clar că nu doresc să mă amestec în treburile voastre. Sau, dacă preferi să ţi-o spun altfel, află că nu sînt dispus să mă consideri ca pe unul din aceştia de aici, ceva aşa, ca un supus al tău şi nici ca duşman. Doresc să stau deoparte ; înţelege-mă bine. Ţi-am vorbit de libertatea mea şi nimic mai mult.

Cayetano a rîs.

— Asta nu se poate. Aici nu există nimeni care să fie liber ; aici nu există decît prieteni şi duşmani. Şi cel care-i de partea mea...

— Trebuie să ţi se supună, nu ?

— Crezi ce vrei. Dar cel care nu mi se supune e duşmanul meu.

— Perfect. Acum ştii că nu mă supun.

— Vreau să cred că nu ţi-ai dat seama de realitate sau că n-o vezi din cauza prieteniei tale cu doña Mariana. Poate că ai să-ţi schimbi felul de-a vedea lucrurile. Firește, în afară de cazul în care o să pleci de aici.

— Nu plec, pentru că îmi place aici.

— Eşti cu capul în nori, Carlos.

S-a aşezat pe braţul scaunului, surîzător.

— Am auzit că toţi învăţaţii trăiesc puţin cu capul în nori. Nu ţi-ai dat seama că dacă vreau pot să-ţi fac viaţa imposibilă ? Ca să nu mergem mai departe, află că am cumpărat chiar ieri nişte pămînt care e vecin cu conacul tău. Azi dimineaţă m-am dus să-l văd ; pomii tăi îl umbresc şi din cauza asta nu poate să crească grîul. Te tîrăsc la Tribunal şi te oblig să-i tai.

— N-ai s-o faci.

— O să mă împiedici cu forţa ?

— Nici nu mă gîndesc. Dar o să vin la Cazinou în toate după-amiezile, după prînz, şi le voi explica supuşilor tăi, cu lux de amănunte, cu toţi termenii tehnici necesari, că eşti un biet bolnav, un nevrotic bîntuit de complexul lui Oedip.

— Ce ?

— Nu ştii ce este ? E ceva foarte la modă. Orice doctor din Coruña poate să-ţi explice. Şi se prea poate ca, după ce-o vor afla, supuşii tăi să nu mai fie atît de supuşi ca pînă acum, ba chiar şi mai mult, e posibil că te vor compătimi.

Dintr-o singură mişcare, Cayetano l-a apucat de încheietura mîinii, iar jucătorii de cărţi şi domino, care-i observaseră tot timpul, s-au ridicat în picioare şi s-a făcut liniște.

— Îmi vei spune chiar acum ce înseamnă asta.

— Nu.

Don Baldomero, riscînd mai mult decît ceilalţi, a înaintat cîţiva paşi şi s-a băgat între ei.

— S-a întîmplat ceva ? a întrebat el.

Cayetano l-a eliberat brusc pe Carlos.

— Ce te bagi unde nu-ţi fierbe oala ? Cine te-a chemat să... ?

— Nu s-a-ntîmplat nimic, don Baldomero.

Carlos i-a privit liniştit pe toţi cei prezenţi.

— Nu s-a-ntîmplat nimic, domnilor. Nu se poate întîmpla nimic. Doar nişte pămînt pe care nu vreau să i-l vînd.

A spus „bună seara" şi a ieşit. Unii se aşteptau, poate, ca imediat Cayetano să sară asupra lui şi să-i rupă coastele sau ca, întors la cei de faţă, să arunce cu scaunele în ei, unul cîte unul, pînă îşi potolea trufia lui de om independent. Cîteva secunde, toată suflarea aceea, în frunte cu don Baldomero, s-a cutremurat de spaimă în faţa inevitabilului, bucurîndu-se, în acelaşi timp, că ciocnirea aceea se produsese. Dar Cayetano s-a întors spre ei, liniştit, şi s-a dus la bar.

— Băiete, un coniac.

Sprijinindu-şi spatele de tejghea, şi-a băut paharul în linişte, privindu-i pe jucătorii de cărţi şi domino ; după aceea, a scos din buzunarul hainei un trabuc, l-a muşcat la un cap şi în timp ce şi-l aprindea, rotindu-l fără grabă, continua să-i cerceteze, ca şi cînd ar fi vrut să le dea ordine numai din priviri. În picioare încă, aceştia s-au aşezat la locurile lor, unul după altul, pînă şi don Baldomero. Se aşezau şi îşi luau ochii de la Cayetano. Don Lino şi-a început jocul.

— Tai.

S-au servit alte cărţi.

— Încă.

— Şi dumneata.

La mesele de domino gălăgia se înteţea, încît abia de se mai auzea zgomotul fişelor căzînd pe marmura murdară.

— Asul.

— Merg.

Glasurile încă mai tremurau.

Cayetano a aruncat trabucul pe care de-abia-l aprinsese, și a ieșit. Abia cînd s-a auzit zgomotul ușii închisă cu putere, don Baldomero a îndrăznit să vorbească :

— Dacă ne gîndim bine, domnilor, sîntem o șleahtă de lași. Nu credeți ?

Carlos i-a povestit doñei Mariana cele întîmplate, și cînd a ajuns la complexul lui Oedip, a trebuit să-i explice, în cîteva cuvinte, în ce consta. Doñei Mariana i-a plăcut.

— Și tu crezi în asta ?

— Nu cred, dar nici nu mă îndoiesc. După părerea profesorilor mei, e vorba de ceva care se află în sufletul tuturor oamenilor. În cazul lui Cayetano e foarte adevărat că față de mama lui simte o dragoste bolnăvicioasă. I-ar fi plăcut să fie femeia cea mai respectată din lume, cea mai importantă și, poate, cea mai bună ; dar există dumneata.

— Vrei să spui că eu sînt vinovată ?

— Vreau să spun că dumneata ești, cel puțin, cauza acestei iubiri. Dacă dumneata n-ai fi existat sau, cel puțin, dacă tatăl lui Cayetano n-ar fi avut față de dumneata dragostea pe care toată lumea o știe, Cayetano și-ar fi iubit-o pe maică-sa la un mod firesc, cu mai multă sau mai puțină pasiune, dar fără ca umbra onestității străine să-i întunece părerea pe care o are despre ea. Poate că s-ar fi căsătorit. Dar el nu acceptă, nici măcar ca posibilitate, faptul că o altă femeie poate fi mai virtuoasă, ori mai respectabilă, nici chiar propria-i soție. E un bărbat care, cît timp trăiește mama sa, nu se va căsători decît cu condiția ca femeia să i se dăruiască înainte de căsătorie, astfel ca să meargă la biserică însărcinată și să fie obligată să intre în casa lor cu ochii în pămînt, înțelegînd că i se face o favoare. Cel puțin așa cred în clipa de față.

— Și crezi că amenințarea ta va servi la ceva ?

Carlos a dat din umeri.

— Nu știu. Mi-a venit în gînd ca un mod de apărare, în momentul în care disputa se putea termina cu bătaie. Cayetano e mai puternic decît mine și nu vroiam să fiu

învins de față cu atîta lume. În felul acesta, măcar, am dus lucrurile pe terenul meu.

— Exact de aici ar putea să înceapă înfrîngerea lui Cayetano și sfîrșitul imperiului său.

Tot așa gîndeau mulți oameni din oraș, după ce martorii oculari fuseseră întrebați și storși în fel și chip, fiecare explicînd incidentul la modul lui. Familiile mai romantice se emoționau la gîndul vag al speranței de libertate. În cazul altora, mai realiste, se gîndeau că, nefiind bogat, Carlos nu avea cum să fie cel mai puternic, întrucît puterea care-i venea din Știință nu-i era de-ajuns. Unele femei au suferit de-adevăratelea, căci Cayetano era mai frumos decît Carlos, iar altele erau sigure că de-acum încolo seducătorul urma să fie Carlos, deși nu bănuiau în ce fel le-ar fi putut compensa pe cele seduse. Doña Lucia și-a petrecut noaptea fără să-nchidă ochii, iar cînd a reușit, totuși, să adoarmă, a visat că Diavolul ispitei, cu fața întocmai ca a lui Cayetano, se lupta cu un înger cu chip urît, ca al lui Carlos, și că îngerul învingea și lua în posesiune cinstită sufletul ei, astfel că întreaga sa ființă se umplea de o fericire fără margini.

Pentru moment însă, nu s-a întîmplat nimic. S-a aflat doar că, în chiar seara incidentului, Cayetano a plecat cu mașina la Compostela și că la întoarcere conducea el însuși automobilul, cu o viteză nesăbuită, pe șoselele reci și înlunate și că imediat ce a ajuns acasă, a intrat în camera lui, fără să schimbe o vorbă cu nimeni. A doua zi a reapărut la șantiere la ora obișnuită, puțin îngîndurat, dar nimic mai mult. Dacă puterea lui suferise o pierdere, semnele nu se arătau din nici o parte.

De dimineață, Carlos a înhămat calul și s-a dus la mănăstire. Pe drum s-a întîlnit iarăși cu grupul de credincioase : a încercat să treacă mai departe, dar Lucia a făcut totul pentru a-l opri și a discuta cu el despre cele întîmplate la Cazinou. Carlos a încercat să micșoreze importanța incidentului, dar ea îi exalta curajul ca pe o faptă de mare eroism, gata-gata să-l îmbrățișeze pentru vitejia lui. Puțin în spatele ei, tăcută, Inés asculta.

— Nu l-am văzut pe Juan de cîteva zile, i s-a adresat Carlos. Nu vrei să-i spui să mă caute ?

— N-a ieşit din casă zilele astea. E răcit şi a stat la pat.

— În cazul ăsta, mîine dimineaţă, ori poimîine, o să trec eu pe la voi şi în felul acesta o s-o văd şi pe mama ta.

Fratele Eugenio şi fratele Ossorio îl aşteptau pregătiţi. Pictorul avea sub braţ un dosar uriaş. Ca să nu străbată oraşul pe străzile de jos, pline de lume la ora aceea, a dat un ocol şi au ajuns la biserică în clipa cînd slujba se terminase.

Nu mai era nimeni în biserică, în afara unui ministrant din sacristie care le-a deschis uşile.

Fratele Ossorio a cercetat biserica, parte cu parte, foarte atent. Carlos şi fratele Eugenio aşteptau în transept.

— Aici — a început călugărul cel tînăr — sînt două lucruri care trebuiesc făcute. Unul, de zidărie : aceştia trebuie să dea jos partea crăpată, fără să schimbe din loc nici măcar o piatră. Se prea poate să fie necesar să se consolideze şi ceilalţi pereţi. Zidarii or să-şi dea seama. Cel de al doilea, restaurarea. În privinţa aceasta, pentru a-i reda puritatea liturgică şi artistică, ceea ce trebuie făcut mai întîi este să fie desfiinţate toate alfarele, absolut toate, pentru că nu sînt decît nişte lipituri, iar după aceea să se cureţe pereţii de tencuială, lăsînd să se vadă piatra. Apoi, în prezbiteriu o să construim un altar descoperit...

S-a adresat fratelui Eugenio :

— Părinte, eşti bun să faci desenul ?

Părintele Eugenio i-o luase înainte, trasînd pe hîrtie linii, haşuri şi volume. L-au lăsat să-şi facă treaba lui, între timp fratele Ossorio explicîndu-i lui Carlos cum trebuie să arate altarul unei biserici romanice.

— O simplă masă de piatră pe patru columne şi o pînză albă peste ea, fără icoană, nici alte podoabe, oricare ar fi să fie.

— E bine aşa ? a întrebat fratele Eugenio.

Le-a arătat desenele. Fratele Ossorio s-a limitat în a se declara de acord. dar Carlos a privit schiţele acelea cu multă uimire. Liniile bisericii rămîneau aceleaşi, dar ansamblul cîştiga în puritate, profunzime şi mister. Mai era, în plus, o noutate la care fratele Ossorio nu făcuse nici o referinţă : pereţii absidei apăreau acoperiţi de pic-

tură. Un chip de Isus, un altul al Fecioarei și în jurul lor, îngeri și tot felul de simboluri. Isus ocupa partea superioară, pe toată lărgimea, cu mîinile deschise parcă pentru îmbrățișare. În întregul său, desenul era mai mult decît o schiță sau un anteproiect. Era valoros prin sine însuși. Nu părea făcut de mîna care picta anumite fecioare și anumiți sfinți.

Fără să asculte comentariile celor doi, fratele Eugenio se întorsese cu spatele și, din prezbiteriu, desena naosul în lungimea sa ; după aceea s-a dus în fund și a continuat să lucreze. S-a întors cu trei sau patru desene în plus, toate de aceeași calitate, în care apărea transfigurată Sfînta Maria de Argint.

— Dați-i-le doñei Mariana. Așa o să-și poată face o idee mai clară.

I-a dus înapoi la mănăstire și au stabilit să revină în zilele următoare, îndată ce va despacheta cărțile, pentru a-i aduce cîteva care părcau să-l intereseze pe părintele Ossorio. Nu-l pomeniseră deloc pe părintele Fulgencio și Carlos și-a înfrînt cu greu dorința de a-i întreba despre părintele Hugo. Se temea că întrebările sale ar fi putut să-i supere.

— Dacă vrei, o să vin eu pînă la dumneata acasă, i-a spus părintele Eugenio ; nu cred că părintele prior n-o să-mi dea voie.

— Dar casa mea e încă de nelocuit.

— Nu poate fi mai rea decît mănăstirea noastră. Deși, personal, prefer să vii dumneata aici. Cu puțin noroc, o să putem discuta în voie. Am să-ți arăt unele lucruri.

„Desenele lui secrete", s-a gîndit Carlos. Era neîndoielnic că cele pe care le ducea să le vadă doña Mariana vroiau să spună : „Dumneata să nu te lași înșelat de ceea ce ai văzut. Sînt un artist și ți-am făcut dovada."

Doña Mariana a contemplat desenele încîntată.

— Biserica ar fi foarte frumoasă ; dar despre picturile astea n-am vorbit.

— Nici părintele Eugenio n-a vorbit ; atîta doar că le-a făcut.

— Poate că vrea să le picteze chiar el.

— Ce ştii dumneata despre fratele Eugenio ? a întrebat-o Carlos pe neaşteptate.

— Mai nimica. A lipsit cîţiva ani din Pueblanueva, întorcîndu-se cînd a început primul război european. Atunci s-a spus că venea de la Paris. Muriseră toţi din familia lui şi cîteva luni a trăit singur în toată casa. Avea o viaţă ciudată : ieşea să picteze şi rămînea zile în şir în cîmpie sau în munţi, întorcîndu-se murdar şi cu barba crescută, închizîndu-se în casă şi necomunicînd cu nimeni. Odată a vrut să picteze o fată fără nimic pe ea şi a ieşit un scandal de pomină. Eu nu i-am vorbit niciodată pentru că mă certasem cu familia lui, iar el părea că vrea să mă ocolească. M-au preocupat, totuşi, purtările lui. A început prin a-şi vinde pămînturile care-i mai rămăseseră şi cîteva din ele, aproape de mănăstire, le-a cumpărat priorul, nu cel de acum, cel dinaintea lui, un om de altă clasă, un mare cavaler. S-au împrietenit. În cele din urmă, Eugenio a vîndut totul şi s-a retras la mănăstire. A stat acolo o bucată de vreme ca simplu oaspete ; apoi, pe negîndite, s-a călugărit şi l-am pierdut din vedere cîţiva ani. Într-o zi a venit priorul să-mi facă o vizită ; mi-a cerut să-l determin pe fratele Eugenio să predice la biserică, în fiecare duminică, după liturghia cea mare. Am vorbit cu preotul şi s-au aranjat lucrurile întocmai, dar fratele Eugenio nu mi s-a adresat niciodată, ca şi cînd i-ar fi fost teamă de mine.

— Ştiai că, la Paris, a fost prieten cu Gonzalo Sarmiento ?

— Nu. Nu ştiam.

— Singurul portret al soţiei pe care-l păstrează Gonzalo este cel făcut de fratele Eugenio.

— Bănuieşti ceva ?

— Nu. Absolut nimic. Am văzut portretul acela, la Paris, şi de aceea am fost surprins de pictura pe care o face acum.

— Nu ştiam că n-a renunţat la pictură. Ieri, cînd mi-ai spus-o, am fost şocată. Cred că-i un aranjament al priorului, foarte interesat în toate. Eu credeam că l-a destinat numai predicilor. Mai mult : de cîteva ori am avut impresia că predica numai pentru a mă converti pe

mine. Mi se părea că vorbele lui mi se adresau mie și că numai eu, din toți care erau de față, le puteam înțelege.

A sosit un băiat de la Cazinou, cu un mesaj prin care cîțiva domni îl rugau pe Carlos să meargă pentru a bea cafea împreună. A întrebat cine erau și băiatul i-a spus că don Cayetano, don Baldomero, don Lino și alții cîțiva.

— Vin imediat.

Și-a pus impermeabilul și a ieșit. Aproape de Arcul Foccioarei, ușor mascat, îl aștepta don Baldomero.

— Ai grijă ce faci. E vorba de o glumă, dar nu-i doar atît. Am impresia că ai să-ți pui în joc buna reputație. Cayetano n-o să te ierte niciodată pentru povestea de ieri.

Carlos a cerut explicații.

— Nu-ți pot spune mai mult. Dacă te văd cu mine, se strică totul. Dar ai grijă ce faci.

S-a făcut nevăzut, promițîndu-i că o să-l caute după aceea.

Carlos a intrat în Cazinou. Înăuntru se aflau zece-doisprezece cavaleri cu mutre suspecte, inclusiv indienii din localitate, pe care Carlos nu-i văzuse niciodată împreună. Formaseră un cerc din scaune, iar în centru, de asemenea pe un scaun, cu fluierul la el, bastonul pe genunchi și un pahar în mînă — capul jos, necăjit parcă — se afla Paquito *Ceasornicarul*. Cayetano l-a întîmpinat, surizător.

— Domnule, îți mulțumesc că ai venit. Îl cunoști pe Paquito, nu-i așa ? Nebunul nostru.

Toți, cu excepția nebunului, se ridicaseră în picioare. De pe scaun, cu ochii lui șașii, îi privea piezîș.

— Și pe ceilalți îi cunoști, sînt sigur.

Doi sau trei îi erau într-adevăr cunoscuți. A fost prezentat drept *doctorul* Carlos Deza și l-au așezat între don Lino și Cayetano.

— Cafea pentru don Carlos și tot ce vrea să bea !

I-au instalat în față o măsuță fragilă cu serviciu pentru cafea și apă.

Paquito nu-l slăbea din ochi.

— Ţi-e frică de el, nu ?

Cayetano s-a întors spre Carlos.

— Se teme că ai să-l vindeci.

— Dar eu am dreptul să fiu nebun ! a ţipat Paquito, înfricoşat. Nu-i aşa, domnule ?

Don Lino, solemn, a încercat să împace lucrurile :

— Nu reuşim să-l facem să înţeleagă că societatea este datoare să-l vindece.

— Paquito — a intervenit Cayetano, fără să-i pese de don Lino — este un mecanic extraordinar. Nu-i adevărat ?

— Sigur că sînt !

— Arată-i lui don Carlos pasărea făcută de tine.

Cu un surîs de fericire pe faţă, Paquito a scotocit într-un buzunar şi a scos o cutiuţă înfăşurată în hîrtie de mătase. S-a ridicat şi s-a îndreptat grăbit spre don Carlos.

— Poftim, ia-o ! Despachetează cu grijă...

Dar nu i-a dat-o, dînd el însuşi hîrtia la o parte, şi mai înainte de a i-o arăta, a răsucit arcul mecanismului.

— Priveşte ! Eu am făcut-o !

O pasăre cu pene de metal se ridicase din cutie şi bătea din aripi, mişcîndu-se în ritmul unei melodii gingaşe.

— Dacă se vindecă, îi dau de lucru la şantiere.

— Asta, niciodată ! Nu vreau să mă vindec ! Am dreptul să fiu nebun !

— Societatea te obligă, Paco !

— Şi ce-mi pasă mie de societate ?

— O să-ţi dau douăzeci şi cinci de pesete pe zi !

— Nu-mi trebuie ! Nu le vreau !

— Ceea ce vrei tu e să trăieşti ca un parazit.

— Am acest drept.

Şi-a luat cutiuţa înapoi, temător, şi s-a întors la scaunul lui.

— Îmi daţi voie ?

S-a aşezat.

— Don Carlos, a spus don Lino, e vorba să ştim dacă e prost sau nebun.

— Sînt nebun ! Nu te deranjează coarnele ?

— Îţi rup spinarea !

— Rupe-mi-o, dar recunoaşte adevărul !

Cayetano a restabilit ordinea.

— Problema a fost pusă prost. E vorba să ştim dacă se poate sau nu să fie vindecat.

Paquito era numai ochi şi urechi.

— Nu ştiu, a rostit Carlos.

— Paquito, acum cîţiva ani, a stat şase luni la balamuc. A trebuit să-l scoatem de acolo pentru că ar fi murit, dar doctorul ne-a spus că putea să fie vindecat.

— Eu nu am curajul să spun aşa ceva mai înainte de a-l fi consultat.

— Poftim, îl ai aici, la dispoziţia ta.

— Consultarea presupune să-l văd şi să-l aud în fiecare zi, să-i studiez comportamentul şi să-l supun anumitor probe. Numai astfel se poate stabili un diagnostic serios.

— Sînt dispus să plătesc toate cheltuielile pentru aceasta.

— Dar n-ai spus că ar fi murit dacă mai stătea în ospiciu ?

— Ba da. Şi tocmai de aceea vreau să-l vindeci fără să-l internezi. În afară.

— Adică aici, la Cazinou ?

Cîţiva au izbucnit în rîs.

— N-ar fi rău deloc. Atîta doar că ar trebui să-ţi petreci ziua aici.

Carlos s-a apropiat de Paquito, i-a luat paharul din mînă, l-a mirosit şi l-a aruncat într-o parte.

— În primul rînd, nici măcar o picătură de alcool. După aceea...

S-a oprit pentru o clipă. Îl ascultau cu o atenţie răutăcioasă.

— ...după aceea e necesar ca dumneavoastră toţi să uitaţi că Paquito e nebun şi să vă purtaţi cu el ca şi cînd ar fi o persoană normală. Dumneavoastră şi toţi ceilalţi. Dacă îmi daţi cuvîntul dumneavoastră în acest sens, dacă îmi garantaţi că nimeni nu-şi va mai aminti că omul

acesta este uşor perturbat mintal, eu, la rîndul meu, mă angajez să-i stabilesc diagnosticul şi să încerc să-l vindec.

— Nu, don Carlos, nu vreau ! a strigat rugător, Paquito.

S-a ridicat de pe scaun, şi-a pus pălăria pe cap şi i-a arătat cu bastonul pe toţi cei prezenţi.

— Vedeţi că nu sînt în stare să promită ceea ce le cereţi ?

— S-o spună ei.

Paquito şi-a scos din nou pălăria şi, strîngînd-o la piept, a făcut un ocol întregului cerc.

— Ce-o să vă faceţi fără mine ? Pe cine o să bateţi cînd o să aveţi chef de bătaie ? Şi dumneata, Cayetano, te-ai gîndit cine o să-ţi mai ducă mesajele către amante ? Şi cine o să-ţi mai repare ceasurile pentru o plată de batjocură ? Cine o să vă mai spună pe dinafară discursurile lui Azaña ? Nici copiii n-or să mai aibă în cine să dea cu pietre cînd sînt beat. Iar cînd unul din ei mai sparge cîte un geam, n-o să mai aibă pe cine să dea vina. Te rog, domnule, eu sînt un nebun necesar ! Să nu încerci să mă vindeci !

Plîngea cu un plîns strident, de parcă ar fi rîs.

— Don Carlos, dumneata eşti un om cu suflet !... Spune-le că nu poţi să mă vindeci !

S-a sprijinit de perete, cu ochii închişi.

— Dacă încerci să mă vindeci, o să iau arsenic.

A rămas liniştit, tăcut şi nemişcat. Brusc, şi-a deschis braţele şi ochii, făcînd cîţiva paşi spre Carlos.

— Ascultaţi ultimul discurs pe care deputatul Azaña l-a rostit în Cortes-urile Republicii : „Domnilor deputaţi...".

A recitat pe nerăsuflate, cu glas metalic, fără să-şi schimbe locul, întregul discurs. Îşi mişca doar braţul drept, strîngînd bastonul de la mijloc, lovindu-l de piept, ridicîndu-l în faţă, marcînd astfel ritmul discursului. Băiatul de la bar rîdea în hohote şi mulţi dintre cei prezenţi abia de îşi stăpîneau rîsul. A zburat o pernă, urmată de altele : îl loveau pe Paquito şi cădeau la picioarele lui. El le dădea la o parte şi continua să recite.

— Trăiască Republica, Paquito !

— Rahat !

— Trăiască revoluţia socială !

— Mofturi ! Eu sînt un nebun de dreapta ! Trăiască Regele !

— Paquito, trăiască Gil Robles !

— Paquito, a sosit primăvara !

Chipul lui Paquito s-a strîmbat de durere, ca şi cînd i-ar fi înfipt ceva în inimă. Toţi strigau în cor :

— Primăvara, Paquito, a sosit primăvara !

— Vă bag în mamele voastre pe toţi, unul cîte unul !

O pernă, aruncată cu putere, l-a dat cu capul de perete. Alta i-a smuls fluierul. Paquito s-a aplecat, l-a adunat de jos şi s-a îndreptat în fugă spre uşă. Ultimele perne nu l-au mai ajuns.

. . . . . .

— Îţi dai seama că viaţa de aici e plictisitoare şi că nebuni ca aceştia se găsesc peste tot. Ne distrăm pe socoteala lui, iar el mănîncă şi bea pe socoteala noastră. Eu, de exemplu, i-am dat adăpost la şantiere. Are la dispoziţie o cameră unde doarme şi lucrează la orologiile lui. Ceea ce cîştigă din asta e treaba lui.

— Recunosc — a intervenit învăţătorul — că profesia bufonilor e pe cale de dispariţie, cum ar spune Ortega ; dar aici, la noi, supravieţuiesc multe alte profesii care au dispărut de mult din lume.

— În orice caz, îţi mulţumim pentru prezenţa ta. E limpede că ţi-ai dat seama imediat despre ce era vorba.

— Sigur, n-a fost decît o glumă. Pentru că ştim că e de nevindecat.

— Dar de ce l-a înfuriat atît de rău povestea cu primăvara ? a vrut să afle Carlos.

Toţi au izbucnit în hohote. Cayetano i-a explicat :

— Nu ai aflat ? Paquito are o nebună în Bergantiños. Cînd vine primăvara, se face frumos şi se duce să-şi vadă iubita, încărcat cu cadouri. Rămîn împreună două săptămîni, apoi el se întoarce la noi, potolit pentru întreaga vară.

Don Baldomero îl aştepta la poarta casei doñei Mariana. Părea agitat. Carloş l-a liniştit.

— Ce voiau de la tine la Cazinou ? a întrebat doña Mariana.

— Să mă facă de rîs în public. Lui Cayetano îi e teamă că o să-i explic cuiva cum stă cu complexul lui Oedip şi vrea să se vindece.

X

— M-AM GÎNDIT — A SPUS CARLOS — SĂ-MI scot cărţile şi să le caut un loc în camera din turn. E singurul loc din casa mea unde se poate lucra liniştit.

— În casa ta ? De ce nu în casa mea ?

— Nu vreau să-ţi fiu oaspete pentru totdeauna.

— Mi-ar plăcea să-mi fii.

Carlos a scuturat din cap, surîzînd.

— Nu se cuvine.

— Mă obişnuisem cu compania ta.

— Dacă o să stau în casa mea nu înseamnă că te părăsesc.

I-a luat mîna şi i-a mîngîiat-o.

— Între noi există atîtea lucruri comune, încît nu ne vom putea lipsi unul de celălalt. Dacă ar mai fi posibil — a adăugat în glumă —, am termina prin a ne îndrăgosti.

— N-ar fi rău deloc, sigur ; dar cum nu e cu putinţă, sper ca, cel puţin, să te îndrăgosteşti de cineva care să-mi semene.

Inés Aldan, cu chipul sever, a trecut prin amintirea lui Carlos.

— Nu se aseamănă cu dumneata atît cît crezi.

— La cine te referi ?

— La sora lui Juan.

— Eu mă gîndeam la nepoata mea. Dar ce, îţi place sora lui Juan ?

— E singura persoană care îţi seamănă ; dar, vezi, nu-mi place. Şi totuşi, cred că-i interesantă. O să aflăm în una din zile că neobositul Cayetano a început să-i calce pe urme.

S-au reîntors la discuţia despre camera din turn.

— Dacă vrei neapărat s-o faci de locuit, trebuie s-o repari.

— Nu-i de-ajuns o curăţenie serioasă ?

— Da, dar după aceea trebuie văruită, iar mobilele au nevoie de altă tapiţerie. Şi trebuie să vezi şi cum o poţi încălzi.

— Există un vas pentru jeratic.

— Nu-i bun de nimic. Cred că ai putea să faci o sobă. În casa ta există şase sau şapte şemineuri care, acolo unde se află, nu-ţi servesc la nimic. În afară de cel din salon, care e foarte mare, pe oricare altul îl poţi instala în camera din turn. Asta presupune, cel puţin, o săptămînă de reparaţii. Bineînţeles, mai trebuie refăcut şi dormitorul.

Doña Mariana s-a angajat să-i caute un tapiţer care să-i repare mobilele. Carlos i-a cerut un ciocan şi un cleşte şi a plecat la casa lui, în trăsură ; doña Mariana poruncise să-i pregătească un coş cu mîncare şi vin, împotriva frigului.

Nu mai trecuse pe acasă de cînd sosiseră cărţile, pe care le îngrămădise, în lăzi, pe un coridor. A început să le scoată şi a căutat un loc unde să le aşeze fără a le deteriora. Le-a pus pe masa cea mare din salon, una cîte una, în teancuri potrivite, cu cotorul în afară, ca să poată umbla la ele dacă ar fi avut nevoie de vreuna. Cînd a terminat, în timp ce se odihnea, s-a gîndit că pianul i-ar fi fost necesar acolo, sus, dar că pentru asta trebuia găsit un acordor bun care să-l pună la punct. S-a dus după aceea în turn, a deschis dulapurile şi a scos de acolo hîrtiile şi cărţile tatălui său. I-a venit chef să citească unul din dosare — acela, atît de arătos, în care se povestea viaţa Marianei Quiroga —, dar s-a hotărît s-o facă mai tîrziu, cînd totul avea să fie în ordine. A dus totul în salon şi în acest răstimp, cînd era pe terminate, s-a auzit strigat din grădină. A recunoscut glasul lui Aldán.

— Urcă ! Sînt acasă.

Aldán era îmbrăcat într-un palton lung, ponosit, şi se înfăşurase într-un fular mare şi gros. Tuşca.

— Chiar vroiam să trec mîine să te văd. Cred că ţi-a spus Inés.

— Nu trebuie să te mai deranjezi. Mă simt bine. Mai am puţină tuse...

— Oricum, în una din zilele următoare o să vin pe la voi, s-o văd pe mama ta.

— Nu-i nici o grabă. Faţă de ea ţi-ai făcut datoria. În plus, e greu să dai de ea : e mereu prin grădină, iar uneori urcă la munte.

Îşi ascundea cu destulă stîngăcie dorinţa de a nu o vizita pe mama sa : dar Carlos, făcîndu-se că nu înţelege, a insistat, reuşind să-i propună să o viziteze de îndată, chiar în după-amiaza aceea.

— Da, dar drumul e foarte rău.

— Am trăsura Doñei Mariana.

Juan se aşezase în faţa lui. Nu-l privea : părea interesat de ilustraţiile unor cărţi în germană ; de fapt, privirile îi alunecau peste pagini, fără să reţină nimic. El venise să discute cu Carlos pe îndelete ; era decis *să arate cine este*, nu în întregime, desigur, dar, oricum, în bună măsură. În afară de dorinţa de a-i arăta cum era, vroia să-l facă să înţeleagă că personalitatea lui aparentă ascundea o alta şi că adevărata lui dramă consta tocmai în această a doua personaliate, cea ascunsă. Dar dialogul începuse prost. Era nevoit să-i mărturisească un lucru pe care se gîndise să-l păstreze pentru mai tîrziu.

— Ascultă, Carlos : te rog să nu vii acasă la noi. Nici azi şi niciodată.

— De ce ?

— Nu-ţi ajunge că te rog eu ?

— Ba da, dar o să cred că nu vrei să existe nici un fel de legătură între mine şi surorile tale.

Juan a surîs, un surîs puţin trist.

— Nu, nu-i vorba de asta. Dimpotrivă, sînt încîntat că al cunoscut-o pe Inés. Poate să ţi-o spună chiar ea. E din cauza mamei.

S-a întrerupt şi l-a privit pe Carlos. („Oh, Carlos nu părea mulţumit, aştepta o explicaţie !") Şi a continuat :

— Nu vreau s-o vezi. Motivul e unul singur şi ai să-l afli singur, dacă nu cumva l-ai şi aflat. E beată tot timpul şi nu-i chip să renunţe la băutură. Pentru noi e un spectacol foarte trist, dar ne-am obişnuit. Ceilalţi, toată lumea, ştiu acest lucru, dar n-o văd niciodată.

— Cine îi dă de băut ?

— Clara.

— Îmi pare rău. Nu știam absolut nimic și nici nu bănuiam. Știam că sînteți săraci, dar sărăcia nu presupune neapărat mizerie și viciu.

(„Răspunsul acela al lui Carlos, folosit cu pricepere, ar fi putut servi pentru ca discuția să se îndrepte spre terenul lui. Cel puțin, pentru început, invocarea mizeriei cădea foarte bine.")

— Te înșeli. Sărăcia e ceva de care trebuie să te îndepărtezi cît mai repede. După ea, dacă cel sărac nu este, în același timp, un erou, vine mizeria morală. Mama se îmbată pentru că nu poate să facă altceva, iar Clara acceptă această situație și nu-i pasă de mocirla din jur. Numai Inés, care-i un suflet delicat, o refuză, dar va sfîrși prin a fugi. Acum cîteva zile mi-a spus că se gîndește să se călugărească.

— Și te supără asta ?

— Schivnicia, luată așa cum e, mi se pare o tîmpenie, dar înțeleg că pentru Inés este singura salvare. Sigur, eu aș fi vrut să se mărite...

A făcut o pauză. Carlos se aplecase pentru a strînge niște cărți.

— Inés are un suflet tare — a continuat Juan. E nobilă și puternică. Clara, în schimb, nu-l așteaptă decît pe Cayetano ca să-i spună cîteva vorbe și să-i cadă la pat.

— De ce faci diferența asta atît de crudă între surorile tale ?

— Sînt diferențe care *ne-au fost date*. Inés și cu sîntem copii adulterini.

A spus-o fără să-și dea seama, fără a se fi gîndit la urmări și, mai ales, mult prea devreme. („Adevărul acesta trebuia să-l fi făcut cunoscut mult mai tîrziu, nu ca pe ceva care avea nevoie de explicații, ci ca pe o explicație și un punct definitiv la o serie de fapte ce urmau să fie prezentate în amănunt. Acum, faptul era consumat... Era cu putință să fie remediat, dar numai în cazul în care reacția lui Carlos, ca mai înainte, i-ar fi îngăduit-o. Dar Carlos nu-l privea, nici nu vorbea.") Tăcerea care s-a așternut între ei a durat clipe în șir, devenind periculoasă.

— Nu spui nimica ?

Carlos s-a ridicat şi s-a îndreptat spre el. Îl privea fix şi Juan nu şi-a putut stăpîni bătaia genelor. („Nu pentru că privirea lui Carlos ar fi fost deosebit de pătrunzătoare sau i s-ar fi părut lui că este astfel ; nici pentru că el s-ar fi simţit neajutorat şi uşor de citit, ci mai degrabă din cauză că modul în care înţelegea el profesia lui Carlos îl făcea să-i atribuie puteri nebănuite.")

— N-am ce să spun, dar dacă doreşti, pot să te ascult.

— Perfect, exact asta vreau ! Îţi dai seama că simt nevoia să vorbesc cu cineva despre toate astea, dar că pînă acum n-am găsit pe nimeni care să m-asculte.

— Vreau, totuşi, să te rog să nu fii crud cu surorile tale. Mai ales cu Clara.

— Oh, tu n-o cunoşti pe Clara ! Din cauza ei va trebui să-l omor pe Cayetano.

Era încă o greşeală. A încercat s-o îndrepte cu un „Adică, să vezi, nu chiar aşa...", pe care nu l-a terminat, pentru că ceea ce trebuia să urmeze i s-a părut fals şi, mai cu seamă, neverosimil. Privirile lui Carlos, mereu asupra lui, îi stricau toate socotelile. În acelaşi timp, însă, simţea că îl ajută în claritate şi profunzime. Venise cu explicaţia principală studiată în amănunţime, cu toate motivele reale pentru care se gîndea să-l ucidă pe Cayetano, cu datoria de a o face el însuşi, pentru că ăsta era destinul lui ; studiase, de asemenea, aspectul tactic, în virtutea căruia lumea avea să creadă că l-a ucis din răzbunare, pentru jignirea adusă culcîndu-se cu Clara... Îşi petrecuse toată noaptea căutînd pînă şi cuvintele, chiar şi pauzele dintre ele, iar acum, sub privirile lui Carlos, priviri atît de pătrunzătoare şi fără pic de milă — cel puţin aşa i se părea — planul lui, atît de perfect şi de meticulos, îl găsea el însuşi nesăbuit şi ridicol ; în ciuda faptului că putea să fie adevărat, iar el, în adîncul inimii sale, continua să fie convins că destinul lui era să-l omoare pe Cayetano, întîmplarea cu Clara nefiind decît un episod de care se putea profita în mod inteligent.

— Presupun că în Pueblanueva există două sute de persoane care ar dori să facă același lucru. Și una o va face.

— Da, desigur. Dar eu...

(„Nu se mai putea întoarce nici la povestea vieții sale, atît de crudă, cea care începea prin deziluzia pe care i-o produsese tatăl său și termina prin a-și pierde încrederea în Cel de Sus. «Asta-i ca a cincea coloană, cea din interior, care ne susține de fiecare dată. Numai că mie mi-a lipsit, pentru că tata a fost un farsor... Și nu aș putea să-l iert, chiar dacă Dumnezeu mă obligă s-o fac. Am mai încercat și n-am reușit. A trebuit să-mi caut alt sprijin, în mine însumi.» Cu cîțiva ani în urmă exprimase același lucru în versuri. Aceeași idee, dar cu alte cuvinte. Bineînțeles, în versuri o spusese mult mai frumos...")

— Spune-mi, de ce nu pleci de aici ? l-a întrebat Carlos. Spania e mare, iar America e și mai mare. Aș putea să te ajut.

— Nu. Sînt propriul meu prizonier. Și al speranței mele. Asta trebuie să se termine.

— Ce să se termine ?

— Revoluția.

Cuvîntul acesta, cel puțin pentru început, schimba discuția, situînd-o pe un alt plan. Juan s-a simțit mai la largul său.

— Și n-o dorești și tu ? Sau, cel puțin, n-o aștepți ?

— Eu sînt un om rămas mult în urmă. Nu pentru că aș considera că lumea merge bine, dar nu mă aștept să meargă mai bine.

— Am crezut dintotdeauna că în străinătate... În sfîrșit, m-am temut că ești comunist. Pe aici toți sînt, chiar și eu într-o vreme. Acum nu mai sînt.

— De ce ?

— Fiindcă m-am lămurit. Oricine-ar învinge, tot Cayetano va porunci aici.

Carlos a rîs.

— Te obsedează.

— E dușmanul meu.

— Este sau o să-ți fie. Mă refer la ceea ce ai spus despre sora ta.

— Nu m-ai înțeles bine, Carlos.

Juan își scosese un pachet de tutun pe jumătate gol și i l-a întins lui Carlos. Cît timp își pregăteau țigările, Juan a rămas cu capul în jos, atent la răsucirea foiței, iar Carlos îl privea atent. Și le-au aprins.

— Nu m-ai înțeles bine și tot interesul meu este ca, cel puțin tu, să nu te înșeli în privința mea. Cayetano nu mi-e dușman din motive personale. Și nu sînt în stare să provoc o dușmănie de moarte pentru ceea ce va fi să se întîmple, chiar dacă e fatal să se petreacă acest lucru, după cum e fatală povestea cu Clara. Eu sînt dușmanul lui Cayetano pentru că el este dușmanul tuturor oamenilor de aici. Poporul e laș, dar eu nu sînt. Poporul nu are curajul să ridice glasul : eu îl ridic în numele lui

— Cu toate acestea, poporul îl consideră pe Cayetano ca pe binefăcătorul lui. De asta sînt sigur.

— Noi nu putem simți așa cum simte poporul. Noi știm că economia e un pretext și că fericirea poporului e tot un pretext ; și mai știm că adevăratul scop al lui Cayetano este să poruncească singur, numai el, anihilînd orice libertate. S-ar putea să existe o formă de putere care să se exercite în mod liber asupra unor oameni liberi, dar nu după această formă de putere umblă Cayetano. Nu asta este aspirația lui. Ceea ce vrea el este să facă din noi niște sclavi, sclavii lui ; să ajungem să funcționăm ca niște simple mașini, în fiecare dimineață, cînd sună sirena la șantierele lui.

A făcut o pauză și l-a privit pe Carlos. („Era momentul cel mai potrivit pentru una din destăinuirile prevăzute, una dintre cele care trebuiau să rămînă definitiv clare. Era nevoie ca, într-un astfel de moment, Carlos să-l asculte cu atenție și seriozitate, fără a avea în priviri nici măcar o pîlpîire de glumă.")

— Sigur, există și motive de ordin personal. Eu sînt poet — Carlos s-a arătat mirat, dar nu a surîs ; mai degrabă a părut că-i face plăcere o astfel de destăinuire. S-ar putea spune chiar că noua expresie a feței lui era dovada admirației. — Sînt poet la un mod care nu este compatibil cu comunismul, căci poezia mea este o poezie a disperării. Izvorăște dintr-o experiență dureroasă, dintr-o dezamăgire absolută. Cînd am descoperit că nu

există Dumnezeu, am simțit că trebuia să existe și că inexistența lui era o mare nedreptate. Poezia mea e un protest împotriva acestei Mari Nedreptăți.

Se încălzise. Putea să continue. Carlos îl asculta cu interes. Probabil că la *asta* nu se așteptase.

— Scriu acum un poem cosmogonic în care descriu autoformarea Universului ca rezultat al hazardului. În partea a doua povestesc prima sinucidere a unui om în clipa cînd descoperă că Cerul e pustiu și că ceilalți oameni încearcă să-l umple cu minciuni pentru a salva Omenirea.

A tăcut iar, datorită unei îndoieli neașteptate, temîndu-se că poemul acela ar fi putut să fie ceva pueril sau că așa l-ar fi putut considera Carlos.

— Te interesează acest lucru ?

— Sigur că mă interesează. — Carlos i-a arătat teancurile de cărți. — Am acolo multe volume de poezie. De asemeni, de Teologie și Artă...

— Bine, dar nu ești psihiatru ?

Carlos a rîs.

— Teoretic, da. Sînt psihiatru. Adevăru-i, însă, că sînt un medic slab. Din punctul de vedere al Științei, mi-am pierdut timpul fără folos. Unul din dascălii mei era disperat că nu reușea să mă determine să mă intereseze într-adevăr Știința. Dar nu eu eram vinovat. Poezia, teologia, arta sînt materii studiate de psihanaliză. Pe mine m-au interesat prin ele însele și încă mă mai interesează. Încep să cred că în ele se află mai mult adevăr decît în știința care le studiază. Dar nu puteam să-i spun acest lucru. Înțelegi ? Știința își are și ea legile ei.

— Și-atunci, nu ești un psihanalist, un învățat ? Vreau să spun, un om care, doar dintr-o singură privire, știe ce zace în sufletul celorlalți ?

— Te asigur că ochii mei nu văd decît ceea ce văd oricare alți ochi — Juan i-a deschis pe ai lui cît a putut de mari, în același timp cu gura, ridicînd o mînă în sus. — Te-am dezamăgit ?

— Ca să fiu sincer, da.

— E ciudat...

S-au privit din nou : Carlos, surîzător ; Juan, de-acum fără pic de teamă, deşi uşor ruşinat pentru teama de dinainte, ruşinea pentru o credinţă ce i s-ar mai fi putut citi în ochi. A răspuns însă pe un ton de superioritate, aproape poruncitor :

— Aveam nevoie să fi fost ! Să fi fost un mare psihanalist.

— Tu aveai nevoie ? Ţie îţi lipsea asta ?

— Şi mie, dar, în primul rînd, poporului, oamenilor de aici. Există mulţi care aşteptau de la tine, ca învăţat, să-l înlături pe bogătan. Îţi dai seama ce frumos ar fi ? Carlos şi nu Cayetano. Gîndeşte-te...

Carlos s-a apropiat şi l-a bătut pe umeri.

— E ciudat, totuşi. Punctul tău de vedere este exact ca cel al doñei Mariana. Gîndiţi la fel, deşi din alte motive. Şi pe mine nu mă interesează. Nu-mi pasă nici cît negru sub unghie. Cît priveşte faptul că aş fi învăţat...

Juan l-a întrerupt :

— E nevoie ca lumea să afle că nu eşti ? Trebuie să le-o spui tuturor, în gura mare ?

— De ce nu ?

— Pentru că din această lume face parte şi Cayetano şi lui încă îi mai e frică de tine. Ştiu că ţi-a oferit un post şi că tu l-ai refuzat. Ai făcut foarte bine şi mulţi au discutat despre asta. Dar dacă ar afla Cayetano... În sfîrşit, i-ar creşte aripi şi ar fi şi mai tiran.

— Vrei să spui că sînt obligat să joc pe mai departe farsa asta, din motive de politică locală ?

— Nu-i nici o farsă. Trebuie doar să taci. Ce te interesează pe tine că te cred ceea ce nu eşti ?

I-a întins mîna lui Carlos.

— Fă-o.

Totul fusese spus. Carlos a şovăit, apoi a rîs, a dat din umeri şi i-a strîns mîna.

— Am aici ceva de mîncare. Aşteaptă puţin.

Cînd s-a întors cu coşul cu mîncare, Juan l-a întrebat :

— De ce ai venit la Pueblanueva ? Pentru că ai fost învins ?

— Nu.

— Atunci ?

— Ceva nu mi-a mers cum doream eu, dar am şi descoperit unele lucruri. În orice caz, m-am întors aici pentru că în altă parte nu mai aveam ce face. Aici trăiesc foarte bine. Acum îmi aranjez casa.

— Vrei să vină surorile mele într-o după-amiază ca să te ajute ? În felul acesta — şi-a coborît ochii — ai să-ţi dai seama că îmi face plăcere să le cunoşti şi să fii prietenul lor.

Au mîncat. Juan, cu un glas liniştit şi doar vag superior, i-a explicat avantajele anarhismului sindical nu numai în ceea ce priveşte dreptatea socială, ci chiar şi în privinţa creării unei noi mentalităţi umane. „Anarhosindicalismul îi va face fericiţi pe oameni, în ciuda lipsei de credinţă. Poate chiar de aceea." După aceea, a plecat. Carlos s-a despărţit de el în poarta grădinii.

În taverna *Cubanezului,* Juan le-a povestit cum şi-a petrecut toată după-amiaza în casa doctorului Deza, ajutîndu-l să-şi aranjeze cărţile şi discutînd cu el. „E de ajuns să-l privească pe cineva o singură dată — le-a spus — că ştie tot ce e în sufletul lui." Carmiña i-a răspuns că, odată, văzuse şi ea un astfel de om ; la un bîlci ; dar care nu privea în ochi. Dimpotrivă, era legat la ochi cu un batic şi o întreba anumite lucruri pe o femeie care se afla departe de el. „Mi s-a părut — a adăugat fata — că era un mare nefericit."

Juan s-a întors acasă la el pentru cină. A fost foarte tăcut. Cînd s-a retras, le-a spus surorilor lui că doctorul Carlos Deza nu avea să plece din oraş atît de repede pe cît se gîndise.

— Acasă la el e nevoie de o mînă de femeie care să facă ordine şi curăţenie şi i-am spus c-o puteţi face voi în cîteva după-amieze.

În casa doñei Mariana, stînd de vorbă cu slugile în bucătărie, îl aştepta tatăl Rosariei : ochi albaştri, foarte vioi, surîs morocănos ; fire încearcă şi răvăşită, de la care era greu să scoţi un adevăr la întîmplare. Venise să-l încunoştinţeze că, în timp de o lună, va lăsa pămîntul şi casa libere. Carlos i-a spus că e foarte bine şi l-a întrebat

dacă poate să-l ajute cu ceva. *El Golán* i-a răspuns că şi nu şi da, propunîndu-i cu greu să nu închirieze proprietatea pe care o părăsea, pînă după recoltat, căci, la urma urmei, el semănase cu banii şi munca sa şi i se părea că-i drept să strîngă tot el recolta aceea. Carlos nu ştia ce trebuie să facă. I-a răspuns că o să se gîndească şi cînd se va hotărî, va trece pe acolo să-i spună. La aceasta, *El Golán* s-a opus, pretextînd tot felul de dificultăţi, din care se înţelegea dorinţa de a-l împiedica pe Carlos să treacă pe acolo sau de a vorbi cu cineva din casă în afară de el însuşi, iar el putea să vină oricînd i s-ar fi spus pentru a primi răspunsul. Cu asta a plecat.

— Gelozia lui Cayetano, a spus doña Mariana. Ce vorbă ai tu cu Rosario ?

— I-am vorbit cînd a venit aici, cu darul de Crăciun, şi i-am mai vorbit acasă la ea, cînd le-am întors vizita. După aceea n-am mai văzut-o.

— I-o fi spus ea ceva lui Cayetano, de l-a făcut să fiarbă. Iar dacă nu ea, ceilalţi.

Carlos nu s-a mai dus la mănăstire, cum avusese de gînd, să-i ducă şi nişte cărţi părintelui Ossorio, ci s-a întors acasă, sub pretextul de a-i spune maistrului zidar, care tocmai venise, cam ce avea de lucru. Ca să fie convingător, i-a trimis veste să meargă acolo şi să-l aştepte. A plecat şi el, destul de repede, cu trăsura, dar n-a luat-o direct spre casă, ci mai întîi prin piaţă, iar de acolo pe drumul pe unde ştia că o să treacă Rosario cu mîncarea spre şantier. Pe drum s-a prefăcut că i s-a stricat ceva la trăsură, a oprit calul şi a aşteptat, umblînd, cu toată nepriceperea lui, la una din roţi. Lumea care trecea îi dădea „bună ziua" şi-şi vedea de treabă. A zărit-o, în sfîrşit, pe Rosario, destul de tîrziu şi foarte grăbită. Văzîndu-l, ea a grăbit pasul şi l-a salutat aproape fără să-l privească.

— Rosario !

Ea s-a oprit, ca şi cînd ar fi frînat, făcînd să se legene coşul pe care-l ducea pe vîrful capului.

— Spune-mi, stăpîne, a răspuns ea, fără să se întoarcă.

— Ce s-a-ntîmplat cu tine ?

— Nimic, stăpîne.

— De ce pleci din casa mea ?

S-a îndepărtat de trăsură şi s-a apropiat de ea. A privit-o în faţă şi Rosario şi-a plecat ochii.

— Aşa ţi s-a poruncit ?

— Da, stăpîne.

— Ai fi preferat să i-o vînd ?

Rosario şi-a sprijinit coşul cu o mînă şi l-a privit fix, hotărîtă.

— Să n-o faceţi, stăpîne.

— Pot s-o fac pentru tine.

— Nu mi-aţi face nici un bine. Nu vă daţi seama că, într-o bună zi, Cayetano o să mă părăsească şi că după aceea aş rămîne legată de el pentru totdcauna ? E mai bine aşa : o să găsim altă casă s-o luăm în arendă.

— Îmi pare rău. Nu credeam că...

— Stăpînul n-are de ce să-şi facă griji. Dar să nu-i ia în seamă pe părinţii mei. Ei poartă toată vina. Pentru banii pe care-i cîştigă de la şantier, ar fi în stare să mă lase să umblu pe stradă în pielea goală.

Şi-a muşcat buzele şi a adăugat :

— Pentru asta am fost făcute.

S-a îndepărtat uşor de Carlos şi a plecat fără să-l privească. După cîţiva paşi s-a întors şi i-a spus :

— O să vin în una din serile următoare să vă dau cadoul înapoi. Cînd o să ştiu că sînteţi acasă. La casa stăpînei nu vreau să mai vin.

Mergea cu paşi siguri, armonioşi. Coşul cu mîncare se legăna ritmic pe creştetul capului, totul în ea fiind ritm potolit şi profund, marcat de coada blondă şi groasă care-i cădea pe spate, jucăuşă. Carlos a rămas pe loc, neslăbind-o din ochi, pînă cînd s-a pierdut la cotul drumului. După aceea s-a urcat în trăsură şi s-a îndreptat, fără grabă, spre casă. Zidarii îl aşteptau în faţa intrării, unde îşi întinseseră masa. Maistrul lor i-a ieşit în întîmpinare. Au urcat împreună în turn, unde Carlos i-a repetat, mai mult sau mai puţin, instrucţiunile primite de la doña Mariana.

— Cu cinci-zece mii de pesete — a spus maistrul — casa asta va arăta ca nouă.

— Prea bine.

A pus deoparte cărţile alese pentru părintele Ossorio, aşezînd lîngă ele desenele făcute de părintele Eugenio.

— Ce să le spun ? Că eşti de acord cu proiectul lor ?

— Bineînţeles. Dacă-i cazul, exagerează puţin şi spune-le că sînt chiar entuziasmată. Deşi, adevărul e că totul mă lasă rece.

— O să-mi petrec dimineaţa cu ei.

Era foarte aproape de mănăstire cînd l-a văzut venind înaintea lui pe prior, însoţit de un călugăr. Părintele Fulgencio avea pălăria pe cap şi un geamantănaş negru în mînă. Călugărul se lupta cu un cufăr mare de carton.

S-au oprit. Priorul i-a spus că se ducea să ia autobuzul pentru Santiago.

— Dacă doriţi, pot să vă duc. N-am nici o grabă.

— Primesc. Nu pentru mine, că pot merge foarte bine pe jos, ci pentru fratele acesta care are treabă la mănăstire şi se poate întoarce mai repede.

S-a urcat în trăsură şi şi-a aranjat bagajele. Călugărul i-a sărutat mîna.

— Dumneata îl căutai pe fratele Eugenio ?

— Da, i-am adus desenele pe care le-a făcut la biserică, după cum bănuiesc că ştiţi, şi cu ocazia asta i-am adus nişte cărţi celuilalt frate.

— O minunată pereche de nebuni ! Deşi, ca să fim sinceri şi spre nefericirea noastră, călugări ca ei nu lipsesc niciodată. Şi, ca să respectăm adevărul pînă la capăt, eu n-am nici o vină. I-am moştenit de la defunctul prior, părintele Hugo, care era un sfînt, Dumnezeu să-l aibă între cei aleşi, dar nu trăia în realitate. Lui i-a venit ideea să restaureze mănăstirea aceasta, aici, în acest Sfîrşit de Lume.

L-a bătut pe Carlos pe umeri.

— Ţi-aş rămîne îndatorat dacă n-o să le înfierbînţi minţile mai mult decît le au.

— Eu ? De ce eu ?

— Te aşteaptă de mult, don Carlos, şi unul şi celălalt : de cînd a început să se vorbească pe aici că ai să te întorci. Se vede că nu mai au ce să-şi spună şi te aşteptau pe dumneata, al treilea în lanţul lor de discordii. Presupun însă că dumneata eşti un om integru.

Carlos a surîs.

— Nu am o idee prea strălucită despre mine însumi.

— Asta poate fi modestie, adică exact ceea ce lor le lipseşte.

— Trebuie să recunosc, cu toată sinceritatea, că amîndoi mi-au făcut o foarte bună impresie. Fratele Ossorio mi se pare foarte inteligent, iar fratele Eugenio este, cel puţin, un excelent desenator.

A căutat desenele şi i le-a arătat.

— Poftim, priviţi-le.

Priorul le-a aşezat pe genunchi şi le-a privit cu multă atenţie. L-a reţinut, în cele din urmă, pe cel al prezbiteriului.

— Da, uite, aici poţi vedea visele acestei perechi. Dumneata crezi că lumea de azi poate să se roage într-o astfel de biserică ?

— Vă mărturisesc că nu înţeleg mare lucru.

— Ascultă : fratele Ossorio era un copil de pe aici, din împrejurimi, care a intrat la mănăstire ca mulţi alţii, nu din chemare, ci pentru că a fugit de la coada sapei. N-o spun ca să-l vorbesc de rău, pentru că noi toţi, într-o măsură mai mică sau mai mare, îmbrăţişăm credinţa din motive asemănătoare. Numai că fratele Ossorio era foarte inteligent, iar fratele Eugenio a ţinut mult la el şi l-a convins pe părintele Hugo să-l trimită la studii în străinătate.

A pus desenul lîngă celelalte.

— Dumneata ştii că, din cînd în cînd, bat şi prin Biserică vînturile reformelor. Istoria Ordinelor religioase este istoria a tot atîţia reformatori, în dezacord cu realitatea, care au încercat să-şi îndeplinească idealurile lor. Antecesorul meu, Dumnezeu să-l aibă în paza sa, a vrut să fie unul dintre ei. Şi-a propus, în aparenţă, un Ordin care se stinsese, dar, în fond, dorea să reformeze toată Creştinătatea. Îi recunosc, cu plăcere, toate virtuţile. Era

bogat şi şi-a cheltuit întreaga avere în reconstruirea mănăstirii şi în întreţinerea ei, cît timp a avut bani. Dar, oare, nu trebuie să ne întrebăm, avînd în vedere rezultatele, dacă a meritat sau nu efortul acesta ?

Calul înainta la trap, fără grabă. Carlos, cu hăţurile slăbite, privea înainte. Cînd priorul a tăcut, l-a rugat să continue.

— Trăiesc de douăzeci de ani în mănăstire. Dintre aceştia, optsprezece i-am petrecut alături de fratele Hugo. Eu eram preotul parohiei din Pueblanueva şi aveam în faţă o carieră strălucită. Aş fi putut să ajung foarte repede canonic la Santiago, poate chiar mai mult. Numai că fratele Hugo a pus ochii pe mine şi a început să mă ispitească. Avea nevoie de un om practic, de un administrator. M-a ispitit şi m-a convins, pentru că vorbele lui erau seducătoare. Am lăsat parohia şi am venit la mănăstire. Entuziasmul meu a durat puţin. Eu administram, dar cel care guverna era el şi nu lua în seamă sfaturile mele. Eu îi spuneam că sărăcia nu ne îngăduia să mergem mai departe ; el îmi răspundea că prin rugăciune, muncă şi speranţă se poate obţine orice. Ce puteam să-i răspund ? Dar comunitatea continua să trăiască în mizerie şi nu puteam progresa în sensul dorit de părintele Hugo. Deşi, ca să fiu sincer, n-am ştiut niciodată ce urmărea.

A făcut o nouă pauză şi l-a întrebat pe Carlos dacă îl interesa ceea ce-i spunea. Carlos i-a răspuns că da.

— Cînd şi-a făcut apariţia pe aici fratele Eugenio, l-a convins să intre în Ordin, aşa cum mă convinsese şi pe mine, şi a făcut din el confidentul său. Amîndoi au hotărît ca fratele Ossorio să fie pregătit temeinic pentru a duce pe mai departe reforma, căci fratele Hugo era bătrîn, iar fratele Eugenio a fost toată viaţa un incapabil. De aceea l-au trimis pe fratele Ossorio în Germania. O tîmpenie ! O mănăstire săracă, ajunsă în mizerie, s-a sacrificat ani în şir pentru ca tinerelul să studieze teologia şi să cumpere cărţi. Ştii dumneata ce mi-a spus fratele Hugo înainte de a muri ? „Să faci tot posibilul, părinte, şi să păstrezi mănăstirea cu douăzeci de călugări ! Ştii foarte bine că dacă numărul lor va fi mai mic, comuni-

tatea se desființează." Trebuia s-o păstrez astfel pînă în clipa cînd fratele Ossorio va fi în măsură s-o transforme printr-o operă de înțelepciune. „Să nu te atingi de fratele Ossorio !" Și cînd fratele Ossorio s-a întors, n-avea în cap decît niște idei vagi, absolut romantice. Știi ce i-am spus ? „Părinte, fă ce vrei, dar de la mine să nu te aștepți la nici un ajutor. În schimb, mănăstirea are nevoie de dumneata, pentru că i-am promis fratelui Hugo să păstrez comunitatea pe picioare, iar dumneata trebuie să ne ajuți ca s-o păstrăm."

A rîs. Un rîs scurt, metalic.

— Reforma s-a oprit la grupul acesta de mironosițe care vin în fiecare dimineață pentru a asculta misa din criptă : un grup de țicnite.

— Țicnite ? a întrebat Carlos, surprins.

— Da, în felul lor. Țicnite și încrezute. Vin aici pentru a se separa de celelalte, cele care își au și ele grupurile lor, Mariile Altarului, Fiicele Mariei etc. etc. Se cred superioare și deosebite pentru că fratele Ossorio rostește misa pentru ele, iar ele răspund în latină cuvinte pe care nu le înțeleg. Și cînd părintele le ține predica, ele îl ascultă ca și cînd l-ar înțelege, extaziate. Trebuie să-ți mărturisesc — a adăugat — că am făcut efortul să-l ascult pe fratele Ossorio și pot să afirm că predicile lui au un conținut ireproșabil. Pot merge chiar și mai departe și să fiu de acord că religia catolică trebuie să fie așa cum o explică el, dar și în acest caz rămîn tot niște nebune.

Carlos nu știa ce să-i răspundă și a lăsat să se scurgă cîteva clipe de tăcere.

— N-am încredere în nici una din reformele și noutățile acestea — a continuat priorul. Sînt bătrîn, am văzut multe și am îndurat multe amărăciuni. Pentru moment, părintele Ossorio n-are licență de confesor și i-am interzis orice contact cu enoriașele sale dincolo de prezbiteriu. Să predice tot ce-i trece prin cap, să rostească misa cu fața la public, dar păstrînd distanța cuvenită. Am destule griji și nu vreau să aud de încurcături cu mironosițe pasionate. Știi dumneata unde mă duc ? Să-ncerc să-i trimit pe cei doi călugări tineri, bolnavi de tuberculoză, la un sanatoriu. Asta-i realitatea : doi băieți care abia

au păşit în viaţă şi sînt nenorociţi pentru totdeauna. Dacă mor ei, comunitatea ar trebui să se desfiinţeze şi dumneata nu ai idee ce înseamnă asta. Pentru că cei care s-au hirotonisit pot să-şi găsească un loc în orice parohie sau capelă, unde n-or s-o ducă mai rău ca aici. Dar ce fac cu ceilalţi ? Pot să-i las de izbelişte pe aceşti zece băieţi, fără nici un fel de mijloace de a-şi cîştiga pîinea ?

Trăsura pătrunsese în oraş şi se îndrepta spre Piaţa de Jos : era o zi gălăgioasă, ca cea în care sosise Carlos. Femei cu basmale galbene, oameni cu berete şi costume de bumbac foiau dintr-o parte în alta, sub o ploaie măruntă. Într-un colţ al pieţei se aranjau bagajele pe autobuz.

— Îţi mulţumesc mult că m-ai adus, don Carlos. Şi nu uita ce te-am rugat : nu înfierbînta prea mult mintile celor doi nebuni !

Anunţaţi de călugăr, care le povestise de întîmplarea cu Carlos şi de favoarea pe care acesta i-o făcuse priorului, fraţii Eugenio şi Ossorio îl aşteptau, plimbîndu-se prin faţa mînăstirii, în partea unde se afla parapetul dinspre mare, o mare liniştită şi cenuşie, cu rare şi domoale izbiri de valuri în stînca uriaşă. S-au îndreptat în fugă spre trăsură. Se vedea uşor că sînt bine dispuşi, liberi şi veseli, în glasul lor, dîndu-i binete, desluşindu-se o mare bucurie. L-au dus imediat pe Carlos în atelierul fratelui Eugenio, de unde dispăruseră, vîrîte prin colţuri, toate tablourile. Au pus, unul lîngă altul, mai multe taburete ; Carlos i-a dat tutun fratelui Eugenio — fratele Ossorio nu fuma —, a scos cărţile şi desenele. A exagerat puţin, după cum conveniseră, entuziasmul doñei Mariana faţă de planurile făcute.

— A zis ceva în legătură cu pictura ? a întrebat fratele Eugenio.

— Nu, nimic deosebit. S-a referit în general.

— Pictura din absidă este fundamentală într-o biserică romanică. Şi nu orice pictură, ci exact aceasta.

— Adică vreţi să spuneţi că numai pictura romanică falsificată ?

Fratele Eugenio l-a privit înfricoşat.

— Aşa vi se pare ?

— Nu. Dar ceea ce ai pictat dumneata sînt doar niște schițe mult prea simple. Un Crist, o Fecioară, niște îngeri. Din asta nu pot să știu ce fel de pictură trebuie făcută într-o biserică a cărei puritate romanică se vrea restaurată.

Fratele Ossorio răsfoia cărțile aduse de Carlos. A închis-o pe cea din mîini.

— Îmi dai voie să mă amestec, don Carlos ?

— Sigur.

— Există două feluri, după părerea mea, de a înțelege puritatea unei restaurări. Unul, căutînd cea mai perfectă asemănare cu ceea ce a fost biserica atunci cînd s-a construit, deși nu știu cum a arătat ; în acest caz intervine *pastișa*. Celălalt, folosind frumusețea bisericii și structura ei arhitectonică, pentru a obține altfel de puritate, mai atemporală și, tocmai de aceea, mai actuală. Mă refer, bineînțeles, la puritatea liturgică.

— Totuși, din cîtă artă știu eu, cred că acest Crist și această Fecioară vor să fie foarte romanici.

Fratele Ossorio a surîs.

— Poate unde stilul romanic a crescut arhetipuri care n-ar fi trebuit să fie uitate și forme de pietate a căror vigoare trebuie reînviată.

— Despre pietate nu pot să vorbesc, pentru că n-o înțeleg ; dar dumneata crezi că e posibil ca o formă de artă dintr-o altă epocă să redevină actuală ? Ori eu nu înțeleg nimic din artă, ori acest lucru nu e posibil decît aproximativ. Renașterea a încercat s-o facă și n-a reușit.

— Eu pot să spun ca și dumneata : despre artă nu pot vorbi, pentru că nu mă pricep. Dar poate că părintele Eugenio ar putea să răspundă.

Părintele Eugenio a făcut un gest care părea să spună : „Ce rost are să vorbim despre asta acum ?" Dar fratele Ossorio a insistat :

— Fă-o, părinte !

Și a adăugat imediat :

— De foarte mulți ani se fac tot felul de experiențe pentru a reda artei religioase adevărata ei semnificație și a-i restabili locul și rolul ei în ceea ce privește pietatea. E posibil ca dumneata să cunoști cîteva din aceste

experienţe, dar căutările fratelui Eugenio nu le cunoaşte nimeni în afară de mine.

S-a dus într-un colţ şi s-a întors tîrînd un teanc de mape umflate.

— Aici se află totul. Vrei să vezi ?

Fratele Eugenio s-a opus.

— Nu, nu. Încă nu. Înainte de a vedea, dumneata trebuie să înţelegi unele lucruri.

S-a aşezat pe teancul de mape, vrînd parcă să-şi apere secretul.

— E o poveste ciudată modul în care aici, atît de departe de lume, s-a încercat restaurarea artei religioase.

L-a privit pe Carlos întrebător. Carlos a surîs.

— Doresc foarte mult s-o aflu, chiar dacă bănuiesc că are legătură cu celălalt prior.

— Ai şi aflat ?

— Am spus numai că bănuiesc.

— Părintele Hugo a fost un om extraordinar — vorbea fratele Ossorio. Dacă spun că a fost un sfînt, mi se pare prea puţin, pentru că există multe feluri de sfinţi, iar el aparţinea unei clase deosebite, neobişnuite.

— Un reformator ?

Fratele Ossorio l-a privit cu uimire şi a tăcut. A intervenit fratele Eugenio.

— De unde ai aflat ?

— Mi-a spus cîte ceva fratele Fulgencio, azi de dimineaţă.

Călugării s-au privit între ei.

— Era de aşteptat, a murmurat fratele Ossorio.

— Nu mi-a spus în ce consta această reformă.

— Şi n-o să-ţi spună niciodată.

Fratele Ossorio l-a privit din nou pe fratele Eugenio ; era o privire întrebătoare. Fratele Eugenio şi-a lăsat ochii în jos.

— De ce nu-i arăţi schiţele ?

— Dar vorbeaţi de o poveste care trebuie cunoscută dinainte.

— Domnule Deza — fratele Ossorio s-a ridicat, vorbind cu un glas abstract, cu nuanţe aspre —, noi sîntem călugări şi obligaţi supunerii. Poate că ceea ce v-am

spune nu s-ar potrivi cu ceea ce v-a spus părintele prior azi de dimineață.

Fratele Eugenio deschisese una din mape și începea să scoată din ea mai multe cartoane. Fratele Ossorio le sprijinea de pereți, căutînd să aibă cît mai multă lumină. Erau schițe, crochiuri grăbite, executate de o mînă sigură, în cărbune și sepia ; unele, ușor colorate. Lăsau impresia că peste tot se căuta perfecționarea unor tipuri anume — chipuri de Cristi și Fecioare, îngeri și simboluri.

Retras în penumbra capelei, fratele Eugenio spiona chipul lui Carlos, înregistrîndu-i pînă și cele mai neînsemnate expresii.

— Îți plac ?

— Da, dar încă nu-mi dau seama ce vrei să spui.

— Nici eu nu știu.

— Asta mă surprinde și mai mult.

— Dar e foarte ușor de înțeles. Mîna care picta era mîna mea ; dar inspirația era a părintelui Hugo. Îmi spunea, de exemplu, că pentru a-l picta pe Cristos era nevoie de o nouă înțelegere, de o nouă intuire, intuire la care nu se putea ajunge decît printr-o neabătută experiență religioasă, astfel că începea să-mi vorbească despre Cristos, încerca să mă umple de El, iar după aceea îmi spunea : „Să vedem acum dacă reușești să pictezi *ceea ce* ți-am descris". Și eu încercam. „Nu-i așa, încă nu-i." Și continua să vorbească. Așa a murit, vorbindu-mi de Cristos, dar nereușind ca intuirile lui să devină ale mele pentru totdeauna.

A adăugat descurajat :

— Acum mă simt pustiu.

Părintele Ossorio rămăsese de-o parte, lîngă fereastră. S-a răsucit brusc pe loc.

— Dumneata știi că spusele priorului se află aici, cu noi, dar sînt închise ? Dumneata știi că ceea ce îi lipsește fratelui Eugenio, și îmi lipsește și mie pentru a ne umple din nou de credință, se află scris aici, în mănăstirea noastră, dar părintele Fulgencio ține totul sub cheie ?

Vorbise foarte repede, aproape cu mînie ; fratele Eugenio l-a privit nu fără uimire, temător. Fratele Ossorio începuse să tremure. A spus cu un glas timid, de căință :

— Am făcut rău că am spus-o, părinte ?

Fratele Eugenio şi-a deschis braţele a neputinţă şi n-a zis nimic. S-a întors spre Carlos şi i-a surîs :

— Don Carlos Deza e om de cuvînt şi va şti să păstreze secretul acesta.

S-a apropiat de Carlos şi i-a pus palmele pe umeri.

— De doi ani părintele Ossorio şi eu...

A şovăit şi şi-a lăsat mîinile pe lîngă trup.

— Iartă-mă. Poate că într-o altă zi... Acum am dat dovadă de nesupunere.

Pe părintele Ossorio îl interesa, mai ales, istoria religiilor şi interpretarea ştiinţifică a miturilor. Susţinea că multe din concluziile acesteia ar fi putut fi avute în vedere şi acceptate de Teologie. Cum fratele Eugenio nu înţelegea nimic, i-a lăsat singuri în toată galeria şi a ieşit.

După ce-a obosit mergînd dintr-o parte într-alta, Carlos s-a aşezat pe o bancă de piatră şi a privit grădina care, de fapt, nu mai era grădină, ci un teren plin cu varză şi cartofi. Fratele Ossorio a rămas lîngă el, în picioare.

— De ce nu puneţi flori ? Pietrele acestea cer flori : mirţi, trandafiri, chiparoşi.

— Economia mănăstirii ne cere să punem cartofi.

— Şi fîntîna aceea ? De ce n-are apă ?

Trei sirene din piatră, cu cozile înlănţuite într-un inel, se priveau în bazinul uscat şi pustiu.

Fratele Ossorio a surîs şi a ridicat din umeri.

— Poate că murmurul apei deranjează munca. Deşi — a adăugat cu o uşoară ironie —, pentru rugăciune susurul apei e foarte plăcut.

— Da, dar sînii sirenelor, atît de pronunţaţi, pot tulbura conştiinţa şi tihna sufletului.

— Asta e treaba fiecăruia în parte.

Dintr-o dată, pe neaşteptate, Carlos l-a întrebat :

— Părinte, dumneata crezi în Providenţă ?

— Sigur.

— Şi o înţelegi ?

— Nu.

— Ești de acord, totuși, că ceea ce numim hazard poate să fie înțeles fără a-l amesteca pe Dumnezeu ?

— De ce întrebi ?

— Pentru că eu mă aflu în Peublanueva, după cum am crezut pînă de curînd, dintr-un motiv concret, ale cărui cauze psihologice mi le-aș putea explica foarte ușor, chiar și numai printr-o simplă introspecție. Și totuși, în același timp s-a mai întîmplat ceva, un lucru pe care l-am cunoscut mult mai tîrziu și care mă face să presupun că explicația rațională nu rămîne în picioare.

— Cu toate acestea, trebuie avută în vedere.

— Poți fi sigur că am făcut-o.

— Chiar și în acest caz e periculos să cauți motive excepționale.

— De ce nu spui supranaturale ?

— Pentru că nu pot încă s-o fac.

— Vrei să auzi o poveste ? Și, înțelege-mă, asta nu-i o spovedanie.

— Poftim.

Carlos i-a mărturisit, cu toate amănuntele, motivele reîntoarcerii lui și conflictul sufletesc pe care îl trăia în urma aflării datei și împrejurărilor în care murise tatăl său.

— Acum, am senzația că mă aflu aici dintr-un motiv care mi-e străin și încă nu am reușit să înțeleg ce poate să fie. Mă simt condus din afară. Hotărîrea mea de a rămîne în Pueblanueva nu este rezultatul unui act de voință activă, ci al acceptării a ceva prestabilit, pe care nu-l înțeleg, dar nu-l pot respinge. Nu este, vreau să spun, rezultatul unei hotărîri libere, ci o rămînere pe care o accept pentru că nu pot să fac altceva. Și totuși, presimt că toată povestea aceasta are un sens și, poate, chiar și un scop. Rămîn aici, mă vîr într-o situație pe care nu o avusesem în vedere și pe care aș putea foarte bine s-o ignor, dar dacă aș face-o, cred că aș trăda pe cineva care mi-a fost pînă de curînd absolut indiferent. În plus, de cîteva zile am senzația că sînt un fel de ecran de cinematografie pe care apar în fiecare clipă oameni neașteptați, persoane care în mod logic nu au nimic comun cu mine, dar cu care am, totuși, legături mai dinainte de a sosi aici, dato-

rită unei speranţe sau unei dorinţe ; mai dinainte de a le cunoaşte şi chiar de a bănui că există. Pînă şi nebunul de aici mi se pare că are o legătură cu mine. E ca şi cînd, dintr-o dată, eu aş fi singurul om pe care foarte mulţi bărbaţi şi femei l-ar fi aşteptat. Cu toate acestea, faptul că eu am venit nu pare să fi schimbat viaţa nimănui. Pentru ce şi de ce ? Îmi vorbesc despre ei înşişi, de fapte pe care nu le-am cunoscut şi în care nu am avut nici un amestec.

— Ce poţi să ştii dumneata ?

— Pînă acum nimeni n-a făcut decît să-mi vorbească.

— Şi e puţin lucru ? Fratele Eugenio şi cu mine te aşteptăm exact pentru asta : să vorbim.

— Deci, recunoşti că mă aşteptai ?

— Bineînţeles, de foarte mult timp. Fratele Eugenio spunea mereu : „Dacă s-ar întoarce Carlos Deza !“ Şi, într-o zi, am aflat că te-ai întors.

— De ce mă aşteptaţi ?

Fratele Ossorio n-a răspuns. Şi-a lăsat privirile să alunece peste grădină, oprindu-se asupra fîntînii.

— Te rog să mi-o spui.

— A vorbi, după cum dumneata o ştii foarte bine, este o formă de eliberare. În plus, dumneata, prin profesie, înţelegi altfel oamenii şi pasiunile lor. Dumneata găseşti denumiri şi explicaţii unor fapte care pentru noi nu sînt decît păcate.

— Şi totuşi, pînă acum...

— Pînă acum nici unul din noi doi nu a încercat să se elibereze.

A lăsat capul în jos, adăugînd stînjenit :

— Poate că şi eliberarea e un păcat.

S-a întors brusc spre Carlos, luîndu-i mîinile într-ale sale.

— Dar nici tăcerea nu poate fi altceva decît tot un păcat. Sîntem departe de sfinţenie din cauza unui lucru pe care nu l-am făcut şi nici nu-l înţelegem. De doi ani de zile îl întoarcem pe-o parte şi pe alta, noapte de noapte, singuri sau împreună. De multe ori, după utrenie, fratele Eugenio şi cu mine ne căutăm, ne ascundem şi stăm de vorbă, ne întrebăm şi-l întrebăm pe Dumnezeu, îl rugăm să ne dea o explicaţie, ori o lumină care să ne

îndrume. Interpretăm fapte anoste, cerem cu neliniște un semn ca să știm dacă purtarea noastră e dreaptă, ori, dimpotrivă, dacă e greșită.

— Și de ce toate astea ?

— Pentru că nici noi nu înțelegem Providența. Pentru că și noi ne întrebăm pentru ce există acel ceva care ni se pare contrar lui Dumnezeu și pe care, totuși, Dumnezeu l-a făcut să existe. Pentru că, pe neașteptate, și noi ne-am trezit într-o situație în fața căreia rămînem perplecși.

S-a auzit clopotul chemînd la rugăciune. Fratele Ossorio a tresărit, încercînd cu stîngăcie să-și ascundă această stare.

— Trebuie să pleci, părinte ?

— Nu. Azi nu — a adăugat el ; aflîndu-mă cu dumneata, sînt eliberat de rugăciunea în comun ; firește, cît timp rămîi cu mine.

Se auzeau pași grăbiți străbătînd galeria. Două șiruri de călugări în veșminte cenușii au apărut pe una din uși, îndreptîndu-se tăcuți spre biserică ; cel de pe urmă, fără pereche, fratele Eugenio. I-a privit, în trecere, surîzîndu-le.

— Mi-ar plăcea să vă aud cîntînd, a spus Carlos.

— De ce ?

— Cîntul dumneavoastră e foarte frumos.

— În mănăstirea aceasta era frumos, dar în alte timpuri : era adevărata rugăciune a unei comunități vii. Pe atunci grădina era plină cu trandafiri. Acum nu merită să ne asculți. N-ai face decît să te iriți. Ca și mine. E mai bine să mergem în chilia mea. De-acolo nu se-aude nimic.

L-a apucat de braț, aproape trăgîndu-l. Carlos s-a ridicat de pe banca de piatră și l-a urmat.

Chilia părintelui Ossorio se deschidea direct spre mare : spațioasă și tristă. Un pat de fier cu o pătură veche vărgată de dungi albastre ; un lighean, rafturi încărcate cu cărți, iar pe masă hîrtii îngrămădite. Tot pe masă, printre hîrtii, aproape ascuns, trupul mărunt, suplu și alb al unei Fecioare și un opaiț stins. Carlos a luat opaițul în mînă.

— E foarte frumos.

Pe toartă, ieşite în relief, se aflau pictate cu alb şi roşu, două cuvinte greceşti.

— Ce vor să spună ?

— *Phos zoe* — Lumină şi Viaţă. „Eu sînt lumina lumii. Cel ce mă urmează nu va trăi în întuneric, ci se va bucura de Lumină şi Viaţă."

— Dar dumneata n-ai să vii să le cauţi în mănăstirea asta, nu-i aşa ? a spus cu o îndîrjire neaşteptată, şi în aparenţă fără motive, fratele Ossorio. Şi a adăugat, pe un ton îndeajuns de grav : deşi ele sînt aici, ascunse bine.

În picioare, cu lampa în mînă, uşor preocupat de purtarea interlocutorului său, Carlos nu îndrăznea să-l privească.

— Ia loc, dacă ai de gînd să mă asculţi. Acolo, în spatele mesei, pe scaunul meu. Recunosc că şi eu sînt una din persoanele care au intrat în viaţa dumitale fără să te fi aşteptat. Vreau să te consult ca medic. Vreau să-mi spui dacă priorul e sau nu nebun.

— Nu mi s-a părut deloc nebun. Dimpotrivă, e un om cu scaun la cap.

— Nu te grăbi, mai întîi ascultă-mă şi nu pierde din vedere că ai obligaţia să-mi spui adevărul. Dacă rezultă că părintele Fulgencio e bolnav, eu pot trimite o scrisoare, cerînd ca un Inspector să vină la mănăstire şi să ne asculte. Comunitatea noastră se poate duce de rîpă foarte repede. Nu uita că de avizul dumitale depinde salvarea unora dintre noi, poate a tuturora.

Şi-a dus mîinile făcute pumn la piept.

— Viaţa mea, de pildă.

— Şi dumneata crezi că aş putea face asta, după ce îmi vei spune ceea ce ai să-mi spui ?

— Cred că e suficientă o simplă bănuială pentru a mă hotărî să trimit scrisoarea.

Carlos s-a reaşezat pe scaun. Mîinile lui continuau să mîngîie opaiţul. I-a surîs părintelui Ossorio şi i-a făcut semn că a înţeles şi e de acord.

— Mulţumesc, a spus călugărul.

A căutat din ochi un loc unde să se aşeze. A şovăit. A făcut cîţiva paşi şi s-a rezemat de perete.

— Nu ştiu cine a fost părintele Hugo în lumea de afară, dar ştiu că s-a retras tîrziu în monahism. A făcut-o,

probabil, din cauza unor mari suferințe : i se putea citi pe față o durere veche, stinsă și uitată. Cînd l-am cunoscut eu, își găsise liniștea.

A făcut un pas spre Carlos.

— L-am auzit pe un călugăr bătrîn, mort de-acuma, povestind că atunci cînd au venit la mănăstirea aceasta, sînt treizeci de ani de atunci, părintele Hugo ajuta la reconstrucție. Muncea, ca oricare alt călugăr, făcînd pe zidarul, și cum nu se pricepea, pentru că era plăpînd și neîndemînatic, se ocupa cu lucrurile mărunte, căra materiale, pregătea mortarul, cîntînd întotdeauna, doar pentru el, psalmuri. Era umil. Așa a fost pînă cînd a murit, umil și înțelept. Avea darul înțelepciunii, privirile lui îți ajungeau pînă în inimă, iar vorbele-i știau să-ți liniștească sufletul. Cînd eu eram un adolescent și trăiam îngrozit de păcatele mele — poți bănui care erau păcatele unui adolescent închis într-o mănăstire —, mă chema lîngă el și mă consola. Nu mă respingea ca pe orice păcătos, nu mă amenința cu pedeapsa veșnică ; îmi promitea că mă voi bucura de bunătatea Domnului prin suferință, durere și căință. Ca și ceilalți, eu mă aflam aici din cauza nevoilor ; el a fost cel care a trezit în mine vocația credinței, făcînd ca aceasta să sporească treptat, din zi în zi, fără a-mi stîrbi în nici un fel libertatea. Iartă-mă, dar ajunsesem să cred că mă alesese pe mine pentru că aș fi fost cel mai plin de păcate dintre toți și cel mai nefericit. Mi-a lăsat sufletul curat. Nici n-ai idee cu cîtă bucurie mi-am petrecut anul de noviciat, acest îngrozitor an dinaintea primirii ordinelor, plin de obicei cu îndoieli și neliniști ! Te gîndești la o greșeală posibilă, dar te gîndești și la viața care te așteaptă dacă dai înapoi și renunți, fără o profesie, neavînd nici un rost pe lume... Eu mă hotărîsem cu mult înainte. M-am călugărit pentru că m-am simțit posedat de Dumnezeu, plin de El pînă în măduvă. Cei patru ani de după primirea ordinelor, pe care mi i-am petrecut în Germania, au fost fără prihană. Dacă Dumnezeu m-ar fi ucis atunci, acum aș sta la dreapta Sa. Și totuși, nu m-am gîndit la moarte, nici nu mi-am dorit-o, căci eram convins că mă așteaptă o datorie.

A început să se plimbe, ca şi cînd amintirile îl tulburau. S-a dus pînă la uşă, fără să spună o vorbă, apoi s-a-ntors pe loc.

— Dumneata l-ai auzit pe părintele prior, zilele trecute, plîngîndu-se de sărăcia noastră. Pe vremea părintelui Hugo eram şi mai săraci, dar nu ne păsa. Părintele Fulgencio e neliniştit din cauza celor doi novici bolnavi de tuberculoză. Pe noi nu ne mai înfricoşa moartea ; o aşteptam cu bucurie. L-am văzut pe atunci pe unul din fraţii noştri cum se sfîrşea din viaţă surîzînd, încercînd să cînte împreună cu noi slujba pentru cei morţi. Îşi petrecuse un an de zile în pat, simţind cum i se scurge viaţa, picătură cu picătură, fără să se vaite măcar o dată. Părintele Hugo venea în fiecare seară să-l vadă şi să stea de vorbă cu el. Îi insufla sanctitate, înţelegi ?

A surîs şi s-a oprit în faţa lui Carlos.

— Sigur, dumneata te gîndeşti că, poate, îl sugestionasc.

— De ce spui asta ?

— Pentru că asta e explicaţia ştiinţifică. Dar n-are importanţă. Priorul de acum preferă să-i trimită pe cei bolnavi la sanatoriu. Îţi poţi imagina moartea lor, singuri, într-o cameră oarecare, fără de fraţii lor alături ?

— Da, dar acolo se pot şi vindeca.

— Nu asta ne interesează pe noi. Noi am acceptat moartea, indiferent cum o să vină.

— Dar dacă părintele Fulgencio nu se simte în stare să-i sugestioneze, ori, cum preferi dumneata, să le insufle sanctitate ? Dacă se teme că vor muri ca nişte disperaţi ? Nu-i mai bine că încearcă să-i vindece ?

— E posibil, dar, în cazul acesta, de ce a primit să fie ales prior, dacă nu se simţea la înălţimea îndatoririlor sale ? Simplu : pentru că asta a fost ambiţia nemărturisită a întregii sale vieţi, să ajungă prior ca să distrugă ceea ce, după părerea lui, era prost construit în opera părintelui Hugo. Dar asta-i altă problemă.

A început să se plimbe din nou. De la fereastră, cu faţa spre interior, a spus :

— Părintele Hugo m-a trimis în Germania ca să studiez teologia la o universitate. Aşa cum din fratele Eugenio

a vrut să facă un maestru al şcolii romahale de pictură, a vrut să facă din mine un maestru în teologie bine informat. În tot acest lung răstimp, n-a uitat să-mi scrie nici măcar într-o singură duminică. Scrisori lungi în care, în aparenţă, îmi comenta liturghia săptămînii respective ; în fond, pagini de profundă înţelepciune mistică şi teologică. Ca şi cum ar fi presimţit cursurile mele, mă ajuta să le înţeleg, să devină trup din trupul meu, ca şi cînd mi-ar fi turnat înţelepciune în sînge. Şi, înţelege-mă bine : nu o înţelepciune trecătoare, ci însuşi cuvîntul lui Dumnezeu.

Carlos renunţase la contemplarea opaiţului, atras de patetismul surd din cuvintele părintelui Ossorio, care-şi frîngea degetele, incapabil să depăşească acest ton.

— E vorba de scrisorile la care vă refereaţi mai înainte, dumneata şi fratele Eugenio ?

— Exact. Părintele Hugo le trimitea la schitul din... unde locuiam eu. Cred că ai auzit de el : era un centru intelectual deschis tuturora, nu numai celor de religie catolică. Superiorul era un om cu o inteligenţă rară. În fiecare săptămînă mă căuta şi-mi spunea : „Iată, aici, scrisoarea pe care ţi-a trimis-o părintele Hugo". Şi într-o zi m-a întrebat dacă le păstrasem. I-am răspuns că da. „Adu-mi-le pe toate. Vreau să le citesc." I le-am dat. Puţin după aceea m-a chemat din nou. Era însoţit de doi ecleziaşti şi un mirean. „Dumneata ştii, mi-a spus el, că eşti stăpînul celui mai mare tezaur spiritual din timpurile moderne ?" N-am ştiut ce să-i răspund. „Tot ceea ce am făcut noi, în cincizeci şi mai bine de ani, a fost depăşit de un călugăr necunoscut, dintr-o mănăstire oarecare." Mireanul m-a întrebat dacă înţelesesem scrisorile acelea. I-am spus că da, că, cel puţin, aşa credeam. „Explică-ne cum arată părintele Hugo ; vorbeşte-ne despre el." Am vorbit cu suficientă elocinţă, ca şi cum părintele Hugo mi-ar fi suflat cuvintele. Superiorul mi-a dat înapoi scrisorile. „Dumneata ai obligaţia să nu le pierzi." Din ziua aceea, în fiecare săptămînă, cînd mă chema să-mi dea scrisoarea cea nouă, îmi cerea să stau cu el şi îmi punea tot felul de întrebări. Aveam senzaţia că mă supunea unui examen, ca şi cînd ar fi dorit să afle din răspunsurile mele

care era înrîurirea acelor scrisori asupra spiritului meu. Într-o zi mi-a spus : „Biserica păstrează Adevărul Domnului, Adevărul intact. Noi putem ajunge la acest adevăr, îl putem cunoaşte şi învăţa, dar de cele mai multe ori uităm modul de a-l trăi. Ca şi cum, în fiecare secol, ar fi nevoie să ni se explice din nou, prin cuvinte mai presus de inteligenţa noastră, şi asta, poate, pentru că fiecare secol are nevoie ca Domnul să fie arătat din nou într-o formă vie şi prin cuvinţe noi. Sfîntul Benedict, Sfîntul Bernard, Sfîntul Francisc, Sfîntul Ignat şi mulţi alţii i-au dat Cuvîntului lui Dumnezeu tonul dorit, necesar vremii lor. Aici, în aceste scrisori, se află modul în care trebuie înţeleasă viaţa religioasă de către lumea de azi, pentru ca această lume să se trezească din neştiinţa ei şi să se apropie iarăşi de Biserică. De aceea e necesar ca aceste scrisori să fie cunoscute." La puţine luni după aceea, în cea mai frumoasă din toate scrisorile sale, părintele Hugo m-a anunţat că în curînd avea să închidă ochii pentru totdeauna. Scrisoarea aceea ne-a fost citită nu numai nouă, călugări şi ecleziaşti, ci şi persoanelor străine care veneau la schit. Îl studiasem pe atunci pe Heidegger şi eram plini de nelinişte. Scrisoarea părintelui Hugo era un răspuns al creştinătăţii, o explicaţie emoţionantă a modului de *a fi pentru Viaţă* în raport cu *a fi pentru moarte*, un fel de comentariu asupra liturghiei pentru cei morţi. Cînd a murit părintele Hugo, superiorul meu mi-a spus : „Începînd din această clipă, dumneata nu vei mai face decît un singur lucru : să pregăteşti scrisorile pentru a fi publicate". „Va trebui s-o fac sub aprobarea noului prior." „Firește, dar poţi conta de la bun început pe sprijinul său. Iar cînd îţi vei fi terminat lucrul şi manuscrisul va fi gata pentru tipar, va trebui să-l trimiţi la Roma." Am muncit cu tot entuziasmul meu. În fiecare zi descopeream sensuri noi, nuanţe inedite aduse doctrinei şi cuvinte pline de viaţă şi adevăr. Căzuserăm de acord pînă şi asupra titlului cărţii. Avea să se cheme *Soseşte stăpînul*. Munca mea consta în identificarea fundamentelor din fiecare scrisoare, ilustrarea prin textele necesare, interpretarea unor puncte de vedere parţiale sau clarificarea altora, şi te asigur că o făceam ca şi cum

părintele Hugo s-ar fi aflat în sufletul meu, cuvintele sale ieşind din mine pline de lumină şi raţiune. Pînă cînd, într-o zi, pe neaşteptate, părintele Fulgencio mi-a poruncit să părăsesc Germania şi să mă întorc aici, la mănăstire. Drept motivare, îmi vorbea despre necesitatea prezenţei mele aici, necesitate pe care o reclama însăşi mănăstirea. Într-un anume fel, rechemarea mea era ceva normal şi chiar dacă nu astfel mi se părea şi mie, aşa mi-a fost explicată de ceilalţi : „Dumneata ai fost trimis aici pentru patru ani şi au trecut multe luni de zile de cînd s-au împlinit aceşti patru ani". Totuşi, înainte de a mă reîntoarce, munca mea a fost revăzută şi corectată în unele puncte, dîndu-mi-se instrucţiuni asupra felului în care trebuia s-o termin şi a ceea ce urma să fac după aceea. M-am întors destul de abătut, dar plin încă de speranţă : aveam asupra mea o scrisoare către părintele Fulgencio, scrisoare care-mi fusese citită înainte de a i se pune sigiliul. „Oricare ar fi să fie îndatoririle părintelui Ossorio, considerăm că mai înainte de orice e foarte important să-şi termine lucrul pe care l-a început la noi, aflîndu-se într-un stadiu foarte avansat." Se adăuga un paragraf despre marea valoare a scrisorilor pe care mi le trimisese părintele Hugo : „Sîntem ferm convinşi că, deşi în aparenţă sînt scrisori adresate unui călugăr, adevăratul lor destinatar este Creştinătatea". Şi eu eram convins că aşa stăteau lucrurile şi încă mai am această convingere.

A făcut o nouă pauză. Părea obosit. Şi-a apropiat un taburet de masă, împingîndu-l cu piciorul şi aşezîndu-se, rămînînd cîteva clipe tăcut, cu faţa ascunsă în palme.

— Te interesează ceea ce-ţi povestesc ? a întrebat dintr-o dată.

— Sigur. Te rog să continui.

— Uneori mă întreb dacă nu cumva am făcut din asta un lucru mai important decît este, dacă nu cumva am luat drept fluviu un biet pîrîiaş. Există momente în care nu mai am încredere nici în oamenii cei mai dragi şi mai apropiaţi. Şi dacă scrisorile părintelui Hugo nu sînt decît nişte comentarii vulgare asupra liturghiei ? Dacă entuziasmul abatelui german, în caz că nu-i vorba de o greşeală, e doar o farsă ? Înţelege-mă bine, prietene, ca să

ajung la o astfel de convingere, trebuie să-l consider pe părintele Hugo un prost şi să cred că omul de la care, timp de patru ani, am ascultat cuvinte înţelepte şi m-am lăsat instruit de el, n-a fost decît un neisprăvit. E drept, oare, să gîndesc în acest fel ? Consider că nu, dar exact asta mi se cere chiar din clipa cînd m-am întors la mănăstire. Nu la modul direct, bineînţeles. Mi se îngăduie să spun că părintele Hugo a fost un sfînt, iar abatele german un om înţelept, dar acest lucru nu-mi dă dreptul să consider că scrisorile despre care e vorba ar fi atît de importante, încercîndu-se să mă conving că aş fi mult mai folositor mănăstirii traducînd din germană unele lucruri şi nu cheltuind timpul cu această lucrare care pentru mine înseamnă însăşi viaţa mea. Şi te rog să mă-nţelegi din nou : eu nu refuz să susţin mănăstirea prin munca mea de fiecare zi, chiar dacă e vorba de o muncă atît de improprie mie, precum e traducerea. Nu mă interesează, o pot face şi-o şi fac. Aşa cum nu mă priveşte faptul că cei de la cor învaţă teologia ca nişte tocilari, fără să înţeleagă ceva, deşi eu am fost pregătit să fiu dascăl exact în teologie. Recunosc că priorul are puterea şi autoritatea prin care tărăgănează lucrurile, amînînd afirmarea mea, considerîndu-mă prea tînăr. Dar de ce, în clipa cînd m-am întors de la mănăstire, mi-a luat scrisorile ?

Carlos a făcut un gest de surpriză.

— Da, exact aşa. Mi le-a luat. Chiar în după-amiaza cînd am sosit aici şi nici nu mă scuturasem măcar de praful de pe drum. Totul s-a petrecut în camera lui, el pe scaun, şi eu în picioare. A citit scrisoarea pe care i-o adusesem şi a surîs. „Ia să vedem, tinerelule, scrisorile acelea." I le-am dat, tremurînd de emoţie şi, în timp ce le răsfoia, eu aşteptam aprobarea lui şi poate şi o povaţă sau un îndemn care să mă facă să lucrez cu şi mai mult spor. Dar nu s-a întîmplat aşa. S-a uitat peste ele, în fugă. surîzînd tot timpul. „Ca să vezi, părintele Hugo !", a zis de cîteva ori, iar după aceea, sigur de el : „E perfect. O să citesc totul în liniştе şi o să stăm de vorbă." Mi-a repartizat o chilie şi am intrat în viaţa comunităţii ca oricare alt călugăr proaspăt sosit. Numai că totul se schimbase şi nimic nu mai era ca înainte. Viaţa spirituală pe care o

instaurase părintele Hugo, an de an, zi de zi, dispăruse. În mănăstire nu se gîndea nimeni decît la munca lui şi, prin asta, la ieşirea din sărăcie. Asta am înţeles-o în ziua cînd l-am însoţit pe fratele Eugenio la atelierul său. „Dar ce pictezi dumneata, părinte ?", l-am întrebat eu, uimit de ce vedeam. Pentru că îmi aduceam aminte de ce făcea pe vremea părintelui Hugo şi deşi pe atunci nu puteam înţelege mare lucru, acum, după anii petrecuţi în Germania, unde învăţasem multe despre arta religioasă, eram în stare să înţeleg ceea ce urmărea. De data asta, însă, dădeam peste Fecioare cu mutre tîmpe, îngeraşi deşuchiaţi şi sfinţi fistichii şi ridicoli. Fratele Eugenio mi-a spulberat uimirea, răspunzîndu-mi : „Pentru fiecare tablou din acestea, o instituţie din Barcelona plăteşte mănăstirii cîte cinci sute de pesete. Eu pot face patru pe lună, uneori chiar cinci". „Bine, părinte — am zis eu —, dar ce s-a întîmplat aici ?" Fratele Eugenio n-a vrut să-mi răspundă. A dat din umeri şi a continuat să picteze. Abia mai tîrziu şi-a deschis sufletul în faţa mea. Şi cînd a făcut-o, eu ştiam la ce să mă aştept, pentru că reuşisem să înţeleg cum stăteau lucrurile. Ori de cîte ori încercasem să-mi recuperez scrisorile, priorul s-a codit, răspunzîndu-mi în doi peri, şi mi-am dat seama că se străduia să şteargă definitiv orice amintire a părintelui Hugo. Pînă şi locul unde-i îngropat ! Pentru că, într-o zi, am vrut să ştiu unde este, să merg să mă rog acolo, şi nimeni nu mi-a răspuns ; l-am întrebat şi pe părintele Fulgencio şi el mi-a spus că părintele Hugo ceruse în mod expres să nu i se pună numele pe piatra de mormînt. Am descoperit însă că atunci cînd treceam prin claustru, nu călcam pe anumite lespezi. Inima mea mi-a spus că acela era mormîntul părintelui Hugo. Şi, din ziua aceea, în fiecare dimineaţă puneam pe pietrele acelea o floare, ori o creangă cu cîteva frunze. Cînd priorul a descoperit lucrul acesta, a poruncit să se taie toate florile din grădină şi să se pună în locul lor ceapă şi cartofi.

A rîs scurt, piţigăindu-se.

— Mai era în grădină şi un chiparos, la fel de bătrîn ca şi mănăstirea. Am rupt crenguţe din el şi le-am pus pe lapidă. A poruncit să fie tăiat. E adevărat că trun-

chiul lui l-a vîndut pe bani frumoşi. Din fericire, sirenele de bronz nu pot fi depuse ca ofrandă la mormîntul nimănui. Pentru că le-ar fi distrus şi pe ele, terminînd cu fîntîna.

S-a ridicat de pe taburet şi s-a apropiat de fereastră, rămînînd — încă o dată — lîngă ea, tăcut, privind în afară. Aşteptîndu-l Carlos ciocănea cu degetele în tăblia mesei.

— Pînă acuma, a spus el, nu există nici un simptom de nebunie.

Fratele Ossorio s-a răsucit brusc pe loc ; aproape să cadă.

— Bine, dar presecuţia acestei amîntiri ? Faptul că vrea să-i şteargă definitiv numele, nu-i un semn ? Ca şi cînd n-ar fi existat.

S-a apropiat de masă, aplecîndu-se peste ea şi gesticulînd nervos.

— În fiecare duminică priorul ne ţine o predică. Dar predicile lui, toate cîte au fost rostite, repetă, cuvînt cu cuvînt, scrisorile părintelui Hugo, însă susţin exact contrariul. Priorul este fidel textului evanghelic — e firesc ! —, nu se abate o iotă de la rînduielile Bisericii ; e implacabil în sensul acesta, dar modul în care înţelege el pietatea nu este acelaşi. E un amestec de iezuitism, franciscanism şi cine mai ştie ce, fără pic de vibraţie şi fără exaltare. Ca şi cînd cuvîntul lui Isus ar fi un cod inflexibil. Poate chiar mai mult : un sistem moral care se deosebeşte de toate celelalte sisteme morale numai prin faptul că a fost rostit de Dumnezeu. În mîinile lui, orice credinţă se preface-n nimic. Doamne ! Ceilalţi călugări nu-şi dau seama, dar eu văd cum în fiecare zi, cu fiecare cuvînt pe care-l rosteşte, încearcă să distrugă ceea ce a mai rămas încă din spiritul părintelui Hugo.

Şi-a întins mîinile cu palmele deschise spre Carlos.

— Ce spui de asta ?

— Părinte, ceea ce se poate bănui din cuvintele lui s-ar putea numi, zic eu, păcat, dar nu încape discuţie că ar fi o boală. Îmi pare rău.

Părintele Ossorio şi-a lăsat braţele în jos, dezamăgit.

— Nu pot înţelege.

A ridicat glasul, aproape exasperat.

— Nu pot înțelege absolut nimic. De doi ani mă chinui în felul acesta ! Nu are nici un sens. Scrisorile astea... Cum e posibil ca Domnul să-i îngăduie așa ceva ? Nu înțelegi că dacă s-ar publica scrisorile acestea, supraviețuirea și continuitatea acestei mănăstiri ar fi un lucru rezolvat ? Am putea chiar să devenim bogați, exact cum pretinde priorul ! Dar el vrea să fim bogați prin alte mijloace. Vrea să ajungem bogați mergînd pe căi care nu vor duce decît la distrugerea noastră, astfel că din frumosul vis al restauratorului nostru nu va mai rămîne nici un fel de amintire. Și dacă așa se va întîmpla, noi ce-o să facem ?

Brusc, a tăcut, rămînînd nemișcat, cu ochii țintă în ochii lui Carlos.

— Dumneata ești credincios ?

Carlos a dat din umeri.

— Nu știu.

— Acesta nu-i un răspuns. Ori ești de partea lui Isus, ori împotriva lui.

— Mai există, totuși, indiferența și nehotărîrea. Eu cred că sînt mai degrabă un nehotărît. Am fost credincios, am simțit nevoia credinței ; poate că nu am renunțat să cred, poate că undeva, în adîncul ființei mele, continui să cred. Dar, chiar și așa, această credință nu are prea multă importanță pentru mine.

— Dacă dumneata ai citi scrisorile părintelui Hugo, *ai crede*. Dumneata mi-ai spus mai înainte că, uneori, te simțeai condus, stăpînit de ceva nevăzut. Fapt este că ai venit aici și aici îți vei găsi salvarea. Eu ar trebui să-ți ofer această salvare, dar nu pot. Dacă dumneata te-ai întîlni cu priorul și i-ai spune : „În aceste scrisori se află, poate, salvarea mea", el ar rîde, ți-ar spune că nu-i bine să exagerezi, că nu-i cazul, și ți-ar recomanda să citești *Scrisorile unui sceptic în materie de religie*. Priorul n-ar reuși să înțeleagă că Stăpînul a sosit chiar și pentru dumneata și se cuvine să fii ajutat ca să-l cunoști.

Carlos s-a ridicat și s-a apropiat de părintele Ossorio, rămînînd în fața lui.

— Poate că, în cazul meu, dumneata exagerezi puțin. Eu cred că Stăpînul încă nu a sosit pentru mine. Dar dacă

a sosit, atunci de ce, tocmai dumneata, care cunoşti doctrina părintelui Hugo, nu mi-o comunici ?

— Nu pot s-o fac.

— E ceva interzis ?

— Nu. Dar am uitat-o. Ori poate că diavolul însuşi a trecut cu buretele peste sufletul meu, ştergînd tot ceea ce m-ar fi putut mîngîia.

— Dar mai rămîne Evanghelia, nu ? Zic şi eu ce mi se pare că ar fi firesc.

— N-o mai înţeleg ! În sufletul meu e mult întuneric.

Carlos lăsase opaiţul de lut într-un loc vizibil. Călugărul l-a luat în mîinile sale, ca şi cînd ar fi fost vorba de o floare, şi a surîs cu multă duioşie.

— Lumină şi Viaţă. Nu poţi să ştii ce a însemnat pentru mine acest biet opaiţ de pămînt, ani în şir. Era simbolul a tot ce simţeam. Acum însă e ca trandafirul din amintirea unui îndrăgostit care a renunţat să mai iubească. Ţi-l dăruiesc. I-a dat opaiţul lui Carlos.

După ce au luat masa, cît timp doña Mariana s-a retras să se odihnească, Carlos s-a închis în camera lui. Vorbiseră de necesitatea angajării, de către Carlos, a unei slujnice. El refuzase o astfel de situaţie, pretextînd că vroia să fie singur şi că o femeie în casă l-ar deranja. Numai că doña Mariana nu s-a lăsat convinsă.

— Măcar una care să deretice prin casă. O să mă ocup eu de asta.

Cu cîteva zile mai înainte, poate chiar şi în ziua aceea, îi spusese acelaşi lucru, iar Carlos nu fusese împotrivă. Acum însă, se simţea din nou condus de cineva, şi chiar dacă nu era vorba de o putere supranaturală, ci, pur şi simplu de voinţa doñei Mariana, a cărei judecată o găsea absolut întemeiată, ceva din adîncul sufletului său se revolta.

Pe masă se afla opaiţul dăruit de părintele Ossorio. L-a luat în podul palmei şi s-a desfătat privindu-l : avea o linie zveltă, aproape feminină. A scăpărat un chibrit şi l-a aprins. Ardea cu o lumină albastră foarte plăcută.

„Lumină şi Viaţă".

— Şi dacă e un talisman ?

L-a așezat din nou pe masă, surîzînd. Dar gîndul că ar putea să fie vrăjit, l-a atras. Vrăjit ? Nu. Nu era cuvîntul cel mai potrivit. Poate era doar binecuvîntat. Oricum, era purtătorul unei virtuți aparte, ca și medalia pe care o purta la gît : cînd era mic, o făcuse din convingere, iar mai apoi, din simplă obișnuință. Pînă cînd, într-o bună zi, Zarah i-o smulsese. Tot ea îi spusese că ar fi putut să fie un talisman. O deosebire, însă, tot exista. Pe cînd mai credea în virtuțile medaliei, se simțea sub protecția ei, chiar dacă, uneori, îi era rușine s-o recunoască. În cazul opaițului, nu putea fi vorba de nici o protecție. În cel mai bun caz, acesta era un obiect cu alte virtuți, ori cu aceeași virtute, dar folosită într-alt mod, folosită — s-a gîndit el — ca un vicleșug strecurat în viața lui, poate chiar ca o fisură prin care se deschideau porțile supranaturalului, ori ca o spărtură în sufletul lui, prin care se scurgea tot ceea ce în subconștientul lui rămînea necontrolat sau incontrolabil.

Senzația aceea fugară că ar fi fost condus izvora tot din subconștient și era anterioară primirii opaițului în dar. Precum tot anterioară era și pretenția doñei Mariana — desigur, ca un semn de mare atenție — de a se amesteca în viața lui și de a-l conduce în felul ei. Doña Mariana era atee. Cum de era posibil, într-un astfel de caz, ca lucruri atît de deosebite să aparțină aceluiași fenomen ? Oare virtutea opaițului și voința doñei Mariana îl purtau pe unul și același drum ?

A surîs din nou.

— Parcă aș trăi un roman, a zis cu glas tare.

Și, brusc, a ieșit din cameră, a coborît scara numai într-o fugă și și-a pregătit trăsura. A înhămat calul, i-a dat bice și a ieșit în stradă.

Nici nu se gîndea la ceea ce făcea. Se simțea stăpînit, aproape împins din spate, dar de o altfel de mînă, o mînă nouă, poate chiar propria sa voință care izbucnise pe neștiute și-l ducea acolo unde nici doña Mariana, nici o altă putere, celestă și misterioasă, n-ar fi dorit să-l ducă.

S-a oprit în fața casei Rosariei. Era închisă. A sărit din trăsură, a lovit-o cu umărul și a intrat în fugă.

— Rosario !

Poate că modul în care o strigase nu a fost cel mai potrivit. Poate că ar fi fost mai bine să nu arate atîta grabă şi să fi lăsat impresia că se oprise pentru că îi era în drum şi îşi amintise de ceva fără prea multă importanţă.

Rosario se afla în bucătărie, pe scăunaşul ei. Avea alături un coş de porumb pe care-l curăţa de foi. Şi-a ridicat ochii, speriată.

— Stăpîne !

Mama ei se afla mai încolo, lîngă foc. L-a privit oarecum uimită şi fără nici un semn de bucurie. Rosario a dat să se ridice, dar mama ei i-a pus mîna pe umeri şi a obligat-o să rămînă pe loc, ieşindu-i în întîmpinare.

— Soţul meu v-a spus să nu veniţi la noi.

Carlos rămăsese lîngă poartă, neîndrăznind să intre.

— Vreau să vorbesc cu Rosario.

— Rosario are părinţi.

— Atunci cu părinţii ei.

— Aşteptaţi.

S-a răsucit în loc şi l-a strigat pe bărbatul ei. L-a strigat de cîteva ori, din ce în ce mai tare. În cele din urmă, acesta şi-a făcut apariţia, coborînd din şopronul plin cu fîn. Mergea repede, dar n-a venit direct spre ei, ci trecînd prin grajd şi fără să-şi scoată bascul. Carlos mai stătea rezemat de poartă.

— Domnul vrea să discute cu tine.

— Dar eu i-am spus domnului să nu vină la noi. Dacă avea să ne spună ceva, nu trebuia decît să ne anunţe.

— E vorba de Rosario.

— Despre ce anume ?

Carlos nu i-a răspuns. Şi-a scos tabachera, l-a servit cu tutun şi pînă cînd nu şi-au aprins ţigările, n-a scos o vorbă. Bătrîna se dăduse puţin mai înapoi, dar aştepta.

— Care-i baiul ?

— Eu o să rămîn aici, în conacul meu. Am nevoie de cineva care să ia în primire totul.

— Aveţi nevoie de o slujnică, nu ? a spus mama Rosariei aproape ofensată.

— Nu. Nu-i vorba de o slujnică. O să găsesc eu una. E vorba de cineva care să poarte rangul casei.

Rosario nu se mai uita la el. Curăța porumbii de foi, absolut liniștită, fără să-i mai tremure mîinile.

— M-am gîndit că, poate, Rosario... Bineînțeles, dacă sînteți de acord. Fără să ne tocmim.

— Domnul nu știe că Rosario e croitoreasă ?

— Știu.

— Rosario n-are nevoie să facă altceva. Din neamul nostru nimeni nu a fost slugă.

— Și chiar dacă ar fi fost — a spus bătrîna —, Rosario are mîini de aur și are din ce trăi, dacă tatăl și frații ei n-ar putea s-o mai ajute. Pentru moment însă, cu cît cîștigă de la șantier, nu au nevoie de nimic.

— Aș vrea să știu ce spune ea însăși, a adăugat Carlos.

— Ea n-are ce să spună. Trăiește în casa părinților ei și trebuie să fie ascultătoare.

A privit-o pe Rosario peste umărul bătrînului ; depănușa pe mai departe știuleții de porumb, cu capul puțin plecat și mîinile foarte îndemînatice și iuți.

— Ea ne-ascultă, a repetat bătrîna.

Carlos simțea cum îi fuge pămîntul de sub picioare. Nu știa cum să plece, dar își dădea seama că trebuie s-o facă. Bătrînii amuțiseră și așteptau. În privirile bătrînei scăpăra mîndria.

Doamne, ce-ar fi spus doña Mariana dacă ar fi fost de față ! Dar el nu s-a simțit în stare să le răspundă nici ofensîndu-i, nici disprețuindu-i. A dat din umeri și a zvîrlit țigara.

— Bine. O să găsesc eu pe cineva care să-mi convină.

A făcut un semn de despărțire cu degetele deschise.

— Să vă fie de bine, a spus bătrîna.

Bătrînul n-a spus nici măcar atît.

Carlos s-a îndepărtat. S-a urcat în trăsură, fără să privească înapoi. Simțea, totuși, în spatele lui, privirile tăioase ale lui Galán și mîndria triumfătoare a nevestei lui.

Gîndul că săvîrșise o greșeală nu-i dădea pace. Poate chiar în noaptea aceea Cayetano avea să afle totul și a doua zi o să povestească la Cazinou, între hohote de rîs.

Şi cînd o să-l întîlnească, îi va rîde în faţă. O să-l caute anume ca să-şi rîdă de el.

S-a îndreptat spre conacul lui. Avea nevoie să se retragă, singur şi nevăzut, pînă avea să-i treacă mîhnirea, redevenind stăpîn pe el însuşi, capabil să joace teatru în faţa doñei Mariana, capabil — poate — chiar să-şi rîdă el de ceilalţi.

Era frig. Dinspre mare bătea un vînt umed şi rece.

„O să plouă", s-a gîndit el.

XI

— A VENIT SLUJNICA FARMACISTULUI ŞI-A ADUS asta, i-a spus *Rucha* cea tînără, întinzîndu-i lui Carlos un plic pe care se afla numele lui scris cu litere înzorzonate.

În plic, pe hîrtie îngustă şi lungă, tivită cu aur şi purtînd sus, în colţul drept, tipărit numele expeditoarei, Lucia Abraldes de Piñeiro, cea care „îl ruga pe don Carlos, în caz că în după-amiaza aceea nu era reţinut de lucruri mai importante, să-i facă onoarea să ia ceaiul împreună cu ea şi cîteva prietene, în jur de ora cinci".

După ce s-a sfătuit cu doña Mariana, Carlos i-a răspuns prin cîteva cuvinte scrise grăbit, spunîndu-i că primeşte invitaţia.

Îi mai rămîneau două ceasuri. S-a aşezat la pian şi a început să cînte, trecînd de la valsurile care-i plăceau atît de mult doñei Mariana la piese mai grele, dîndu-şi seama că le interpreta din ce în ce mai prost.

— Dar mie mi se pare că sună foarte frumos, a spus doña Mariana.

Trecuse de patru cînd a sosit un nou mesaj, de data aceasta din partea farmacistului : era jos, la intrare, şi-l invita să facă o mică plimbare împreună. Doña Mariana a comentat cu multă batjocură interesul pe care cei doi, don Baldomero şi soţia sa, îl aveau faţă de Carlos în mod separat. Coborînd, Carlos a încercat să-i apere.

Don Baldomero l-a întîmpinat surîzînd de fericire şi l-a luat în braţ, ieşind în stradă.

— S-a întîmplat ceva ?

— Nu, dar vreau să te previn, a răspuns farmacistul, puţin misterios. Te duci la mine acasă, nu ?

— Da, am acceptat invitaţia soţiei dumitale.

— Ai grijă cum te porți. E o cursă. Lucia vrea să te însoare cu una din evlavioasele ei prietene. Nu-ți pot spune cu care, dar sînt sigur că a pus ochii pe una și ți-a și ales-o.

Vîntul bătea cu putere, împingîndu-i pe lîngă pereții caselor, dar farmacistul părea să nu-l ia în seamă. S-a oprit în mijlocul străzii și l-a privit pe Carlos îngrijorat.

— Ascultă-mă pe mine și vezi ce faci. Îți joci libertatea.

— Nu cred că e vorba de o cursă, așa cum spui dumneata...

— Ascultă, don Carlos : dumneata ești necăsătorit și chiar dacă pe ici pe colo încep vorbele și mulți spun că-ți place o anume fată, pînă acum nimeni nu-ți știe urmele. E o situație delicată : nimic nu-i mai ușor, pentru un bărbat tînăr și neștiutor, ca să fie legat de cineva. Ți-o spun eu ! Îți trece prin fața ochilor o păpușică din astea, cu glezne subțiri și pulpe frumoase, cu buze cărnoase și ochi nevinovați și dumneata te lași prins în laț ca o vrăbiuță. Odată prins, nu mai ai nici o scăpare.

Carlos l-a asigurat că o să fie cu ochii în patru.

— Nu-i suficient să te porți atent numai de data asta. Poți fi convins că dacă nevestei mele i-a intrat în cap o astfel de idee, or să te urmărească pas cu pas și în treburi de astea e foarte pricepută. Mai întîi or să insinueze că fata aceea e foarte frumușică și că mama ei e plină de bănet ; după aceea te bagă în gura lumii și iau drept adevăr faptul că te-ai îndrăgostit de ea ; în sfîrșit, puțin mai tîrziu se va începe să se spună că fata e nebună după dumneata și în felul acesta, fără să-ți dai seama, te vei trezi drept logodnic formal. Și-atunci, adio libertate, căci dacă întorci spatele, nu te vor mai lăsa să trăiești.

— Mi-e greu să cred că aș putea să-i par cuiva o partidă bună.

— Ce nevinovăție ! Crezi că-i puțin lucru să te cheme Deza și să ai un conac cu turn ?

— Nu uita că lumea din care vin eu nu se mai uită la așa ceva.

— Da, dar pentru lumea de aici, unde te-ai întors, tocmai asta contează. În afară de faptul că dumneata nu

eşti sărac, ci doar prost administrat. Oricare din cuvioasele astea care se duc la slujba de la mănăstire cu soţia mea şi-şi petrec timpul citind cărţi de rugăciuni şi mai ştiu eu cu alte bazaconii, dacă se va mărita cu dumneata, îţi va administra averea pînă la ultimul bănuţ.

— Încep să cred că, dacă aşa ar sta lucrurile, merită să mă însor.

Don Baldomero s-a oprit iarăşi în loc.

— Să nu faci prostia asta. Fă-ţi de cap cum vrei, dar nu te însura.

Şi-a făcut semnul crucii.

— Să mă ierte Cel de Sus dacă par un eretic. Ştiu că familia e sfîntă şi că Biserica o apără şi o susţine împotriva păcatului. Dar dumneata de-acum mă cunoşti şi-ţi dai seama că nu m-a ajutat cu nimic.

— Asta nu înseamnă că pe mine nu m-ar putea ajuta.

— Vorbeşti serios ?

— Absolut.

Don Baldomero şi-a dat bascul pe ceafă, trecîndu-şi mîna peste frunte, ca şi cînd şi-ar fi şters sudoarea.

— Ascultă-mă pe mine, că sînt om umblat. În teorie, căsătoria e un lucru foarte important. În practică însă, una din două : ori îmi înşel nevasta, ceea ce e un mare păcat, ori mă gîndesc la femeile care-mi plac, cînd mă culc cu a mea, ceea ce e tot un mare păcat. Nu există alegere, de păcat n-ai cum să scapi, numai că dacă nu eşti însurat şi te culci cu cine îţi place, păcatul e mai mic. În plus...

Şi-a şters iarăşi fruntea.

— ...în plus, căsătorindu-te, femeia pe care ţi-ai ales-o îşi pierde tot ceea ce avea ispititor în ea. Cînd ştii că e a ta şi te uiţi la ea, iar ea mai e şi o fandosită, aşa cum e a mea, ai terminat cu toate, pe toată viaţa. Cel mult te apropii de ea, din cînd în cînd, lăsînd-o îmbrăcată în cămaşă. În schimb, dacă nu eşti însurat...

Îi străluceau ochii de desfrîu.

— Ascultă : dacă n-aş fi însurat, pînă acum mi-aş fi pus la punct o casă de tolerantă numai pentru mine. Şi dacă aş fi şi bogat, mi-aş construi o trăsură din alea cum aveau romanii pe timpuri şi m-aş lăsa plimbat de douăzeci de bacante. Îţi închipui, don Carlos ? Aşezat ca un

domn în trăsură, şi ele trăgînd de hamuri şi tu în mînă cu un bici de trandafir...

A privit cerul iradiind de plăcere, dar şi-a lăsat brusc faţa în jos, oftînd.

— Mi-e cu neputinţă. Cum îmi dau drumul, gata şi păcatul. Don Carlos, nu poţi să mă vindeci de obsesia asta ?

L-a însoţit pînă în faţa propriei case, dar a refuzat să intre.

— Acum, descurcă-te singur cum poţi mai bine. Eu mă duc la Cazinou.

Slujnica l-a întîmpinat pe Carlos şi l-a condus într-o cameră de primire care era în acelaşi timp şi sufragerie, cu un candelabru împodobit cu mărgele verzi şi lacrimi de sticlă colorată.

Doña Lucia şi-a făcut apariţia de îndată. Era proaspăt coafată, pudrată şi rujată peste măsură, gătită ca o mireasă, dar scuzîndu-şi simplitatea veşmintelor. Drept răspuns, Carlos i-a arătat hainele lui.

— Aş ! a zis ea. Lă bărbaţi, n-are importanţă. Mai ales la cei învăţaţi, ca dumneata.

L-a invitat să ia loc pe sofa, alături de ea şi i-a mulţumit pentru acceptarea invitaţiei.

— Mă simt obligată să-ţi mărturisesc că începusem să fiu îngrijorată pentru dumneata. Un bărbat tînăr... E lucru ştiut... Singurătatea nu-i ceva bun şi aici, în tîrguşorul nostru, sînt destule cătele. Un bărbat ca dumneata trebuie să cunoască fetele...

Şi-a coborît vocea şi s-a apropiat de urechea lui Carlos.

— Tocmai mi-au venit două prietene. Ai să le vezi... Acum sînt la bucătărie ; au ţinut cu tot dinadinsul să facă un tort în cinstea dumitale... Sînt foarte bune şi foarte drăguţe. Ai să vezi.

Rula Doval, Julia Mariño ; au intrat ca la comandă, împopoţonate şi grave. Îşi rujaseră buzele, sfătuite — mai mult ca sigur — de doña Lucia, dar nu se simţeau la largul lor. Rula era blondă ; Julia, brunetă — parcă le alesese anume — ; Rula avea o privire galeşă ; Julita, focoasă. Semănau doar în robusteţe, dovedind cît de bine erau hrănite. Îmbrăcămintea, îndeajuns de decentă, le

punea în evidență formele atrăgătoare, exact cum îi spusese don Baldomero. S-au așezat în fotolii, într-o parte și alta a sofalei, răspunzînd monosilabic, numai atunci cînd doña Lucia sau Carlos li se adresau în mod direct.

— Sînt puțin speriate. Și mi se pare firesc. Mai ales în fața dumitale, atît de umblat prin lume, unde vei fi cunoscut tot felul de femei.

Repertoriul feminin al lui Carlos nu era prea bogat, dar a sporovăit un timp, descriind cu lux de amănunte mai mult ceea ce își închipuia decît ceea ce văzuse. Rula și Julita, cînd nu se știau privite, ascultau foarte atente, pasionate.

— Și la Paris ? Dumneata ai fost și la Paris, nu ? Oh, dar mai bine nu ne vorbi de Paris. Se spune că Parisul e Sodoma, Gomora și Babilonul, toate la un loc.

Carlos le-a vorbit, totuși, de Paris.

Din nou lîngă urechea sa, doña Lucia a îndrăznit să-l întrebe :

— E adevărat că îndrăgostiții se sărută în plină stradă ?

— Nu am luat seama la așa ceva.

— Ai făcut foarte bine. E bine să nu ne uităm la unele lucruri. Mai ales în lumea de azi ! Dar, într-o bună zi, tot o să cadă foc din ceruri, să distrugă orașele astea care-l disprețuiesc pe Dumnezeu.

Rula și Julita au pus masa și s-au dus la bucătărie, să aducă bunătățile pregătite anume. În absența lor, doña Lucia a început să le laude meritele :

— Crede-mă, prietene : dacă vrei o femeie pură, n-o căuta în lumile vîndute lui Satan. O femeie pură, cu adevărat pură, nu ai să găsești decît în Spania.

În mod discret, Carlos a făcut aluzie la Cayetano.

— Mie să nu-mi vorbești de diavolul. El, și alții ca el, vor să aducă imoralitatea din afară, dar te asigur că pe noi n-or să ne învingă. Știi și dumneata cum se spune la carte : porțile iadului nu vor prospera. În fața sufletelor alese, diavolul nu poate să facă nimic. Și dacă ai ști cîtă muncă m-a costat pe mine treaba asta ! Dar cum în viața mea personală nu-mi aflu fericirea, mă mîngîi cu gîndul că am reușit să mă opun răului. Cu puținele mele puteri.

A îndrăznit să ia mîna lui Carlos, implorîndu-l din ochi :

— Ajută-mă ! Între ființele astea, unele au o neîndoielnică vocație religioasă și nu-mi fac griji ; altele, însă, nu simt chemarea Celui de Sus. Sînt fete bune, dar foarte vesele și, firește, așteaptă să se mărite...

Ciocolata era gustoasă, la fel și biscuiții de casă, și tartele, și fursecurile, ispitind prin aspect și uimindu-te prin abundență. Carlos a gustat din toate și a repetat, umplîndu-și farfuria.

— Sînt niște sfinte, fetele astea ! Au mîini de călugărițe.

Ființele, după ce au gustat și ele din bunătățile pregătite, au intonat cîteva motete, pentru că nu știau cîntece profane, și l-au ascultat vrăjite pe Carlos, care a ținut să le arate și el ce știe. Pe la jumătatea unui cîntec, doña Lucia s-a retras în camera ei și peste cîteva clipe i se auzea tusea în toată casa. Rulita a spus :

— Sărmana de ea !

Și Julita a repetat :

— Vai de ea, sărmana !

N-au mai adăugat un cuvînt, iar Carlos a continuat să cînte cu voce din ce în ce mai scăzută. Pînă cînd s-a reîntors doña Lucia, palidă și congestionată din cauza tusei.

La opt fără un sfert, Carlos s-a ridicat, pretextînd că îl aștepta Aldán.

— Nu-i băiat rău, a spus doña Lucia, luîndu-și la revedere. Dar umblă cam teleleu și are nevoie de cineva care să stea lîngă el.

— Una din prietenele dumitale, poate Rulita ?

— Dumnezeu s-o ocrotească. Rulita e un cîntec pentru altă ureche. Oricum însă, mă preocupă Juanito Aldán. Cum poate să decadă o familie aleasă și plină de credință, cînd obiceiurile proaste și incredulitatea pun stăpînire pe ea !

Părea dispusă să-i povestească, în fața ușii, viața și minunile familiei Aldán, începînd cu patru secole în urmă. Ca să grăbească despărțirea, Carlos i-a promis că de îndată ce se va instala în casa lui, are să le însoțească într-o dimineață la slujba de la mănăstire.

— La revedere, don Carlos !

A aşteptat pînă ce paşii lui Carlos s-au auzit răsunînd pe trotuar. Atunci s-a întors în sufragerie şi s-a aşezat, tăcută, între cele două fete.

— Ne-am purtat bine ?

— I-am plăcut ?

— Ce-a spus la plecare ?

Întrebau pe nerăsuflate, fiecare în felul ei, la fel de curioase.

— Dar vouă v-a plăcut ?

Julia n-a răspuns. În schimb Rulita a ţinut să-şi spună părerea :

— Că e urît, nu încape îndoială.

— Ce importanţă are ? E un bărbat distins.

Julia a îndrăznit să observe :

— E mai drăguţ decît Cayetano.

Lucia a izbit cu piciorul în pardoseală.

— Cayetano, Cayetano ! Toate cu Cayetano pe buze ! Ca şi cînd ar fi singurul bărbat de pe lume. Nu trebuia să spui aşa ceva, Julia. Cayetano nu se va însura cu tine.

— Nici ăstălalt nu se-nsoară.

— De unde ştii tu ?

— Dacă se însoară cu mine, nu se însoară cu Rulita.

— Şi asta-i adevărat...

— Ceea ce ne lipseşte nouă e cîte un bărbat la fiecare.

— Ce nu pricep eu, a zis Rula, e de ce trebuie să ne căsătorim. Dacă e doar pentru a avea copii...

— Tacă-ţi gura ! Iar spui o prostie.

— Ce vreau să spun eu e că n-am nevoie de don Carlos şi nici de altcineva.

— N-ai de unde s-o ştii.

Lucia şi-a lăsat privirile în jos. Pe neaşteptate a devenit duioasă şi şi-a pus mîna pe creştetul Rulei şi a mîngîiat-o.

— Eşti prea crudă, fetiţo, şi demonul nu te-a luat încă în seamă.

— Vrei să spui Cayetano ? a întrebat Julia.

— Vreau să spun diavolul, un diavol care ne răscoleşte trupul şi ne lasă pe chip toată nerușinea dorinţei.

— Ce ?

Lucia a arătat spre paharul cu vin. Julia i l-a dat.

— Te simţi rău ?

— Nu. Mi-e puţin sete.

A luat o înghiţitură de vin.

— Aţi observat-o vreodată pe Clara, sora lui Aldán ? Aţi băgat de seamă cum se uită la bărbaţi ? Nu v-aţi întrebat de ce e atît de deosebită de Inés, de Inés a noastră ?

— Da, dar Inés e o sfîntă, a zise Julia.

— Inés, mulţumită Celui de Sus, i-a închis diavolului toate porţile trupului ei. Dar nu toate femeile se bucură de harul acesta. Mai devreme sau mai tîrziu, diavolul se apropie de toate. Pe toate pune stăpînire, şi tocmai atunci avem nevoie de un bărbat care să vină şi să ne salveze. Vreau să spun un soţ. Amintiţi-vă ce se spune în Cartea lui Tobias. Toate femeile sînt asemenea Sarei şi au nevoie să fie răscumpărate din focul pe care-l au în trup. Şi cînd nu se găseşte cineva care să le salveze, umblă, ca şi Clara, cu păcatul pe faţă. Gîndiţi-vă bine la exemplul pe care vi-l dau : Clara. Pînă n-o să ajungeţi ca ea, mai înainte de a umbla cum umblă ea...

Julia Mariño a întrerupt-o :

— Dar eu nu vreau să fiu ca Inés. Inés n-o să se mărite, iar eu vreau să am bărbatul meu.

— Vrei să mă faci să cred că ţi-a intrat pînă şi ţie diavolul în trup, nefericito ? Lucia a îmbrăţişat-o cu căldură. Vai de tine ! Carlos Deza ar putea să te salveze. Carlos Deza ar fi un soţ bun ; e un bărbat cultivat şi e de neam ales.

— Nu-mi place, a repetat Julia.

— Nu ştii ce spui. Dacă eu aş fi tînără şi nemăritată, ca tine...

— Dumneata, da ; dar dumneata eşti altfel.

— Eu, draga mea, sînt o femeie nefericită, care nu doreşte decît să vă vadă pe voi fericite. Numai eu pot să vă învăţ ce este bine şi ce nu, pentru că eu cunosc viaţa şi, pentru că de cînd trăiesc aici, în tîrgul ăsta, am văzut multe tinerele ca voi care s-au nenorocit pentru totdeauna. Noi, femeile, avem pierzania în sînge şi de data aceasta Dumnezeu ne-a trimis un Sfîntul Gheorghe ca să ne salveze de balaur ; ni l-a trimis pe Tobias care-l va învinge pe Asmadeu ; ni l-a trimis...

Julia Mariño s-a lăsat să cadă în fotoliu, izbucnind în hohote de rîs şi bătînd din picioare ca şi cînd ar fi înotat.

— E minunat, doña Lucia ; totul e minunat. Dar cea care n-o să se mărite cu Carlos, ce-o să facă ?

— Rămîne cu Cayetano, a zis Rulita cu un aer nevinovat. I-am auzit pe mulţi spunînd că el e diavolul. Chiar şi pe dumneata, doña Lucia.

Începuse să plouă din nou. Nori cenuşii şi grei se scurgeau peste ape şi acoperişuri. În taverna lui, *Cubanezul* era de părere că vremea bună din ianuarie, cînd marea fusese calmă, trecuse, fusese prea scurtă.

— Bine că nu bate vîntul din sud-vest. Ar fi vai de ei.

Plecaseră în larg ultimele vase de pescuit. Taverna era aproape goală. Din cînd în cînd venea cîte-o muieruşcă şi lua un sfert de vin pe datorie. *Cubanezul* îşi trecea totul într-un registru ferfeniţit.

— Cred că la ora asta nu mai vine Aldán. O fi tot răcit.

Carmiña a luat paharul de vin roşu pe care, în aşteptarea lui Aldán, îl ceruse Carlos.

— Cu familia pe care o are, n-are cum să se vindece.

— I-am spus să stea la noi.

— El nu-i făcut pentru pomeni.

— Dar n-o făceam pentru asta.

— Oricum ai da-o, tată, tot pomană rămîne.

Cubanezul a strîmbat din nas.

— M-ai auzit spunînd de mii de ori că pomana îl jigneşte pe cel care o primeşte.

— Da, tată. Eu ştiu că spui multe prostii.

Carmiña a dispărut pe uşa din fund. Au rămas singuri, numai cîrciumarul şi Carlos.

— Dacă vreţi să mai aşteptaţi...

Aştepta de mai bine de un ceas. Încercase să reia o discuţie pe care o părăsiseră de mai multe ori, dar *Cubanezul* se tot codea, aproape sfios. Pe de altă parte, ar fi dorit să-l mai reţină pe Carlos, ca şi cînd prezenţa lui i-ar fi dat tavernei o strălucire pe care n-o vedea nimeni.

— Asta, numai dacă nu vă plictisiţi, pentru că, în ce mă priveşte, eu mă bucur mult că sînteţi aici. Cu vremea asta...

— E cam tîrziu. O să plec.

S-a ridicat şi-a lăsat o pesetă pe tejghea. *Cubanezul* a şovăit între a o refuza sau a-i încasa consumaţia. În cele din urmă, a luat peseta şi i-a dat restul.

— Eu ştiu că, fără lume, taverna mea nu-i prea veselă. Dacă doriţi, trimit pe cineva la casa lui Aldán, să afle cum se simte.

— Nu, acum e tîrziu.

— Atunci, poate mîine.

S-a deschis uşa de la intrare, împinsă din afară. O fată, adăpostită sub o umbrelă bărbătească, a privit în jur, uşor dezorientată.

— Nu mai e nevoie. Iată că...

Fata a făcut cîţiva paşi şi şi-a închis umbrela.

— Bună seara.

S-a apropiat de tejghea cu o sticlă albă în mînă. L-a văzut pe Carlos şi a vrut s-o ascundă, rămînînd pe loc, încremenită. Se uită cînd la Carlos, cînd la *Cubanez*.

— E sora lui Aldán, a spus *Cubanezul*.

Ea s-a apropiat de Carlos, cu un surîs forţat. Părea jenată, dar, în acelaşi timp, fericită. Era îmbrăcată destul de modest : un palton ponosit, ciorapi de bumbac, galenţi. Era înaltă şi robustă.

— Carlos, verişorul Carlos. Eu sînt Clara.

I-a întins mîna, o mînă aspră, puternică.

Deosebită de Inés şi, totuşi, asemănătoare : ca şi cînd două trupuri identice ar fi fost modificate dinăuntru de pasiuni contradictorii. Ochii şi gura, senzuale ; buza superioară, uşor ridicată, puţin cinică, un cinism amar.

— Am venit după vin pentru Juan. E tot răcit. Bea vin fiert.

A întins mîna şi a pus sticla pe tejghea.

— Mă bucur că te-am întîlnit. Tocmai vorbisem cu Inés să trecem mîine pe la tine. Să facem puţină curăţenie. Juan ne-a spus că vrei să te muţi acolo.

Cubanezul a umplut sticla. Clara i-a plătit.

— De ce nu vii cu mine ? Asta dacă nu ai altceva de făcut.

— Tocmai vroiam să plec.

— Eu trebuie să mai trec şi pe la pescărie.

— N-are importanţă.

— Nu ştii dacă au peşte ? l-a întrebat Clara pe *Cubanez.*

— Întotdeauna se găseşte cîte ceva.

Au ieşit împreună. Clara a deschis umbrela.

— Dacă mă laşi să te iau de braţ, ne adăpostim mai bine.

— Bineînţeles.

A întrebat de Aldán.

— N-am venit să-l văd pentru că...

— Nu-i nevoie să-mi explici. Lui nu-i place să ne vadă nimeni unde trăim. Şi, la urma urmei, are dreptate.

A cumpărat cîţiva peşti ieftini din piaţă, împachetîndu-i într-o foaie de varză şi un ziar ud. Vînzătoarea se uita la Carlos. Piaţa de peşte era aproape pustie, luminată de un bec palid. Într-un colţ, două femei se certau, ţipînd una la alta.

— O să vă plătesc mîine, a zis Clara fără să se jeneze.

— Mîine ? Şi-mi plătiţi şi pentru ieri ?

— Da, sigur ; şi pentru ceea ce o să iau mîine.

— Eu am bani la mine, a spus Carlos.

— Nu te deranja.

— Dacă domnul vrea să plătească... Cu tot ce aţi luat ieri sînt patrusprezece *reali.*

Carlos a scos banii. I-a dat un *duro* [1] de argint. Vînzătoarea l-a lăsat să cadă pe ciment, încercîndu-l.

— N-am să vă dau restul, a spus ea. Dacă vreţi, mai luaţi ceva.

— Nu face nimic. Rămîne pentru mîine.

— Nu, nu, a protestat Clara. Cît face şalăul ăsta ?

— Vi-l dau pe şase reali.

— S-a făcut.

L-a pus în pachet şi s-a agăţat de braţul lui Carlos.

— Cred că n-am mai gustat şalău de un an şi ceva, a spus Clara, în timp ce-şi deschidea umbrela. E numai pentru mine, nu ?

— Cum vrei tu.

— După ce vor cina cu toţii, îl pregătesc numai pentru mine.

---

[1] *Real* — monedă spaniolă care a cunoscut diferite valori, azi echivalînd cu un sfert de *peseta* — moneda principală —, în timp ce un *duro* valorează cinci pesete (n. tr.).

Şi-a întors faţa şi l-a privit.

— O să mă gîndesc la tine cînd o să-l mănînc. Dar să nu-ţi faci vorbă de bani, ne-am înţeles ? Dacă află Juan, mă rupe-n bătaie. El nu trebuie să ştie nimic.

Se apropiaseră de primele case. Clara s-a oprit în loc.

— Pentru el, e mai bine să rămînă dator decît să ceară ceva de la cineva. Ca şi cînd n-ar fi tot un drac.

Şi-a retras mîna de sub braţul lui Carlos.

— Mulţumesc. Pe mîine.

— Nu vrei să te conduc ?

— Nu, nici vorbă.

— Bine, dar la ora asta... Casa voastră e cam la margine.

— În fiecare seară, chiar şi mai tîrziu, cobor la piaţă singură.

— Mă gîndesc că mîine, cu vremea asta, o să vă fie cam greu.

— Şi ce-i cu asta ?

— Aş putea veni să vă iau, la ora care-mi spui, cu trăsura doñei Mariana.

— E foarte bine, dar nu chiar de acasă. Aşteaptă-ne, după-amiază pe la patru, în drumul spre cimitir.

I-a întins mîna.

— Mă bucur că te-am cunoscut.

A început să urce strada, grăbită. Sub lumina primului felinar, Carlos i-a desluşit o clipă trupul înalt şi zvelt, cu mişcări armonioase. Imediat s-a pierdut în penumbră şi ploaie.

— Noapte bună, domnule.

Paquito *Ceasornicarul*, cu fluierul în mînă, îl saluta pe Carlos din colţul străzii.

Le-a aşteptat, aşa cum stabiliseră, pe drumul dinspre cimitir. Se făcuse senin, dar ceaţa mai plutea peste case, acoperind colinele.

Şi-a aprins pipa. Fumul urca spre coşul trăsurii, se răsucea spre marginea acesteia şi se pierdea în aer.

Inés şi Clara au sosit punctuale. Le-a zărit de departe, sub umbrelă, în galenţi albi, acoperindu-şi umerii cu o păturică.

Cînd le-a putut distinge mai bine, a început să le compare. Aveau multe în comun, în primul rînd mersul. Mergeau ca doi recruţi, umăr lîngă umăr, zgomotul galenţilor pe caldarîm răsuna ca un tambur major.

Clara, cînd s-au mai apropiat, a ieşit de sub umbrelă şi s-a îndreptat în fugă spre trăsură.

— Ce s-a întîmplat, vărule, am întîrziat ?

Inés, foarte liniştită, doar i-a surîs.

— Bună, Carlos.

Clara i-a dat mîna ; Inés, nu.

— Una din voi trebuie să ia loc în spate.

— Tu, Inés. Pune şi umbrela lîngă tine.

S-au aşezat. Scaunul era destul de mare, dar Clara, punîndu-şi pătura peste genunchi, s-a lipit de Carlos.

— Trebuie să te acoperi şi tu.

— Şi Juan ? Cum se simte ?

— Nu piere fierul rău. Azi a tuşit mai puţin.

— Se simte mai bine, a adăugat Inés, din spate.

Au ajuns destul de repede. Au lăsat galenţii la intrare ; peste ciorapi îşi trăseseră papuci de postav ; ai Clarei erau tiviţi cu roşu.

— Urcaţi.

Clara a luat-o înainte, urcînd grăbită. Inés i-a făcut loc lui Carlos, urcînd în urma lui în tăcere. Sus, Carlos le-a arătat dulapurile şi le-a dat cheile.

— De rufărie se ocupă Inés. Trebuie spălate duşumelele. Ai vreo găleată pe aici ? a întrebat Clara.

— Dar ce, o să le speli tu ?

— De ce nu ? Acasă tot eu le spăl, în fiecare zi.

— Da, dar nu în casa mea.

— Of ! Nu te fandosi.

S-a uitat în jur.

— Duşumelele astea trebuie spălate. Dacă nu, cel puţin măturate. N-ai mătură ?

Avea. Avea o mătură uitată de timp în bucătărie. Clara şi-a strîns părul într-o basma.

— Lasă-ne singure.

— Nu măturaţi peste tot, că n-are rost. Zidarii încă n-au plecat.

— Nu-ţi fă tu griji.

Carlos s-a dus să vadă ce făceau zidarii. Şemineul era gata. Acum îl văruiau.

A făcut o ţigară împreună cu ei şi a vorbit despre ploile care nu se mai sfîrşeau şi făceau rău semănăturilor. După aceea s-a retras în salon, şi-a aprins lampa şi s-a pus să citească, dar a închis cartea foarte repede. Lemnele trosneau prinse de flăcări şi de afară se auzea răpăitul ploii care începuse să cadă din nou. A deschis fereastra şi a privit grădina. Apa curgea în şiroaie peste coroanele pomilor şi peste zidurile de piatră înnegrită. Undeva, jos, Pueblanueva, ca un vapor scufundat, îşi pierdea contururile. Doar turlele de la biserica Sfînta Maria se înfigeau în nori, rămînînd deasupra lor.

Se întreba dacă nu cumva şi cele două, Inés şi Clara, nu intraseră în viaţa lui ca toţi ceilalţi ; dacă nu cumva, ca şi ceilalţi, îl aşteptaseră. Şi-a amintit chipurile lor, asemănătoare, şi totuşi diferite. Inés îşi stinsese toate instinctele ; Clara părea că trăieşte sub atotputernicia lor. Juan îi spusese că ea „îl aşteaptă pe Cayetano" ; iar acesta se lăudase că, într-o zi, o să se culce cu una din ele ; cu Inés sau cu Clara.

— Gata, vărule. Cu asta am terminat.

Clara, în pragul uşii, cu mîinile în şolduri, îl privea. S-a apropiat de ea.

— Am adus un coş cu mîncare. L-a pregătit doña Mariana. E în trăsură.

— Dacă-i de la cotoroanţă, e sigur otravă.

N-a mai aşteptat. A luat-o la fugă pe coridor şi a dispărut pe scară în jos. Carlos s-a dus în camera cu dulapurile. Inés scosese cearşafurile şi păturile, le scuturase şi le aerisise. Acum curăţa dulapurile pe dinăuntru.

— Mîncaţi voi. Eu o să gust mai încolo, a zis Inés.

— N-ai obosit ?

— Nu.

Vorbea fără să-l privească. Se mişca iute, cu graţie, cu o eleganţă care avea ceva ciudat, pe care Carlos nu-l putea înţelege, nici defini.

— Ai multă rufărie, dar cîteva pături sînt mîncate de molii. O să le las afară. Nici cearşafurile nu le pot pune la loc. Trebuie să se aerisească.

A îngenuncheat în faţa unui dulap, ştergîndu-l cu cîrpa.

— Du-te. O să vin şi eu.

Clara l-a strigat de pe coridor. A ieşit.

— Vino. Vreau să vezi ce am făcut.

L-a dus în camera mamei lui, în dormitorul ei.

— Am curăţat peste tot şi ţi-am făcut patul. Poţi să vii cînd vrei.

I-a arătat dulapul.

— Acolo e multă rufărie veche.

L-a deschis şi i-a arătat-o.

— Uite. Rufărie de corp, jupoane, rochii. Unul, din mătase neagră, e foarte frumos. Cred că e de cînd s-a măritat mama ta.

A închis uşa dulapului cu furie.

— E păcat. Moliile or să roadă totul.

Mai avea coşul cu mîncare în mînă. L-a pus pe o măsuţă.

— Putem să mîncăm aici, dacă vrei.

— De ce nu în salon ?

— Fiindcă aici e mai curat.

— Tocmai de aceea. În plus, în salon e mai cald, am făcut focul.

Clara a luat iarăşi coşul.

— Să mergem.

Mînca repede, pe nerăsuflate, vorbea cu gura plină. Cînd a terminat, şi-a scos paltonul şi l-a pus peste cărţile de pe masă, aşezîndu-se lîngă şemineu, direct pe piatră.

— Şi noi avem şemineu, dar nu-l aprindem niciodată.

A rămas tăcută, privind flăcările. În spatele ei, Carlos îi cerceta faţa luminată de foc. Penumbra îi anula toată senzualitatea. Rămînea fruntea, înaltă şi frumoasă, profilul gingaş — nasul puţin coroiat — şi bărbia dîrză ; numai buzele stricau aerul de puritate : buze cărnoase, puţin ieşite în afară, mai ales cea de sus, întredeschisă. Nu erau urîte — mai degrabă atrăgătoare — dar întrerupeau ritmul suav al conturului, ca o pată de culoare pusă de o mînă nepricepută pe un tablou frumos.

Stătea cu mîinile în poală, sub sîni ; respira încet, adînc. Lumina flăcărilor îi dădea părului ei castaniu reflexe arămii ; singurul lucru comun între el şi cei din

același neam, reflexele acelea ale părului, pe care Carlos abia acum le descoperea.

— Ai o lumînare ?

Clara nu s-a clintit, dar Carlos şi-a întors brusc capul spre uşă. Intrase Inés ; părea o umbră care pluteşte.

— Da. Acolo, pe pian, cred că sînt două sau trei lumînări.

S-a ridicat. Inés luase o lumînare şi i-o întindea lui Carlos. Acesta a aprins-o.

— Acum poţi să stai să mănînci. Noi am şi terminat.

— Nu acum. Mai încolo. Trebuie să termin.

A ieşit în linişte, închizînd uşa.

— N-o să mănînce, a zis Clara. Poate că azi e zi de post. Şi chiar dacă nu-i, tot n-o să mănînce. Cînd o să termine cu treaba, o să se-apuce să-şi facă rugăciunile.

S-a aplecat puţin în faţă, privindu-şi sînii şi ascunzîndu-şi faţa în palme.

Carlos s-a aşezat din nou pe scaun.

— Puţin îi pasă de noi. Nu ştii că e o sfîntă ?

Şi-a înălţat bustul, întinzîndu-şi picioarele şi mîinile. Apoi s-a ridicat.

— Gata, şi ? M-ai privit destul. Cum îţi par ?

Era o întrebare care nu-şi avea locul. Carlos s-a înfiorat.

— De ce spui asta ?

— Pari cam prost, verişorule. Toţi bărbaţii sînt nişte proşti.

S-a lăsat să cadă pe un scaun, în faţa lui, luminată încă de flăcările din şemineu. Ceva se schimbase în ea. Îl privea agresivă, aproape furioasă.

— Nu ţi-ai dat seama că Juan ne-a trimis la tine ca să vezi dacă-ţi plac ? Asta presupunînd că nu te-ai gîndit la Inés, ci doar la mine. Mai ales că pe Inés o cunoşteai şi n-ai impresionat-o. Şi, oricum, ea nu-i dă nici o bătaie de cap lui Juan : o să se călugărească şi cred că face foarte bine. Pe mine însă trebuie să mă mărite cît mai repede. Pînă nu se întîmplă o nenorocire

A izbucnit în rîs, un rîs nepotrivit.

— Spune ceva, omule, nu sta de piatră ! Sau vrei să mă vezi mai bine ?

S-a ridicat, s-a dus în mijlocul salonului, făcînd cîţiva paşi caraghioşi, învîrtindu-se pe călcîie şi mişcîndu-şi şoldurile în mod exagerat. Apoi, pe neaşteptate, a rămas pe loc, ţeapănă.

— Aprinde o lumînare. Nu pot vorbi cu tine fără să-ţi văd faţa.

Carlos s-a supus. Salonul s-a mai luminat puţin.

— Hai, spune-mi dacă-ţi plac !

Carlos s-a apropiat de ea, cu lumînarea în mînă, luminîndu-i faţa. Ochii Clarei străluceau în chip straniu, iar buza de sus îi tremura. Lui Carlos i-a fost teamă că nu-şi va putea ascunde mila pe care i-o producea toată scena aceea. Mila şi neînţelegerea — deşi, dinlăuntrul lui ceva îi spunea că nimic nu era absurd decît în aparenţă — pe care i-o stîrneau nişte cauze reale, dar necunoscute. În fond, nu era nimic mai absurd decît situaţiile petrecute în preajma doñei Mariana, a părintelui Ossorio sau alături de Piñeiro. Şi în cazul acesta era vorba de ceva care, pentru a se produce, aşteptase întoarcerea lui. Dar Clara nu se mărturisea, ci provoca. Privirile ei îl sfidau, ca şi cînd ar fi jignit-o. A simţit nevoia s-o potolească printr-un efect de teatru.

— Nu. Nu-mi placi.

Clara a clipit repede, de cîteva ori, şovăind. Apoi şi-a revenit.

— Sînt foarte bună. Cel puţin aşa mi se spune cînd mă duc la piaţă să cumpăr peşte. Mi-o spun din ochi, iar uneori îmi dau cîte o palmă sau mă ciup, ceea ce e acelaşi lucru.

— Eşti o nerușinată.

Clara a dat din umeri.

— Şi ce ? E mai bine s-o ştii. Nu ştiu de ce, dar de ieri m-am prefăcut tot timpul ca să par ca toate fetele. Adică...

A tăcut, lăsînd ochii în jos.

— ...adică ştiu, dar nu-ţi spun. Aşa ne înţelegem mai bine. Tu prost, eu nerușinată.

— Nu vreau să mă înţeleg cu tine. Dacă n-ai fi sora prietenului meu...

— M-ai fi zvîrlit afară cu un picior în fund ?

— Asta nu. Dar ţi-aş fi cerut să pleci. Şi ţi-o cer şi acum. Nu cred că am vreo vină în povestea asta atît de violentă.

— Violentă ? Poate pentru tine. Eu m-am gîndit toată ziua la ea. Mă gîndeam dacă e bine să te înşel, să te amăgesc, ca pînă acum, ori să pun lucrurile în clar şi la locul lor. E mai bine aşa ; cum s-a întîmplat. N-am atîta carte, încît să reuşesc să fiu o ipocrită.

— Ce urmăreşti, de fapt ?

— Nimic altceva decît să afli cum sînt, ca să nu cazi în cursă.

— Vrei să-mi spui că fratele tău îmi întinde o cursă ?

— O, nu, nici vorbă ! Juan e un neputincios. El, cel mult, s-ar putea gîndi : „Carlos e neînsurat şi, dacă rămîne aici, are nevoie de o femeie. Dacă-i place Clara, cu atît mai bine. Îmi ia o piatră de pe suflet." Dar eu, oricum, sînt o cursă. Fiindcă plac bărbaţilor. Dacă aş fi rămas retrasă şi tăcută, după ce am muncit şi ţi-am făcut curat şi ţi-am aranjat patul, şi dacă m-aş fi lăsat în voia ta, fără să-ţi dai seama, ţi-aş fi plăcut. Şi, cine ştie, poate că...

Şi-a ridicat privirile : lîngă puţina mînie care mai licărea în ochii ei, se aprinsese o lumină nouă, rugătoare.

— Nu-mi cere să plec. Nu vreau să mă duc cu Inés. Vreau să rămîn după ce pleacă ea, să vorbesc cu tine.

— Mi-e indiferent.

— Mie, nu. Lucrurile cele mai neplăcute ţi le-am spus.

S-a îndreptat spre scaun, adăugînd fără să-l privească :

— Dacă trebuie, îţi cer iertare.

S-a oprit o clipă, înainte de a se aşeza.

— Mă laşi să stau lîngă şemineu ? Începe să-mi fie frig.

— Fă ce vrei.

— Poţi stinge lumînarea aia. Acum nu-mi pasă de întuneric.

S-a aşezat ca mai înainte ; s-a aplecat puţin peste genunchi, ascunzîndu-şi faţa în palme. Carlos şi-a scuturat pipa, a pus tutun în ea, şi-a aprins-o şi s-a aşezat la pian, improvizînd cîteva melodii. Cînta prost, dar continua

să cînte, starea de iritare pe care o simțea în el topindu-se treptat sub curgerea dezacordurilor create de mîinile lui. Brusc a închis pianul.

— Nu era nevoie de scena asta ! a strigat el.

Clara a tresărit, ca speriată.

— Nu te preocupa. De ce n-o iei ca pe o glumă ?

— Ești sora prietenului meu și mă obligi să te insult.

— Nu mai spune ! Dar m-am purtat chiar foarte bine.

S-a ridicat încet, sprijinindu-se de marginea șemineului.

— S-ar fi putut să-ți plac. Și-atunci, ce s-ar fi întîmplat ? Ești sărac, dar nu mai sărac ca noi. Ai o casă frumoasă și te porți ca un adevărat cavaler. Ieri mi-ai dat un duro și azi m-ai așezat în trăsură alături de tine și mi-ai acoperit genunchii. A fost un gest frumos, care m-a emoționat, pentru că l-ai făcut fără să mă pipăi, cu delicatețe. Acum cîteva clipe, cînd stăteam aici, în tăcere, pînă a nu intra Inés, mă lăsam ispitită. Totul era să mă prefac cît mai mult, dacă reușeam să-ți plac. Și poate că te-ai fi însurat cu mine. Eu, ca să plec de-acasă, m-aș mărita și cu dracu ; iar dacă dracul nu vrea să se însoare cu mine, mi-ar fi indiferent, tot aș fugi cu el. Dar tu n-ai vrut.

— Dracul ăsta e Cayetano Salgado ?

— Cum de-o știi ?

— Fiindcă nu știu pe nimeni care să-i semene mai mult.

Clara l-a privit cu un surîs ușor, abia ivit pe buze.

— Așa-i că nu mai ești îngrijorat ? Atunci stai jos. Cît timp rămîi în picioare mi se pare că încă îmi ceri să plec.

Carlos a lăsat lumînarea pe bordura șemineului și s-a așezat.

— Nu, nu mai sînt îngrijorat.

Ea a surîs din nou.

— Și vrei să-ți vorbesc mai departe ?

— Da.

— Fără să te mint ?

— Ca să mă minți n-aveai nevoie să faci ce ai făcut.

— Începi să-ți dai seama că a fost mai bine așa.

— Poate

I se stinsese pipa. Și-a aprins-o din nou.

— De ce vorbești despre Cayetano ca de ceva inevitabil ? Fratele tău se teme de el ?

— Ce vrei să fac ?

— Poate ești îndrăgostită de el ?

Clara a făcut un gest de scîrbă.

— Nu. Dar... Cayetano e bogat. Cînd o să mă ducă la Coruña, am să-i spun să-mi cumpere rufărie de corp de o mie de pesete și să mă ducă la un hotel în care să mă pot îmbăia toată în apă caldă — i se lumina fața. După aceea, poate să facă ce-o vrea cu mine. La Pueblanueva tot nu o să mă mai întorc.

— Asta e singura condiție : rufărie intimă de o mie de pesete și o baie caldă ?

— Și să nu mă mai întorc aici.

— Poți să pleci și fără asta.

— Da. Și să trăiesc tîrîndu-mă, fără nici o bucurie. Așa, pot să plec chiar acum. Singură, ori cu oricare negustoraș. Știi că mulți mi-au propus asta ? Dar nici unul nu mi-a oferit nimic sigur. Numai minciuni : „O să te iubesc toată viața ! O să te țin ca pe o regină !“ Tîmpiții ! Asta însă, cel puțin nu te minte. Plătește ce ia și plătește bine — a făcut un gest obscen cu mîinile. Bărbații de aici sînt niște căcăcioși. Frizerul mă așteaptă, de multe ori, în piață, cînd mă întorc de la cumpăratul peștelui. E un băiat bun, are logodnică, dar îi place de mine. Mă pîndește pînă și pe șosea, și, uneori, trebuie să mă apăr de el cu pumnii. Într-o zi i-am dat un picior că a căzut jos, zvîrcolindu-se și țipînd de durere. Mi-a fost milă de el. M-am gîndit că nu-i bine să-i faci rău unui bărbat pentru că vrea să-ți pipăie sînii, dar mi-am văzut de drum și l-am lăsat pe marginea șoselei. Mai e unul care mă așteaptă cîteodată : cel de la mercerie. Asta e mai sfios. Merge lîngă mine și nu scoate o vorbă, nici nu-mi spune, nici nu-mi face. Iar eu îl aștiț și cînd cred că e gata să se apropie, fug. Știi de ce ? Pentru că îmi place și, dacă mă mai joc puțin cu ei, îmi pot pierde capul. Și n-o pot face dacă vreau cele o mie de pesete de la Cayetano.

— Acesta-i prețul lui ?

— Ah, nu știu. Dar cum nu am frați care să fie angajați la șantierele lui...

I s-a întunecat fața.

— Juan e foarte mîndru. Nu vrea să-și plece fruntea. Îi convine ! Un bărbat adevărat își apără mîndria și vine acasă cu o leafă. Atunci are dreptul să poruncească. Dar Juan mănîncă din sudoarea noastră și, dacă eu îmi fac de cap, îmi rupe spinarea. Să se ducă la dracu ! Tocmai de aceea, cînd o să fug, n-o să mă mai întorc aici. Dacă vrea să-l omoare pe Cayetano, să-i fie de bine.

— Nu poți să vorbești astfel despre fratele tău. Tu crezi că pe el nu-l doare situația în care vă aflați ? Nu poți să-ți închipui cu cîtă rușine m-a rugat să nu vin la voi, ca să nu o văd pe mama voastră în halul în care a ajuns.

— Ce-l interesează pe el mama ? Rușine, da, trebuie să-i fie rușine. Cît mai multă rușine. Pentru că e foarte mîndru cavalerul nostru. Dar eu nu-mi aduc aminte ca Juan să fi cîștigat în viața lui nici măcar o pesetă.

Îi străluceau ochii de plînsul pe care și-l înfrîna. Ultimele cuvinte le rostise printre sughițuri. Carlos rămăsese nemișcat, iar ea a tăcut.

— Vezi — a spus în cele din urmă — cît de greu mi-a fost să nu te înșel ? Dacă te-ai însura cu mine, ori dacă m-ai aduce în casa ta ca amantă, toate s-ar aranja. Știu că n-am avea mulți bani și că ar trebui să trag ca o vită, dar sînt obișnuită. Și nici nu te-ar costa prea mult. Din rufăria mamei tale mi-aș face îmbrăcăminte pentru cel puțin zece ani.

— Te obsedează rufăria intimă.

— Fiindcă nu o am — i-a răspuns ea, cu toată candoarea. Dacă m-ai dezbrăca de rochia asta, aș rămîne în pielea goală. O pereche de chiloți și un combinezon rupt și cîrpit pe toate părțile e toată zestrea mea. Cînd le spăl și trebuie să le las la uscat, ca astăzi, umblu goală și mă culc îmbrăcată. Mi-e scîrbă de mine. De asta visez să am rufărie nouă și curată. Îți dai seama de ce sînt în stare ?

— Mi-ar face plăcere să te pot ajuta. Îți pot da niște bani.

— De ce ? Ca să mă sluțească fratele meu gîndindu-se că i-am luat de la altcineva ?

— Dar i-o poți spune.

— N-ar primi în ruptul capului. De la nimeni.

— Dar Inés ?

— Inés ?

— Lui Juan nu i-ar putea trece prin cap că i-a luat de la Cayetano. Inés e la locul ei.

Ceva ca un fulger a trecut peste fața Clarei, înfiorînd-o.

— Pînă și tu te-ai lăsat înșelat de cuvioasa asta ?

— Pe ea n-o așteaptă băieții la stradă, ca pe tine.

— Inés și-a rezolvat problema. E îndrăgostită de un călugăr.

Carlos a sărit de pe scaun, uimit. Clara a rîs.

— Da, nu te înspăimînta. Nici ea nu-și dă seama, dar nu se gîndește decît la el și nu trăiește decît pentru el.

— Dar știi că nu s-a vorbit niciodată despre așa ceva și că el nici n-o știe ?

— Ce importanță are ? E îndrăgostită și gata. O dragoste din aceea romantice. Pînă acum.

— E ceva rău în tine, Clara.

— O știu foarte bine.

A tăcut din nou, posomorîtă.

— Iartă-mă, a spus Carlos.

— De ce ? Ai spus adevărul : am un suflet rău. Ai fi în stare să crezi că și eu, ca Inés, m-aș putea îndrăgosti de un necunoscut, în loc să aștept ca cineva să se culce cu mine pentru bani. Dar nu m-am născut cu răul în mine, răul ăsta a venit din afară și m-a înfrînt. E răul din stradă, de pe cînd trăiam la Madrid și trebuia să mă duc la prăvălie să cumpăr pe datorie, pentru că nu mai aveam bani. Pentru ei n-avea importanță un kilogram de cartofi sau niște oase pentru a face o amărîtă de ciorbă. Eram destul de drăguță !... Da. Eram drăguță și la paisprezece ani aveam șolduri de femeie. Îmi dădeau cartofii și oasele și, pe deasupra, o palmă peste fund sau mă trînteau peste cîte o grămadă de saci. Ca și acum. Dacă nu fac eu rost de pește, n-avem ce mînca ; dar eu mă duc la piață pentru că sînt limbută și știu să mă tîrguiesc cu precupețele și să le scot cîte o pungă de roșioară pe datorie, cînd nu mai sînt bani. Și cînd scot năvoadele sau setcile, mă duc la mal și-mi dau peștele

şi mai ieftin, pentru că pescarilor le plac şoldurile mele şi eu, cum ştiu asta, îi provoc; mişcîndu-le de le tulbur somnul. Da, pescarii nu mă pipăie, pentru că îl respectă pe Juan, care pentru ei e un Dumnezeu, dar mă doresc. Şi eu mă folosesc de asta. Dar cînd unul din ceilalţi îmi ţine drumul şi trebuie să mă apăr fără ca Inés sau Juan să-şi facă vreo grijă, cînd mă culc îmi amintesc şi nu pot face nimic, pentru că împotriva amintirii şi dorinţei picioarele şi pumnii nu pot face nimic.

— Crezi că Inés nu are şi ea astfel de amintiri ?

— Aş ! Ea n-a simţit niciodată răsuflarea unui bărbat căutîndu-i gura. Singurul pe care l-a avut mai aproape a fost Cayetano, care a aşteptat-o de cîteva ori, dar care n-a îndrăznit să sară peste cal pentru că era cu mine. Sau pentru că Inés îl face să-i fie frică. Dar de mine nimănuia nu-i este frică. Eu le plac şi mi-o spun. Le răspund cu cîte o porcărie, dar în adîncul meu le mulţumesc. Ce vrei să fac ?

— N-ai fost logodită niciodată ?

— Aici ? Ascultă, eu n-am altă dorinţă mai mare decît să merg la cinema. Sînt atît de obosită că uneori visez că intru în sală să văd cum trăiesc şi suferă alţii. Nu ştiu de ce, dar văzînd astfel de lucruri te simţi mai odihnit şi mai împăcat. Odată, curînd după ce am venit aici, un băiat m-a invitat la film şi eu am primit, dar cum s-a stins lumina a şi început să mă pipăie. Numai la asta se gîndesc. Cum o să am logodnic ? În plus, mi-e ruşine să mă vadă lumea în puterea zilei. De aceea nu cobor la piaţă pînă nu se înserează. Toate fetele mă dispreţuiesc din cauza hainelor de pe mine şi a felului cum mă port. Oh, m-ar bate şi m-ar lăsa în pielea goală în faţa tuturor ! Logodnica frizerului a vrut să mă bată cînd i l-am lăsat trîntit la pămînt cu boaşele în mîini. Dacă mai sare o dată, sînt în stare s-o omor. Ca şi cînd eu l-aş fi chemat. Şi, ceea ce nu ştie ea, e că el mă aşteaptă şi acum şi tot n-o să se înveţe minte.

A ridicat din umeri şi a făcut o mutră nerușinată :

— Asta-i tot.

Şi-a luat paltonul.

— Ajută-mă să-mi pun ăsta. Nu te jena. E curat.

— Aşteaptă, nu pleca încă.

A ajutat-o pe Clara să-şi pună paltonul, iar ea s-a înfiorat şi a încercat să fugă. Ca şi cînd o spaimă neaşteptată ar fi pus stăpînire pe ea. Cu o mînă îşi strîngea paltonul peste mijloc, iar cu cealaltă, scoasă în afară, încerca să se apere de ceva nevăzut.

— Vreau să te întreb ceva, a zis Carlos. Dacă ţi-e frig, pot să-ţi dau o pătură.

— Nu te deranja. Nu mi-e frig.

— Atunci, stai jos. Ca mai înainte, lîngă foc. Nu-ţi mai place ?

Clara s-a aşezat. O încurca paltonul şi l-a lăsat să cadă. Carlos l-a culeş de pe jos.

— Mai întîi, spune-mi de ce ţi-a fost frică de mine.

— Nu ştiu.

— Am făcut eu o mişcare sau am spus ceva care să te înfricoşeze ?

— Nu, dar eu... după cîte ţi-am spus mă simt neputincioasă.

— Dar tu te-ai apucat să-mi povesteşti. De bunăvoie.

— Ştiu, dar asta nu mă face să am mai mult curaj.

— Ar fi ajuns să ţipi şi ar fi venit Inés.

— Decît să-i rămîn datoare, m-aş lăsa violată chiar aici.

— Crezi că aş fi capabil de aşa ceva ?

— Nu m-am gîndit la asta. Mi-a fost doar frică. Nu eram cu tine, ci cu un bărbat. Oricare altul m-ar fi strîns în braţe.

Şi-a ridicat capul cu o mişcare bruscă, arătîndu-şi ochii plini de mînie.

— La ce crezi tu că se gîndeşte Inés acum ?

— La nimic, bineînţeles ; a uitat de noi. În orice caz, ne aude vorbind.

— Perfect. Întreabă-mă ce vrei.

Nu era uşor. A început să-i fie teamă că i-ar putea părea vanitos, ori prost. A tăcut cîteva clipe, căutînd s-o ia pe ocolite.

— Spune-mi, de ce mi-ai spus toate lucrurile astea ?

— O, nici eu nu ştiu. M-am gîndit că aşa e bine.

— Cînd te-ai hotărît ?

— Nu m-am hotărît. Mi-a ieşit.

— Mai înainte mi-ai spus că te gîndeşti la toate, că doreai să te laşi în voia ispitei.

— Da, dar nu mi-a trecut niciodată prin cap că o să-ţi fac astfel de mărturisiri. Nu le-am făcut nimănui.

— Există cineva căruia i le-ai fi putut face ?

— Nu am prietene.

— Simţeai nevoia s-o faci ? Vreau să spun : după ce mi-ai vorbit, te simţi mai bine, te consideri mai bună decît pînă acum ? Faţă de tine însăţi ?

Clara a rîs.

— Tu nu eşti preot.

— Răspunde-mi la ce te-am întrebat, dar fără să mă minţi...

— Eu nu ştiu să mint, Carlos, l-a întrerupt ea, hotărîtă.

— Ştiu asta. Dar s-ar putea întîmpla ca acum, cînd eu te întreb de una sau de alta, să simţi nevoia să minţi pentru prima oară.

— Nu ţi-aş ierta-o în vecii vecilor.

— Cînd te-ai gîndit că dacă te-ai căsători cu mine ţi-ai rezolva viaţa ?

— Şi crezi că pentru o astfel de întrebare te-aş putea minţi ?

A rîs din nou, veselă, ca şi cînd ar fi fost vorba de un joc nevinovat.

— Am înţeles ceea ce gîndea Juan şi mi-am zis că n-ar fi rău deloc.

— Dar mai înainte ?

— Cînd mai înainte ?

— Înainte de a veni eu.

— Drace, înainte de a veni tu, nici nu ştiam că exişti. Juan n-a vorbit de tine decît cînd te-ai întors. S-a întîmplat într-o noapte, pe la Crăciun. S-a întors acasă foarte mulţumit şi, în loc să se retragă la el, a rămas cu noi. Nu s-a simţit stingherit, ca de obicei, de beţia mamei. S-a purtat foarte atent cu noi. Mi-amintesc că-l loviseră cu o piatră şi se întorsese bandajat. L-am întrebat cu cine se încăierase. „Cu unii de la şantiere" ; şi după aceea mi-a spus că tu îl îngrijeşti şi îl recunoscuseşi, tratîndu-l ca pe un prieten din copilărie. L-am întrebat cine erai şi mi-a spus că erai un om foarte important. „Şi dacă e atît de

important, o să rămînă aici ?“ „Nu, nici vorbă. A venit pentru puţină vreme.“ De aceea am fost foarte surprinsă cînd, acum cîteva zile, mi-a spus că nu mai pleci. A fost prima dată cînd ne-a spus că sîntem rude, gîndindu-se, poate, că Inés n-ar vrea să vină. Dar între rude...

L-a privit cu coada ochiului, dispreţuitoare.

— Sîntem rude ? Eu spun că mi-eşti văr. Nu cred că te-am supărat.

— Da, sîntem rude.

— Atunci înseamnă că te-am supărat cu purtarea mea.

Şi-a ascuns faţa în palme.

— Îmi pare rău, Carlos, dar n-am bănuit în viaţa mea că exişti ; şi, chiar dacă aş fi bănuit, n-aş fi putut să mă port altfel. Lucrurile sînt aşa cum sînt şi dacă una s-a născut neruşinată, ori e neruşinată fără să vrea, nu se poate face nimic. Nu mi-a părut rău decît de mine însămi, pentru că mama habar n-are, fratele meu nu merită să-l respect, iar soră-mea... Of ! Tu însă, îmi pari foarte decent şi acum, cînd ştii totul, n-o să-ţi fie uşor să mă saluţi pe stradă. E firesc.

— Dacă aşa stau lucrurile, de ce m-ai lăsat aseară să te însoţesc şi mi-ai cerut să te iau de braţ ?

— Aseară mă mai lăsam în voia ispitei.

— Nu cumva exagerezi puţin ? La urma urmei, în ce constă neruşinarea ta ? în a aştepta, ca pe o fatalitate, ziua în care ai să fugi cu Cayetano ? În primul rînd, dacă nu sînt prost informat, pe el îl aşteaptă multe fete de aici şi multe chiar îl doresc. În al doilea rînd, pînă acum nimeni nu ştia gîndurile tale. În rest, nu ai nici o vină. Pe deasupra, te mai şi aperi de cei care...

A căutat un cuvînt uşor.

— ...de cei care te admiră.

— Ascultă-mă, Carlos...

Clara s-a ridicat. Îi tremurau buzele şi, de asemeni, privirile, ca şi cînd ar fi vrut să le îndepărteze de Carlos, şi, în acelaşi timp, să le ţină aţintite asupra lui.

— ...ţi-am povestit cîteva lucruri fără să-mi fie greu pentru că aşa mi-au venit, unul după altul, şi nu mi-a fost ruşine povestindu-ţi-le. Nu mi-ar fi fost ruşine nici dacă ţi-aş fi spus că m-am culcat cu acela şi cu celălalt : mai

greu e de spus, după ce am făcut-o, că într-o bună zi tot am s-o fac. Totuşi, ceva nu-ţi-am spus. Şi tocmai acest lucru mă face să-mi fie ruşine de mine şi mă costă foarte mult să-l spun. Nu-mi spune nimic ! De-abia m-ai dezvinovăţi, şi-ţi mulţumesc, dar să nu o mai repeţi. Am şi eu viciile mele.

În ciuda tonului şi a gesturilor dramatice, Carlos a rîs.

— Joci pocher ? Fumezi şi bei anason pe furiş ?

S-a apropiat de Clara şi i-a pus o mînă pe umăr, duios. Ea i-a îndepărta-o cu brutalitate.

— Nu-i de rîs. Viciile mele nu sînt făcute pentru ca cineva să rîdă de mine.

— Ţi le cunoaşte cineva ?

— Acum mi le cunoşti tu ; înainte, Inés. Inés n-a rîs. Inés m-a rugat din tot sufletul să nu mai dorm cu ea în acelaşi pat. Înainte dormeam împreună pentru că în casă nu aveam decît trei paturi şi prea puţine pături. M-a rugat să nu mai dorm în patul ei şi mi-am dat seama că m-a descoperit şi că îi este scîrbă de mine.

A făcut cîţiva paşi prin cameră, cu capul plecat, privind în gol.

— O urăsc. Trebuia să mă fi certat, să mă fi bătut. Să-mi fi spus că sînt o nenorocită. Sau, mai frumos, să mă fi iertat şi să-mi fi cerut să n-o mai fac. Bineînţeles, e foarte uşor să spui „N-o mai face", cînd te întorci acasă cu capul plin de gînduri mistice şi eşti îndrăgostită în mod romantic de un bărbat a cărui sudoare nu i-ai mirosit-o niciodată. Pe mine însă bărbaţii mă pipăie şi, mai rău, îmi plac.

A ridicat capul, ca şi cînd ar fi aşteptat să i se răspundă sau să fie judecată. Carlos îi surîdea. Au trecut astfel cîteva clipe. Apoi, Clara şi-a deschis braţele, neputincioasă.

— Avem un şopron plin cu paie. M-am dus să mă culc acolo, dar mi-a fost frig. M-am culcat îmbrăcată, cu paltonul pe mine, dar nu am putut adormi şi m-am simţit rău. Într-o noapte am intrat în camera mamei şi m-am băgat în patul ei. Nici nu m-a observat. Nimeni nu ştie că dorm cu ea. Acum, iarna, pot s-o fac. Dar la vară, cum ea nu se spală şi miroase urît, nu pot să stau lîngă ea, chiar

dacă o iubesc foarte mult şi mi-e milă de ea. O să fug îndată ce o să vină vara.

A simţit cum i se pune un nod în gît, dar ea s-a ţinut să nu plîngă.

— Putem pleca oricînd, dacă vrei tu, a spus ea, hotărîtă.

Ploua, ploaia răpăia pe coşul trăsurii şi se auzea sunînd pe pietrele drumului. Felinarul trăsurii răspîndea o lumină palidă, fantomatică. Inés se instalase în spate. Clara, lîngă Carlos, acoperindu-şi picioarele cu aceeaşi pătură, avea grijă să nu se atingă de el. Dacă trăsura se înclina într-o parte, ea încerca să se încline în cealaltă, cu riscul de a cădea în afară.

Au înconjurat Pueblanueva. La răscrucea dinspre cimitir, Clara a vrut să se dea jos şi să meargă singure, dar Carlos a ţinut să le ducă pînă în faţa casei. Nici faţada măcar nu i se vedea, ascunsă în întunericul nopţii ; doar o lumină slabă, pîlpîind la una din ferestre.

— La revedere, Carlos. O să vin întotdeauna cînd o să ai nevoie.

Inés s-a dat jos, şi-a pus păturica pe cap şi a trecut drumul, plescăind cu galenţii prin apă. Clara a întîrziat pînă şi i-a pus în picioare. Şi-a deschis umbrela, dar a rămas pe loc, privindu-l pe Carlos şi dorind să-i spună ceva şi neîndrăznind. Îşi ascundea privirile în penumbra umbrelei, dar Carlos i-a ghicit şovăiala.

— Noapte bună, Carlos, a zis, în cele din urmă, şi, la revedere.

I-a întins mîna.

— Cum fac dacă vreau să te văd ? a întrebat Carlos.

— Pe mine ? Pentru ce ?

— De azi sîntem prieteni, nu ?

— Lasă asta ! Eu nu pot să fiu prietenă cu nimeni.

— Totuşi, poate că într-o zi o să vreau să stăm de vorbă.

— Treaba ta. Eu cobor la piaţă, după peşte, în fiecare seară, pe la opt.

— Bun, atunci la revedere.

A aşteptat pînă au dispărut în casă şi a întors trăsura. Doña Mariana îl aştepta în sufragerie, puţin neliniştită.

Carlos i-a povestit cum şi-a petrecut după-amiaza şi n-a trecut cu vederea nici discuţia avută cu Clara, în linii mari. Doña Mariana n-o cunoştea. Ştia doar că Juan avea o soră mai mică.

— Dintre toţi oamenii pe care i-am cunoscut pînă acum, ea e singura care nu aştepta să mă întorc.

— Şi asta ţi-o face mai simpatică ?

— De ce-aş minţi că nu ? În plus, m-a impresionat modul în care îşi acceptă destinul, fără să crîcnească. „O să fug îndată ce o să vină vara" — cu Cayetano, bineînţeles.

— Dar, oare, nu-i chiar asta ceea ce-şi doreşte ?

— În orice caz, e o dorinţă circumscrisă posibilităţilor. Numărul de opţiuni de care dispune fata asta e foarte mic : să se dăruiască frizerului, celuilalt, sfiosului, ori oricui altuia de aceeaşi teapă, sau să se păstreze pentru Cayetano. Ceea ce i se pare că e mai bine. Că a ales, ori a acceptat, într-un fel e firesc.

Cinaseră şi îşi luau cafeaua. După cafea, Carlos s-a aşezat la pian şi a interpretat aceeaşi melodie pe care o încercase la pianul său şi nu-i reuşise. Continua să se gîndească la Clara şi melodia îi colora gîndul.

— E o pradă care va ajunge în mîinile lui Cayetano fără ca el să facă nici un efort. Bineînţeles, el o preferă pe Inés. Inés pare învăluită într-un mister care, mai mult ca sigur, n-are nici un temei, dar tocmai acest lucru o face atractivă. E la fel de frumoasă ca şi Clara, e tot atît de fermecătoare, şi totuşi nu atrage atenţia asupra ei, ca şi cînd întreaga ei frumuseţe s-ar stinge înainte de a se naşte. Un bărbat obişnuit se inhibă într-o astfel de situaţie, dar Cayetano nu e un bărbat obişnuit. Pentru ca Inés să fie suprema lui cucerire şi suprema lui răzbunare, ar fi de-ajuns dacă ea ar fi fata dumitale. Dar cum nu este, îi rămîne aureola de sfîntă. Nu mă refer la faima pe care ar putea s-o aibă, ci la adevărata ei aureolă, la ceva care emană din ea tot timpul, cînd lucrează, cînd tace, cînd merge. Aminteşte-ţi că în viaţa lui Don Juan există de fiecare dată o călugăriţă. Inés tocmai asta vrea să devină. Totuşi, nu cred că lui Cayetano îi va fi uşor s-o cucerească. Nici, poate, prin violenţă. Şi în ziua cînd îşi va da

seama de asta, va descoperi în Clara o compensaţie plăcută. De la Clara poate obţine tot ce vrea, iar farmecele ei sînt de efect imediat. Nu-l cred în stare pe Cayetano s-o refuze cînd ea o să i se ofere şi asta se va întîmpla îndată ce va sosi vara. Pentru o mie de pesete şi o baie caldă.

S-a ridicat de la pian şi a luat loc pe sofa, lîngă doña Mariana. Cîteva clipe a rămas tăcut, răsucindu-şi o ţigară. Doña Mariana îl privea, din cînd în cînd, cu coada ochiului ; îl privea şi surîdea.

— Totuşi, e ceva care face parte din noi. Sîntem acelaşi neam. Chiar dacă nu seamănă cu noi, aşa cum seamănă Juan. Aşa că, în clipa cînd Cayetano o va avea în patul lui, o să creadă că a obţinut o victorie personală asupra neamului Churruchaos.

— Mai ales o victorie asupra ta.

— De ce mai ales asupra mea ?

— Închipuieşte-ţi că Clara îi va povesti că într-o după-amiază ploioasă a fost în casa ta, gata de orice, iar tu ai respins-o.

— Dacă ar spune aşa ceva, ar fi o minciună ; iar Clara nu minte.

— Dacă ar spune aşa ceva, ar fi un adevăr cît casa, pentru că exact aşa s-au petrecut lucrurile chiar azi.

— Bun, şi ? Chiar dumneata ai spus că am refuzat-o. Altfel ar fi stat lucrurile dacă n-aş fi făcut-o.

— Da, poate. Dar, din punctul lui de vedere, Cayetano va lua ceva care a fost al tău.

— Care ar fi putut să fie al meu.

— E-acelaşi drac. Dacă ai fi avut instinct de proprietate, acum nu mi-ai vorbi de Clara Aldán şi de destinul ei, cum zici tu, cu atîta împăcare de sine.

— Te asigur că-i port o mare simpatie.

— Se poate, dar nu se vede. Eşti medic. Pentru tine, Clara Aldán e încă un caz, un pacient.

— Ce ai vrea să fac ? Să mă însor cu ea ?

— Nu, băiete, nici vorbă. Nu cred că ai putea să-i faci ceva. Doar să-i dai bani. Dar, în situaţia ta, eu aş simţi un fel de furie, adică exact ceea ce simt bărbaţii în faţa unui lucru inevitabil.

— Problema poate fi privită şi altfel.

— Cum ?

— Ca o anume obligaţie morală. Dar eu n-o simt aşa. Deşi ar trebui. Juan e prietenul meu şi încep să ţin la el. Într-un cuvînt, ţin la toţi, inclusiv la Clara. Mi-ar plăcea să le rezolv situaţia ; dar, ca şi dumneata, mă gîndesc, în primul rînd, să-i suflu lui Cayetano o victorie.

— Asta e tot o obligaţie morală ?

— În cazul meu, nu. Nu uita că eu nu semăn cu Cayetano.

— Trebuie să-i dai bani fetei acesteia. Dacă socoteşti că banii îi pot schimba, cum spui tu, destinul.

— Mă tem că dacă dau o sută de pesete se va considera cumpărată şi eu n-o pot cumpăra pe sora unui prieten. Nici nu-mi pot da seama dacă m-aş simţi bine considerîndu-mă proprietarul unei femei.

— Pînă la vară ai timp să găseşti o soluţie.

În noaptea aceea, Carlos s-a gîndit foarte mult la Clara. A revăzut, pe rînd, toate amintirile şi, dintre acestea, cea care stăruia cel mai mult era puternica ei atracţie sexuală, ca şi cînd, din tot ceea ce era ea şi din tot ceea ce descoperea el, numai acest lucru l-ar fi interesat. Dîndu-şi seama, s-a neliniştit, amintindu-şi de ceea ce îi scrisese lui Zarah, doar cu o lună mai înainte : „E cu putinţă ca tocmai tu, atît de perspicace, să nu fi ghicit cît de puţin mă interesează plăcerea ?“ Acum, după cele întîmplate, îşi dădea seama că o parte din el însuşi, a cărei stăpînire nu o încercase, se orienta în mod ferm spre plăcere, ori, poate, îl conducea către asta fără ca el să ştie. Îi propusese, oare, Rosariei să fie servitoarea lui numai pentru a-i face în necaz lui Cayetano, sau pentru că îi plăcea de ea ? S-a simţit neputincios. Dacă Clara, în loc să fie o fată instinctivă şi absolut cinstită, ar fi avut în ea un bob de viclenie, după o lună de familiaritate, pe care n-ar fi putut s-o refuze, ar fi putut să se trezească într-o bună zi luat drept seducătorul surorii prietenului său. Cuvîntul „seducător“ l-a făcut să-şi rîdă de el însuşi, dar în adîncul inimii lui se simţea foarte dator faţă de Clara.

A doua zi, de dimineaţă, au venit să-i spună că tot ceea ce trebuise să fie tapiţat era gata. A poruncit să ducă totul direct la el acasă. Doña Mariana a găsit de cuviinţă să-i spună că i-ar fi trebuit un covor şi a trimis slujnicele să coboare din pod pe cele pe care le avea la păstrare, pentru ca, văzîndu-le, Carlos să-şi aleagă unul care s-ar fi potrivit cu tapiţeria. I-a sugerat că n-ar fi rău dacă şi-ar împodobi brîul de la şemineu cu nişte vase de porţelan, dar Carlos a refuzat oferta, zicînd că e o frivolitate.

— Atunci, ia-ţi un tablou sau o gravură. Nu există nimic mai trist ca un perete gol.

Carlos văzuse însă în casa lui picturi şi gravuri într-o stare foarte bună şi i-a vorbit despre cîteva care-i plăcuseră pe cînd era copil, spunîndu-i că se gîndise să le mute în camera din turn. Doña Mariana s-a conformat dăruindu-i un covor.

— Cînd te gîndeşti să te muţi ?

— Oricînd. Poate chiar mîine.

— N-oi fi avînd de gînd să-ţi găteşti singur mîncarea.

— Şi de ce nu ?

Doña Mariana a izbucnit în rîs.

— Eşti cu capul în nori. Nu cred că ai fi în stare să-ţi prăjeşti măcar nişte ouă. Dacă-ţi alegi o astfel de viaţă, ai să devii un sălbatic.

— De ce neapărat un sălbatic şi nu un ascet ?

— Pentru mine e acelaşi lucru. Nu-ţi stau împotrivă dacă vrei să te muţi ; dar îţi cer să vii să iei masa cu mine în fiecare zi şi să te foloseşte de casa mea pentru a nu-ţi pierde anumite deprinderi omeneşti, cum ar fi îmbăierea. Eşti în stare să înţelegi singur importanţa morală a unei băi calde. Şi fiindcă am ajuns la asta, îţi mai cer să-mi dai voie să mă ocup de cămăşile tale. Nu cred că-ţi stîrbesc libertatea dacă îţi cer lucrurile astea.

— De ce te gîndeşti la libertatea mea ?

— Pentru că e singurul lucru care te interesează, băiete : e ceva care-ţi sare-n ochi. Şi nu mi se pare deloc rău, pentru că eşti la vîrsta cînd trebuie să fii liber. Ceea ce mă şochează e că ţi-ai ales văgăuna asta.

În după-amiaza acelei zile, după servirea mesei, Carlos a urcat la el, la conac. Zidarii plecaseră de la amiază, ter-

minînd cu văruitul pereţilor. Scaunele şi canapele tapiţate, precum şi covorul de la doña Mariana trebuiau să se afle în vestibul. Aşa şi era, dar lîngă ele a văzut o pereche de galenţi albi. A urcat din cîteva sărituri şi s-a dus direct în camera cu dulapuri. Uşa era deschisă, iar Clara, cu spatele la intrare, aranja un teanc de cearşafuri. Auzindu-l, s-a întors spre el şi i-a spus foarte liniştită :

— Mi-a cerut Inés să vin şi să pun astea la locul lor. Le-a lăsat de ieri ca să se aerisească.

— Aş fi putut s-o fac şi eu.

— Nu-i treabă de bărbaţi.

A continuat să împăturească cearşafuri şi să le pună în dulap. Erau din cele mici. Cînd a ajuns la cele mari, l-a rugat pe Carlos s-o ajute.

— Ai făcut bine că ai venit, a zis el. Fără tine le-aş fi mototolit.

— Da ? Deci a fost o ideea bună. Imediat termin şi te las singur. Juan se simte mult mai bine. Azi a ieşit şi în tîrg.

I-a dat cîteva sfaturi de ordin gospodăresc : să lase dulapurile deschise o bucată de vreme şi să pună în ele, dacă nu-i e prea greu, mere şi gutui, pentru ca rufăria să-şi piardă mirosul de stătut.

— Exact, trebuie să laşi deschis şi dulapul cu cealaltă rufărie. E plin.

Era plin cu rufărie feminină învechită. Clara a privit cu invidie rochiile şi cămăşile albe. Şi-a întins mîna şi a mîngîiat nişte dantele.

— De ce nu le iei tu ? Mie nu-mi trebuie.

A fost o idee neaşteptată, dar s-a gîndit că trebuia să-i fi venit mai dinainte. A spus-o, totuşi, pe un ton indiferent.

— Eu ? Să iau toate astea ?

— Da. Pe mine tot mă încurcă.

— Da, dar astea fac, pe puţin, cinci sute de pesete !

— Îmi pare rău că nu fac o mie de pesete.

Clara a închis uşa dulapului în mod violent.

— Mulţumesc. Nu vreau nimic.

„Sînt de o grosolănie inimaginabilă", şi-a zis Carlos. Trebuia să îndrepte lucrurile, chiar dacă ar fi fost nevoit

să poarte discuţia pe un teren pe care dorea să-l evite. Chiar dacă ar fi fost obligat să mintă.

Clara, fără să-l privească, îşi punea paltonul.

— Aşteaptă. Nu pleca încă.

Ea şi-a ridicat faţa spre el şi l-a privit cu mînie.

— Ce mai vrei ?

— M-am gîndit foarte mult la tine. Mă pregătisem să-ţi aduc acasă ceea ce ţi-am oferit acuma.

— Nu vreau pomană.

S-a apropiat de ea. Clara s-a dat înapoi acelaşi număr de paşi, rămînînd sprijinită de una din ferestre.

— Te rog, Clara. Ieri îi reproşai fratelui tău prea multă mîndrie.

— Am acelaşi drept, nu ?

— Ai acelaşi drept să te înşeli. De asta nu mă îndoiesc. Dar ieri te-ai purtat cu totul altfel.

— Ieri nu simţeam pentru tine ceea ce simt azi.

Carlos s-a îndepărtat de ea — de aproape, Clara mirosea a trup îngrijit, sănătos. A căutat un scaun, dar nu s-a aşezat.

— M-am gîndit foarte mult la tine şi am înţeles că, începînd de ieri, faţă de tine am o răspundere, adică ceva care seamănă cu o răspundere. Înţelege-mă bine, nu este o răspundere care să te oblige la ceva, la mulţumiri sau ceva asemănător, ci o răspundere care să te apere de ceea ce, după cum îmi spuneai ieri, e inevitabil. Şi asta nu pentru că eşti sora lui Juan, nici pentru că eşti cine eşti. Acecaşi răspundere aş putea s-o port oricărei alte fete.

Clarei i-a venit, pe neaşteptate, să rîdă.

— Eşti deştept ! Peste o sută aşteaptă ceea ce aştept eu sau ceva asemănător. Bine, cel puţin că sînt multe şi un bărbat singur nu-i în stare de toate ; dar poţi să fii sigur că unele dintre ele vor obţine ceea ce vor. Ce vrei tu ? Să ne iei la rînd şi să încerci să ne salvezi ?

— Nici una dintre cele despre care vorbeşti n-a aşteptat să fie salvată de mine. Dar tu, da, cel puţin pentru cîteva clipe. Pe deasupra, mi-ai spus atîtea, încît mi-am dat seama că nu o doreai cu adevărat şi că asta n-ar fi fost nici o fericire pentru tine.

— Asta e adevărat.

— Atunci, de ce refuzi ceea ce îţi ofer ? Pentru că e prea puţin ?

— Nu fi tîmpit ! Ieri am plîns de invidie în faţa acestui dulap.

— Dar nu mi-ai spus : dă-mi astea.

— Nu ştiu să cer. Eu nu ştiu decît să cumpăr pe datorie. Vroiai să-ţi spun : iau eu astea şi o să-ţi plătesc ? Cu ce ? Eu nu-ţi pot plăti decît într-un singur fel.

— Începi să mă scoţi din sărite. Nimeni n-a vorbit de vînzare sau cumpărare. Nici de pomană.

— Şi-atunci, cum îi spui ?

Carlos a izbit cu piciorul în pardoseală, făcînd să se lovească între ele bibelourile de pe un gheridon.

— Faci pe dracu în patru ca să complici lucrurile.

— Eu ? Cînd mi-ai spus „ia-ţi astea", eram gata să te îmbrăţişez. Nu mă gîndeam nici la cumpărare, nici la pomană. Mi se părea firesc să mi-o spui şi, la fel de firesc, să le iau. Atîta doar că era prea mult. Şi mă pregăteam să-ţi spun : nu o să iau totul, ci doar asta şi asta, fiindcă îmi ajung. Numai că tu ai stricat totul.

— Îţi repet să iei totul, fără să te gîndeşti dacă e mult sau puţin. În plus, te rog să primeşti un pat cu tot ce-i necesar.

— Un pat ? Pentru ce ?

— Ai dreptul la taina păcatelor tale.

— Vai, Carlos !

S-a întors cu spatele şi şi-a rezemat fruntea de fereastră. Carlos nu s-a mişcat : ea s-a mărginit în a-i aştepta reacţia ultimă. Clara plîngea. Poate de indignare, dar cel mai sigur era că lovitura de teatru îşi făcuse efectul.

Au lăsat să se scurgă cîteva minute. Clara şi-a şters ochii cu dosul palmelor, rămînînd sprijinită de fereastră.

— Ajută-mă să golesc dulapul.

— Lasă. O s-o fac singură. Acum te rog să pleci.

Între timp, Carlos s-a ocupat cu urcarea mobilei din vestibul în camera din turn. A trecut de mai multe ori prin faţa camerei în care se afla Clara. Mai stătea încă sprijinită de tocul ferestrei : trecînd însă a treia, ori a patra oară, a văzut-o stînd în genunchi în faţa dulapului şi

punînd alături rufăria. „O să am nevoie de un cearşaf în care să strîng toate astea", a spus ea ; iar Carlos, în trecere, i-a răspuns că o să se găsească şi aşa ceva. A mutat sofaua pînă cînd i s-a părut că a găsit locul cel mai potrivit, a întins covorul în faţa ei şi apoi a aşezat fotoliile şi scaunele. Încăperea începea să capete un aer civilizat, aproape monden. S-a dus după Clara.

— Vrei să vezi cum arată camera mea de lucru ?

A obligat-o să-l însoţească. Şi a făcut-o să stea jos şi să mănînce din ceea ce, ca de obicei, doña Mariana îi punea în coş ori de cîte ori pleca de la ea. Apoi au intrat prin toate dormitoarele, căutînd un pat. Intenţionat, Carlos lăsase la urmă camera în care se afla patul lui de copil, un pat îngust, din fier vopsit în verde, cu flori de bronz la capete şi cu tăbliile împodobite cu ghirlande şi îngeri diafani.

— E foarte frumos ! a exclamat Clara.

L-au demontat şi l-au coborît în vestibul, cu saltea cu tot. Trebuia pus în trăsură împreună cu legătura de rufărie.

— Nu vreau să ştie nimeni, Carlos.

S-au înţeles să transporte totul pe întuneric, pe la nouă noaptea, cînd, mai mult ca sigur, Juan nu era acasă.

— Avem o cameră goală lîngă scară şi o să pun totul acolo.

Şi, imediat după aceea :

— Pot să rămîn şi cu acolo. Pe nimeni nu interesează unde dorm. Cum ajung acasă, m-apuc să golesc camera de nimicurile adunate în ea şi să fac curat. E mică dar are o fereastră care dă spre grădină.

A plecat singură, la căderea serii. În vestibul, cînd îşi punea galenţii, Carlos a întrebat-o :

— Vrei să mergi cu mine la film, mîine după-amiază ?

Clara o rămas uluită, cu un galent în mînă.

— Da. Vreau să fim văzuţi împreună. Şi într-o noapte, cînd cobori să cumperi peşte, o să te însoţesc pînă acasă. În felul acesta, frizerul n-o să-ţi mai aţină calea.

— Dar pentru ce, Carlos ?

— Pentru ceea ce ţi-am spus : răspunderea de care ţi-am vorbit.

— Atît de mult îl urăşti pe Cayetano ?

— Nu crezi că aș putea s-o fac din simțul datoriei ?

— Nu pot înțelege. Faci un lucru pentru că iubești sau urăști. Față de mine tu nu poți să ai decît un sentiment de dispreț : cel mult de milă.

— Oricum, te-ntreb dacă accepți ?

— Nu, mîine după-amiază nu pot — l-a întrerupt Clara. Așteaptă pînă duminică. Pînă atunci am timp să-mi aranjez paltonul mamei tale și ai să poți ieși cu mine fără să-ți fie rușine.

Cînd a plecat Clara, Carlos a rămas sprijinit de tocul ușii. Ea s-a întors o dată spre el și i-a făcut cu mîna. Apoi s-a pierdut la cotul drumului. Se înserase. Carlos a urcat în camera lui și s-a apropiat de fereastră, contemplînd Pueblanueva pierdută printre văi. Una cîte una, luminile se aprindeau. Picăturile de ploaie cădeau încet, iar aerul se mai limpezise. Vîntul care venea dinspre mare bătea de la vest : șuiera prin colțurile turnului și legăna iedera și arborii. Și-a aprins o țigară și a căutat să se gîndească la ceva, la ceva care să-i îndepărteze amintirea Clarei, anulîndu-i senzația care-l stăpînise mereu, iar acum explodase, biciuindu-i sîngele. Ca și cu o noapte în urmă, simțea cum îl arde dorința și trebuia să se apere.

„În ce încurcătură m-am putut băga" — asta era sigur, căci se angajase față de ea. Avea s-o ducă la film și, în unele nopți, avea s-o însoțească pînă la poarta grădinii, o poartă fără poartă, doar doi stîlpi pe jumătate căzuți —, și-i va simți mirosul de trup îngrijit.

A coborît în vestibul și a încercat să așeze în trăsură patul, salteaua și legătura cu haine. Nu i-a fost ușor, dar pînă la urmă, plin de sudoare, a reușit. A înhămat calul și, înainte de a pleca, a strîns coșul cu mîncare și a luat o înghițitură de vin.

A dat mai întîi un ocol — era prea devreme. Vîntul zgîlțîia coșul trăsurii, iar ploaia cădea monotonă, cu un murmur slab, udînd crupa calului. Zgomotul zurgălăilor și al potcoavelor pe pietrele drumului păreau un singur sunet. Încet, încet, toate ritmurile s-au acordat — zurgălăii, vîntul, ploaia și bătăile inimii lui — devenind unul singur, ca și cînd cineva nevăzut ar fi stabilit măsura potrivită, pătrunzîndu-i în sînge, întunecîndu-i mintea și

punînd stăpînire pe el. Și-a pierdut conștiința de sine, devenind una cu vîntul și ploaia, cu zurgălăii și mersul calului, lăsîndu-se condus, ca și acestea, de aceeași putere. A fost însă ceva trecător : dacă ar mai fi durat, ar fi auzit vocea care-l îndemna, așa cum își îndemna calul. Dar gîndurile au devenit deodată lucide. Astfel că vîntul, ploaia, zurgălăii și bătăile inimii și-au recîștigat ritmurile lor : au devenit vînt, ploaie și zurgălăi, fiecare cu legea sa, deosebite de el însuși. Și-a dat seama ce se întîmplase cu el și ar fi avut chef să analizeze totul, pe rînd și în profunzime, pentru a se convinge că nu era decît o amăgire muzicală și că nimeni, din nevăzut, nu-l stăpînea de la distanță. Dovada o putea face oprind trăsura și întorcîndu-se din drum, spunîndu-i nu glasului îndepărtat pe care i se păruse că-l aude. A tras de hățuri și calul s-a oprit. A rîs, însă, și a ridicat biciul, pocnindu-l în aer.

— Hai, *Mîndrule !*

„Trebuie să mă gîndesc pe îndelete la situația mea. Chiar dacă mă văd obligat să accept ideea întîmplării, va trebui să mă debarasez de sentimentul acesta de supunere. Sînt atît de obișnuit să fiu condus de altcineva, că atunci cînd nimeni nu-mi poruncește și încep să acționez în mod liber, spiritul meu creează mituri.“ Clara îl aștepta de acum, adăpostită sub o umbrelă bărbătească, acoperindu-se cu o haină pusă pe creștet. Iar el se afla aici din motive concrete, unele acceptate, altele nu ; unele cunoscute, altele doar bănuite. Dar mișcarea voinței sale era independentă.

— Ei, Carlos !

Clara se adăpostise sub coroana unui castan. A sărit în trăsură și s-a așezat alături de el.

— Nu-i decît Inés acasă și n-o să afle.

— Dar poate să sosească Juan.

— Nu-ți face griji. Descărcăm totul foarte repede.

A ajuns. Fără să-i pese de ploaie, Clara a descărcat trăsura și a așezat totul la adăpost de ploaie, sub șopron.

— Acum du-te.

Stătea în picioare, lîngă trăsură. Ploaia îi curgea pe păr și pe față. Surîdea.

Carlos i-a întins mîna.

— La revedere, Clara.

— La revedere, Carlos.

S-a dat puțin la o parte, să facă loc trăsurii.

— Ești bun, Carlos.

Juan a sosit devreme, a băut o cană de lapte și s-a culcat.

Inés scotea boabele de fasole din niște păstăi. Lîngă vatră, Clara se îndeletnicea cu fierberea unei oale cu cartofi necurățați ; tremura pe perete lumina unui opaiț cu ulei.

— Trebuie să-ți spun ceva.

Inés nu i-a răspuns.

— Carlos Deza mi-a dăruit toate hainele și rufăria mamei lui.

Inés și-a ridicat fața spre ea, privind-o fix.

— Pentru ce ?

— Spune că-l împiedică și că noi le-am putea folosi într-un fel.

— Ți le-a dat pentru cei săraci ?

— Nu, înțelege-mă. Nu mi le-a dat pentru nimeni, dar eu i-am spus că poate unele din ele ne-ar putea servi și l-am întrebat dacă ar putea să ni le dea nouă. Și el, atunci, mi-a zis că tocmai se gîndise să mi le dea *mie*, să fac ce vreau cu ele.

— Sînt mulți oameni nevoiași care trebuie ajutați.

— Da, dar eu am rămas în pielea goală.

I-a arătat combinezonul și chiloții puși la uscat pe o frînghie, aproape de vatră.

— N-am decît astea.

— Foarte bine.

Inés continua să desfacă tecile de fasole.

— Trebuie să te rog ceva, Inés.

— Spune.

Clara s-a apropiat de ea, s-a așezat jos, în genunchi, și i-a luat mîinile.

— Există un palton negru, foarte frumos și o rochie de mătase neagră. Dacă tu ai vrea să mi le ajustezi ! Doar să le mai scurtezi puțin. O să le cos eu, chiar dacă ar trebui să stau pînă la trei dimineața. Înțelege-mă, Inés ! Eu nu o

să mă călugăresc. Vreau să am haine decente și să nu mă ascund de lume, fiindu-mi rușine de ce pun pe mine.

— Bine, o s-o fac.

— Of, Inés, cît te iubesc !

I-a sărutat mîinile. Inés a îndepărtat-o cu blîndețe.

— Clara, ce-i cu tine ?

— De ce nu mă lași să simt că sînt sora ta ?

— Dar ești sora mea, ca oricare alta.

— Și celelalte îți sărută mîna dacă le faci o favoare.

— Eu nu-ți fac nici o favoare.

Clara mai stătea jos, în fața ei, implorînd încă un surîs ori o privire de dragoste, dar Inés părea că se află departe, dincolo de penumbre, într-o lume inefabilă. S-a ridicat îmbufnată și s-a dus lîngă foc.

— Cînd te retragi la mînăstire ?

— Cînd va porunci Domnul.

— Ți-ai strîns toată dota ?

— Nu.

— O să vînd cîte ceva din hainele astea și o să-ți dau înapoi cele douăzeci și cinci de pesete pe care ți le-am furat... mai demult.

Inés s-a oprit din lucru, dar nu s-a uitat la Clara, nici nu i-a răspuns. Clara a pus tigaia pe pirostrii, a prăjit niște pește și l-a împărțit pe trei farfurii, punînd pe fiecare cîțiva cartofi. A tăiat trei bucăți de pîine.

— Cina ta.

A luat a doua farfurie și a intrat în casă. De pe coridor a deschis ușa unei camere luminată slab de o candelă.

— Mamă ?

Bătrîna mirosea a rachiu de anason. Moțăia pe sofa, acoperită pe jumătate cu un palton. A deschis ochii.

— Mamă, ți-am adus mîncarea.

S-a așezat lîngă ea și i-a dat să mănînce ca unui copil : o bucățică de pește, o felie de cartof, puțină pîine. Bătrîna deschidea ochii și se uita la ea ca la o necunoscută. Din cînd în cînd îngîna ceva.

— Vino să te culci.

A dus-o la pat, a dat pătura la o parte, — un pat mototolit și murdar. A învelit-o cu grijă ; a luat farfuria și șervetul.

— În noaptea asta n-o să dorm cu tine — i-a zis Clara, cu glas tare.

Bătrîna a scos un sunet lung, neînțeles.

Întorcîndu-se în bucătărie, a descoperit că Inés plecase. A cinat singură, a spălat farfuriile și și-a spălat mîinile de mai multe ori, frecîndu-le cu piatră ponce, pînă cînd a dispărut mirosul de pește și orice urmă de negreală. A lăsat farfuriile în chiuvetă, a ieșit și s-a întors imediat cu mașina de cusut ; a mai adus a lampă și a pus-o pe masă, lîngă mașina de cusut. A mai ieșit o dată și cînd s-a întors a pus zăvorul la ușă. A scos cîteva rufe albe și le-a așezat lîngă mașină, apoi a decupat cu foarfeca din resturile acelea o pereche de chiloți și s-a apucat să-i coasă la mașină. Între timp, din cînd în cînd, cînta. Se simțea năpădită de o bucurie imensă și cînta ca să nu izbucnească în hohote de plîns. I s-a făcut foame : și-a tăiat o bucată de pîine și a turnat peste ea untdelemn și puțină sare. Lua cîte o îmbucătură și așeza restul pe masă. A scotocit prin aceleași rufe, căutînd niște dantelă pe care a cusut-o pe marginea chiloților. Cînd a terminat, i-a ridicat în sus, în lumină, și i-a privit îndelung, mulțumită și înfiorată ; ar fi fost în stare să-i sărute. Îi simțea plăcuți pe piele, înțelegea că avea nevoie să și-i pună, ca o apărare ; s-a apropiat de vatră și, la căldura acesteia, s-a dezbrăcat și i-a pus pe ea, trăgînd pe deasupra o cămășuță veche, scurtă și largă, cu multă dantelă și mîneci lungi, mirosind a stătut. S-a învîrtit prin bucătărie de cîteva ori, cu lampa în mînă, tremurînd de frig, dar continuînd să surîdă ; drept singura oglindă, își privea umbra pe perete și o găsea grațioasă ; dar știa să se privească și pe dinăuntru și s-a privit, găsindu-se altfel decît se cunoștea, ca și cînd soarta ei s-ar fi schimbat pe negîndite : pentru că acum, datorită chiloților acelora curați care-i strîngeau ușor șoldurile, nu mai simțea nevoia să i se vîndă lui Cayetano. A strîns totul și a străbătut coridorul fără să facă zgomot, oprindu-se în dreptul scării. A deschis ușa spre cămăruța ei și a închis-o cu cheia pe dinăuntru.

Patul verde cu îngerași pictați fusese instalat într-un colț. L-a contemplat, încîntată, corectîndu-i poziția și con-

tinuînd să cînte. În cele din urmă, a stins lampa şi s-a culcat.

S-a auzit bătînd, îndepărtat, ceasul de la biserica Sfînta Maria.

— Doamne, e două ! N-are cine să mă scoale dimineaţă. Şi-a tras picioarele în cămăşuţa cu dantele şi s-a închinat. Patul era rece, dar păturile o acopereau bine, simţindu-le apăsarea uşoară. Şi-a vîrît capul sub cearşaf. Ce plăcere ! Ea singură, într-un pat curat, cu cearşafuri brodate din in alb. Dantela îi atingea o ureche ; s-a frecat de cearşaf, plăcîndu-i să-l simtă.

Carlos era un om bun.

Avea genunchii şi picioarele reci. Nu putea să adoarmă şi nu se încălzea atît de repede pe cît ar fi dorit. Trebuia să-şi fi pus ceva peste picioare : paltonul pe care i-l dăduse Carlos, pentru că pătura cealaltă era într-un colţ al camerei, cu restul rufelor. Dar i-a fost lene să se scoale. Şi-a dus genunchii pînă spre bărbie. Căldura îi ieşea din piept, cuprinzîndu-i braţele şi pîntecul. Şi-a frecat picioarele între ele şi tălpile.

Carlos nu era atît de urît — dacă te uitai bine la el — cum părea la prima vedere.

Un picior peste celălalt ; palmele strîngînd genunchii. Un fior plăcut suia prin braţe, cuprinzîndu-i umerii. Picioarele şi genunchii păreau să rămînă departe, ca desprinse de trup, dar restul trupului şi-l simţea foarte bine, simţea că-i al ei şi simţea, cald, sîngele pulsînd. Totul, mai puţin picioarele şi genunchii, participa la fericirea aceea de a se simţi singură, fierbinte şi curată. Îşi sufleca mîinile şi-i plăcea să-şi simtă moliciunea. Mirosul care-i inunda nările părea să urce din adîncul ei.

Da : Carlos se purtase cam prosteşte.

Of, picioarele astea ! Le simţea obosite şi ar fi vrut să şi le întindă şi să stea liniştită. Patul, în partea aceea, era mai rece. Şi-a scos mîinile şi a luat paltonul, punîndu-l peste ea. Era greu : o să-l dea jos îndată ce se va încălzi. Acum însă îi încălzea şoldurile şi putea să-şi întindă picioarele, să stea pe-o parte sau să se aşeze pe burtă, chiar dacă, fiind prea scurtă, cămaşa rămînea deasupra coapselor. Şi-a băgat mîinile pe sub pernă şi a pipăit fierul patului. Şi le-a tras imediat.

O mișcaseră cuvintele acelea ale lui Carlos : „Pentru că ai dreptul la taina păcatelor tale".

Cald, pîntecul începea să palpite — *păcatele tale* — fără voia ei. Din locul acela izvorau valurile dorinței, talazuri bruște care-o învăluiau, treptat, cuprinzîndu-i tot trupul, coborînd spre genunchi și tălpile picioarelor. Și-a strîns sînii în palme și și-a ascultat foșnetul sîngelui.

Carlos.

— Nu. De data asta, nu.

De data asta, nu. Dar talazurile nu i se supuneau. Urcau peste sîni, peste gît, peste buze. Își mișca brațele, încercînd să le tragă în sus, dar se trezea cu ele la mijlocul trupului.

XII

RUCHA CEA BĂTRÎNĂ L-A TREZIT PE CARLOS CU micul dejun. În timp ce i-l servea, i-a spus că doña Mariana plecase foarte de dimineaţă într-o călătorie şi că, mai mult ca sigur, nu se va întoarce pînă a doua zi, căci o luase cu ea pe *Rucha* cea tînără.

— Mi-a cerut s-o scuz că nu şi-a luat la revedere, pentru că n-a vrut să vă trezească.

Avea în faţă o zi întreagă fără nici o obligaţie, o zi de libertate. Şi-a strîns într-un geamantan tot ce era al lui şi l-a dus la trăsură.

— Înseamnă că pleacă şi stăpînul ? a întrebat *Rucha*, minunîndu-se.

— Nu, mă mut doar acasă la mine.

— Stăpînei o să-i pară foarte rău. Ea vă iubeşte.

Sub un şopron, pe malul mării, nişte femei reparau plasele de pescuit şi vorbeau tare, aproape ţipînd. Cîţiva copii desculţi se jucau prin ploaie. Cînd s-a apropiat mai mult, unul dintre ei, mai îndrăzneţ, l-a întrebat dacă nu-l lua şi pe el o bucată de drum. Carlos l-a lăsat să urce şi l-a dat jos la capul priporului, sub privirile mirate ale colorlalţi.

— Gata ! Acum du-te înapoi !

Copilul i-a mulţumit, făcîndu-i cu ochiul, şi a sărit din trăsură.

Puţin mai departe s-a întîlnit cu mama Rosarici, care s-a făcut că nu-l vede, continuîndu-şi drumul. După coşul pe care-l ducea cu ea şi după cît era ceasul, însemna că se ducea la şantiere cu mîncarea.

Şi-a petrecut restul dimineţii aranjîndu-şi rufele în dulap. După aceea s-a aşezat pe pat şi a rămas un timp

întins cu fața în sus, analizînd petele de pe tavan, ca într-un *test* de psihanaliză.

A coborît să ia prînzul în casa doñei Mariana.

— Nu m-a căutat nimeni ? a întrebat-o pe *Rucha*.

— N-a venit nimeni, stăpîne.

Trecuseră două, poate chiar trei zile de cînd fusese în vizită la Rosario. Întîlnirea cu Clara îl făcuse s-o uite, dar acum își amintea de ea. A refuzat cafeaua servită de *Rucha*.

— Mulțumesc. Mă duc la Cazinou. Dacă vine doamna, trimite-mi vorbă.

— Ah, nu vă faceți griji ! Stăpîna n-o să vină. Cînd o ia pe fata mea cu dumneaei, înseamnă că rămîne să doarmă altundeva.

La Cazinou începuseră jocurile de cărți. A salutat și s-a așezat la una din mese. Părea să nu se fi întîmplat absolut nimic deosebit. E posibil, oare, ca Rosario să nu-i fi vorbit lui Cayetano de vizita pe care i-o făcuse, ori Cayetano ascundea acest lucru ?

Vorbeau, peste mese, don Baldomero și un individ căruia i se spunea Cubeiro, care luase în arendă pompa de benzină. Se puneau de acord să se vadă în după-amiaza aceea și se provocau unul pe celălalt, punînd pariuri pe cine va mînca și va bea mai mult.

— Don Carlos, de ce nu vii cu noi ? i-a propus don Baldomero.

— E o idee minunată, te cred ! a zis Cubeiro. Veniți cu noi, cu *chiaburii !*

Probabil că-i plăcea mult cuvîntul acela, pentru că a izbucnit în rîs.

— Mari *chiaburi !* Sigur că da ! Judecătorul, farmacistul, omul care poruncește cel mai mult în Pueblanueva și, aici de față, don Lino ; dacă binevoiește să ne însoțească.

— Pe mine să contați numai dacă se servește langustă.

— Creveți și languste la discreție ! Cît poftești, don Lino, numai să comanzi. Doar de asta sîntem marii *chiaburi* din Pueblanueva !

îi străluceau ochii, roşietici şi mici, scînteind de răutate.

— Curaj, don Carlos ! Langusta o aduce judecătorul, fiind un dar pentru că a cîştigat de curînd un proces. Sigur. O moştenire. Nişte pămînturi. Reclamantul avea dreptate, dar nu i-a dat prin cap să vină cu langustă.

Judecătorul a lăsat cărţile pe masă, cu faţa în jos, şi l-a privit pe Cubeiro cu toată asprimea de care era în stare.

— Dacă o să continui să spui tîmpenii, te bag la închisoare.

— La închisoare ? Nu mai spune ! Sîntem sau nu sîntem egali ? Eu fur la pompa de benzină ; tu, la Tribunal, iar aici, de faţă, don Baldomero, care fură la bicarbonat. Cei care nu pot să fure, ca don Lino şi don Carlos, sînt invitaţi. Normal. Dumnealor sînt *chiaburi* de onoare.

Petrecerea a început pe la şase şi jumătate, după terminarea partidelor de cărţi, într-o tavernă din afara tîrgului. Cayetano a trimis vorbă că o să întîrzie şi-i sfătuia să nu-l aştepte cu bunătăţile pregătite.

— Aţi văzut, don Carlos, că există egalitate ? Cayetano e cel mai puternic. Ne poate lăsa pe toţi muritori de foame şi, totuşi, cu cea mai mare delicateţe, ne roagă să mîncăm fără el. E o plăcere ! Dar eu îi mulţumesc lui Dumnezeu că fetele mele sînt urîte, căci dacă ar fi fost frumoase s-ar fi culcat cu ele, cu aceeaşi delicateţe. Bineînţeles, între timp, eu şi nevastă-mea am fi continuat să mîncăm.

— Dacă te-ai îmbătat, ar fi bine să taci.

Cubeiro a băut, dintr-o înghiţitură, o cană mare, plină cu un vin tulbure.

— Trăiască marii *chiaburi* ! A doua cană o beau în sănătatea lui Cayetano, domn şi stăpîn, cu drepturi de a da cu piciorul recunoscute de autorităţile Republicii. Cineva i-a aruncat în cap o farfurie. A început să se smiorcăie, dar după cîteva clipe sforăia, trîntit pe duşumea, cu capul sprijinit pe un colţ de scaun. Ceilalţi cîntau pe trei voci o melodie galiciană. Pe la jumătatea ei s-au pus pe harţă, pentru că cineva strica armonia

— Dumneata, don Carlos, care cînţi la pian, nu găseşti că nu ştiu care cîntă vocea a doua în loc de a-ntîia ?

Au luat-o de la capăt, să descopere afonul, dar sosirea lui Cayetano le-a întrerupt repetiţia.

— Ia te uită, Carlos, aici erai !

Nu părea să fi aflat de vizita făcută Rosariei. L-a bătut pe umăr cu bucuria revederii şi s-a aşezat la masă, în faţa lui. Îi străluceau ochii de plăcere, privind langusta cea mai frumoasă pe care i-o rezervaseră.

Pe la nouă şi jumătate dăduseră gata toate fructele de mare, omleta cu cartofi şi o imensă tavă cu fripturi şi salate. Li s-a adus crema de zahăr ars.

Judecătorul, surîzînd cu multă viclenie, a lovit bucata de cremă cu linguriţa, făcînd-o să tremure.

— Întotdeauna, cînd mănînc cremă de zahăr, îmi închipui că muşc o femeie.

Conversaţia care s-a închegat imediat s-a referit numai la femei. Pe jumătate beat, don Baldomero nu mai contenea cu bancurile lui neruşinate. Încercînd să-şi revină şi să se adune de pe pardoseală, Cubeiro îl aţîţa pe farmacist, vrînd să ştie dacă era adevărat că o anume damă îşi umplea sutienul cu doi pumni de bumbac, aşa cum spuneau gurile rele ; dar don Baldomero făcea pe surdul. Şi ca să schimbe discuţia, l-a întrebat pe Cayetano :

— Ascultă, nu cumva *Galana* e bolnavă ? Pentru că azi-dimineaţă am văzut-o pe mama ei ducînd mîncarea la şantier şi, de obicei, ea e cea care o duce.

Cayetano nu ştia nimic, dar întrebarea farmacistului i-a dat prilejul să se umfle în pene cu harurile Rosariei.

— La început făcea pe sclifosita, dar acum nu se mai satură.

— Şi tu n-o mai slăbeşti de vreo trei luni — a zis judecătorul —, dacă am calculat bine. N-ai stat cu nici una atît de mult.

— Şi-o să mai stau pe-atîta. Asta, dacă nu apare ceva nou, o prospătură. Ceea ce-i foarte posibil. Chiar ieri, în piaţa de peşte, parcă am văzut ceva care...

A descris o fată pe care n-o cunoştea, în speranţa că s-ar fi găsit cineva care să-i spună cine este.

— Trebuie să fie o ţărăncuţă.

— În cazul ăsta trebuie să-ţi trimiţi agenţii prin sate.

Cayetano s-a reîntors la Rosario. Era aproape gata casa pe care o construia pentru ea, una din casele acelea ieftine, şi aprecia că în mai puţin de o săptămînă avea s-o mute acolo.

— Şi cum eu ţin la bunele maniere, am poruncit să dea jos gratiile de la fereastră. Pentru că eu, domnilor, nu intru niciodată pe uşă.

— Bineînţeles ! a chiţăit Cubeiro. Tu pe fereastră, ca hoţii.

— Şi ai de gînd să-i iei chirie ? a întrebat, cu răutate, judecătorul.

— Sigur. Un lucru n-are legătură cu celălalt. Chiria o scad din salariul lui taică-său. Sub guvernul republican, domnilor, nu se mai fac favoruri.

— Aş vrea să treacă mai repede cele trei luni — a spus don Baldomero —, pentru că am chef să mă culc cu Rosario.

— Îţi pocesc mutra dacă faci treaba asta.

— Domnule, nu te enerva ! Ceea ce se termină, se termină, şi bunurile pe care le laşi în drum sînt ale primului care le găseşte.

— În cazul ăsta, viţeaua a fost marcată cu fierul roşu şi, chiar dacă umblă liberă, are stăpîn.

Cubeiro şi-a tîrît scaunul cu mult zgomot şi s-a apropiat de Cayetano.

— Ascultă ce-ţi spun, Cayetano : nu faci bine ce faci. Sigur nu faci bine. Eu cred că nu-i drept, ce dracu ! Pentru că, zic eu, dacă unul prinde o sardea şi o mănîncă, să fie sănătos ; a mîncat-o. Dar dacă o mîngîie şi-i dă drumul în apă, primul care-o prinde poate să facă ce vrea cu ea.

Judecătorul a lovit cu pumnul în masă.

— Să nu ne înşelăm. Comparaţia nu e bună. Amintiţi-vă de balena aceea care a eşuat pe plaja de la San Andrés. Avea un harpon înfipt în ea şi proprietarii harponului au venit şi şi-au luat balena.

— Dacă aşa stau lucrurile, o să rămînem fără femei.

Don Baldomero i-a dat cuvîntul lui don Lino.

— Eu consider — a spus învățătorul — că e o chestiune de mentalitate. Într-o societate rațională, amorul e liber ; dar dumneavoastră știți foarte bine că în ultima vreme e o modă să se spună că societățile civilizate sînt decadente. Mentalitatea patriarhală funcționează altfel. Îi putem da ca exemplu pe arabi.

— Și ce, dumneata îl compari pe Cayetano cu Ali Abd el Krim ?

— Nu neapărat, dar o pot face cu figura sociologică a șeful tribului. El nu e numai stăpînul averii, ci și al femeilor. El e cel care impune legea și după aceea se așază sub un măslin și face dreptate după pofta și înțelepciunea sa.

— Așa că acum știi cum stau lucrurile, Cayetano — a intervenit Cubeiro, care-și revenea din beție, sau numai dorința de a-i întărîta îl făcea să-și revină. Pe judecător îl trimitem la plimbare. Tu te așezi sub un măslin și vine don Baldomero cu Rosario de mînă : „Stăpîne, am întîlnit femeia aceasta pe stradă și nu vrea să se culce cu mine". „Aha, nerușinatule ! Nu știai că e femeia mea ? Să i se dea treizeci de lovituri de bici și, dacă recidivează, să fie castrat !"

— Domnule, nu pot să fiu castrat. Pedeapsa asta s-a abrogat, considerîndu-se o sălbăticie.

— Și dumneata, Carlos, nu spui nimic ?

Carlos a ridicat din umeri.

— Eu n-am studiat sociologia.

— Dar, din punctul dumitale de vedere, ai o părere. Să presupunem că îți place o fată și că, apropiindu-te de ea, descoperi că e însemnată cu fierul roșu.

— Exact, asta e ! Ce vei face atunci ?

— Dumneavoastră sînteți curioși și vreți să știți ce aș face eu în cazul în care îmi place o fată care, mai înainte, ar fi fost amanta lui Cayetano, nu ?

Judecătorul, don Lino, Cubeiro și don Baldomero au făcut un pas înapoi ; în față n-a mai rămas decît Cayetano.

— Asta vreți ? Hai, spuneți-o !

— Amice, nu ! Vocea lui don Lino tremura puțin. S-a ivit o chestiune abstractă, absolut teoretică, pe care

judecătorul a explicat-o din punctul său de vedere, iar eu dintr-al meu. În sfîrşit, ceea ce se aştepta de la dumneata era tot un răspuns teoretic. Pentru că dumneata, dacă nu am fost prost informat, ai studiat astfel de cazuri. De unde vine simţul de proprietate asupra femeii posedate ? Asta e chestiunea. Sociologii moderni sînt de acord că relaţiile între un bărbat şi o femeie sînt libere, şi că nici înainte, nici după, nu se poate vorbi de o dependenţă. Cu toate acestea, nu există nici o îndoială că mai sînt popoare şi oameni care nu cred că lucrurile stau astfel. De ce ? Ce spune, în acest sens, psihanaliza ? Pentru că ceva tot trebuie să spună. Problema, după cum îţi dai seama, e de o importanţă fundamentală pentru pedagogi. Sîntem datori să educăm tinerele generaţii în spiritul respectului faţă de sexul slab şi să le învăţăm că sentimentul de proprietate sexuală este o rămăşiţă a unor prejudicii ancestrale. Dar să nu uităm ceea ce am spus mai înainte : în ultima vreme societatea civilizată a intrat într-o etapă de decadenţă...

A continuat să vorbească fără a-i lăsa lui don Carlos nici o clipă pentru a putea să-i răspundă. Vorbea pe nerăsuflate ; discursul lui aluneca spre probleme chiar şi mai abstracte : pedagogia se afla într-un moment de criză ; intelectuali de renume, precum Spengler, inversaseră valorile ; aşa că nimic nu se mai afla la locul său. În răstimp, don Baldomero sporovăia cu Cubeiro şi judecătorul ; au cerut să li se mai aducă vin. Pînă cînd cineva l-a obligat pe conferenţiar să tacă.

— O să vorbim despre asta într-o altă zi. Trebuie să recunoaştem că discuţia asta nu-i cea mai potrivită pentru o astfel de petrecere.

Avea privirile vesele, ca unul care ieşise victorios.

Au ieşit din tavernă veseli şi gălăgioşi, ţinîndu-se de mînă, ca nişte îndrăgostiţi. La intrarea în oraş, s-au despărţit. La un gălăgios „Pe mîine", Cayetano a răspuns :

— Pe mîine, nu. Mîine plec la Coruña şi o să lipsesc cîteva zile.

Carlos n-a observat că, în timp ce spunea asta, îl privea foarte fix.

— Te duci la casa bătrînei ? l-a întrebat don Baldomero.

— Doña Mariana a plecat în voiaj. Azi voi dormi în casa mea.

— În cazul acesta, dacă n-ai nimic împotrivă, merg cu dumneata. Am şi umbrelă.

Au înconjurat Pueblaneuva în tăcere, printre grădini şi ziduri, pînă au ieşit la şosea.

— Te-ai purtat rău, don Carlos, a spus, pe neaşteptate, farmacistul. Lui Cubeiro îi place să întărîte lumea. E fier rău. Nici nu-ţi închipui cît s-ar fi bucurat dacă ar fi reuşit să te încaiere cu Cayetano.

— Şi ce vroiai dumneata să fac ? Să tac ?

— Să taci, nu ; fireşte că nu. Ar fi umplut tot tîrgul.

— Şi atunci ?

— Nu ştiu. Dar ai grijă pe unde calci. Aştia nu se opresc pînă nu vă văd cum vă păruiţi. Dumneata n-ai aflat ce spunea Cubeiro, la Cazinou, acum cîteva zile ? „Aşa, atunci cine porunceşte aici ? Cayetano sau doctoraşul acesta care abia a sosit ?"

— Asta nu mă interesează nici cît negru sub unghie.

— Exact aşa i-am spus şi eu, şi trebuie să recunosc că don Lino a fost de acord cu mine. Dar ceea ce ei nu pot înţelege, este cum poate cineva să stea deoparte. Dacă dumneata nu i te supui lui Cayetano, înseamnă că vrei să porunceşti. Aşa judecă ei. Şi, bineînţeles, cît timp nu le e limpede cine e cel care e stăpîn în Pueblanueva, nu pot să doarmă.

S-au despărţit în faţa conacului. Carlos a aprins un chibrit, a căutat un deget de lumînare pe care îl lăsase în vestibul şi a urcat în dormitor. Se distingeau, în liniştea din jur, zgomotele neînsemnate din casă şi foşnetul ploii peste arborii din grădină. Era frig. S-a vîrît în pat şi cît timp a mai durat lumînarea, şi-a distras atenţia cercetînd petele de umezeală de pe tavan. Pîlpîirea lumînării desena contururi noi : undeva descifrase o bătălie, acum vedea o turmă de oi, iar unde i se păruse că vede doi lei luptîndu-se, bănuia îmbrăţişarea dintre un bărbat şi o femeie.

A adormit. Poate că înainte ca lumînarea să se fi stins. Oricum, sufletul său, ascultînd foşnetul de afară, se lăsase furat de o melodie pe care şi-o îngînase în gînd, ca un cîntec de leagăn. La început părea un crîmpei confuz de simfonie, dar mai apoi, în toată învălmăşeala aceea, a început şirul amintirilor : roata fîntînii, fereastra de la camera din turn, uşa de la un grajd, care nu se închidea niciodată şi pe care vîntul o trîntea mereu ; zgomote uitate care-i aminteau de toate ungherele casei, apropiindu-i-o şi mai mult, ca şi cînd ar fi răsărit, întreagă şi pe negîndite, în memoria sa. Ani în şir o purtase în suflet, fără s-o ştie. Era casa lui ; tot ale lui erau zgomotele şi foşnetul ploii. Adormit, continua să le audă, încorporîndu-le visului său cu tot adevărul lor sonor, dar însoţite de imagini diferite. Se întorcea din oraş, urca scările săpate în stîncă ; apa se revărsa peste trepte, în jos, peste zidul de piatră, prin şanţurile dintre răzoarele grădinii. Şi scara nu se mai termina ; partea de sus se pierdea în ceaţă şi în întunericul nopţii. A făcut un efort să scape de ea şi s-a trezit în grădină. Stătuse ploaia şi luna, acoperită de curgerea norilor, abia de lumina cărările. A trecut pe lîngă arborii din jurul chioşcului, descoperind rezemat de tulpina unuia dintre ei un om neaşteptat de liniştit, ale cărui mîini, precum şi faţa, erau la fel de liniştite, deşi părea că totul se mişca în el, căci descifra, la nivelul pielii, mii de celule care se năşteau şi mureau în acelaşi moment. Era însuşi diavolul.

S-a trezit înfricoşat, sub bătăile puternice ale inimii. A căutat pe pipăite chibriturile, vrînd să aprindă lumînarea, dar n-a dat decît peste o grămadă de ceară rece. I-a fost teamă şi a încercat să rîdă, dar rîsul nu i-a ajutat la nimic. Şi-a adus aminte că în simbolismul freudian scările îl reprezentau pe diavol, dar tot nu s-a liniştit. Dormitorul rămînea în întuneric, înconjurat de zgomote îndepărtate sau apropiate : din bucătărie, din camera din turn, de la o fereastră bătută de vînt ; se auzea cum scîrţîie pardoseala pe coridor şi grinzile de deasupra capului ; strecurat prin unul din unghere, se auzea şuierul vîntului şi chiţăitul şobolanilor îi răsuna în auz ca paşii unui miriapod uriaş. De multe ori, pe cînd era copil, se trezise

şi ascultase zgomotele nopţii. Le recunoştea pe toate, dar cînd vîntul aducea un zgomot nou, îi era frică. În astfel de cazuri, îşi scotea mîna de sub plapumă şi atingea, în patul vecin, trupul mamei sale. Acum însă era absolut singur. Doar cu amintirea diavolului pogorît în închipuirea sa şi cu teama, în continuă creştere. În salon mai rămăseseră cîteva lumînări : ar fi putut să se ducă pînă acolo şi să ia măcar una. Era atît de frig ! S-a ridicat, totuşi, din pat, şi a pus zăvorul la uşă. Înainte de a se culca din nou, a rîs singur de teama care-l cuprinsese. A scăpărat un chibrit şi l-a ţinut deasupra capului pînă s-a stins. Să închizi uşa diavolului era o treabă inutilă, iar teama de un diavol văzut în vis era o prostie. S-a întors în pat, s-a acoperit cu grijă, dar somnul a continuat să-l ocolească. Treptat, treptat, sufletul lui se împărţea în două : partea cea mai întunecată credea în ceea ce visase ; partea luminoasă analiza visul şi bombarda cu raţionamente ferme partea întunecată, o înconjura, o încercuia şi o ataca, dar nu reuşea s-o distrugă, ca şi cînd s-ar fi împotmolit la margine, acolo unde raţiunea îşi pierdea orice putere. Într-o astfel de situaţie, a încetat atacul şi s-a retras în zona lucidă, unde putea să gîndească în voie ; şi-a pus în joc toate cunoştinţele pentru a-şi explica pricina visului, pentru a înţelege de ce diavolul îşi făcuse apariţia tocmai în noaptea aceea, prima petrecută în singurătate. Şi totuşi, imaginea diavolului stăruia în subconştientul său precum şi imaginea scării, reprezentînd, probabil, altceva decît susţinuse Freud ; poate că nu erau doar nişte simboluri, ci nişte mituri abia desprinse din realitate.

Şi, dintr-o dată, şi-a dat seama că mişcarea sufletului său se răsturnase astfel că zona aceea minimă, care rămînea iluminată şi încerca să-şi explice adevărul, se afla cotropită de penumbrele fricii, de unde era bombardat cu raţionamente noi, raţionamente care nu aveau nici un temei, dar care-l obligau să se ridice din pat, să se închine sau să pipăie opaiţul sfinţit pe care i-l dăruise părintele Ossorio ; raţionamente magice care îl făceau să creadă că diavolul pătrunsese în el pentru că nu mai era apărat decît foarte puţin după ce, cu ani în urmă,

Zarah îi smulsese cu violență medalionul pe care-l purta la gît.

A rămas treaz, luptîndu-se cu el însuși, martor al propriei sale neputințe, pînă cînd, ca un rîu, lumina zorilor i-a inundat fereastra. Abia atunci a reușit să adoarmă.

L-au trezit niște bătăi în ușa dormitorului și glasul doñei Mariana care se apropia pe coridor.

Și-a pus paltonul pe el și a deschis ușa.

— Un moment, să dau obloanele la o parte. Că-i întuneric.

S-a întors în pat. Și atunci a apărut doña Mariana. Era îmbrăcată în hainele de drum, cu mantou și pălărie.

— Ce leneș te-ai făcut ! Știi cît e ceasul ?

S-a așezat pe pat lîngă el și i-a spus că tocmai se întorsese de la Coruña și că ținuse neapărat să-l vadă înainte de a se duce acasă.

— Și de cînd doarme lumea cu ușile descuiate ?

— Cred că nu vine nimeni să mă fure.

— Dar poate veni cineva care să te ucidă. Fă-mi plăcerea și ai grijă de tine ; dacă nu, o să te oblig să te întorci la casa mea.

L-a lăsat să se îmbrace și a ieșit, spunîndu-i că o să-i pregătească micul dejun. Cînd a coborît jos, a descoperit-o în bucătărie împreună cu tînăra ei slujnică. Puseseră pachete peste tot. Slujnica aranja lucrurile pe polițe, iar doña Mariana punea ceștile de cafea pe o tavă nouă.

— Și ce-i cu toate astea ?

O mică mașină de gătit mîncare, un petromax, două lămpi cu gaz, cîteva crătițe de aluminiu, sticle, cafea, o cutie mare cu biscuiți, zahăr, borcane cu marmeladă...

— Băiete, îți dai seama că ideea ta de a trăi ca un ascet nu-mi place deloc. Cel puțin acum îți poți face singur o ceașcă de ceai, ori, dacă ai poftă, poți să bei un pahar de vin.

Au luat micul dejun în sufragerie. Între timp, doña Mariana i-a explicat că trebuise să se ducă la Coruña, așa cum făcea în fiecare lună, pentru a-i expedia bani lui Gonzalo Sarmiento.

— Bineînţeles, în scrisoarea pe care i-am trimis-o îl fac cu ou şi cu oţet ; pentru că potlogarul ăsta, de cînd ai venit tu, nu mi-a scris un rînd.

Şi dacă i-ar povesti că îl visase pe diavol şi că-i fusese teamă şi că de cînd se trezise simţea un gol în suflet, ceva care-l neliniştea ?

— Nu m-ar mira dacă s-ar fi îmbolnăvit. Mi-a făcut impresia că nu se simţea prea bine.

— Cu atît mai mult. În afară de fiică-sa, n-are cine să-l îngrijească.

— Iar dumneata, nici atît.

— Aş, eu sînt tare. Nu mi-e teamă nici de boală, nici de moarte. Cînd o să vină, o să vină şi gata. Dar soarta fetei mă interesează. Pe tine te am aici, sub mîna mea, dar pe ea nu. Ce-o să facă la Paris ?

Carlos a sorbit din cafea şi a muşcat dintr-un biscuit.

— Poate că viaţa ei e acolo. Dumneata trebuie s-o înţelegi.

— Nu o înţeleg. Pentru mine viaţa ei este aici.

— Lîngă dumneata ?

— Da, dar nu pentru a mă îngriji, nici măcar pentru a-mi ţine companie, ci pentru a învăţa să-mi ia locul.

I s-a umbrit faţa şi l-a privit pe Carlos cu ochi trişti.

— Mă tem că nu va şti s-o facă. Şi mă mai tem că nu eşti tu cel care s-o ajute. Doamne, cum mă părăsiţi cu toţii !

Au ieşit împreună. Înainte de masa de prînz, Carlos a dat o raită pe la tavernă şi s-a întîlnit cu Aldán.

— Am aflat că ieri erai gata-gata să te încaieri cu Cayetano. Ceea ce nu ştiam e că-ţi place de Rosario.

I-a răspuns că incidentul cu Cayetano n-avea nici o importanţă şi a negat că i-ar place de Rosario.

— Se vorbea despre asta azi-dimineaţă, în piaţă. Vestea a adus-o soră-mea, Clara. Bineînţeles că...

L-a scos, sub un motiv închipuit, afară din tavernă.

— Există un lucru pe care vreau să ţi-l explic, deşi mi-e cam greu. Înţeleg că acum cîteva zile le-ai dat surorilor mele nişte haine vechi, să le vîndă.

— Mai exact, le-am dat să facă ce vor cu ele.

— Clara le-a luat ca pe un dar personal.

— Mi se pare foarte bine așa.

— Adică... o să le poarte chiar ea.

Carlos l-a luat de braț.

— Ascultă, Juan, de ce te chinuiești să justifici ceea ce e justificat de la bun început ? Le-am dat surorilor tale hainele și rufăria mamei mele sub un pretext, dar, în realitate, am făcut-o pentru că mi-am dat seama că, mai ales Clarei, i-ar cădea foarte bine. Nu cred că am făcut rău și nu consider că te-am jignit. E ceva atît de normal și de simplu, că nu merită să vorbim despre el. Și tu nici n-ar fi trebuit s-o afli, dar ai mania de a scotoci în treburile surorilor tale.

Aldán nu i-a răspuns, dar și-a tras brațul. Au mers un timp fără să-și spună o vorbă.

— Consideri că am făcut rău că nu am primit postul pe care mi l-a oferit Cayetano ? Crezi, așa cum cred toți, că ar trebui să mă supun lui, numai pentru a mă întoarce acasă cu o leafă și pentru a le scoate pe surorile mele din sărăcie ?

— Nu fi prost ! Dacă te interesează părerea mea, poți fi liniștit. Înțeleg perfect de bine atitudinea ta și sînt de acord cu ea. În definitiv, și eu am făcut același lucru.

— Dar tu ești singur.

— Și ce ? Cu ce se schimbă situația ?

— Se schimbă. Ești liber să accepți sau să refuzi ; eu însă am o datorie...

L-a luat pe Carlos de braț și l-a oprit în loc.

— Să mergem pe țărm. Acolo putem sta de vorbă în voie.

S-au adăpostit de vînt lîngă far.

— Pe mine nu mă interesează nici cît negru sub unghie faptul că lumea mă consideră un om fără căpătîi, și nu mă interesează nici părerea sorei mele, pentru că, deși ceea ce fac, fac numai pentru ele, tot n-or să mă înțeleagă. *Cubanezul* și pescarii din Sindicat sînt prietenii mei și sînt de acord cu poziția mea, dar n-o înțeleg cu adevărat. Consideră că e bine că nu i-am făcut voia lui Cayetano și mă admiră pentru că îndur mizeria cu seninătate. Mai mult : despre surorile mele, mai ales despre

Clara, n-am o părere bună, pentru că nevestele lor, fetele şi surorile, toate muncesc şi aduc cîte ceva în casă, fără să protesteze, aşa cum e şi firesc, timp în care surorile mele nu fac aşa ceva. Sigur, recunosc, Clara lucrează, dar munca ei nu se vede şi nu-i apreciată.

A făcut o pauză.

— Pe deasupra — a continuat —, toată lumea ştie că ea e cea care îi cumpără de băut mamei, de multe ori pe datorie, şi eu sînt cel care trebuie să plătească, şi întotdeauna mi-e ruşine.

— S-ar putea ca şi Clara să aibă motivele ei.

— Da, dar nu are dreptate.

— Şi tu ai ?

— Cel puţin aşa cred. Şi tu cunoşti acum destul de bine Pueblanueva ca să-ţi dai seama că am dreptate. Pentru că în altă parte n-aş avea nici un motiv ca să nu lucrez. Am încercat s-o fac chiar şi aici, la puţin timp după ce ne-am întors. Am vrut să ţin nişte cursuri şcolare, mai precis un curs seral, dar s-a prezentat don Lino şi mi-a pus în vedere că dacă nu-mi trimit elevii acasă, o să trimită el, acasă la mine, Garda Civilă. Rezultă că, după lege, eu nu pot să dau lecţii. Firește că într-o altă situaţie don Lino nu s-ar fi amestecat. A făcut-o fiind obligat de Cayetano. El a presupus că o să sfîrşesc prin a-i accepta postul pe care mi-l oferise şi că, acceptîndu-l, voi renunţa şi la demnitatea mea, aşa cum au renunţat cu toţii. Mai precis, credea că în ziua cînd le-ar fi venit rîndul surorilor mele, eu aş fi procedat ca oricare altul, făcîndu-mă că nu ştiu nimic.

— Dar acum cîteva zile acceptai ca pe o fatalitate faptul că Clara va sfîrşi prin a i se dărui lui Cayetano.

— Da ; dar am mai spus şi că l-aş ucide. Acesta e motivul principal : libertatea de a-l putea ucide pe Cayetano o plătesc cu mizeria mea.

— Ca să vezi — a zis doña Mariana —, asta mi-l face mai simpatic pe Juan.

— Totuşi, recunoaşte că simpatia noastră nu-i serveşte la nimic.

— Dacă ar primi, eu aş putea inventa un loc de muncă pentru el. Să-mi ţină contabilitatea, de exemplu.

— Să nu uităm că dumneata eşti proprietara vaselor de pescuit şi că, prin urmare, reprezinţi patronatul.

— Nu-mi amintesc ca Aldán să se fi pus vreodată împotriva mea.

— Totuşi, rolul lui de lider nu-i va îngădui să accepte un loc de muncă.

— Acesta-i doar un pretext. Motivul adevărat e mîndria lui.

— Posibil. În orice caz, n-aş avea curajul să fac pe intermediarul.

— Tot din mîndrie ?

— Nu neapărat, mai degrabă... nu, încă nu ştiu. Aldán e mult mai supărăcios şi mai complicat decît pare. Ce l-ar fi costat să tacă în privinţa darului făcut Clarei şi să nu-mi vină cu atîtea explicaţii ?

Doña Mariana a poruncit să-i pregătească un coş cu multă mîncare.

— Nu vreau să te întorci tîrziu acasă.

L-a obligat să ia şi trăsura.

— Ai unde să bagi calul. O să dau ordin să pună şi un sac cu ovăz, ca să nu-ţi faci griji de soarta *Mîndrului*.

Carlos a dus calul într-o magazie care se deschidea chiar în faţa casei. Lumina petromaxului îi îngăduia să se mişte în voie. Tocmai se pregătea să închidă porţile, cînd a descoperit pe o bancă un bileţel pe care se pusese o piatră. Era gata să-i cadă lampa din mînă de uimire. Era un plic închis pe care se afla scris cu cerneală numele lui. L-a deschis grăbit.

D-lui Carlos Deza.
Don Carlos : O slujnică va veni în noaptea asta să vă dea înapoi batista.
Fiţi bun şi nu încuiaţi uşa, pentru ca slujnica să poată intra şi nu vă faceţi griji pentru că slujnica e liberă în noaptea asta. Slujnica dumneavoastră care vă salută,

ROSARIO VIEITES

Era scris cu litere mari, ferme, dar stîngace : ortografia lăsa de dorit, iar semnătura, într-un colţ, foarte înflorată.

A rămas perplex, în mijlocul vestibulului, şi nu i-a trecut prin cap decît să dea foc scrisorii şi să aştepte pînă se făcea scrum. S-a uitat la ceas : trecuse cu puţin de opt. „În noaptea asta" era ceva foarte vag. Putea să vină de îndată sau putea să vină peste două ore. S-a dus în fugă la bucătărie, a pus gaz în una din lămpile aduse de doña Mariana, a aprins-o şi a aşezat-o lîngă fereastra cea mare din salon ; după aceea a ieşit în grădină, fără să-i pese de ploaie şi a verificat dacă lumina se vedea de la intrarea în conac şi, mai departe, de la şosea. Drumul era plin de noroi, dar Rosariao era obişnuită cu aşa ceva şi, în mod sigur, purta galenţi.

Unde s-o primească ? În salon ori în camera din turn ? O să fie frig. Din doi paşi a fost sus şi a aprins focul în şemineu. Trebuia s-o invite la ceva : şi ea, cînd o vizitase prima oară, îl poftise la masă. A pregătit cafetiera napolitană, ceştile, zahărul, linguriţele şi a pus totul pe tava adusă de doña Mariana. Darurile ei fuseseră binevenite. Avea şi coniac. O să-i placă Rosariei ? Poate că erau mai potrivite un pahar de vin şi nişte biscuiţi. A dus totul în camera din turn : a lăsat lumina aprinsă şi uşa deschisă : a coborît în vestibul şi a aşteptat. Era abia opt şi jumătate.

Nu era bine să-l surprindă atît de agitat. Trebuia s-o primească absolut liniştit şi, mai bine chiar, cu o oarecare răceală ; cînd fusese la ea acasă şi părinţii ei l-au jignit, Rosario nu l-a privit cu duşmănie, nici măcar cu indiferenţă. N-avea de ce să-i dea înapoi batista ; dar dacă se hotărîse s-o facă, ar fi putut s-o lase pe aceeaşi bancă pe care stătea el acuma, aşa cum lăsase biletul acela, sub aceeaşi piatră. A i-o înapoia personal şi spunîndu-i asta numai lui însemna, poate, prietenie, ori respect sau poate ceva mai mult decît atît.

Prin uşa întredeschisă sufla un vînt rece şi-i înţepeniseră picioarele. A luat un gît de coniac şi în loc să stea pe bancă, a început să se plimbe dintr-o parte într-alta.

„In noaptea asta" însemna la nouă. Părinții ei se culcau devreme și ea avea să iasă pe fereastră și o să vină singură pe drum, pe lîngă garduri și pe lîngă pomi, ca să n-o vadă nimeni. Cum continua să plouă, avea să vină îmbrăcată cu paltonul ei albastru-închis și, sosind, înainte de a-l scutura, picăturile de ploaie aveau să strălucească în lumină.

— Bună seara.

Stătea în pragul ușii, nehotărîtă.

— Intră. Bună seara.

S-a dus spre ea și i-a întins mîna. Rosario, fără a-l privi, căuta ceva sub palton, poate chiar la piept. A scos batista și i-a dat-o.

— Poftim.

— De ce mi-o dai înapoi ?

Rosario l-a privit fix.

— Stăpîne ! Așa trebuie.

— Cum vrei.

A luat batista și a pus-o deoparte.

— Foarte bine. Acum poftește înăuntru.

— Pentru ce, stăpîne ?

— Ești udă. Hai, intră.

A împins-o ușor de umeri. Rosario rămăsese cu paltonul pe ea, cu fața aproape ascunsă, ca și mîinile. A rămas în mijlocul vestibulului.

— Cred că se obișnuiește să-ți lași galenții aici, a spus Carlos.

— Bine, dar trebuie să urc ?

— Dacă vrei...

Nu i-a răspuns, dar și-a scos galenții, i-a pus într-un colț și-a început să urce scara. Carlos a luat lampa și a pornit în urma ei.

La capătul scării, Rosario s-a oprit, încercînd să-l lase pe Carlos s-o ia înainte, dar acesta a împins-o ușor, obligînd-o să intre.

— Nu încui ușa, stăpîne ?

— De ce ?

— Închide-o ! a ţipat ea, cuprinsă de frică : şi, înainte de a o face el, a tras zăvorul. Uşa nu trebuie să rămînă deschisă, a adăugat ea.

— Nu-ţi fie teamă. Aici nu vine nimeni.

Aerul din camera din turn se încălzise şi flăcările dănţuiau în şemineu. Rosario s-a oprit în loc, privind în jur.

— Stai lîngă foc şi încălzeşte-te. O să pun de cafea. Aici, dacă-ţi plac, am nişte biscuiţi. Dă-mi paltonul, o să-l pun să se usuce.

I l-a luat. Ea nu s-a clintit. Îşi ţinea braţele sub sîni şi părul îi curgea peste umeri.

— Eşti foarte frumoasă aşa, despletită.

— Îmi despletesc cozile în bucătărie, de faţă cu toţi, înainte de a mă culca. N-am avut timp să mi le fac la loc.

— Ia loc. Nu ţi s-au udat ciorapii ? Poţi să ţi-i scoţi şi să-i pui la uscat, lîngă palton.

Paltonul l-a pus el însuşi în faţa şemineului, proptindu-l pe spătarul unui scaun. Sub pretextul că pregăteşte cafeaua, s-a întors cu spatele. Rosario şi-a scos ciorapii şi s-a apropiat de foc cu picioarele goale.

— Stăpîne...

— Vrei ceva ? Ah, te-ai descălţat ! Aşteaptă. O să aduc o pătură.

Ea a protestat, dar el şi dispăruse. S-a întors îndată cu o pătură.

— Stai locului. Nu te mişca. Aranjez eu totul.

A îngenuncheat şi i-a acoperit picioarele şi trupul, pînă la mijloc. Ea n-a spus nimic : se mulţumea să-l privească. Surprinzîndu-i privirea, Carlos şi-a dat seama de ce-o să se întîmple, deşi nu ştia cum.

Era liniştit. Se putea mişca fără grabă, putea să spună prostii, s-o asculte.

— Vroiai să spui ceva.

— Să-mi cer iertare.

— De ce ?

— Pentru că acum cîteva zile, cînd stăpînul a venit la noi...

— Ah, acum cîteva zile... Dar nu ai făcut-o tu, ci părinţii tăi...

— Eu nu puteam să spun nimic. Vreau ca stăpînul să înțeleagă.

— Sigur că înțeleg.

— Eu aș fi spus da cu multă plăcere. Îi mulțumesc foarte mult stăpînului că și-a amintit de mine. A surîs. Eu aș închide ușa în toate nopțile.

Cafetiera napolitană începuse să șuiere. Carlos a stins-o. Apoi a turnat cafeaua în cești.

— Nu-i frumos că stăpînul se poartă așa.

— De ce ?

— Trebuie să răspund ?

— Nu. Îți place cu mult zahăr ?

Rosario se simțea puțin stingherită. A întins mîna spre ceașcă.

— Așa cum e ; e foarte bună, stăpîne. Mulțumesc.

— Așteaptă, nu bea încă.

Dar Rosario se arsese deja. Carlos a rîs și ea s-a luat după el. Apoi au rămas tăcuți, serioși, privindu-se.

— Cum de ai avut curajul să vii ?

— El nu-i aici în noaptea asta.

— Dar ca să vii singură, la ceasul acesta...

— Nu trebuie să știe nimeni și nimeni n-are de ce să-mi facă rău.

— Nu vroiai decît să-mi dai înapoi batista ?

Rosario a pus ceașca pe tavă.

— Mai vroiam să spun cîteva lucruri, dacă stăpînul poate să mă asculte. Nu vreau ca stăpînul să creadă cine știe ce despre mine.

— Și de ce aș gîndi ?

— Mi se pare firesc să fie așa.

— Există multe femei în Pueblanueva care au fost amantele lui Cayetano.

— Nu mă interesează celelalte : eu mă judec numai pe mine.

— De ce ?

Rosario a ocolit răspunsul, povestindu-i că, într-o zi, tatăl ei a spus : „Angajează multă lume la șantiere", iar *Galana* cea bătrînă adăugase : „Da, foarte multă. Și pînă și pe cei mai nepricepuți îi plătește cu un duro pe zi." Cî-

teva zile mai tîrziu spuseseră acelaşi lucru şi calculaseră cam cît le-ar veni pe lună dacă tatăl ei şi cei doi fraţi s-ar angaja. „Trei duros pe zi, adică optsprezece pe săptămînă." „Şi de ce nu vorbeşti cu Cayetano ?" „Eu, nevastă ? Asta nu-i treabă de bărbaţi." Au convenit să se ducă bătrîna. A doua zi, de dimineaţă, i-a poruncit să-şi lase treburile. „O să vii cu mine." A sfătuit-o să-şi pună hainele de duminică, să-şi înnoade panglici la coade şi au plecat la şantier. Cayetano a dat peste ele la uşa biroului, le-a întrebat cine sînt şi ce căutau. „Aha, *Galanii !*" Le-a spus să intre şi a ascultat-o pe bătrînă, în timp ce o privea pe cea tînără. „Sigur, sigur, cred că o să găsim ceva." „Să-l trimit pe bărbatul meu ?" „Nu, o să trec eu în una din serile următoare şi vă dau răspunsul." „Domnul nu trebuie să se deranjeze." „Nu-i nici un deranj. Întotdeauna, după masa de seară, fac o plimbare. Şi pe fata asta cum o cheamă ?" Rosario nu răspunsese. „Răspunde-i, fato, ori nu mai ştii să vorbeşti ?" Două seri mai tîrziu, Cayetano se prezentase în casa lor, a stat de vorbă cu bărbaţii şi au convenit că, de luni, încep să lucreze. Se făcuse tîrziu. „Dacă nu vă supăraţi, noi ne ducem să ne culcăm. Rosario poate sta cu dumneavoastră cît doriţi." Cînd bătrînii şi cei doi fraţi s-au retras, Cayetano a întrebat-o unde e camera ei.

— Şi tu ?

— Ce puteam să fac ? Asta era tîrgul. O ştiam de cînd mama mă luase cu ea.

— Ai început să-l iubeşti ?

— Eu, stăpîne ? Să-l trăsnească Dumnezeu în faţa mea şi fiica mamei mele n-ar vărsa nici măcar o lacrimă. E de-ajuns că-l suport. Nu de altceva, că i-aş rupe oricînd spinarea, dar mă gîndesc la ăi bătrîni.

— Vă era atît de greu fără banii lui ?

— Nu, stăpîne ! Cum să nu fie greu ? La noi în casă, mulţumită lui Dumnezeu şi mîinilor tuturor, am avut întotdeauna ce pune pe masă, şi nu ne-a lipsit niciodată o sută de duros ca să cumpărăm o vacă de lapte. O să vedem acum cum o să ne descurcăm, dacă ne ducem într-o casă unde n-avem nici o palmă de grădină, şi-abia de-o să

putem să ţinem găinile. O să ne pară rău de casă, casa stăpînului, şi de grădină şi de vacă. Cincisprezece duros pe an şi tot se văicăreau. Acum o să plătim şase pe lună. Pentru o coşmelie plină de igrasie ! Dar aşa porunceşte *el*.

— Şi cînd o să te lase, cum o să fie ?

— Tocmai la asta nu se gîndesc ăi bătrîni. Pînă acum, cu pămîntul pe care-l aveam, tot găseam un bărbat să mă mărit. Acum or să se ţină de mine toţi hăndrălăii.

— Eu ştiu că şi dacă o să te lase, Cayetano n-o să îngăduie nimănui să umble cu tine. A spus-o în gura mare că eşti însemnată cu fierul roşu, ca vacile.

Rosario s-a cutremurat, lăsînd să i se vadă în ochi un fulger de ură nemăsurată, dar numai pentru o clipă. Apoi a surîs dulce şi a ridicat braţele ca un om fără apărare, resemnată.

— Ce aş putea să fac ? Dacă aş avea bărbaţi în casa mea...

S-a ridicat pe neaşteptate. Şi-a scuturat paltonul şi a rămas desculţă pe pardoseală.

— E tîrziu şi s-au uscat toate.

Avea picioarele mici şi albe.

Carlos a luat ciorapii şi a părut că-i mîngîie.

— Da. S-au uscat. Şi paltonul.

— Mi-i daţi ? Vă rog frumos...

A stat cu ciorapii în mînă pînă ce Carlos s-a întors cu spatele. Abia atunci şi i-a pus.

— Şi paltonul. Vreţi să mă ajutaţi să mi-l pun ?

Întoarsă cu spatele, cu mîinile ridicate, a pus paltonul pe ea şi a început să-l încheie. Dar Carlos nu-i dăduse drumul. Braţele lui înconjurau trupul liniştit al Rosariei şi ea nu s-a mişcat.

— Doamne, s-a făcut atît de tîrziu ! a zis Rosario.

— E trecut de miezul nopţii.

Părea alta. Îi străluceau ochii, îi tremurau cuvintele de o bucurie nemăsurată, uşor de ghicit din mişcări şi din ceea ce spunea. Dar Carlos ştia că nu era bucuria dragostei, nici măcar a plăcerii pe care — după cum o recunoscuse — o cunoscuse pentru prima oară în noaptea aceea,

ci satisfacţia de a-l fi înşelat pe Cayetano şi de a-şi fi păcălit părinţii. Îi înjurase cu o furie de nedescris şi-i spusese că ar dori s-o vadă în braţele lui Carlos ; s-o vadă toţi cei din Pueblanueva.

— O să merg cu tine pînă acasă.

— Nu, stăpîne. Nu-i nevoie. Pentru ce ? Cunosc foarte bine drumul şi n-am cum să mă rătăcesc.

— Da, dar nu-mi place să pleci singură la ceasul acesta.

— Nu mi-se întîmplă nimic.

A luat paltonul şi i l-a întins iarăşi lui Carlos.

— Ţineţi-mi-l încă o dată, ca mai înainte.

Înfăşurată în el, s-a apropiat.

— Dacă stăpînul îmi porunceşte, rămîn aici pentru totdeauna.

— Eşti sigură că n-o să-ţi pară rău ?

— Stăpînul nu trebuie decît să-mi poruncească.

Aştepta răspunsul cu faţa ridicată spre el, cu ochii mari şi albaştri, ca o apă potolită.

— Mai gîndeşte-te şi dacă o să crezi că...

— Fac cum spune stăpînul.

A tras zăvorul.

— Să încuiaţi întotdeauna uşa, stăpîne.

— De unde atîta frică ?

— Sînt unii care nu-l iubesc deloc pe stăpîn.

Carlos stătea cu lampa deasupra capului, luminîndu-i drumul.

— Galenţii mei ! Unde sînt ?

L-a luat în braţe şi l-a privit în ochi. Îi era frică de-adevăratelea.

— I-am pus aici, în colţul acesta. Nu vă amintiţi ?

— Uite-i acolo, lîngă uşă.

— Cineva le-a schimbat locul.

— Cineva ?

— Cineva ?

I-a încălţat cu grijă şi imediat s-a auzit ţăcănitul lor pe pietrele aleii.

— Închideţi, stăpîne ! Închideţi şi urcaţi-vă sus ! Cineva a fost aici în noaptea asta.

El s-a apropiat de ea şi a sărutat-o.

— M-ar durea sufletul dacă v-ar ucide.

A fugit, pierzîndu-se în penumbra aleii, sub ploaia violentă.

— Rosario ! Aşteaptă, vin cu tine !

— Nu, stăpîne, pentru Dumnezeu ! i-a răspuns de departe Rosario, închizînd poarta de la intrare.

Carlos s-a dus în magazie să vadă dacă nu cumva i-l furaseră pe *Mîndru ;* căluţul era la locul lui, legat cu funia. Şi-a trecut mîinile pe crupă şi a ieşit. A lăsat vestibulul deschis, dar a pus zăvorul la uşa următoare, de lîngă casă.

Mai rămăseseră în şemineu cîţiva cărbuni. I-a scormonit cu vătraiul. După aceea şi-a pregătit o altă cafea şi a băut un pahar de coniac. S-a gîndit să se culce, dar îi pierise somnul. A luat nişte lemne şi le-a pus pe foc, aşezîndu-se lîngă şemineu, în scaunul pe care stătuse Rosario.

Se simţea puţin trist. Putea să stabilească precis clipa în care năpădise tristeţea, pe neaşteptate, în sufletul său, şi efortul pe care-l făcuse pentru a o îndepărta sau, cel puţin, pentru a se preface, în timp ce Rosario se afla lîngă el, fericită, cu o fericire care-i inunda cuvintele şi lumina ochilor. Era, totuşi, o fericire aparte, nu de carne exaltată, nici de iubire împlinită, ci de triumf. Şi el se recunoştea drept instrumentul acestui triumf : supus, aproape inactiv, îndeajuns de nepriceput. Ea hotărîse totul, punct cu punct, şi îşi dusese planul la capăt. Mai mult ca sigur că, în urmă cu cîteva zile, în timp ce el discuta cu bătrînii ei, ea, fără să ridice capul, văzîndu-şi de treabă, se bucura în adîncul inimii, hotărîtă să-i dea înapoi batista în prima noapte în care-i va fi cu putinţă. Fusese o jucărie în mîinile Rosariei ! Ah, sigur, fără nici un gînd rău ! Poate că ea se gîndise că dacă din partea lui nu era nici un inconvenient, dacă vroia s-o ia acasă la el, era suficient că se apropie — indiferent sub ce pretext — şi să se lase îmbrăţişată. Îşi ridicase braţele foarte aproape de el, stînd cu spatele, fără apărare, ca şi cînd ar fi spus : „Acum". Şi el o îmbrăţişase ; supus, da, şi totuşi, simţurile lui nu erau atît de întărîtate încît să nu se poată stăpîni,

lăsînd-o să-şi pună paltonul pe ea. După aceea, lucrurile se schimbaseră. Rosario descoperise în el ceva nou şi era cutremurată.

A băut încă un pahar de coniac. Victoria asupra lui Cayetano nu avea o importanţă deosebită. Aproape că nici nu-i păsa, chiar dacă avea să afle şi chiar dacă oamenii din Pueblanueva aveau să-l salute ca pe un învingător. Nu conta. Tristeţea lui izvora din umilinţă ; dar mai era ceva pe care nu şi-l putea defini şi nici nu-l putea separa de celelalte lucruri : ceva care făcea parte din aceeaşi tristeţe ; senzaţia că acel ceva l-ar fi despărţit de cineva, ca şi cînd, în adîncurile lui, s-ar fi prăbuşit un anume lucru şi el ar fi rămas singur, numai cu el însuşi.

A deschis fereastra şi a rămas privind afară. O creangă de tisă se legăna deasupra capului său, aproape atingîndu-l şi scuturîndu-i în păr picături mari de ploaie rece. Bătea un vînt puternic, furios ; şuierul lui se auzea de-a lungul văilor, urca pînă sus, în vîrful colinelor, părînd că adună la un loc toate zgomotele. I s-a părut că distinge în zgomotul acela un sunet de fluier, aproape glumeţ. Dar numai cîteva clipe ; răceala nopţii i-a potolit sîngele. A simţit nevoia să se analizeze, să înţeleagă şi să vadă în mod limpede situaţia sa, reducînd totul la un sistem riguros de cauze şi efecte, tot ce se petrecuse în ultimele ore. Aşezat lîngă foc, s-a gîndit îndelung, înfrîngîndu-şi imaginaţia, pentru ca raţiunea să se desfăşoare nestingherită, ca şi cînd ar fi analizat un caz care nu-l reprezenta pe el. Cînd a adormit în scaunul pe care stătuse Rosario, învelit în aceeaşi pătură în care o învelise pe ea, credea că ştie la ce să se aştepte, cel puţin în ceea ce privea comportarea sa din clipa cînd sosise la Pueblanueva. Rămînea numai un punct obscur, pe care analiza nu-l putea lumina, pentru că într-o bună măsură nu-i aparţinea sau, cel puţin, aşa credea el. Şi dacă acest punct corespundea unei intervenţii directe a unei Voinţe Supreme — se putea admite ca ipoteză de lucru — cum se face că tot ceea ce a urmat după aceea l-a dus, pas cu pas, în braţele Rosariei ? Ajungînd aici, Carlos a rîs de sine însuşi şi s-a întrebat de îndată de ce rîdea şi şi-a dat seama că de cîteva ore se transformase

într-un spectator al propriei sale vieți, purtîndu-se față de el însuși ca un cititor de romane față de personajele cărții. Și că viața lui, privită din afară, era puțin comică, semănînd cu o pisică ce se urmărea pe ea însăși. Dar și-a mai dat seama că în timpul pierdut în analiza aceasta fărîmițase faptele în așa hal, încît aproape că le distrusese, iar acum le putea privi rămășițele — o grămadă de date pentru un medic — ca și cînd nu i-ar fi aparținut niciodată.

XIII

CÎND S-A TREZIT, SE LUMINASE DE MULT DE ZIUĂ. A deschis fereastra şi a contemplat valea ce se deschidea în faţă, tîrgul întreg cotropit de ploaie, valurile zgomotoase lovindu-se de ţărm. Casa lui mai păstra încă liniştea nopţii, ca şi cînd vîntul, potolindu-se, ar fi lăsat un loc gol în care crengile de tisă se prăbuşeau învinse.

În timp ce se spăla pe faţă, şi-a amintit de concluziile din noaptea anterioară. Acum, în mod logic, considera că trebuia să hotărască concret felul în care urma să se poarte cu Rosario. S-ar fi putut întîmpla să-i apară la uşă cu bocceaua în spinare, aşa cum insinuase; în cel mai bun caz, ar fi putut să rămînă cu familia ei şi să vină să-l viziteze, uneori, noaptea. In ambele cazuri *putea* s-o refuze şi, poate, *trebuia* s-o facă. Pentru moment a renunţat la *putea* şi a rămas cu *trebuia*. De ce *trebuia* s-o refuze ? Pentru a evita o situaţie care-l angaja, ori o legătură sentimentală nedorită ? Adică, pentru a-şi păstra libertatea ? Era nevoie să recunoască că nici unul din aceste motive nu-l interesa şi că libertatea lui, analizînd bine totul, rămînea neştirbită. Şi atunci de ce *trebuia* s-o refuze ? Din teamă faţă de Cayeţano ?

Există un punct obscur, care cu o noapte în urmă îi rămăsese ascuns — era firesc, căci în noaptea aceea fusese atent la fapte, iar acum nu le analiza, ci căuta un mod de a se purta : era posibil, oare, să mai evite criteriile morale, reducînd datoria la o simplă convenienţă ? Pentru aceasta trebuia să renunţe la punctul acela obscur, atît de ispititor pentru curiozitatea sa : ca şi cînd i s-ar fi oferit ceva secret, ascuns sub o faţă de masă, şi, printr-o singură ridicare a unui colţ, acel ceva ar fi rămas evident,

la vedere. Numai că acel ceva, atît de secret, putea să se arate fără să vrea el, prin însăşi forţa lui, nu ca un act deliberat, ci precum atîtea altele — bine cunoscute, izolate şi la fel de bine cercetate — care păreau provocate din afară.

Sub faţa aceea de masă se afla amintirea Clarei şi o extraordinară, imprevizibilă noţiune a cărei denumire concretă a respins-o pentru moment, dar a acceptat-o imediat : seducător. Noţiune încărcată de dramatism, perfect delimitată, dar fără o legătură aparentă cu Clara. De ce, totuşi, şi-o amintea în acelaşi timp cu numele ei, ca un păcat ? De ce apăreau împreună, ca două ouă în acelaşi cuib, alături, dar fără să se atragă ?

„În fiecare fiinţă omenească — s-a gîndit el — zace istoria lumii. Dacă aş putea să-mi iau sufletul în palme, aş reuşi să văd nu numai sentimentul păcatului, ci şi pe omul de Neanderthal, viu şi nevătămat, bîţîindu-se, acelaşi, poate, care s-a îngrozit cînd l-am visat pe Diavol şi care a convins că Diavolul a intrat în mine şi umblă pe unde vrea, făcîndu-şi de cap". Dar, pentru moment, omul de Neanderthal nu-l interesa. În schimb, îl interesa sentimentul păcatului luat şi analizat în sine şi în legătură cu Clara. Asta îl interesa foarte mult, precum şi faptul indiscutabil că atît de muncita sa construcţie nocturnă, tot acel sistem de cauze şi efecte, rămînea deocamdată alterată, poate chiar de nefolosit. Totuşi, sentimentul, aproape senzaţia păcatului, nu-l copleşise, nici măcar nu-l emoţionase, rămînînd distinct, izolat, mai degrabă ca o noţiune intelectuală a sentimentului decît ca un sentiment trăit. Obiect uitat care, reapărînd, îl obliga să-l distrugă şi să-l facă la loc.

Ceea ce ştia despre păcat îi servea prea puţin. Pentru a-şi reconstitui întreaga analiză, avea nevoie de o cunoaştere teologică, chiar şi foarte sumară — pe care acum n-o avea — şi nu pentru că ar fi crezut în el, ci că nu era corect să se bizuie numai pe nişte efecte psihologice interpretate de o ştiinţă în care de asemenea nu credea. Cîtă galimatie ! În timp ce-şi bea cafeaua, s-a gîndit că părintele Ossorio ar fi putut să-i spună ceva. Neîndoielnic, părintele Ossorio era un păcătos înţelept,

cu multă experienţă. O să se ducă să-l vadă, chiar în dimineaţa aceea, mai înainte că examenul pe care şi-l făcea sieşi să înceapă a-l plictisi. Cel puţin, era liniştit, situaţia sa reducîndu-se la nişte termeni pur teoretici, fără ca ceva sentimental să se amestece în aceasta şi fără ca un element tulbure să-i fi alterat analiza sa atît de meticuloasă. Clara şi păcatul. De ce Clara ? O dorise, poate, pentru o clipă. Conta prea puţin în viaţa lui — mai puţin, bineînţeles, decît Rosario.

A coborît scările fluierînd.

— Bună dimineaţa, don Carlos.

Paquito *Ceasornicarul* se afla în vestibul, aşezat pe o bancă şi avînd în faţă un fel de masă pe care pusese tot felul de scule. Ţinea în mîini o maşinărie micuţă pe care, ridicîndu-se, n-a pus-o jos. Lîngă el, alături, pe bancă, avea o boccea mare, poate rufărie şi, firește, pălăria de paie, fluierul şi bastonul.

Surîdea şi clipea des. Saşii, ochii lui se mişcau repede, neliniştiţi.

Carlos s-a oprit în faţa lui.

— Ce faci aici ?

— Nu vedeţi ? M-am mutat cu casa.

— Vrei să spui că te-ai mutat în casa mea ?

— Da, domnule.

Carlos a rîs.

— Fii binevenit. Înseamnă că vrei să te vindec.

Paquito s-a dat înapoi înspăimîntat.

— A, nu, asta nu, domnule. Prima condiţie e că nu veţi încerca să mă vindecaţi.

— E prima condiţie din contractul de închiriere, nu-i aşa ?

— Da. Putem spune şi aşa.

Carlos s-a aşezat pe bancă, alături de el. L-a bătut de cîteva ori cu palma pe umăr ; Paquito şi-a plecat capul şi a pus pe masă ceasul pe care se-apucase să-l repare.

— Te-au dat afară ?

— Pe cine ? Pe mine ? M-am mutat fiindcă aşa am vrut eu.

— Nu înţeleg.

Paquito l-a privit cu coada ochiului, șmechereşte, dar temîndu-se.

— Aveți o țigară ? Vă asigur că nu am venit să fumez din punga dumneavoastră ; am plecat devreme din tîrg și n-am avut de unde să-mi cumpăr țigări.

A luat țigara pe care i-a oferit-o Carlos și a aprins-o repede.

— Cayetano — a spus — m-a supărat prea tare pentru că, uneori, m-a tratat ca pe un servitor, iar alteori ca pe un sclav. Suportam orice, chiar să rîdă de mine sau să mă lovească. Există oameni care s-au născut pentru a li se frînge oasele și eu sînt din ăștia, așa că n-aveam încotro. Dar alte lucruri nu-mi plac. Nu le pot suferi.

A tras de cîteva ori din țigară și l-a privit pe Carlos, de data asta direct în față.

— Trec cu vederea pînă și faptul că mă folosește drept codoșul lui. Diseară vin pe la opt. În noaptea asta nu vin. Dar să-l ții pe unul în ploaie, ore în șir, într-o noapte de iarnă, asta nu, nu poți să i-o ceri nimănui.

A făcut o pauză, ca și cînd ar fi așteptat răspuns la cele spuse, ori, cel puțin, un semn de înțelegere ; dar Carlos n-a spus nimic.

— Dumneavoastră n-aveți idee ce-nseamnă să stai într-o noapte de iarnă afară, cînd plouă cu găleata, umblînd după fîțele lui, întotdeauna atent, ca să-i îndeplinești porunca întocmai, fără a pierde nici un amănunt. Și dacă e nevoie să alergi, alergi ; dacă trebuie să aștepți, n-ai încotro, aștepți.

— Și, totuși, îți mai rămîne timp să cînți și din fluier i-a spus Carlos, surîzîndu-i cu subînțeles.

Fața lui Paquito s-a luminat brusc,

— Sigur că da. Dumneavoastră m-ați auzit, nu-i așa ?

— Da.

— Și ați înțeles ce vroiam să vă spun ?

— Nu.

— Dacă ați fi fost atent la fluierul meu, acum n-aș avea nevoie de atîtea explicații. O spunea cîntecul.

— Din cauza vîntului n-am auzit prea bine.

— Asta trebuie să fie : vîntul. Blestematul ! Înseamnă că nu mai am ce să vă explic.

— Ba cred că da.

Paquito s-a scărpinat în cap.

— Să vedeţi, eu nu ştiu dacă pot să mă explic cum se cuvine. Adevăru-i că pe la nouă şi jumătate nu eram aici, afară, sub şopron, pentru că ploua foarte tare, şi încercam să mă lămuresc : dacă e să rămîn la Cayetano, trebuie să-i povestesc totul. Dar nu mi se părea că-i frumos din partea mea. Oi fi eu nebun, dar există situaţii în care adevărul mi-e foarte limpede. Şi de data aceasta, a mă fi dus să-i spun ce văzusem, nu mi se părea potrivit. Mi-am bătut capul tot timpul. Ploua şi eu mă gîndeam. Am plecat de aici, în urma fetei, şi am dus-o pînă acasă, continuînd să mă gîndesc ce am de făcut. Pînă cînd, în cele din urmă, am găsit. De asta m-am întors şi am cîntat din fluier. Ca să vă daţi seama că eu ştiu. Cum mă hotărîsem să mă mut aici, eram dator faţă de dumneavoastră şi nu faţă de celălalt, aşa că puteam să tac. M-am dus la şantier, mi-am uscat hainele, şi cînd a sunat sirena, mi-am luat boarfele şi m-am mutat aici. Aşa că, iată-mă. Nu-s obligat să-i spun nimănui nimic. Trebuie doar să păstrez un secret. Ah, mai e ceva : uşa. Dumneavoastră aveţi prostul obicei de a lăsa totul deschis ; nu-i bine, mai ales cînd n-ai pe nimeni care să-ţi aibă grijă de casă. Tatăl dumneavoastră, odihnească-se-n pace, făcea la fel.

— L-ai cunoscut ? a întrebat Carlos înfiorat.

— Fac cincizeci de ani de Sfîntul Salvator ; tatăl dumneavoastră a plecat de aici pe zece august în o mie nouă sute unu. Eu aveam şaisprezece ani şi eram deja nebun, dar ştiam să deosebesc un om cumsecade de un fiu de căţea.

Şi-a lăsat o mînă pe umărul lui Carlos şi l-a privit cu duioşie.

— Dumneavoastră îi semănaţi. Cînd v-aţi întors aici, mi-am spus : e leit taică-său. Vă dau cuvîntul meu că nu m-am bucurat, pentru că oamenii cumsecade nu dau înainte, nu prosperă, mai ales aici, în Pueblanueva. Uitaţi-vă la mine : sînt vînăt de bătaie peste tot.

A tras adînc din ţigară.

— Tutun bun. Ca să vezi : Cayetano, ca să facă pe democratul, are punga plină cu tutun din ăsta şi-i serveşte pe toţi ; dar el fumează mahorcă. Mie nu mi-a dat niciodată tutun de-ăl bun.

A făcut cu mîna un gest urît.

— Acum pot să vorbesc despre el cum îmi place.

— Ştie cineva că Rosario a fost azi-noapte aici ?

— Noi trei şi Cel de Sus. Jur pe cenuşa mamei mele.

S-a ridicat brusc şi s-a aşezat în faţa lui Carlos, cu mîinile împreunate.

— Pe mine să mă credeţi, don Carlos, cînd spun ceva. Dacă i-aş fi spus cuiva, aş fi rămas la şantier. Ce dracului, avem dreptul să fim decenţi.

S-a aşezat, uşor comic, în genunchi.

— Vă jur că n-o să spun nimănui, chiar dacă mă daţi afară din casă.

— Poţi să rămîi.

Paquito şi-a schimbat vocea, devenind grav şi serios.

— În cazul ăsta, trebuie să discutăm situaţia. Dumeavoastră îmi puneţi condiţiile dumneavoastră şi eu le pun pe ale mele.

A arătat printr-un gest cu mîna camerele de sus.

— Aveţi acolo şase orologii vechi, de marcă foarte bună. Toate sînt stricate. O să le repar.

— De unde ştii că sînt şase ?

— V-am spus că nu-i bine să lăsaţi uşa descuiată. Dar eu nu am furat nimic. N-am furat în viaţa mea. Singurul lucru pe care mi-l poate arunca cineva în obraz e că, odată, cu mulţi ani în urmă, am tăbărît pe-o fată. E treabă urîtă, se zice, şi aşa trebuie să fie, dacă judec după bătaia pe care mi-au dat-o şi după cele şase luni pe care le-am petrecut la balamuc. Da, m-am îmbătat de multe ori, dar de asta sînt vinovaţi cei care au vrut să mă vadă beat. N-am furat nimic. Am intrat aici, am fost prin toată casa şi mi-am spus : şase orologii mute. Ce frumos or să bată de douăsprezece ori, cînd or fi reparate, unul după altul ! Tin, tin ! Tan, tan ! Unul are muzică.

Era cel de la şemineu. Cînd Carlos era mic, îi plăcea să-l audă, rămînînd ca vrăjit de bătăile lui.

— O altă condiție e că nu trebuie să vă faceți nici o grijă din partea mea. Sînt un om liber. Mănînc cînd mi-e foame și dorm puțin. N-am nevoie de pat. O să-mi aranjez taraba în cămăruța asta. Uneori lucrez, alteori nu : nimeni n-are dreptul să mă oblige ; și cînd se desprimăvărează, o roiesc. Pe cel care nu mă lasă să plec, îl omor.

— De ce ?

Paquito a devenit serios.

— O să vorbim și despre asta mai încolo.

— De ce nu acum ? i-a replicat Carlos, motivîndu-și intervenția : am dreptul să-mi cunosc chiriașul.

Paquito a rămas surprins, dar numai o clipă. S-a întors la bancă, și-a luat bastonul și i l-a dat lui Carlos.

— Firește că aveți dreptul. Trebuie să cunoașteți totul. Secretele mele se află în bastonul acesta. Fiecare inel are filetul său aparte și se descompune ușor în bucăți. În el îmi păstrez economiile. Poftim. Pesete de argint și bilete de bancă. În total, trebuie să fie vreo trei sute. Pînă la primăvară ajung la patru sute. Aici îmi țin „croitoria" : ace, ață, degetar. Un bărbat singur trebuie să învețe de toate. Cînd îmi cade un nasture, îl cos, iar cînd se rupe ceva, cîrpesc.

A coborît glasul și a privit în jur, cu multă atenție.

— Aici am portretele Regelui și al Reginei.

A scos o tăietură de revistă ilustrată și i-a arătat-o lui Carlos.

— Regele și Regina. Don Alfonso XIII, Dumnezeu să-l ocrotească.

A rîs și a început să îngîne Marșul Regal. Brusc, a luat flautul și a continuat melodia, în timp ce se plimba prin vestibul în pas soldățesc.

— Și mai am ceva. Vreți să desfaceți măciulia ?

Ca să-i fie pe plac, Carlos a desfăcut-o. A rămas în palme cu o sticluță, plină cu un praf alb, cristalin.

— Ce-i asta ?

— Arsenic. Dacă omor pe cineva, îl iau și gata.

— Dar de ce trebuie să omori ? Exact asta aș vrea să știu.

Paquito s-a apropiat de el, neîncrezător.

— Dumneavoastră aţi zis într-o zi că mă puteţi vindeca.

— E adevărat, dar nu mă gîndesc s-o fac. E una din condiţiile tale de chiriaş.

— Îmi daţi cuvîntul dumneavoastră ?

Carlos i-a întins mîna. Paquito l-a privit cu uimire şi apoi i-a strîns-o foarte bucuros.

— Asta e cu totul altceva, don Carlos! Dumneavoastră îmi daţi mîna. Ştiţi ce înseamnă asta între oameni buni şi adevăraţi ? Eu ştiu. Un secret pentru altul. Eu n-am să spun nimănui că Rosario a fost azi-noapte aici, iar dumneavoastră nu veţi spune nimănui... — s-a oprit şi a făcut un gest uşor deşănţat. — Toată lumea ştie asta.

— Eu nu ştiu.

— Nu ştiţi că am logodnică ? Am. Mie îmi plac femeile, dar nici una n-a vrut să se mărite cu mine. Un nebun ! Nu are şi el dreptul la o femeie, ca oricare altul ? Un nebun ! Ei şi ? Odată mă aflam la un hram, la biserica din Bergantiños, şi s-au apucat să-mi dea vin ca să le spun un discurs de-al lui don Eduardo Barriobero. M-au obligat să mă sui pe o masă, sub o pînză de cort, şi le-am spus discursul. L-am spus tot, cu punct şi virgulă, ca şi cînd aş fi fost oratorul însuşi. Dar au început să rîdă de mine, mi-au aruncat sticle în cap, m-au maltratat şi m-au lăsat în şanţul şoselei, cu capul spart. Poftim, mai am şi acum cicatricea.

Şi-a dat părul la o parte şi i-a arătat o dungă roşie, lîngă tîmplă.

— Puteam să mor acolo, părăsit ca un cîine. Trăsni-i-ar Dumnezeu ! M-au lăsat în şanţul şoselei, fără ca măcar unul să-mi dea o gură de rachiu. Credeţi că-i drept ? Eram ca şi mort, fără simţire. La ce serveşte Garda Civilă ? Şi totuşi, acolo m-au lăsat şi acolo am rămas pînă cînd m-a luat ea. Sigur, cînd se schimbă vremea, mă doare capul.

— Şi asta e totul ?

Paquito s-a aşezat pe bancă, a pus flautul alături şi a început să-şi recompună bastonul.

— Toată lumea de aici ştie povestea logodnicei mele. Cînd vine primăvara, mă duc s-o văd. Cumpăr un vig de

stambă colorată, cu multe flori, că așa-i place ei, o cutie mare cu biscuiți și niște caramele și mă duc s-o văd, pentru că ea mă așteaptă. Și unii mă întreabă : „Paquito, de unde știi că te așteaptă ?“ Și eu le răspund : „Sînteți niște proști. De unde știu rîndunicile că trebuie să plece ?“ Eu trăiesc liniștit tot anul ; dar primăvara, într-o bună zi, simt ca un foc în mine și atunci știu că, din clipa aceea, ea iese în fiecare zi la marginea drumului. Eu îmi fac cumpărăturile, împachetez totul și plec. Plec cîntînd din flaut și din gură, direct peste cîmp. Cînd ajung în satul ei, ea mă așteaptă.

— Probabil că simte și ea același foc.

— Nu glumiți, pentru că așa este.

L-a privit pe Carlos într-un chip aparte, ca și cînd ar fi fost pe punctul să-i dezvăluie miezul problemei.

— Și ea e nebună, a zis Paquito, între amărît și grăbit. De asta nu vreau să mă las vindecat. Dacă n-ar fi pentru ea, n-aș mai putea gîndi. Dar, dacă mă vindec, cum o să mai știu că ea mă așteaptă ?

Și-a așezat bastonul pe masă.

— Într-o altă zi o să-mi continui explicația. Pentru azi e destul. Acum aștept condițiile dumneavoastră.

— Una singură : să nu te amesteci în viața mea.

Paquito a surîs.

— Dumneavoastră nu știți ce spuneți. Ce vreți ? Să vă las ușa descuiată ? Să nu povestesc ce văd ? Și dacă vine cineva să vă omoare, să-l las să intre ? Și mai e povestea cu femeile. Or să vă bage în multe belele.

— O singură femeie și am terminat.

Nebunul a izbucnit într-un hohot de rîs de nu se mai termina.

— Cu asta de-abia ați început. Nici nu bănuiți peste ce bucățică ați dat.

S-a apropiat de Carlos, vrînd parcă să-i spună ceva la ureche.

— Știți, în materie de femei, eu înțeleg prea puțin. Am nebuna mea și, acum amîndoi sîntem nebuni, ne înțelegem foarte bine. Dar unele lucruri nu-mi miros a bine, și cînd nu-mi miros, știu care-i treaba. *Galana* știe ce

are de făcut şi-i foarte atentă ; că dacă nu, vai de ea. În schimb, cealaltă...

— Care cealaltă ?

— Clara.

— A, Clara ! Ce ştii tu despre ea ?

— E un suflet bun. Într-o zi a venit la taraba mea. Mi-a adus un orologiu vechi, ca să i-l cumpăr. „Bine, fato, dar eu n-am bani să ţi-l plătesc." „Oricît o fi." „Dacă vrei, lasă-mi-l şi o să-ncerc să-l vînd eu." Mi l-a lăsat. Făcea, pe puţin, o mie de pesete ; un orologiu de valoare. L-am curăţat, l-am pus la punct şi am căutat un client. Mi-au dat mai mulţi o sută de pesete şi, pînă la urmă, l-am vîndut pe o sută douăzeci şi cinci. Cînd a venit Clara să afle dacă-l vîndusem, i-am spus : „Ai banii aici, atît mi-au dat : nici un ban în plus". „E bine. Poftim, pentru tine." Şi a vrut să-mi dea douăzeci şi cinci de pesete. Nu le-am luat. Îmi părea rău după ceas. O minune ! Acum e în sufrageria lui Cubeiro. L-aş fi cumpărat pentru logodnica mea, dar m-am gîndit că ea nu înţelege nimic despre aşa ceva şi i-l pot fura. Clara a vrut să-mi dea douăzeci şi cinci de pesete drept comision. Nu vi se pare un suflet bun ? În plus — s-a apropiat şi mai mult de Carlos —, are un trup mai frumos decît *Galana.*

— Şi asta o ştii ?

Paquito a rîs cu şiretenie.

— Le-am văzut goale pe amîndouă. Odată, Cayetano m-a trimis la Rosario să-i spun să se culce. Am bătut în geam şi i-am spus. Mi-a venit chef să văd ce face şi m-am chiorît prin oblon şi am văzut cum se dezbrăca şi se privea în oglindă. Cayetano m-a prins uitîndu-mă la ea şi mi-a rupt spinarea. Mai tîrziu i-am spus : „O femeie care se uită în oglindă nu-i o femeie serioasă". Era frumoasă, e adevărat, dar Clara n-are de ce s-o invidieze.

A tăcut, aşteptîndu-l pe Carlos să-l întrebe despre Clara, dar acesta doar a surîs.

— Aşa. Într-o după-amiază am venit să văd ceasurile. Mai venisem de două ori şi mă tot gîndeam cum aş putea face să le repar fără ca să vă daţi seama, pentru că îmi părea rău să le văd mute. Şi atunci, cînd am venit

ultima dată, am auzit că cineva urca scara şi cînta. M-am ascuns în dormitor. A intrat Clara şi a început să scotocească prin dulap, să scoată la rufe şi să le pună pe ea. pe deasupra, uitîndu-se în oglindă. Deodată, a început să se dezbrace. Eu credeam că o să-şi scoată rochia şi o să-şi pună alta, dar cînd şi-a scos-o, a rămas în pielea goală ! Nici nu mi-a trecut prin cap că aşa aveau să se petreacă lucrurile. Dar aşa a fost, avea dulapul deschis şi nu s-a privit în oglindă, ca cealaltă.

— După aceea am sosit eu.

— Da, dar Clara se îmbrăcase.

— Ai auzit ce am vorbit ?

— Cînd vorbeaţi tare, da.

— Atunci, înseamnă că ştii că nu m-am culcat cu ea.

— Despre asta nu pot să spun nimic, cînd aţi mîncat, eu am profitat de linişte şi-am întins-o.

— Dacă îţi dau cuvîntul meu, mă crezi ?

— De ce să mi-l daţi, dacă nu mă interesează ? Eu am vorbit despre Clara pentru că mi se pare că e un suflet bun şi, ca trup, e mult mai bine decît Rosario. Mă puteţi crede, n-am nici un interes şi n-am nici un fel de simpatie faţă de fratele ei, după cum n-am avut nici faţă de tatăl lor, mai ales în politică, fiindcă era un trădător. Un om ca el, cu titlu de conte, să sfîrşească prin a se alia cu Cayetano. De vină, sigur, au fost numai femeile.

Carlos s-a dus spre ieşire şi a rămas în uşă, privind ploaia.

— Paco, vino încoa.

Ceasornicarul s-a apropiat destul de timid, cu flautul în mînă, fără pălăric. Ud, părul îi cădea pe frunte, pînă peste ochii lui şaşii şi jucăuşi.

— Spune-mi, eşti un nebun sau o puşlama ?

Paquito a rîs satisfăcut şi umil ; şi-a dus flautul la buze şi a făcut un solfegiu.

— Pot să vă acordez şi pianul. E ca vai de el.

— Eşti nebun sau o puşlama ?

— Don Carlos, mai puteţi să-mi spuneţi să-mi strîng boarfele şi să plec, şi o să plec. Dar dacă mă întrebaţi dacă sînt sau nu sînt nebun, ce pot să vă răspund ? De aproape cincizeci de ani aud spunîndu-mi-se : „eşti un

nebun bun de legat". Întotdeauna nebunii se cred foarte deștepți. Cînd am fost la balamuc, singurul care era considerat nebun eram eu. Și, să nu uităm, acolo erau nebuni-nebuni. Eu nu înțeleg prea multe despre așa ceva, dar, dacă sînt nebun, vreau să rămîn așa, iar dacă nu sînt, mă simt bine așa cum sînt. Cînd mă gîndesc la astfel de lucruri, îmi spun singur : Paco, ești nebun. În rest, sînt o persoană decentă. Dacă asta vroiați să știți.

Carlos i-a surîs, i-a pus mîna pe umăr și i-a spus :

— Gata, du-te și acordează pianul. Să văd ce poți face.

Își uitase de vizita la mănăstire și de consultația pe care vroia să o aibă cu părintele Ossorio. A coborît în oraș. Doña Mariana l-a întrebat de ce întîrziase, și el i-a spus o minciună. Nu i-a spus nimic despre Paquito, dar a vrut să afle cîte ceva despre familia Aldán.

— Cu ce se ocupa tatăl lor ? Ce rol avea el aici ?

Doña Mariana i-a spus în puține cuvinte tot ce știa despre Remigio Aldán și despre copiii lui.

— Asta îmi lămurește unele lucruri despre Juan. Dar mama lui ?

— Cînd s-a îngrășat, el nu s-a mai uitat la ea și s-a distrat cu altele. Iar ea a început să bea.

— Ați fost prietene ?

— Cu Remigio am fost ; am făcut dragoste cu el, cînd era neînsurat. După aceea, prima lui soție mă vizita din cînd în cînd. Dar pe mama lui Juan nu am văzut-o niciodată. Cînd venea la Pueblanueva, nu ieșea din casă, ca și cînd i-ar fi fost rușine. Lui Juan nu i-am vorbit niciodată, iar pe Clara n-am văzut-o în viața mea. Pe Inés, da. Am stat de vorbă cu ea, dar nu mi-a părut simpatică. Pe mine mă plictisesc evlavioasele.

— Cred că Inés nu-i o evlavioasă oarecare.

În după-amiaza acelei zile, după ce-și luaseră ceaiul, a venit un copil cu un mesaj din partea Clarei : îl aștepta pe Carlos în piață. Pe doña Mariana a surprins-o vestea.

— Amintește-ți că i-am promis să mergem duminică la cinema. Poate că vrea să-mi aducă aminte. Azi e vineri.

Exact asta i-a amintit Clara, deși ar fi putut să fie doar un pretext.

— Sper că nu s-a supărat bătrîna pentru că te-am chemat.

— De ce să se supere ?

— Of ! Te ține legat de ca ca și cînd i-ai fi logodnic. Nu te-am mai văzut de-o săptămînă.

Părea fericită. L-a rugat pe Carlos s-o conducă pînă acasă și a rîs tot timpul. La despărțire, i-a amintit iarăși de întîlnirea lor.

— Așteaptă-mă, la cinci , în piață.

— Ai o rochie nouă ?

— Formidabilă. N-o să-ți fie rușine să ieși cu mine.

A dispărut, în fugă, fără să-i dea mîna. La întoarcere, Carlos a trecut pe la Cazinou și s-a apropiat de masa pocheriștilor. L-a văzut pe Cayetano și a tresărit. Dar Cayetano abia de s-a uitat la el, ca și ceilalți. Don Baldomero pierduse șaizeci de pesete, își blestema cărțile și cerea mereu altele. Făcînd pe chibițul, Cubeiro rîdea pe seama lui. A fost singurul care, după cîteva clipe, i-a dat atenție lui Carlos. L-a luat deoparte de masă, lîngă patefon, sub pretextul să-i arate niște discuri abia cumpărate. Cît timp ascultau ultimul tangou, s-a așezat lîngă el și l-a întrebat cum se simțea în Pueblanueva.

— Ascultă, aici nu există decît două posibilități : să te resemnezi sau să faci pe resemnatul. Ca don Baldomero : nu poate să-l vadă în ochi pe Cayetano și, cînd acesta nu-i de față, îl bîrfește în toate felurile ; cînd sînt împreună, par cei mai buni prieteni și glumesc între ei, fără să se supere. Așa mi se întîmplă și mie. Dacă acum l-ar trăzni, aș bea un pahar în amintirea lui ; între timp, însă, mă resemnez. Cel care se revoltă e ori nebun, ori tîmpit. Dincolo de toate astea, îi sînt îndatorat, pentru că, datorită lui, pot să trăiesc și să pun de-o parte și ceva bani, să-i beau sau să fac ce vreau cu ei. Așa că ne plîngem degeaba de viciile altora. Cayetano ne cere ceea ce ne-ar cere oricare altul în locul lui : să nu ne atingem de ce-i al lui și să-i dăm ascultare. În rest, nu-l interesează nimic. Dacă dumneata vrei să furi, o poți face, cu condiția să nu-l furi pe el. Pe cel care se bagă-n viața lui nu-l iartă în vecii vecilor.

— Și asta mi-o spui ca un sfat ?

— O poți lua cum vrei. O spun pentru că, dacă-i adevărat că ai de gînd să rămîi aici, așa cum se vorbește,

e bine să știi ce ai de făcut. Poate că unii l-au înșelat. Dar eu, care-i cunosc felul, te asigur că cel care a făcut-o, mai devreme sau mai tîrziu, o s-o plătească. Cayetano nu iartă. Chiar dacă-l vezi așa, cumsecade, e iarbă rea. Și-atunci, de ce să te pui cu el ? Fiecare cu viața lui. Și, pe deasupra, să nu uităm că nu-i deranjează faptul că-l vorbim de rău. Aproape că o știe. Ne lasă libertatea aceasta și nu ne putem plînge.

Tangoul se sfîrșise. Cubeiro a pus altă placă.

— Partea cea mai neplăcută e cea cu femeile, înțeleg foarte bine ; dar dumneata nu ai surori, nici soție, nici fete. Ce-ți pasă dacă se culcă azi cu una, iar mîine cu alta ? Mai ales că unui bărbat ca dumneata n-au cum să-i placă femeile de aici. Asta, pentru a te căsători, bineînțeles ; pentru că pentru altceva, oricare e bună, chiar dacă a trecut mai înainte prin patul lui Cayetano. Ceea ce a spus acum cîteva zile despre *Galana* era puțin exagerat...

I-a spionat fața lui Carlos, dar acesta nici n-a clipit.

— Chiar foarte exagerat. Așa spune de fiecare dată, dar trebuie să avem răbdare, pentru că, după șase luni de cînd a uitat de ea, poți să te culci cu ea cum vrei, și dumneata și eu. Așa s-a întîmplat întotdeauna. El își dă seama că atunci cînd umblă cu una, la toți ne place de ea, toți o rîvnim și dacă spune ce spune, o face numai ca să ne întărîte. Pînă acum însă n-a fost nici o situație în care să se mai întoarcă la vreuna din femeile cu care a trăit și a părăsit-o. În situația asta, n-are rost să te bagi în treburile lui. E de-ajuns să aștepți.

L-a lovit pe Carlos cu palma peste genunchi.

— O să vezi și dumneata. Cînd o să vină vara, o putem lua pe Rosario la iarbă verde.

La masa de joc, după un moment de tăcere, a reînceput gălăgia. Don Baldomero țipa cît îl ținea gura că cel de-al treilea partener nu știa să joace și că ar fi trebuit să-i radă pe toți. Cayetano i-a replicat că nu știa să piardă și a părăsit masa. L-a chemat Carlos la el.

— Ascultă, Cayetano.

Cayetano a traversat încăperea și s-a așezat lîngă Cubeiro.

— Ce s-a întîmplat ?

— Vroiam să-ţi spun că, începînd de ieri, Paquito Ceasornicarul locuieşte la mine.

Cayetano se pregătea să-şi aprindă o ţigară, dar, auzindu-l, s-a oprit şi l-a privit o clipă, nemişcat.

— Cînd m-am dus acasă, cu trăsura doñei Mariana, l-am găsit aşteptîndu-mă. Mi-a spus că se gîndise mult şi că i-ar plăcea să se vindece, dar că mai înainte vroia să vadă dacă era cazul să aibă încredere în mine şi că, tocmai de asta, dacă n-am nimic împotrivă, dorea să locuiască la mine. Mi-a plăcut ce mi-a spus şi am fost de acord. Azi-dimineaţă a plecat şi s-a întors cu instrumentele lui şi tot bagajul.

Cayetano şi-a aprins ţigara. De pe chipul lui Cubeiro dispăruse orice urmă de surîs şi-l privea pe Carlos, înspăimîntat.

— Foarte bine. Nu mă interesează, a zis Cayetano trăgînd din ţigară. O să te plictiseşti repede cu el.

— Şi dumneata ai de gînd să-l vindeci ? a întrebat Cubeiro.

— O să văd ce pot face.

— Şi zici că azi-noapte a dormit la tine ?

— Cred că da. Cel puţin pînă la unu după miezul nopţii a lucrat la un ceas. Vrea să mi le repare pe toate.

Cayetano a dat din umeri.

— Dacă-mi dai voie, consideră-l ca pe un dar din partea mea. Presupun că şi un bufon poate fi un dar.

Cînd s-a întors acasă, Carlos l-a găsit pe nebun cu capul în pian.

— O să am mult de lucru cu ăsta, a spus. N-am reuşit nici măcar să-l curăţ ca lumea. Şi ce urît sună ! Cred că nu a mai fost deschis de douăzeci de ani.

Carlos i-a cercetat felul în care muncea şi l-a lăudat.

— I-am spus lui Cayetano — a adăugat imediat — că te-ai mutat la mine şi că vrei să te vindeci. Să nu spui altceva.

Paquito, lîngă pian, rămăsese tăcut.

— Şi dacă, după un timp, or să vadă că sînt la fel de nebun ?

— N-are importanţă. Nu ştim ce-o să se întîmple atunci, dar o să vedem cum o s-o scoatem la capăt.

— E bine. Sigur, ați spus-o ca să nu dau de bănuit, nu ?

— Da, de asta și ca să-ți economisești bătaia de despărțire.

I-a dat nebunului un pumn de țigări.

— Mă duc să citesc puțin. Noapte bună.

Paquito s-a reîntors la lucru și o bună bucată de timp a curățat corzile și le-a făcut să sune. Deodată, a lăsat totul baltă și a coborît în vestibul ; și-a pus pălăria, a închis ușa și a luat cheia cu el. Ploua, dar a ieșit fără grijă. destul de grăbit, și abia cînd a ajuns la șosea s-a uitat la ceas și și-a potolit pașii. A mers un timp pe șosea, apoi a sărit un gard și a luat-o prin grădini, știind în fiecare clipă unde pășea, ca și cînd ar fi fost vorba de o potecă familiară. Aproape de casa Rosariei, a ieșit iar la drum. dar foarte atent, strecurîndu-se pe lîngă ziduri. A deschis poarta și a intrat în curte. Ușa de la bucătărie era întredeschisă și a văzut-o pe *Galana* cea bătrînă spălînd farfuriile. Paquito s-a ascuns în scorbura unui castan ; era ascunzișul lui obișnuit, știa cum să se așeze pentru a aștepta liniștit. A venit cîinele, s-a apropiat de el și s-a lăsat mîngîiat, după care a plecat. *Galana* a ieșit cu o lumînare în mînă, s-a dus pînă la cotețul păsărilor, unde a rămas cîteva minute, apoi s-a întors în casă și a încuiat ușa. Paquito s-a uitat la ceas. Era devreme. În astfel de cazuri, ca să nu se plictisească, începea să-și depene amintirile. Le alegea pe cele plăcute, cele despre nebuna lui din Bergantiños. Tot aici, șezînd pe rădăcina castanului, și-o amintise de multe ori. Întunericul din scorbura aceea îl izola, despărțindu-l de toate din afară. Își trăgea pălăria peste ochi și se lăsa în voia imaginilor care se derulau, una după alta, ordonate de o memorie implacabilă, fără nici o deformare și fără nimic nou. Se vedea pe el însuși împodobindu-și pălăria cu flori de cîmp, spălîndu-și flautul cu vin, hoinărind în voie prin grădini ; și pe nebună, așteptîndu-l la o răscruce de drumuri și începînd să țipe cînd îl descoperea apropiindu-se. Alerga spre el, sărea în jurul lui, îl lua de gît, rîdea și-l trăgea spre peștera din munți, unde se ascundeau. Acolo, numai ei doi ; nebuna își înfășura trupul gol în stamba colorată, își punea în păr flori de mărar și de sîngele voinicului, mînca biscuiți și

rîdea fericită, în timp ce el cînta la flaut. Uneori, noaptea, flăcăii din sat se apropiau pe furiș, ca să-i vadă. Căutau atunci un ascunziș mai bun, ca un urs, și-și petreceau nopțile acolo, auzindu-i pe băieții din sat strigîndu-i, încercînd să-i descopere. În astfel de clipe, nebuna îl strîngea tare în brațe.

A scîrțîit poarta de la drum și amintirile s-au spulberat. Umbra lui Cayetano a traversat liniștită curtea și s-a oprit la fereastră. A ciocănit în geam. Paquito s-a tras cît mai înlăuntrul scorburii și și-a luat pălăria de pe cap, ascunzînd-o la spate.

Cayetano a repetat chemarea. S-a deschis fereastra. A deschis-o Rosario, îmbrăcată.

— Ce făceai? a întrebat Cayetano.

Și-a sprijinit mîinile pe tocul ferestrei pentru a sări înăuntru, dar Rosario s-a împotrivit.

— Nu intra.

— De ce să nu intru?

— Pentru că nu am chef.

Paquito și-a scos capul din scorbură și l-a retras imediat, înfricoșat. Dar nu putea să rămînă ghemuit, pentru că sub zgomotul ploii cuvintele ajungeau pînă la el confuze și palide.

Cayetano se așezase călare pe fereastră gata de scandal.

— Ți-am spus să nu intri. Dacă mai faci un pas, îți dau cu ceva-n cap.

S-a retras în cameră să caute un obiect cu care să se apere. Cayetano a sărit înăuntru, a apucat-o de mînă și i-a răsucit-o la spate, obligînd-o să dea drumul la ciomag. Rosario se zbătea disperată, vroia să-l zgîrie, reușind în cele din urmă să-i sfîșie gabardina și să-i muște mîna care-i strîngea încheietura.

— Curvo!

Dintr-o lovitură a trîntit-o la pămînt. S-a aruncat peste ea și a lovit-o pînă a obosit. Rosario a țipat, apoi a început să geamă. Închiși bine, pumnii lui Cayetano o loveau peste față, peste gură, peste sîni ; lovea orb, furios. S-a deschis fereastra de sus și s-a auzit glasul *Galanei* cea bătrînă.

— Rosario!

În spatele ei se deslușea o umbră curioasă. Fereastra s-a închis. *Galana* cea bătrînă a coborît scara, îmbrăcîndu-se din mers și a deschis ușa de la camera Rosariei.

— Vai, domnule!

A țipat, dar n-a ajutat-o pe Rosario și nu l-a oprit pe Cayetano din lovituri. *Galanul* cel bătrîn privea peste umărul nevestei. Cei doi frați rămăseseră în bucătărie, înmărmuriți.

— Vai, domnule ! Ce v-a făcut ?

Stînd în genunchi, Cayetano a mai lovit o dată în trupul inert al Rosariei.

— Domnule !

Galana cea bătrînă a făcut un pas în față, urmată de bărbatul ei.

— Vă sîngerează fața, domnule. Nu vreți puțin rachiu ?

Unul din frați a dat fuga și s-a întors cu o damigeană. *Galana* i-a scos dopul și i-a întins-o.

— Cu cine s-a văzut Rosario ieri ? a întrebat Cayetano.

— Cu nimeni, domnule. N-a ieșit din casă toată ziua.

— Cine a venit la ea ?

— Nimeni, domnule. Credeți-mă pe sufletul morților mei, n-a venit nimeni. S-a culcat devreme pentrù că știa că n-o să veniți. Ce-a făcut ?

Cayetano și-a turnat rachiu în palmă și s-a frecat pe față.

— Aii !

A tras un gît. S-a împiedicat de ciomag, s-a aplecat și l-a ridicat.

— Vai, domnule ! Tot vreți s-o mai bateți ?

N-a mai bătut-o. Stăpîn pe el, a spart oglinda, a desfăcut comoda în bucăți, și a sărit cu picioarele pe pat pînă l-a făcut una cu pardoseala.

— Vai, domnule !

Cayetano a sărit pe fereastră și s-a pierdut în noapte. Rosario rămăsese jos, nemișcată. Suspina. *Galana* a închis fereastra și s-a apucat să strîngă cioburile.

Bărbații se retrăseseră în bucătărie. Priveau în pămînt, tăcuți. Bătrîna a apărut în pragul ușii, cu mîinile în șolduri și cu spatele la Rosario ; îi tremurau buzele.

— Mîine nu ne mai putem duce la lucru, a zis unul din băieți.

— Sigur că nu, a răspuns bătrînul.

Galana s-a întors spre Rosario, plină de furie.

— Ce i-o fi putut face ?

Bărbații nu știau ce să-i răspundă. Tîrșîindu-și piciorul reumatic, bătrîna a intrat în bucătărie și s-a trîntit pe un scaun.

— O să vă duceți, cel puțin, să vă luați banii. Mîine e sîmbătă.

Paquito își părăsise ascunzișul, sărise peste gard și fugea peste coclauri, într-aripat. A privit înapoi de mai multe ori și i s-a părut că vede umbra lui Cayetano, care, asemeni lui, mergea destul de repede. A ajuns la conac trăgîndu-și sufletul, a intrat și a închis ușa în urma lui. Privind printre cele două metereze de la intrare, a cercetat cu atenție drumul. Cayetano a venit tot în fugă, la cîteva minute ; s-a oprit în fața porții și a rămas pe loc, nehotărît. De două sau trei ori a ridicat mîna spre ciocanul prin care se anunțau vizitele, dar n-a lovit în poartă. S-a plimbat puțin și, în cele din urmă, și-a căutat de drum.

Paquito și-a lăsat pălăria pe banca din vestibul, a scăpărat un chibrit și a intrat în cămăruța lui. Avea haina udă leoarcă ; și-a pus alta, cîrpită cu grijă, și a urcat scările desculț.

În fundul coridorului se vedea o lumină. S-a dus spre turn și a intrat fără să bată. Carlos citea lîngă șemineu.

— Ce-i cu tine ?

Fără a-i răspunde, Paquito s-a apropiat de foc și a dat să-și încălzească mîinile. Din cînd în cînd îl privea pe Carlos și rîdea.

— De unde ai venit ?

— Cayetano i-a dat Rosariei o bătaie soră cu moartea. Mamă, mamă, în viața mea n-am văzut așa ceva. Cu picioarele, cu pumnii, cu ce se nimerea. Și nici ea n-a stat locului, a dat cît a putut.

A arătat sticla cu coniac.

— Dacă-mi dați să beau puțin... Sînt ud și sub limbă. A luat o înghițitură și a reînceput să rîdă.

— Ce bătaie, mamă ! A lăsat-o lată. Nici pe mine nu m-au bătut în halul ăsta. Îmi mai daţi puţin coniac ?

A băut din nou şi a plescăit, încîntat. I se îmbujorase faţa şi ochii începeau să-i sclipească de alcool. Şi-a căutat ţigările.

— După aceea, Cayetano a venit pînă aici, în fugă. a dat să cheme, dar n-a avut curajul. Trebuie să fie pe aproape.

— Deschide şi du-te de-l caută.

— Nu fiţi nebun. Nimeni n-a pronunţat numele dumneavoastră. Ea a fost cea care i-a dat cu fereastra în nas. Ştie să se ferească.

Carlos s-a ridicat.

— Mă duc s-o văd.

— Eu nu m-aş duce. Or să afle bătrînii şi mîine va şti şi Cayetano.

— Şi ce dacă ?

— Nu m-aş duce în ruptul capului. Dar dacă ţineţi morţiş, nu vă duceţi singur şi luaţi o puşcă. E o treabă de legitimă apărare.

— N-am puşcă.

— Luaţi ce aveţi, un cuţit, nişte foarfeci, orice. Şi eu o să merg cu dumneavoastră.

— Pentru ce ?

— Are un cîine care latră. Pe mine mă cunoaşte : ştiu cum să-l mîngîi. Cîinii se au bine cu mine. Toate animalele se au bine cu mine. După aceea, mai e fereastra. Dumneavoastră nu o să vă deschidă. În plus, nu trebuie să mergeţi pe şosea, şi numai eu ştiu drumurile pe coclaurile acelea.

— Ne înţelesesem că nu ai să te amesteci în viaţa mea.

— Asta-i după cum bate vîntul. Dacă vă las singur, o să rămîn fără stăpîn şi fără casă.

Carlos se plimba şi tăcea. Paquito, lîngă foc, îl urmărea atent. Tremura.

— Dacă mă lăsaţi, mai iau un gît.

— Poftim.

— Mi-a intrat frigul în oase.

— N-ai cu ce să te schimbi ?

— Dacă tot trebuie să ieşim...

— Aşteaptă.

Carlos a ieşit, s-a dus în dormitor şi a căutat prin geamantanele sale. A dat peste o lanternă care funcţiona. S-a întors în camera din turn.

— Hai să mergem.

— Puneţi-vă ceva pe dumneavoastră. Plouă destul de tare. Şi luaţi cuţitul.

Şi-a luat numai basca şi impermeabilul. Nimic altceva. A refuzat să ia cuţitul. Dar, odată afară, l-a lăsat pe Paquito să cerceteze grădina, iar după aceea s-a lăsat condus de el, alături de şosea. Nebunul nu i-a dat voie să aprindă lanterna ; iar cînd au ajuns la casa Rosariei, a trebuit să aştepte pînă cînd Paquito a potolit ciinele ; după aceea a sărit gardul pe unde i s-a spus şi a aşteptat lîngă fereastră pentru ca Paquito să lovească de cîteva ori în geam cu o piatră. O dată, de două ori.

— Hai s-o lăsăm. S-o fi culcat.

— Dacă tot am venit pînă aici.

A chemat din nou şi a rămas locului, ascultînd scîrţiitul obloanelor. Carlos şi-a luminat faţa cu lanterna.

— Înainte de a ieşi, să-mi faceţi semn, i-a spus Paquito, retrăgîndu-se în scorbura din castan. Numai în clipa cînd a văzut că fereastra se închisese, iar Carlos intrase înăuntru, şi-a început aducerile aminte.

Cioburi de sticlă scrîşneau sub paşii lui Carlos. S-a retras lîngă fereastră, oprit de Rosario, care continua să suspine. Îl luase în braţe şi, fără să-i fi spus un cuvînt, se strîngea în el. Mirosea toată a oţet. A vorbit numai în clipa cînd Carlos a aprins lanterna şi a încercat să-i lumineze faţa. S-a ferit, acoperindu-se cu mîinile.

— Stingeţi porcăria aia. Nu vreau să fiu văzută aşa.

După aceea l-a întrebat cum de a venit cu Paquito. Carlos i-a explicat totul.

— De ce ai făcut asta ? a întrebat-o Carlos.

— După ce s-a întîmplat între noi, nu puteam să-l mai primesc.

— De ce ?

— Nu ştiu, stăpîne. Dar era ceva care venea din mine. Ştiam că o să mă bată şi l-am lăsat. Sînt mulţumită.

Nu-i dăduse drumul. Vorbea destul de liniştită şi buzele, ei, mişcîndu-se, îi mîngîiau gîtul.

— Mîine o să mă încaier cu el.

— Să n-o faceţi, stăpîne ! — s-a strîns la pieptul lui şi mai mult. Nimeni nu trebuie să ştie că a fost din cauza dumneavoastră. Nu vreau să afle Cayetano. Vreau să creadă că l-am refuzat fiindcă aşa am vrut eu. Lăsaţi-mi plăcerea asta.

L-a rugat mult. Se temea să nu fie rănit de Cayetano pe la spate, poate chiar să fie ucis. Cayetano era puternic şi erau destui gata să înfunde puşcăria pentru omor, dacă aşa poruncea Cayetano.

— Nu vreau să i se întîmple nimic stăpînului. M-aş omorî.

— În cazul ăsta, vrei să vii şi să rămîi în casa mea ?

— Nu, stăpîne. O să vin ori de cîte ori o să doriţi, şi o să rămîn acolo peste noapte, dacă aşa vreţi. dar fără să ştie nimeni, ca azi-noapte.

— Vrei să vii mîine ?

— O să vin cînd or să-mi treacă vînătăile. Nu vreau să mă vedeţi aşa. Am faţa umflată şi sînii vineţi. O să vă dau de veste prin *Ceasornicar* cînd o să vin. Acum, vă rog să plecaţi.

A deschis fereastra cu multă grijă, cu mîna stîngă, în timp ce cu dreapta îl mai ţinea încă de mijloc. Carlos a făcut semnul cerut şi Paquito a răsărit ca din pămînt.

— Să nu-ţi faci griji.

A sărit.

— Lasă-mă să te sărut.

Buzele Rosariei sîngerau şi Carlos s-a simţit atras de gustul acela sărat. A dat să intre din nou în cameră.

— Nu, stăpîne. În noaptea asta, nu.

Paquito îl trăgea de acum de mînecă, iar cîinele îi mirosea pantofii.

— Trebuie să mă duc la Cazino, i-a spus Carlos doñei Mariana.

În faţa ei rămăsese tăcut şi, din cînd în cînd, aproape distrat. Ea îl întrebase de două-trei ori dacă i se întîmplase ceva. El a asigurat-o că nu şi a făcut cîteva tururi pe malul mării, sub ploaie, ca să se deconecteze. Cînd a intrat în Cazinou, jocurile erau în toi, dar Cayetano lipsea. Carlos s-a pus să chibiţeze şi cînd cineva l-a întrebat dacă nu vrea să joace, i-a răspuns că mai întîi trebuie să înveţe unele

lucruri, pentru că vroia să-şi piardă timpul în mod folositor.

— Cînd doriţi — i-a răspuns don Baldomero —, veniţi la mine acasă şi vă învăţ tot ce trebuie să ştiţi. Şi Luciei îi place să joace.

Cayetano a venit puţin mai tîrziu. Părea bine dispus, ori, cel puţin, se prefăcea. Nu puseseră pe nimeni în locul lui, şi s-a aşezat lîngă Carlos.

— Ce, vrei să te obişnuieşti cu distracţiile noastre ? Aici nu-i ca la Viena.

Carlos a avut senzaţia că, dincolo de surîsul lui, privirile lui Cayetano căutau ceva, poate o certitudine. A trebuit să recunoască că educaţia lui Cayetano în Anglia nu fusese ceva fără rost.

Au venit după Cubeiro şi Cayetano a trebuit să joace în locul lui, apărîndu-i nişte amărîte de pesete.

A cîştigat de la prima mînă. Întorcîndu-se, Cubeiro a preferat să pună nişte discuri noi şi n-a mai vrut să joace. Don Lino şi don Baldomero, care pierdeau, au protestat.

— Pentru dumneata, don Baldomero — a zis Cayetano —, am altfel de recompensă. Poţi să te culci cînd pofteşti cu *Galana*.

Carlos se închisese în sine, aşteptînd să vadă cum or să decurgă lucrurile. Nici n-a tresărit. Ceilalţi n-au vrut să mai joace.

— Domnule ! Înseamnă că te-ai certat cu ea.

— Certat ? I-am dat o bătaie de-am lăsat-o lată.

Don Lino începuse să cîştige, dar nimeni n-a vrut să mai joace.

— Cum a fost ? Spune-ne şi nouă.

Cayetano a rîs. A lăsat cărţile pe masă şi a început să le explice.

— Cînd plătesc o femeie, vreau să fac cu ea tot ce-mi place. Şi azi-noapte am avut chef de ea, ca să...

Şi-a apropiat buzele de urechea lui don Lino. Ochii acestuia s-au umplut de dezmăţ.

— Ce chestie ! Şi ai făcut-o !

— Ea n-a vrut şi m-a enervat. Şi atunci am bătut-o.

— Şi după aceea ai părăsit-o ?

— Nu-mi mai păsa. E o plăcere să baţi o femeie în pielea goală. Adevărul e că m-a zgîriat şi m-a muşcat. Ia uitaţi-vă...

Şi-a arătat mîna, vînătă într-un loc, şi zgîrietura de pe faţă.

— Dar, ca în orice căsnicie, rănile nu dor. Am dat pînă n-am mai putut ; am lăsat-o lată şi mi-a venit scîrbă. S-a terminat cu Rosario. Şi cum o am plătită pînă la sfîrşitul lunii, m-am gîndit...

S-a întors spre băiatul de la tejghea şi l-a strigat :

— Băiete, adu-mi nişte coli de hîrtie albă.

Băiatul de la bar a dat fuga şi i le-a adus. În timp ce scria, Cayetano continua să vorbească.

— ...m-am gîndit să vă dau cîte un bon la cei care vreţi să vă petreceţi o noapte cu ea. Dumitale, don Baldomero. Bineînţeles. Şi dumneata, don Lino, nu vrei unul ?

Flutura bucăţile de hîrtie scrisă, trecîndu-le prin faţa celor prezenţi, uimiţi cu toţii de o astfel de hotărîre, dar lăsînd să li se citească în priviri speranţa de desfrîu, mai ales în cazul farmacistului şi al învăţătorului. Cayetano era şi el numai surîs, stăpîn pe situaţie.

— Of, Cayetano !

— Dar s-ar putea ca ea să nu vrea.

— Nu intră în discuţie. Am plătit-o pînă la sfîrşitul lunii şi, dacă refuză, îi dau foc casei. Adică...

S-a întrerupt.

— ...nu. Foc, nu. Pentru că nu-i a ei ; casa are stăpîn.

— Atunci, altă bătaie — a sugerat Cubeiro. Îmi mai dai un bon şi o bat eu cum trebuie. Cred că-i plăcut să-i dai peste coapse cu toată puterea şi cu palma bine deschisă.

Şi-a ridicat dreapta în mod demonstrativ şi a bătut aerul de cîteva ori, încîntat.

— Şi tu, Carlos, nu vrei un bon ? Pe tine cred că n-o să te refuze. Eşti stăpînul casei în care locuieşte.

Mieros, galant, ca şi cînd ar fi împărţit tutun, s-a apropiat de Carlos.

— Nu sînt atît de sigur, a spus Carlos.

— Nu sînt decît două autorităţi, a ta şi a mea.

— Eu nu mi-o exercit pe a mea. În plus...

— În plus, ce ?

— În plus, jocul, așa cum l-ai gîndit, n-are nici un haz. Ce urmăreşti ?

— Drace, don Carlos ! a intervenit don Baldomero. Cum adică ? Dumneata te-ai uitat bine la Rosario ?

— Nu foarte atent, dar nu asta contează. Cel puțin, pentru mine. Ca dar, nu mi se pare acceptabil, poate unde ideile mele despre sclavie sînt deosebite de cele ale lui Cayetano. Iar ca glumă de Cazinou, o găsesc de prost-gust. Un astfel de lucru se pune la punct în așa fel încît toată lumea, pînă nu se produce, să stea cu sufletul la gură, iar după aceea să se vorbească despre el o sută de ani. Așa că, dacă e să jucăm, vă rog să țineți cont de propunerea mea, care sună astfel : doi dintre noi, Cayetano și cu mine, de exemplu, ne angajăm la ceva foarte grav : viața mea sau a lui, ori averea mea contra averii lui. Cîștig dacă Rosario îl refuză pe cel care se prezintă în casa ei cu un astfel de bon sau dacă eu rămîn în camera ei mai mult de un ceas ; pierd dacă-mi dă cu ușa în nas sau dacă îl primește în patul ei pe cel care merge cu bonul. Astfel, fără risc și fără emoții, aventura nu mă interesează.

— Ce frumos vorbești ! a șoptit învățătorul.

Cayetano îl ascultase fără să clipească și fără ca vreun semn de interes sau de supărare să-i treacă peste chip. La sfîrșit a surîs.

— N-ai pic de umor, Carlos.

— Ori poate am, dar nu seamănă cu al tău.

— Ceea ce nu pricep eu, don Carlos — s-a vîrît Cubeiro, împăciuitor —, e mania de a lua totul în tragic. Asta-i tot așa cum aș avea eu o tavă cu languste sau cu niște mrene bine prăjite primite în dar și v-aș spune : domnilor, să ne bucurăm de ele.

— Și ceea ce nu pricep eu este tocmai identitatea dintre tigaia plină cu mrene prăjite și fata aceasta pe care Cayetano ne-o face cadou.

— Identitatea ? Ce-i asta ?

— Ești un prost, Cubeiro ! Identitate vrea să însemne...

Cayetano și-a dus mîna spre gura învățătorului, obligîndu-l să tacă.

— Ai nimerit din plin, Carlos. Tu și eu nu ne vom înțelege niciodată, pentru că, pentru mine, între *Galana*

şi o langustă nu găsesc nici o deosebire. Adică, da, există una : felul în care te scapi de ele după ce ţi-ai făcut cheful.

— Enormă ! Enormă ! a observat Cubeiro, gălăgios nevoie mare. Şi dacă ar fi invers ?

— Dacă ar fi invers — i-a răspuns Cayetano, foarte calm, pronunţînd cuvintele apăsat —, ţi-aş umple gura cu Rosario, pînă te-aş sătura.

Cubeiro continua să rîdă ; mai zgomotos ca înainte, dar între hohot şi hohot, un fulger de ură trecătoare i-a brăzdat faţa, răspunzînd astfel în loc de a mai folosi cuvintele.

— Aici trebuie jucat totul pe o singură carte, don Lino, a zis Cayetano luîndu-şi cărţile lui.

XIV

SĂ CALCI UN JUPON CU O DANTELĂ DE TREI palme, nu-i lucru uşor. Iar cînd dantela mai e şi gofrată, e şi mai greu, mai ales acum, cînd s-a pierdut obiceiul de a călca rufele cu grijă, renunţîndu-se la apret, aşa cum erau cămăşile lui Juan cu mulţi ani în urmă.

Adevăru-i că bărbaţii nu mai poartă plastroane călcate, şi nici femeile jupoane cu volane. Clara le descoperise între rufăria doñei Matilde, îi plăcuseră, se îndrăgostise de ele şi vroia să le poarte. Dintr-un simplu capriciu personal. Carlos n-avea s-o afle niciodată, dar dacă l-ar fi interesat măcar puţin, ar fi putut să observe dintr-o singură privire : volanul de dantelă rămînea mai jos de fustă, la jumătatea pulpelor. Nu era ceva ruşinos, nici indecent, şi cădea foarte bine.

Era trei după miezul nopţii şi o durea spatele de atîta stat aplecată, descărcîndu-şi greutatea trupului în mîna dreaptă, pe fierul de călcat. Se culcase tîrziu toată săptămîna, fiindcă rămăsese să coasă, noapte de noapte, în bucătărie. Mai mult ca sigur, slăbise mult — e drept, nu era nimic grav. Dar îşi terminase paltonul şi rochia : acum stăteau pe pat, împăturite cu multă grijă. Îi mai lipsea juponul. Dar nu mai avea mult : poate doar un sfert de ceas — presupunînd că nu se stingeau cărbunii şi nu se răcea fierul. S-a apropiat de vatră şi a suflat cu toată puterea ; din coşul fierului de călcat au ţîşnit cîteva scîntei, destul de puţine, şi multă cenuşă. Asta nu durează. Nici vorbă de un sfert de oră ! Poate nici cinci minute.

Carlos n-avea să bănuiască niciodată că o făcea pentru el.

Şi asta nu era decît o parte din ceea ce făcea, ori, mai exact spus, din ceea ce se gîndea să facă. Plănuise foarte multe lucruri, deloc uşoare. Nu chiar de la început. La început i se păruse suficient un semn de mulţumire — oricare ar fi fost el. De exemplu, dacă el ar fi vrut s-o sărute, să se lase sărutată. Să nu-l ispitească, dar să-i facă să înţeleagă acest lucru, referindu-se, după caz, la o poveste, ori la ceva văzut la cinematograf. „Bine, dar o singură dată, ştii ?" O singură dată : asta e uşor de spus de către cel care n-are poftă să fie sărutat. Şi-n fond, ce se putea întîmpla ? Şi asta nu cît timp Carlos se afla alături de ea şi o îmbrăţişa, ci după aceea, cînd avea să rămînă singură şi n-ar fi avut puterea să se stăpînească. Perfect, o să se întîmple ceea ce se întîmplase mereu. Dar o să fie întotdeauna la fel ? Trebuia să fie la fel şi acum, cu Carlos ? El are să-şi dea seama, ori, cel puţin, are să bănuiască.

Cam din clipele acestea i-au venit în minte planurile dificile. Să nu se lase sărutată, însă să nu-l facă să înţeleagă că ar dori aşa ceva. Dar dacă, în sala de cinematograf, Carlos s-ar fi folosit de întuneric ? închipuindu-şi o astfel de scenă, a simţit o repulsie puternică ; nu faţă de ea, ci faţă de Carlos. Putea să şi-l închipuie rugînd-o să se lase sărutată, ori s-o sărute pe neaşteptate, dar nu să se folosească de întuneric. Carlos trebuia să se comporte cu totul altfel ; toată simpatia pe care i-o purta izvora din această certitudine. Ah, dacă şi Carlos s-ar fi comportat ca ceilalţi — ca frizerul, de exemplu —, şi-ar fi pierdut orice simpatie pentru el şi nu l-ar mai fi privit niciodată în ochi. Pe Carlos îl stima pentru corectitudinea lui — ar fi putut să profite în după-amiaza aceea, cînd ea se simţea fără apărare, şi asta o ştia şi el — aşa că era normal ca şi ea să se poarte corect. Bineînţeles, nu doar aparent.

Trebuia să se schimbe, pentru ca, într-o bună zi, să-i poată spune : „Ascultă, Carlos, să ştii că povestea aceea despre care ţi-am vorbit cîndva, nu mai există". Cum să i-o spui, ca să-i fie limpede, dar, în acelaşi timp, să nu-i spui pe nume ? Ori, poate, mai bine : „Ştii, Carlos, acuma, cînd mă culc, adorm liniştită, înţelegi ?" Şi el va înţelege.

Şi nu numai asta. Trebuia să vorbească frumos şi să gîndească frumos. A gîndi i se părea mai greu, dar absolut necesar. Pentru că totul venea de la gîndire. Şi gîndirea de la dorinţă. Şi dacă îl dorea pe Carlos ? Asta avea să se întîmple sigur ; mai exact se şi întîmplase. Şi încă în mod obsesiv. Cînd i s-a spus că „medicul de la conac călca pe urmele Rosarici, *la Galana,* vroind să i-o ia lui Cayetano", a durut-o inima. După aceea s-a gîndit că era un bărbat demn de admirat, pentru că avea curajul să facă ceea ce nu îndrăznise nimeni, luîndu-i stăpînului o femeie (de fapt două, căci şi pe ea i-o luase) ; numai că admiraţia nu o împiedica să-şi închipuie tot felul de lucruri, zi de zi. Carlos umblînd după *Galana,* Carlos pîndindu-i casa sau culcîndu-se cu ea — în acest caz nu mai era *Galana,* ci ea însăşi cea închipuită : se apropia de fereastră şi aştepta să se deschidă şi să-l vadă pe Carlos cum sare înăuntru.

De asemenea, şi acest lucru trebuia să se schimbe. Dar cum ?

Fierul de călcat se răcise ; mai rămăsese de călcat cam o treime din dantelă. Din fericire, era pe partea din spate. Şi-a pus juponul pe deasupra fustei, ca pe un şorţ, şi a făcut cîţiva paşi : era o plăcere să vezi cum se mişcau volanele.

S-a oprit în mijlocul bucătăriei. „Şi dacă ar însoţi-o pe sora ei la mănăstire ?", s-a gîndit o clipă.

Toate fetele acelea care se duceau la misa de dimineaţă, cu Inés şi doña Lucia, erau ferite de păcat, după cum auzise vorbindu-se de multe ori. Se spunea chiar că orice femeie care nu dorea să cadă, într-o zi sau alta, în mîinile lui Cayetano, n-avea decît să li se alăture, să se ducă la misă împreună cu ele, să se roage aşa cum se rugau ele şi să facă numai ceea ce făceau ele. Clarei nu-i erau simpatice : le găsea anoste, închipuite, ipocrite. Făceau fasoane la te miri ce şi-i priveau pe cei din jur cu prea multă mîndrie, ca şi cînd ar fi aparţinut altei clase. La urma urmelor poate că făceau parte dintr-o clasă deosebită — erau lipsite de imaginaţie şi îşi dominau dorinţele, ori poate nu le simţeau, fiind ferite de aşa ceva. Cum reuşeau, nu-şi dădea seama, nici nu fusese curioasă să afle, dar părea un lucru sigur. Porneau în grup, dis-de-dimineaţă, spre mănăstire ; păreau călugăriţe şi lumea le

privea cu respect, ca şi cînd ar fi fost. Cayetano nu avusese curajul să se apropie de niciuna — cu Inés, cu luni în urmă, îşi pierduse vremea de pomană.

Şi-a adus aminte întîmplarea. Inés nu se scandalizase. Într-un mod simplu, cu vorbe amabile, îl rugase pe Cayetano să-şi vadă de drum şi Cayetano o ascultase, supunîndu-se. Dacă asta se putea face cu Cayetano, un bărbat în carne şi oase, cu atît mai uşor se putea face în cazul unei închipuiri.

Dar cum să i-o spui lui Inés ? Ajunge doar : „Vreau să merg cu tine" ? Şi, în caz că i-ar fi spus-o, iar Inés ar fi acceptat-o, cum trebuia să se poarte în faţa celorlalte, dacă niciodată n-o priviseră cu ochi buni ? Acolo, în mănăstire, părintele Ossorio, care, mai mult ca sigur, era un fel de vrăjitor, dispunea de o putere specială pentru ca fetele acelea să-i reziste lui Cayetano. Cele care vroiau să-i reziste, bineînţeles.

(S-ar fi putut ca sora ei să nu fie îndrăgostită de părintele Ossorio. E cu putinţă să te simţi entuziasmată în faţa unui bărbat, fără să-l iubeşti ? Ori, poate că, în cazul lor, dragostea era un sentiment distinct.)

La urma urmelor, ar fi putut să se scoale foarte devreme, să lase totul în ordine, să plece înainte de a se trezi Inés, să se ducă singură la mănăstire şi să le aştepte acolo. Biserica e un loc public, de unde nimeni nu poate fi dat afară. S-ar fi aşezat mai în spate şi s-ar fi putut întoarce tot singură, pentru ca, după cîteva zile, să aibă curajul să li se alăture şi să se întoarcă împreună cu ele. Părintele Ossorio n-avea cum să-şi dea seama că mai era încă una, iar dacă le-ar fi dat o binecuvîntare deosebită, ori ar fi făcut o vrajă, ar fi ajuns-o şi pe ea.

Să te scoli cît mai devreme : la şapte. Şi trecuse de trei.

A ieşit din casă temătoare ; era încă întuneric. Şi-a tras peste cap şalul mamei sale, nu doar pentru că ploua, ci pentru că în felul acesta ar fi putut fi luată drept o ţărancă din împrejurimi. A înconjurat Pueblanueva pînă a ieşit la drumul care ducea la mănăstire. A privit, în trecere, casa lui Carlos, undeva sus, căţărată pe stînca aceea uriaşă, ascunsă pe jumătate de coroanele arborilor. A

ispitit-o gîndu-l să urce, să lovească în poartă şi să strige, să spună unde se ducea şi, bineînţeles, după aceea să fugă.

Dar n-a fost decît o ispită de moment. Paşii ei înaintau de la sine, ca şi cînd trupul n-ar mai fi avut nici o legătură cu gîndul şi voinţa. Uneori păreau lucruri deosebite, separate. Întotdeauna, cînd lucra, mîinile executau tot felul de mişcări, parcă nesupunîndu-se gîndului sau dorinţei ei. Cînd unele lucruri izvorau din gîndire, nu ajungeau în trup, rămînînd undeva, în creier cutreierîndu-l, transformîndu-se.

— S-ar putea ca acolo să fie sufletul.

În schimb, cînd izvorau din trup, simţea cum urcă prin ea, fierbinţi, cotropindu-i sînii, gîtul, buzele, incendiind totul, totul, pînă şi creierul şi sufletul.

Dacă aşa s-ar fi întîmplat mereu, nu ar mai fi fost nevoie de vrăji, nici de binecuvîntări speciale. Dar ceea ce se întîmpla acum nu era posibil decît muncind sau mergînd. Iar cînd se iubeşte, e nevoie de trup.

S-ar fi putut, totuşi, ca vrăjile părintelui Ossorio să păstreze separarea, creînd un fel de închisoare pentru dorinţă, ori împiedicîndu-i naşterea. Da, s-o închidă : să se ştie că se afla acolo, s-o simtă vie şi să aştepte o zi în care să rupă gratiile şi să aprindă totul, să fie foc mai mult decît ar fi trebuit pentru ca totul să ardă. Dar s-o ucidă, nu.

— Eu nu vreau să fiu călugăriţă.

Se lumina de ziuă. Undeva, la capătul drumului, se auzea scîrţiitul unei căruţe. A grăbit pasul. Căruţa a apărut imediat, după o cotitură a drumului; căruţaşul stătea de vorbă cu două femei încărcate cu coşuri.

— Bună dimineaţa.

— Bună să-ţi fie inima.

Vroia să întrebe dacă mai e mult pînă la mănăstire, dar n-a îndrăznit. A continuat să meargă din ce în ce mai grăbită. Cînd a ajuns lîngă ţărm, nu a mai auzit căruţa. Valurile se loveau cu zgomot de stînci, aruncînd în aer dantele de spumă, incendiate de aurora şi dispărînd în nisipul ţărmului. Luminile de la mănăstire străluceau sus, deasupra mării.

Teama a cuprins-o din nou, privind cum băteau valurile din amîndouă părţile, împreunîndu-se deasupra

drumului vrînd parcă s-o ia cu ele. Şi-a amintit de povestea care spunea că, odată, demult, porţiunea aceea de drum dintre ţărm şi mănăstire se scufundase, tîrînd în adîncuri o ceată de peregrini beţi şi păcătoşi ; sufletele lor, spunea povestea, se întorceau în unele nopţi şi îşi plîngeau chinurile de-a lungul ţărmului.

Şi-a scos încălţămintea şi s-a pus pe fugă, nepăsătoare la apă, pînă sus, lîngă mănăstire ; nu s-a oprit nici atunci, fugind în continuare, ca şi cînd ar fi urmărit-o cineva. A intrat gîfîind în tinda pustie a mănăstirii. De ce-i era atît de teamă ? Era singură, în faţa unei imense pieţe de piatră care, sub lumina crudă a zorilor, părea ireală. Două sau trei lumini de la ferestre se reflectau în macadamul umed, părîndu-i-se că îl perforau, iar din găurile acelea ieşeau nişte flăcări palide, ca de infern îndepărtat.

Îi tremurau picioarele şi-i bătea inima. Şi-a lăsat încălţămintea jos şi a început să se închine.

— Asta ni se întîmplă numai nouă, păcătoşilor. Ele nu au teamă.

Şi ele au apărut de îndată, înaintînd în tăcere. Clara nu vroia să fie surprinsă de prezenţa ei, nu vroia nici măcar să fie văzută. A privit împrejur. În fundul tindei, corpul uriaş al mănăstirii — imensă şi cenuşie, cu o singură uşă închisă şi nenumărate ferestre — nu era un loc bun pentru a se ascunde ; alături de ea, bisericuţa care era deschisă, lăsînd să răzbată pînă-n piaţă o lumină difuză, însoţită de murmurul firav al călugărilor care cîntau. Şi-a pus încălţămintea şi a început din nou să fugă. A fugit pînă lîngă uşa bisericii, urmărită de zgomotul propriilor paşi. Biserica era goală, ceva ca o draperie despărţindu-i interiorul de la jumătate. În partea nevăzută cîntau călugării şi tot de acolo venea şi lumina. Şi-a tras vălul pe faţă şi s-a sprijinit de o coloană, aşteptînd, în timp ce călugării continuau să cînte.

— Aţi venit la misă ?

Un călugăr tăcut se apropiase de ea. Purta în mîini o carte şi o lumînare aprinsă. Şi-a repetat întrebarea :

— Aţi venit la misă sau doriţi să vă spovediţi ?

Ce ciudat ! Semăna cu Juan. Juan, cînd o să îmbătrînească, o să arate exact aşa.

— Am venit la misă, la misa de acum...

— Atunci, coborîţi în criptă. Pe uşa aceea scundă, în dreapta intrării.

— Mulţumesc.

— Dacă vreţi să vă spovediţi, eu sînt aici pînă la nouă.

I-a arătat un confesionar scufundat în penumbră.

— Mulţumesc.

A privit-o încă destul de intrigat, apoi s-a dus spre confesionar, a intrat, s-a aşezat pe scaun şi a început să citească. Clara şi-a dat seama că nu se mai auzea cîntul călugărilor, totul scufundîndu-se în linişte.

A coborît : cu paşi înceţi, atentă, cu inima tremurînd. Două candele cu ulei luminau treptele scării, aruncînd umbre lungi pe pereţii umezi şi pe alocuri plini de praf. Cu fiecare treaptă coborîtă, zgomotul galenţilor răsuna, sec, sub bolta întunecată, coborînd înaintea ei, ca şi cînd şi-ar fi anunţat prezenţa. S-a descălţat la ultimele trepte, coborîndu-le în vîrful picioarelor şi rămînînd pe pragul criptei, emoţionată de penumbră, singurătate şi tăcere. Înţelegea vag că se afla în faţa a ceva necunoscut, poate ceva teribil, şi s-a cutremurat toată, gata s-o ia înapoi, să urce scara şi să iasă afară, lăsînd în urmă cripta, biserica, mănăstirea, fugind la ceea ce era lumea ei, cea care n-o înspăimînta. S-a oprit, totuşi, pe loc şi, cu un mare efort, a păşit înainte, liniştindu-se abia cînd a călcat pe pardoseala rece din criptă, şi a descoperit un loc unde se putea ascunde.

Cripta era o încăpere mică, uşor boltită, cu cîteva bănci la mijloc şi un altar în fund. Pe masa altarului, o cruce şi cîteva luminări aprinse : lumînări scurte şi groase, puse în nişte vase de lut ca nişte ceşti ; închisă, biblia nu se afla pe pupitru, ci lîngă el, jos, pe un fel de pernă. Asta era tot : nici sfinţi, nici flori.

S-a retras în colţul cel mai îndepărtat şi a îngenuncheat fără să ştie de ce, rămînînd astfel, ca şi cînd ar fi vrut să se ascundă şi mai mult, să dispară, temîndu-se că un fapt măreţ şi misterios, pe care prezenţa ei l-ar fi deranjat, urma să se petreacă în faţa ochilor ei. Pentru că în liniştea aceea înspăimîntătoare, în penumbra aceea atît de dramatică, trebuia să aibă loc mai mult decît o misă pentru nişte evlavioase ; ceva care impunea transfigurarea

asistenței — în timp ce ea rămînea aceeași, astfel că în loc ca fericirea divină să pogoare în ea, își simțea inima plină de teamă, o teamă necunoscută, greu de definit.

S-au auzit pe scară pașii celor care coborau și pînă și aceștia erau deosebiți : pași liniștiți, ritmici, pași respectabili, ca de soldați care înaintează fără zgomot și muzică printr-o noapte fără lumină, pe un pămînt fără case. De fapt, dacă te gîndeai bine, erau pașii unor persoane care coborau în liniște, cîte două. Dar ritmul lor a înfiorat-o încă o dată și nu mai aștepta să vadă decît apariția unor îngeri. Au apărut, pereche, doña Lucia și Inés, Julia Mariño și Sarita, Couto, Pepa Ferreiro și Rula Doval... pînă sau făcut patrusprezece. Nu se transfiguraseră. Pepa Ferreiro era la fel de grasă și, în ciuda veșmintelor, își mișca șoldurile, legănîndu-și fusta ca o bătrînă. Au îngenuncheat și și-au făcut semnul crucii, cu o discreție bine studiată. Clara a încercat să le imite, dar n-a izbutit.

S-a auzit un clopoțel și și-a făcut apariția un ministrant urmat de un preot care nu purta veșminte ca celelalți, fiind înfășurat în ceva care aducea cu o mantie verde ; pășea cu mîinile încrucișate și capul plecat. A făcut o plecăciune în fața altarului, a lăsat ceva pe pupitru și a coborît cele cîteva trepte. Ministrantul nu se afla lîngă el, ci puțin mai departe.

— *Introibo ad altare Dei.*

— *Ad Deum qui laetificat juventutem meam.*

Răspunseră toate, în cor, cu voce joasă. Clara s-a cutremurat. Nu văzuse în viața ei o astfel de mișă. Noutatea a făcut-o să-și uite de ea și de gîndurile ei, devenind numai ochi și urechi.

— *Misereatur tui Omnipotens Deus...*

Preotul a urcat treptele, a înconjurat altarul și s-a întors spre ele.

— *Aufer a nobis...*

Și, brusc, Inés a început să cînte.

— *Kyrie eleison.*

Celelalte îi răspundeau. Clara a încercat să cînte cu ele — cu glas scăzut, mai mult în șoaptă, pentru a nu fi auzită ; dar ceea ce știa ea era cu totul altceva : același cîntec (Doamne, de cîte ori îl rostise, începînd cu anii

de la şcoală !), dar cîntat altfel. Şi-a închis ochii şi ar fi vrut să-şi închidă şi auzul. Cît de bine cîntau şi ce frumos ! Cînta şi preotul :

— *Gloria in excelsis Deo.*

Apoi, corul. Şi după aceea, preotul singur. La urmă de tot, Inés : ceva pe care Clara nu-l auzise niciodată, de care nu-şi amintea din anii de şcoală, nici din altă parte. Poate că de cînd nu se mai ducea la misă lucrurile se schimbaseră.

— *Timebunt gentes nomem tuum, Domine, et omnes reges terrae gloriam tuam.*

Lucrul acela nu-i aparţinea. A încercat-o, din ce în ce mai puternică, senzaţia că fură ceva, că profanează ceva care n-avea să-i aparţină niciodată, pentru că îl fura şi îl profana. Şi, de asemenea, că oricît ar fi dorit să pătrundă în lumea aceea, n-ar fi putut pentru că ceva o reţinea în afara ei exact acest ceva se interpunea ca un zid, lăsînd-o doar să privească şi să asculte.

După ce citise cu glas tare, preotul se retrăsese pînă în colţul altarului şi începuse să vorbească în spaniolă.

— Se spune la Evanghelia de azi că „împărăţia cerurilor este asemănătoare drojdiei pe care femeia o ascunde în albia cu făină făcînd-o să dospească". E o parabolă. Însă Evanghelia arată că Isus „nu vorbea cum vorbesc gloatele, ci în parabole, pentru a îndeplini ceea ce spune Profetul : «Voi deschide gura mea în parabole, voi spune lucruri ascunse de la facerea lumii»."

Avea glas frumos preotul — să fie fratele Ossorio ? —, dar eu nu înţelegeam nimic. Cuvintele lui, pe măsură ce vorbea, umpleau cripta, pătrundeau — asta era sigur — în inima femeilor acelora tăcute şi adunate în grup, le luminau şi le umpleau de bucurie ; dar pe Clara nu o luminau, nici măcar nu pătrundeau în ea, ci rămîneau afară şi o împingeau, lipind-o de perete, ca şi cînd ar fi vrut s-o alunge. S-a străduit din răsputeri să asculte : să-şi bage cu forţa cuvintele acelea în cap. Ce era fermentul acela ascuns de femeie şi care transforma totul ? Preotul vorbea de împărăţia cerurilor, dar Clara s-a simţit arătată, ca şi cum fermentul ar fi fost însuşi păcatul ei, cel care făcea să-i fiarbă întregu-i trup, şi sufletul, descompunînd-o. Dar acest lucru nu i se întîmpla decît ei :

niciuna din celelalte nu păstra nimic în inimă care ar fi putut să se descompună, să putrezească ; şi dacă preotul continua să vorbească astfel, ele îşi vor da seama că se referea la o intrusă, arătîndu-le-o ; şi ele îşi vor întoarce faţa şi o vor recunoaşte în ungherul acela, hăituită şi învinovăţită I-a fost ruşine că ar fi putut s-o descopere şi s-o recunoască drept cea păcătoasă. S-a ridicat şi s-a apropiat de ieşire, lipită de zid, dispărînd în susul scării. Glasul preotului rămînea departe ; şi nu mai era decît glas. Imediat, ele au început să cînte din nou.

A urcat grăbită, cu galenţii în mînă, fără să respire, ca şi cînd versetele *Crezului* ar fi biciuit-o, lăsînd-o prăbuşită, goală şi plină de lovituri, pe treptele scării de piatră. A intrat în biserică şi s-a simţit mai liniştită. Nu erau decît cîteva femei — sătence, înfăşurate în şalurile lor, stînd în genunchi, cu coşurile de nuiele alături de ele şi galenţii lîngă coşuri. Nu ştiau, mai mult ca sigur, să cînte şi să-i răspundă preotului în latină ; şi era posibil să aibă păcate. Erau asemenea ei. Dacă le-ar fi spus : „Eu am făcut asta", i-ar fi răspuns : „Şi ce-i cu asta, femeie ? N-ai făcut nimănui nici un rău." S-a apropiat de ele, împăcată. Înaintau fără să se ridice, tîrînd după ele coşurile acelea, de parcă s-ar fi temut că cineva şi-ar fi putut vîrî mîna sub pînza care le acoperea, pentru a le fura, poate, nişte ouă, ori, poate, nişte pui care făceau gălăgie şi nu-i puteau face să tacă. Clara a îngenuncheat, ultima în şirul acela şi a aşteptat, aşa cum aşteptau şi ele. Aceeaşi stare de suflet care o făcuse să se simtă egală cu ele, o împingea să facă exact aceleaşi lucruri pe care le făceau acestea. N-a trebuit să aştepte mult, pentru că preotul se descotorosea de ele în mare grabă, dîndu-le penitenţe uşoare cîteva îngenunchieri pe care le îndeplineau îndată, lîngă prima coloană, ori în faţa altarului Sfintei Fecioare. După aceea îşi puneau coşurile pe cap, pe un oblanic umed şi ieşeau grăbite. Piaţa începea la nouă dimineaţa.

Trecuseră mulţi ani de cînd Clara nu se mai spovedise. Cinci, poate chiar zece. Şi nu-şi mai amintea cum trebuie să înceapă. A procedat cum văzuse că făcuseră cele dinaintea ei : s-a apropiat de confesionar, a îngenuncheat şi s-a închinat cu voce tare, pentru ca s-o audă preotul. Şi

cînd acesta a întrebat-o ceva despre timp, n-a ştiut ce să răspundă. Preotul a repetat întrebarea.

— Nu ştiu. De mult.

— Nu eşti din cele care vin la misa din criptă ?

— Aceea e sora mea.

— Atunci înseamnă că ai venit fără un examen de conştiinţă.

— Ce-i asta ?

S-a căit că l-a întrebat. Îi era teamă că preotul o va alunga.

— Înseamnă amintirea păcatelor.

— Ah ! Atunci nici nu era nevoie. Nu am decît unul şi nu-l uit.

I l-a spus. A precizat, la cererea preotului, de cîte ori şi în ce împrejurări. A aşteptat după aceea s-o învinovăţească sau, cel puţin, s-o mustre. Dar preotul n-a zis nimic.

— M-aţi înţeles bine ? a îndrăznit să întrebe.

— Da. Te-am înţeles perfect.

— Şi... nu vreţi să ştiţi cum a început ?

— Dacă simiţi nevoia s-o mărturiseşti...

— Sigur că da. E mult de atunci, aveam paisprezece ani şi m-a învăţat fetiţa portăresei, care era o prefăcută şi a murit de tuberculoză. Atunci n-am făcut-o, pentru că nu mă interesa. Dar, mai tîrziu, cînd am mai crescut, mi-am adus aminte... Şi de atunci...

— Da. Înţeleg.

— Trebuie să spun mai mult ?

— Nu.

— Şi nu mă mustraţi ?

— De ce ? Eu sînt aici pentru a te ierta în numele Celui de Sus. Trebuie să te căieşti. Vei înţelege ce înseamnă asta : durerea de a-l fi ofensat pe Dumnezeu şi dorinţa de a nu-l mai ofensa.

— Dar Dumnezeu are grijă de mine ?

— Sigur că are.

— N-am observat niciodată, nici n-am îndrăznit să mă gîndesc. Sigur că are grijă de sora mea, dar ea este bună. N-am crezut niciodată că ar fi putut să-l intereseze pe Dumnezeu, nici că l-aş fi ofensat în vreun fel, mă înţelegeţi ? Ca şi cînd n-ar fi ştiut că exist.

— Dacă-i așa, de ce n-ai venit să te spovedești ?

— Adevărul e că nu am venit pentru asta. Acest lucru mi-a trecut prin gînd după aceea. Eu vroiam să mă bag în grupul celor care ascultau misa în criptă și să fiu asemenea lor : m-am trezit de cu noapte, am venit și am așteptat. Dar, acolo jos, mi-a fost teamă și am fugit.

— De ce ți-a fost teamă ?

— Ah ! Misa aceea e o misă pentru sfinte, iar eu nu sînt o sfîntă. Nici nu știți cum cîntă și ce frumos se roagă : parcă ar fi îngeri. Nu aveam ce face acolo. În plus, preotul și-a dat seama că în criptă se afla o păcătoasă și a început să vorbească despre mine. Mi-a fost rușine.

— Și cînd te-ai apropiat de confesionar, la ce te așteptai ?

— Să mă mustrați ; dar nu știu de ce, nimeni nu mă mustră. Eu mă gîndesc că dacă i-aș spune lui Isus ceea ce v-am spus dumneavoastră, m-ar alunga de lîngă el.

— Dimpotrivă, Isus te-ar ierta.

— Atunci nu-mi servește la nimic ?

— Ce-ai spus ?

— Adevărul. Am nevoie ca cineva să mă trezească din asta. Dacă nu, o să continui să fiu aceeași.

— Există un lucru pe care vreau să-l știu. Dacă nu crezi în Cel de Sus, de ce simți nevoia să-ți ierte păcatele ? Ceea ce faci tu e păcat numai în fața Lui.

Clara a surîs.

— Dumneavoastră înțelegeți bine ce se întîmplă cu mine. Știți, există un bărbat, și vreau să fiu demnă de el.

— Și pentru asta ai venit să ceri iertarea lui Isus ?

— Așa se cuvine.

— Trebuie să dorești să fii demnă de Isus. Exact ceea ce aștepți de la acest bărbat ar putea să te ajute să fii plăcută Celui de Sus.

Clara n-a răspuns. Preotul a întrebat-o îndată :

— Mă înțelegi ?

— Nu prea bine. Celălalt lucru, da, îl înțeleg. Dacă dumneavoastră mă iertați, mă simt mai bine. Azi, cînd o să mă întîlnesc cu el, o să mă gătesc frumos și o să-i plac ; dar dacă sînt și iertată... În sfîrșit, nu știu cum să

mă explic. El știe ce fac ; i-am spus chiar eu. Sigur, cînd i-am spus, nu-mi păsa că știe.

— Și el n-a făcut nimic ca să te vindece ?

Clara s-a cutremurat.

— Știți cine este ?

— Bănuiesc.

— Și pe mine... mă cunoașteți și pe mine ?

— Nu, dar...

Clara s-a dat înapoi.

— Ce s-a întîmplat ?

— Mi-e frică. N-o să-i spuneți nimic, nu-i așa ?

— Nu pot să-i spun și, chiar dacă aș putea, nu i-aș spune. Nu înțelegi ? Tot ceea ce ai spus aici, i-ai spus lui Dumnezeu. Însă...

— Ce ?

— Mi-ar plăcea să te ajut.

— Pentru ce ?

Părintele a întîrzit puțin cu răspunsul.

— Trebuie să știi că Isus Cristos ne-a mîntuit împreună și ne-a unit în trupul său și asta ne face să fim frați.

— Asta am auzit-o de multe ori, dar frați, adică ceea ce însemnă frate, nu am avut niciodată, n-am simțit că-i am, nici măcar în copiii mamei mele. În cazul lui Ines, înțeleg : ea e o sfîntă și are alte lucruri de care să se ocupe, dar celălalt nu-i un sfînt, nici vorbă de așa ceva, și, totuși, nici el nu a făcut nimic pentru mine. Vedeți, dacă mi-ar fi dat cîteva palme la timp...

— Sau dacă i-ai fi vorbit și el te-ar fi ascultat cu dragoste de frate...

— Cine mai crede în dragostea fraților ? Se vorbește de ea, dar nu există. Mie mi-au spus de multe ori că mă iubesc, dar n-am simțit-o niciodată.

— Nici măcar el ?

— El nu se uită la mine și asta-i partea proastă. Dacă l-aș fi interesat, m-ar fi făcut să-mi fie rușine, m-ar fi insultat. Dar m-a ascultat și a surîs. Nu i-a trecut prin cap nici măcar să-mi spună că mă iartă, ca dumneavoastră. De aceea tot ce trebuie să fac e să mă schimb.

— Eu aș putea să te ajut.

— Ca el să mă iubească ?

— Să fii demnă de Dumnezeu — şi, cum Clara n-a răspuns, a continuat : Pot să te ajut ca să fii ca sora ta.

— Nu mă interesează.

— Nu ştii ce spui.

— Dar ştiu ce vreau şi dacă aş fi ca sora mea, l-aş pierde pentru totdeauna.

Clara s-a ridicat.

— Mai aşteaptă puţin. Nu te-am dezlegat nici de păcat.

Dar Clara nu-l mai asculta. Se îndrepta, cu paşi siguri, spre ieşire.

Preotul a scos capul şi a privit-o neliniştit. Cînd Clara a ieşit, a părăsit confesionalul şi a alergat după ea. A ajuns-o în tindă.

— Ascultă. Vreau să te ajut oricum ar fi. Sînt... Eu sînt... rudă cu tine.

Ea l-a privit cu ochii umbriţi de tristeţe.

— N-am încredere în dumneavoastră.

— De ce ?

Clara a dat din umeri.

— Nu ştiu. Aşa simt.

Preotul a păşit lîngă ea pînă la drum. Acolo i-a spus :

— Poţi să mai vii. Cînd vrei tu.

Clara cobora drumul grăbită. N-a întors capul şi nu şi-a luat la revedere. Pe ţărm, s-a gîndit că-şi pierduse dimineaţa de pomană şi că ideea de a veni la mănăstire fusese o prostie. Totuşi se simţea mîhnită. Nu ştia de ce, dar mîhnirea era în ea, în inimă, şi i se punea ca un nod în gît. Îi venea să plîngă.

Cînd a ajuns acasă, Juan era scandalizat : striga din pat că trecuse de nouă şi jumătate şi nu i se aducea cafeaua. Tăcută, Clara a intrat în bucătărie şi a aprins focul.

— Unde ai fost în dimineaţa asta ? a întrebat-o.

— Pe-aici, pe-aproape...

Clara a deschis uşa salonului şi a intrat — o cameră mare, tristă, pustie : nu mai era în ea decît o comodă veche şi cîteva scaune estropiate. Oglinda de la comodă era destul de mică şi foarte murdară pentru a se putea privi în ea, dar i-a slujit ca pretext. A intrat şi s-a îndreptat direct

spre ea ; şezînd lîngă fereastră, Inés citea sau se ruga. Nu s-a mişcat şi nu şi-a ridicat privirile.

— Plec în oraş.

S-a aplecat în faţa oglinzii. Nu-şi vedea în ea decît o parte din trup, părîndu-i-se că era o bucată dintr-o fantomă. Şi nu i-ar fi servit la nimic dacă s-ar fi îndepărtat, ori s-ar fi apropiat mai mult, căci, chiar dacă bucata aceea de trup s-ar fi schimbat, oglinda i-ar fi arătat aceeaşi imagine ştearsă.

S-a hotărît.

— Vrei să vezi cum îmi vine paltonul ?

— Îţi vine foarte bine.

Inés şi-a ridicat ochii spre ea numai o clipă, întorcîndu-se la cartea de rugăciuni. Nu putea face nimic. E drept, a te ruga era mult mai important şi ea nu avea nici un drept s-o deranjeze sau s-o întrerupă ; simţea însă nevoia ca cineva să-i spună că era frumoasă, că rochia şi paltonul îi veneau foarte bine şi nu se observa că ar fi fost recondiţionate. O persoană sensibilă ar fi adăugat chiar că stofa era foarte bună. Oh, cum mai foşnea mătasea şi cît de mult i-a plăcut foşnetul acesta în timp ce se îmbrăca. În rochia aceea se simţea alta.

Şi mănuşile. Mai mult ca sigur că Inés nici nu le observase. Le cumpărase în urmă cu o zi, plătind pe ele şase pesete şi jumătate. Nu existau altele mai frumoase sau mai fine. Negre, cu un tiv alb. Îi erau puţin mici, dar presiunea aceea asupra degetelor îi amintea că triumfase.

Mai cumpărase o pereche : cenuşii, grosolane, ieftine : şi le pusese cît timp pregătise mîncarea şi tot aşa spălase şi vesela. Acum le pusese la uscat, pe o scîndură, lîngă vatră. Cu trei pesete şi trei reali îşi proteja mîinile de murdărie. Vroia să le aibă cît mai fine.

Şi mai erau ciorapii. Tot din mătase. Nu îndrăznea să-i arate lui Inés, mai ales că trebuia să-şi arate picioarele. Dar în camera ei se privise îndelung ; îşi pusese oglinda într-un colţ, pe duşumea, şi se plimbase dintr-o parte într-alta. În oglindă i se vedeau gleznele şi picioarele pînă la genunchi. Îi veneau foarte bine. Ciorapii de mătase ieşind din pantofii negri, de marochin, cu tocul înalt, îi făceau piciorul frumos. Pantofii o costaseră douăzeci şi cinci de pesete.

— Doamne, cîți bani pe lucruri atît de puține ! Și, poate săptămîna viitoare n-aveau ce să mănînce.

Agrafe pentru păr, un pieptene și o panglică de mătase pentru păr. Cheltuielile se ridicaseră la un loc la cincizeci și trei de pesete. Căci trebuia să spună totul : își mai cumpărase niște sutiene albe, cu dantelă. Erau și bleu sau roz, dar i se păruseră exagerate, mai ales că nu se potriveau cu restul rufăriei. Cînd și le-a pus și s-a privit în oglindă, n-a fost prea încîntată, pentru că nu se schimba prin nimic : își compara, în gînd, desenul sînilor cu ceea ce văzuse în unele reviste, atît de perfect că păreau neadevărați.

Cincizeci și trei de pesete, ce nebunie ! Pe rufăria doñei Matilde, care nu-i era de folos, îi dăduseră o sută de pesete.

A ieșit în coridor. La mama ei n-avea de ce să se gîndească. Dormea, ca de obicei, după ce băuse, iar dacă nu dormea, era și mai rău, căci țipa și devenea furioasă. Și, totuși, dacă din pură întîmplare s-ar fi uitat la ea ? A intrat.

— Mamă, eu plec în oraș.

Mama ei stătea pe sofa, învelită cu o pătură. A privit-o cu niște ochi tulburi și a spus ceva pe care Clara nu l-a înțeles. Mirosea urît.

— Mamă, ar fi bine să te duci în dormitor, să aerisim aici.

N-avea rost să-i spună nimic. Maică-sa s-a ridicat și i-a arătat paharul și sticla.

— Mamă, te omori singură. Ești foarte bolnavă.

A turnat, totuși, un deget de rachiu și i-a dat să bea. L-a dat peste cap, plescăind ca un animal.

Unei astfel de persoane n-ai ce să-i spui și nu poți s-o întrebi dacă ești frumoasă sau dacă îmbrăcămintea îți vine bine.

Mai rămînea Juan. Încă nu se ridicase din pat și nu erau semne că avea de gînd s-o facă. După cum se purtase de dimineață, însemna că nu mai avea nici un ban. Juan era foarte rușinos : niciodată nu acceptase o invitație. Își plătea vinul, iar dacă nu avea cu ce să și-l plătească, nu ieșea din casă. Dacă avea țigări, era mulțumit ; dacă i se terminau, se înfuria din te miri ce.

Acum, mai mult ca sigur, n-avea nici ţigări.

S-a apropiat, totuşi, de uşă, a tras cu urechea şi, după cîteva clipe, a deschis-o cu grijă.

— Ce cauţi aici ? a ţipat Juan.

Desculţ, tîrîndu-se în genunchi, aduna chiştoacele de ţigări de pe jos şi le punea pe un petec de ziar. Cînd a intrat Clara, a sărit în pat şi a tras pătura peste el, vărsîndu-le.

— Vezi ? De ce nu baţi la uşă ?

— Iartă-mă. O să le adun eu.

S-a aplecat, dar nu s-a atins de ele.

— Miros urît.

Juan a privit-o dispreţuitor.

— Întoarce-te cu spatele cît timp le adun. Miros urît, dar nu am ce fuma. La ce ai venit ?

Ce mutră avea ! Cu părul zbîrlit, ca un cocoş.

— Mă duc în oraş.

— Şi ce ? Vrei să-mi ceri voie ?

— Doamne, nu-i nimeni în casa asta care să-mi spună dacă arăt bine.

— Şi ce-mi pasă mie ?

— Ar putea să-ţi pese. Mă duc să mă întîlnesc cu prietenul tău.

Juan a tresărit şi a privit-o cu atenţie.

— Cred că nu el ţi-a dat ciorapii şi pantofii. Şi mănuşile ? De cînd porţi mănuşi ?

— Le-am cumpărat cu banii mei. Sînt frumoase, nu ?

Şi-a ridicat mîinile şi le-a privit încîntată.

— O să-ţi rup spinarea.

— De ce ? Sînt bani munciţi. Am luat o sută de pesete pe nişte rufe care nu-mi trebuiau, aşa că pot să-ţi dau nişte bani.

A aruncat pe pătură un duro de argint şi s-a rezemat de capul patului. Juan şi-a pus pe umeri o jachetă ponosită. N-a luat banii.

— Ei, hai, nu te supăra. Poţi să-ţi cumperi ţigări. Ţi-i dau cu plăcere.

— De ce te vezi cu Carlos ?

— M-a invitat. Ne ducem la film.

— Şi tu ?

— Eu ? Eu sînt încîntată. Carlos e un băiat foarte bun.

S-a așezat pe dunga patului.

— Nu trebuie să-ți pară rău că mă văd cu el.

— N-am încredere în tine.

— Ce pot să-i fac ? Să-l fur ?

Juan a dat din cap, amărît.

— Nu-i vorba de asta. Dar s-ar putea să-l compromiți.

— Fiindcă ies cu el ?

— Eu știu ce spun și tu mă înțelegi foarte bine. Dar vreau să știi că, în orice situație, eu sînt de partea lui Carlos și ție o să-ți rup spinarea. Să nu spui că nu ți-am spus.

Pe pat, lîngă pernă, se aflau niște coli de hîrtie și un creion. Juan le-a luat și a început să citească.

— Lasă-mă în pace.

— Nu încă. Dacă tot ai adus vorba...

— Am făcut-o ca să te avertizez. Cu asta, basta.

— Iar eu îți spun că îmi place de Carlos și o să fac totul ca să fiu logodnica lui, și nu mă interesează ce crezi tu.

Juan a sărit din pat și a luat-o de piept. S-a uitat în ochii ei și apoi i-a dat drumul, îmbrîncind-o.

— Nenorocito ! Ce-o să facă o femeie ca tine lîngă un bărbat precum Carlos ? Crezi că o să se însoare cu tine ?

— De ce nu ? Și tu te-ai gîndit la asta. Să nu minți ! M-ai trimis acasă la el ca să vezi dacă mă place.

— Pe tine ? Juan a izbucnit în rîs. Nu pe tine, ci pe Inés. Cum de ți-a trecut tîmpenia asta prin cap ?

A continuat să rîdă în hohote, înecîndu-se și luînd-o de la capăt.

— Pe tine ! Să te trimit pe tine !

Clara s-a simțit umilită și disprețuită, dar în același timp și-a dat seama că fratele ei avea dreptate și că numai ei îi trecuse prin cap așa ceva, întrucît, la fel de frumoasă și sufletește pură, Inés fusese cu ea. Și-a potolit furia și a ridicat din umeri.

— Fapt e că am fost acolo și că îmi place de Carlos. Trebuia să te fi gîndit înainte. Asta în caz că nu preferi să mă văd cu Cayetano, și să-i cer să-ți dea de lucru la șantier.

Juan a ridicat mîna ca s-o lovească, dar Clara l-a oprit.

— Nu fi laș. Carlos nu te-ar stima pentru asta. Lucrurile nu stau cum crezi tu. S-au schimbat. Există ceva care mă interesează și vreau să-l am. Nu-ți cer voie, nici nu mă interesează părerea ta. Dar dacă îmi stai în cale, te asigur că sînt în stare de orice. Ai de ales.

S-a îndreptat spre ușă cu pas hotărît. Înainte de a ieși, s-a întors spre Juan.

— Și dacă trebuie, cum zici tu.. .să-l compromit pe Carlos, o s-o fac.

A trîntit ușa cu putere și a ieșit în coridor. Zgomotul a răsunat în toată casa. S-a dus în camera ei, și-a scos pantofii și i-a înfășurat într-un ziar. Și-a pus galenții și, cu pachetul sub braț, a ieșit în stradă. Ploua mărunt. S-a gîndit că, dacă se grăbea, avea să ajungă la biserică înainte de a se dezlănțui potopul.

A trecut pe lîngă niște grupuri de fete gătite de sărbătoare, care, ca și ea, se duceau în oraș, — la film și, poate, să danseze. Și-a închipuit că se uitau la ea și sporovăiau, uimite de hainele ei. Dar nu a întors capul. A ajuns în piața pustie. Lîngă ușa bisericii, o bătrînă vindea castane. S-a dus la ea și a cumpărat.

Bătrîna a privit-o surprinsă.

— Ești foarte frumoasă azi, Clariña.

— Zău ?

— Sigur.

I-a făcut cu ochiul.

— Ne-am făcut cu logodnic ?

Surîzînd, Clara a dat din umeri.

— Știu eu ? Nu-i chiar așa de ușor.

— Dar e timpul. Trebuie că ai făcut douăzeci și cinci.

— În februarie care vine.

— La vîrsta asta e nevoie de un bărbat. E rău dacă nu-l ai.

Clara și-a scos galenții și i-a împachetat.

— Păstrează-mi ăștia. O să-i iau cînd o să mă întorc acasă. Și acum spune-mi — a adăugat ea cu multă sfială — dacă-ți plac pantofii.

În drum spre oraș, Carlos a trecut pe la Cazinou, fiindcă era prea devreme. Cel puțin acesta era motivul pe care și l-a dat sieși, acceptîndu-l fără prea multă convingere. Cînd a intrat și s-a apropiat de masa de joc, și-a dat seama că, brusc, s-a făcut liniște, o liniște forțată, ca un pustiu care nu interesa pe nimeni și căruia nimeni nu știa să i se adapteze. Era clar că vorbeau despre el și că acum își întrerupseseră discuția. Îl priveau pe furiș și rosteau obișnuitele fraze de joc pentru a-și ascunde conversația dinainte.

Apăruse un chibiț nou, un tînăr cu părul alb — privire înfricoșată — pe care nu i l-a prezentat nimeni, și care, de cînd intrase, începuse să se miște oarecum jenat, apropiindu-se însă cu fiecare pas de Carlos, pînă cînd s-a oprit lîngă el. L-a lovit ușor cu cotul și i-a spus ceva la ureche.

— Veniți o clipă, vă rog.

S-au dus în partea opusă mesei de joc.

— Sînt Padilla, doctorul. Permiteți-mi să mă prezint.

I-a întins mîna.

— Ce mai faci ?

— Scuzați-mă că nu m-am prezentat mai demult, dar...

I-a surîs, un surîs ingenuu, ușor temător.

— ...cum mi-au spus că dumneavoastă sînteți un înțelept, nu știam dacă o să mă primiți cu plăcere. Acum știu că sînteți un om obișnuit. Nu mi-o luați în nume de rău, nu-i așa ?

Carlos s-a scuzat că nu s-a interesat de el mai înainte.

— Sîntem cam de aceeași vîrstă. Dumneavoastră unde ați studiat ?

— La Santiago.

— Aha, la Santiago. Și eu la Madrid. Am locuit acolo de mic copil. Un oraș mare. Deși, nu pentru dumneavoastră, care ați fost la Viena...

— Am fost și la Madrid și-mi place.

— Aici sîntem la capătul lumii. Oh, anii aceia ! Cel mai mult tînjesc după teatru. Mă duceam la toate premierele și aveam bilet în primul rînd de scaune. Cînd s-a prezentat

Orașul vesel și înfumurat [1] l-am purtat pe don Jacinto pe umerii mei. Știți la cine mă refer ?

Pînă și conversația asta i s-a părut lui Carlos aranjată pentru a ascunde ceva, ori pentru a cîștiga timp.

— Îmi dau seama că trebuia să mă fi prezentat mai demult, mai ales după ce am aflat că nu aveți de gînd să profesați medicina aici. Ați înțeles : aici nu se cîștigă mai nimic. Eu sînt chirurg și am o leafă de batjocură. Bineînțeles, plus buna înțelegere. ... Patru pescte de familie. E bine că nu-s însurat.

Nu dădea nici măcar rețete. Totul se rezolva cu formule magice, ori nu se rezolva deloc.

— Chiar ieri, ca să nu merg mai departe, am vizitat o bolnavă. Dumneavoastră o cunoașteți, una Rosario *la Galana*. Contuzii pe tot trupul. „Trebuie să-i faceți frecții și să-i puneți niște cataplasme cu mușețel." „Vai, domnule doctor, nu ajunge numai cu oțet ?" Că sînt săraci, că pansamentele sînt scumpe. Deși nu treceau de șase reali.

— Și de ce mi-o spui mie ?

Padilla a înghețat.

— Pentru că vorbește lumea.

A privit în stînga și în dreapta și a coborît glasul.

— Nimeni nu crede că Cayetano a bătut-o pentru ce spune el. Toți cred că la mijloc sînteți dumneavoastră și vroiam să vă previn.

— De ce ?

— Față în față n-or să vă facă nimic, dar trebuie să umblați cu băgare de seamă. Ajunge un glonț dintr-un tufiș... și nu mi-ar face plăcere să vă semnez certificatul de deces.

A arătat spre masa de joc ; tăcuți încă sub lumina unei lămpi cu abajur verde.

— Unii dintre ei vă simpatizează, dar nici unul nu va trece de partea dumneavoastră. Din frică. Eu însumi...

— Și dumitale ți-e frică ?

— Absolut. V-am spus totul din solidaritate profesională, deși mă întreb cum poate un om ca dumneavoastră să se vire în astfel de încurcături. Trebuie să ne păs-

[1] *Orașul vesel și înfumurat*, piesă de teatru de Jacinto Benaventi (1866—1954). (n. tr.).

trăm demnitatea. Nu trebuia să veniţi la Cazinou şi nici să purtaţi conversaţie cu tipi ca ăştia. În aşezări ca Puebla-nueva, nu poţi fi prietenos cu nimeni. Pentru că, imediat, te tratează de la egal la egal. Uitaţi-vă la mine : am o fire paşnică şi nu sînt în stare să mă înfrunt cu nimeni. La o lună după ce am venit aici, se uitau la mine peste umăr. Şi nu numai Cayetano...

A făcut un gest cu mîna, care ar fi putut să însemne orice.

— Ascultaţi-mă pe mine. Păstraţi distanţa şi...

S-a uitat iar în jur. De la masă nu l-ar fi putut auzi.

— ...şi nu umblaţi noaptea pe drumuri.

L-a bătut pe umăr şi i-a zis cu glas tare :

— V-am spus : teatru ca acela nu mai există. Aţi citit, desigur, *Nunta însîngerată* [1]. Mofturi ! Mi-ar place s-o văd şi să compar...

La împins uşor spre mijlocul salonului şi au rămas cîteva clipe pe loc, discutînd. Padilla insista în amintirea premierei *Oraşului vesel şi înfumurat* şi în apoteoza lui don Jacinto, de parcă ar fi fost vorba de un toreador.

Cineva a spus :

— Pînă şi lui Carlos i-a pus placa asta.

Bătea un vînt rece dinspre mare. Carlos s-a retras pe sub streşini şi arcade, urcînd spre piaţă. A bătut de cinci în turnul bisericii Santa Maria. S-a oprit în loc. De cealaltă parte a pieţei, sub porticul bisericii, Clara îl aştepta. Îl şi văzuse ; se îndepărtase de bătrîna care vindea castane şi se retrăsese în partea cea mai adăpostită, în timp ce Carlos străbătea piaţa. Bătrîna a vrut să spună ceva, dîndu-şi cu părerea : „Frumoasă fată !" Clara se sprijinise de una din coloanele arcivoltei : pletele ei atingeau picioarele sfintei fără cap. Carlos s-a oprit şi a privit-o îndelung, surîzînd. Ea îl aştepta fără să se mişte, ca şi cînd de la Carlos ar fi venit pedeapsa sau iertarea.

— Parcă ai fi altă femeie, a zis el.

I-a întins mîna şi Clara i-a strîns-o puternic, fără să-i dea drumul.

---

[1] *Nunta însîngerată*, de Federico García Lorca (1898—1936) (n. tr.).

— E cel mai frumos lucru pe care mi-l puteai spune. A adăugat, imediat, fără să-l privească :

— Mulţumesc.

Părea gata să plîngă. Carlos a luat-o de braţ.

— Şi dacă e aşa, de ce... ?

N-a îndrăznit să-şi termine fraza, căci Clara nu plîngea.

— Am muncit toată săptămîna pentru asta. Am cusut pînă la patru dimineaţa şi aşteptam ca cineva să-mi spună „eşti frumoasă".

— Trebuia să ţi-o spun, pentru că e adevărat.

— Vai, dar mi-ai spus ceva şi mai important ! Ceva ce nici nu îndrăzneam să-mi doresc. Înţelegi ? „Parcă ai fi altă femeie." Asta e mult : e ca şi cînd aş fi.

— Şi vrei să fii alta ?

— Din tot sufletul.

Au ieşit de sub portic. Bătrîna a bîiguit în urma lor : „Distracţie plăcută !" şi le-a surîs.

— Femeia asta mi-a spus că sînt frumoasă. Mai înainte i-am întrebat pe Juan şi pe Inés : nu mi-au dat nici o atenţie. Nu m-am supărat, pentru că au şi ei problemele lor, iar eu sînt obraznică, însă le-aş fi fost recunoscătoare dacă mi-ar fi spus două-trei vorbe care să-mi dea încredere în mine. Bineînţeles, dacă am avea o oglindă în casă, nu mi-ar fi păsat de ce cred ei.

— Şi de ce vrei să fii alta ?

— Singura persoană care nu trebuie să-mi pună întrebarea asta eşti tu.

— Sînt de acord că e nevoie de unele schimbări. De exemplu, nu-mi place cum mănînci.

— Numai atît ? Clara a rîs şi i-a strîns braţul. E lucrul cel mai uşor. Îmi mai amintesc bunele maniere. Dar mi s-au părut inutile.

Mai era o oră pînă la film. Carlos i-a propus să intre undeva şi au găsit un fel de jumătate bar, jumătate cîrciumă, unde nişte muncitori îmbrăcaţi în haine de duminică se aprinseseră în jurul unei partide de cărţi. S-au aşezat departe de gălăgia lor, la marginea unei mese mari de brad. Clara a refuzat să bea cafea cu anason.

— E exact ce bea mama, şi-mi face rău.

Cîrciumarul avea o sticlă de benedictină şi a destupat-o pentru ei.

— Cred că o am de peste treizeci de ani. Nimeni nu mi-a cerut-o.

— Păstreaz-o pentru noi. În fiecare duminică o să bem cîte un păhărel.

— Vrei să spui că ai să te întîlneşti cu mine în fiecare duminică ? a întrebat Clara după ce s-a retras cîrciumarul.

— Aşa-i convenţia.

— Spune-mi, Carlos, doreşti într-adevăr să mă schimb ? O doreşti aşa cum o doresc eu ? a întrebat ea foarte serioasă.

— O doresc în aceeaşi măsură în care o doreşti tu şi numai pentru că tu o doreşti.

Clara a făcut un gest de dezamăgire.

— Nu asta-i ceea ce aşteptam de la tine.

— Între noi, convenţia e să nu ne mintim.

— De aceea îţi mărturisesc dezamăgirea mea şi nu ţi-o ascund.

— Şi la ce te aşteptai ?

— Nici eu nu ştiu. Pentru moment, să nu te fi mulţumit cu ceea ce ai obţinut de la mine, să te fi aşteptat la ceva mai mult sau să mi-o fi cerut. Dar îmi dau seama că datoria ta faţă de mine, cea despre care mi-ai vorbit acum cîteva zile, constă doar în a evita să mă culc cu Cayetano. Perfect. Din partea asta nu-i nici un pericol.

Era evident tristă. Carlos s-a simţit puţin vinovat.

— Şi nu ţi-a trecut prin cap că te găsesc bine aşa cum eşti ?

— Să nu spui asta ! Aşa ceva nu l-ar găsi bine nimeni.

— Ţi-am spus : e nevoie de unele schimbări. Cred că s-ar produce singure, fără să ţi-o propui. O rochie frumoasă, precum cea pe care o porţi pe tine, ca să-ţi şadă bine te obligă să te porţi frumos şi să nu spui anumite prostii. Recunosc că azi n-ai făcut nimic neplăcut. Te porţi minunat. Mai mult : cred că abia acum te porţi într-adevăr aşa cum eşti. Faptul că ai ştiut să te îmbraci frumos a fost suficient ca să te întorci la tine însăţi, să fii cea care ai fost cîndva.

— Cîndva ?

— Da ; cîndva, într-un timp mai mult sau mai puțin îndepărtat. Dacă n-ar fi așa, te-ai simți stînjenită ; n-ai fi știut nici cum să te gătești.

Clara a făcut un gest cu mîna.

— Ajunge, Carlos. Îmi place cum gîndești, dar nu-i suficient.

A făcut o pauză, l-a privit în treacăt și a adăugat :

— Ce zici de Inés ? Ți-ar plăcea să fiu ca ea ?

— Îmi place de Inés, dar dacă ai fi ca ea, nu ne-am afla aici și nu am vorbi despre ceea ce vorbim.

— Și fetele care ies cu ea ?

— De-abia le cunosc.

— Sînt bune și cinstite. Nici una din ele...

Și-a coborît privirile.

— Mă înțelegi tu.

— Presupun că diferența dintre tine și ele constă în faptul că păcatele lor le știe preotul, pe cînd pe ale tale le știu numai eu. Să ne înțelegem : trebuie să te convingi că din acest unic motiv nu trebuie să te simți inferioară lor, și mai ales mie. Și eu am păcatele mele. Am să ți le spun odată, ca să fim egali.

— Îți mulțumesc, dar nu-i același lucru.

— De ce ?

— Dacă ai să te-nsori într-o bună zi, n-ai să fii obligat să te mărturisești soției tale. Dar eu trebuie să-i spun soțului meu...

S-a întrerupt și a continuat imediat :

— Nu știu dacă o s-o pot face, pentru că mi-e rușine. Și de aceea vreau să mă schimb.

S-a auzit soneria de la cinematograf anunțînd începerea filmului, făcînd ca, imediat, în fața intrării, să se adune amatorii, nerăbdători și gălăgioși. Doña Lucia, împopoțonată, împreună cu fetele care o însoțeau, distona ușor de ei, știind-o și ea, se ținea puțin deoparte. Bineînțeles, și Clara distona, dar, în plus, surprindea ; toți o priveau cu multă atenție și sporovăiau între ei. Iar ea a străbătut mulțimea cu capul sus, fără să elibereze brațul lui Carlos.

Se făcuse coadă înaintea ghișeului unde se vindeau biletele de intrare. Carlos li s-a adăugat celorlalți.

— Stai puțin, a spus Clara. Vînzătoarea e prietena mea și o să-mi dea biletele fără să așteptăm aici. Dă-mi bani.

S-a strecurat înăuntru printr-o ușă îngustă și Carlos a așteptat. Doña Lucia l-a văzut și i-a făcut semn să se apropie.

— Ce mai faci ?

Se desprinsese din grupul de fete. I-a întins mîna și a luat o mină de supărată.

— Of, Carlos, Carlos ! Ce trădător ! a spus mai mult în șoaptă. Cu ce fel de femei poți să umbli ! Toată lumea vorbește de *Galana,* iar acum te topești după Clara.

— Dumneata te înșeli. Nici Clara, nici...

— Nu te dezvinovăți. Așa sînt bărbații. Iar eu, care îți alesesem una din prietenele mele ! Bineînțeles, sînt fete care nu merg la cinema cu un singur bărbat. Măcar dacă ți-ai fi ales-o pe Inés. Dar Clara !... Nu că s-ar ști ceva urît despre ea. Și totuși, pentru dumneata... Atît de vulgară ! Gata ! Du-te cu ea ! Te așteaptă și nu cred să fie prea încîntată că te-a văzut cu mine.

Sala de cinema era lungă și îngustă, cu bănci de lemn. Deasupra intrării, cît era lățimea sălii, se afla un fel de balcon care avansa cîțiva metri peste parter. Carlos a văzut cum doña Lucia lua loc acolo, împreună cu prietenele ei.

— De ce n-ai cumpărat bilete pentru balcon ? a întrebat Carlos.

— Pentru că nu vreau să stau lîngă sclifositele alea.

— Și totuși, acolo e locul tău.

— Altădată...

Lumea de la parter făcea gălăgie. Puștimea își arunca bile de hîrtie și semințe de dovleac ; mulți se strigau tare, pe nume, iar copiii din primele rînduri trăgeau cu praștiile sau se înjurau. Un plasator, îmbrăcat într-un halat cafeniu, încerca în zadar să-i potolească. De-abia se auzea, în hărmălaia aceea, muzica hîrșîită de la o placă de patefon.

Au tăcut cu toții cînd s-a stins lumina. Pe ecran a apărut Gary Cooper, în haine de ofițer de lăncieri bengalezi. Cînd a ucis, dintr-o singură lovitură, un șarpe uriaș, toți au exclamat în cor :

— Ohoo !

Clara își scosese paltonul și-l ținea cu grijă împăturit pe genunchi. Urmărea aventura sulițașilor plină de pasiune, cu ochii întredeschiși, fericită. S-a mirat și ea de felul în care eroul ucisese și șarpele și s-a bucurat cînd a văzut că Franchot Tone nu murise atît de repede.

— Bărbații de azi nu mai sînt așa — a spus ea la un moment dat, cu glas scăzut, dar apropiindu-se de Carlos, astfel că acesta i-a simțit pe obraz căldura vorbelor.

A fost singurul ei comentariu. Cînd s-au aprins luminile, părea transpusă și fericită. Cînd au ieșit, însă, au trecut din nou pe lîngă doña Lucia și, simțindu-se privită, și-a încrețit fruntea.

— Ce-o interesează pe tîmpita asta că sînt cu tine ?

— Poate că-i place paltonul tău.

— Nu mi-a privit paltonul. M-a privit pe mine. O să vadă ea...

S-a agățat de brațul lui Carlos, în mod ostentativ.

— Nu te superi că mă port astfel ? Vreau să le dau cu tifla, chiar dacă ar fi în stare să-mi spună că mă culc cu tine.

Și, imediat :

— Ascultă, dar dacă e îndrăgostită de tine ?

— Nu spune prostii.

— Atunci nu pricep de ce s-a uitat la mine cu atîta ură.

După film, lumea se plimba un timp pe sub porticuri, în caz că ploua : dacă era timp frumos, plimbarea avea loc prin toată piața : domnișoarele pe partea dreaptă ; cele mai înstărite, pe unde aveau chef ; muncitoarele, pe partea stîngă.

Clara i-a explicat lui Carlos ritualul plimbării și l-a rugat, dacă încă nu o ducea acasă, să se plimbe în altă parte.

— Ne întoarcem la cîrciumă ?

— Da.

Înăuntru era puțină lume. Au cerut ceva de băut. Carlos a vrut să afle amănunte din copilăria Clarei, iar ea i-a povestit unele întîmplări din școala petrecută la maici, o școală foarte bună. Numai că, într-o zi, tatăl

ei i-a spus că la Institut o să învețe mai multă carte și au înscris-o acolo.

— Dar a făcut-o ca să nu plătească școala, căci era foarte scumpă.

În Institut, Clara a descoperit că-i plăceau băieții. Îi spuneau vorbe urîte, iar portarii se apropiau de ea sub un pretext oarecare și o pipăiau cu discreție. Unii profesori se uitau la ea ca la o femeie.

— Era unul tînăr, care ne preda latina. Era foarte sfios, dar îi plăcea de mine și toate fetele știau lucrul acesta. Nu mă scotea la lecție niciodată și oricîte năzbîtii aș fi făcut, nu mă certa. Odată, întîlnindu-ne pe stradă, a îndrăznit să-mi vorbească, dar n-a vrut să știe decît unde-l putea găsi pe tata, să stea de vorbă cu el. I-am spus să-l caute în Gran Peña, pentru că tata nu locuia cu noi, păstrîndu-și apartamentul lui de burlac, unde nu-l găseam niciodată. Nu știu ce a putut să-i spună profesorul, căci, pînă la urmă, l-a găsit pe tata, iar acesta s-a întors acasă, a făcut focul și mi-a interzis să mai merg la Institut. Mai tîrziu am aflat că sfiosul acela îndrăznise să-l mustre pentru că mă lăsa să umblu singură prin Madrid și mă ceruse de soție. Ce prostie ! Eu nu aveam decît cincisprezece ani. Așa că nu m-am mai dus la cursuri.

După aceea venise sărăcia. Tatăl lor abia de lăsa bani de mîncare și își uitase de casă. Inés își petrecea ziua la biserică sau în vechea școală, unde era foarte îndrăgită de călugărițe ; de multe ori mîncau împreună și au fost cazuri cînd, sub tot felul de pretexte, rămînea acolo săptămîni în șir.

— Eu o admiram pentru că era foarte distinsă și o invidiam pentru că nu trebuia să muncească, așa cum făceam eu, în casă, de cînd rămăsesem fără servitoare. Cu toate acestea, mi se părea firesc ca eu să fiu cea sacrificată. În ce-l privește pe Juan, el trăia cum putea și venea acasă numai să doarmă, în caz că venea. Se vîrîse în mișcările studențești și de cîteva ori a fost arestat. Am fost nevoite să închiriem o cameră, să ne mai ajutăm cu banii. Locuiam într-o casă în fața regimentului de Cavalerie. Portăreasa, cînd a aflat că vrem să închiriem, ne-a trimis un sergent atît de dichisit că părea general, în dolmanul lui colorat și cu șapcă de husar. Mi-a plăcut de

cum l-am văzut. Camera lui era chiar lîngă a mea, dar fără comunicare între ele, pentru că eu, ca să intru la mine în cameră, treceam prin dormitorul mamei. La puţin timp, sergentul a început să-mi tragă clopotele, căutîndu-mă sub diferite pretexte cînd eram singură şi vorbindu-mi de tot felul de lucruri. Era căsătorit, dar se despărţise de nevastă pentru că îl înşela. Într-o zi mi-a spus că mă iubeşte şi eu l-am trimis la plimbare, amenin-ţîndu-l că dacă se mai leagă de mine, o să-l dăm afară din casă. Adevărul e că-mi plăcea din ce în ce mai mult şi, dacă n-ar fi fost însurat, poate că aş fi fugit cu el, fără să ne căsătorim, pentru că nu mi s-ar fi dat voie din cauză că era doar sergent. După ce l-am ameninţat cu datul afară, nu mi-a mai aţinut calea şi, o bună bucată de timp, s-a închis în el. Cînd ne întîlneam, nu făcea decît să se uite la mine. Într-o zi am primit o scrisoare de dragoste, fără semnătură, dar foarte frumoasă. Mi-am dat seama că era de la el şi mi-am văzut de treabă. A continuat să-mi scrie. La început, nişte scrisori foarte sentimentale, că păreau copiate din cărţile acelea care se vînd pe sub mînă pentru soldaţii care scriu logodnicelor. Le citeam pe ascuns şi rîdeam de tot ce-mi spunea, deşi îmi plăcea să le primesc. Mai apoi, scrisorile şi-au schimbat tonul : îmi spunea că mă dorea şi că, orice s-ar întîmpla, o să fiu a lui. Îmi povestea ce o să facem cînd o să fim împreună ; îmi descria totul, pe şleau, şi la început mi-a fost scîrbă, însă în cele din urmă scrisorile lui au devenit plăcerea mea, le citeam de mai multe ori, ca vrăjită, şi ceea ce-mi spunea în ele îmi umbla toată ziua prin cap, de parcă mă tîmpisem. Pînă cînd, într-o bună zi, a început să-mi bată în perete. Mă ruga în scrisori să-i răspund în acelaşi fel ; apoi îmi cerea să fac ceea ce îmi spunea el şi eu, nu ştiu de ce, chiar o făceam şi de aici mi-a venit toată nefericirea. Nu-mi dau seama nici azi cum s-ar fi sfîrşit totul, nici dacă, în caz că nu s-ar fi sfîrşit, aş fi sfîrşit eu prin a înnebuni, ori dispărînd cu el, oriunde m-ar fi dus, chiar dacă era căsătorit. Tata nu se mai ocupa de noi în nici un fel. Inés şi Juan nu mai veneau acasă. Mama începuse să bea şi toate grijile casei cădeau asupra mea. Într-o zi m-am hotărît să-i scriu sergentului şi i-am scris. Era o scrisoare lungă, pe care

n-am avut curajul să i-o dau imediat, păstrînd-o mult timp, gîndindu-mă, noapte de noapte, că o să i-o dau a doua zi. Pînă cînd, în cele din urmă, i-am lăsat-o pe pernă, adăugîndu-i cîteva rînduri prin care îi spuneam să mă ia cu el, oriunde, că eram gata să-l urmez. În noaptea următoare, nu mi-a bătut în perete. Am bătut eu, dar nu mi-a răspuns. A doua zi, a plecat foarte devreme, lăsînd pe masa din sufragerie un plic cu banii de chirie pe luna aceea şi un bileţel prin care spunea că o să trimită pe cineva după bagaje. Şi, totuşi, l-am aşteptat să se întoarcă şi să mă caute. L-am aşteptat mult timp, şi mă amăgeam cu întoarcerea lui, recitindu-i scrisorile, pînă cînd, într-o zi, le-am ars pe toate şi am renunţat să mă mai gîndesc la el. Dar răul pe care mi-l pricinuise nu mai avea leac. Era în pragul Republicii. Eram foarte îngrijoraţi pentru că Juan plecase în munţi, în Pirinei, cu nişte studenţi, nici noi nu ştiam pentru ce, dar mai apoi am aflat că se răsculaseră şi că au fost nevoiţi să fugă în Franţa. Aşa că nu mi-a mai ars de sergent. Tata se băgase şi el în politică : se ducea şi venea din Galicia şi o dată ne-a trimis o mie de pesete, pe care mama a vrut să le păstreze pentru ea, dar eu am obligat-o să ne plătim chiria, pe care n-o mai achitasem de luni de zile, şi alte datorii, iar ceea ce ne mai rămînea, să avem pentru mîncare. A făcut un scandal îngrozitor, dar n-a rămas decît cu o parte din bani şi, mai tîrziu, am aflat că din ei îi trimisese ceva şi lui Juan, care o ducea destul de rău în Franţa, pînă cînd a venit Republica şi s-a întors în ţară. În zilele acelea, tata venea acasă mult mai des, ne lăsa bani şi ne spunea că o să scăpăm de sărăcie, pentru că prietenii lui erau miniştri şi-i promiseseră marea cu sarea. Juan era şi el foarte fericit, vîrît pînă peste cap în tot felul de mişcări, iar cînd au dat foc bisericii, am ştiut că şi el luase parte la asta. Chiar atunci, într-o noapte, a venit cineva şi ne-a spus că tata era foarte bolnav şi să ne ducem acasă la el. Mama a zis că nu se duce, fraţii mei nici atît, iar eu, fără să-mi explic cum, a trebuit să mă duc singură, noaptea, să-l văd pe tata cum murea. După aceea am aflat că eu eram, din cei trei fraţi, singura fiică legitimă şi, prin urmare, singura moştenitoare. Tot ce mai rămăsese din averea lui, casa în

care locuim astăzi, era proprietatea lui, mama neavînd nici un drept asupra ei, ca şi ceilalţi fraţi.

A făcut o pauză şi l-a privit pe Carlos, întristată.

— Cei doi, Inés şi Juan, nu m-au iubit niciodată din cauza asta. Ca şi cînd eu aş fi fost vinovată.

Carlos se făcea că nu dă prea multă atenţie celor auzite. A mîncat şi şi-a aprins o ţigară.

— Nu consider că Juan ar avea un suflet rău. În ceea ce o priveşte pe Inés, dincolo de cuviosenia ei de acum, care-i o prostie, cred că e o fiinţă caritabilă.

Clara a surîs.

— Da, da, şi eu cred că-i o prostie.

A tăcut cîteva clipe, apoi a spus :

— Lucrul cel mai bun era să plecăm din Madrid şi să venim aici, la Pueblanueva. Juan nu vroia pentru că cineva îi promisese o slujbă ; dar zilele treceau şi nu se întorcea acasă decît cu speranţa. În tot cartierul nu ne mai da nimeni pe datorie, am vîndut tot ce se putea vinde şi au fost zile în care n-am mîncat decît supă de linte. Inés era resemnată : n-a protestat absolut niciodată ; purul adevăr. În schimb, Juan a început să urle din ce în ce mai pus pe harţă, şi asta numai cu mine. pentru că mama nu vroia să ştie de nimic şi de nimeni. Se închidea în camera ei şi, dacă avea rachiu de anason, era fericită. Pînă cînd, într-o zi, am pus piciorul în prag : nu mai avem ce face decît să plecăm. Dar nu era aşa de simplu, din cauza portăresei, care nu ne-ar fi lăsat să ieşim cu mobila. Şi n-aveam bani nici măcar pentru biletele de drum. Juan a făcut rost, el ştie cum, iar eu l-am convins pe paznicul străzii, un galician, să ne dea voie să plecăm noaptea, cu ce puteam lua cu noi. A fost un întreg spectacol : eu aruncam legăturile cu rufe din balcon, iar paznicul le prindea jos, în stradă. Cînd am scos totul, am coborît în linişte, ne-am luat bagajele şi ne-am dus glonţ la gară. Casa rămăsese deschisă, cu mobilele nemişcate şi cheile în uşă. Paznicul mi-a spus că îmi dă un duro pentru un sărut, i l-am dat, dar nu i-am luat banii. Ce puteam face ? Se purtase bine cu noi. Am petrecut restul nopţii şi cît a mai trebuit din ziuă, în gară. Juan a lipsit un timp şi s-a întors cu cîteva pesete împrumutate, bani cu care am avut ce mînca pe drum. Dar mai înainte

de plecarea trenului, a apărut portăreasa şi ne-a făcut un scandal de pomină, iar noi ne-am făcut că plouă, aici nu ne mai era ruşine de nimic. În sfîrşit, am ajuns la Coruña şi pentru a ne plăti biletele de autobuz, am mai îndurat o odisee. A fost rîndul meu să mă descurc şi m-am dus la o rudă de-a tatii şi i-am spus cum stau lucrurile, iar aceasta, pentru a nu ne face de rîs, aşa mi-a spus, mi-a dat zece duros. Adevăru-i că, înainte de a mi-i da, mi-a pus tot felul de întrebări deocheate şi mi-a zis că eram frumoasă, spunîndu-mi că puteam să vin la Coruña oricînd aş fi dorit, că el o să mă ajute.

A făcut un gest şi a surîs.

— Înţelegi ? Înseamnă că, în faţa unei fete frumoase, înrudirea n-are importanţă. E mare grădina lui Dumnezeu ! Nu contează că e vorba de marchizi ori de sergenţi de cavalerie. Dar tot răul e spre bine, căci în felul acesta am ştiut cum să mă port. Altfel, cine ştie ce s-ar mai fi întîmplat, dacă m-aş fi întors la Coruña să-l văd. Şi dacă ai şti cum mă mîngîia, văzîndu-mă plîngînd. Era bătrîn şi jegos, că mi-a făcut scîrbă.

Vorbea fără mînie, ca şi cînd amintirile acelea i-ar fi făcut bine.

— Toată nefericirea mea vine de acolo că am un corp frumos, şi ştiu că dacă într-o zi se va întîmpla un lucru plăcut pentru mine, tot de la corp are să-mi vină. Nu-mi dau seama dacă trebuie să mă bucur sau să plîng.

Clara îşi sprijinise bărbia în pumni şi-l privea pe Carlos cu nişte ochi în care se deslusea resemnarea, dar şi ruga. Brusc, au încetat să mai clipească, să tremure şi să ceară ajutor, s-au făcut mai mari şi mai adînci, liniştindu-se şi lăsînd să se aprindă în ei o lumină distinctă şi nouă, transformîndu-i în cu totul alţi ochi, transformînd întreg chipul Clarei, ca nişte semne de senzualitate şi cinism. Uşor curbată, buza de sus s-a îndreptat, fără să se strîngă peste cea de jos, rămînînd astfel, cu gura întredeschisă şi respirînd adînc, uşurată. A stat aşa cîteva clipe bune, timp în care Carlos nu şi-a putut ascunde tulburarea, fiindu-i aproape frică. „Dacă acum i-aş lua mîna, chiar aici s-ar termina o poveste şi ar începe alta."

Privită ca pacientă, Clara era perfectă : răspundea la orice întrebare, oricare ar fi fost, fără rezervă şi absolut cu sinceritate. Şi cum Carlos se arăta nedumerit, ea i-a răspuns :

— De ce ţi-aş mai ascunde nişte nimicuri, din moment ce cunoşti tot ceea ce e mai important ?

Carlos vroia să afle dacă aventura cu sergentul îi lăsase în suflet vreo urmă.

— Era un scîrbos, a zis ea. Pentru că, dacă ne gîndim bine, orice femeie, dacă e cu un bărbat care o sărută, înţelege că se pot întîmpla multe ; dar el nu mă atinsese nici cu vîrful degetelor. Îşi închipuia totul şi apoi îmi scria ca să-mi închipui, la rîndul meu. Nu ţi se pare că un astfel de individ e puţin nebun ?

Îi ura amintirea. Îşi dădea seama că din cauza lui ceva se deranjase în sufletul ei.

— Pentru că e firesc, cred eu, ca o fată să se gîndească la un bărbat pe care să-l iubească şi cu care să se mărite, dar eu nu m-am gîndit niciodată la aşa ceva. Bărbaţii mi s-au părut întotdeauna un lucru necesar, dar respingător.

A bătut de nouă şi Carlos a condus-o pînă acasă. Au făcut un popas lîngă biserică : în timp ce Clara îşi punea galenţii, bătrîna vînzătoare de castane i-a întrebat dacă petrecuseră bine. Adăugase, privindu-l pe Carlos, că Clara era o fată frumoasă şi bună.

— Pentru că, să ştii, chiar dacă e de viţă aleasă, întotdeauna s-a purtat bine cu toată lumea.

Rîzînd, Clara i-a răspuns că avea mai puţini bani decît oricine altcineva.

— Mai există şi altele — a spus bătrîna — mai strîmtorate ca tine şi care umblă cu nasul pe sus şi se cred marchize.

Cînd au intrat în şosea, Clara a renunţat de a-l mai ţine de braţ.

— Mai mult ca sigur — i-a explicat —, e cineva în urma noastră.

Au mers astfel, unul lîngă altul, fără să se ia de mînă. Din cînd în cînd, Clara privea înapoi.

— Vezi ? Sînt doi în spatele nostru.

Carlos s-a uitat şi el îndărăt. Într-adevăr, părea că două umbre veneau în urma lor, mergînd fără grabă. A dat să spună ceva, Clara a tăcut.

Cînd aproape ajunseseră, Clara i-a spus :

— Ai fost foarte bun cu mine, Carlos, dar...

— Există un dar ?

— Mi-ar fi plăcut să-mi spui ce trebuie să fac, ca să încerc să mă schimb.

N-a aşteptat răspunsul, despărţindu-se pe neaşteptate. Din faţa intrării l-a văzut pe Carlos, nemişcat, luîndu-şi la revedere. Şi-a fluturat mîna şi a dispărut în casă.

A descoperit că Inés pregătise cina şi-i lăsase mîncarea lîngă foc : peşte prăjit şi cafea cu lapte.

Clara i-a dat mai întîi să mănînce mamei sale, apoi s-a întors în bucătărie şi a cinat şi ea. A spălat farfuriile şi s-a retras în camera ei. Nu ştia dacă Juan venise sau nu.

A adormit cu greu. Întinsă pe pat, se gîndea că dorinţa ei de a se schimba nu-şi găsise sprijinul potrivit. Se simţea ca în zilele dinainte, părăsită sieşi. S-ar fi putut întîmpla ca dorinţa ei să fie o obrăznicie care să nu intereseze pe nimeni şi nimeni să n-o placă. Evident, pe Carlos nu-l interesa prea mult. Simţea, poate, pentru ea o oarecare prietenie sau, în cel mai nefericit caz, puţină compasiune. Mai bine compasiune. Poate numai pentru că era sora lui Juan. Carlos ţinea la Juan, îl apărase de mai multe ori — bărbaţii se înţeleg între ei. Ceea ce făcuse pentru ea, i se datora lui Juan. Poate şi unde îl distrau lucrurile pe care i le povestise.

Chiar şi aşa, ar fi putut foarte bine s-o ajute. Să-i dea un sfat, ori poate un leac.

Preotul o întrebase de Carlos şi dacă nu încerca s-o vindece. În definitiv, ceea ce i se întîmpla ei era ca şi o boală (bănuise acest lucru de cîteva ori). Şi dacă aşa era, de ce rămînea Carlos nepăsător ? Poate pentru că întotdeauna e important să ai o faţă la mînă, să-i cunoşti slăbiciunea, şi să te poţi folosi de ea cînd ai nevoie.

I-a fost greu să se împace cu un astfel de gînd. Găsea numai motive împotrivă, zicîndu-şi că el, Carlos, era bun şi se purtase cu ea ca un cavaler — „nu era şi asta tot o indiferenţă ?“ Dar judecăţile n-o mulţumeau. Căci, chiar şi în cazul cînd Carlos nu s-ar fi gîndit niciodată la ea ca la o posibilă cucerire, purtarea lui o durea foarte mult, se simţea umilită. „Îmi placi aşa cum eşti !“ La dracu ! Ea nu se plăcea deloc aşa cum era ; iubea curăţenia, dar avea în ea ceva murdar.

Şi totuşi, ispita care creştea în ea, chiar acum, arzîndu-i pîntecul, purta numele lui Carlos. Dincolo de propria-i voinţă, n-avea cum să lupte împotriva ei. Şi dacă aş face un jurămînt ? Să plec desculţă în pelerinaj, pînă la San Andrés, să urc coasta în genunchi...

Cînd Carlos s-a întors din drumul pe care o însoţise, Cubeiro şi don Baldomero s-au făcut una cu tufele de mărăcini, să nu fie văzuţi. Cubeiro şi-a stins ţigara.

L-au lăsat pe Carlos să se îndepărteze şi s-au întors direct peste maidane.

— Ei, şi ? i-au întrebat la Cazinou.

— Aveam dreptate, a răspuns, mulţumit, don Baldomero.

Cubeiro s-a trîntit pe un scaun, dezamăgit, şi a cerut un vermut.

— Trebuie să recunoaştem adevărul, domnilor. N-a atins-o cu un deget.

— Şi-atunci, de ce o conduce acasă? a întrebat judecătorul.

— Asta mă întreb şi eu: de ce o conduce?

— Să presupunem că-i face curte, să se însoare cu ea.

Un cor de hohote a fost răspunsul pentru don Baldomero.

— Nu fi tîmpit, domnule.

— De ce sînt tîmpit? Hai să vedem.

— În primul rînd, pentru că don Carlos îşi dă seama ce fel de pasăre are în mîini. Asta, bineînţeles, dacă nu-i şi el tot un tîmpit.

— Şi, să vedem, ce ştim despre fata asta ? E cineva care s-a culcat cu ea ?

— Domnule, pentru asta nimeni nu şi-ar putea băga mîna în foc.

— Poate că a făcut-o în altă parte, dar nu aici. Pentru că, domnilor, între noi, abia de ne aruncăm ochii pe cîte una, şi dăm cu adevărat ceea ce nu-i decît o bănuială.

— Perfect. După cum ştii şi dumneata, fata asta are gusturi obişnuite, populare. Îi plac pînă şi pescarii. Ca şi fratelui ei. Înţelegi ? — judecătorul a rîs, satisfăcut de găselniţa lui. Clara şi Juan îşi cheltuiesc timpul consolîndu-i ; Aldán le promite împărţirea cîştigurilor, iar ea, între timp, se împarte între ei. Ha, ha, ha ! Pentru a nu mai avea îndoieli, întreabă Sindicatul...

— Domnule ! E prea simplu : întreabă Sindicatul. Propun ca preşedintele Cazinoului să procedeze în felul următor : „Comitetul de conducere, reunit în sesiune extraordinară..." Şi aşa o să-l obligăm să ne răspundă, ca să nu mai avem îndoieli.

Cayetano tăcuse, în tot acest timp, încîntat. Fuma şi surîdea.

Cubeiro l-a întărîtat :

— Tu, Cayetano, n-ai nimic de spus ?

— Domnilor, pe mine nu m-a băgat nimeni în povestea asta.

— Sigur, în materie de femei, te bagi singur, prin drepturile tale.

— Hai, spune, ce părere ai ?

Cayetano a zvîrlit chiştocul şi a luat o înghiţitură de vin.

— Nu vă pot spune decît un singur lucru : Clara Aldán e o femeie foarte frumoasă, cu un corp minunat. Nu sînteţi de aceeaşi părere ?

— Sigur, domnule ! Un corp extraordinar !

— Cel mai frumos corp din oraş, fără îndoială. Şi să fie clar : niciodată nu m-am apropiat de ea.

— Niciodată. E adevărat.

— Şi dacă recunoşti că e aşa, cum de nu v-aţi întrebat de ce n-am făcut-o ?

I-a privit pe rînd. Nimeni nu i-a răspuns.

— De unde pot să deduc că dumneavoastră priviți întotdeauna lucrurile pe deasupra, fără să intrați în miezul problemei. Credeți că aș fi lăsat eu să-mi scape o astfel de prospătură, dacă n-aș fi avut motive ?

— Eu am crezut — a îndrăznit să spună don Baldomero — că dumneata le respecți pe cele două pentru că sînt surorile lui Aldán.

— Să le respect ? a izbucnit Cayetano. Pentru că sînt cine sînt ? Dar dumneata crezi că mă interesează ale cui sînt ? Sînt fiicele unei destrăbălate și atîta tot ! Iar dumneata, don Baldomero, ești un imbecil.

Farmacistul și-a lăsat capul în jos.

— Clarei Aldán, domnilor, nu i-am pus coarne, pentru că firma mea nu lucrează cu material folosit. E limpede ?

Și a adăugat, între triumfal și dogmatic :

— Prin patul meu nu trec decît fecioare. Sau căsătorite, a adăugat după o mică pauză, privindu-l pe don Baldomero.

Farmacistul i-a primit privirea ca pe o sentință.

Carlos s-a dus să cineze cu doña Mariana. A mîncat în liniște, tăcut.

— Ce-i cu tine ? l-a întrebat bătrîna, cînd au terminat masa.

El a întîrziat să i se explice și a făcut-o într-un mod răsucit, aproape enervant. Nu era dezgustat, în sensul a ceea ce se înțelege prin dezgust, dar ceva nu-i căzuse bine.

— Nu înțeleg un cuvînt, Carlos.

— Relațiile dintre persoane — i-a răspuns Carlos — sînt de natură morală. Efectele pe care le provoacă sînt tot morale. În cazul acesta, însă, ceea ce nu mi-a plăcut la Clara nu ține de morală, ci de estetică. E o față care m-a impresionat în mod patetic, dar un patetism melodramatic. Mă înțelegi ?

— Nu.

— Poate unde nu înțeleg nici eu prea bine. Și totuși, noțiunea de *patetism melodramtic* e cea mai potrivită. Vreau să spun că motivele care mă emoționează nu sînt nobile, nici importante, ci doar vulgare. Compară dumneata singură mila pe care o ai față de un cerșetor și pe cea pricinuită de o mare nefericire. Cea dintîi are leac, cea de a doua, nu. Îi dai cîțiva bani cerșetorului, și mila a dispărut. Acum mă înțelegi ?

Doña Mariana i-a răspuns afirmativ, printr-un surîs, în timp ce Carlos, continuînd să vorbească, n-o slăbea din ochi.

— Dumneata știi destule despre Clara, ca să înțelegi că toate problemele ei se pot rezolva cu ajutorul banilor : că dacă ar avea niște bani, ar fi o fată ca oricare alta, mai mult sau mai puțin atrăgătoare ; și că dumneata și cu mine ne-am simți oarecum obligați față de ea.

— Eu nu simt nici un fel de obligație.

— Eu, da.

— Ai obligațiile pe care vrei tu să ți le imaginezi. Înainte de a-i răspunde, Carlos a mai făcut o pauză.

— E un lucru greu de explicat, și mai greu de înțeles, dar e adevărat. Mă simt obligat față de Clara pentru că, împotriva mea, cred că am venit aici, că mă aflu aici, exact pentru a-i schimba viața și a o ajuta.

— Ești nebun, băiete ! i-a spus doña Mariana, rîzînd.

— Dacă accept că am fost condus — și asta nu mi-o scoate nimeni din cap —, atunci, una din două : ori mă aflu aici pentru a face din Rosario, *la Galana*, amanta mea, ceea ce, dacă așa vrea Cel de Sus, mi se pare nepotrivit, ori pentru a mă căsători cu Clara. Sînt cele două posibilități presante și singurele peste care am dat. Dumneata o preferi pe prima ?

Doña Mariana s-a oprit din rîs.

— Ești nebun, îți repet.

— Raționamentul meu este ireproșabil. Totuși, trebuie să-i mulțumesc Providenței că mi-a respectat libertatea ; pentru că, efectiv, mă pot debarasa de Clara pentru a rămîne cu Rosario.

Vorbea serios, aproape grav. Doña Mariana şi-a stăpînit îngrijorarea pe care i-o pricinuia şi l-a ascultat cu atenţie.

— Să nu crezi că alegerea aceasta ar fi un capriciu, căci dacă mă apuc să caut explicaţii, le voi afla foarte repede. În definitiv, cine îţi spune dumitale că fata asta nu e plăcută ochilor Providenţei şi că nu m-a ales pe mine s-o scot din starea în care se află, îndreptînd-o pe drumul cel bun ? A fi iubita mea e mai cinstit decît a fi a lui Cayetano. Cu asta eşti de acord.

Doña Mariana şi-a tras răsuflarea, ca unul care se vede scăpat de pericol.

— Credeam că vorbeşti serios, şi m-ai făcut să-mi fie frică.

— Dar nu glumesc deloc. Ceea ce se întîmplă e că situaţia mea e destul de comică, sau că eu, cu felul meu de a despica firul în patru, scot la vedere ceea ce e comic în această situaţie. Şi totuşi, gîndeşte-te şi dumneata : dacă Providenţa m-a trimis aici...

— Dar de ce îi tot dai cu asta ? Nu există Providenţă, nici diavoli ! Ai venit aici pentru că aşa ai avut chef, iar obligaţiile tale, dacă le ai, sînt un lucru aparte.

— Dumneata, doña Mariana, nu crezi în Dumnezeu, dar eu cred. Dacă n-aş crede, n-aş putea trăi liniştit. Dumnezeu ne face să înţelegem multe lucruri, care fără de El ar rămînea inexplicabile.

— Dacă nu cumva le inventezi chiar tu, exact ca să ţi le explici.

— Te asigur că nu. Am examinat toate ipotezele şi nici una nu m-a satisfăcut. Ori îl acceptăm pe Dumnezeu, ori Destinul. Eu îl prefer pe Dumnezeu, căci, chiar dacă mă zgîlţîie, măcar mă lasă să aleg. Destinul nu te lasă să alegi. Destinul îţi spune : du-te la tine acasă şi însoară-te cu Clara. Şi, în cazul ăsta, ce aş putea să fac, dacă nu vreau, nu doresc sau nu pot să mă căsătoresc cu Clara ? Să rămîn cu ea, chiar dacă Rosario mi-ar plăcea mult mai mult ? Ar fi urît şi, în acelaşi timp, destul de grav în ce mă priveşte. Nu, nu. Ori una, ori alta. Dumneata ce crezi ?

Marea doamnă şi-a pus un păhăruţ din lichiorul de cafea şi l-a dat peste cap dintr-o înghiţitură.

— Iartă-mă, băiete ; dar ca să pot să te ascult în tihnă, trebuie să beau ceva. Mai pune-mi unu.

A băut și Carlos, și apoi a zîmbit.

— Iei în glumă ceea ce spun, dar ăsta e purul adevăr. Ori una, ori alta. Nevasta farmacistului ar fi preferat să bage între ele pe una dintre prietenele ei, dar sper să nu reușească. Nu-mi plac. Sînt niște fete înstărite, foarte manierate și foarte cinstite, dar n-au nici un farmec.

— Să nu uiți că eu am candidata mea pentru acest al treilea post.

— Candidata dumitale, frumoasa și delicata Germaine ! Unei fantasme îi e greu să se lupte cu două femei din carne și oase.

Carlos s-a ridicat și a luat în mîini fotografia în care se afla Germaine, pusă într-o ramă de argint. A privit-o cîteva clipe.

— Dacă sufletul tatălui meu trăiește în mine, ori dacă am moștenit de la el ceva mai mult decît nasul ăsta și numele, eu ar trebui să mă îndrăgostesc de fata asta, așa cum tatăl meu s-a îndrăgostit de dumneata. Dar fata asta nu există. E o ocazie pe care Providența nu mi-a oferit-o.

— Providența poate fi obligată s-o facă, a spus doña Mariana pe un ton energic.

— Ce vrei să spui ?

— Doar ceea ce am spus, Carlos, și nimic altceva : că înaintea Providenței și, chiar și împotriva ei, se află voința noastră.

Carlos s-a apropiat de ea, s-a așezat pe brațul sofalei și i-a mîngîiat părul.

— De ce mă iubești atît de mult ?

Doña Mariana nu i-a răspuns. S-a lăsat mîngîiată și a schimbat discuția. Dar în noaptea aceea n-a putut închide ochii pînă tîrziu. Se gîndea la Clara, la Carlos care ar fi putut să se logodească și chiar să se însoare cu ea. Nu din dragoste, bineînțeles, ci din milă, ori pentru că era convins că asta era datoria lui... Putea să-și vîre în cap așa ceva, și atunci nu ar mai fi avut leac.

Doña Lucia îşi aştepta soţul cu supa în farfurie.

— Te-ai întors beat ? l-a întrebat.

El s-a uitat la ea şi s-a aşezat, fără să-i răspundă. A gustat supa şi s-a ars.

— Întotdeauna mi-o serveşti fierbinte ! a protestat ; şi ea i-a răspuns :

— Eşti beat !

El continua să vîntură supa cu lingura şi să sufle în ea înainte de a o înghiţi, timp în care îşi ţinea privirile în farfurie, ca şi cînd temperatura supei ar fi fost lucrul care-l incomoda cel mai mult. Doña Lucia a renunţat să se mai uite la el, şi s-a închis în ea, atentă nu la supa din care nu gustase, ci la paharul gol pe care-l învîrtea între degete.

— Carlos, prietenul tău, e ca toţi ceilalţi. Îi plac femeile simple.

— Da.

Nu era decît o ofticoasă. I-ar fi putut place lui Cayetano o ofticoasă numai pentru că era căsătorită ? Cu ani în urmă fusese frumoasă ; acum era mult prea veştedă şi foarte slabă. Îi numărai coastele.

— Nu înţeleg cum poate un bărbat ca el, cu carieră, să iasă în lume cu o femeie precum Clara.

— Poate că-i place de ea.

Pentru ca o femeie să placă, trebuie să aibă un minimum de carne ; gustul intră prin ochi, dar şi prin degetele care pipăie. Degetele lui se înşelaseră cu mulţi ani în urmă. Dacă nu cumva lui Cayetano îi lipsea din bilanţul experienţelor o ofticoasă.

— Tocmai în asta, în faptul că-i place de ea, se vede vulgaritatea lui : o grămadă de carne cu ochi ! Ca şi cînd sufletul nu ar conta.

Sufletul ! Putea fi sigur că sufletul Luciei nu-l atrăsese pe Cayetano. Dar, atunci, ce ? Dacă soţia lui avea un dar pe care el nu-l cunoştea ?

A dat farfuria la o parte şi a privit-o cu multă băgare de seamă.

— Cei care nu caută decît plăcerea josnică, precum prietenul tău, Carlos...

— Şi de unde ştii tu ce caută ?

Nici dacă ar fi cercetat-o sub lupă nu ar fi văzut în ea nimic pe care să nu-l fi văzut de mult : un chip obosit, niște ochi fierbinți, un corp plăpînd. Da, și un suflet ; dar sufletul nu se pipăie, nici nu se vede, nici nu întărîtă pe cineva, nici nu-ți dă ghes să sari și să muști cu furie. Cînd o femeie vorbește de suflet, înseamnă că restul s-a terminat.

— În plus, tu n-ai de ce să te bagi în povestea asta. Și, dacă te interesează și încă n-ai aflat, pot să-ți spun că unii de la Cazinou i-au urmărit, și Carlos nu i-a pipăit nici măcar hainele de pe ea.

— Cum de-i cu putință ?

— Așa cum auzi. Nu i-a atins un fir de păr.

— Dar cine știe ce au făcut mai înainte. Cel puțin, a fost cu ea la film.

— Și ce dacă a fost ?

A intrat servitoarea cu o tavă de pește la cuptor și a pus-o pe masă.

— Dă-mi farfuria să te servesc.

— Și tu ?

— Nu mi-e foame. Nu mă simt bine. O să beau puțină cafea cu lapte înainte de a mă culca.

— Ar trebui să te duci cîteva zile la munte, la aer.

— Vrei să scapi de mine.

Don Baldomero a dat din umeri și a atacat farfuria cu pește. La al doilea, îi strălucea barba de grăsime.

— Treaba ta. Dar, cel puțin, du-te la Santiago, să te pună la raze.

Îi spunea asta din simplul sentiment al datoriei, pentru ca să nu-l mustre conștiința că nu se preocupa de ea ; pentru că, în rest, de mult timp considera moartea ei ca unică soluție ; o soluție îndepărtată și amînată mereu care ar fi putut să vină prea tîrziu.

Cînd don Baldomero s-a ridicat de la masă, ea a rămas amestecînd fără grabă zahărul în ceașca de cafea cu lapte.

— La revedere. Dacă mă caută cineva, sînt la Cazinou.

Dar nu s-a dus la Cazinou. A intrat în farmacie să-și ia bani pentru jocul de cărți și și-a adus aminte că nu-și

făcuse socotelile pe săptămîna în curs. A sunat după servitoare.

— Adu-mi o cafea.

A luat şi un gît de rachiu din sticla ascunsă în spatele cărţilor. A aţîţat cărbunii în vasul pentru jeratic. Aplecat în scaun, cu picioarele sub faţa de masă şi ţigara în colţul gurii, în timp ce-şi făcea bilanţul, s-a lăsat pradă amintirilor : crîmpeie din viaţa secretă matrimonială, la care recurgea în fiecare noapte de duminică şi de care se agăţa ca de un cui înroşit, ca să n-o dezamăgească pe Lucia, în caz că devenea duioasă cu el. Lucia fusese ispititoare : atrăgătoare, în ciuda dezamăgirii produse de grămezile acelea de bumbac. Şi, uneori, dacă se lăsa dezbrăcată, îşi pierdea minţile : „Nu, pentru Dumnezeu, mi-e ruşine ! Pentru Dumnezeu, Baldomero ! Măcar stinge lumina !" Putea să-şi depene amintiri excitante. În ciuda timpului, le păstra vii, retrăindu-le pînă în cel mai mic amănunt.

Se consultase cu prietenul său, Pocăitul din Santiago, asupra justeţei acestui procedeu ; discutaseră o după-amiază întreagă, cu cărţile de Teologie Morală pe masă, deschise la capitolul *Despre Căsătorie şi Familie.*

— E just.

— După cum îţi dai seama, trebuie s-o înveseleşti cu ceva pe fiinţa aceasta atît de tristă, condamnată să moară. Şi cum nu pot să-i fac altă bucurie...

— Ar trebui să ne gîndim dacă, într-adevăr, nu poţi să-i oferi altceva.

— Altceva... Dar, o ştii şi tu, cînd unul e prizonierul proastelor obiceiuri...

— Vrei să-mi spui că nu eşti liber să te îndrepţi ?

— Vreau să fiu sincer şi să-ţi spun că n-am chef.

— Atunci nu-mi explic de ce eşti atît de preocupat să afli dacă ăsta e sau nu un păcat.

— Că ceea ce fac în afara casei e un păcat, nu mă îndoiesc ; dar patul conjugal e ceva sacru.

De multe ori se gîndise că sacrificiul din nopţile de duminică era o faptă caritabilă, pe care Dumnezeu trebuia s-o aibă în vedere. Îl socotea una dintre datoriile lui cele mai dificile, dar era dispus la orice pentru a şi-l îndeplini.

— ...deşi, uneori, amintirile nu sînt suficiente, căci, dacă e adevărat că îţi trezesc iluzia, aceasta se destramă cînd pipăi realitatea. Aşa că, te rog să mă crezi, e nevoie de un mare efort de voinţă şi, ca să nu te întorci cu spatele şi să adormi, trebuie să-ţi aminteşti de alte femei.

— Asta da, e un păcat. Să-ţi aminteşti de altele...

— Dar intenţia ? Vrei să spui că intenţia nu contează deloc ?

Şi acum, reînviate cu mult efort, amintirile nu erau suficiente. Don Baldomero se străduia să-şi ţină privirile dincolo de caiet — nuduri frumoase care se înlănţuiau, se metamorfozau graţie unei linii, punînd în evidenţă torsuri, coapse, sîni, peste care privirea lui aluneca plină de poftă.

— Intenţia ! Iadul e pardosit numai cu bune intenţii.

Amintirile se derulau ca nişte fulgere şi se destrămau la fel de repede, în ciuda contururilor atît de clare. În schimb, disputa cu Pocăitul revenea insistent.

— Adevăratul motiv pentru care intenţia e un păcat n-o să-l găsiţi niciodată. Dintotdeauna am considerat că moraliştii au pus problema în mod greşit.

— Vrei să-mi spui că San Alfonso Maria de Ligorio... ?

Cafeaua şi rachiul se terminaseră, iar cea de a doua ţigară se stingea pe buza scrumierei. O mai fi trează încă ? S-a uitat, descurajat, la ceas. Văzuse, trecînd prin faţa cinematografului, că protagonistul era Gary Cooper. Dar poate că Luciei nu-i plăcea.

— Doamne, iartă-mi păcatele şi ajută-mă. E o biată femeie, şi Tu ştii că dacă duminica e puţin fericită, toată săptămîna se simte mai bine.

Dar, uneori, Domnul nu-i asculta ruga : există un sistem de cauze de ordinul doi care strică totul.

A mai fumat o ţigară înainte de a urca. A strivit chiştocul cu furie. A intrat în dormitor fără să aprindă lumina, dar Lucia a ţipat la el.

— Nu aprinde, te rog. Mă doare capul.

S-a dezbrăcat în tăcere şi s-a băgat în pat. Picioarele au căutat picioarele reci ale Luciei.

— Lasă-mă în pace, te rog.

— Dar tremuri.
— Că mult îţi pasă ţie !
— Vreau să te încălzesc.
— Lasă-mă în pace !

Nu se întîmplase niciodată aşa ceva. S-a mirat şi s-a simţit umilit, deşi, gîndindu-se bine, poate că acesta era modul în care Domnul îi îndeplinea ruga. Dar, chiar şi aşa, umilinţa nu se stingea.

— Ţi-am spus să mă laşi în pace ! N-ai auzit ?
— Bine, dar îţi dai seama ce faci ?
— Îmi dau perfect de bine seama.

Don Baldomero s-a ridicat în capul oaselor şi a aprins lumina.

— De ce ai aprins-o ?
— Ca să-ţi văd mutra. Nu cred că ai spus-o în serios.
— Absolut în serios.

Lucia s-a acoperit cu cearşaful.

— N-am chef, înţelegi ? Sau crezi că o femeie e o sclavă ? Nu-i aşa. Am dreptul asupra trupului meu.
— Trupul tău nu e proprietatea ta.
— Şi al tău ? E cumva al meu ?
— Morala spune cu toată limpezimea că soţia nu-şi poate refuza soţul decît în situaţii de boală gravă, ceea ce nu-i cazul tău.
— Bun. Şi eu te refuz şi gata.
— E un păcat.

A coborît liniştit din pat şi şi-a vîrît picioarele în papucii căptuşiţi pe care i-i dăruise Lucia. Simţindu-le căldura, s-a înduioşat. N-avea de ce să facă scandal, ci doar s-o mustre cu blîndeţe, dar cu multă precizie, astfel ca toate amănuntele să rămînă limpezi.

— E păcatul cel mai mare pe care îl poate săvîrşi o femeie căsătorită. Mai mare decît dacă mi-ai pune coarne.

Lucia a sărit brusc din pat, aşezîndu-se în mijlocul lui. Îl privea cu ochi febrili.

— Da, cel mai mare păcat. Dar mai există umilinţa. Ori, poate că nu-ţi dai seama că m-ai umilit ? Un alt bărbat ar fi...

A început să se îmbrace. Nu ştia de ce, dar se îmbrăca. Lucia nu-l privea şi nu-i asculta continuarea predicii, cu

citate din părintele Lugo, Isus Cristos şi cu declaraţii despre esenţa căsătoriei şi scopurile ei primare şi secundare.

— Pentru că Sfîntul Valel o spune limpede, iar după el...

I-a spus că se duce la Cazinou şi, înainte de a pleca, a ţinut să adauge :

— Dacă insişti în refuzul tău, eşti responsabila morală a purtării mele.

S-a îndepărtat pe coridor cu paşi apăsaţi dar, ajungînd la capul scării, i s-a părut că discuţia nu se terminase, că mai rămăsese ceva, dacă nu important, îndeajuns de oportun, pe care să i-l spună.

S-a întors spre dormitor şi s-a oprit în faţa uşii, ascultînd. I s-a părut că Lucia suspina şi s-a simţit puternic, cu chef să-şi sporească victoria.

— Dacă mai ai vreo îndoială, întreabă-l pe preot, cînd te spovedeşti — a spus el, de afară ; şi-a lipit urechea de uşă, să afle ce-i putea răspunde, în iluzia că o să-l cheme la ea. Dar Lucia nu i-a răspuns şi nici n-a suspinat. „E încăpăţînată."

— Aşa, va să zică ! a zis el, întredeschizînd uşa. În cazul ăsta, îţi dai seama că misa de la mănăstire e în plus ? Nu te poţi împărtăşi lui Dumnezeu, şi nici una din rugăciunile tale nu va fi primită atît timp cît nu-ţi schimbi purtarea. Du-te să-ţi explice părintele Ossorio mai pe înţeles.

Lucrul acesta Lucia l-a auzit şi l-a pus la inimă, alături de cuvintele care o acuzau de un păcat mai mare decît adulterul. Fără să se cutremure, fără să-i fie teamă, ci liniştită şi împăcată cu ea însăşi. Mai mare decît adulterul, mai mare decît orice. Şi ea, atît de liniştită. A renunţat să mai privească peretele din faţă pentru a privi înlăuntrul ei, pentru că pînă şi ea se mira de atîta împăcare : s-ar fi aşteptat la o luptă cu ea însăşi, la căinţă, la o durere în suflet, la o propunere de reconciliere, iar, de aici, la fuga pe coridor pentru a-l chema pe Baldomero înapoi, schimbîndu-şi însă imediat pornirea, refuzîndu-l din nou, încăpăţînîndu-se, spunîndu-i că n-avea chef, pentru ca, în cele din urmă, de frica iadului, să-l accepte. Dar liniştea aceea

izvora ca o lumină din conștiința păcatului și-i inunda tot trupul. Convingerea că orice ar face ar fi fost un păcat mai mic, îi dădea aripi. Ca și cînd posibilitățile ei de a păcătui începuseră să se revolte.

— Mai mare decît adulterul !

S-a strecurat cu voluptate sub cearșaf, înfiorată de bucurie, și nu a putut închide ochii. Voința ei ar fi dorit ca în noaptea aceea să se deschidă o ușă spre diavol, iar diavolul să aibă înfățișarea lui Cayetano, cel care o vizita de multe ori în vis. Un diavol în carne și oase, cu mîini aspre și puternice, cu o privire năucitoare, în brațele căruia dorea să fie strivită.

XV

LA COTUL PLOPILOR, ACOLO UNDE RÎUL ÎŞI LĂRgea vadul şi apele curgeau potolite, cineva pusese piatră lîngă piatră şi ridicase alături un şopron. Cu mult timp în urmă, pentru că, acum, pietrele erau roase, iar şopronul stătea să cadă. Primăria republicană construise, mai în jos, o spălătorie din ciment, chiar lîngă mal, bine adăpostită de ploaie şi numise un funcţionar care ţinea rîndul, în ordinea sosirii, şi încasa un real pe oră ; sub noul acoperămînt era mai puţin frig şi femeile care veneau să-şi spele rufele se luptau între ele, cu scandal şi proteste, pentru ocuparea locului. Vechea spălătorie de la cotitura rîului îşi pierduse în felul acesta clientela ; aici nu mai veneau decît Clara şi *Chasca*, pentru că le era aproape şi le plăcea hărmălaia.

Clarei, în plus, îi plăcea *Chasca*, pentru că era curată şi neprefăcută. Ceea ce se mai spunea despre ea n-o interesa.

A venit la spălat cu rufele într-o găleată de zinc. După grămada de rufe spălate, mai ales cearşafuri, *Chasca* trebuie că venise cu mult timp înainte.

— Te-am văzut ieri cu doctorul.

— M-a văzut toată lumea.

— Şi cum a fost ?

— Ah !

— Erai foarte frumoasă şi-ţi stătea bine.

Clara a scos rufele albe din găleată şi i le-a întins *Chascăi*, surîzînd.

— Ia să vedem, a zis *Chasca*.

A luat rochia în mînă şi i-a mîngîiat ţesătura şi dantelele.

— Bună pînză ! De unde-o ai ?

— E un dar.

— Oho !

Clara şi-a pus mănuşile.

— Şi astea ?

— Ca să nu-mi stric mîinile.

— Cîte se pot face pentru un bărbat !

— Aş ! Nu serveşte la nimic.

A început să spele. *Chasca* bătea pe piatră cu lopata într-un cearşaf cîrpit.

— Păi, ascultă la mine : cînd îţi place un bărbat, să nu-l laşi să-ţi scape.

— Ce vrei să fac ? Să mi-l bag în pat cu forţa ?

— Nu-i lucrul cel mai bun.

I-a întins Clarei un capăt de cearşaf şi l-au stors împreună.

— Se crede că un copil e ceea ce-l leagă pe un bărbat mai mult ; aşa am crezut şi eu ; iar cînd i-am spus că am rămas grea, mi-a răspuns că nu-i o nenorocire, că o să plece în Cuba, să cîştige bani, şi că apoi o să se întoarcă să ne căsătorim. S-a dus, şi dus a fost.

— Toţi sînt la fel.

— Cu al doilea mi s-a întîmplat la fel ; dar ăsta nici nu s-a gîndit la Cuba. E pe aici pe-aproape, cu alţi trei sau patru copii de la tot atîtea femei. Aşa că, atunci cînd a apărut al treilea, nici n-am stat de vorbă. Mi-am luat toate măsurile şi m-am măritat cu el.

— Cum ?

— L-am făcut să se topească după mine.

Clara a izbucnit în rîs.

— De ce rîzi ? Dacă l-aş fi băgat în pat, aş mai avea un copil, iar el ar umbla teleleu pe unde i-ar pofti inima. Aşa că n-am avut copil, dar îl am pe el de bărbat.

Clara şi-a adus aminte că soţul *Chascăi*, în afară de soţ, era pe jumătate un tont.

— Asta în caz că merită.

— Dacă ceea ce cauţi e să te măriţi...

— Bineînţeles ; pe deasupra, mă iubeşte.

— Aş ! Un bărbat e bun pentru a munci şi pentru a o mulţumi pe una, cît e tînără. După aceea, restul e o prostie.

A pus un alt cearşaf în apă, l-a clătit bine şi l-a trase pe lespedea de piatră, începînd să-l bată cu putere.

— O prostie. În viaţă nu faci decît să munceşti pentru a mînca şi să mănînci pentru a munci. Dacă n-ar fi buni pentru asta, ne-ar păsa în cot de bărbaţi. Aşa că, e bine să ştii : dacă te hotărăşti, eu ştiu una, care pentru cîţiva bănuţi te poate ajuta.

— Nu, nici vorbă. Dacă vrea el, e-n ordine ; dar ca să-l oblig, nu ştiu, mi se pare ceva urît.

— Treaba ta.

Pe malul rîului, privind atentă, să nu-şi murdărească pantofii strălucitori, se apropia *Rucha* cea tînără : cu şorţ alb peste rochie şi bonetă plisată, ca o coroană. Clara a lăsat spălatul, surprinsă ; îi tremurau mîinile.

— Ce caută asta aici ? a întrebat *Chasca.*

— A venit după mine.

— Nu v-aţi certat cumva cu bătrîna ?

Rucha se oprise pe malul celălalt. S-a fandosit puţin şi s-a plîns de cît de rău era drumul.

— Stăpîna mea m-a trimis la conacul lui Aldán, s-o caut pe o domnişoară de-i spune Clara şi mi s-a spus că e aici. Ce grozăvie ! Ce, ăla e conac ?

Vorbea afectată şi şi-a ţuguiat buzele cînd a spus *domnişoara Clara*, învîrtindu-şi umbrela deschisă.

— Pentru ce ? a întrebat-o Clara, fără să se uite la ea.

— Stăpîna mi-a spus că vrea să stea de vorbă cu ea.

— Bine, am înţeles.

— Înainte de masa de prînz.

— Bun.

— La ce oră servește masa stăpîna ta ? a întrebat *Chasca.*

— Toată lumea mănîncă la aceeași oră.

— Poate că toată lumea care nu muncește, pentru că noi mîncăm cînd dă Dumnezeu.

— Dar voi nu sînteți toată lumea.

Chasca s-a îndreptat și și-a pus mîinile în șolduri, agresivă.

— Ca să știi ce înseamnă toată lumea, trebuie să-ți vîri povestea asta în căpățînă, să-ți scoți tărîțele de acolo și să-i spui bătrînei tale stăpîne *doamnă.* Apără-mă, Doamne, de proști, amin !

Clara a rugat-o în șoaptă s-o lase în pace.

— Vin imediat. Numai să termin de spălat rufele astea.

Rucha a făcut un gest de dispreț și a plecat fără să-și ia la revedere, cu pași mărunți, la fel de atentă cum venise.

— Uită-te bine unde calci, să nu-ți cadă zorzoanele în apă ! i-a strigat *Chasca.*

Cînd *Rucha* nu s-a mai văzut, Clara i-a spus :

— Spală-mi astea, dacă ai timp. Mă duc acolo.

Îmbrăcată, încălțată și înmănușată, Clara n-avea cum să se vadă în întregime. A dat cu piciorul în oglinda care nu-i arăta decît o jumătate de pulpă și a ieșit, trîntind ușa. A luat-o direct prin oraș, în loc să ocolească, numai pentru a se putea privi în vreo vitrină. Era multă lume în piață : autobuzul tocmai sosise. Un călător care-și dădea jos bagajele i-a spus o vorbă dulce, băiatul de la frizerie a înțepenit cînd a văzut-o, iar mai în josul străzii, la magazinul de alimente, toate capetele s-au întors după ea. Un membru al Cazinoului a mers în urma ei, ca și cînd nu l-ar fi interesat, iar cînd a văzut că a intrat în casa bătrînei, a dat fuga la ai săi cu noutatea. Cei de față au spus tot felul de vorbe urîte, în afară de

unul singur, care a vorbit în spaniolă, zicînd că nu înţelege nimic.

— S-ar putea ca doña Mariana să-i fi dat bani pentru haine noi.

— Şi pentru ce ?

Clara nu găsise nici o oglindă şi nici vitrina de la mercerie nu o arătase în întregime, cum dorise ea, aşa că păşea uşor stînjenită. Statuile de bronz strălucitor de la intrare, covorul moale din vestibul şi faţa obraznică şi urîtă a *Ruchei* — atît de elegantă şi de gingaşă văzută din spate — au intimidat-o ; a descoperit, însă, în fund de tot, în ramă aurie, oglinda cea mare, ca o ispită, şi s-a apropiat de ea, s-a privit îndelung şi a găsit că era frumoasă şi că-i stătea bine. Şi-a surîs sieşi şi i-a mulţumit lui Dumnezeu.

— Bună ziua, Clara.

Doña Mariana se apropie pe tăcute şi acum stătea lîngă ea, dreaptă, surîzîndu-i. Clara i-a răspuns cu sfială şi a făcut un pas înapoi. Un pas mic, nesigur, ca şi cînd s-ar fi căit şi ar fi vrut să dispară. Dar a rămas pe loc şi s-a forţat să-şi revină şi s-o privească pe bătrînă direct în ochi. Doamne, cîtă energie !

— Intră, nu sta acolo. Mai există oglinzi şi înăuntrul casei.

Clara a şovăit.

— Să vedeţi... în casa noastră...

— Scoate-ţi paltonul. La noi e cald.

Şi cum Clara nu se hotăra, doña Mariana a adăugat :

— Lasă-mă să te ajut.

Dar mai înainte să ajungă doña Mariana, Clara îşi scosese paltonul şi aştepta cu el în mînă. Doña Mariana s-a întors spre *Rucha.*

— Ia paltonul domnişoarei. Hai, mai repede !

Slujnica a luat paltonul, cu capul plecat, dar cu o privire de asasin, care nu i-a scăpat Clarei. „O să-i scot ochii într-o bună zi", s-a gîndit, şi s-a întors cu spatele, să n-o mai vadă.

Doña Mariana a luat-o de braţ şi o conducea spre o uşă. În noua cameră era cald şi covorul îţi înfunda paşii. S-a oprit.

— Ce bine trăiţi dumneavoastră ! a spus Clara.

Ar fi făcut orice lucru pe care i l-ar fi poruncit, numai pentru felul în care ştia să se poarte, pentru stăpînirea de sine şi pentru bogăţia aceea. În atari condiţii, oricare ar fi putut să fie o doamnă şi să-şi permită luxul de a avea un copil din flori, fără ca nimeni să crîcnească.

— Bun, dumneavoastră o să-mi spuneţi...

Doña Mariana se aşezase pe sofa şi i-a arătat un fotoliu din faţa acesteia, foarte aproape. Un fotoliu mare, larg şi moale, că numai aşezîndu-te în el simţeai cum te scufunzi.

— Îţi place casa ?

— Ştiu eu...

— Casa ta a fost cel puţin la fel de bună şi de frumoasă ca a mea.

— Eu nu-mi aduc aminte. Dumneavoastră ştiţi că...

A tăcut, din teama de a nu spune un lucru nepotrivit şi a repetat :

— Bun. Vă ascult. Pentru că nu m-aţi chemat degeaba.

— Ca să te cunosc.

— Numai pentru asta ?

— Te aşteptai la altceva ?

— Da, doamnă. Am crezut că m-aţi chemat ca să-mi spuneţi să nu mai ies cu Carlos.

— Şi de ce aş face-o ?

— Pentru că eu nu am o faimă prea bună.

— Eu nici atît.

— Nu-i acelaşi lucru. Doamne ! Cu o casă ca asta, puţin mi-ar păsa mie de faima rea.

— Exact aşa cum nu-mi pasă mie de a mea.

— Da.

— Dar pe tine, cum eşti săracă, te interesează a ta.

— Să vedeţi, asta-i ca şi cum o urîtă ar vrea să fie frumoasă. E fără leac...

Doña Mariana a luat din coşuleţul de lucru o dantelă la care împletea cu igliţa.

— Îţi place de Carlos ? a întrebat-o pe neaşteptate.

— Da, doamnă. Ştiam că o să mă întrebaţi.

— De unde ştiai ?

— Pentru ce altceva aţi fi putut trimite după mine ?

— Ai dreptate. Şi totuşi, eu o ştiam. Nu-i greu să-ţi dai seama. Dar el, el te place ?

— De unde să ştiu ? Carlos e un om ciudat, un om despre care nu ştii niciodată ce gîndeşte. Eu cred că-i plac, dar nu atît de mult încît să mă ia în serios. Aşa că nu vă faceţi griji.

— Cine ţi-a spus că-mi fac griji ?

— Dumneavoastră, acum, sînteţi ca şi mama lui şi mi se pare că nu eu sînt nora pe care o doreaţi. Asta o recunosc. Deşi, e limpede, mamele vor întotdeauna pentru băieţii lor femei care lor nu le sînt potrivite.

— Vrei să spui că tu te potriveşti lui Carlos ?

— Ca să-l scot din sărăcie, nu. Sînt proprietara casei şi am şi ceva pămînt, dar asta nu înseamnă mai nimic. Sigur, eu cred că o femeie mai e bună şi pentru altceva.

— Dar, din cîte înţeleg, aici nu-i cazul. Dacă nu-i placi...

— N-am spus că nu-i plac, ci că nu-i plac într-atîta încît să se însoare cu mine.

— Şi fără să se însoare ?

— Mi-au luat-o altele înainte.

— *Galana ?*

— Aşa se vorbeşte. Dar să nu vă gîndiţi că am venit aici ca să-l pîrăsc pe Carlos. În definitiv, e neînsurat.

— Dar ţie nu ţi-ar plăcea aşa ceva.

— Eu, doamnă, i-am văzut de multe ori pe bărbaţi în jurul meu, ca o haită de cîini, şi ştiu mai bine ca dumneavoastră ce înseamnă o femeie. Sigur că nu-mi place, şi-mi pare rău. Dar, ce vreţi : să-l fac s-o lase pe ea pentru mine ?

S-a oprit şi a privit-o pe doña Mariana cu o spaimă bruscă pe chip.

— Cred că nu m-aţi chemat ca să-mi propuneţi aşa ceva.

— Mă crezi în stare s-o fac ?

Clara s-a retras în fotoliu şi nu i-a putut răspunde : doña Mariana îi vorbise pe un ton foarte aspru, la fel de dur ca cel folosit faţă de *Rucha,* şi acum o privea foarte atentă.

— Răspunde-mi !

Clara a făcut un efort.

— Să vedeţi, dacă dumneavoastră mi-o porunciţi, eu aş face-o.

Şi-a revenit, s-a ridicat şi s-a apropiat de doña Mariana.

— Ascultaţi-mă, doamnă : nu ştiu dacă ceea ce vă spun e bine sau rău. Nu sînt obişnuită să stau de vorbă cu lume ca dumneavoastră şi asta o ştiţi foarte bine. Pînă şi animalelor cu care vorbeşti în fiecare zi le poţi spune ce gîndeşti fără să le ofensezi, iar dacă se ofensează, îţi răspund în acelaşi mod, aşa cred eu. Dumneavoastră m-aţi făcut să vin aici, mi-aţi spus ce vroiaţi să-mi spuneţi şi acum v-aţi supărat pentru că am fost sinceră. Perfect. Eu nu am vrut să vă supăr. Am spus ce am spus, pentru că, nu ştiu de ce, m-am temut că de asta m-aţi chemat şi m-am temut şi mai tare gîndindu-mă că dacă mi-aţi cere-o, aş fi dispusă s-o fac, aşa cum v-am şi spus. Dar, să mă înţelegeţi bine, aş face-o la cererea dumneavoastră, iar dacă nu mi-o cereţi, şi nici el nu mi-o cere, n-aş face-o în viaţa mea. Vreau să spun că nu m-am gîndit să-l vînez pe Carlos, ori, dacă m-am gîndit vreodată, am dat înapoi. La urma urmelor, acum două luni nici nu ştiam că există. Aşa că puteţi fi liniştită.

Bătrîna surîdea din nou. Îi trecuse supărarea şi surîdea. Clara stătea în faţa ei cu mîinile întinse, fără să aibă ce să-i mai spună.

— Te-ai uşurat ? Gata ?

A luat bastonul şi a împins-o uşor în fotoliu.

— Stai jos. Îmi placi. Nu eşti laşă, aşa cum a fost taică-tău şi cum e fratele tău. Şi acum, dacă ai chef să plîngi, o poţi face. Eu, în locul tău, aş plînge.

— Eu nu.

— Mai bine. Înseamnă că putem sta de vorbă.

— V-am spus tot ce aveam de spus.

— Eu nici n-am început.

S-a ridicat şi a sunat din clopoţel. A apărut *Rucha* şi i-a cerut să aducă două pahare cu vin şi ceva de gustat.

— Aşa, acum vreau să-ţi spun un lucru. Am o căsuţă liberă, lîngă piaţă, şi vreau să deschid acolo o prăvălie cu mărunţişuri.

Clara a privit-o surprinsă.

— Dumneavoastră ?

— De ce nu ? Nu vreau să spun o să mă aşez după tejghea şi să m-apuc să vînd coţi de pînză şi ciorapi împletiţi la ţărănci. Am nevoie de o persoană de încredere şi cred că tu eşti cea mai bună. Sigur, o să-ţi dau o leafă bună...

— Juan, te rog să nu pleci. Vreau să-ţi vorbesc, i-a spus Clara lui Juan.

— Mie ?

— Ţie şi ei.

I-a arătat, cu mîna înmănuşată, farfuriile pe care le spăla.

— Numai să termin astea.

Juan a dat din umeri şi şi-a aprins o ţigară.

— Nu am idee ce vrei să-mi spui.

S-a dus în camera mare. Inés era acolo, pe scaun, lîngă fereastră, cu cartea de rugăciuni deschisă pe genunchi. Juan s-a apropiat şi s-a uitat la carte.

— N-ai să-mi spui că acum înţelegi şi latineşte, a zis el, în glumă.

Inés a ridicat capul şi i-a surîs o clipă.

— Clara vrea să stea de vorbă cu noi. Ţi-a spus ?
— Nu.
— Nu ştii despre ce-i vorba ?
— Eu sînt gata să plec.
— Dacă ea vrea să ne vorbească...
— Vreo tîmpenie sau vreo porcărie. Mă duc în camera mea.

S-a dus. Camera ei nu fusese aerisită şi patul rămăsese răvăşit, aşa cum îl lăsase cînd s-a trezit. A deschis fereastra şi a respirat adînc.

— Hei ! Vii sau nu ? i-a strigat Clara din prag.

S-a ridicat şi s-a întors în camera mare. În trecere, şi-a aruncat paltonul pe umeri. Era frig, un frig aspru, pătrunzător.

— S-auzim. Ce s-a întîmplat ?

Inés a început să mîngîie căptuşeala paltonului. Clara stătea rezemată de şemineul nefolosit şi a ridicat o mînă în sus, ca şi cînd ar fi cerut să fie ascultată.

— Azi am fost acasă la bătrînă. M-a chemat ca să-mi dea un serviciu.

Juan, care se apropiase nepăsător de fereastră şi privea grădina sub ploaie, s-a întors pe călcîie, ca scuturat de ceva violent din adîncuri. Era gata să urle la Clara : „Ce ai tu de vorbit cu ea ?“ Dar n-a făcut-o, pentru că Inés surîdea şi părea încîntată de noutate. S-a rezemat de tocul ferestrei.

— Vrea să deschidă o prăvălie de mărunţişuri şi vrea să mă ocup eu de povestea asta. E o ocazie bună, pentru că o să-mi dea cel puţin două sute de pesete, şi cu banii aceştia...

— Ce spui ? Că o să-ţi dea patruzeci de duros ?

— Asta, pe puţin. Pot să fie şi cincizeci.

Juan s-a îndepărtat de fereastră, a făcut cîţiva paşi, s-a oprit în faţa Clarei şi a privit-o, surîzîndu-i.

— Numai atît ?

— Mi se pare destul.

— Pentru muncă, da. Dar pentru o vînzare, e foarte ieftin. Eu nu mă vînd doar pentru atîta.

A tîrît un scaun și s-a așezat, plin de duioșie, lîngă Inés. Și a repetat :

— Nu mă vînd doar pentru atîta.

Clara îi privea uimită : pe Inés, care continua să-și plimbe palmele peste căptușeala paltonului, și pe Juan, care surîdea batjocoritor.

— Nu te înțeleg. Asta n-are nici o legătură cu tine. Pe mine m-a chemat.

— Dar eu sînt cel cumpărat. Asta-i limpede. Cum nu are curajul s-o facă în mod direct, fiindcă e foarte vicleană, te cheamă pe tine. Dar manevra e la fel ca cea a lui Cayetano : să mă cumpere.

S-a întors spre Inés.

— Sora noastră e atît de proastă încît crede că i se face un dar pentru mutra ei frumoasă.

— Nu a fost vorba de tine în nici un fel, Juan. Bătrîna...

Juan a ridicat mîna.

— Taci ! De ce să ne certăm ?

— Dar e vorba de o leafă, Juan ! O leafă și un serviciu ! Asta înseamnă să nu ne mai tîrîm ca vai de noi și să trăim ca niște oameni. Îți dai seama ce am putea face numai cu patruzeci de duros ?

— Tu ! Ce-ai putea face tu !

— Banii sînt pentru toți.

— Pentru tine ! Eu, dacă primești pomana asta, o să plec de acasă.

Inés a tresărit. Juan a dat scaunul la o parte și a rămas în picioare.

— Să-ți intre bine în cap, Clara. Eu nu te pot opri dacă vrei să fii slujnica bătrînei, dar o să plec de acasă. Nu pot să mănînc pîinea cumpărată cu banii bătrînei sau cu cei ai lui Cayetano. E același lucru.

— Nu înțeleg, de ce ? Vrei să-mi explici ? Îți fac rău dacă lucrez ?

Juan s-a apropiat de ea, pînă lîngă față.

— N-ai nici un Dumnezeu, Clara. Închipuiește-ți că mîine dimineață pescarii intră în grevă. Închipuiește-ți că

cer să li se mărească salariile. Cum o să mai pot eu să-i îmbărbătez, să-i conduc, să stau în faţa lor şi să-i cer bătrînei să cedeze, dacă mănînc pîinea ei ?

Sub greutatea cuvintelor, Clara se retrăsese pînă lîngă perete.

— Aha ! Asta era ?

S-a întors rugătoare, spre Inés.

— Şi tu, Inés, ce spui ?

Inés şi-a ridicat ochii spre ea.

— Eu, dacă Juan pleacă de acasă, mă duc cu el.

— Duceţi-vă la dracu !

Clara a ieşit din cameră cu pas hotărît. A trîntit uşa de s-au cutremurat zidurile — undeva, din cauza umezelii, a căzut o bucată din perete. Şi-a luat umbrela şi galenţii şi a plecat. Era hotărîtă să-i spună doñei Mariana că da, că era de acord.

Cu fiecare pas pe care-l făcea, sub o ploaie măruntă, simţea cum furia i se potolea. S-a gîndit că, poate, Juan ar fi avut dreptate — bineînţeles, din punctul lui de vedere. S-a mai gîndit că...

Ajungînd în oraş, a intrat în tutungerie şi a cumpărat un plic şi hîrtie de scris şi chiar acolo, pe loc, i-a scris doñei Mariana. I-a spus adevărul. Şi a trimis plicul printr-un copil, dîndu-i pentru asta cîţiva bănuţi.

S-a întors acasă. A desluşit, de departe, zgomotul maşinii de cusut.

Şi-a căutat un loc în bucătărie, s-a aşezat pe un scăunel şi a început să plîngă în tăcere.

Vestea că, duminică după-amiază, Carlos se întîlnise cu Clara a fost auzită de bătrîna *Galana* la piaţă, cînd bărbatul ei mai era la lucru, iar pe înserate o vecină a venit şi le-a spus totul de la capăt, să vadă dacă Rosario aflase şi ce gîndea să facă.

Rosario pregătea mîncarea pentru cină. Bărbaţii aveau să se întoarcă repede : cum stătuse ploaia, dăduseră fuga la grădină. Aşa că toată discuţia cu vecina a suportat-o numai mama ei. Rosario s-a făcut că nici nu ştie despre ce este vorba, prinsă cu gătitul. La fiecare amănunt, vecina

se uita la ea, dar în zadar. Părea că nimic din ceea ce se petrece între Carlos şi Clara n-o interesa.

N-a răspuns nici la întrebările mamei ei, după ce a plecat vecina şi pînă a se întoarce bărbaţii. Şi cum mama ei n-o slăbea, a ţipat :

— Nu vrei să taci odată ? Sau vrei să spui că sînt logodnica lui Carlos ?

A sosit taică-său şi, puţin după aceea, fraţii. Rosario le-a pus masa. Apoi s-a dus în camera ei şi s-a schimbat.

— Unde te duci ? au întrebat-o.

— Să duc ceva.

A plecat, înfăşurată în şalul ei, fără alte explicaţii.

— Avea ceva la ea, nu ?

— Da, parcă avea.

Maică-sa a ieşit în prag şi a văzut-o cum se îndepărta pe şosea.

— Nu se duce la conac. Cred că a plecat la Outeiro.

Unul din fraţi a ieşit pînă în drum.

— Da. La Outeiro. A luat-o peste cîmp.

— Ce caută la Outeiro ?

Drumul trecea pe la poalele unui deal, ocolea nişte garduri vii şi cîteva semănături, apoi se pierdea, în pădurea de brad. Chiar pe inima drumului curgea apa de la ploaie. Rosario păşea din piatră în piatră ca să nu-şi ude galenţii. S-a oprit în faţa unei case albe, lîngă o grădină de legume. Se înserase. Intrînd în grădină, s-a auzit lătratul unui cîine şi un glas care l-a făcut să tacă. Apoi cineva a întrebat :

— Cine e ?

N-a răspuns pînă nu s-a apropiat de pragul casei.

— Bună seara.

Focul din vatră era aprins şi pe masă ardea o lumînare. O bătrînă grasă, cu faţa numai surîsuri, curăţa cartofi. A privit-o pe Rosario.

— Cine eşti ?

— Rosario, fata lui *Galán*. Croitoreasa.

— Aha !

— Pot să intru ?

— Intră.

Rosario a făcut cîţiva paşi şi s-a oprit. Bătrîna i-a arătat printr-un gest un scaun pe care să ia loc.

— Rosario, fiica lui *Galán.*

— Da.

— Cea care umblă acum cu domnişorul.

— Nu mai umblu.

— Nu ?

Rosario a dat din cap.

— Şi acolo ? a continuat bătrîna.

— O să vezi.

Şi-a scos şalul şi l-a împăturit cu grijă, punîndu-l pe braţ. Pe masă a lăsat un pachet pe care-l adusese ascuns. Bătrîna s-a uitat mai întîi la pachet, iar apoi la Rosario.

— Nişte ouă.

— Dumnezeu să-ţi plătească. Pe vremurile astea...

Rosario i-a întins pachetul. Bătrîna l-a deschis, a luat ouăle şi le-a pus într-o farfurie.

— Sînt frumoase.

— Le adunasem pentru altcineva.

— Dumnezeu să-ţi plătească.

Bătrîna a pus farfuria pe o poliţă şi s-a întors la Rosario.

— Aşa că te-ai certat cu Cayetano...

— I-am făcut vînt.

Bătrîna a privit-o uimită.

— Ai îndrăznit ?

— Da.

— Povesteşte-mi.

— Ce rost are ? N-am vrut să fie el cel care să-mi facă vînt...

Bătrîna s-a reaşezat pe scaun şi a surîs.

— Ai să găseşti altul.

— O să...

— Mai bogat ca ăsta, nu.

Rosario a dat din umeri.

— Bogăţia nu-i totul.

— Şi atunci, de ce ai venit ?

— Mi se pare că sînt stearpă.

Pentru prima dată în ochii ei s-a aprins o lumină de îngrijorare şi patimă. A adăugat :

— Dumneata crezi că mă pot vindeca ?
— Orice are leac, uneori mai mult, alteori mai puțin.
— Vroiam să rămîn gravidă.
— Cu celălalt ?
— Da.
Bătrîna și-a înnodat basmaua sub bărbie.
— Ca să vezi. Acum treizeci de ani a venit să mă vadă Angustias.
— Și ea era stearpă ?
— Mai rău. Îi mureau copiii în burtă. Într-o noapte cu lună, cînd rămăsese grea cu Cayetano, am luat-o de mînă și am dus-o la Podul Înecatului ; i-am botezat copilul în burtă și a născut.
— Mai bine era dacă nu i-l botezai.
— Mi-a dat o uncie de aur. O mai am și acum.
Rosario a arătat spre farfuria cu ouă.
— O să-ți mai aduc. Și dacă rămîn gravidă, îți dau o brățară de aur.
— Dacă merită...
— Merită...
— Așteaptă-mă puțin.
Bătrîna s-a apropiat de foc și a aruncat cartofii în oală. După aceea a luat puțină cenușă din vatră, a pus-o într-o ceașcă, a adăugat ulei, sare, și s-a închinat.
Pe neașteptate, devenise serioasă. Stătu lîngă foc și flăcările îi jucau pe chip. Se ruga în șoaptă, făcea semnul crucii peste ceașcă, spunea cuvinte în latină ; a amestecat cu o lingură de lemn. După aceea a apropiat ceașca de flacără, a ridicat-o în sus și s-a rugat încă o dată. Din gura ei ieșeau nume de sfinți și diavoli.
— Vino încoace.
A luat lumînarea și Rosario a mers în urma ei. Au intrat într-un dormitor mic, văruit frumos, cu un pat de fier la perete, acoperit cu o pătură portugheză. Cîteva scaune și o masă de brad, lîngă pat, aproape de fereastră.
— Culcă-te.
În timp ce Rosario se culca pe pat, a pus ceașca pe un scaun. Apoi, fără să lase lumînarea din mînă, i-a ridicat rochia și i-a scos chiloții. A rămas cu pîntecul la vedere.
— Frumoasă rochie, eh ! Și picioarele. Așa le plac domnișorilor, frumoase.

— De asta eşti sigură, nu ?

— Nu-i sigur decît ceea ce vrea Dumnezeu.

— O să-ţi aduc brăţara de aur.

— Acum taci, iar cînd spun eu *Gloria Patri*, tu răspunzi Amin. Închide ochii.

— N-o să-mi facă rău ?

— Nu te mişca.

Bătrîna a lăsat lumînarea pe masă şi cu degetul plin de amestecul din ceaşcă a făcut cruci şi cercuri pe pîntecul înfiorat al Rosariei, în timp ce se ruga.

A continuat s-o ungă şi să se roage. Uşa rămăsese deschisă. În prag, pe tăcute, apăruse un flăcău, ca o umbră neaşteptată, şi i s-au aprins ochii.

— Pleacă de aici !

Flăcăul a întîrziat cîteva clipe. Rosario, ruşinată, a deschis ochii şi l-a văzut. Şi-a tras rochia în jos, în grabă, acoperindu-şi coapsele.

— Cine e ?

— Băiatul meu. Ramoń. Nu-ţi fie ruşine.

— Închide uşa.

Bătrîna a închis-o şi a tras zăvorul.

— Trebuie s-o luăm de la capăt.

— Bine.

A repetat ungerea şi rugăciunile pînă cînd Rosario a spus Amin.

— Crezi că m-a văzut ?

— Cine ?

— Băiatul.

— Şi ce dacă ? Nu-ţi face nimic.

— Da, dar plec singură peste cîmp.

— Iar eu îţi spun că n-o să-ţi facă nimic. E un om cumsecade. Nu există altul mai bun ca el în tot satul pentru munca pămîntului. Mulţumită lui Dumnezeu, abia s-a liberat de la armată. Nici nu ştiu cum am putut sta fără el doi ani de zile.

Au intrat în bucătărie. Rosario se aşezase lîngă vatră şi privea lumina focului.

— Stai jos.

— E tîrziu.

— Stai puţin, Ramoń, adă-i scaunul ăla.

Fără grabă, Ramón i-a adus un taburet şi s-a întors la locul lui, lîngă vatră. Nu-şi desprindea privirile de pe ea. Îi străluceau ochii ca jăraticul în întuneric, iar Rosario îşi simţea trupul fierbinte, mîngîiat, străpuns de privirile acelea.

— Fraţii tăi lucrează la şantier, nu ?

— Lucrau. Şi tata lucra. I-a dat afară.

— Şi acum ?

— Avem ceva pămînt. Ne ajunge.

— Dar nu-i al vostru.

— E ca şi cînd ar fi. Îi plătim lui don Carlos Deza o arendă de mizerie.

— Da, dar leafa la şantier...

— Aşa spun şi ei.

— Şi tu ?

— Eu am mîini bune şi pot să cîştig un duro pe zi şi să mă întreţin.

— O să vii şi la noi. Vreau să-mi coşi nişte cearşafuri.

— Cînd o să vreţi.

Rosario s-a ridicat, dar bătrîna i-a făcut semn să mai stea.

— Nu ne trebuiesc îndată. O să te chem eu, poate luna viitoare.

Bătrîna a iscodit-o pe mai departe, vroind să ştie ce puneau în pămînt, cît scoteau, ce animale ţineau, dacă aveau porc şi vacă. În tot acest timp, Ramoń nu s-a mişcat. Dar Rosario îi simţea privirile ca nişte furnici de jeratic cutreierîndu-i buzele, sînii, picioarele. Cu o mînă aspră, dar care o mîngîia suav, iar ea se lăsa mîngîiată, topită de plăcere. O singură dată l-a privit în faţă şi i-a răspuns cu un surîs.

— Gata, am plecat,

— Cum vrei tu.

— O să vin să-ţi povestesc...

— Nu vrei să meargă Ramoń cu tine ? E noapte.

Ramoń a dat să se ridice, împingîndu-şi pieptul înainte. Rosariei i-a fost frică.

— Nu, nu-i nevoie. Cunosc drumul foarte bine.

— Lumineaz-o, Ramoń.

— Rămîneţi cu bine.

Ramoń a luat lampa din cui şi s-a apropiat de uşă. A ridicat-o deasupra capului şi s-a dat la o parte, făcîndu-i loc Rosariei să iasă şi rămînînd după aceea în prag. Nu s-a mişcat din loc cît timp Rosario a străbătut grădina. Şi ea a străbătut-o liniştită, acoperindu-se cu şalul. Cînd a intrat în întuneric, s-a pus pe fugă, nepăsîndu-i de apa care-i intra în încălţări şi o uda pînă sus. Fugea ca şi cînd privirile lui Ramoń îi biciuiau spatele, ca şi cînd ar fi dezbrăcat-o şi ar fi răstignit-o pe iarba umedă. Îi era frică de plăcerea pe care o simţea, ştiindu-se dorită, o plăcere care era peste voinţa ei, făcînd să i se înfioare sînii şi să-şi simtă gura uscată.

Cînd şi-a zărit casa, s-a sprijinit de un castan să-şi tragă sufletul. Ploua cu găleata şi i se udase părul şi faţa. S-a simţit însă mai liniştită şi s-a gîndit la Carlos : şi-a amintit de felul delicat de a o îmbrăţişa şi încerca să-şi închipuie cum ar îmbrăţişa-o Ramoń.

S-a mai gîndit că don Carlos era un domnişor, iar Ramoń doar un ţăran, că pămîntul şi casa din Freame erau proprietăţile lui Carlos : pămînt mult, cu rîul prin mijlocul lor, şi o casă bună, cu grădină mare...

Părinţii şi fraţii o aşteptau tăcuţi, stînd în jurul mesei. Rosario a deschis uşa şi s-a oprit o clipă în prag. Toţi şi-au întors capul spre ea şi au privit-o. Bătrîna a întrebat-o :

— De unde vii ?

— Treaba mea.

— Să-mi spui de unde vii !

Rosario a închis uşa cu calm şi s-a dus în camera ei. Bătrîna continua să-i vorbească :

— Ţi-am spus că vreau să ştiu de unde vii... !

— De unde am chef şi să nu te mai amesteci în treburile mele !

— Te dau afară din casă !

— Numai să îndrăzneşti !

S-a închis în camera ei. Bătrîna îşi făcea de lucru pe lîngă uşă şi continua să bodogănească, îl muştruluia pe bătrîn că nu mai avea nici un cuvînt asupra familiei şi îi aţîţa pe cei doi fraţi împotriva Rosariei. Ea se întinsese pe pat şi sta cu ochii închişi. Auzea cearta ca pe ceva vag, ca şi cînd n-ar fi fost unde era, apoi a deslusit ultimele

zgomote şi, în cele din urmă, liniştea a învăluit totul. Nu se mişcase, nu deschisese ochii, dar voinţa ei îl ştersese din amintire pe Ramoń şi îi înlocuise privirile prin cuvintele şi mîngîierile lui Carlos. Era exact ceea ce îşi dorea, ceea ce îşi dorise mereu, păstrîndu-i dorinţa trează în trup. S-a ridicat brusc din pat şi s-a dus la dulap, căutînd în grabă rufe curate. S-a dezbrăcat şi le-a pus pe ea. Şi-a pus ciorapi fini, de mătase, şi pantofi de lac.

S-a auzit un zgomot în casă şi a înţepenit pe loc. Cineva cobora scara. A bătut în uşă.

— Rosario ! s-a auzit glasul mamei.

— Lasă-mă în pace ! Vreau să dorm.

— Atunci stinge lumînarea că arde degeaba.

A stins-o şi a aşteptat pînă s-a făcut iarăşi linişte. Atunci a căutat pe pipăite sticla cu colonie, amintindu-şi locurile în care o sărutase Carlos şi parfumîndu-se. După aceea, bine înfăşurată în şal şi cu galenţii în mîini, a sărit pe fereastră, închizînd-o cu grijă să nu facă zgomot, dispărînd dincolo de grădină.

Ploua ca mai înainte, dar vîntul stătuse. A ieşit în drum şi apoi a tăiat drept, peste cîmp, ajungînd foarte repede la conac. A împins uşa cu multă atenţie.

Paquito, în cămăruţa lui, meşterea rotiţele dinţate ale unui orologiu, bătînd uşor cu un ciocănel. A auzit scîrţîitul balamalelor şi a ieşit în vestibul. Rosario intrase.

— Ce cauţi ?

— Am venit să-l văd pe stăpîn.

— Dacă aş fi eu, te-aş scoate afară cu picioarele-n fund.

— Şi dacă aş fi eu...

Rosario l-a împins uşor, dîndu-l la o parte.

— Nu te băga. Şi închide uşa.

A început să urce scara. La jumătatea treptelor, s-a întors spre Paquito.

— Unde e ? în dormitor sau în camera din turn ?

— În salon. N-auzi pianul ?

Pianul se auzea, într-adevăr, dar foarte încet. Rosario s-a condus după melodie. A bătut la uşă. N-a înţeles ce i s-a spus, dar a deschis uşa. Carlos, aşezat la pian, încetase să cînte şi o privea.

— Rosario !

— Bună seara, stăpîne.

El s-a apropiat de ea. Ea a făcut un pas şi a aşteptat.

— Hai, intră.

— Stăpînul să mă ajute să-mi scot paltonul.

Respira agitată, i se citea dorinţa în ochi şi-i tremurau buzele întredeschise. Sărutînd-o, Carlos o privea, căutînd în adîncul ei ceva mai mult decît dorinţa, dar lumina jucăuşă din pupilele ei i se opunea ca o plasă cu care încerca să se apere. S-a scufundat în ea, lăsîndu-se tîrît de vîltoare.

— *Meu rei* [1], a spus Rosario.

[1] Regele meu !, în galiciană. (n. tr.).

XVI

SLUJNICA A ÎNTREBAT-O PE DOÑA ANGUSTIAS dacă vrea să-şi bea cafeaua, iar aceasta i-a răspuns că nu, că avea să se spovedească.

Era ora opt şi jumătate de dimineaţă. Prin fereastra deschisă se auzea zgomotul de la şantier. Un vas cenuşiu se desprindea din negură, sunînd din sirenă şi îndreptîndu-se spre dig, de unde i se striga să încetinească mersul să arunce odgoanele.

Cayetano a ieşit dintr-un atelier şi s-a îndreptat în fugă într-acolo. Un meşter s-a apropiat de el şi i-a explicat ceva în legătură cu vasul care se pregătea să acosteze. Cayetano a dat ordine. Întorcîndu-se, a zărit-o pe mama sa şi i-a făcut cu mîna.

— Bună dimineaţa, mamă.

Maiştri şi muncitori au salutat-o, la rîndul lor. O făceau în fiecare dimineaţă şi doñei Angustias îi plăcea gestul, încîntînd-o. A surîs în dreapta şi în stînga, mulţumindu-le, ca o regină, în timp ce Cayetano se apropia de fereastră.

— Te duci în oraş ?

— Mă duc la biserică.

— Să te ia maşina.

— Nu, fiule. E aici, la doi paşi.

— Da, dar e o dimineaţă cam rece.

— Sînt îmbrăcată bine.

— Ai grijă să nu răceşti.

A sărutat-o şi s-a întors la şantier. Maiştrii şi muncitorii au văzut încă o dată că mama şi fiul se iubeau. Doña Angustias îl privea mulţumită. Era cel mai puternic şi cel cu cele mai multe puteri. Chiar şi aşa, îmbrăcat ca toţi

ceilalți, se deosebea prin figură și gesturi. Pe deasupra, era bun, mai bun decît spunea lumea.

Și totuși, trebuia să se roage pentru el. O făcea întotdeauna, zi și noapte. Îi oferea Domnului ofrande pentru băiatul ei să n-o ia razna de tot și pentru ca niciodată să nu i se întîmple ceva rău. Era invidiat de multă lume.

A plecat de la fereastră și și-a pus pelerina. A pus în pungă banii pentru pomeni și ceva în plus, dacă s-ar fi ivit vreo nevoie.

A ieșit în coridor. Trecînd prin fața sufrageriei, l-a văzut pe don Jaime cu micul dejun în față, fără a se fi atins de el. Nu s-a uitat la ea. Mai mult ca sigur că nu se uita în nici o parte. Părea că doarme sau, cel puțin, că moțăie... Avea clipe în care rămînea ca prostit.

Doña Angustias se gîndea că Dumnezeu începuse s-o pedepsească și credea că dacă o făcea, avea motivele sale și n-avea rost să le cerceteze, nici să-l supere cu nimicurile ei.

Înainte de a ieși în stradă, și-a făcut semnul crucii. În stradă, slujnica o aștepta cu umbrela deschisă.

— Vai, cum plouă ! a zis doña Angustias, ca să zică ceva.

Se gîndi pe mai departe la soțul ei și la pedeapsa lui Dumnezeu. Dumnezeu o ascultase. Niciodată nu-i ceruse răzbunarea, ci doar dreptatea. Dumnezeu, mai înainte de orice era drept.

Pe drum i s-au mai alăturat două credincioase care mergeau la biserică. Le-a salutat și le-a întrebat ce mai știau de la bărbații lor care plecaseră departe. I-au răspuns că la Havana lucrurile mergeau prost.

— Dacă nu ne trimit bani, din ce să trăim ?

Nici una din ele nu avea băieți care să poată lucra la șantiere, ci doar fete.

— Sigur, sînt încă foarte tinere, a adăugat cea mai tînără, cu subînțeles ; dar doña Angustias n-a înțeles aluzia, nici nu s-a gîndit la așa ceva.

S-au despărțit la intrarea în biserică. Doña Angustias a împărțit cîteva pesete la cerșetori și apoi a intrat. Cele două femei au reținut-o pe slujnică afară, preocupată să-și scuture umbrela.

— Nu știi dacă a aflat ?

— Ce să afle ?
— Povestea cu Rosario.
— Eu nu știu nimic.
— Nu știi că i-a dat Cayetano o bătaie de-a lăsat-o lată ? Vai de ea, căci nici nu se mai poate mișca și urlă toată noaptea.

I-au dat amănunte. Nu erau chiar de aceeași părere, mai exact, nu se potriveau întru totul, dar slujnica a memorat totul, fără alegere. Ultima bătaie de clopot le-a băgat în biserică.

La ieșire, după slujbă, doña Angustias a întrebat-o pe slujnică de ce întîrziase. Ea i-a răspuns în așa fel încît s-o facă să intre la bănuieli și nu i-a povestit nimic decît în clipa în care i-a zis că dacă nu-i spune tot ce știe, o dă afară. Nu i-a povestit în stradă, ci în camera doñei Angustias, și cu ușa închisă.

— Să nu mai spui la nimeni.
— Din partea mea, doamnă, n-o să se afle, dar știe toată lumea.
— Cu toate astea, să nu scoți un cuvînt.
— Nu, doamnă.

Cînd a ieșit servitoarea, a dat cafeaua la o parte. Îi pierise pofta și își simțea inima neliniștită, ca și cînd un nor negru ar fi trecut peste ea. A început să plîngă. Nu putea gîndi : neliștea care-i încerca sufletul îi întuneca mințile, dar din inimă izvora o rugăciune simplă, obsesivă : „Doamne, Dumnezeul meu !“ Prin asta vroia să spună totul. Să ceară îndurare pentru fiul ei și îndurare pentru ea însăși.

A stat astfel mult timp, nemișcată. De afară răzbăteau zgomotele de la șantier și, între ele, din cînd în cînd, glasul lui Cayetano, dînd ordine sau mustrînd pe cineva. Doña Angustias tresărea, încerca să-și facă reproșuri, dar nu reușea. Era mult mai ușor să ceară îndurare. Cayetano n-o supărase pe ea, îl supărase pe Dumnezeu. Și ea era alături de copilul ei și se ruga pentru el.

Se întreba, totuși, de ce se purtase Cayetano în felul acela. De multe ori, de foarte multe ori, mai avusese iubite. Nu era frumos, dar asta e treabă de bărbat și le plătea cu daruri frumoase și nici una nu se plînsese. Dumnezeu trebuie că-l privea cu bunăvoință, pentru că

nu făcea rău, dimpotrivă, făcea mult bine, scoţîndu-i pe mulţi din sărăcie. Dar de ce o bătuse pe asta ? Poate că avea motivele lui, dar Dumnezeu nu îngăduie aşa ceva. Măcar dacă ar cunoaşte-o şi ea. Sigur, ar putea să întrebe. Dar Cayetano ar fi minţit-o ca s-o liniştească şi ar fi minţit-o pînă şi *Galana,* ca s-o scoată din minţi.

Pe neaşteptate a simţit ca o lumină în creier. Tot felul de gînduri uitate i-au năvălit în amintire, limpezi, mai limpezi decît oricînd, ca şi cînd un înger i-ar fi şoptit la ureche.

— Eu i-am promis un altar Fecioarei din Lourdes ; şi nu l-am putut face din cauza vrăjitoarei ăleia.

Era clar. Dumnezeu şi Maica Domnului o pedepseau lovind în ce avea mai scump, o făceau să sufere pentru păcatul fiului ei. Făcuse o promisiune, se angajase în faţa Fecioarei, dar după aceea, la prima piedică, dăduse înapoi. Maica Domnului era supărată. Era clar : nu Cayetano era adevăratul păcătos, ci ea. Bietul Cayetano ! Îl crezuse în stare de o ticăloşie, cînd, de fapt, nu era decît instrumentul pedepsei cereşti. A fugit în dormitorul ei şi a căzut în genunchi în faţa Fecioarei. Nu mai cerea iertare pentru fiul ei, ci pentru ea însăşi. „Pe el, nu : pe mine", se ruga, suspinînd. „Ce să fac ca să mă poţi ierta ?" Se uita la faţa Fecioarei, atît de frumoasă şi atît de tristă în rama aurită, aşteptînd parcă să-i audă răspunsul. Dar ochii Fecioarei nu se mişcau, nici măcar nu o priveau. Răspunsul i-a venit, totuşi. I-a izvorît din inimă, cu aceeaşi limpezime cu care înţelesese pedeapsa cerească. S-a dus la oglindă şi şi-a aranjat faţa. Apoi a chemat slujnica.

— Se observă că am plîns ?

— Nu, doamnă.

— Caută-l pe domnişorul şi spune-i că am nevoie de maşină.

Cayetano a sosit de îndată. A sărutat-o.

— S-a întîmplat ceva ?

— Nu.

— Dar ceva tot te-a supărat.

— Şi eu îţi spun că nu.

— Tata a fost ?

— Nu l-am văzut toată dimineaţa.

— Da, dar ai plîns.

— Ah, din nimica. Așa sînt eu.
— Unde vrei să te duci ?
— La mănăstire.
— Te duc chiar eu.
— Ți-am spus că nu-i nimic important.
— Și totuși, te duc eu. E prima dată că mergi la mănăstire.

N-a mai întrebat-o nimic și au făcut drumul fără să-și spună o vorbă.

— Tu așteaptă-mă în mașină.
— Cu cine vrei să vorbești ?
— Cu starețul.

Cayetano a ridicat din umeri și i-a deschis portiera.

— Dacă întîrzii prea mult, o să vin după tine.

Doña Angustias a încercat, fără succes, să-și ia o mină severă.

— O să întîrzii atît cît o să fie nevoie, iar tu n-ai să te miști de aici.

Zgomotul mașinii atrăsese curiozitatea unui mirean. A condus-o pe doña Angustias pînă într-o sală de primire întunecată și umedă, ca o celulă, mobilată cu o sofa, un șezlong și cîteva scaune cu împletituri de paie, pe jumătate distruse. Pardoseala era din piatră șlefuită, iar varul de pe pereți se coșcovise, lăsînd să se vadă zidul plin de igrasie.

— Vreau să vorbesc cu părintele Fulgencio.

Călugărul i-a spus că a înțeles și a dat să plece. Doña Angustias a adăugat :

— Spune-i că a venit doamna Salgado.

Cît timp l-a așteptat, a stat lîngă fereastră. Cerul închis, acoperit de nori agitați, era, totuși, mai vesel decît sala aceea de primire. Doña Angustias se simțea oprimată și se gîndea : „Ce prost trăiesc, vai de ei !“ Fusese bună ideea să vină aici. Și mai bună ar fi fost cea de a-i fi dat mănăstirii un ajutor substanțial. Cine mai știe, poate că Dumnezeu potrivise lucrurile în așa fel încît în cele din urmă cei care să cîștige să fie călugării. Căile lui ne rămîn necunoscute ! Și tocmai pe acestea își îndeplinea poruncile. Pentru asta fusese nevoie de supărarea de azi-dimineață, iar, mai înainte, de brutalitatea lui Cayetano față de Rosario, și, mai înainte, de mîndria doñei Mariana. Oare și

mîndria doñei Mariana făcea parte din intenţiile lui Dumnezeu ? Gîndindu-se la asta, a simţit cum î se strînge inima. Nu, nu. Doña Mariana acţionase împotriva lui Dumnezeu. Dar asta era altă poveste. Doña Angustias o excludea pe doña Mariana din treburile ei.

— Bună ziua. Contemplaţi sărăcia noastră ?

Stareţul i-a întins mîna, plin de surîsuri. Doña Angustias a vrut să i-o sărute, dar acesta nu i-a dat voie.

— Cît frig trebuie să îndurați aici !

— Tot care este. Bineînţeles că ne rămîne şi pentru anul viitor. Avem frig în oase pentru toată viaţa.

— Of, Doamne !

— Dar dacă e frigul pe care ni-l trimite Cel de Sus...

I-a arătat doñei Angustias scaunul cel mai puţin estropiat şi a căutat şi pentru el unul. Îşi vîrîse mîinile sub escapular.

— V-aş duce cu plăcere într-altă încăpere, dar nu-i voie. Sînteţi îmbrăcată gros ? Da, aveţi un palton călduros. Perfect. S-auzim despre ce este vorba.

Doña Angustias nu ştia cum să înceapă. O descuraja chipul ascuţit şi uscat al stareţului, umil şi în acelaşi timp batjocoritor, cu nişte ochi puţin expresivi, dar care, cînd te priveau, păreau că-ţi pătrund pînă în suflet.

A început prin a-i povesti despre altarul Fecioarei din Lourdes şi despre felul în care fusese nevoită să renunţe. Vina era a unei anume doamne din localitate, o doamnă cu o reputaţie îndoielnică. Pe timpul povestirii făcea pauze, iar stareţul profita de aceasta pentru a-şi exprima uimirea prin cîteva interjecţii.

— ...aşa că m-am gîndit să ridic altarul acesta în biserica mănăstirii. Aici vine mai puţină lume, dar Fecioarei i se va face aceeaşi cinstire.

— Chiar dacă l-aţi ridica şi în deşert.

— Venerarea nu-i va lipsi, căci de asta sînteţi aici. Eu vroiam...

S-a oprit din nou, iar stareţul a ajutat-o.

— Să se facă o slujbă, în fiecare zi, în altarul acesta. În schimb, eu îi voi face mănăstirii un dar foarte frumos. Un dar important. De ce aveţi nevoie ?

— De orice, doamnă.

A început să înşire tot felul de lipsuri. De data aceasta, uimirea şi interjecţiile erau ale doñei Angustias, cea care contrapuncta totul cu cîteva vorbe : „Dar cum e posibil ?" „Şi credincioşii habar nu au." „N-o să ne ierte Dumnezeu că vă lăsăm să muriţi de foame."

— Dumnezeu iartă totul, doamnă ; şi cei care-i aduc cinstire sînt cei care vor fi fericiţi.

S-au înţeles ca la următoarea vizită să-şi concretizeze oferta şi cererile.

Cînd a apărut mama lui, Cayetano îşi aprindea a patra ţigară. O însoţea stareţul, care s-a apropiat de maşină şi l-a salutat. Cînd maşina a luat-o din loc, i-a binecuvîntat.

— E un om simpatic şi trăiesc în mizerie, a spus doña Angustias.

Cayetano i-a întrerupt gîndurile printr-un gest scurt, anticlerical.

— De cîţi bani ai nevoie ? a întrebat-o cu viclenie.

— O să vorbim şi despre asta. Acum am vrut numai să le cunosc nevoile.

Maşina cobora pe şoseaua care era străjuită de o parte şi de alta de valurile mării. Aproape de promontoriu, cîteva vase de pescuit se luptau cu furia valurilor.

Părintele Eugenio făcea ultimele retuşuri de culoare unui Sfînt Anton de Padova, foarte frumos. O făcea cu o oarecare mînie şi batjocură ; puţin carmin, pentru surîs, cîteva reflexe de crini sidefii, tonuri roşietice de carne inocentă. Stareţul a intrat în atelier pe tăcute, s-a apropiat de tablou şi l-a contemplat cu încîntare. Părintele Eugenio îşi continua treaba, absorbit de mînuirea pensulelor.

— Frumos tablou, nu ?

Părintele Eugenio s-a întors, l-a salutat şi a bîiguit o scuză.

— N-ai de ce să te scuzi. Ştiu foarte bine că arta te subjugă aproape la fel ca impulsul mistic.

— Nu, nu. E altceva. Fereaşcă-mă Sfîntul de comparaţii.

— Da, dar tabloul e frumos. Cît crezi că putem cere pe el ? Asta, avînd în vedere că Republica a ieftinit credinţa.

Fratele Eugenio şi-a imaginat o sumă exagerată.

— Să zicem o mie de pesete.

— O mie de pesete ! De cît timp lucrezi dumneata la acest Sfînt Anton ? De două luni ? O să mai treacă una pînă se usucă vopseaua. După aceea va trebui ambalat cu grijă, să nu se deterioreze, şi să fie trimis la Barcelona. Încă o lună. Şi după aceea timpul pînă cînd or să-l vîndă... În concluzie : or să-ţi plătească peste patru luni. E o afacere proastă, frate Eugenio ! Arta nu mai are valoare. O icoană tipărită pe hîrtie, în ramă cu geam, e mai ieftină şi îndeplineşte aceeaşi misiune.

— Îmi pare rău, părinte, dar nu pot lucra mai repede.

— Nici nu-ţi cer asta. M-am gîndit însă că ar mai fi şi altceva de lucru...

L-a împins pe pictor către cadrul ferestrei şi i-a vorbit pe un ton jos, aproape misterios.

— Trebuie să-ţi vorbesc. Chiar acum mi s-a făcut o ofertă foarte importantă.

I-a povestit întîlnirea cu doña Angustias.

— Şi cît crezi dumneata că i-aş putea cere ? Cinci mii de duros ? Poate zece mii ?

— E o sumă mare ! a spus părintele Eugenio, pe jumătate speriat.

— E o sumă mică ! Din bunăvoinţă nu mă gîndesc să cer peste zece mii, deşi am nevoie exact de dublu. Douăzeci de mii de duros. Cu douăzeci de mii am putea să începem.

Părintele Eugenio n-a îndrăznit să-l întrebe ce vroia să înceapă cu douăzeci de mii de duros. A lăsat să i se înţeleagă întrebarea din privire.

— Despre acest lucru vreau să-ţi vorbesc. Exact despre asta, i-a răspuns starețul, precaut.

Şi-a coborît vocea şi mai mult. Şi-a coborît-o şi a oprit cu o privire aspră ochii jucăuşi ai părintelui Eugenio.

— Vreau să înfiinţăm o şcoală-internat în mănăstire.

— Bine, dar Legea !

— Peste Lege se află nevoia !

— Şi ce vrei dumneata ? Să ne îmbogăţim de pe urma unui cămin de copii ?

— Nu fi prost, părinte. Eu ştiu foarte bine ce vreau.

S-a retras de la fereastră şi a căutat un scaun pe care să se aşeze.

— Ascultă-mă cu atenţie : în Pueblanueva există peste patruzeci de elevi care-şi pregătesc bacalaureatul. Unii se duc la *mariştii* [1] din Lugo şi alţii la *iezuiţii* [2] din Vigo. Dacă înfiinţăm un internat, or să vină la noi. Nu am pretenţia să vină toţi patruzeci ! Mi-ajung jumătate. Încasîndu-le mai puţin decît oriunde, o să scoatem suficienţi bani, atît cît fiecare copil să întreţină un călugăr. Douăzeci de copii şi s-a terminat cu foamea ! Îţi dai seama ? Douăzeci de copii, la treizeci de duros fiecare. Da, dar am nevoie de douăzeci de paturi, material pentru şase săli de clasă, camere de baie, closete noi, şi tot ceea ce lumea de azi vrea să aibă pentru copiii ei. Deci, douăzeci de mii de duros pentru investiţie. Dacă doamna Salgado ne dă jumătate, cealaltă jumătate trebuie s-o scoatem din pămînt, din iarbă verde. De asta am venit să-ţi vorbesc.

— Şi vreţi ca eu să... ?

— Liniştește-te.

Ridicîndu-se, stareţul s-a apropiat fără grabă de călugăr şi i-a luat mîinile într-ale sale.

— Am nevoie de dumneata din două motive. Primul, să-l convingi pe părintele Ossorio că nu-i bine să se opună planului meu. Părintele Ossorio e cel mai în măsură să fie profesorul copiilor.

— Dar mă opun eu.

— Nu-mi pasă că te opui dumneata. Chiar îmi convine să te opui. Dumitale nu-ţi dă nimeni nici o atenţie în mănăstire. În afară de părintele Ossorio. Dar, îţi poruncesc, ascultă-mă bine, *îţi poruncesc* să-l convingi pe părintele Ossorio că şcoala-internat e singura noastră salvare.

— Părintele Ossorio gîndeşte pe răspunderea sa.

— Ăsta-i necazul. Dar dumneata trebuie să-l convingi.

[1, 2] *Mariştii* sînt membrii congregaţiei *Fraţii Mariei*, fondată în 1817 de Ven B. M. Champagnat. Nu primesc ordinele sacre şi se dedică educaţiei creştine a copiilor. *Iezuiţii* — membrii societăţii (sau companiei) lui Isus, congregaţie de clerici înfiinţată de San Ignacio de Loyola în 1534 şi aprobată în mod formal de Papă în 1540.

I-a surîs şi a făcut un gest prin care vroia să-i dea de înţeles că se sprijină pe isteţimea lui.

— E de-ajuns ca dumneata să-i spui, de exemplu, că şi părintele Hugo se gîndise, cîndva, la o astfel de şcoală.

— Pe părintele Hugo l-ar fi îngrozit un astfel de proiect.

Stareţul l-a privit din nou cu toată asprimea, a încercat să-l înfrîngă, gata să-l înghesuie într-un colţ al atelierului.

— Am suficiente motive să cred că părintele Hugo a vrut să înfiinţeze un internat în mănăstire. Te asigur de asta şi trebuie să mă crezi. Internatul era unul din multele sale proiecte... Şi din puţinele rezonabile.

— Prea bine, a încercat părintele Eugenio să-l îndepărteze pe stareţ. Am înţeles.

— Mai există o problemă. Dumneata ai idee despre pictarea bisericilor ?

— Am început să nu mai ştiu nimic.

— Pictura bisericească, părinte Eugenio, ar putea să reprezinte încununarea triumfală a carierei dumitale. Dacă ai putea s-o faci cît mai frumoasă, cît mai grandioasă, aşa cum îţi şi place, crezi că ai putea să ceri, cel puţin, douăzeci şi cinci de mii de pesete pentru o capelă ? N-am reuşit să fac toate calculele, dar o să încerc. Poate cincisprezece mii de duros ar fi mai potrivit. Ar mai fi unele greutăţi...

L-a bătut cu palma pe umăr.

— Ia imediat catîrul şi du-te acasă la don Carlos. Pentru moment, mi se pare că e mai potrivit să vorbeşti cu el decît să tratezi direct cu doña Mariana.

Părintele Eugenio a încălecat pe catîr şi a ieşit din mănăstire pe poarta din spate. Unul din fraţi îi dăduse o umbrelă uriaşă, să se adăpostească de ploaie : apa se scurgea şiroaie de pe pînza acesteia şi îl uda pe bietul animal exact între urechi. Vîntul marin bătea cu furie, din spate, împingîndu-i pe cei doi spre marginea şoselei. Părintele Eugenio i-a fost chiar teamă că rafalele acelea atît de puternice ar fi putut înfrînge instinctul animalului, azvîrlindu-i în adîncul prăpastiei, pe ţărm, acolo unde valurile mării aruncau pe nisip brazde de alge.

Trecînd pericolul, a început să se gîndească la misiunea care-l scosese afară din mănăstire pe o astfel de vreme şi la felul în care avea să apară, atît de ridicol, în faţa lumii. „Sînt un don Quijote cu umbrelă". N-avea importanţă : cu sau fără umbrelă, pe catîr sau pe picioare, înfăţişarea lui avea întotdeauna ceva ridicol.

„Dragă Carlos, am venit să te văd într-o chestiune neplăcută." Era un început bun, curajos şi sincer, deşi se putea găsi ceva şi mai potrivit. După aceea avea să-i povestească discuţia avută cu stareţul. „Trebuie să aflu de la dumneata dacă doña Mariana se mai gîndeşte să picteze biserica şi cam cît mi-ar plăti pentru aşa ceva." Oare va avea curajul să-i spună ? Şi-a imaginat încă o dată scena aceea : l-a văzut pe Carlos ascultîndu-l, uşor mirat, poate chiar deranjat ; a repetat cuvintele şi a simţit cum i se înroşea obrazul. Trebuia să găsească alte cuvinte, insinuante doar, care să-l ferească de ruşine. Dar care ? Şi-a imaginat alt mod de a începe, alt mod de a saluta, chiar şi alt mod de a-şi face apariţia în faţa conacului. „Treceam din întîmplare şi m-am gîndit că..." Nu, nu era bine. Pentru că privind lucrurile aşa cum erau, se ajungea tot la scopul urmărit, iar vizita absolut „din întîmplare", într-o astfel de zi, nu părea verosimilă, chiar şi în cazul în care Carlos, cumsecade, s-ar fi prefăcut că înţelege că aşa stau lucrurile.

Şi totuşi, din ordinul stareţului, trebuia să-şi continue drumul, să se prezinte în faţa lui Carlos şi să-i vorbească despre pictarea bisericii. Porunca aceasta îl împingea înainte mai tare decît vîntul. Astfel a ajuns la capătul drumului care ducea sus, la conac. Catîrul şi-a încetinit mersul, apucînd-o la pas şi chiar s-a oprit de cîteva ori din cauza coastei. În cele din urmă s-au văzut în faţa intrării.

„S-ar putea să nu fie acasă."

Şi-a dorit din tot sufletul ca don Carlos să fi fost plecat. S-ar fi putut întoarce la mănăstire şi i-ar fi spus stareţului : „Nu era acasă, trebuie să mă duc într-o zi mai de dimineaţă".

În faţa vestibulului deschis, părintele s-a oprit ca paralizat de ultima şovăială. Putea să facă drum întors, să inventeze un pretext oarecare, să...

În vestibul însă, a apărut Paquito. Îl privea pe călugăr și-l bufnea rîsul. L-a salutat, continuînd să rîdă. Și s-a ascuns imediat. Părintele Eugenio a auzit niște pași pe scară. Nu mai avea încotro. Carlos a coborît de îndată. Părintele Eugenio se sprijinise de tocul ușii, cu umbrela deschisă într-o mînă și cu cealaltă tîrîind frîiele catîrului.

— Pace Domnului !

A lăsat să i se ia umbrela și frîul, apoi s-a lăsat condus pînă la camera din turn. Aici a băut cafeaua pregătită de Carlos, s-a încălzit lîngă foc și a acceptat să bea un strop de coniac.

— Sînt înghețat bocnă. Și ce frumoasă e chilia dumitale ! Pentru că așa pare, o chilie a unui călugăr puțin mai lumesc decît noi.

Totul se petrecuse altfel decît își imaginase. Partea dificilă, de aici încolo, era să ducă discuția spre ceea ce îl interesa.

Avea impresia că sosise într-un moment nedorit, ca și cînd prezența lui ar fi deranjat cu ceva, tulburînd, singurătatea aceea : Carlos era foarte amabil, dar nu părea bucuros.

— Treceam pe aici și m-am gîndit să vin să te văd. Plec imediat.

— Acum, cu ploaia asta ? Îndrăznesc să te invit să iei masa cu mine. Bineînțeles, dacă starețul n-are nimic împotrivă.

— Starețul...

Starețul îl trimisese pentru o afacere : a primi invitația putea fi luat ca ceva necesar pentru ca afacerea să meargă bine.

— Aș rămîne cu plăcere, dar, dacă nu mă înșel, dumneata obișnuiești să prînzești cu doña Mariana.

— Nu-mi place să cobor pe ploaia asta, dar am pe cine trimite să ne aducă mîncarea.

L-a trimis pe Paquito, cu trăsura, și cu un mesaj pentru doña Mariana. Cînd s-a întors, părea mulțumit. Părintele Eugenio se considera obligat sufletește să discute problema picturii, fără să șovăie ; deși, acceptînd invitația la masă, i se părea un lucru și mai delicat din partea lui. A făcut un efort și a spus adevărul :

— Să vezi, don Carlos. Nu am venit aici întîmplător. Dar nu am venit nici din voia mea. M-a trimis părintele Fulgencio.

I-a povestit discuţia din dimineaţa aceea. I-a interpus pe parcurs comentarii şi scuze. Carlos n-a dat nici o atenţie mesajului : „O să vorbesc cu doña Mariana şi o să încerc să scot cît mai mult posibil" ; în schimb, l-a interesat partea despre şcoala-internat şi, mai ales, situaţia părintelui Ossorio.

— Şi părintele Ossorio, de ce s-ar opune ?

— Bine, dar dumneata nu înţelegi că noi, după Legea noastră, nu ne putem dedica învăţăturii ?

Prin subtilitatea sa, ultimul motiv scăpa înţelegerii lui Carlos, dar a ascultat cu interes amănuntele privind adversitatea surdă dintre stareţ şi părintele Ossorio.

— Într-o zi o să se termine şi asta, a spus călugărul ; dar n-o să se termine bine. Părintele Ossorio este partea mai slabă şi va pierde.

— De ce nu schimbă mănăstirea ?

— Pentru că nu poate. Ordinul nostru nu are alte case în afara acesteia. Aminteşte-ţi că *sîntem* o încercare de restaurare.

— Dacă n-ar fi plouat, azi-dimineaţă aş fi venit să vă văd. Aveam nevoie de dumneavoastră.

— De mine ?

— Poate şi de părintele Ossorio, mai ales de el. E teolog, dacă mi-amintesc bine.

— Da.

— Nu ştiu prea bine dacă am nevoie de un teolog, ori mai degrabă de un psiholog care să ştie şi teologie. Vreau anumite explicaţii asupra sentimentului păcatului.

A adăugat repede, mai înainte ca părintele Eugenio să-i poată răspunde :

— Vreau explicaţii concrete despre un caz personal, al meu. De două ori am avut senzaţia că mă aflu în păcat ; ultima dată, în noaptea asta. Şi nu înţeleg prea bine dacă-i aşa pentru că nu sînt sigur că, într-adevăr, cred în păcat. Aproape că te-aş putea asigura că nu cred. E vorba de o senzaţie, să ne înţelegem, nu de o certitudine.

A surîs.

— Bineînțeles, nu cred nici în diavol și, totuși, am senzația că mi s-a vîrît în suflet. Nu cred, dar simt, îl simt în mine. Și-ți pot spune ziua și ceasul cînd a intrat și cum a făcut-o, deși nu și de ce a intrat. Este un diavol pașnic, nu dintre cei care te fac să blestemi și să înjuri pînă faci spume la gură. Un demon care-mi face bine : liniștit, analitic, și niciodată grăbit. În infern trebuie că se cunoaște ce-i convine fiecăruia.

Rîdea, dar călugărul nu putea să rîdă. Îl asculta ca paralizat și îl privea cu niște ochi în care tremura o spaimă îndepărtată sau bine ascunsă.

— De ce glumești ?

— Să mă ferească Dumnezeu de astfel de glume ! Dar n-am de gînd să mă zgîrii pe ochi pentru că iadul a binevoit să se îngrijească de mine. Sînt un om de știință și experiența aceasta mi-e cu totul nouă. Datoria mea e să mă cercetez pe mine însumi. Repet, nu cred în diavol, dar e limpede că îl port în mine. Apoi, sentimentul păcatului...

Și-a amintit că părintelui Eugenio îi plăcea să fumeze și i-a oferit țigări.

— Am zis mai înainte că am nevoie de un psiholog care să cunoască teologia. Nu-i chiar exact. Ceea ce-mi lipsește e un teolog cu experiență personală asupra păcatului.

Părintele Eugenio s-a scuturat și și-a lăsat ochii în pămînt.

— Cine n-are o astfel de experiență ?

— Nu-i vorba de păcat în general, ci de... — s-a oprit și a surîs. Bun, păcatul trufiei, de exemplu, nu mă interesează. Al meu e mai modest. E vorba de sex. Da, știu că, pentru teologi, e păcatul cel mai puțin grav. Și totuși...

Părintele Eugenio l-a întrerupt.

— Te rog, să nu-mi vorbești de morală. Dacă discutăm păcatul acesta din punct de vedere moral, nu putem lămuri nimic. Morala aparține ordinului consecințelor, iar păcatul ține de esență. Binele și răul sînt noțiuni morale. Păcatul și Iertarea sînt mai profunde, aparțin experienței religioase. Dumneata nu te-ai referit la rău, ci la păcat.

— Exact. Dumneata ai putea să-mi explici ?

Părintele Eugenio se ferea să-l privească. Își aţintise ochii asupra ţigării abia aprinse şi-i tremurau mîinile. Carlos a crezut că o să-i răspundă : „Da. Pot să-ţi povestesc cazul meu", înţelegînd fără greutate că şi părintele Eugenio avea o poveste a sa, din care el nu cunoştea decît cîteva amănunte nesemnificative, ca nişte balize care delimitau un trecut scufundat, dar groaznic. Şi-a amintit o clipă de portretul mamei lui Germaine. Doar o clipă. Călugărul îşi ridicase ochii şi în felul în care-l privea descifra o uşoară implorare. Carlos a surîs.

— Nu. Ceea ce vrei dumneata, eu nu pot să explic — i-a răspuns părintele Eugenio ; în glas se ghicea însă o uşoară nesinceritate.

— Şi, mai mult ca sigur, nici părintele Ossorio n-o să-mi poată răspunde — a replicat Carlos. E greu să găsesc consultantul de care am nevoie. Ca să ne înţelegem, ar trebui ca nu numai el să cunoască viaţa mea intimă, ci şi eu s-o cunosc pe a lui. La ce ar servi, de exemplu, să-ţi spun că azi-noapte o femeie şi-a petrecut cu mine cîteva ore şi că eu i-am acceptat prezenţa pentru că descopăr în ea, dincolo de o eliberare, o garanţie de libertate, dar că, atunci cînd a plecat, am avut senzaţia — senzaţia, îţi repet, nu ceva intelectual sau spiritual, ci fizic — de a mă afla în păcat şi de a-l avea pe diavol în mine ? Era aproape în zori şi n-am mai putut dormi. În acelaşi fel în care dumneata te înţepi la o mînă şi ţi-o simţi străină şi te deranjează pînă cînd ţi se scoate ghimpele, astfel mă simţeam şi încă mă simt, jenat de această senzaţie care mi se pare că vine din afara mea, ca un spin. O simt şi simt că nu-mi aparţine, dar că o port în mine, adînc, acolo unde a fost aruncată de cineva. Iar eu, părinte Eugenio, am nevoie nu numai să scap de această jenă, ci să mi se şi explice prezenţa ei. Nimic din ceea ce există în sufletul meu, nici ceea ce e mai delicat, nici ceea ce este mai misterios, nu mă ajută să-mi explic cum se face că o faptă a mea mi-o simt ca pe un păcat.

— Dar în copilărie ? N-ai crezut niciodată în păcat ?

— Pentru mine, în copilărie, păcatul însemna orice încălcare a legii. Primele mele noţiuni despre viaţă n-au fost religioase, ci morale. Inima mamei mele, de unde le-am primit, era o inimă de judecător şi modul acesta

juridic de a înțelege binele și răul s-a continuat în școală, unde conștiința mea morală s-ar fi putut rafina, dar unde nu am avut niciodată o experiență cu adevărat religioasă. După aceea, felul meu de a înțelege binele și răul a variat, dar fără să se schimbe, astfel că acum, după întîmplarea de azi-noapte, nimic nu s-a clintit, nici din viața mea, nici dintr-a ei, nici măcar din universul acestei lumi, pentru că ne-am iubit. Nu consider că e faptă rea, deși, poate, nici bună nu este ; simt, totuși, că e un păcat. Îl simt, înțelegi ? Îl simt și, te rog să îmi ierți insistența de a-i sublinia încă o dată caracterul de senzație. Pentru că și *acest fapt* e absurd. În mod logic, păcatul trebuie să-l simți în suflet ; trebuie să fie rezultatul unei înțelegeri brusce, al unui proces intelectual, indiferent cît de rapid ar fi, dar nu al unei stări iraționale, pe care o simți în nervi și în sînge.

Vorbiso stînd în picioare, cu mult calm, stăpînindu-și prin glas și surîs temperatura excesivă a cuvintelor. Era chiar o nepotrivire, destul de evidentă, între cuvintele spuse și tonul cu care fuseseră rostite. Și-a dat seama pînă și el și a rîs.

— De ce rîzi ?

— Pentru că-i de rîs.

— Nu.

— Și poți dumneata să-mi explici de ce nu ? Ori vrei, cumva, să-mi spui că Dumnezeu se insinuează din afara mea, că mă are în mîinile sale și că acesta e felul de a-și anunța prezența și de a-mi spune că se află aici ? Prin această senzație absurdă ? Asta vrei să-mi spui dumneata ?

— Nu pot să-ți explic ; nu pot să-ți explic nimic. Dar că Dumnezeu e prezent în toate acestea, mi se pare limpede.

— Părintele Ossorio mi-a spus acum cîteva zile : Dumnezeu a sosit și pentru dumneata ; sau ceva asemănător. Nu cred. Dacă ar fi să cred, aș înclina mai mult de partea diavolului. Cel puțin așa simt. Simt și văd. Cînd închid ochii, cînd dorm, dacă vreau pot să-l văd. E un individ fascinant.

— Nu te ține de glume.

— Asta-i sfatul dumitale ? Numai asta ?

— Nu-ți pot spune mai mult. Eu nu sînt un...

Carlos l-a întrerupt.

— Atunci, tot ce am vorbit n-are nici un rost. Și, ca să vezi, în ziua aceea părintele Ossorio s-a oprit cam în același punct. Dacă nu merg mai departe, dacă dumneata nu mă ajuți să înaintez, conversația aceasta nu face decît să repete ceea ce am spus, să mă rotesc în jurul meu fără să înțeleg ceva clar și, între timp...

— Ce vrei să spun ? Că eu am simțit același lucru ca dumneata și că în cazul meu n-a servit la nimic ? Vrei să-ți spun că ceea ce m-a adus la mănăstire este tocmai păcatul ?

— Nu. Nu vreau să-mi spui nimic personal.

— Dacă te-ar ajuta la ceva, ți-aș spune.

În mod evident, aștepta cu teamă cuvintele, gesturile și privirile prin care Carlos l-ar fi obligat să se mărturisească. I se simțea teama în tremurul mîinilor și pînă și în respirație. Carlos s-a limitat să-i spună :

— Dumneata te gîndești că o poveste poate servi ca exemplu ?

— Mai înainte, chiar dumneata ai vorbit de viața intimă...

— Da, de viața intimă, dar nu de povești ilustrative. Contacte esențiale între două persoane, nu parabole. Povestea dumitale, mai mult ca sigur, n-o să mă ajute.

Părintele Eugenio s-a liniștit.

— Aș vrea să-mi amintesc — a spus el —, cu aceleași cuvinte cu care l-am auzit, ceva pe care, cu mulți ani în urmă, l-a spus părintele Hugo. Dar, ca printr-un făcut, nici părintele Ossorio, nici eu nu reușim să ne amintim decît idei vagi și cuvinte fără legătură. De ce se întîmplă, oare, acest lucru ? Nu numai dumneata, ci și noi am găsi răspunsul dacă s-ar întîmpla altfel.

— Continuăm fără să facem un pas înainte. Așa mi-a spus și părintele Ossorio.

— Părintele Hugo se referea la salvarea bărbatului prin femeie și invers. Felul său de a înțelege dragostea și familia era foarte simplu și profund, dar nu mi-l pot aminti, nu pot să-mi reconstruiesc nici măcar o singură idee. Nu-mi aduc aminte decît următorul lucru, și acesta destul de vag : salvarea mutuală, reciprocă ; o legătură

între bărbat şi femeie făcută din aceeaşi dragoste cu care Dumnezeu îi iubeşte pe oameni sau ceva asemănător — s-a întrerupt, încercînd să-şi reia firul amintirilor — ; mai degrabă, o participare, o adăugire la această dragoste... Dar, altfel spus, ne aflăm în faţa unei generalităţi obişnuite. Mai era ceva...

— Şi de ce crezi dumneata că asta nu m-ar putea ajuta ? Nu-i vorba de o salvare, nici de o femeie pe care ar trebui s-o avem în vedere.

— Dar dumneata ai spus...

— ...că există o femeie, fireşte : dar, repet, în cazul de faţă nu contează. Oh, te rog, nu te minuna ! Ţi-am spus că ea a venit aici de bunăvoie, iar eu am primit-o pentru că îmi asigura libertatea ; între viaţa ei şi viaţa mea nu există alte legături. Ea vine aici pentru că îi convine sau, dacă e s-o spunem într-un mod brutal, vine pentru a obţine ceva care o interesează.

Doña Angustias era puţin tristă, tăcută, dusă pe gînduri. Cayetano îi surprinsese privirile îngrijorate, care-l căutau îndelung, duioase dar neliniştite. Aşa îl privea ori de cîte ori afla de o nouă aventură de-a sa, ori de faptul că o fată fusese părăsită. Dar niciodată cu insistenţa de acum.

La capătul celălalt al mesei, don Jaime molfăia cu dificultate o coajă de pîine maronie. Era bătrîn şi îi căzdeau pleoapele peste ochii stinşi, ochii lui laşi şi fricoşi. De peste treizeci de ani, don Jaime nu mai obişnuia să vorbească în timpul mesei, iar de cînd Cayetano devenise bărbat, nu avea curajul să-l privească în ochi. Cînd doña Angustias vorbea cu fiul ei, don Jaime părea uitat, părăsit, într-un colţ.

— Mamă, nu bei cafea ? a întrebat Cayetano.

— Nu, vreau să mă culc.

— Lasă-mă să te conduc.

A dat ocol mesei şi a ajutat-o pe mama lui să se ridice. A luat-o de braţ şi au ieşit din sufragerie. Don Jaime a ridicat o clipă capul, cînd s-a închis uşa ; apoi a continuat să-şi rumege coaja de pîine.

În faţa camerei sale, doña Angustias a dat să-şi sărute băiatul.

— Nu, mamă, după aia. Culcă-te, că vreau să vorbesc cu tine.

— De ce ?

— Vreau să vorbesc cu tine. O să fumez, aşteptînd să mă chemi.

Slujnica deschisese uşa şi a închis-o imediat ce a intrat doña Angustias. Cayetano şi-a aprins una din ţigările lui englezeşti şi s-a plimbat prin faţa uşii pînă şi-a făcut apariţia slujnica.

— Domnişorul poate să intre.

— Bine. Acum du-te.

Patul doñei Angustias era înalt, cu trei saltele, una peste alta. Cayetano dormise în el cînd era copil şi îşi amintea că, de multe ori, mama lui plîngea. Acum îşi pusese ochelarii şi avea în mîini o carte de rugăciuni.

Cayetano s-a apropiat şi a sărutat-o pe obraji.

— Ce-i cu tine ? l-a întrebat ea.

— Nimic. Dar cu tine ?

— Sînt foarte bine şi asta o ştii şi tu. Nu mă mai supără nici măcar reumatismul.

Cayetano s-a aşezat pe dunga patului.

— Azi-dimineaţă am crezut că vizita ta la mănăstire se datora unui capriciu, ori unei cereri din partea călugărilor. Acum cred că nu-i asta.

— De ce crezi că nu ? — doña Angustias a şovăit înainte de a minţi. Asta a fost. Stareţul mi-a trimis vorbă prin don Julián să...

— Nu, mamă

— Îţi jur.

— Nu jura, că-i păcat.

A rîs, a luat mîna mamei sale şi a sărutat-o.

— Mama mea nu păcătuieşte niciodată. Mama mea e cea mai bună femeie de pe lume. Dar de data aceasta vrea să mă păcălească.

A făcut o pauză şi a privit-o în ochi.

— Spune-mi, care a fost motivul ?

— Nici unul. Te asigur.

— Nu o să pot dormi dacă nu-mi spui. E ceva în legătură cu doña Mariana ?

— Nu, nu. De data asta, nu.

— Atunci ?

A încetat să mai surîdă și mama lui a văzut cum începea să transpară pe chipul băiatului ei asprimea, ca atunci cînd poruncea sau pedepsea pe cineva. I s-a făcut frică.

— Nu lua mutra asta. Nu-i nimic important. E... povestea cu asta... cu Rosario.

— Ce ți-au povestit ?

— Că ai bătut-o. Și asta nu-i bine. Un bărbat ca tine nu trebuie s-o facă. Asta e o ticăloșie.

Cayetano a privit-o tăcut și a lăsat capul în jos.

— Cine ți-a spus ? a întrebat, oarecum amenințător.

— Asta nu contează.

— Vreo gură rea care vrea să te necăjească.

— De ce ai făcut-o ?

— N-am nici o vină. A fost...

A făcut un gest violent și s-a ridicat de pe pat.

— Nu pot să-ți explic. E treabă de bărbați. Dar tu n-ai de ce să te amărăști. Nu are nici o legătură cu tine.

— Tot ce ești și faci tu este al meu — a zis doña Angustias întristată. Și cînd faci ceva rău, mi se pare că Dumnezeu mă pedepsește pe mine.

L-a apucat pe Cayetano de haină, l-a obligat să se reașeze și i-a mîngîiat părul.

— Știu că n-ai nici o vină. Eu sînt vinovată.

— Nu spune prostii, mamă. N-ai nici o legătură cu povestea asta.

— De unde știi tu ? De cîte ori nu sînt părinții răspunzători pentru răul pe care-l fac copiii lor ! Și-ntotdeauna, absolut întotdeauna, răul făcut de ei ne pedepsește pe noi.

— Bine, dar de ce vorbești de pedeapsă ? Cine o să te pedepsească pe tine ?

— Dumnezeu.

Cayetano s-a ridicat din nou și a privit-o cu asprime.

— Dacă Dumnezeu o să te pedepsească, o să aibă de-a face cu mine !

— Nu huli ! doña Angustias și-a acoperit ochii, îngrozită.

— Iartă-mă. Dar...

Era greu să-i explice prin cuvinte, în așa fel ca să înțeleagă rațiunea acelei blasfemii : avea ideile ei, o

făceau fericită și n-avea rost s-o contrazică. Așa că, în loc să-i explice, a sărutat-o.

— Iartă-mă, mamă. E adevărat că am bătut-o pe Rosario și, dacă aș fi știut că te supăr, n-aș fi făcut-o. Dar ți-am spus că nu sînt vinovat. S-a întîmplat ceva și..., în sfîrșit !, nu merită să suferi pentru ea. Ea e o păcătoasă. O oaie rătăcită.

— E o ființă a lui Dumnezeu.

— Dar mi-a făcut mult rău.

— Ție ?

L-a privit pe Cayetano cu o duioșie bruscă.

— O femeie ca ea ? Înseamnă că o iubești !

— Nu-i vorba de un astfel de rău.

— Vai de tine, copilul meu !

L-a mîngîiat din nou și, iarăși, în adîncul inimii ei, a început să creadă că Dumnezeu se folosise de Cayetano pentru a o preveni, exact cum se gîndise de dimineață. Dar de ce, după vizita la mănăstire, s-a îndoit ? De ce s-a lăsat dusă de gîndul că băiatul ei era vinovat ? Era limpede că suferise ; că încă suferea. Dumnezeu vroia s-o pedepsească prin ceea ce avea mai scump pe lume. Nu putea să-l vadă pe Cayetano suferind.

— Gata, nu te mai frămînta. Nu mai sînt tristă. Mi-ajunge să știu că n-ai fost vinovat.

— Dar ar trebui să-mi spui cine ți-a spus.

— Asta nu te privește pe tine.

Cayetano a strîns din pumni, furios.

— O să-i învăț eu minte într-o zi !

Nu-l durea amintirea bătăii date Rosariei, nici măcar umilința îndurată în clipa cînd ea a vrut să-l dea afară, ci numai mîhnirea mamei sale. A insistat, de aceea, să afle numele persoanei care-i spusese.

— Mamă, tu nu-ți dai seama că toate poveștile astea ți le pun pe masă numai invidioasele, ca să-ți facă inimă rea ?

I-a promis, totuși, că n-o să mai revină asupra acelei întîmplări, iar ea l-a asigurat că nu mai era tristă, reușind chiar să-i surîdă la despărțire. Cayetano a coborît în biroul lui și și-a pus un pahar de coniac. Simțea nevoia să spargă sticla — cristal de Boemia —, să dea cu ea de perete și să iasă în stradă cu un par, să-i rupă spinarea

primului ieșit în cale. Toți erau la fel de vinovați, pentru că toți îl invidiau la fel de mult. Iar el îi disprețuia pe toți în aceeași măsură.

— Tîrg de ticăloși !

Îi ținuse la distanță, îi dominase, îi obligase să-i recunoască puterea. Își permisese luxul să păstreze între ei dușmani declarați și nesupuși, numai pentru a le dovedi că, în final, îi domina și pe aceștia. Echilibrul acela era opera lui ; menținerea lui pe mai departe se afla în mîinile sale. Cînd ar fi avut chef, putea să ruineze întreaga așezare și să-i scoată afară pe cei ce i s-ar fi opus. Numai de el depindea totul.

Da. Așa stătuseră lucrurile. Indiscutabil, însă, ceva se schimbase. Se mai gîndise la aceasta de cîteva ori, dar nu-și dusese gîndul pînă la capăt, considerîndu-l fără temei ; acum, în singurătatea opacă și confortabilă a biroului său, gîndul acesta nu-i dădea pace și nu-l mai putea nega. Ceva se schimbase. Și el începea să fie victima acestei schimbări ; oamenii și întîmplările se ridicau împotriva lui. Altfel cum ar fi îndrăznit Rosario să-l refuze ? *Indiscutabil.* Și el închisese ochii. Se lăsase tîrît de pasiuni trecătoare, prea puțin atent la rănirea orgoliului. Cum de nu se gîndise că mama sa, aflînd că băiatul ei a bătut o femeie, s-ar mîhni atît de mult ? — pentru că asta era ceea ce o întrista cu adevărat, și nu teama de pedeapsa divină.

Ceva se schimbase. În mod aparent, unica noutate din Pueblanueva era prezența unei noi persoane. Restul, văzut pe deasupra, era la fel ca mai înainte. Că niște intrigante veneau cu tot felul de povești la mama sa, nu era ceva nou. Schimbarea se produsese dincolo de aparențe, era, deci, o schimbare ascunsă, subterană. Bîrfitoarele nu erau o noutate, dar, acum, la invidie se adăuga obrăznicia. Cauza se numea Carlos, un tip imbecil, cu nasul mare, pentru care trebuise s-o bată pe Rosario, pentru care fusese nevoit să se laude că o bătuse, pentru care doña Angustias suferise o zi întreagă, se chinuise ca vai de ea și, poate, chiar plînsese. Ca în povestea pe care mama lui i-o spunea cînd era mic : *„porumbul în hambar, hambarul închis, cheile la mine, porumbul pentru porcul meu"*. Toate lucrurile își aveau cauza lor, toate

faptele autorii lor : *„pasc vaca, vaca îmi dă lapte, laptele îl mănînc...“*. Totul se termina la Carlos.

— O să-i dau o bătaie soră cu moartea !

Gîndul acesta l-a făcut să sară din scaun, descreţindu-i fruntea şi umplîndu-i faţa de surîsuri. Nu s-a mai gîndit la nimic altceva şi, în timp ce urca scara din trei în trei trepte, îşi închipuia loviturile pe care avea să i le dea lui Carlos, direct în mutră, mutra aceea de muţunache făcută anume pentru a fi lovită. Şi-a schimbat hainele în mare grabă : costum, cămaşă, cravată. S-a privit în oglindă şi s-a arătat încîntat : elegant, ca şi cînd s-ar fi dus să cineze cu preşedintele de la *Anglo South-American Bank* la un hotel din Londra. Îi fierbea însă sîngele în vine şi lovea aerul cu pumnii strînşi în mod ştiinţific. Ieşind, şi-a pus o pălărie pe cap şi a îndepărtat gîndul să-şi ia o armă.

A pornit-o pe strada pustie şi udă ; zgomotul motorului a tulburat liniştea nopţii şi a scos mai multe capete pe la ferestre. „Unde s-o fi ducînd Cayetano la ora asta ?“ „Acum, că nu mai are amantă, se duce la curve.“ A ajuns în faţa intrării la conac şi a coborît să deschidă poarta de fier . Şi-a udat puţin hainele. Dar se simţea liniştit, stăpîn pe el ; capabil să discute şi să glumească înainte de a lovi. A oprit maşina în faţa intrării în conac şi şi-a aprins pipa. După cîteva fumuri, a claxonat. Paquito a întredeschis uşa şi a scos capul.

— Dom' Paquito ! l-a bătut pe umăr. E cam mult de cînd îmi lipseşti din faţa ochilor !

— Bună seara !

— Am venit să-l văd pe stăpînul tău.

A împins uşa şi a intrat. Ochii nebunului clipeau din ce în ce mai des.

— Eu nu am stăpîn — i-a răspuns cu stăpînire de sine şi pe un ton puţin iritat.

— Ah, nu ? Şi-atunci ce faci aici ? Te tratezi ?

— Locuiesc aici, dar nu sînt servitor. Fac ce-mi place. El mi-a pus condiţiile lui şi eu pe ale mele. Asta e. Sîntem doi oameni liberi.

Cayetano s-a pus pe rîs.

— Asta-mi place, să ştii. Trăiască libertatea ! şi a adăugat cu ironie : Dacă nu eşti servitor, cine-i spune lui Carlos că sînt aici ?

— Eu.

— Atunci, tot servitor eşti.

— Nu, dom'le. Ce, dumneata nu poţi să deosebeşti o obligaţie de o favoare pe care i-o faci unui prieten ?

— Mie ?

— Nu. Lui.

— Mie nu-mi făceai favoruri, îmi îndeplineai poruncile. Şi cînd nu mi te supuneai, te pocneam. Aşa că acuma...

S-a apropiat cîţiva paşi, prefăcîndu-se că-l ameninţă. Paquito s-a retras pe scară.

— Fără să mă loveşti, să ne înţelegem ! S-a terminat cu bătaia. Eu nu sînt sluga nimănui.

— Hai, du-te. Du-te şi spune-i stăpînului tău că vreau să-l văd. Repede !

Paquito a dispărut în susul scării. Cayetano s-a gîndit că lui Paquito încă îi mai era frică de el şi, poate, că şi stăpînului său îi era frică.

S-a aşezat, să-l aştepte, pe prima treaptă a scării, cu faţa spre ieşire, aruncînd în aer rotocoale de fum, indiferent.

— E aici, a spus Paquito, înfricoşat, deschizînd uşa la camera din turn.

— Cine ?

— El, Cayetano. E jos.

— Ce vrea ?

— Să te vadă, dar eu cred că...

A intrat şi s-a apropiat de Carlos.

— O să-i spun că te-ai culcat. E un om rău şi poate că vine să te omoare.

Carlos a surîs.

— Şi ce-o să creadă despre mine dacă nu-l primesc ? Spune-mi : ce-or să zică despre mine la Cazinou ? Şi tu, tu ce-o să crezi ?

Paquito a lăsat capul în jos.

— Bine. Atunci îi spun să intre. Dar eu o să stau în faţa uşii cu un drug în mînă.

— Nu.

— Don Carlos, dumneata nu-l cunoşti ! De ăsta trebuie să te temi.

— Și cine ți-a spus că nu mă tem ? Totuși, o să vorbesc cu el.

Nebunul a ridicat din umeri.

— Cum vrei, dar după aceea să nu zici că nu ți-am spus.

— Dacă mă omoară, n-am ce să-ți mai zic.

L-a împins spre ușă.

— Du-te înainte. O să ies eu să-l primesc.

În timp ce străbătea coridorul cu calm, Carlos s-a gîndit că nu avea decît o singură armă cu care să se apere și s-ar fi putut să n-aibă nici un efect asupra lui Cayetano.

— Totuși, n-are cum să fi venit pentru a mă ucide...

Și-a îndreptat trupul cînd a ajuns la capătul scării.

— Salut, Cayetano.

— Bună seara, Carlos.

Continuă să-și țină pipa în gură. A urcat și l-a salutat încă o dată, înainte de a intra pe ușa de la capătul scării.

— Bună seara.

Carlos a venit în spatele lui, a închis ușa și a răsucit cheia.

— De ce ai încuiat ?

— Nu cunosc încă obiceiurile *Ceasornicarului*. S-ar putea să tragă cu urechea.

A adăugat :

— O iau eu înainte ca să-ți arăt drumul.

Ajungînd în fața camerei din turn, s-a dat la o parte și l-a invitat pe Cayetano să intre.

— Acesta-i biroul meu. Nu-i luxos ca al tău, dar e cald. Ia loc.

A deschis un dulap și a scos de băut.

— Dacă nu-ți place coniacul, altceva nu există. Am cafea.

Cayetano a acceptat. În timp ce Carlos turna în pahare, a cercetat încăperea. A băut și l-a lăudat. Carlos se așezase în fața lui, lîngă șemineu, și a început să-i povestească despre aranjamente pe care le făcuse și despre felul în care găsise camera cînd sosise aici. N-a uitat să-i spună și cum poruncise mama lui să se zidească ușa. Cayetano surîdea.

— Ca să vezi. Camera aceasta e cea care poartă vina întoarcerii mele la Pueblanueva.

Nu părea înfricoşat. Vorbea despre lucruri mărunte cu aerul cel mai firesc posibil şi, totuşi, dacă el s-ar fi ridicat şi i-ar fi spus : „Carlos, o să-ţi stîlcesc mutra", nimic din jur nu l-ar fi putut salva. Scaunul pe care şedea Carlos era mai scund decît al lui : i-ar fi fost de-ajuns să se arunce asupra lui şi să-l lovească. Dar un astfel de mod n-avea nici un haz, mai ales nu era deloc frumos. Nu era nici măcar ceea ce urmărea el : să-l lovească fără să-i spună vreun cuvînt, fără să-şi dea seama de iminenţa pericolului, iar el să se bucure văzîndu-l cum îi fuge pămîntul de sub picioare şi — poate — să se dezvinovăţească şi să-i ceară iertare. Pentru că altceva Carlos n-ar fi putut să-i răspundă şi nici nu s-ar fi putut apăra. Toate avantajele erau de partea lui Cayetano : era mai puternic, venise cu un scop precis şi putea să-şi aleagă momentul pentru a şi-l pune în aplicare, timp în care Carlos nu putea face nimic altceva decît să-şi trăiască frica, ori poate nici atît. Dar cum de continua să vorbească atît de liniştit, cu firescul acela ca şi cînd nu s-ar fi petrecut nimic între ei ? În fond, nu existaseră decît două sau trei situaţii mai dificile, capabile să iste scandal, şi povestea cu Rosario. Dar dacă asta nu era decît o bănuială de a sa ?

— Perfect. Presupun că vizita asta a ta nu-i decît o dovadă de curtoazie. Şi uitasem, pînă cînd am auzit cine eşti, că mi-o datorezi.

— Ţi-o datoram ?

— Adu-ţi aminte că eu te-am vizitat la şantier. Sigur, biroul tău e un birou adevărat.

— Dar, dar mai vroiam să-ţi spun ceva.

Cayetano a pus paharul de coniac pe masă. Nu ştia cum să înceapă. Şi cît de simplu i se păruse numai cu un sfert de oră mai înainte ! Acum însă totul se petrecea absolut altfel ; mai ales liniştea aceea atît de inocentă a lui Carlos ; presupunerea că venise doar să-i întoarcă vizita. Dacă e un imbecil sau un farsor ?

— Există un lucru despre care vreau să te întreb, ceva foarte serios.

— Spune-l.

Cayetano a şovăit cîteva clipe şi, deşi întrebarea-i stătea pe limbă, se căia de modul în care şi-o formulase.

— Te-ai culcat cu Rosario ?

Carlos a început să rîdă, dar nu în mod ofensiv, nici cocoşeşte ; nu era rîsul acela care te provoacă şi cere pumni, ci, într-un anume fel, un rîs nevinovat, de om luat prin surprindere.

— Bine, dar ce-ntrebare-i asta ? Nu înţelegi că nu-ţi pot răspunde ?

— Am venit să ştiu adevărul şi nu plec pînă nu-l aflu. Te întreb ca de la bărbat la bărbat. Dacă tu te consideri bărbat...

Carlos rămăsese pe scaun şi tonul lui Cayetano nu părea să-l neliniştească. Poate că nu-şi dăduse seama că prin cuvintele acelea îl ameninţa cu adevărat.

— Adevărul ! Carlos l-a ţintuit cu privirea, dar nu o făcea cu mînie, nici cu teamă, ci doar plin de curiozitate. — Adevărul ! Dacă nu ţi-l spun, nu sînt bărbat : aceasta e opinia ta. E ciudat. A mea este exact contrară.

— Te pot convinge...

— Aici e greutatea. Să mă convingi. Ar trebui să discutăm toată noaptea, iar tu ar trebui să reuşeşti să mă faci să renunţ la toate principiile mele de comportament ; cu alte cuvinte, pentru ca eu să accept punctul tău de vedere, ar trebui să mă faci alt om. Ar trebui să mă transformi în cineva asemănător ţie şi aşa ceva e cu neputinţă. Mă tem că n-o să-ţi spun niciodată adevărul.

Cayetano s-a tras puţin în faţă pe scaunul pe care stătea. Şi şi-a reluat tonul agresiv.

— După mine, asta e laşitate.

— Şi ce-i cu asta ? După mine, laşitate ar fi dacă ţi-aş spune adevărul. Ar fi ca şi cînd cineva şi-ar mărturisi vinovăţia din frica unei ameninţări. Sau, poate, ceva şi mai complicat. De exemplu : dacă eu aş fi un oarecare din Pueblanueva, ţi-aş spune : „Nu, don Cayetano, nu m-am culcat cu ea. Cum de-ai putut să crezi aşa ceva ?“, şi ţi-aş spune-o ca să-ţi facă plăcere şi să

mă pun bine cu tine. Ori altfel : „Da, domnule, m-am culcat cu ea. Şi ce dacă ?“ Şi ţi-aş spune-o ca să mă laud că ţi-am pus coarne, ceea ce, pentru un locuitor din Pueblanueva, trebuie să aibă o oarecare importanţă. Numai că eu nu sînt în stare să mă port ca oricare altul din Pueblanueva, nu am de ce să mă pun bine cu tine şi n-am nici un motiv să mă laud că te-am înşelat. Pentru mine, problema se pune altfel ; fapt e că tu ai bătut-o pe Rosario, crezînd că s-a culcat cu mine, iar după aceea, te-ai lăudat cu bravura ta. În condiţiile astea, indiferent care ar fi adevărul, eu trebuie să-ţi spun că nu. Şi trebuie să-ţi spun astfel numai ca să-ţi pară rău că ai fost nedrept.

— Şi dacă nu te cred ?

— A, atunci lucrurile se complică ! Înseamnă că nu poţi suporta ideea de remuşcare, că eşti conştient de vinovăţia ta, dar, pentru a justifica, îi atribui Rosariei o faptă inexistentă.

— Eu nu m-am gîndit deloc la aşa ceva ! i-a răspuns Cayetano.

— Nu contează că nu te-ai gîndit şi nu e vorba nici de faptul că voinţa ta ar accepta în mod conştient un astfel de gînd, ci de ceva mult mai profund şi mai dificil de înţeles.

— Nu mă interesează. Nu înţelegi că singura mea dorinţă e să-mi răspunzi dacă te-ai culcat cu Rosario, ca să-ţi crăp capul ?

Carlos, continuînd să surîdă, a luat vătraiul de lîngă şemineu şi i l-a întins.

— Poftim. Sparge-mi capul, dar nu aştepta de la mine răspunsul pe care-l vrei tu.

S-a ridicat dintr-o singură mişcare, fără să dea drumul vătraiului. Deodată se afla într-o situaţie mult mai avantajoasă ca a lui Cayetano, iar, pe deasupra, înarmat. Cayetano a încercat să-şi stăpînească o mişcare defensivă, o mişcare care ar fi putut să fie doar o batere de pleoape. Dar Carlos nu a ridicat vătraiul asupra lui, nici nu părea dispus s-o facă, ci, liniştit, continua să i-l ofere lui.

— Va trebui să mă omori, dacă asta urmăreşti, dar fără să cunoşti adevărul. Şi după aceea, ca să te justifici faţă de tine însuţi, va trebui să-mi inventezi o vină în care, cu timpul, ai să crezi din ce în ce mai puţin. Şi în cele din urmă...

— În cele din urmă, ce ?

— În cele din urmă n-ai şti ce să răspunzi în faţa Tribunalului care are să te judece.

— Tribunalul ? Să mă judece pe mine un Tribunal ? Nu ai aflat cine sînt şi de ce sînt în stare.

Carlos mai ţinea încă vătraiul în mînă ; dar nu-l mai strîngea în palmă, ca mai înainte, ci îl lăsa să atîrne în voie, ca pus într-un cui. Se rezemase de consola şemineului şi cu cealaltă mînă îşi luase paharul de coniac. A băut din el.

— E curios, a zis. Încep să cred că m-am înşelat asupra ta.

A ridicat ochii şi l-a privit pe Cayetano aşa cum se priveşte un animal ciudat.

— Profesia mea constă, între altele, în a clasifica persoanele după ce le-am studiat. După ce am stat de vorbă cu tine, m-am gîndit : „Cayetano este un gentleman de modă englezească ; a stat în Anglia, a învăţat acolo, se poartă ca un englez adevărat". Nu aveam de ce să mă mir : englezii au ceva care atrage pe oricine, eleganţă şi stăpînire de sine. Un englez e capabil să poarte pantofi deschişi, cu sacou de culoare închisă şi să nu-l lase pe nimeni să se chinuie pentru a afla ce gîndeşte. Un englez ştie să stea drept în faţa adevărului.

— Şi eu stau drept, l-a întrerupt Cayetano.

— Da, dar ai bătut-o pe Rosario şi te-ai lăudat în faţa unei duzini de imbecili cu ce-ai făcut. Atunci a fost cînd m-am temut că m-am înşelat. Era ceva ciudat, ceva care distona faţă de ceea ce eşti. Înţelege-mă bine : orice faptă a cuiva răspunde caracterului său. Felul de a fi al fiecăruia determină ceea ce poate face şi ceea ce nu va putea să facă niciodată. Eu, de exemplu, din cîte am

învăţat, nu pot crede în anumite lucruri. Dacă ţi-ar spune cineva, pe neaşteptate : „Don Carlos Deza l-a visat pe diavol şi crede că i s-a vîrît în trup", ai crede ? Nu ai găsi că e ceva absurd ? Pentru că, în mod rezonabil, un om ca mine nu poate să creadă în diavol, cu atît mai mult să spună că i s-a băgat în suflet ca în propria lui casă. Eu trebuia să cred că ai bătut-o pe Rosario, pentru că era evident, dar găseam că-i absurd, că nu ţi se potriveşte. Şi atunci am început să mă gîndesc : ori nu e un adevărat *gentleman,* ori suferă de o periculoasă dedublare de persoană. În oricare din situaţii, prima mea judecată era greşită. Să consider că suferi de dedublarea persoanei nu-mi trecuse prin gînd. Ar fi distractiv ! E ceva îngrozitor de distrugător şi implacabil. Te roade dinlăuntru, te dezintegrează, te desparte de tine însuţi şi te transformi într-un bolnav incurabil, într-o paiaţă. Duşmanilor tăi le-ar fi de-ajuns să se aşeze în faţa caselor lor şi să aştepte ca tu singur să te distrugi încetul cu încetul.

Renunţase la modul simplu de a vorbi şi dădea cuvintelor un ton de convingere profundă, un ton de siguranţă ale cărei raţiuni Cayetano nu reuşea să le înţeleagă, dar care începeau să-l afecteze.

— Nu cred că e ceva adevărat din ceea ce îmi spui, după cum nu cred nici în complexul despre care mi-ai vorbit acum cîteva zile. Am consultat un doctor şi e o aiureală.

— Încă n-am terminat, i-a răspuns Carlos.

A aruncat vătrăiul pe grătar şi şi-a aprins o ţigară.

— Mi s-a spus de mai multe ori că o să încerci să mă omori. Mi-au spus-o mai multe persoane : că o să mă omori noaptea sau că o să pui pe altcineva s-o facă. Eu, din mîndrie, n-am putut să cred. Şi cu cît mi-o spuneau mai mulţi, cu atît îmi luam mai puţine măsuri de prevedere ca să mă apăr. Mă întorc singur acasă şi las întotdeauna uşa deschisă. Un singur lucru m-ar putea îngrijora : să recunosc că m-am înşelat în diagnosticul meu.

Pentru că, în ciuda a tot ceea ce ți-am spus, și a oricărei îndoieli pe care o am în legătură cu tine...

A pus paharul de coniac pe consolă și l-a privit pe Cayetano, surîzînd.

— ...nu te cred în stare să mă ucizi, așa cum nu sînt eu în stare să cred în diavol. Pe la spate, vreau să spun, ori prin plătirea unui asasin — a adăugat, în timp ce se așeza pe scaun.

— Și față în față cum sîntem acum ?

— Acum cîteva clipe ți-am oferit vătraiul...

I-a spionat, cu o privire rapidă, chipul, și a adăugat pe același ton :

— ...iar acum îți ofer încă un coniac. Ai paharul gol.

— Ești un tip imposibil ! i-a răspuns Cayetano.

Carlos se ridicase și turna coniac în cele două pahare.

— Deosebit de tine, atîta tot. Eu mă dedic să-i analizez pe ceilalți. E foarte distractiv.

I-a întins paharul plin cu coniac.

— Dar, firește, nu-i o distracție la îndemîna oricui. Tu, de exemplu, n-ai putea s-o faci. Pentru tine oamenii sînt ca niște mecanisme care se mînuiesc într-un anume fel și care îți îngăduie să acționezi prin intermediul lor. Dacă, pe neașteptate, unul din ei își schimbă felul de a se purta, te deranjează, pentru că și modul tău de a te purta trebuie schimbat. Tu îi consideri pe oameni doar atît : niște mașini bine unse, dar dacă una din ele îți răspunde într-un mod neașteptat, îți ieși din balamale și faci prostii, o bați pe Rosario și vii le mine acasă cu pretenția să-ți mărturisesc că m-am culcat cu ea. Eu, în schimb, prefer să aflu cauzele... Acum, de exemplu, încerc să aflu de ce ai venit la mine. Nu aștept să-mi spui, pentru că nu știi nici tu ! Dar noaptea asta o să mi-o petrec încercînd să reconstruiesc întregul proces care te-a adus aici. Nu-i ușor, pe cuvînt. Pentru început, trebuie să-mi explic în mod satisfăcător mai multe contradicții din purtarea ta. Motivul care te-a adus la mine nu pare să ilustreze o mare siguranță de sine și, totuși, de cînd mi-ai trecut pragul, te-ai stăpînit așa cum numai un *gentleman* ar fi în stare s-o facă. Și nu înțeleg.

S-a reașezat în scaun și a respirat adînc.

— Ce fericiți sînt oamenii ca tine ! Dacă o femeie se poartă într-un mod neașteptat, cu o bătaie se rezolvă totul. Eu, în schimb, mi-aș pierde multe ore încercînd să aflu din ce cauză Rosario...

— Să nu mai vorbim de Rosario, a replicat, exasperat, Cayetano.

— Cum vrei tu ! Am crezut că aș putea să te ajut ca s-o înțelegi.

S-a făcut un moment de tăcere. Cayetano învîrtea paharul în mînă : Carlos fuma.

— Ești un tip ciudat —a spus în cele din urmă Cayetano. Nu ai decît limbuția asta, dar știi să te folosești de ea. Sînt convins că nu ai dreptate și că n-ai făcut decît să mă îmbrobodești cu vorbele tale, dar adevărul e că m-ai îmbrobodit. Recunosc. Ai ceea ce mie îmi lipsește.

— E prea puțin, nu ? Și tu ai restul...

— Da, dar vreau să am totul. Și un tip ca tine mi-ar putea fi de mult folos. Există oameni foarte vicleni, atît în afaceri cît și în politică, și, ca să mă apăr de ei, sînt obligat să-mi ies din fire și, de multe ori, tocmai de asta nu obțin tot ceea ce aș dori. Îmi lipsea un tip ca tine. Te-aș face deputat.

Carlos a izbucnit în rîs.

— Pe mine ? Eu și deputat ? Deputat a fost tatăl meu și și-a depus mandatul.

— În ziua cînd ți-am oferit un post de medic, am făcut o greșeală. Vezi că îmi recunosc în continuare greșelile. Ceea ce îți ofer acum e o alianță. Noi doi, împreună, am putea face lucruri mari.

— Vrei să spui că tu, cu ajutorul meu, ai face astfel de lucruri.

— Aș ști să te recompensez.

— Cu ce ?

— Cu bani, cu putere.

— Asta vrei pentru tine ?

— Asta am. Dar vreau mai mult. Acum sînt stăpîn și poruncesc în Pueblanueva. Într-o zi o să poruncesc peste toată industria galiciană, iar după aceea...

— Nu mă interesează.

— După aceea o să fiu ministru. Nu vor trece mulți ani. Primele alegeri le vom cîștiga noi și se vor schimba multe în țară. Ne îndreptăm spre un stat socialist și eu o să joc în el un rol foarte important. O să am și mai multă putere și voi fi îndatorat celor care mă vor ajuta.

— Dar, într-adevăr, puterea e ceea ce te interesează ?

— Sigur.

— De ce ?

— Cum de ce ? Tu mă întrebi ? Pentru că asta vrea toată lumea. Puterea este singurul lucru care contează.

— Mai mult decît plăcerea ?

— Bineînțeles ! i-au strălucit ochii și i-a surîs cu un aer de superioritate. Adevărata plăcere pe care ți-o poate oferi o femeie e evidența că o poți domina, că ți-o supui. În rest, nu merită cine știe ce.

Carlos s-a ridicat, și-a vîrît mîinile în buzunare și s-a dus pînă la fereastră. S-a întors brusc. Pe fața sa se putea citi o expresie prefăcută de uimire.

— Îmi permiți să vorbesc un moment ? Fără să mă întrerupi, vreau să-ți zic, oricît de ciudat ți s-ar părea ceea ce am să spun. Și, mai ales, fără să te superi. Eu sînt doctor și pe doctor trebuie să-l asculți întotdeauna, chiar dacă nu-ți convine diagnosticul.

Cayetano și-a umezit buzele subțiri și a clipit.

— Spune tot ce vrei.

— Totuși, n-am să pun un diagnostic, ci doar să fac o descriere. Puterea este ceva diferit pentru cel care o exercită, pentru cel care o suferă și pentru cel care o contemplă. Eu mă aflu în ultima situație și ceea ce văd din situația ta se deosebește de ceea ce vezi tu, cel puțin tot atît de deosebit cît este pentru amantele sau trepădușii tăi. După mine, ceea ce crezi tu că e putere, puterea ta, se reduce la un joc de viclenie și iluzie între cel care poruncește și cei care se supun. Există un fel de pact tacit între supușii tăi, în virtutea căruia se lasă dominați pentru a profita de tine. Nu pun la îndoială faptul că te culci cu femeia pe care o vrei tu, dar nu cred că ea e

victima unei seduceri, ci, pur și simplu, o femeie care ți se dă de bunăvoia ei pentru a-ți smulge un anume beneficiu. Toate au cîștigat ceea ce au urmărit și, la fel, și bărbații. Dar dacă o singură femeie, ori un grup, își propune contrariul, îl obțin. Ai exemplul cuvioaselor care merg la mănăstire. Nu poți face nimic împotriva lor.

— Fandositele alea ? Astea care se duc la slujbă cu nevasta farmacistului ? Cayetano rîdea din nou, triumfător, ofensiv, sigur de sine... Nu mă culc cu ele pentru că nu vreau eu... — a făcut o pauză, schimbîndu-și tonul — și cît timp nu vreau eu...

— Asta trebuie s-o dovedești. Pînă atunci, există faptul evident că, măcar ele, scapă puterii tale. Dar nu-i vorba numai de asta. Chiar și în cazul unui bărbat sau al unei femei care-ți sînt supuși, poți să-mi spui pînă unde merge voința ta ? Care e totalul poruncilor pe care ți le îndeplinesc, în raport cu actele lor libere ? Socotește între acestea ura, batjocura și chiar și aversiunea pe care ți-o poartă numai pentru faptul că ți se supun. A pătrunde în conștiința unui sclav e îngrozitor și e înspăimîntător să descoperi cît de mult favorizează sclavia exercitarea liberă a răului.

— Tot ceea ce-mi spui mă bucură și mă face să mă simt și mai puternic. Ești în stare să înțelegi satisfacția pe care o încerc cînd unul, care m-ar ucide cu multă plăcere, îmi sărută mîna ? Prefer asta în locul unei femei de rasă.

— Ceea ce nu înțeleg este faptul că așa ceva îți produce satisfacție.

— În fond, tu nu ești decît un moralist. Acum te pui de partea sclavilor, dar nu uiți că bunicii tăi au poruncit aici mai mult sau mai puțin cum poruncesc eu acum. Au făcut ceea ce fac eu și vor fi simțit același lucru ca și mine. Condamnîndu-mă pe mine îi condamni pe ei.

— Nu-i același lucru. Ei moșteniseră puterea, pentru ei era aproape o obligație. Tu, în schimb, ți-ai cîștigat puterea cu forța.

— De asta mă simt superior. Ce merite are cel care moștenește puterea ?

— Nu mă interesează meritele, ci altă problemă : de ce simte un om nevoia de putere ?

L-a privit pe Cayetano interogativ, ca și cînd i-ar fi oferit prilejul deosebit de a răspunde și Cayetano s-a simțit străpuns de privirea aceea.

— Toți oamenii doresc să poruncească, numai că unii reușesc, iar alții nu.

— Bine, dar pentru ce ? Ce se află în sufletul unui om de simte nevoia să poruncească ? Ce se petrece în sufletul lor ca să fie fericiți dacă poruncesc, neputînd fi fericiți decît astfel ? Te-ai gîndit vreodată la acest lucru ?

— E ca și cînd m-ai întreba de ce, cînd vezi o femeie frumoasă, îți vine pofta s-o duci la pat. E normal.

Carlos a dat din cap, dezaprobîndu-l.

— Nu-i chiar așa. Poate fi normal în cazul anumitor oameni, dar e la fel de normal pe cît de normală este o boală. Plăcerea de a porunci este o boală.

Lui Cayetano i-a venit să rîdă.

— Înseamnă că toți sîntem contagiați de ea.

— E posibil, dar prin asta tot boală rămîne.

Cayetano n-a răspuns. A făcut cîțiva pași prin cameră, tăcînd. De cîteva ori a părut că vrea să vorbească. În cele din urmă s-a apropiat de șemineu.

— Nu cred nici un cuvînt din tot ce mi-ai spus.

— Nu poți să crezi pentru că te-ai simți obligat să-ți schimbi principiile vieții tale.

— Ești convins, prin urmare, că sînt un om slab ?

— Toți sîntem slabi. Rasa oamenilor puternici a dispărut de mult timp. Pentru a fi puternic e necesar ca un sentiment superior să facă din toate părțile sufletului un bloc compact, fără nici o fisură, și, mai ales, e necesar ca niciodată conștiința să nu se autoanalizeze, să nu găsească nici o justificare răului sau, cel puțin, să nu accepte nici un fel de iertare. Conștiința vinovăției este destructivă. Cel care e lipsit de ea, ori cel care admite realitatea iertării obiective se situează în afara efectelor ei. Dar, în timpurile noastre, astfel de oameni sînt foarte rari, ori nu se mai găsesc decît printre primitivi și în rîndurile celor neînsemnați. Știm destule despre alții, dar nu ne putem sustrage necesității de a ne cunoaște pe

noi înşine, oricît de puţin. Omul simplu îşi găseşte denunţate în orice ziar defectele sale. Pe de altă parte, noi ne-am pierdut puterea de a ne opune răului şi de a ne apăra împotriva lui. Cu greu ar putea crede un om de astăzi că mîinile sale nu fac decît bine, pentru că răul este evident. De aceea, se face apel la o justificare zgomotoasă, în care nu cred decît imbecilii. Se face rău în numele unor lucruri sublime, în numele viitoarei umanităţi, în numele bunăstării, în numele a orice ; dar cel care face răul, cu cît este mai mare şi mai puternic, cu atît mai mult e nevoit să se înşele pe sine însuşi, să se convingă că crede în ceea ce-i serveşte de justificare, pentru că, în clipa în care va renunţa să creadă, îl vor sfîsia monştrii propriului său suflet. Ia-le dreptul de acţiune, lasă-i singuri, doar cu ei înşişi, şi ai să vezi cum se distrug.

A lăsat să-i cadă braţele în jos, pe lîngă trup, cele care-i însoţiseră prin gesturi şi mişcări cuvintele, şi a adăugat :

— Nu există cale de mijloc : ori te înşeli, cum faci tu, ori priveşti realitatea în faţă şi pierzi orice posibilitate de acţiune, aşa cum fac eu. De aceea nu ne putem alia. Nu vei reuşi să mă tîrăşti de partea ta, iar eu, în schimb, o să-ţi rostesc oricînd predici precum aceasta, cele care vor termina cu tine.

— Nu cred un cuvînt din tot ce-mi spui — a repetat, aproape mut, Cayetano. Şi, îmi dau seama, nu te pot contrazice, pentru că îmi lipseşte limbuţia ta. Dar...

S-a apropiat de Carlos, ţeapăn, cu un început de surîs în colţul gurii şi cu o strălucire nouă în priviri. I-a pus o mînă pe umăr şi i-a surîs sincer, terminînd în hohote de rîs.

— ...Ai să vezi ! Mai înainte ai spus că sînt un om de acţiune. E adevărat. Nu-ţi pot dovedi că te înşeli decît aşa..., şi am să ţi-o dovedesc !

Carlos şi-a înclinat uşor capul.

— Lucrul cel mai rău care i se poate întîmpla unui intelectual este să se înşele, dar, pe cuvîntul meu, iubesc atît de mult adevărul, că îl voi recunoaşte oricînd, chiar dacă ar fi să mă declar învins. Nu-ţi pun decît o

singură condiţie : să nu mă dezamăgeşti încă o dată ! Fără s-o mai baţi pe Rosario. Să jucăm cinstit.

— Dar cu armele mele.

Au mai băut încă un pahar. Carlos i-a luminat drumul, l-a însoţit pînă la ieşire şi a aşteptat pînă cînd maşina a luat-o din loc. În clipa aceea, Paquito s-a apropiat de Carlos, din spate, şi l-a întrebat ceva.

— V-aţi bătut ?

A repetat întrebarea de cîteva ori. Carlos nu i-a răspuns. Cu lampa în mînă, pornea în adîncul aleii.

Madrid, mai—octombrie 1956

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

★

Coli de tipar : 28
Bun de tipar : 20.09.1988

★

Tiparul executat sub comanda nr. 80 326
la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Gonzalo Torrente Ballester (n. 1910, El Ferrol) a studiat Literele și Filozofia la Santiago, Madrid și Paris. Profesor de limbă și literatură spaniolă la Universitatea din Salamanca, critic și istoric literar, dramaturg și romancier, autor al unui număr impresionant de lucrări din toate genurile.

Membru al Academiei Regale Spaniole. Adevărata sa popularitate se datorește trilogiei Bucurii și umbre, **compusă din volumele** Soseşte stăpînul, Locul unde se învolburează aerul **și** Sărbători triste, **operă care îl consacră drept unul dintre cei mai mari romancieri spanioli din zilele noastre.**

Reintoarcerea după o lungă absență a lui Carlos Deza, ultimul descendent al celei mai aristocrate familii dintr-un orășel galician — toponim literar Pueblanueva del Conde — pune în mișcare vechile tensiuni și rivalități locale, revitalizîndu-le și sporindu-le intensitatea pe măsura desfășurării acțiunii, intersectată de conflicte noi ivite odată cu schimbările istorice și sociale ale timpului.

Soseşte stăpînul, **primul volum al trilogiei, ne introduce în lumea unor personaje de o deosebită vigoare, deschizînd liniile argumentale pentru întreaga construcție narativă.**

Lei 23

ISBN 973-34-0025-4
ISBN 973-34-0024-6